

T.C
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL POLİTİKA ANABİLİM DALI

SOSYAL İNOVASYON VE TÜRKİYE : POTANSİYELİ,
DİNAMİKLERİ VE SOSYAL
İNOVATİF ÇALIŞMALARI DESTEKLEMEDE DEVLETİN ROLÜ

Doktora Tezi

Muradiye ATEŞ

NİSAN

SOSYAL İNOVASYON VE TÜRKİYE: POTANSİYELİ, DİNAMİKLERİ
VE SOSYAL İNOVATİF ÇALIŞMALARI DESTEKLEMEDE DEVLETİN
ROLÜ

MURADIYE ATEŞ

TARAFINDAN

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜSÜNE SUNULAN TEZ

SOSYAL POLİTİKA ANABİLİM DALI DOKTORA TEZİ

NİSAN 2017

ANKARA

Sosyal Bilimler Enstitü Onayı

(Unvan Adı ve Soyadı)
Enstitü Müdürü

Bu tezin Doktora derecesi için gereken tüm şartları sağladığını tasdik ederim.

(Unvan Adı ve Soyadı)
Ana Bilim Dalı Başkanı

Okuduğumuz ve savunmasını dinlediğimiz bu tezin Doktora derecesi için gereken tüm kapsam ve kalite şartlarını sağladığını beyan ederiz.

(Unvan Adı ve Soyadı)
Danışman

Jüri Üyeleri (ilk isim jüri başkanına, ikinci isim ise danışmana aittir)

Prof. Dr. Erdal Tanas KARAGÖL	(AYBÜ, Sosyal Politika)	_____
Doç. Dr. Emrah AKBAŞ	(AYBÜ, Sosyoloji)	_____
Doç. Dr. Erdal AKDEVE	(ASBÜ, Sosyal Bilimler)	_____
Yrd. Doç. Dr. Bekir S. GÜR	(AYBÜ, Bilgisayar Mühendisliği)	_____
Doç. Dr. Mehmet Merve ÖZAYDIN	(Gazi Üniversitesi, Çalışma Ekonomisi)	_____

Bu tez içerisindeki bütün bilgilerin akademik kurallar ve etik davranış çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu beyan ederim. Ayrıca bu kurallar ve davranışların gerektirdiği gibi bu çalışmada orijinal olmayan her tür kaynak ve sonuca tam olarak atıf ve referans yaptığımı da beyan ederim; aksi takdirde tüm yasal sorumluluğu kabul ediyorum.

Muradiye ATEŞ

10.04.2017

Özet

Sosyal İnovasyon ve Türkiye: Potansiyeli, Dinamikleri ve Sosyal İnovatif Çalışmaları Desteklemede Devletin Rolü

Ateş, Muradiye

Doktora, Sosyal Politika Programı

Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Emrah Akbaş

Nisan 2017, 334 sayfa

Bu çalışma, toplumsal sorunların çözümünde ve ihtiyaçların karşılanmasında yeni yollar olarak bilinen *sosyal inovasyonun* Türkiye’deki durumunu, bilinirliğini, dinamiklerini ve potansiyelini analiz etmekte ve devletin bu süreçte üstlenebileceği rolleri ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda, dünyada sosyal inovasyon ekosistemini destekleyecek politika uygulamaları incelenmiştir. Yine sosyal inovasyonun sosyal politika açısından önemi irdelenerek Türkiye’de kamu tarafından desteklenen sosyal inovatif uygulamalar literatüre kazandırılmıştır. Türkiye’de sosyal inovasyonun desteklenmesinde devletin üstlenebileceği rolleri araştırmak üzere sosyal inovasyon ile alakalı olabilecek altı bakanlıktan çeşitli kademelerde 25 kişi ile yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Yapılan mülakatlar ve değerlendirmeler; uygulamada örneklerine rastlanmasına rağmen Türkiye’de sosyal inovasyon kavramının büyük ölçüde bilinmediğini ve diğer gelişmiş ülkelere nazaran bu alanın daha yavaş gelişmekte olduğunu; toplumsal ihtiyaç ve sorunların çözümünde sosyal inovasyonun önemli enstrümanlardan biri olarak görülebileceğini, insani ve sosyal kalkınmanın hızlanmasında sosyal inovasyon perspektifinin yaygınlaşması ve kurumsallaşmasının Türkiye açısından önemli bir potansiyeli içinde barındırdığını, bu çerçevede Türkiye’de devletin sosyal inovasyonun gelişmesine dönük çeşitli roller üstlenmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu bulgular ışığında, Türkiye’de devletin sosyal inovasyonun kurumsallaşması ve yaygınlaşması sürecinde önerilen politika araçları ve eylemler “Sosyal İnovasyon Yol Haritası” ile tanımlanmıştır. Bu yönüyle özgün bir nitelik taşıyan çalışma ile temel sosyal inovasyon alanlarının belirlenerek politika ve eylem planlarının revize edilmesi ve ilgili yasal altyapının oluşturulması gerekliliği ortaya koyulmuştur. Sosyal inovasyon kümelerinin kurulması; yenilikçi finans modellerinin geliştirilmesi, parasal olmayan kaynakların alternatif kullanımının sağlanması ve kamusal alanda sosyal inovasyon atölyelerinin kurulması bahse konu yol haritasının öne çıkan başlıklarından bazılarıdır.

Anahtar Kelimeler: sosyal inovasyon, sosyal politika, sosyal sorunlar, sosyal ve insani kalkınma

Abstract

Social Innovation and Turkey: Potentials, Dynamics and The Role of The State in
Promoting Socially Innovative Activities

Ateş, Muradiye

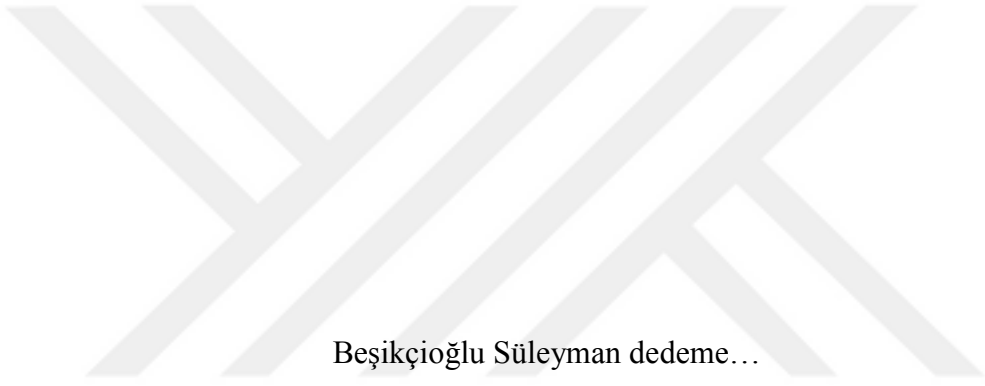
PhD, Program of Social Policy

Thesis Advisor: Associate Prof. Emrah Akbaş

April 2017, 334 pages

With a particular focus on Turkey, this study explores dynamics, potentials and current state of *social innovation* (SI) while revealing the role of government in fostering SI in Turkey. In this context, SI ecosystem and underpinning policies in a number of benchmark countries are examined in details. Along with that, the study address the cruciality of SI in terms of social policies by unearthing respective social innovative initiatives in Turkey for the first time. With a view to analyze the possible role of the government in supporting SI in Turkey, 25 semi-structured interviews have been undertaken and examined. The qualitative analysis of the interviews and investigation of related literature revealed that; the concept of SI in Turkey is to a great extend unknown although a number of examples exist; the development pace of SI in Turkey can be regarded as logy compared to other developing countries; SI needs to be handled as a state-of-art concept in addressing and overcoming social needs and challenges while fostering human and social progress in Turkey; and the Turkish government is required to act as catalyst during the development phase of SI by introducing new policy instruments and support mechanisms. In the context of the study, “Social Innovation Road Map” in the form of a full-fledged guidance has been developed and introduced with a view to illustrate the ways to institutionalize and proliferate SI in Turkey. In the light of the field studies and evaluations, the SI Road Map proposes measures including; the determination of sub-SI fields and update of respective policy papers and strategies accordingly; forming relevant legal infrastructure; building up illustrative social innovation clusters; introducing innovative financing instruments addressing SI and social entrepreneurship; ensuring the utilization of non-monetary public resources in support of SI and setting up SI labs in public institutions.

Keywords: social innovation, social policy, social challenges, social and human development

Beşikçioğlu Süleyman dedeme...

Teşekkür

Bu çalışmanın yürütülmesi sırasında verdiği destek ve gösterdiği rehberlik için danışmanım Doç. Dr. Emrah Akbaş'a teşekkür ederim.

Bu süreçte ilgi ve deneyimleri ile bana yol gösteren Doç. Dr. Erdal Akdeve, Yrd. Doç. Dr. Ali Zafer Sağıroğlu'na ve diğer hocalarıma, çalışmamı sonlandırma sürecinde bana destek olan ve yeni ufuklar kazandıran Harvard Üniversitesi'ndeki çalışma arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim. Bu zorlu süreçte maddi ve manevi olarak benim hep yanımda olan kardeşlerime, özverileri ile bana her daim destek olan Gülen Topaloğlu'na ve Çiçek Binboğa'ya, doğrudan veya dolaylı yardımlarını esirgemeyen bütün dostlarıma müteşekkirim.

Çalışma boyunca tüm zorlukları benimle göğüsleyen ve hayatımın her evresinde bana destek olan değerli eşim Seyithan Ahmet Ateş'e, bir nebze de olsa ilgimi esirgediğim sevgili kızım Sude'ye ve oğlum Ahmet Kağan'a sonsuz şükranlarımı sunuyorum.

Son olarak benim dünyayı tanımamda ve kendimi geliştirmemde en büyük emeğin sahibi olan dedemi ve eğitim hayatıma devam etmem için her türlü meşakkate katlanan, sabahları erkenden kalkarak kokusunu halen unutamadığım sıcacık köy ekmeklerini pişiren ve onları siyah okul heybeme koyarak beni, tıpkı diğer sekiz kardeşim gibi okuluma yollayan annemi hürmetle anıyorum.

Bu çalışma Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumunun (TÜBİTAK) 2214-A Yurt Dışı Araştırma Burs Programı 1059B141600156 numaralı teşviki ile desteklenmiştir.

İçindekiler

Özet.....	IV
Abstract.....	V
Teşekkür	VII
Kısaltmalar	X
Şekiller Listesi	XII
Tablolar Listesi.....	XIII
1 Giriş ve Metodoloji	1
1.1 Giriş	1
1.2 Çalışmanın Problemi.....	3
1.3 Araştırmanın Önemi	4
1.4 Araştırmanın Amacı.....	9
1.5 Araştırmanın Metodolojisi	10
1.6 Ana Hatlarıyla Araştırmanın Tasarımı.....	20
2 Sosyal İnovasyon: Teorik ve Kavramsal Çerçeve.....	22
2.1 Sosyal İnovasyonu Kavramsallaştırmaya Doğru	22
2.2 Kuramsal Kategori Olarak Sosyal İnovasyon.....	46
2.3 Genel Bir Tanıma Doğru: Sosyal İnovasyonun Özellikleri ve Çeşitleri	61
2.4 Sosyal İnovasyonun Oluşum Süreci	67
2.5 Sosyal İnovasyon Sürecinde Paydaşlar ve Roller.....	74
2.6 Sektörler Arası İşbirlikleri	90
2.7 Dünyadan Sosyal İnovasyon Örnekleri	92
2.8 Sosyal İnovasyonun Ölçümü	99
3 Sosyal İnovasyonu Destekleme Devletin Rolü: Ülke Örnekleri ve Türkiye	106
3.1 Sosyal İnovasyonun Kaynağı Olarak Devlet	110

3.2	Devletin Motive Edici ve Destekleyici Rolü	116
4	Türkiye’de Sosyal Politika ve Sosyal İnovasyon.....	145
4.1	Türkiye’de Sosyal İnovasyonun Gelişimi ve Uygulama Örnekleri.....	150
4.2	Sosyal Politika ve Sosyal Refah Açısından Türkiye’de Sosyal İnovasyon	160
4.3	Türkiye’de Sosyal İnovasyonu Gerekli Kılan Dinamikler	183
5	Araştırmanın Bulguları ve Analiz	209
5.1	Sosyal İnovasyonun Kamuda Bilinirliği ve Gerekliliği	209
5.2	Sosyal İnovasyonun Türkiye’deki Potansiyeli	216
5.3	Türkiye’de Sosyal İnovasyonun Gelişmesini Engelleyen Faktörler.....	224
5.4	Sosyal İnovasyonu Desteklenmede Devletin Rölü.....	241
6	Sonuç ve Öneriler.....	258
6.1	Sonuç	258
6.2	Öneriler	266
	Kaynakça	302
	Ekler	331

Kısaltmalar

Kısaltmalar	Açıklaması
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AKKY	Açık Kaynak Kodlu Yazılım
AR-GE	Araştırma Geliştirme
ASPB	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
BİT	Bilgi ve İletişim Teknolojileri
BM	Birleşmiş Milletler
BSYBS	Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi
BTYK	Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu
CRESSI	Creating Economic Space for Social Innovation (Sosyal İnovasyon için Ekonomik Alan Oluşturma Programı)
DSİ	Dijital Sosyal İnovasyon
EMUDE	Emerging User Demands for Sustainable Solutions (Gelişen ve Değişen Toplumsal Talepler için Sürdürülebilir Çözümler)
GGI	Global Giving Index (Dünya Bağış Endeksi)
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (Gross Domestic Products- GDP)
GSMH	Gayri Safi Millî Hasıla
IPA	Instrument for Pre-Accession Assistance (Katılım Öncesi Yardım Aracı)
IwB	The Institute without Boundaries (Sınırları aşan Enstitü)
İBB	İstanbul Büyükşehir Belediyesi
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Destekleme ve Geliştirme İdaresi
KÜSEF	Koç Üniversitesi Sosyal Etki Fonu
NESTA	İngiltere Bilim, Teknoloji ve Sanat Vakfı
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)
PBY	Programa Bağlı Yatırımlar
SET	Sosyal Etki Tahvili
SEY	Sosyal Etki Yatırımı

SIBL	Social Impact Bonds Lab (Sosyal Etki Tahvilleri Laboratuvarı)
SSI	School of Social Innovation (Sosyal İnovasyon Düşünce Okulu)
Sİ	Sosyal İnovasyon
SPK	Sermaye Kurulu Piyasası
SSE	The School for Social Entrepreneurs (Sosyal Girişim Düşünce Okulu)
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
STGM	Sivil Toplum Geliştirme Merkezi
SYD	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma
TOG	Türkiye Toplum Gönüllüleri Vakfı
TTO	Teknoloji Transfer Ofisi
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
UBTYS	Ulusal Bilim, Teknoloji ve Yenilik Stratejisi

Şekiller Listesi

Şekil	Sayfa
Şekil 1 Araştırmanın ana hatları.....	21
Şekil 2 İnovasyon ekosistemi.....	36
Şekil 3 İnovasyonun sistematik görünümü	62
Şekil 4 Sosyal inovasyonun temel ve ortak unsurları	64
Şekil 5 Sosyal inovasyon oluşum süreci	68
Şekil 6 Sosyal inovasyonun başarılı olması için gereken kriterler	70
Şekil 7 Dirençlilik teorisinde adaptif döngünün dört safhası.....	72
Şekil 8 Dört sektör arasında sosyal inovasyon	75
Şekil 9 Sektörler arası işbirlikleri.....	91
Şekil 10 Sosyal inovasyonun ölçümüne ilişkin indikatör sistemi.....	103
Şekil 11 AB’de ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde Sİ’yi destekleyen politikalar	108
Şekil 12 Türkiye için sosyal inovasyon yol haritası	269
Şekil 13 Ulusal sosyal inovasyon sistemi	274
Şekil 14 Sosyal inovasyon, odak ve temel ihtiyaç alanları	276

Tablolar Listesi

Tablo	Sayfa
Tablo 1 <i>Çalışma Grubuna Ait Bilgiler</i>	13
Tablo 2 <i>Farklı Yaklaşımlara Göre Sosyal İnovasyon Tanımları</i>	60
Tablo 3 <i>Sosyal İnovasyon Çeşitleri ve Örnek Uygulamaları</i>	65
Tablo 4 <i>Sivil Toplum Sektöründe Sosyal İnovasyon Aktörleri: Dünyadan Örnekler</i>	79
Tablo 5 <i>Kamu Sektöründe Sosyal İnovasyon Aktörleri: Dünyadan Örnekler</i>	81
Tablo 6 <i>Sosyal İnovasyonun Tasnif Edilmesinde Kullanılabilecek Göstergeler</i>	105
Tablo 7 <i>Kamuda Sosyal İnovasyon</i>	112
Tablo 8 <i>Devletin Sosyal İnovatörlere Finansal Kaynak Olma Rolü</i>	117
Tablo 9 <i>Kanıtı Dayalı İnovasyonları Test Etme ve Değerlendirme Merkezleri</i>	121
Tablo 10 <i>Sosyal Yenilikçi Kamu Satın Alımı Ülke Örnekleri</i>	125
Tablo 11 <i>Sosyal Girişimlerin Yasal Statüsünün Olduğu Ülke Örnekleri</i>	128
Tablo 12 <i>Vartandaş Katılımı Destekleme ve Toplumsal Bağları Güçlendirme</i>	132
Tablo 13 <i>Sosyal Girişimlere Sunulan Destekler</i>	137
Tablo 14 <i>Sosyal Girişimlerin Yasal Statüsünün Olduğu Ülke Örnekleri</i>	142
Tablo 15 <i>Sosyal İnovasyonun Dinamikleri ve Örnekler</i>	186
Tablo 16 <i>Yeni Ekonomi & Klasik Ekonomi Perspektifi Karşılaştırılması</i>	195
Tablo 17 <i>Küresel Sınırlılıklar</i>	200
Tablo 18 <i>İnovasyonun Sosyo-teknik Eksenini</i>	201

1 Giriş ve Metodoloji

1.1 Giriş

İnovasyon kavramı olarak yirminci yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlansa da uygulama bakımından insanlık tarihi kadar eskidir. Günümüzde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için temel parametre; zamana dolayısıyla teknolojik ve sosyal değişimlere uyum kapasitesi sorunudur. Tarih boyunca kurulmuş olan devletlerin ve imparatorlukların zamanla güçlerini kaybetmeleri ve tarih sahnesinden silinmelerinin temel sebebi değişen bu parametrelere uyumun gerçekleşmemesi veya geç gerçekleşmesi problemidir.

Dünya nüfusunun ve tüketimin artması, daha önce karşı karşıya kalınmamış birçok problemi de beraberinde getirmektedir. Hâlihazırda birçok uluslararası kuruluşun ve ülkenin üzerinde durduğu temel hususlardan birisi, şu ana kadar izlenen kalkınma politikalarının sürdürülebilir olmadığı ve kapsamlı bir reforma ihtiyaç duyulduğu fikridir. Bu noktada etkin araçlardan biri olarak görülen *inovasyon konsepti* ise gittikçe daha fazla önem kazanmaktadır.

Gelişen ve değişen teknolojiler, rekabet edebilirlik, yeni fikirlerin ortaya çıkması ve dış çevre etkilerinin değişip gelişmesi gibi konular inovasyonun tetikleyicileri olarak görülmektedir (O'Sullivan & Dooley, 2008). Gelişen ve değişen toplum yapıları ile birlikte, ülkeler ekonomik ve insani açıdan kalkınmak ve refahı sağlamak için çeşitli ekonomik modeller geliştirmekte ve uygulamaktadırlar. Zamanla ülkelerin uyguladıkları bu ekonomik ve sosyal kalkınma modellerinin sosyal refahı sağlamada artık zayıf kaldığı; sosyal kalkınmanın sürdürülebilir ekonomik kalkınma ile eş zamanlı yürütülemediği görülmüştür. Bu sebeple ülkeler yeni kalkınma modelleri arayışına girmiş, insanı merkeze alan farklı büyüme modelleri üzerinde tartışmaya ve çalışmaya başlamıştır. Avrupa Birliği ve birçok gelişmiş ülkede de hükümetler, sosyal dönüşüme uyum sağlayacak ekonomik, kültürel ve sosyal içerikli yeni fikir, süreç ve modellerin oluşturulması gerektiğini kavramışlardır.

Uluslararası literatüre bakıldığında önceleri sadece teknolojik ve ekonomik açıdan ele alınan inovasyon kavramının 1990'lı yıllardan itibaren boyutu daha ön plana çıkmış ve "sosyal

inovasyon” kavramı ve uygulamaları konusunda çeşitli çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu kapsamda birçok gelişmiş ülkede sosyal inovasyon anlayışı gün geçtikçe hem teorik hem de pratikte daha fazla yer almaya başlamıştır. Nitekim ülkeler, sosyal adaleti ve refahı sağlamak ve sağlamlaştırmak adına sosyal inovasyonu bölgesel, ulusal ve uluslararası politikalarına yerleştirmeyi hedeflemektedirler. Bu çerçevede devletler, bir taraftan küresel boyuttaki değişim ve dönüşüme ayak uydurmayı kolaylaştıracak yenilikçi stratejik eylem planları hazırlayarak bunları temel hedefler arasına almaktalar, diğer taraftan da hedeflenen bu stratejileri uygulama alanına taşıyacak yeni yöntemler geliştirme arayışı içerisindeyler.

Albert Einstein’ın “delilik aynı şeyi tekrar tekrar yapıp farklı sonuçlar beklemektir” sözünden hareketle, devletlerin yıllarca değişmeyen geleneksel yaklaşım ve uygulamaları, topluma faydalı etkin çözümler sunmadığında değiştirilmesi elzemdir. İnsanlığın karşı karşıya kaldığı kemikleşmiş problemlerin bir türlü üstesinden gelemeyen klasik politika uygulamaları yerine hem hâlihazırdaki “kemikleşmiş ve çözülemeyen” sorunların hem de günümüzde sosyal dönüşümle birlikte oluşan yeni toplumsal sorun ve ihtiyaçların karşılanmasına katkı sağlayacak yeni yaklaşımlara ve uygulamalara, diğer bir deyişle sosyal inovasyonlara ihtiyaç vardır.

Literatürde üzerinde fikir birliğine varılmış net bir tanımı olmayan hem geniş hem de dar manada anlamlar yüklenen *sosyal inovasyon* (Sİ) en sade şekliyle, merkezine toplumsal çıkarları alan, toplumun karşı karşıya kaldığı problemlere ve dönüşümlere karşı yeni ve etkili fikirlerin, ürünlerin, sistemlerin, süreçlerin ve işbirliklerinin bileşimi olarak tanımlanabilir.

Toplumun tüm kesimlerine yarar sağlayacak yenilik, değişiklik ve iyileştirmelerin geliştirilmesi ve uygulanmasını içeren sosyal inovasyon; istihdamın artırılması, bölgesel gelişmenin hızlandırılması, gelir adaletinin sağlanması gibi konularda üretilen ve uygulanan politikaları içermektedir. Yakın geçmişte başarılı olmuş ve geniş bir kitleye ulaşmış sosyal inovasyon örneklerinden bazıları şunlardır; sözleşmeli okullar (*charter schools*), toplum merkezli planlama, adil ticaret (*fair trade*), uluslararası çalışma standartları, mikrokredi, sosyal sorumluluk yatırımları (Phills, Deiglmeier, & Miller, 2008). Oldukça geniş bir yelpazeyi kapsayan ve eski sorunlara yeni çözümler üretmeyi hedefleyen bahse konu *sosyal inovasyon uygulamalarının*; devlet tarafından kültürel, ekonomik ve politik boyutta ele alınarak değerlendirilmesi, benimsenerek politikalara yerleştirilmesi sosyal adaletin sağlanmasına, dolayısıyla sosyal refahın gelişmesine etki edebilecek yadsınamaz roller üstlenebileceği düşünülmektedir. Nitekim AB strateji belgelerinde sosyal inovasyon

kavramsal olarak yer almakta; sağlanan çeşitli fonlar ile sosyal inovatif (veya yenilikçi) faaliyetlerin nasıl desteklenebileceği, geliştirilebileceği ve yayılabileceği gibi hususlarda çalışmalar yürütülmektedir. Bu aşamada Türkiye’de, devletin, karşı karşıya kalınan toplumsal ihtiyaçların ve sorunların çözümünde sosyal inovasyonu etkin bir araç olarak kullanması, hem ulusal kalkınma planlarında hem de yerel eylem planlarında yer alarak toplumsal refah düzeyinin gelişmesine önayak olması önem taşımaktadır. Bu bağlamda sosyal inovasyon, başta kamu kurumları olmak üzere üniversiteler, sivil toplum örgütleri ve özel sektör tarafından üzerinde düşünülen, tartışılan ve uygulama projeleri ile hayata geçirilen bir kavram hâline gelmelidir.

İnsanların hayat standartlarını yükseltmek ve toplumsal refahı sağlamak için sosyal ihtiyaçların giderilmesinde yeni fikir ve önerilerin geliştirilmesi olarak tanımlanan sosyal inovasyon, sadece hiç olmayan yepyeni bir şey icat etmek değil, aynı zamanda hâli hazırdaki uygulamadan daha etkin bir çözüm sunmayı da ifade etmektedir. Bunun ötesinde sosyal inovasyon, özellikle küreselleşme ile birlikte değişen ve dönüşen toplumsal ihtiyaçlara farklı bakış açısı geliştirme, ortak bir düşünme potansiyeli sunma, farklı kişi ve grupları bir araya getirme gibi farklı etmenlerin sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye’de sosyal inovasyonun desteklenmesinde devletin rolünü araştıran bu çalışmanın problemi, amacı, kapsamı ve önemi bir sonraki bölümde ele alınmıştır. Ayrıca araştırmanın yöntemi kısmında araştırmada hangi yöntemin kullanıldığı, çalışma gurubu, verilerin toplanması ve verilerin ne şekilde analiz edileceği açıklanmıştır. Araştırmanın yol haritasını içeren kısımda ise bölümlerde hangi konuların işlendiğini, alan çalışması kapsamında ortaya çıkan verilere hangi bölümden itibaren yer verildiği belirtilmiştir.

1.2 Çalışmanın Problemi

Günümüzde ülkelerin uyguladıkları ekonomik ve sosyal kalkınma modellerinin sosyal refahı sağlamada artık zayıf kaldığı, sosyal kalkınmanın, sürdürülebilir ekonomik kalkınma ile eş zamanlı yürütülemediği görülmüştür. Bu sebeple ülkeler, yeni kalkınma modelleri arayışına girmiş, insanı merkeze alan farklı büyüme modelleri üzerinde tartışmaya ve çalışmaya başlamıştır. Sosyal inovasyon kavramı ve sunduğu bakış açısı da değişen bu paradigmanın sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

İnovatif sosyal pratiklerin, tüm dünyada, sivil toplum kuruluşları, toplum aktivistleri, medya, uluslararası kuruluşlar, politika yapıcılar, firma yöneticileri, önde gelen düşünürler ve akademisyenler arasında etkileyici bir şekilde büyüdüğü hususu ortak bir kanıdır (Defourny & Borzaga, 2001; Leadbeater, 1997). Bu tartışmalar sürerken üzerinde mutabık kalınan ortak görüş sosyal inovasyonun bireylerin esenliğini arttıracak girişimler yoluyla toplumun ve grupların refahını geliştirmeyi hedefleyen inovasyonları ifade ettiğidir (Nicolopoulou, Karatas-Ozkan, Janssen, & Jermier, 2016). Bahse konu inovatif faaliyetlerin, muhtemel diğer inovasyonları tetikleyecek şekilde Türkiye dâhil birçok ülkede görünür olmaması sosyal inovasyonun tanımı, süreçleri, paydaşları ve dinamiklerinin net bir şekilde ortaya konma ihtiyacı bulunmaktadır.

Dünyada son yirmi yıldır toplumsal sorunların çözümünde en geniş ifade ile “yeni yollar” olarak tanımlanan sosyal inovasyonun Türkiye’de henüz emekleme aşamasında olması bir başka ifadeyle yeterince geliş(e)memiş olması çalışmanın ana problemini oluşturmaktadır. Ayrıca kavramın Türkçe literatürde kısıtlı yer alması, Türkiye’de sosyal refahın gelişmesini destekleyen sosyal inovatif çalışmalar yokmuş gibi algılanmasına neden olmaktadır. Nitekim *The Economist* dergisinin 2016 yılında yayınladığı ve ülkelerin sosyal inovasyon kapasitelerini ölçen endekste Türkiye kendine oldukça gerilerde yer bulmaktadır (Social Innovation Index, 2016). Bu nedenlerle kemikleşmiş toplumsal sorunlarımızın üstesinden gelinmesinde ve sosyal refah düzeyinin artırılmasında kamu başta olmak üzere tüm sektörler tarafından üretilen ve yürütülen yenilikçi uygulamaların gelişmesini engelleyen faktörleri tespit etmek ve bu süreçte yenilikçi faaliyetlerin desteklenmesinde devletin üstlenebileceği rolleri belirlemek önem taşımaktadır. Dolayısıyla bu araştırma, ekonomik kalkınmaya paralel olarak insani ve sosyal kalkınma düzeyini arttıracak inovasyon ekosistemin oluşmasında karşı karşıya kalınan bazı sorunları tespit ederek bu bağlamda devletin üstleneceği rollerin neler olabileceğini anlamaya çalışmaktadır.

1.3 Araştırmanın Önemi

Toplumunu oluşturan birey ve/veya grupların asli ihtiyaçlarını giderme yollarının tehlike altında olması durumunu ifade eden “sosyal sorun”un varlığı, insanlık tarihi kadar eskidir. Ancak sosyal sorun kavramı, sanayi devrimi ile daha da belirginleşmiş; ciddi sınıfsal ayrılmalar ve kutuplaşmaların artması ile ortaya çıkan tepki, yeni arayışları getirmiştir.

Bunun sonucunda örgütlü, politik ve planlı bir çabanın ürünü olan “sosyal politika” düşüncesi ortaya çıkmıştır.

Bireyin ve/veya gurupların hayat standartlarını arttırmayı hedefleyen *sosyal politikanın* tanımı, hem teorik hem de uygulama açısından durağan olmayıp, kapitalizmin gelişme ve kurumsallaşma oranıyla, sınıfsal güç ilişkileriyle, sosyal sorunların kapsam, nitelik ve derecesiyle, egemen iktisat algısıyla, devlet toplum ilişkilerinin niteliğiyle karşılıklı bir ilişki içinde olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda sosyal politikalar, ulus devlet olmanın bir gereği olarak görülmüş kendisini “refah devleti” olarak tanımlayan ülkelerin uygulamaları ile II. Dünya Savaşı sonrasında en parlak dönemini yaşamıştır. Fakat 1980’lerden sonra liberal politikaların da etkisiyle ulus devletin sosyal harcamalarını kısması ve toplumsal sorunları çözümedeki yetersizliği farklı arayışları beraberinde getirmiştir. Bir başka deyişle “sosyal refah devletinin krizi” tartışmaları ile devletin sosyal politikadaki rolü hayli tartışılır olmuştur. 1990’larla birlikte neo-liberal siyaset, liberal-sosyal refah anlayışı karşıtlığını ortadan kaldıracak bir öneri sunmuştur. Buna göre yeni dayanışma biçimleri geliştirilerek devletin yükünün azaltılması, bunun ise devlet-piyasa dışında sivil toplum ayağının da güçlendirilmesi suretiyle sorumlulukların paylaşılması ve büyük oranda sivil örgütlere devredilmesi öngörülmüştür.

Bu çalışma çerçevesinde ele alınan sosyal inovasyon, neo-liberal yaklaşımın öngördüğü şekilde devletin “sorumlulukları üzerinden atma” değil, aksine toplumun güçlendirilerek sosyal refah ve adaleti geliştirmede diğer sektörlerle işbirliği potansiyelini geliştirecek, toplumsal ahengi sağlayacak, demokratik kazanımları koruyacak ve ileriye taşıyacak bir bakış açısı şeklinde anlaşılmalıdır.

Mevcut durumda hem dünyada hem de Türkiye’de *sosyal politikaların sivil toplum kuruluşlarına devri hususu* farklı seviyelerde gerçekleşmiş olsa da işsizlik, yoksulluk, sosyal dışlanma vb. kemikleşmiş sosyal sorunlara halen kalıcı çözümler bulunamamıştır. Albert Einstein’ın “Yarattığımız problemleri, problemi yaratırken kullandığımız düşünce sistematigi ile çözemeyiz” sözünden hareketle sosyal politikalar kapsamında, geleneksel ve yıllarca değişmeyen yaklaşım ve uygulamaların, topluma faydalı ve etkin çözümler sunmadığı ortadadır, farklı açılardan yeniden düşünülmesi ve yenilenmesi elzemdir. Öyleyse klasik sosyal politika uygulamaları yerine günümüzde sosyal dönüşümle birlikte karşı karşıya kaldığımız yeni toplumsal sorun ve ihtiyaçların karşılanması ve sosyal refahın

sağlanmasına katkı sağlayacak yeni ve etkili sosyal inovasyon fikirleri, ürünleri, sistemleri, süreçleri ve projeleri geliştirilerek uygulanması önem taşımaktadır.

Bu bağlamda yeni bakış açılarının geliştirilerek değişen ve kemikleşen bu sorunların çözümünde ve refahı sağlamada (aynı zamanda geliştirmede) “yeni fikir, yeni ürün, yeni işbirlikleri, yeni süreçler, yeni modeller kısacası yeni yollar” üretme olarak tanımlanan sosyal inovasyonun bir araç olarak kullanılabilmesi düşünülmektedir. Mevcut sorunlara, diğer sektörlere paralel olarak kamunun da desteği ile etkin çözümler üretebilir. Bir başka ifade ile devletin, genelde tabandan tavana (*bottom up*) gelişen sosyal inovasyon süreçlerini desteklemede ve sosyal inovasyon ekosistemini oluşturmada çeşitli roller üstlenebileceği düşünülmektedir.

Her devletin sosyal politikası, egemen iktisadi değerler dizisi ile etkileşimi farklılıklar gösterir. Bu nedenle ülkeler, toplumsal refahı sağlamak için çeşitli ekonomik ve sosyal kalkınma modelleri benimser ve uygularlar. 1990’lardan başlayarak özellikle de 2000’li yıllarla birlikte, toplumsal refahı sağlama ve sağlamlaştırmada zayıf kalan klasik modellerin yerine yeni model arayışlarına girilmesi, insanı merkeze alan yeni kalkınma arayışlarını âdeta zorunlu hâle getirmiştir. Birçok gelişmiş ülkede devletler, sosyal değişim ve dönüşüme uyum sağlayacak ekonomik, kültürel ve sosyal içerikli yeni fikir, süreç ve modellerin oluşturulması gerektiğini kavramışlardır. Bu maksatla pek çok ülke, küresel boyuttaki gelişime ayak uydurmayı hedefleyen kurumsal yeni düzenlemeler yapmakta ve pratikte uygulanacak yeni eylem planları hazırlamaktadır.

Başta Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve diğer gelişmiş ülkelerin on yılı aşkındır gündeminde olan, tartışılan, farklı uygulama alanları bulan sosyal inovasyon, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için de önem taşımaktadır. 1990’lardan sonra akademik camiada daha sık tartışılmaya başlanan sosyal inovasyon kavramının ve uygulamalarının üzerinde çeşitli araştırmalar yapılmış ve birçok gelişmiş ülke sosyal inovasyon anlayışını benimsemeye ve bu doğrultuda politikalar geliştirmeye başlamışlardır. Ancak Türkiye’de sosyal inovasyon kavramı ve uygulamalarının ne üniversiteler ne de özel sektör ve kamu tarafından yeterince bilinmediği düşünülmektedir. Zira Türkiye’de sosyal inovasyon çalışmalarının birçok gelişmiş ülkeye nazaran oldukça yeni ve kısıtlı olduğu görülmektedir. İnovasyonun, Türk akademik yazınlarında yer bulması yirmi yılı aşmasına karşın, sosyal inovasyonun daha son birkaç yılda ele alındığı tespit edilmiştir. Bu kapsamda Türkiye’de sosyal inovasyonu çeşitli boyutları ile ele alan kısıtlı da olsa bazı çalışmalar mevcuttur.

Örneğin Eren'nin (2010) hazırladığı “Üniversite öğrencilerinin sosyal yenilikçilik kapasitelerinin teknolojik yenilikçilik eğilimlerine etkisini ölçmeye yönelik bir model önerisi” adlı doktora tez çalışmasında, sosyal yenilik kavramı incelenmiş, yaratımsal sürecin merkezi olan bireylerin sahip oldu yaratıcı, yenilikçi ve girişimsel özelliklerin çevresel faktörlerin etkisi ile bireylerin sosyal yenilikçilik eğilimleri üzerine etkileri ampirik olarak analiz edilmiştir. Ayrıca sosyal yenilikçiliğin teknolojik yenilikçilik üzerindeki güçlendirici etkileri ile bu etkinin ülkenin teknoloji üretimine sağlayacağı katkıların neler olacağı irdelenmiştir.

Sosyal inovasyon konusunda yapılan çalışmalardan bir diğeri ise Halaç, Eren, ve Bulut (2014) tarafından yazılan “Sosyal yenilikçilik: Bir ölçek geliştirme çalışması” adlı makaledir. Bu çalışma ile bireylerin sahip oldukları ve kullandıkları bilgi, beceri, deneyim ve bu eksikliklerden kaynaklı motivasyonlarıyla oluşan insan sermayesinin düzeyinin tespitinde kullanılması amacıyla bir ölçek geliştirilmiştir. Koç (2010), “Toplumsal sorunlarla mücadelede bir kaldıraç olarak sosyal inovasyon ve sosyal girişimcilik açısından önemi” adlı makalesinde sosyal inovasyonu girişimcilik bağlamında değerlendirmektedir. Yine Özdemir ve Ar (2015), sosyal yenilikle ilgili unsurların ve sosyal yeniliği etkileyen faktörlerin belirlenmesi için yaptıkları çalışma, bu alandaki sayılı çalışmalardan bir diğere dir. Bahse konu çalışmaların literatür katkısı yadsınamasa da tamamında sadece niceliksel yöntemlerin kullanılması, dinamik bir kavram olan sosyal inovasyonun ve uygulamalarının anlaşılmasında yeterli ol(a)mayacağı ve nitel çalışmalarla desteklenmesi gerektiği düşünülmektedir.

Yukarıdaki akademik yazınlardan da anlaşılacağı üzere Türkiye’de sosyal inovasyon alanında yapılan çalışmalar oldukça kısıtlıdır ve spesifik bazı alanlara ilişkindir. Sosyal inovasyonu Türkiye açısından bütüncül ve makro düzeyde etraflıca ele alan herhangi bir yazına rastlanmamıştır. Özellikle sosyal inovasyonun Türkiye’deki potansiyeli, bariyerleri ve devletin sosyal inovasyonu desteklemede ne tür roller üstlenebileceği hususlarında herhangi bir çalışma bulunmamaktadır.

Bu araştırmanın temel amacı, sosyal inovasyonun potansiyeli ve önündeki engellerin tespit edilmesi suretiyle devletin sosyal inovatif faaliyetlerin desteklenmesinde üstlenebileceği rolleri anlamaya çalışmaktır. Bu çerçevede, sosyal inovasyonların gelişmesi ve yayılması süreçlerinde devletin ne tür mekanizmalar oluşturması gerektiği ile ilgili bir öneri setinin sunulması hedeflenmektedir. Ayrıca sosyal inovasyon kavramının teoride ve pratikte nasıl

şekillendiğini anlamak, bunu yaparken dünyadan iyi uygulama örneklerine yer vermek suretiyle Türkiye’de çok yeni olan bu kavramın daha doğru anlaşılmasını amaçlamaktadır. Zira akademik çalışmalar incelendiğinde görülecektir ki Türkiye’de kamuda sosyal inovasyonun nasıl anlaşıldığı ve hangi sosyal inovasyon örneklerinin bulunduğu henüz araştırılmamıştır. Dolayısıyla, görüşmeler esnasında ortaya çıkan ve kamu tarafından uygulanan sosyal inovasyon sayılabilecek örnekler, ilk defa bu kavram çerçevesinde ele alınarak bir araya getirilmiş ve Türkçe literatüre kazandırılmıştır.

Yapılan bu araştırma, toplumsal sorunlara sistematik bir yolla yenilikçi çözümler öneren sosyal inovasyonun önündeki engellerin tespit edilmesi ve potansiyelinin keşfedilmesi ile gelecekte muhtemel sosyal inovatif çalışmaların ve uygulamaların çoğalmasına önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir. Diğer taraftan, Türk toplumunun karşı karşıya kaldığı kemikleşmiş sorunları çözmeye devletin ne tür roller üstlenilebileceği sorunsalı üzerinden gidilerek devletin, sosyal inovasyonu ne şekilde destekleyebileceği ile ilgili öneri seti getirilmiştir. Dolayısıyla bu araştırma, hem bundan sonraki araştırmacılara yol gösterici bir kaynak olması hem de devletin sosyal inovasyonu anlama ve buna dönük politika geliştirme süreçlerine bilimsel bir arka plan sunması açısından önemlidir.

1.3.1 Araştırmacının ilgisi

Son yıllarda birçok ülkenin, değişen ve gelişen toplum yapıları ile birlikte çeşitlenen toplumsal sorunlarının çözümünde ve ihtiyaçlarının giderilmesinde sistematik değişimi mümkün kılan yenilikçi çözümlerinin, sosyal inovasyon çatı kavramı ve sunduğu bakış açısı çerçevesinde ele alınması ilgimi çekmişti. Ayrıca toplumlar ve ülkelerin ürettiği ve uyguladığı sosyal inovasyonlar, disiplinler arası bir bakış açısını ve çok aktörlü bir çözümü gerekli kılıyordu. Günümüz dinamiklerinin (küreselleşme, finansal krizler, küresel sınırlılıklar, iklim değişikliği vb.) de sonucu olarak ortaya çıkan karmaşık toplumsal sorunların çözümü, tek bir sektörün veya aktörün tekelinde ol(a)mayacağı, sorumlulukların paylaşımında, sivil toplumdan piyasaya, akademiden kamuya her kesimin rol alması ihtiyacının arttığını düşünmekteyim.

Diğer taraftan ise sosyal refahı sağlamada devletin ana rolünü sabit tutarak “toplumsal sorunları çözmeye içinde bulunduğu toplum dinamikleri ile yeşeren sosyal inovasyonların gelişmesinde ve desteklenmesinde devlet nasıl bir rol üstlenebilir?” sorusuna cevap arama

ihtiyacı hissettim. Bu araştırma bir taraftan benim sosyal alana olan ilgimi arttırırken diğer taraftan da gerçek hayatta toplumsal sorunlara sunacağım çözümler için bilimsel bir çerçeve sunmaktaydı. Bu düşünceyle başladığım araştırma, yirmi yılı aşkındır pek çok sektörün ilgi odağı olan sosyal inovasyonun Türkiye’de uygulamada var olmasına rağmen bu çerçevede ele alınmadığını ve Türkçe literatürde kısıtlı yer bulduğunu gösterdi. Bu durum, beni, sosyal inovasyonun kavramsal ve teorik çerçevesini anlamaya, hem dünyadaki hem de Türkiye’deki başarılı uygulama örneklerini keşfetmeye, Türkiye açısından potansiyeli, engelleri ve sosyal inovatif çalışmaların desteklenmesinde devletin nasıl bir rol üstlenmesi gerektiği konusunda çalışmaya itti.

1.4 Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı; devletin sosyal refah ve esenliğin geliştirilmesinde etkin bir araç olarak kullanılabilir sosyal inovasyon kavramı ve sunduğu bakış açısının Türkiye’de kamuda nasıl anlaşıldığı, sosyal inovasyonun potansiyeli, dinamikleri ve gelişmesini engelleyen faktörleri keşfetmeye çalışmaktır. Ayrıca Türkiye’de sosyal inovasyonun desteklenmesi ve yaygınlaşmasında devletin nasıl bir rol üstlenebileceği tartışılmaktadır. Bunu yaparken kavrama ilişkin farklı teorik yaklaşımların, tanımlamaların ve uygulama örneklerinin ayrıntılı incelenerek verilmesi, sosyal inovasyon kavramsallaştırmasını yüzeysel ve sığ olarak anlaşılmasından öte, Türkiye’nin kendi sosyal, kültürel ve ekonomik yapısına uygun olarak anlaşılmasını ve özümsemesini desteklemektir.

Bu bağlamda çalışmanın temel hedefi, “Türkiye’de devlet, gelişen ve değişen toplum yapıları ile birlikte ortaya çıkan toplumsal sorun ve ihtiyaçların giderilmesinde -dolayısıyla sosyal refahın ve esenliğin arttırılmasında- kısaca “yeni yollar (ürün, hizmet, süreç, işbirlikleri, kurumlar vb.)” şeklinde tanımlanan sosyal inovasyonu desteklemede nasıl bir rol üstlenebilir?” sorusuna cevap aramaktır. Araştırma kapsamında ele alınan alt sorular şunlardır:

- Sosyal inovasyonun teorik ve kavramsal çerçevesi nedir?
- Sosyal inovasyonun Türkiye’deki potansiyeli ve onu gerekli kılan dinamikler nelerdir?
- Türkiye’de sosyal inovasyonun uygulanmasında ve yaygınlaşmasında karşı karşıya kalınan problemler nelerdir?

- Türkiye’de kamu eliyle gerçekleştirilen ve desteklenen sosyal inovasyon sayılabilecek örnekler var mıdır?
- Türkiye’de devlet, sosyal inovasyonu desteklemede nasıl bir rol üstlenebilir?

1.5 Araştırmanın Metodolojisi

Bilimsel çalışmalarda hangi yöntemin izleneceği veya hangi araştırma evreninden birinin temel alınacağı önemli bir konudur. Bu çalışmanın ilk aşamasında sosyal inovasyonun literatürde farklı disiplinlerde ne şekilde tanımlandığı, sosyal inovasyon çeşitleri, süreçleri ve bu süreçteki paydaşların rollerini irdelemek amacıyla ayrıntılı literatür taraması yapılmıştır. Böylelikle ilgili literatürün taranması, okunması ve elde edilen bilgilerin özetlenerek bir sentez hâlinde sunulması sağlanmıştır. Diğer taraftan, mevcut ulusal ve uluslararası yazında sosyal inovasyon uygulamalarının Türkiye’deki durumu ve bilinirliği ile ilgili çok az sayıda yayının bulunması, araştırma süresince “keşfedici araştırma (*exploratory research*)” yaklaşımı ihtiyacını ortaya koymaktadır.

Keşfedici araştırmalar, araştırmacının fazla bilgi sahibi olmadığı konuları incelediği ya da araştırma konusunun görece yeni olduğu durumlarda yapılan araştırmaları ifade etmektedir. Araştırmacıya konuyla ilgili ön bilgi sağlayan ve yüzeysel bilgi toplamaya yönelik bu tip araştırmaların genel olarak üç durumda tercih edildiği görülmektedir (Stebbins, 2001):

- a. İncelenmek istenen grup, süreç, etkinlik ya da durum hakkında şimdiye dek hiç sistematik deneysel bir inceleme yapılmamış ya da çok az sayıda çalışma yapılmışsa,
- b. Hakkında bilgi sahibi olunan bir konu, bu bilgileri geçersiz kılacak denli değişim göstermiş ise veya
- c. İlgilenilen konu esnek bir şekilde betimlenerek incelenmemiş, bu konu hakkında sadece sıkı kontrol altında tahmine yönelik araştırmalar yapılmışsa keşfedici araştırma yaklaşımı metodu ile konu aydınlatılmaya çalışılır.

Ancak keşfedici araştırmalar, evrene genellenebilir nitelikte bilgiler elde etmeye ya da bir sosyal olguyu derinlemesine bir şekilde anlamaya çalışmaz; konuyla ilgili detaylı bir araştırma yapmak için gerekli olan ön bilgiyi elde etmeye çalışır (Earl, 2004). Bu sebeple keşfedici araştırma tamamlandıktan sonra konuyla ilgili daha sistematik bir araştırma yapmaya hazır hâle gelinecek; dahası bir sonraki aşamaya geçilmiş olunacaktır.

Yukarıda ifade edildiği üzere keşfedici araştırmaların hangi durumlarda tercih edildiği hususu görece yeni olan, üzerinde çok az sayıda çalışma yapılan sosyal inovasyon konusu için önem taşımaktadır.

Bu bölüm, çalışmanın hangi yöntem ve araçları ile gerçekleştirileceğini ortaya koymaktadır. Bu kapsamda ilk olarak araştırmanın yöntemi, ikinci başlıkta araştırma kapsamında belirlenen çalışma grubunun nasıl belirlendiği ve verilerin ne şekilde toplandığı etraflıca anlatılmıştır. Son olarak, verilerin, hangi yöntemle analiz edileceği ve değerlendirileceği üzerinde durulmuş, geçerliğe ve güvenilirliğe ise ayrı bir başlıkta yer verilmiştir.

1.5.1 Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın çerçevesini belirleyen ve sistematik koşullarda işlenmesine imkân veren hususlardan biri de araştırmada nasıl bir bakış açısının ve yöntemin izleneceğidir. Özellikle sosyal bilimler konu olduğunda bilimsel çalışmalarda yaygın olarak kullanılan nicel araştırma yöntemlerinin yeterli olup olmadıkları tartışılır olmuştur. Zira sosyal olguların pozitivist bilim görüşünün iddia ettiği gibi birbirinden kopuk ve değişmez yapıda değil, sürekli değişen karmaşık bir yapıda olması, nitel çalışmalara olan ilgiyi arttırmaya başlamıştır (Yıldırım, 1999). İstatistiksel veri analizine dayalı nicel araştırmaların aksine anlamlarla ilgili olan nitel veriler, büyük oranda araştırma yapılacak toplumların kültürel ve sosyal yapılarına dair zengin bir spektrum ihtiva etmektedir (Dey, 2003).

Keşfedici araştırma yaklaşımı ile sosyal inovasyon üst başlıklı temanın araştırıldığı bu çalışmada, sosyal bilimlerde giderek daha yaygın biçimde kullanılmaya başlanan nitel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Dey (2003) için nitel araştırmalar, insanların olaylara ne tür anlamlar yükledikleri, olayları ne şekilde niteledikleri sorusuna cevap aramaktadır. Diğer bir deyişle nitel çalışma, insanın kendi sınırlarını anlamak ve kendi çabasıyla biçimlendirdiği toplumsal sistemlerin derinliklerini keşfetmek üzere geliştirdiği bilgi üretme yollarından biri olarak görülebilir. Dolayısıyla nitel araştırmalarda, gerçekliğin araştırmacının kendisi tarafından kurulduğu, kendi öznel değerlerinin bakış açısıyla kavranması gerektiği varsayılmaktadır (Özdemir, 2010).

Alan araştırması kapsamında sosyal inovasyon ile alakalı daha zengin veriye ulaşabilmek için derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Gerçekleştirilen görüşmeler esnasında ise yarı-yapılandırılmış görüşme sorularından faydalanılmıştır. Söz konusu yöntemin kullanılması,

birçok açıdan önem taşımaktadır. Bunlar; istenilen bilginin eksiksiz olarak ve derinlemesine elde edilebilmesi, alınan cevaplara anında dönüş vermeye imkân sağlaması, değişik ve anında değişebilen koşullara uyabilme esnekliğine sahip olması, soruların sayısı ve sırasını değiştirme serbestliği şeklinde sıralanabilir. Yarı-yapılandırılmış görüşme ayrıca, verilerin hızlı kodlanmasına ve analiz edilmesine imkân tanınması, katılımcıların verdikleri bilgiler arasında benzerlik ve farklılıkları karşılaştırmaya yardımcı olması gibi özellikleri nedeniyle kullanılmıştır (Ekiz, 2003). Öte yandan, sosyal inovasyonun üzerinde mutabık kalınmış tanımının olmayışı ve disiplinler arası bir kavram oluşu doğal olarak farklı bakış açılarını ortaya çıkarmaktadır. Bu durum zaman zaman verilerin analizini zorlaştırmış olsa da konunun kapsamlı olarak anlaşılmasına katkı sunmaktadır.

Verilerin toplanması ve çalışma grubu

Sosyal inovasyonun bilinmesinde ve gelişmesinde devletin üstleneceği rolleri irdeleyen bu çalışmada yukarıda belirtildiği üzere nitel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Örneklemin belirlenmesinde ise nitel araştırma yönteminde sıklıkla başvurulan ve “amaçlı örnekleme” esas alınmıştır. Nitel araştırma geleneği içinde gelişen amaçlı örnekleme, araştırma konusunu oluşturan kişi, olay ya da durum hakkında ve belirli bir amaç doğrultusunda derinlemesine bilgi toplamayı hedefler ve pek çok durumda, olgu ve olayların keşfedilmesinde ve açıklanmasında yarar sağlar (Patton, 1987 akt. Yıldırım & Şimşek, 2013).

Örneklemede yer alacak orta ve üst düzey yöneticilerin belirlenmesinde amaçlı örnekleme çeşidi olan “maksimum çeşitlilik örnekleme” yöntemine başvurulmuştur. Burada amaç, genelleme yapmak için çeşitliliğin sağlanması değil, aksine çeşitlilik gösteren durumlar arasında ortak ya da paylaşılan olguların olup olmadığını saptamaya çalışmaktır. Dahası, çalışılan probleme taraf olabilecek bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmak, çalışılan problemin farklı boyutlarını ortaya koymayı mümkün kılması açısından önemlidir (Yıldırım & Şimşek, 2013). Dolayısıyla söz konusu teknik, sosyal inovasyon konusunda zengin bilgi kaynağı olabilecek kurum ve kişilerin (örneğin) saptanmasında faydalı olmuştur. Keşfedici araştırma yaklaşımını gerektiren, yöntem olarak ise nitel araştırmayı esas alan bu çalışmada, derinlemesine görüşme yapılan kişiler, kamuda sosyal inovasyon konusu ile doğrudan veya dolaylı olarak ilgili olabilecek kişilerden seçilmiştir.

Araştırma kapsamında, sosyal inovasyon alanı ile ilgili olan ve ilgili olabilecek kişilerin tümüne ulaşmak zaman ve maliyet açısından imkânsızdır. Sosyal inovasyonun nasıl

anlaşıldığı, gelişmesini engelleyen faktörler ve Türkiye’deki potansiyeli, kamudaki sosyal inovasyon örnekleri ve devletin sosyal inovasyonu desteklemede nasıl bir rol üstlenebileceği gibi süreçlerin belirlenebilmesi için daha önce de ifade edildiği gibi ilgili bakanlıkların sadece Araştırma ve Geliştirme (Ar-Ge) birim uzman ve yöneticileri ile mülakatların yapılması düşünölmüştür. Ancak çoğu bakanlığın Ar-Ge birimlerinin etkin ve verimli çalışmamaları nedeniyle bahse konu kişilerin, henüz Türkiye’de çok az bir kesim tarafından bilinen sosyal inovasyon konusunda yetersiz kalacakları saptanmıştır.

Konunun sınırlılıkları da göz önüne alındığında araştırmaya ilk başta sadece Ankara’ da bulunan altı bakanlıkta ve Cumhurbaşkanlığı’ndan daire başkanı, müdür, danışman, uzman vb. görevlerde bulunan 27 kişiye başvurulmuş, bunlardan 19’u ile yüz yüze yaklaşık 67 saat süren görüşmeler yapılmıştır. Bahse konu bakanlıklar şunlardır; Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Başbakanlık (TÜBİTAK), Gençlik ve Spor Bakanlığı, Avrupa Birliği Bakanlığı.

Ankara’daki ilgili bakanlıklardaki kişilerle yapılan görüşmelerin dışında hem bu görüşmeler esnasında hem de literatür araştırması yoluyla derlenen sosyal inovasyon sayılabilecek örnekler hakkında daha kapsamlı bilgi toplamak ihtiyacı doğmuştur. Bu amaçla Türkiye’nin çeşitli illerinde sosyal alanda faaliyet gösteren STK’lar, inovatif girişimciler ve akademisyenlerden oluşan toplamda 33 kişiye e-posta gönderilmiş, ancak sadece 16 kişi ile iletişim kurulabilmiştir. Bunlardan geri bildirim alınan kişi sayısı ise sadece altıdır. Dolayısıyla 19’u kamudan, altısı ise kamu dışı olmak üzere toplamda 25 kişi ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Çalışma gurubuna ait veriler Tablo 1’de yer almaktadır. Bu bağlamda çalışmanın evreni, Ankara’da sosyal inovasyon ile ilgili olabilecek bakanlık ve sosyal inovasyon alanında çalışan akademisyenler ve uygulayıcılardan oluşmaktadır.

Tablo 1 *Çalışma Grubuna Ait Bilgiler*

Sıra No	Katılımcı Adı (Sembol)	Görevi	Görev Yaptığı Kurum
1	K1	Daire Başkanı	Kalkınma Bakanlığı
2	K2	Daire Başkanı	Kalkınma Bakanlığı
3	K3	Uzman	Gençlik ve Spor Bakanlığı
4	K4	Müdür	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB)
5	K5	Uzman	ÇSGB

6	K6	Uzman	ÇSGB
7	K7	Daire Başkanı	AB Bakanlığı
8	K8	Uzman	AB Bakanlığı
9	K9	Uzman	AB Bakanlığı
10	K10	Müdür	TÜBİTAK
11	K11	Uzman	TÜBİTAK
12	K12	Uzman	TÜBİTAK
13	K13	Daire Başkanı	TÜBİTAK
14	K14	Müdür	TÜBİTAK
15	K15	Danışman	T. C Cumhurbaşkanlığı
16	K16	Daire Başkanı	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB)
17	K17	Uzman	ASPB
18	K18	Daire Başkanı	ASPB
19	K19	Daire Başkanı	ASPB
20	K20	Akademisyen	Üniversite
21	K21	Akademisyen	Üniversite
22	K22	Akademisyen	Üniversite
23	K23	Akademisyen	Üniversite
24	K24	Akademisyen	Üniversite
25	K25	Sosyal Girişimci	STK

Nitel araştırmalarda elde edilen sonuçlar, evrene genelleşememekle birlikte elde edilen sonuçlar, konuya ilişkin bir bakış açısı sağlaması bakımından önem taşımaktadır. Araştırmaya ilişkin veriler, araştırmacı tarafından 17.07.2015- 18.03.2017 tarihleri arasında ilgili bakanlıklardan daire başkanları, müdür, danışman ve uzman vb. olmak üzere çeşitli kademelerden kişiler ile gerçekleştirilmiştir. Konuyla ilgili olarak yapılan üç görüşmeden ilki Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile 17.07.2015 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Diğer iki görüşme ise Kalkınma Başkanlığı ile 2015 Ağustos ayı içerisinde bir hafta aralıklarla yapılmıştır. Her biri yaklaşık üçer saat süren yüz yüze görüşmelerde soruların içeriği, kapsayıcılığı ve netliği de test edilmiştir. Alan araştırması kapsamında yöneltilen sorular, bu görüşmeler neticesinde elde edilen geri bildirimler ışığında yeniden düzenlenmiştir. Araştırmanın kısıtları da göz önünde bulundurularak kamuda Sİ alanıyla doğrudan veya dolaylı ilgili olabilecek kişilerle görüşme gerçekleştirebilmek amacıyla

sosyal inovasyona ilişkin görüşme soruları hazırlanmıştır. Açık uçlu sorulardan oluşan yarı-yapılandırılmış görüşme formu (bkz. Ek 1) kullanılarak yapılan derinlemesine yüz yüze görüşme yoluyla veriler toplanmıştır.

Diğer taraftan, konuyu farklı boyutlardan ele alabilmek ve anlayabilmek için sosyal inovasyon konusunda sahada veya akademik alanda çalışma yapmış kişiler (Avrupa Birliği (AB) projeleri ve sosyal girişimcilik alanında çalışmış veya çalışmakta olan akademisyen, sivil toplum örgütü (STK) temsilcileri ve sosyal girişimciler) hem mülakatlarda hem de literatür taraması esnasında ulaşılan akademisyen ve uygulayıcılardan oluşmaktadır. Söz konusu kişiler ile telefon veya e-posta yolu ile temas kurularak konuya ilişkin görüşleri sorulmuştur. Ayrıca mülakatlar esnasında ortaya çıkan kamuda veya kamu dışında yürütülen sosyal inovasyon örnekleri hususunda bilgi almak üzere ilgili kurum ve kuruluşlardan altı kişi ile görüşülmüş, sosyal inovasyon uygulamalarına dair bilgi ve görüşleri alınmıştır. Yine telefon ve/veya e-posta ile bağlantı kurulan söz konusu kuruluşlar, Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı'nın yürüttüğü Maya mikrokredi sistemi, Türkiye Grameen Mikrofinans Programı kuruluşu, Emniyet Genel Müdürlüğü, Orman Genel Müdürlüğü, Usturlab Çocuk Atölyeleri sosyal girişimi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'dir. Özetle; yukarıda bahse konu kamu mülakatları dışında sosyal inovasyon çalışmaları yapan akademisyen, sosyal girişimciler ile yapılan görüşmeler telefon veya e-posta yoluyla gerçekleştirilmiştir. Ayrıca sosyal inovasyon uygulamaları hususunda talep edilen bilgi notları da yine aynı yöntemle toplanmıştır.

Katılımcılara, sosyal inovasyonun kamuda ne şekilde bilindiği, örnekleri ve Türkiye için gerekli olup olmadığı sorulmuştur. Ayrıca Türkiye'de sosyal inovasyonu engelleyen faktörleri belirlemek amacıyla yöneltilen soruların yanında potansiyeli ve sosyal inovatif faaliyetleri desteklemede devletin ne tür roller üstlenebileceği konulardaki görüşlerini belirlemek amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formundan faydalanılmıştır.

Mülakatlar sırasında katılımcılara, yapılan araştırmanın amacı ve içeriği hakkında bilgi verilmiş; yapılan araştırmanın bilimsel bir çalıma olduğu, tamamen bilimsel amaçlar için kullanılacağı ve katılımcıların kimliklerinin açıklanmayacağı belirtilmiştir. Nitekim Tablo 1'de görüldüğü üzere katılımcıları anonim olarak ifade edebilmek için "K1 (Katılımcı 1)", "K2 (Katılımcı 2)" gibi semboller kullanılmıştır. Verilerin analizi esnasında, mülakatlarda katılımcıların görüşleri bazen doğrudan; zaman zaman da dolaylı olarak verilmiştir.

Araştırmanın sınırlılıkları

Bu çalışmadaki ana kısıtlarından biri sosyal inovasyon kavram ve teorisinin tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de yeni geliyor olmasıdır. Diğer taraftan, sosyal inovasyon teori ve uygulamaları özellikle son on beş yılda uluslararası literatürün ilgi odağı iken Türkiye’de hem sosyal inovasyon hem de sosyal inovasyonla sıklıkla ilişkilendirilen “inovatif” sosyal girişimcilik konusundaki çalışmalar yeni ve oldukça sınırlıdır. Nitekim Türkiye’deki inovatif sosyal girişimlerin niteliği ve bu girişimlere ait veri- sosyal girişimci ağı Ashoka üyesi olan sosyal girişimler hariç- bulunmamaktadır.

Çalışmanın sınırlılıklarından bir diğeri konunun daraltılması hususunda çekilen sıkıntıdır. Zira başta sosyal inovasyon bakış açısı ile belirli bir alan ve yöntem seçilerek konunun mümkün olduğunca daraltılması planlanmış ancak yapılan ilk görüşmeler sosyal inovasyon kavramının pek bilinmediği; dolayısıyla konunun daha geniş çerçevede ele alma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu doğrultuda, Türkiye’de devletin sosyal inovasyonu hangi mekanizmalarla destekleyeceği hususunu anlamaya ilişkin oluşturulan yarı-yapılandırılmış görüşme soruları, daha geniş perspektiften ele alınarak devletin üstlenebileceği rolleri anlamaya dönük olarak yeniden tasarlanmıştır.

Sosyal inovasyon alanında yapılan bu çalışmanın mülakatların kısıtlı örneklerinden dolayı kusursuz sonuçlara sahip olması mümkün değildir. Söz konusu kısıt, sosyal inovasyon alanındaki en saygın ve en güncel kaynaklar (kitaplar, bilimsel dergi makaleleri, raporlar, web sayfaları vb.) kullanılarak kısmen aşılmıştır. Sİ alanının yeni olması nedeniyle daha fazla veri toplamak ve doyuma ulaşma gayretiyle alana ilişkin çalışma yapan akademisyenler, özel sektör ve STK’lar ile iletişime geçme ihtiyacını doğurmuştur. Bu çerçevede, telefon ve e-posta aracılığı ile Türkiye’nin farklı şehirlerinde bulunan kişilerle görüşülmüştür. Mülakat sayısı istenilen düzeye olmasa da sosyal inovasyon konusuyla ilgili olabilecek kişilere maksimum düzeyde ulaşılmaya ve görüşleri alınmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın kısıtları göz önüne alındığında, bu çalışmada sosyal inovasyon çözümlerinde ilgili tanımına, süreçlerine, paydaşlarına ve rollerine kısaca değinilmiş sonrasında devlerin rolü tartışılarak alan çalışması kapsamında elde edilen veriler analiz edilmiştir. Bu araştırmadan elde edilen bulgular araştırmanın yapıldığı Ankara’daki altı bakanlık ile bu alanda çalışan akademisyen ve uygulayıcılarla sınırlıdır. Kamu sektörü aktörlerinden yerel

yönetimlerin (belediyeler, il özel idareleri vb.) rolü ise araştırma kapsamı dışında tutulmuş, ancak öneri kısmında merkezî yönetimin dikkate alması gereken konu olarak yer verilmiştir.

Çalışmanın geçerliliği, güvenilirliği ve inanılrlığı

Nicel araştırmalarda kullanılan geçerlik ve güvenilirlik ifadelerinin yerine nitel araştırmalarda inanılrlık, sonuçların doğruluğu ve araştırmacının yetkinliği gibi ifadelerden bahsetmenin daha doğru olacağı belirtilmektedir (Krefting, 1991). Doğası gereği nitel araştırmalarda objektifliği sağlamak bütünüyle mümkün değildir, ancak bahse konu araştırma süresince tüm adımların açık olarak ortaya konulması amaçlanmış ve bu sayede çalışmanın güvenilirliğine olan inancı arttırmak hedeflenmiştir. Guba ve Lincoln (1988) nitel araştırmalarda daha ziyade inandırıcılık üzerinde durulması gerektiğini belirtmiş ve bunun için kriterleri inanılrlık, güvenilebilirlik, onaylanabilirlik ve aktarılabilirlik olmak üzere dört ana başlık altında toplamıştır. Bir araştırmada bulguların doğruluğunu kontrol etmek için bu stratejilerin bir ya da daha fazlasının belirtilmesi önerilmektedir (Creswell, Plano Clark, Gutmann, & Hanson, 2003). Diğer taraftan inanılabilirliği artırmanın en önemli unsurlarından biri uzun süreli etkileşim, diğeri ise katılımcıların teyidi olarak görülmektedir (Holloway & Wheeler, 1996).

Bu doğrultuda bahse konu araştırma kapsamında gerçekleştirilen tüm görüşmeler öncesinde katılımcılar ile bağlantı kurularak araştırma sürecinde yer almak isteyip istemedikleri sorulmuştur. Ayrıca kapsamlı bir görüşme yapılacağı belirtilerek zaman kısıtının en aza indirgenmesi ve katılımcıların araştırmaya dair kendilerini herhangi bir kısıt olmadan ifade edebilmeleri sağlanmıştır. Bu sayede Guba ve Lincoln (1982) tarafından belirtilen inanılrlık kriteri aşılmaya çalışılmıştır.

Yüz yüze görüşme, nitel araştırmalarda en çok kullanılan veri toplama tekniğidir. Bu teknik, insanların araştırma yapılan olaya veya olguya dönük bakış açılarını, öznel deneyimlerini ve duygularını, değerlerini ve algılarını ortaya koyabilen güçlü bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini artıracak hususlardan biri, görüşme sürecinin gözlem ve yazılı dokümanlardan elde edilen veriler ile desteklenmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Nitel araştırmalarda geçerlik, nitel yöntem ve teknikler kullanılarak araştırılan olayın veya olgunun bütün gerçekliği ile ortaya konması, verilerin objektif olarak toplanması, bunların sınıflandırılarak kodlanması, analiz edilmesi ve son olarak da yorumunda kullanılan stratejilerin güvenilirliğinin ve kabul edilebilirliğinin sürekli

olarak kontrol edilmesi önem taşımaktadır. Bu amaca yönelik görüşme yapılan kişilerden 19'u ile yüz yüze görüşülmüş, bu görüşmelerin tamamı görüşülen kişilerin çalıştıkları ortamlarda gerçekleşmiş ve toplamda 67 saat sürmüştür.

Araştırma konusu hakkında genel bilgiye sahip ve nitel araştırma yöntemleri konusunda uzmanlaşmış kişilerden, yapılan araştırmayı çeşitli boyutlarıyla incelemesinin istenmesi, inanılabilirlik konusunda alınabilecek önlemlerden biridir. Bu yöntem, uzman incelemesi (*peer debriefing*) olarak adlandırılmaktadır (Creswell vd., 2003). Bu incelemenin amacı, ilgili uzmanın araştırmanın deseninden toplanan verilere, bunların analizine ve sonuçların yazımına kadar olan süreçlere eleştirel bir gözle bakması ve araştırmacıya geri bildirimde bulunmasıdır. Yine bahse konu çalışmanın inanılabilirliğini artırmak amacıyla araştırma kapsamında elde edilen veriler, bu sahada uzman akademisyenler ile tartışılmış ve yapılan görüşme tutanakları paylaşılarak verilerin tutarlılığı tartışılmıştır.

Bir çalışmanın iç geçerliğini artırmada kullanılan diğer bir strateji, “üçgenleme (*triangulation*)” tekniğidir. Üçgenleme, “iki ya da daha fazla veri toplama yönteminin (örneğin görüşmeler ve gözlemler) ya da iki ya da daha fazla veri kaynağının (örneğin farklı grup üyeleriyle bireysel görüşmeler) sonuçlarının karşılaştırılmasıdır” (Başkale, 2016, s. 25). Bu bağlamda çalışmanın inanılabilirliğini artırmak için “veri kaynaklı üçgenleme” modeli kullanılmıştır. Bu ise çalışma kapsamında çok çeşitli veri kaynaklarının kullanılması, örneğin aynı konuyla ilgili olarak farklı kişiler ile görüşme yapılması olarak anlaşılmaktadır (Başkale, 2016). Bahse konu çalışma kapsamında hem kamu kurumlarında çalışan üst düzey bürokratlar, orta ve alt kademedeki çalışanlar ile hem de sosyal inovasyon alanında çalışan akademisyenler ve sahada uygulama yapan sosyal girişimciler ile görüşülerek “çalışma kapsamında çok çeşitli veri kaynaklarının kullanılması” hedefi gerçekleştirilmiş ve “veri kaynaklı üçgenleme modelinin gereksinimleri yerine getirilmeye çalışılmıştır. Kısaca, anılan tüm çalışmalar sayesinde araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının ve araştırma deseninin geçerliğini ve güvenilirliğini, sonuç olarak da inanılabilirliğini arttırmak hedeflenmiştir.

Verilerin analizi

Nitel araştırmalarda veri analizinin çeşitlilik, yaratıcılık ve esneklik anlamına geldiğini belirten (Yıldırım & Şimşek, 2008) araştırma ve veri yöntemleri dikkate alınarak uygun bir veri analiz planı çıkarılmasının önemli olduğunun altını çizmişlerdir. Straus (1987) standart bir nitel veri analiz yönteminin mümkün olmayacağını, standartlaştırmanın nitel veriyi

kısıtlayacağını savunmaktadır. Benzer şekilde Atkinson (1996) da analiz sürecinin kapsamlı ve sistematik olması gerektiğini ancak bunun her araştırma için geçerli olmayacağını belirtmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2013).

Nitel veri analizinde Wolcott'un (1994) önerdiği üç yoldan ilki, toplanan verinin mümkün olduğunca doğrudan alıntı yapılarak sonuçların betimsel yolla aktarılmasıdır. İkinci yol ise birinciyi kapsayacak biçimde bazı nedensel ve açıklayıcı sonuçlara ulaşmak amacıyla verilerin "sistematik analiz"inin yapılmasıdır. Son olarak ise hem birinci hem de ikinci yolu temel almakla birlikte veri analiz sürecine araştırmacının yorumlarının dâhil edilmesidir. Bu çalışmada genel olarak üçüncü yaklaşımın ağırlıklı olarak etkisi hissedilecektir.

Araştırma kapsamında, görüşmeciler tarafından yarı yapılandırılmış açık uçlu sorulara verilen yanıtlar; e-posta, not alma ve ses kaydıyla alınmış ve bu verilerin tamamı bilgisayar ortamına aktarılarak yazılı hâle getirilmiştir. Veri analizi, bir taraftan ham ve kaydedilmiş verileri gözden geçirmeyi diğer taraftan da kodlanmış verileri incelemeyi, sınıflandırmayı, kategorilere ayırmayı, değerlendirmeyi, karşılaştırmayı, sentezlemeyi ve onlar üzerinde düşünmeyi gerektirmektedir (Neuman & Özge, 2008). Bu bağlamda, bütün veriler araştırma problemi doğrultusunda tasarlanan tez içeriğindeki başlıklara göre ayrıştırılmış, temalara ve alt kategorilere ayrılmıştır. Veri analizi, Wolcott'un yaklaşımları temel alınarak betimsel analiz yaklaşımı ile değerlendirilmiştir. Betimsel analiz, çeşitli veri toplama teknikleri ile elde edilmiş verilerin daha önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasını içeren bir nitel veri analiz türüdür. Buna göre araştırmacı, görüştüğü ya da gözlemiş olduğu bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtabilmek amacıyla dolaylı alıntılara paralel olarak doğrudan alıntılara sık sık başvurabilmektedir. Özetle betimsel analizde temel amaç, elde edilmiş olan bulguların okuyucuya özetlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde sunulmasıdır (Yıldırım & Şimşek, 2013).

Araştırmada ayrıca doğrudan alıntılanan konuşma metinlerine iç paragraf olarak ilgili başlıklar altında yer verilmiştir. Konuşmalar esnasındaki gülümseme, şaşkınlık, umutsuzluk gibi beden dili ifadeleri ise ikonlarla gösterilmiştir.

1.6 Ana Hatlarıyla Araştırmanın Tasarımı

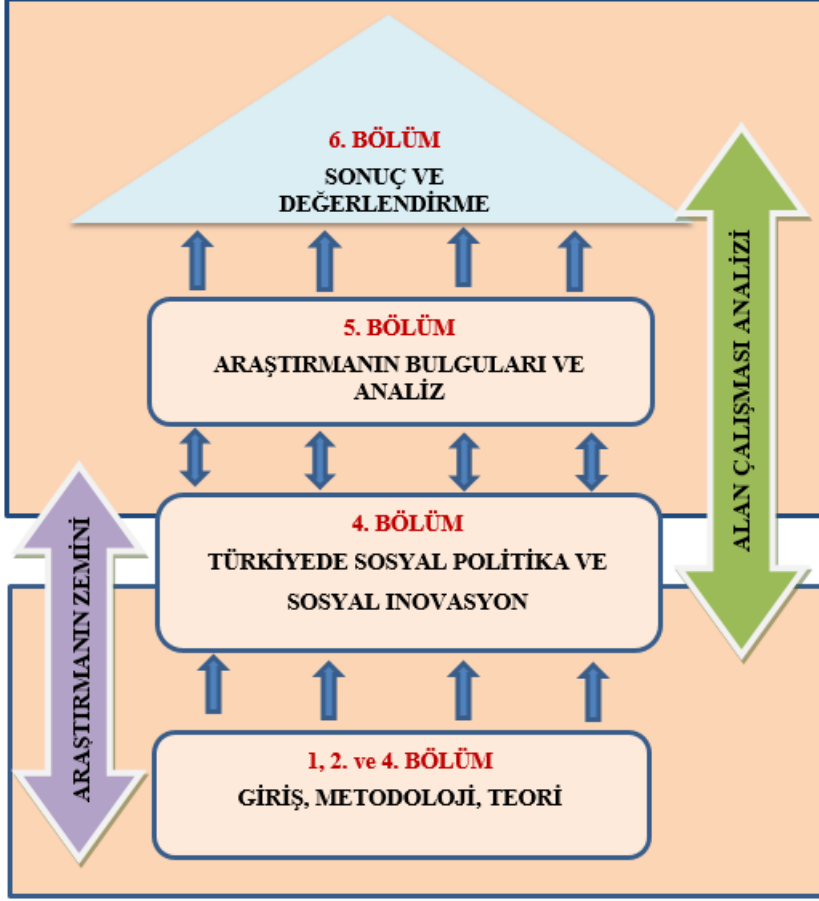
Araştırmanın zemini olarak nitelendirilen kısmını giriş, araştırmanın yöntemi ve sosyal inovasyonun teorik çerçevesi (1, 2, 3. ve 4. Bölüm) oluşturmaktadır. Araştırmanın yöntemi kapsamında, bu çalışmada nesnel, bireysel ve sosyal gerçeklik (Baş & Akturan, 2008) olarak ayrılan çalışma evrenlerinden yani sosyal gerçeklikten yola çıkılmış, ana veri kaynağı olarak ise derinlemesine görüşme seçilmiştir. Nitel araştırma yöntemi ile toplanan veriler, sistematik olarak bir araya getirilerek ve analiz edilerek bazı bilimsel sonuçlara ulaşılmıştır. Elde edilen veriler ve analizlerine araştırmanın temel kısmını oluşturan 5. Bölümde ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Araştırmanın içeriği kısaca şu şekilde özetlenebilir:

Araştırmanın birinci bölümünü giriş ve yöntem, ikinci bölümünü ise tanım ve teori oluşturmaktadır. Bu araştırma kapsamında öncelikle sosyal inovasyonun tanımı, dinamikleri ve süreçleri ele alınmış ve sosyal inovasyon alanında teorik arka plan farklı perspektifler ışığında tartışılarak ilgili bazı kavramlara değinilmiştir. Ayrıca sosyal inovasyon olgusunun daha iyi anlaşılması ve değerlendirilebilmesi amacıyla sosyal inovasyonun çeşitleri ve özelliklerine, oluşum süreci ile bu süreçte yer alan paydaşların rollerine, dünyadan iyi uygulama örneklerine (*best practises*) ve ölçümüne yer verilmiştir. Sosyal inovasyonu destekleme ve geliştirmede devletin rolü konusunda dünyadaki çeşitli uygulamalar üçüncü bölümde karşılaştırmalı olarak analiz edilmiş, Türkiye’den bazı örneklere yer verilmiştir. Bu kapsamda devletin başlatıcı, liderlik edici ve motive edici rollerinin yanında kendisinin de bizzat sosyal inovasyonun kaynağı olması konularına etraflıca değinilmiştir.

Dördüncü bölüm de ise Türkiye’de sosyal politika ve sosyal inovasyon konusu ele alınmıştır. Sosyal inovasyonun gelişimi ve farklı sektörlerden Türkiye örnekleri bu araştırma ile Türkçe literatüre kazandırılmıştır. Ayrıca sosyal politika ve sosyal refah açısından Türkiye’de Sİ konusu irdelendikten sonra, kamu tarafından hayata geçirilen ve desteklenen sosyal inovasyon örnekleri, hem literatür hem de alan çalışması esnasında elde edilen veriler yardımıyla ilk defa bu çalışma ile derlenerek Sİ kavramının ve sunduğu bakış açısının daha detaylı anlaşılması hedeflenmiştir.

Buraya kadar sosyal inovasyonun kavramsal ve teorik çerçevesi ayrıntılı olarak ele alınmış, sosyal inovasyon bakış açısının gerekliliği ve Türkiye’deki mevcut durumu örneklerle incelenmiştir. Araştırmanın beşinci bölümünde ise yapılan mülakatlar sonucunda elde edilen

veriler analiz edilerek, sosyal inovasyonun potansiyeli, bariyerleri ve devletin rolü anlamaya çabalanmış ve bu kapsamda bazı başlıklar ön plana çıkmıştır.

Şekil 1 Araştırmanın ana hatları

Sonuç bölümünde ise sosyal inovasyonun hem teoride hem pratikte daha fazla yer almasını sağlayacak Türkiye'ye dair değerlendirme ve öneriler yer almaktadır. Bu bölümde, araştırma kapsamında elde edilen veriler ışığında Türkiye'de devletin sosyal inovasyonu desteklemesinde ve geliştirmesinde ne tür roller üstlenebileceği hususunda izleyebileceği yol ile ilgili öneri seti sunulmaktadır. Şekil 1'de araştırma daha iyi anlaşılması için görsel hâlde sunulmaktadır.

2 Sosyal İnovasyon: Teorik ve Kavramsal Çerçeve

Bu bölümde sosyal inovasyonun kavramsal çerçevesini çizebilmek için öncelikle inovasyonu ve ilgili bazı kavramları anlamak gerekmektedir. Bu kapsamda inovasyon kavramı ve onun sosyal boyutu ile ilgili kavramlara kısaca değinildikten sonra, sosyal inovasyonu farklı perspektiflerden nasıl kavramsallaştırıldığı ele alınmıştır. Ayrıca sosyal inovasyonun sosyal ekonomi, sosyal sermaye ve diğer inovasyon çeşitleri ile ilişkisi değerlendirilmiş, sosyal inovasyon süreci, bu süreçte rol alan paydaşlar ve ölçümü hususlarına yine bu bölüm de ele alınmıştır. Son olarak dünyada sosyal inovasyon örneklerine yer verilmiş bu sayede kavramın zihinlerde daha iyi yer etmesi ve anlaşılması hedeflenmiştir.

2.1 Sosyal İnovasyonu Kavramsallaştırmaya Doğru

Uzun yıllar birçok araştırmaya konu olan ve çoğunlukla teknolojik bağlamda ele alınan inovasyon araştırmaları, yirminci yüzyılın ilk yarısında farklı bir boyut kazanmıştır. İnovasyon kavramını teknolojik bağlamı dışında ilk olarak kullanan Avusturyalı iktisatçı ve siyaset bilimci Joseph Schumpeter, inovasyonun sosyal alanı da içermesi gerektiğini belirtmiştir (Schumpeter, 1934). Bazı düşünürlere göre Schumpeter'in dışında Emile Durkheim, Benjamin Franklin, Max Weber gibi düşünürlerin çalışmalarında da bu fikrin var olduğu belirtilmektedir (Hubert, 2010; Moulaert & Nussbaumer, 2005; Mumford, 2002).

Ekonomik etkinliği sağlamada teknolojik inovasyona paralel olarak sosyal inovasyonun gerekliliğine vurgu yapan Schumpeter, yeniliğin üretilmesinde girişimcilerin aktif bir rolü olduğunu, diğer insanlardan farklı güdülere sahip bu girişimcilerin eski yapıların yerine yeni yapıları koymak suretiyle yaratıcı yıkım (*creative destruction*) adlı süreci ortaya çıkardıklarını ifade etmiştir (Basilgan, 2011). Böylece başarılı yenilikler sürekli olarak yeni birini yaratırken eskisini daimî olarak yok ederek ekonomik yapıyı kökten değiştiren bir değişimi temsil etmektedirler (Kiessling, 2004).

Schumpeter, inovasyonun beş boyutunu şu şekilde sıralamaktadır; (1) yeni ürün veya mevcut bir ürünün geliştirilmiş versiyonu, (2) yeni üretim metotlarının geliştirilmesi, (3) yeni piyasaya giriş veya mevcut piyasaya yeni bir oyuncu ile girilmesi, (4) ham maddelerin yeni bir arz kaynağına ulaşması ve (5) herhangi bir sektördeki kuruluşun daha etkin ve verimli olmasıdır (Alex Nicholls & Murdock, 2011). İnovasyon konusunda çalışan birçok kişi Schumpeter'in yenilik alanındaki öncü rolüne atıf yapmakta ve onu yenilik çalışmalarının "babası" olarak anmaktadır. Nitekim McCraw (2009) onun hayatını ve fikirlerini "The Prophet of Innovation" adlı bir kitapta toplamıştır.

İnovasyon araştırmalarına bir diğer katkı da kırsal sosyoloji alanında çalışan Rogers (1962) tarafından yapılmıştır. Rogers, inovasyonun yayılmasını temelde toplumda ortaya çıkan yeni fikirlerin farkına varıldığı sosyal bir süreç olarak ele almıştır (Rogers, 2010). İnovasyonu sosyal yapılanma sürecinin başarılı olması olarak gören Rogers, yeniliğin benimsenmesini (*adopters of innovation*) *yenilikçi*, *erken benimseyen*, *erken çoğunluk*, *geç çoğunluk* ve *geriden takip eden* olarak kategorilere ayırmıştır (Alex Nicholls & Murdock, 2011). Rogers (2010) ayrıca birçok potansiyel benimseyicinin inovasyon fikrinin bilincinde olduğunu ama bu kişilerin motive edilerek harekete geçirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Bir dizi ekonomik kriz, yüksek enflasyon, artan rekabet ile birlikte inovasyonun çalışma alanı genişleme fırsatı bulmuş, 1970'lerden sonra gelişen yeni teknolojilerin ekonomik verimlilik üzerindeki etkisi incelenmiş (Freeman, Clark, & Soete, 1982; Nelson & Winter, 1977), yönetim gibi alanlarda çeşitli çalışmalar tartışılmıştır (Druker, 1985; Hitcher, 2006; Luecke & Katz, 2003; Sarkar & Costa, 2008; Tuomi, 2002; Von Hippel, 2005). Ayrıca bir yandan inovasyonun ekonomik değeri ve performans ölçümü üzerine odaklanılırken (Davila, Epstein, & Shelton, 2006) diğer yandan hizmetlerde inovasyon (Miles, 2005) konusunda çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Baregheh, Rowley ve Sambrook (2009) tarafından inovasyon çok disiplinli yaklaşımla bütüncül olarak ele alınmıştır (Alex Nicholls & Murdock, 2011).

Özellikle 1990'la birlikte önceleri daha çok teknolojik anlamda yeniliği ifade eden inovasyonun "sosyal" tarafı da dikkate alınmaya başlamıştır (Christensen, Baumann, Ruggles, & Sadtler, 2006; Mumford, 2002; Murray, Mulgan, & Caulier-Grice, 2008; Zapf, 1989, 1991). Gün geçtikçe politika yapıcılar da dâhil birçok kesimin ilgisini çekmekte olan sosyal inovasyon fikri, klasik yöntemleri ile üstesinden gelinemeyen sorunların çözümü için umut vaat etmektedir (Murray vd., 2008). Ekonomik kalkınmanın yanında sosyal ve insani

kalkınmanın da en önemli dinamiklerinden birini oluşturan *inovasyon* kavramı bazı düşünürlere göre teknolojik yeniliğin oluşmasına zemin hazırlayacak altyapısını oluşturulması için sosyal değişim ve dönüşümü sağlayacak sosyal inovasyon fikirlerinin üretilip sistematik bir şekilde geliştirilerek uygulanması süreçlerinin tümünü kapsamaktadır.

Bir sonraki bölümde inovasyonun tanımı ve ilişkili olduğu bazı kavramlar tartışılmış, böylelikle inovasyon ile ayrılan yönleri açıklanmıştır. Ardından bilimsel araştırmalar ışığında dinamik bir kavram olan ve üzerinde mutabık kalınmış; genel geçer bir tanımı bulunmayan sosyal inovasyonun tanımı ele alınmıştır. Ayrıca inovasyonun sosyal boyutu irdelenmiş, akabinde sosyal inovasyon düşüncesini etkileyen teorik yaklaşımlar tartışılarak sosyal inovasyon süreci, dinamikleri ve ilgili bazı kavramlara yer verilmiştir.

2.1.1 İnovasyon nedir?

Sosyal inovasyonu anlamak için öncelikle inovasyon kavramının ne olduğunu, neleri içerdiğine değinmek faydalı olacaktır. Bilginin oluşumu, birleştirilmesi, gelişmesi ve aktarılması ülkelerin büyüme, gelişme ve refahı için gereklidir. Bu kapsamda inovasyon kavramının tanımlanması ve bunu belli bir standarda uygun olarak oluşturulması önemlidir. Bu sebeple öncelikle inovasyon kavramının literatürde nasıl şekillendiğine, ne tür anlamlar ifade ettiğine bakmak gerekmektedir. Latince “innovatus” kelimesinden gelen inovasyon (*innovation*), son 20 yıldır hem uluslararası literatürde hem de pratikte üzerinde sıkça tartışılan bir kavramdır. Türkçe literatürde “buluş, icat, yenilik, yenilenme, yenilikçilik ve yenileşim” gibi kelimelerle tanımlamaya çalışılsa da tüm bu çabalar inovasyonu tam manasıyla kapsamaktan uzak görünmektedirler (Yavuz, Alben, & Kaya, 2009; Esen & Çetin, 2012). Binaenaleyh, inovasyon kelimesi Türkçe literatürde çoğunlukla orijinal hâli ile yer bulmakta ve kullanılmaktadır.

Birçok disiplinin çalışma alanına giren inovasyon kavramı farklı perspektiflerde çeşitli şekillerde kavramsallaştırılmakta, bu da literatürde üzerinde mutabık kalınan ortak bir tanımın oluşmasını güçleştirmektedir. Zira günümüzde birçok araştırma alanı, çok disiplinli bir anlayışla hareket etmekte ve yeni bakış açıları geliştirilmektedir. Ancak küreselleşme ile birlikte artan ekonomik, siyasal, sosyal ilişkiler bu alanlara ilişkin kavramları bazı standartlara bağlamış ve uluslararası düzeyde bir çerçevenin oluşmasını sağlamıştır. İnovasyonun tanımı konusunda belli başlı bazı standartlar olsa da uluslararası düzeyde kabul

gören kaynak son olarak 2005 yılında güncellenen Oslo Kılavuzu'dur. OECD ve Eurostat'ın birlikte geliştirdiği bu kaynak, inovasyon ve türleriyle ilgili tanımlara geniş ölçüde yer vermektedir. Bunlar, yukarıda zikredilen genel tanım çerçevesinde inovasyonu kategorilerine ayırarak açıklayan, ayrıca neyin inovasyon sayılacağını neyin sayılmayacağını sınır şartlarıyla ortaya koyan tanımlardan oluşmaktadır (Göker, Durgut, & Akyos, 2003).

Oslo Kılavuz'u inovasyonu ürün, süreç, organizasyonel ve pazarlama inovasyonu gibi farklı kategorilere ayırmak suretiyle "işletme içi uygulamalarda, iş yeri organizasyonunda veya dış ilişkilerde yeni veya önemli derecede iyileştirilmiş bir ürün (mal veya hizmet), veya süreç, yeni bir pazarlama yöntemi ya da yeni bir organizasyonel yöntemin gerçekleştirilmesi" şeklinde tanımlamaktadır (OECD & Europäische Kommission, 2005, p. 46). Bu tanım doğrultusunda inovasyon; ürün inovasyonu (mal ve hizmetlerdeki önemli değişiklik ve özellikler), süreç inovasyonu (üretim ve dağıtım metotlarındaki belirli değişiklikler), organizasyonel inovasyon (yeni organizasyonel metotların uygulanması) ve pazarlama inovasyonu (yeni pazarlama metotlarının benimsenmesi) olarak dört temel kategoride ele alınmaktadır.

İnovasyon derken elbette "yeni" olandan bahsedilmektedir, ancak neye göre yeni olduğu yine Oslo Kılavuzu'nda belirtilmiştir. Buna göre yeni, dünyada yeni, ülke için yeni veya firma için yeni olabilmektedir (Göker vd., 2003). Gelişen ve değişen toplum yapıları ve küresel ekonomide en önemli rekabet aracı hâline gelen inovasyon kavramı hakkında çeşitli tanımlar yapılmaktadır. Kotler ve arkadaşları (1999) inovasyonu, müşterinin yeni olarak algıladığı fikir, ürün ve teknolojinin geliştirilmesi ve pazarlanması şeklinde tanımlamaktadırlar (Karaca, 2009). Durgut'a (2003) göre ise inovasyon, yeniyi oluşturmak için eski olanın geliştirerek yeni ürünlerin, üretim süreçlerinin, hizmet ve organizasyonların araştırılması, bulunması, denenmesi, geliştirilmesi, izlenmesi ve benimsenmesidir. İnovasyonun teknik bir kavramdan ziyade ekonomik ve sosyal bir kavram olduğunu ifade eden Drucker (2002) tüketici, üretici, vatandaş veya öğrenci olarak insanların davranışlarındaki değişimi inovasyonun kriteri olarak göstermiştir.

Akademik çalışmalar incelendiğinde inovasyon ile ilgili iki ana akımdan bahsetmek mümkündür. Bu kapsamda, inovasyon bir taraftan yeni ürün, ürün özellikleri ve üretim yöntemlerini ifade eden "çıktı", diğer taraftan ise bireysel yaratıcılık, organizasyonun

yapısı, çevresel ve soyo-ekonomik faktörler gibi inovasyonu üretecek “süreç” olarak tanımlanmaktadır. Bir başka deyişle inovasyon, “öğrenmenin bir sonucu” (Foray & Lundvall, 1998) veya “bir değişim süreci” (O’Sullivan & Dooley, 2008) olarak görülmektedir. Ancak inovasyon ister çıktı isterse süreç olarak kabul edilsin orjinal (özgün veya yeni) olma (*novelty*) ve gelişim (*improvement*) özelliğine sahip olması gerekmektedir.

Sözgelimi bir inovasyon bütünüyle orijinal olmasa da kullanıcı, bağlam ve uygulamada yeni olması gerekmekte ve diğer alternatiflerinden çok daha etkin ve verimli bir çözüm üretmesi beklenmektedir. Bu iki temel kritere “adaletli” veya “sürdürülebilir” (inovasyonun hem çevresel hem de kurumsal anlamda uzun zaman hayatta kalması ve işe yaraması) olma özelliği de eklenebilir (Phills vd., 2008). Diğer bir çalışmada ise inovasyon, toplumların ekonomik, entelektüel ve sosyal gelişimi ile ilgili önemli bir unsur olarak ele alınmış yeniliğin ekonomik büyüme, gelişme, kalkınma, daha iyi yaşam ve iş imkânları için merkezi bir etmen olduğu düşünülmektedir (Dutta, 2011).

Akademik çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda inovasyon türlerinin sınıflandırılması, temelde birbirine benzemekle beraber tamamen aynı değildir. Bazıları inovasyonu ürün ve süreç inovasyonuna ek olarak pazarlama inovasyonu, organizasyonel ve iş inovasyonu (Dealtry & Rademakers, 2005) bazıları ise ürün, süreç, organizasyonel ve pazarlama inovasyonu (Gadrey, Gallouj, & Weinstein, 1995) şeklinde kategorize etmektedir (Karaca, 2009). Diğer taraftan bazı yazarlara göre inovasyon, süreç ve çıktının dışında “değişim” ile sıkı sıkıya ilişkilendirilerek artımsal (*incremental*) ve radikal (*radical*) inovasyonlar şeklinde sınıflandırılmaktadır (Dewar & Dutton, 1986; Ettlíe, Bridges, & O’keefe, 1984). Radikal inovasyonlar mevcut normlar, varsayımlar, bilgi, yapı ve uygulamalardan vazgeçmek gerektirdiğinden bu tür inovasyonların uygulamaya geçirilmesinin artımsal inovasyonlardan daha zor olduğu vurgulanmaktadır (Orlikowski, 1993).

Özetle, son on beş yılda inovasyon kavramı üzerinde mutabık kalınan bir çerçevesi çizilmiş ve bu minvalde bazı standartlar oluşturulmuştur. Oluşturulan çerçevenin inovasyonu ölçme, değerlendirmeye imkân vermesi kamu, faydalanicılar ve fon sağlayıcıların inovasyonun sağladığı değişimi ve gelişimin etkisini görmelerini sağlamaktadır. Ancak OSLO kılavuzundaki standart tanım, çoğu ülke tarafından kabul görmüş olsa da literatürde ve uygulamada farklı bakış açıları ve yansımaları mevcuttur. Dolayısıyla böylesine dinamik bir kavram üzerinde daha fazla tartışmak gerekliliği yadsınamaz bir gerçektir. Zira günümüzde

belli bir standarda bağlanan ve tanımlanan inovasyon kavramını daha farklı boyutlarla ele almak, özellikle toplumsal gereklilikler için sosyal boyutu daha ayrıntılı bir şekilde genişletme ihtiyacı bulunmaktadır.

2.1.2 İnovasyon ile ilgili kavramlar

Daha önce ifade edildiği üzere, önceleri bilimsel çalışmalarda daha çok ekonomik ve teknik anlamda yer bulan inovasyon kavramı, artık kendini geliştirmek isteyen herkesin ilgi odağı olmaya; bireysel ve toplumsal ihtiyaçları daha iyi karşılayacağı düşüncesi, hızla yayılmaya başlamıştır. Dolayısıyla dinamik bir kavram olan inovasyonun farklı disiplinlerde ele alınması ve net bir tanımının bulunmaması, onun tam olarak anlaşılmasını zorlaştırmakta ve yaratıcılık, bilgi, değişim, icat ve tasarım gibi ilişkili bazı terimlerle karıştırılmakta olduğu değerlendirilmektedir (O’Sullivan & Dooley, 2008). Bu nedenle bir sonraki bölümde yukarıda bahsi geçen terimlere kısaca değinilmiş ve inovasyonla ilişkileri irdelenmiş olacaktır.

İcat ve inovasyon

İcat (*invention*) ve inovasyon (*innovation*) kavramları birbirlerine yakın fakat ihtiva ettikleri unsurlar ve kullanıldıkları bağlam içinde birbirlerinden farklı kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bahse konu iki kavram ile ilgili yapılan tartışmaların odağını oluşturan temel iki olgu ise şu şekilde özetlenebilir;

- İşlevsellik kazanmamış olsa da yeni süreç veya girişimlerin, aletlerin veya sistemlerin icat olarak adlandırılabilceği, diğer bir deyişle işlevsellikten bağımsız yapılan yeniliklerin “icat” olarak isimlendirilebilir,
- “inovasyon” kavramı ise yapılan icatların insanların kullanımı sonrasında işlevsellik kazanmaları, günlük pratiklerinde, üretim sistemlerinde veya uygulamalarında yeniliklere kapı açmasını ve içselleştirilmesini kapsamaktadır.

Görüldüğü üzere icat ve inovasyon kavramları çoğu zaman birbirlerinin yerine kullanılmasına rağmen bu kavramların birbirlerinden ayrılan birçok yanları bulunmaktadır. Örneğin, bir icadın uygulanabilir olması ve kullanılması elzem değildir. Zamanında kullanım imkânı bulamayan birçok teknolojik yenilik “icat” olarak isimlendirilmişlerdir. Patent alarak icat olduklarını kanıtlayan birçok yenilik (alet, sistem, süreç vs.) farklı sebeplerden dolayı uygulamaya konulamadıklarının dolayı bir inovasyon olarak kabul

görmemektedirler. Bu gerçeklerden dolayı, Da Vinci tarafından geliştirilen ve çizimi yapılan “uçan makineler”, zamanına göre bir icat olarak görülmele birlikte bahse konu yıllardaki yetersiz teknik kapasiteler ve imkânlar dolayısıyla hayata geçirilememiş ve günlük kullanıma sokulamamış olması itibariyle icat olmaktan öteye gidemeyerek ‘inovasyon’ aşamasına geçememiştir (Fagerberg, 2006).

Bu çerçeveden bakıldığında, bahse konu icatların çoğunlukla teknik ve işletme alanında geçerli oldukları, sosyal alanlardaki yenilikçi uygulamaların ise çoğu zaman teknik ve işletme alanlarından ayrılarak ‘icat’ kavramını içine alamayacağı görülmektedir. Zira yukarıda değinildiği üzere “icat” kavramı bir süreçten çok somut bir çıktıyı öngörmekte, bu çıktının ise uygulamadaki ve kullanımdaki durumuna birinci derecede önem atfetmemektedir. Diğer taraftan ‘inovasyon’un gerektirdiği “uygulanabilir olma” kriterini yerine getirmesi açısından, “inovasyon” kavramının sosyal alanda kullanımı mümkün gözükmemektedir. Bu durumda sosyal alanda geliştirilen yeni sistemlerin, ürünlerin ve süreçlerin icat olmaktan öte inovasyon olarak değerlendirilmeleri daha uygun olacaktır.

Yaratıcılık ve inovasyon

Yaratıcılık ve inovasyon belli başlı özellikler açısından birbiri ile yakın kavramlar olsa da esasında farklı anlamlar içermektedir. Özü itibariyle yaratıcılık, ilk olarak bireysel düzeyde kullanışlı ve orijinal fikirler vücuda getirme olarak tanımlanırken, inovasyon ortaya atılan bu fikrin fark edilmesi, filtrelenmesi, fonlanması, geliştirilmesi, değiştirilmesi, netleştirilmesi ve nihayetinde ticarileştirilerek uygulanması anlamına gelmesidir (Amabile, 1996; Amabile, 1988). Bir başka deyişle inovasyon yaratıcı fikrin potansiyel değerinin farkına varılma sürecidir. Hunter (2013) “Out think: how innovative leaders drive exceptional outcomes” adlı eserinde yaratıcılığı “akla uygun orijinal veya alışılmamış hareket ve beceriler” inovasyonu ise “diğerlerine nazaran değerinin farkına vardığı yeni bir şey yaratma veya uygulama” olarak tanımlamaktadır (s. 80). Bu bağlamda yaratıcılık yeniliğin altyapısını oluşturmaktadır denilebilir. Bu doğrultuda beyin fırtınası toplantılarında ortaya çıkarılan ve hayal edilen yüzlerce orijinal fikir yaratıcılık olarak nitelendirilse bile uygulamaya dönüşmeden inovasyon sayılmazlar.

İnovasyon ve yaratıcılık terimlerin farkına açıklık getiren Levitt'e göre (2002) yaratıcılık, yeni şeyler düşünme, inovasyon ise yeni şeyler yapmadır. Buna göre yaratıcılığı inovasyon izlediği zaman *girişimci güç* ortaya çıkmış olmaktadır (Zimmerer, Scarborough, & Wilson,

2002). Yaratıcılık yeni üretme süreci olsa dahi, yeni fikirlerin ortaya çıkarılmasından toplumsal fayda sağlayacak değer yaratacak ürün, hizmet ve iş yapış yönetimlerine dönüştürülmesine kadar geçen bütün süreci tanımlayan inovasyon teriminden ayrılmaktadır (Güngör & Göksu, 2013).

Değişim ve inovasyon

Değişim ve inovasyon kavramları çoğu zaman birbirlerini destekleyici iki kavram olarak kullanılmaktadır. Hem teknolojik, hem yönetsel hem de sosyal alanlarda karşı karşıya kalınan değişikliklere karşı yaratıcı ve uygulanabilir çözümler üretilmesi gerektiğinden hareketle inovasyon kavramı üzerinde durulmaktadır. Diğer taraftan inovasyonu ortaya çıkaran ve güdüleyen en önemli faktörün ise “değişim” veya “değişim ihtiyacı” olduğu görülmektedir.

Rekabet yapılan alanlardaki gelişmeler, tüketici davranışlarındaki değişimler, sosyal statülerdeki değişimler, sosyal önceliklerdeki değişimler, sosyal ihtiyaç alanlarındaki değişimler, kamunun ve STK’ların rollerindeki değişimler, eğitim ve öğretim yaklaşımlarındaki değişimler gibi çok farklı alanlarda ve düzlemlerde karşımıza çıkan değişimlere nasıl cevap verebileceğimiz önemli bir husustur. Bu nedenle bahsedilen değişimleri ortaya çıkaran dinamiklerin analiz edilerek dönüşüm taleplerine uygun, eldeki yeni imkânlar ve bilgiler ışığında “zamanın ruhuna (*zeitgeist*)” uyumlu inovatif çözümler üretilmesi gerektiği görülmektedir. Görüleceği üzere değişim ve inovasyon kavramları birbirlerini tamamlayan, birisi diğerinin cevabı olmaya matuf iki kısa soru şeklinde ele alınabilecek ve birbirlerinden ayrılamayacak iki kavram olarak değerlendirilmektedir.

Bilgi ve inovasyon

Yapılan birçok araştırma, bilgi (*knowledge*) ve inovasyon arasında çok sıkı ve geçişli bir bağ olduğunu ortaya koymaktadır. Zira hem inovasyona götüren süreç hem de inovasyonun uygulama süreci, gerekli bilgi ve birikim olmadan gerçekleşemeyecek unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda sosyal inovasyon, son zamanlarda “bilgi toplumu“ kavramı ile birlikte tartışılmaya başlanmıştır (Franz, Hochgerner, & Howaldt, 2012). Zira sosyal inovasyonu mümkün kılacak mübit bir ortamın oluşmasında temel faktörlerden birisinin de yeterli bilgi ve birikime sahip, ihtiyaçlarını analiz edebilen, elindeki bilgiler ile kendisini muasır medeniyetler seviyesine taşımaya muktedir bir topluluk olduğu görülmektedir.

Bilgi toplumu, yaptığı araştırmalar, gözlemler ve analizler sonrasında bilgi üretebilen, bilgiye değer veren, bilgiyi sınıflandırabilen ve bilgiyi sosyal ve ekonomik açıdan çıktılarına dönüştürebilen toplumlar olarak tanımlanabilir. Fakat burada dikkat edilmesi gereken husus, bahse konu “bilgi toplumu”nun statik olmaktan ziyade dinamik olarak varlığını sürdürdüğü ve aslında “öğrenen toplum” olduğu gerçeğidir. Bu bağlamda, sosyal inovasyon faaliyetlerinin yoğun görüldüğü coğrafyalara bakıldığında, bahsedilen toplumların bilgi toplumu kavramının içini doldurabilecek özelliklere sahip oldukları, diğer taraftan ise sosyal inovatif girişimlerin göreceli az görüldüğü bölgelerin “bilgi”nin yoğun olarak üretilmediği, içselleştirilemediği veya kullanılmadığı bölgelere olduğu iddia edilebilir. Çünkü inovasyon çoğu zaman bilgi üretim faaliyetlerinin son aşaması olarak değerlendirilmektedir.

Tasarım ve inovasyon

Tasarım (*design*) ile inovasyon kavramları birbirlerini tamamlayan unsurlar olarak görülebilir. Dizayn faaliyetleri, ortaya konulan çıktının fonksiyonelliğinin, biçim ve estetiğinin yaratıcı bir biçimde oluşturulmasını içermektedir (O'Sullivan, 2009). Özellikle sosyal inovasyon söz konusu olduğunda son zamanlarda öne çıkan başlıklardan birisi, hiç kuşkusuz tasarımsal düşünce “tasarımsal düşünce (*design thinking*)” konusudur (Brown & Wyatt, 2010).

Genellikle teknik manada ele alınan tasarım konusu, inovasyona gidilen yolda önemli bir araç olarak görülmektedir. Çünkü inovasyon olarak görülebilecek birçok yeni ürün, mevcut kaynakların yaratıcı bir biçimde tasarımı ile hayata geçirilmiş olmaktadır. Geliştirilen yeni araçlar ve yeni aletlerin çoğu, elde hâlihazırda bulunan kaynakların ve imkânların yeni kombinasyonları sonucunda ortaya çıkmaktadır. Tasarım kavramı, özellikle sosyal inovasyon alanında daha çok anlam kazanmaktadır. Zira sosyal inovasyon olarak adlandırılan yeni ürünler, yeni süreçler ve yeni terkipler veya yeni roller aslında çoğu zaman yaratıcı bir tasarımla ortaya konulmuş çıktılardan söz etmek mümkündür.

Sosyal inovasyon açısından tasarımsal düşüncenin temelde talep ve arza dayalı olarak şekillendiği görülmektedir (Badke-Schaub vd., 2011). Talep tarafını çözülmesi gereken bir sosyal problem veya iyileştirilmesi gereken bir sosyal unsur oluşturabilir. Daha sonraki aşamada ise bahse konu “talep”i karşılayabilecek kaynaklar “arz” tarafında konumlandırılarak yaratıcı bir kombinasyon yani yeni bir ürün, süreç veya rol ortaya çıkarılır.

KIVA tarafından geliştirilen ufak çaplı mikrokredi sistemi, yaratıcı bir tasarımla oluşturulan bir sosyal inovasyona örnek olarak gösterilebilir. KIVA'nın çalışma prensibi ufak çaplı ticari faaliyette bulunmak isteyen ihtiyaç sahipleri ile küçük miktarlarda destek vermek isteyen gönüllüleri bir araya getirmeyi öngörmektedir. Buradaki temel problem, ufak miktarlarda desteğe ihtiyaç duyan insanların bu desteği bulmakta yaşadığı sıkıntı olarak değerlendirilebilir. Diğer tarafta ise cüzi miktarlarda yardım yapmaya hazır bir topluluk bulunmaktadır. Üstelik bu topluluk, vermiş oldukları 25 \$ civarındaki desteği belli bir süre sonra geri alabilmektedir. Görülebileceği gibi bir tarafta talep (ihtiyaç sahipleri) diğer tarafta ise arz (bağışçılar) yer almaktadır. Bu noktada KIVA, eldeki imkânları kullanarak talep ve arz sahiplerini yaratıcı bir biçimde bir araya getirmiştir. Kurduğu online ağ sayesinde, ihtiyaç sahibi kişilerin isimlerini, ülkelerini ve parayı kullanacakları girişimi ayrıntılı bir şekilde içeren 'talep'leri, yardım yapma gücüne sahip insanlar ile (arz tarafı) buluşturmaktadır. Sonuçta sosyal inovasyon olarak nitelendirilen uygulama yoluyla binlerce insan, ufak çaplı girişimlerine fon bulabilmektedir. Burada yapılan ise mevcut kaynakları, yaratıcı bir biçimde kombine ederek ve tasarlayarak sosyal bir problemin çözümüne katkı sağlamaktır.

Eğitim, kamu yönetimi, sosyal dışlanma gibi birçok alanda tasarımsal düşünce yaklaşımı ile sosyal inovatif çözümler bulunması mümkündür. Zira sosyal alandaki yeniliklerin birçoğu bahse konu tasarımsal düşünce pratiği ile geliştirilen çıktılardan oluşmaktadır.

2.1.3 İnovasyonun “sosyal” boyutları: Birbirini tamamlayıcı yaklaşımlar

Sosyal inovasyonu daha iyi kavrayabilmek için inovasyon tanımının yanında “sosyal” teriminin açıklanması yerinde olacaktır. Birçok araştırmacının tanımlamakta zorlandığı “sosyal” terimi, gerçekte “ortak faydayı amaçlayan kavramın normatif anlamda” kullanılmasıdır (Howaldt & Schwarz, 2010, s. 26). Sosyal girişimcilik alanında çalışan düşünürler “sosyal”ın neyi ifade ettiğini çok çeşitli şekillerde açıklamışlardır. Kimileri sosyal kavramını sosyal güdü (*social motivations*) ve amaçlar, yasal kategori olarak sosyal sektör, kimileri ise sosyal problemler ve sosyal etkiler ile ilişkilendirmişlerdir (Christensen vd., 2006; Dees, 1998; Phills vd., 2008). Sosyal kelimesinin kullanıldığı bir diğer durum da değer çeşitlerini ekonomik ve finansal değerden ayırt etmek için kullanılmasıdır. Bu durumda sosyal değer (veya sosya etki) toplumun yararına olacak değeri üretmek veya onun topluma maliyetini azalmaktır (Phills vd., 2008). Bir başka ifade ile ticari girişimlerin hedefi kâr odaklı iken sosyal girişimlerin öncelikli hedefi diğerkâmlıktır (*altruism*) yani sosyal bir

çıktır (Martin & Osberg, 2007). Diğer taraftan sosyal değer üreten sivil toplum örgütleri ve uluslararası kuruluşlar “sosyal sektör” olarak tanımlanırken sosyal problemlerin karmaşıklığı ve sektörler arası yaklaşımla devletlerin ve iş piyasasının da bu problemleri çözmeye aktör hâline gelmesiyle “sosyal” teriminin kurumsal bir form olarak kullanılması artık miadını doldurmuş görünmektedir. “Sosyal” kelimesi artık toplumu ilgilendiren daha iyi eğitim ve sağlık olanakları, çevresel tedbirler, adaletin temin edilmesi çeşitli gibi ihtiyaç ve problemleri tanımlarken sıklıkla kullanılmaktadır.

Sosyal inovasyon kapsamında “sosyal” terimi toplumsal talep, toplumsal gereklilikler (*challenges*) ve sistematik değişim olmak üzere üç ana kategoride toplanmıştır (Hubert, 2010). Toplumsal talep yaklaşımına göre sosyal kelimesi, piyasa ekonomisinin ürettiği değere katılma ve ondan fayda sağlamada daha savunmasız/kırılgan olan (örneğin çocuklar, gençler, engelliler, kadınlar, yaşlılar gibi) toplumsal grupların ihtiyaçlarını temsil etmektedir. Sözelimi karşılanamamış veya tanımlanmamış sosyal, sağlık, eğitim hizmetleri, yaşlı ve çocuk bakımı, şehir planlaması gibi ihtiyaçların giderilmesinde yeni yollar, yöntemler bulmak, bu bakış açısının odaklandığı başlıca alanlardır (Huybrechts & Nicholls, 2012; Alex Nicholls, 2006).

“Sosyal” kelimesi “toplumsal gereklilik” bağlamında ele alınırken sürdürülebilir kalkınmada ekonomik çıktı/değerin yanında toplumun esenliğinin (*well-being*) de hesaba katılması ve bunların iki yönlü değerlendirilmesi konusu ön plana çıkmaktadır. Bu doğrultuda “sosyal” terimi ekonomik ve sosyal alanın sınırlarının kalkması açısından bir imkân olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca ekonomik yenilik kapsamı genişletilerek sosyal boyutu içerir nitelik taşıması gerekliliği vurgulanmaktadır (Hubert, 2010). Özellikle iklim değişikliği, yaşlanma ve göç gibi hem ekonomik hem de sosyal özelliğe sahip sorunların çözümünde sosyal aktörler arasında yeni işbirliği formlarının ortaya çıkması önem taşımaktadır (Evers & Ewert, 2012; Le Ber, 2010; Mulgan, Caulier-Grice, & Murray, 2010). Zira yaşlılar, engelliler ve gençler dezavantajlı gruplar, salt manada sosyal politika konusunun yanında ekonomik gelişmeye katkı sağlayacak yapı taşlarından biri olarak görülmektedir.

Sistematik değişim bağlamında sosyal inovasyon kurumsal gelişim süreci, kurumlar ve paydaşlar arasındaki iletişim tarzlarının farklılaşması yoluyla oluşan sistematik ve sürdürülebilir değişimleri ana hedef olarak kabul edilmektedir. Burada örgüt yapılarının ve süreçlerin, strateji ve politikaların, hizmet sunumunun, çalışma şekilleri ve yöntemlerinin,

kurumların görev ve sorumluluklarının değişmesi; ön plana çıkan konuların bazılarıdır (Hubert, 2010).

Yukarıda da görüldüğü üzere sosyal inovasyonun sosyal boyutları çok farklı perspektiflerden ele alınmaktadır. Bir sonraki bölümde literatürde çeşitli sosyal inovasyon yaklaşımları ele alınarak zikredilen farklı bakış açılarının multidisipliner bir kavram olan sosyal inovasyonun daha iyi anlaşılmasına katkı sunacağı düşünölmektedir.

2.1.4 Teknolojik yeniliğin tamamlayıcısı olarak sosyal inovasyon

İnovasyon konusuna değinirken inovasyonun farklı disiplinlerde çeşitli şekillerde tartışıldığını, daha sonra genel bir standart oluşturulmak suretiyle tanımlandığından söz edilmişti. Oluşturulan standarda göre inovasyon, ana hatları ile somut çıktıları olan teknolojik, organizasyonel ve ticari inovasyonlar olarak tanımlanmaktadır (OECD & Europäische Kommission, 2005). İnovasyonun kavramının daha geniş kapsamda değerlendirilmesi gerektiği ve sosyal tarafının da önemli olduğu gerçeği akademik camiada 19'uncu yüzyıldan itibaren gitgide daha fazla tartışılmaya başlamıştır. Burada sosyal inovasyonun ne şekilde tanımlandığı önem kazanmaktadır, zira kavram dar manada ele alındığında bazı inovasyonlar tanımın dışında kalırken, çok geniş manada tanımlandığında ise neredeyse her şey sosyal inovasyon olarak görölebilmektedir (Rønning & Knutagard, 2015).

Sosyal inovasyon konseptinin teknolojik inovasyon araştırmalarına göre daha yeni ve üzerinde daha az çalışma olduğu bilinmektedir (Mumford & Moertl, 2003). Sosyal inovasyon, Max Weber tarafından 19'uncu yüzyılın sonlarında "sosyal buluşlar" başlığı ile tartışıldığını, ancak sosyal yeniliğin ekonomik etkinliği sağlamada teknolojik yenilikle birlikte ele alınması gerektiği konusu ilk olarak Joseph Schumpeter tarafından dile getirildiği yine daha önce belirtilmişti. Diğer taraftan sosyal inovasyon, örgötsel rekabet edebilirliği arttırmak için teknolojik yeniliklere destek olacak bireysel ve kurumsal yapılardaki değişim olarak tanımlanmıştır (Drucker, 2002; Freeman vd., 1982; Schumpeter, 1934).

Birçok düşünür inovasyon çeşitlerinin birbirlerinden etkilendiğini, teknolojik inovasyonun ortaya çıkarılmasında sosyal inovasyonun elzem olduğu ve onları tetiklediği, teknolojik inovasyonların ise sosyal alanda ortaya çıkan yeniliklerin yayılmasını hızlandırdığı düşünölmektedir. Bunlardan Mumford (2002) ve Mulgan (2006) teknolojik inovasyon ile

sosyal inovasyon arasındaki bağı dolaylı olduğunu, Bulut, Eren ve Halac (2013b) ise doğrudan bir bağı bulunduğunu iddia etmişlerdir. Söz konusu bağı ister doğrudan isterse dolaylı olsun teknolojik ve sosyal inovasyonun birbirlerini etkilediği açıktır. Ancak bunların birbirlerini hangi ölçüde etkilediklerini değerlendirebilmek için aralarında ne tür farklılıkların olduğunu irdelemek yerinde olacaktır.

Teknolojik ve sosyal inovasyon arasındaki en önemli fark, amaçladığı sonuçların/çıktıların farklı olmasıdır. Teknolojik inovasyonun odağı ticari başarı iken sosyal inovasyon kemikleşmiş toplumsal sorunları yenilikçi yollarla çözmeyi, nihai olarak ise sosyal refahın sağlanmasını ve sağlamlaştırılmasını hedeflemektedir. İnovasyon araştırmalarındaki genel kabul, inovasyonun ortaya çıkmasındaki itici ana gücün verimlilik ve ticari başarı olduğudur. Ancak toplumsal ihtiyaçların giderilmesi ve refah seviyesinin yükselmesi gibi bazı çıktılar bu iki inovasyon çeşidinin belli durumlarda birbiri ile örtüştüğünü göstermektedir. Sosyal inovasyonun maddi olmayan (*immaterial*) yapısı ve teknik bir eser olarak ortaya çıkmıyor oluşu, onu teknolojik inovasyondan ayıran bir diğer önemli farktır. Çünkü sosyal inovasyon, daha çok teknolojik gelişmelerle yönlendirilmiş yeni ürünler ya da eserler ortaya koyan inovasyonun aksine sosyal değişim yaratacak nihayetinde kurumsallaşacak yeni, sosyal pratiklerde varlığını göstermektedir (Cajaiba-Santana, 2014).

Gandi, dünyadaki yoksullara yardım edecek yolun “kitlesele” üretimden değil, “kitlelerin” üretiminden geçtiğini savunmuştur. Bu görüşü destekleyen Schumacher (1970) kitlesele üretim teknolojilerinin, çevreyi yıpratıcı ve insanın kişiliğini felce uğratan bir nitelik taşıdığını, buna karşın kitlelerin üretimi teknolojisinin ise çevreye duyarlı, âdemi merkezîliğe açık ve ona hizmet etmeye yönelik olduğunun altını çizmiştir. Bu tip bir teknolojiyi “kendi kendine yardım teknolojisi”, “demokratik teknoloji” veya “halkın teknolojisi” şeklinde adlandırılabilceğini söyleyen Schumacher, gerçekte teknolojik ilerlemenin yıkıcı etkilerden arındırılıp toplumun faydasına evrilebileceği umudunu taşımaktadır. Zira yazar teknolojinin birincil görevini “insanın yaşamak ve saklı gücünü geliştirmek için taşımak zorunda olduğu iş yükünü hafifletmek” olarak tanımlamıştır (Schumacher, 2002, s. 115).

Bu bağlamda gelişen ve değişen iletişim ve bilgi teknolojileri, olumsuz etkilerinin yanında pek çok pozitif etkileri beraberinde getirmektedir. Teknolojik inovasyonların da “sosyal” tarafı, bununla ilişkili olsa gerek. Teknolojik yenilikler bir taraftan sosyal inovasyonu beslerken diğer taraftan sosyal inovasyon sürecinde teknolojik yenilikler üretilebilmektedir.

Ornetzeder ve Buchegger (1998) yaptıkları araştırmada sosyal inovasyon projelerinin neredeyse yarısında teknolojik çözümlere ihtiyaç duyulduğunu saptamışlardır. Sözelimi online platformlar aracılığı ile araba paylaşımında kullanılacak yeni yazılımlar, değerli eşyaların saklanması için tasarlanan kasalar örnek olarak verilebilir (Ornetzeder & Buchegger, 1998). Diğer taraftan otomobillerin yaygınlaşmasında sadece modern üretim teknikleri ve içten yanmalı motor tekniklerinin etkili olmadığını; aynı zamanda sürücü kursları, yol işaretleri, otoparklar, yol levhaları, trafik polisleri gibi birçok sosyal yenilik ile desteklendiğinin altını çizmişlerdir (Mulgan, Tucker, Ali, & Sanders, 2007). Bu doğrultuda elektrik, internet, otomobil gibi yaygın yeni teknolojiler ile diğer alanlardaki ilerlemeler teknolojik inovasyon kadar sosyal inovasyona da bağlıdır (Mumford, 2002).

Yine iklim değişikliği ve çevre kirliliğin azaltılmasına yönelik ortaya çıkan teknolojik yeniliklerin daha verimli ve etkin kullanılabilmesi ve hâlihazırdaki sorunlara çözüm üretebilmesi, komünal solar enerji ve ısıtma sistemleri, araç paylaşım sistemleri, evlerin ortalama yakıt, su veya elektrik tüketimlerinin paylaşıldığı ve karşılaştırma yapılp enerji tasarruf metotlarının paylaşıldığı ortamlar gibi “sosyo-teknik” olarak adlandırılan inovatif yaklaşımlar, metotlar ve yollar teknik inovasyonun tamamlayıcısı olarak işlev görebileceği gibi oluşturacağı yeni kurumlar ve uygulamalar ile tek başına da bahsi geçen sorunlara çözüm sunabilir. Stockholm Üniversitesi’nin yaptığı bir araştırmada ise yeni stratejiler, konseptler, fikirler, kurum ve kuruluşları içeren teknik ve sosyal inovasyonları “sosyo-ekolojik inovasyon” olarak tanımlanmıştır (Bertini, 2012).

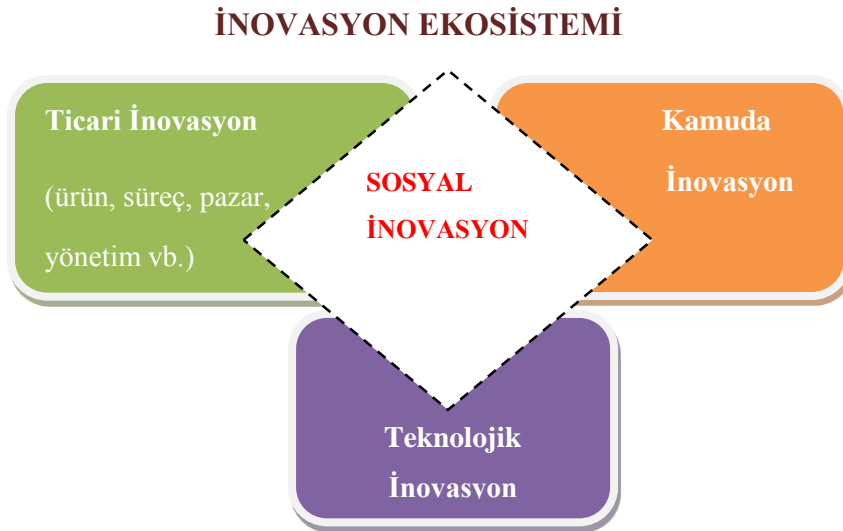
Küresel sorunlarla mücadelede teknolojik yeniliklerin tek başına yeterli olamayacağı, bu sorunlarla başa çıkmada karşılaşılan iktisadi olmayan (*non-economic*) ve teknik olmayan (*non-technical*) bariyerlerin, toplumsal pratiklere ve yerel çözümlere yöneltilmesi ihtiyacı dile getirilmektedir (Bergman vd., 2010). Küresel tehditler karşısında gereken dönüşümü hızlandırma noktasında yukarıda bazı örnekleri de verilen sosyal inovasyonun potansiyel gücü önem kazanmaktadır. Bu bağlamda oluşturulan yeni kurumlar, yeni bağlantılar ve formlar ile sosyal inovasyonun; teknik inovasyonların yayılmasında, etkin kullanımında ve faydalarının maksimum şekilde yansıtılmasında önemli işlevler gördüğü düşünölmektedir. Her ne kadar çeşitli terimler kullanılsa da farklı alanlarda ortaya çıkan teknolojik ve sosyal yeniliklerin birbirlerinin tamamlayıcısı olduğu yadsınamaz bir gerçektir.

2.1.5 Ticari inovasyon, kamu inovasyonu, teknolojik inovasyon

Daha önce de belirtildiği gibi inovasyon konsepti, sadece teknolojik yenilikle sınırlandırılmaması gerektiği; inovasyonun daha geniş kapsamda ele alınarak önemli sosyal değişim ve reformları içeren geniş bir alanda incelenmesinin önemi vurgulanmıştır. Yine Oslo Kılavuzu'ndaki inovasyon tanımı (ürün inovasyonu, süreç inovasyonu, pazar inovasyonu vb.) ticari yeniliklerden söz etmektedir (OECD & Europäische Kommission, 2005). Kamu inovasyonu ise kamu yönetiminde ve süreçlerinde yapılan inovatif değişimler, sunulan ürünler, geliştirilen yeni ara formlar, değerler ve uygulamalar olarak tanımlanmaktadır (Koch & Hauknes, 2005). Kamu inovasyonu (Windrum & Koch, 2008) tarafından aşağıda belirtilen altı temel alanı kapsayan ve kamunun öncü olduğu yenilikçi girişimler olarak ele alınmaktadır:

- Hizmet alanında inovasyon
- Hizmet sunumunda inovasyon
- Yönetimsel ve organizasyonel inovasyon
- Kavramsal inovasyon
- Politikada inovasyon ve
- Sistem inovasyonu

Sosyal inovasyonun, tüm bu inovasyon çeşitleri ile birebir aynı olmadığı ancak yakın bir ilişki içinde olduğu sonucuna ulaşılabılır. Şekil 2 bu ilişkinin anlaşılmasını açısından önem taşımaktadır.

Şekil 2 İnovasyon ekosistemi

Moulaert ve Nussbaumer (2005) toplumsal gelişimin, piyasa odaklı gelişime bir alternatif olan sosyal inovasyona bağlı olduğunu savunurken Elçi (2006), toplumsal yeniliğin yetersiz düzeyde olması durumunda diğer yenilik faaliyetlerinin ekonomik ve toplumsal şartların iyileştirilmesine yeterli katkı sunamayacağını altını çizmiştir. Mulgan vd. (2007) ekonomik ve kamu inovasyonundan öğrenilecek çok şeyin olduğunu ancak bunların bütünüyle sosyal alana hitap edemeyeceği belirtmiştir. Dolayısıyla bu alanda var olan bilgi birikimi eksikliği, sosyal inovasyonun bilinirliğinin artmasını ve desteklemesini güçleştirmektedir.

Görülebileceği gibi ticari inovasyon pazar ekonomisi ve kâr temelli olarak ortaya konulan yenilikçi yaklaşımlarını, kamu inovasyonu kamusal hizmetlerde ve sunulma süreçlerinde bir yeniliği, teknolojik inovasyon ise geliştirilen imkân ve sistemler ile yenilikçi alet ve edevatların üretimini tarif etmektedir. Sosyal inovasyonun ise bu kavramlar ile benzerlikleri olmasına rağmen içeriği, amacı, araçları ve uygulama alanları açısından bahse konu diğer inovasyon alanlarından ayrılmaktadır.

Ticari inovasyon çıktıları olarak yeni ürünler, süreçler, yeni pazarlar ve yeni yönetim anlayışları sunulmakta; teknolojik inovasyon ise yeni geliştirilen donanım, teknoloji ve ürünleri kapsamaktadır. Kamusal inovasyon denildiğinde de kavram, çoğunlukla yenilikçi kamusal hizmet süreçlerini, ürünlerini, standartlarını ve politikalarını kapsamaktadır. Sosyal inovasyon ise hâlihazırda karşı karşıya kalınan sosyal, kültürel, çevresel ve ekonomik alanları kapsayan büyük dönüşümlere ve risklere karşı toplumların kendilerine uygun yaratıcı, uygulanabilir ve sürdürülebilir çözümler bulmaları, ürünler geliştirmeleri; diğer taraftan ise bu amacın gerçekleştirilmesi için yeni kurumlar oluşturmaları, mevcut sistemleri yenilemeleri; kurumlar, topluluklar ve bireyler arasında yeni işbirliği araçları oluşturmaları ve eldeki kaynakları yaratıcı bir biçimde kombine etmeleri olarak tanımlanmaktadır. Bir başka ifade ile sosyal inovasyon süreçleri bakımından katılımcı işbirliğine dayanan ve sosyal ihtiyacın karşılanmasında yeni sosyal işbirlikleri ve ilişkilere odaklanan; nihai hedefin ise genelde toplumsal fayda olması onu diğer inovasyon türlerinden ayıran temel özelliklerdir (Murray, Caulier-Grice, & Mulgan, 2010). Dolayısıyla sosyal inovasyon, yukarıda anılan inovasyon ürünlerini ve süreçlerini kısmen kapsamakta ve her bir inovasyon türü ile etkileşim oluşturarak temelde toplumsal fayda sağlamaya yönelik bir kesişim kümesi olarak görülmektedir.

2.1.6 Sosyal inovasyon- sosyal ekonomi ilişkisi

Günümüzde sosyal refah devletlerinin krizi ile birlikte sosyal refahın kim tarafından sağlanacağı (kamu, sosyal ekonomi aktörleri) yoğun olarak tartışılmaktadır. Bu bağlamda sosyal ekonomi; kamu hizmetleri ve sosyal refah devletinin krizinin tam da ortasında durmaktadır. Gün geçtikçe güçlenen üçüncü sektör kurumları ve sosyal fayda amaçlı faaliyet gösteren piyasa paydaşları (kooperatifler, sosyal girişimler vb.) sosyal ekonomiyi oluşturan kuruluşlar olarak ele alınmakta ve sosyal refah hizmetlerinin sunumunda kamunun yükünü hafifleten etkin birer aktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sosyal inovasyonun muhtelif tanımlarında yer alan “hem amaçları hem de araçları bakımında sosyal olma” özelliği, sosyal ekonomiye ait misyon odaklı firmaların (*mission based companies*) niteliklerini içermektedir. Çünkü bu firmaların da ortak özelliği toplumsal bir problemi çözmek veya toplumu ilgilendiren bir ihtiyacı gidermek gibi sosyal içerikli bir misyona sahip olmalarıdır (Hubrich, Schmitz, Mildenerger, & Bund, 2012). Sosyal inovasyonu gerçekleştirmede bir araç olarak ortaya çıkan sosyal girişimler, sosyal ekonominin geleneksel yapılarına ek olarak inovatif çözümleri ortaya koyan kuruluşlardır.

Sosyal ekonomi, sadece sosyal problemlerin çözümüne katkı sunmakla kalmaz aynı zamanda tarım, endüstri, hizmet, bankacılık gibi klasik sektörlerde konumunu daha da güçlendirmektedir. Bir başka deyişle sosyal ekonomi, adil gelir ve esenliğin tabana yayılması, ihtiyaç-hizmet eşleştirmesi, toplumsal ihtiyaca hizmet eden ekonomik aktivitelerin değerinin artması, işgücü piyasası dengesizliklerini iyileştirme, katılımcı ve sürdürülebilir ekonomik büyüme, ticari açıdan demokratik ortamı geliştirme ve güçlendirme gibi konularda kilit roller üstlenmektedir (Chaves Avila & Monzon, 2012). Üstlenilen rollerin bütünü, klasik yöntemlerden ziyade inovatif yaklaşımlarla daha etkin ve işlevsel hâle getirilmesi sosyal inovasyon bakış açısı ile mümkün görünmektedir. Dolayısıyla sosyal inovasyon ve sosyal ekonomi karşılıklı olarak birbirini besleyen ve birbirlerine güç veren etkiye sahiptirler.

Son yıllarda alternatif bir büyüme modeli olarak üzerinde sıkça tartışılan ve sistemin nicel olarak büyümesinden öte uzun vadede refah sağlayacak bir büyümeye ve bu sürecin nasıl yönetileceğine, sistemdeki hataları akut bir hâle gelmeden daha hızlı tespit edip onarabilen bir yapının oluşturulmasına, farklı inovasyon faaliyetlerinin ve çeşitlerinin öncelenmesine odaklanan “yeni ekonomi (*new economy*)” kavramı (Fullerton, 2015; Kelly, 1999), sosyal

ekonomi ile sosyal inovasyonların kesiştiği noktada daha fazla önem kazanmaktadır. Bir başka ifade ile sosyal sermayenin yenilikçi ve daha insan odaklı versiyonu gibi düşünülebilecek yeni ekonomi sistemi, sosyal inovatif uygulamaların yeşermesi ve yayılması aşamalarında uygun bir iklimi oluşturmakta aynı zamanda da yalın (*pure*) sosyal inovasyonlar (Pol & Ville, 2009) ile de sosyal refahın ve dolayısıyla insani kalkınmanın gelişmesine katkı sunmaktadır. Yeni ekonomi konusuna, Türkiye’de sosyal inovasyonu gerekli kılan dinamikler bahsinde ayrıntılı bir şekilde yer verilmektedir.

2.1.7 Sosyal inovasyon- sosyal sermaye ilişkisi

Sosyal sermaye, farklı şekillerde tanımlansa da en genel tanımı ile “ilişkilerin doğasındaki kaynak (*good will*)- bireylerin, grupların ve geniş kitlelerin yararlanacağı potansiyel kaynak” şeklinde ifade edilmektedir (Wenger, McDermott, & Snyder, 2002, s. 37)

Farklı aile yapıları, komşuluk ilişkileri, toplumsal yapı ve ulus bağlamında sosyal sermayenin niteliğini etkileyen ve onu güçlendiren birçok faktör bulunmaktadır. Bunlar; tarih, kültür, aile, eğitim, mobilite, ekonomik eşitsizlik ve sosyal sınıflar, kişisel değerler, toplumsal durgunluk (*flatness*) veya hiyerarşi, sivil toplum gücü ve nitelikleri şeklinde sıralanabilir. Amerikalı siyaset bilimci Robert D. Putnam, sosyal sermayenin pozitif sonuçlarının (müşterek/karşılıklı destek, dayanışma/işbirliği, güven, kurumsal verimlilik vb.) yanında bir de karanlık yüzünün olduğunu (yolsuzluk, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı vb.) belirtmiştir (Woods, 2008, s. 6).

Sosyal sermayenin sosyal girişimcilik ile pozitif ilişkisine değinen Weber; Wallace ve Tuschke (2013) kavramsal, ilişkisel ve yapısal sosyal sermayenin boyutlarının sosyal girişimler üzerindeki çeşitli etkilerini ölçerek onların günlük ağ faaliyetlerini öncesinde ve sosyal inovasyonların gerçekleşme olasılığının artmasına katkı sunacak doğru sosyal sermaye boyutlarına odaklanmasına yardımcı oldukları tezini ortaya koymuşlardır. Ayrıca ticari sektör deneyimleri ile bağıntılı olarak bilgi transferinin sosyal girişimciliğin gelişimi için çok önemli olduğu (Schulze & Högl, 2008) dolayısıyla bilgi transferinin sosyal sermaye ve sosyal inovasyon arasındaki ilişkide aracılık rolü üstlendiği vurgulanmıştır (Weber vd., 2013).

Sosyal sermaye kısaca, sosyal inovasyonun nasıl, nerede ve niçin ortaya çıktığından hangi etkileri doğurduğuna kadar tüm süreçleri şekillendiren bir “öz kaynak” olarak görülebilir.

Eğer bir toplumda bahse konu öz kaynağın pozitif etkileri, iyi değerlendirilebilir ise sosyal etki yaratacak sosyal inovasyon fikirlerinin tasarlanması, uygulanması ve test edilerek yayılmasına kadarki tüm süreçleri hızlandırabileceği öngörülebilir. Bu nedenle sosyal sermaye-sosyal inovasyon ilişkisi üzerinde durulması ve daha fazla araştırılması gereken konuların başında gelmektedir.

2.1.8 Sosyal politika ve sosyal inovasyon

Sosyal politika tanımı, süreçleri ve araçları bakımından ortaya çıkışından günümüze oldukça geniş bir anlam kazanmış, küreselleşme süreci ile birlikte artan sosyal eşitsizlik ve sosyal adalet, onun başlangıçtaki amacının yeniden güçlenmesini sağlamıştır. Bu alanlara sosyal güvenlik, sosyal yardımlar, endüstri ilişkileri, istihdam, eğitim ve sağlık alanındaki sosyal politika uygulamaları örnek verilebilir. Bahse konu politikaların uygulayıcısı çoğu zaman yukarıda zikredilen refah rejimi tipolojilerine göre belirlenirken bazen de karma refah sistemlerinde çeşitli paydaşlar belli oranda yer almaktadır.

II. Dünya Savaşı sonrası sosyal refah kazanımlarının sürekli arttığı otuz yılın ardından ortaya çıkan gelişmeler, bahse konu tüm refah rejimini zorlamaya başlamış; 1970'li yılların ortalarından itibaren baş gösteren ekonomik kriz, devletlerin sosyal politika harcamalarının kısılmasını öngören neo-liberal politikaların güç kazanmasına neden olmuştur. Dünyanın birçok yerinde on yıllardır hâkim olan neo-liberal politika ve iktisat anlayışının ciddi değişimlere neden olduğu, politikacılar ve bilim adamları tarafından anlaşılmıştır. Bu bağlamda ilişkilerin sivil-toplum devlet arasında aynı zamanda sivil toplumun kendi içinde biçimlendirilmesi ve organize olması için çalışılmıştır. Son on beş yılda ise neo-liberalizmin sınırları ortaya çıkınca devam eden sorunları çözmek amacıyla yeni ya da yeniden yorumlanmış konseptler üzerinde çalışılmaya başlanmıştır. Sosyal içerme, sosyal uyum, sosyal yatırım ve nihayet sosyal inovasyon kavramları bahse konu çalışmalar sonucunda kullanılan ve sosyal politikaları etkileyen konseptlerdir. Gelişen sosyal inovasyon konseptinin dünyadaki sosyal etkinliklere yaptığı en büyük katkı, piyasa ilişkilerinin yeniden yapılandırılmasına dönük yeni (inovatif) yolların oluşturulması suretiyle sosyal politika girişimlerini desteklemek olmuştur (Jenson, 2015). Bu durum çok şaşırtıcı değildir zira inovasyonun sosyo-kültürel boyutu yirminci yüzyılın başındaki çalışmalarda (De Tarde, 1903; Ogburn, 1922; Kallen, 1932; Schumpeter, 1934) farklı boyutlarda ele alınmıştır (El-Haddadeh, Irani, Millard, & Schröder, 2014).

Günümüz refah devletlerinin kamu harcamalarını azaltarak küçük ve etkin devlet kurma çabaları, diğer yandan ise toplumun beklentilerine cevap verecek şekilde sosyal politikalarda denge arayışları, kamuoyu gündemini hayli meşgul etmektedir. Bu kapsamda birçok devlet, aşırı refah politikaları harcamalarının karşılanamaması sonucu yaşanan krizlerle tekrar karşılaşmamak için dengeli sosyal politikalar oluşturma stratejilerini benimsemişlerdir. Diğer taraftan, hâlihazırda uygulanan sosyal politika uygulamalarının gelişen ve değişen toplum yapıları ile birlikte ortaya çıkan yeni ihtiyaçların ve mevcut sorunların (kırdan kente göç, işsizlik ve yoksulluk vb.) çözümünde yetersiz kalmaları sosyal alana ilişkin farklı politika arayışlarını beraberinde getirmiştir.

Son yıllarda birçok alanda gerçekleşen değişimin göstergesi olarak sosyal inovasyona artan ilgi ekonomisi ve toplum konularını yeniden düşünmenin yollarından biri olarak görülmektedir. Sosyal inovasyon literatürde daha çok sosyal refah devletinin krizi ile ilişkilendirilmektedir. 1990'lardan itibaren gerçekleşen özelleştirme dalgası ile devlet, çoğu sosyal refah hizmetlerini piyasaya devretmesi ile bu iki sektörü refah sunumunda ana aktör hâline getirmiştir. Ancak zamanla değişen ve gelişen toplum ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmış, bunun sonucu olarak da toplumun genelinin katılımını sağlayacak ve sorumlulukları paylaşacak, aynı zamanda toplumsal faydayı öncelikli olarak hedef alacak sektörler arası bir yaklaşımın benimsenmesi ihtiyacını ortaya koymuştur. Dolayısıyla sosyal inovasyon, sosyal politika süreçlerinde ve uygulamalarında etkin bir araç olarak görülmeğe başlanmıştır (Borzaga & Bodini, 2012). Böylece klasik kamu- özel sektör dinamiğinin neden olduğu başarısızlığın karşısında ortaya çıkan somut sosyal inovasyonlar, bu boşluğu dolduracak potansiyele sahiptir.

Sosyal inovasyon, kalkınmada post-endüstriyel yenilik paradigmasının son yıllarda oldukça yoğun bir ilgi görmesi ile gelişmeye başladığı belirtilmektedir (Howaldt & Jacobsen, 2010). Sosyal inovasyonun çıkış felsefesi ve alanlarına bakıldığında sosyal politika ile birebir ilişkili olduğu kolaylıkla tespit edilebilir. Refah devleti, tanım gereği refahını artırmayı hedefleyen temel ve sosyal ihtiyaçları ile ilgilenmektedir. Toplumsal refah ve esenliği sağlamak için hedeflenen sonuçlara ulaşmada ortaya çıkan tehdit ve eksikliklerin sivil toplumun ürettiği sosyal inovasyon çözümleri ile giderilmesi söz konusudur (Oosterlynck vd., 2013). Bu bağlamda, bir türlü üstesinden gelinemeyen ve kronikleşen toplumsal sorunların ve çözümünde “yeni yollar” olarak tanımlanan sosyal inovasyonun, sosyal politikalar özelinde etkin bir araç olarak görülmesi ve kullanılması gerektiği fikri her geçen

gün önem kazanmaktadır. Özellikle devletin el atmadığı ve piyasanın da ilgisini çelmeven yalın sosyal inovasyon uygulamaları bu yolla gerçekleşir olmuştur. Dikkatlerden kaçmaması gereken nokta ise şudur; sosyal politika ister dar ve isterse geniş anlamda ele alınsın, hâlihazırdaki mikro ve makro sorunların çözümünde sosyal inovatif uygulamaları gerekli kılmaktadır. Bu uygulamalar, üretildiği ve uygulandığı ülkelerin ekonomik model ve yaklaşımlarına göre bazen korporatist, neo-liberal, sosyal demokrat bazen de bunların karışımı “ılımlı-reformcu” yaklaşımları benimseyen özellikler taşıyabilmektedir.

Günümüzde sosyal inovasyon- sosyal politika ilişkisinde yeni yaklaşımlar dile getirilmektedir. Bu kapsamda, özellikle yerel bazda gerçekleştirilecek sosyal inovasyonların, bahsi geçen ihtiyaçların giderilmesinde yeni bir paradigma olarak görülmesinin ötesinde sosyal refah devletinin yerine geçebilecek bir potansiyele sahip olup olmadığı konuları da tartışılmaktadır (Stijn Oosterlynck vd., 2015). Bazı araştırmacılar da sosyal inovasyonun, sosyal refah devletinin uygulama sahasından geri çekilişini ifade ettiğini, hem kavramsal hem de uygulama olarak sosyal ve ekonomik sorunların yapısal belirleyicilerini gizlediğini iddia etmektedirler (Grisolia & Farragina, 2015). Jenson'nun (2015) sosyal politika yapıcılarının piyasa ilişkilerine alternatif bir vizyon sunmak için sosyal girişimcilik ve sosyal inovasyonu bir arada kullanan birtakım yolların araştırıldığı çalışmasında, “refah kristali (*welfare diamond*)”nden bahsetmiştir. Refah kristali, sosyal inovasyon bakış açısı ile devlet-toplum arasındaki ilişkinin yeniden yapılandırılması olarak tanımlanabilir. Aslında bu kavram herkes tarafından kullanılan karma refah kaynaklarını için mecaz bir anlam taşıyabilmektedir.

Bu araştırmada ise sosyal inovasyonun sosyal politikanın etkili bir aracı olarak ele alınması gerektiği bu ve benzeri yeni yaklaşımların gelecekte sosyal politika sahasına zenginlik katacağı düşünülmektedir. Ayrıca toplumsal sorun ve ihtiyaçların giderilmesinde sosyal inovasyon bakış açısı ile devletin -öncü rol üstlenerek sosyal politika alanlarına ilişkin gelişen- bu trendleri iyi koordine etmesi, denetlemesi ve düzenlemesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu bağlamda Borzaga ve Bodini'nin (2012) önerdiği devletin bizzat sübvansedeceği “yalın sosyal inovasyonlar” ile sadece destekleyeceği “ekonomik açıdan sürdürülebilir sosyal inovasyonlar” olmak üzere ikili bir politika çizgisi takibi Türkiye bağlamında değerlendirilebilir.

Sosyal politikanın, sosyal inovasyon yaklaşımında olduğu gibi mücadele ettiği en önemli konuların başında yoksulluk, gelir adaletsizliği, işsizlik, sosyal güvenlik, sosyal hizmetler

ve eğitim gelmektedir. AB, son on yılda, muhtelif alanlara ilişkin sosyal inovatif yaklaşımları bütüncül bir biçimde ele alacak geniş çaplı çalışmalar yürütmektedir. Bir sonraki bölümde Türkiye açısından AB sürecinde sosyal inovasyonun önemine ve yürütülen birtakım projelere yer verilmektedir.

Avrupa Birliği sürecinde sosyal inovasyonun önemi

Günümüzde toplumsal sorunların çözümüne en etkili yolu bulmanın tek başına bir sektörün ya da kurumun görevi olmadığı ve her düzeyde çeşitli aktörlerin katılımı ve destek olması ihtiyacı vurgulanmıştı. Ayrıca kamu, özel ve sivil toplum kuruluşları tarafından daha fazla sorumluluk paylaşımı ve koordineli faaliyetler yolu ile “sosyal refah devleti”nden “refah toplumu”na geçiş eğiliminden önceki bölümlerde bahsedilmişti. İnovasyon ise herkesin yaşamayı arzuladığı içermeci ve sürdürülebilir bir sosyal ekonominin inşası Avrupa Komisyonu tarafından sıklıkla tekrarlanan ana stratejilerden biridir (Hubert, 2010). Nitekim Avrupa Komisyonu, üye ülkelerden sosyal yatırımları öncelemesi ve refah devleti modellerini modernize etme çağrısında bulunmakta, bunu da Avrupa Sosyal Fonu aracılığıyla desteklemektedir (Addis, Bowden, & Simpson, 2014). Bu bağlamda AB'nin sosyal inovasyon alanında iki türlü politika izlemesi gerektiği vurgulanmıştır. Bunlardan ilki, devlet destekli olması gereken “yalın sosyal inovasyon” uygulamalarını hedeflerken diğer politika çizgisinin ise “ekonomik açıdan sürdürülebilir sosyal inovasyonlar” yani sosyal girişimlere odaklanması gerektiği belirtilmiştir (Borzaga & Bodini, 2012).

Avrupa Birliği tarafından “İnovasyon Birliği” vizyonu ile ekonomik rekabet edebilirlik ve sosyal kazanımları kombine ederek sosyal inovasyona dönük eylemleri öncelikli hedef olarak belirlemiştir. Genel olarak Avrupa Komisyonu sosyal inovasyon çerçevesinde belirtilen alanlarda çeşitli ve farklı eylemler oluşturmaktadır. Bunlar:

- Ağ oluşturma
- AB Fonları
- Finans
- Rekabet
- Çerçeve koşulları
- Sonuçlar
- Kuluçka ve yaygınlaştırma

olarak yedi başlık altında toplamak mümkündür (Pisano vd., 2015). Bu bağlamda muhtelif alanlarda sosyal inovasyonu tanımlamak, yerel ve bölgesel iyi örnekleri ortaya çıkarmak ve yaymak amacıyla çeşitli sektörler arası proje ve programlar yürütülmektedir. Aşağıda yürütülen bu programlardan bazılarını kısaca yer verilmektedir.

Sosyal inovasyonun desteklenmesine ilişkin yürütülen bazı AB programları

- **TEPSIE** AB'nin altı ana araştırma enstitülerinin bir araya gelerek sosyal inovasyon alanında teorik ve deneysel işbirliğini amaçladığı bir oluşumdur. Bu enstitü ve araştırma merkezleri: Danimarka Teknoloji Enstitüsü (Danimarka), Gençlik Vakfı (İngiltere), Heidelberg Üniversitesi (Almanya), Portekiz Katolik Üniversitesi (Portekiz), Atlantis Danışmanlık (Yunanistan) ve Wrocław Araştırma Merkezi'dir (Polonya). Amacı sosyal inovasyonu tanımlamak, süreçlerini incelemek, paydaşları ve rollerini irdelemek olan bu program 2013-2016 yıllarını kapsamaktadır.
- **CRESSI** Sosyal İnovasyon için Ekonomik Alan Oluşturma Programı: 2014-2018 yıllarını kapsayan proje temelde sosyal inovasyonu ekonomik açıdan incelemektedir. Özel amacı ise Avrupa genelinde dışlanmış, yoksul ve azınlıkta olan vatandaşların problemlerinin ve ihtiyaçlarının çözümünde sosyal inovasyonun etkisi araştırmayı hedeflemiştir.
- **SIMPACT** Ekonomik Temeller yoluyla Avrupa'da Sİ'nin Etkisinin Arttırılması) Avrupa ülkelerindeki 12 ortak kuruluş arasında sosyal inovasyonun ekonomik altyapısının incelemesi ve oluşturulması amaçlanmıştır. Ayrıca politikacılar, girişimciler, yatırımcılar ve aracılık eden kuruluşlar için sosyal inovasyon kapsamında yeni modellerin, konseptlerin, terimlerinin ve araçların geliştirilmesi hedefler arasındadır.
- **ImPRovE** Avrupa'da Yoksulluğu Azaltma: Sosyal Politika ve İnovasyon: 2012-2016 yıllarını kapsayan projeye 10 uluslararası araştırma kuruluşu dâhildir. Özellikle yoksulluk, sosyal politika ve Avrupa'daki sosyal inovasyonu inceleyen proje kapsamında, hâlihazırda bu alandaki araştırma altyapısını geliştirerek uzun vadeli ve kanıta dayalı siyasa yapımının iyileştirmesi hedeflenmektedir.
- **SI DRIVE** (Sosyal Değişimin İtici Gücü: Sİ): 25 farklı ülkelerden paydaşların bir araya geldiği bu proje sosyal inovasyon hakkında bilginin arttırılmasını amaçlamaktadır. Bu kapsamda üç ana alanda yoğunlaşan proje ile (1) sosyal inovasyonun toplum tarafından anlaşılması ve haritalandırılması, (2) AB'deki altı

ana alanın (sosyal, ekonomi, kültür, sağlık, tarih, din) derinlemesine incelenmesi ve (3) diğer dünya örnekleri ile karşılaştırılması planlanmaktadır.

- **TRANSIT** (Dönüştürücü Sosyal İnovasyon Teorisi): 2014-2017 yılları arasında gerçekleştirilecek proje özellikle akademisyenlere, siyasa yapıcılara ve uygulayıcılara faydalı olan dönüştürücü sosyal inovasyon teorisini geliştirmeyi hedeflemektedir. Proje ayrıca, sosyal girişimcilerin ağlarının ve sosyal inovasyon proje gruplarının sistemik toplumsal değişikliklere katkılarını inceleyecektir.
- **ITSSOIN** (Sosyal İnovasyon ve Vatandaş Katılımı): Sivil toplum örgütlerinin sosyal inovasyon kapasitelerinin gelişimine önem veren 2014'te başlayan ve dört yıl sürecek proje, dokuz ülkeden dört ana konuya odaklanacaktır. Bunlar; sanat ve kültür, sosyal hizmetler ve sağlık, çevre kalkınması ve finans sektöründe tüketici korunması, işgücüne katılım ve toplum gelişimidir.
- **Üçüncü Sektör Etkisi**: 14 Avrupa araştırma enstitüsü ve sivil toplumun Avrupa'nın sosyal-ekonomik gelişimi için faydalarını araştırmak ve tanıtımını yapmak amaçlı oluşturulmuş bir programdır.
- **PASHMINA** (Pradiğma Değişimi Modelleri ve İnovatif Yaklaşımlar): Uzun vadede (2030-2050) küresel değişimlere daha etkin çözüm sunabilecek yeni model ve göstergelerin geliştirilmesi, ekonomi/çevre, enerji/ulaşım/çevre ve toprak kullanımı gibi konuların birbirleri arasındaki etkileşimi ortaya çıkarmayı hedefleyen bir projedir.
- **WILCO** (Toplumsal Bütünleşme Bağlamında Yerel Düzeyde İnovatif Refah Uygulamaları). Bu proje kentler arasında sosyal eşitsizliğin önlenmesi ve sosyal bütünleşmenin güçlendirilmesi için tasarlanmıştır.
- **SİTRA**¹ Doğrudan Finlandiya Parlamentosu tarafından yönetilen bu fon, ekolojik ve sosyal olarak sürdürülebilir olan ve toplumsal refahı destekleyen araştırma, pilot çalışma, gelecek fikirleri ve paylaşılan stratejik süreçlere finansal destek sunmaktadır. SİTRA'nın projelere fon sağladığı üç temel alan sırasıyla; bireyleri ve sosyal yapıları güçlendirme, yeni çalışma hayatı ve sürdürülebilir ekonominin sağlanmasıdır. Projenin en önemli ayaklarından biri bireylerin refahın sağlanmasında daha fazla sorumluluk üstlenmesi gerekliliğini vurgusudur. Bu kapsamda "bireysel

¹ "Project funding", SİTRA, 'http://www.sitra.fi/en/about-sitra/project-funding, 30 Aralık 2016 tarihinde erişildi.

ve sosyal yapıları güçlendirme” temel hedeflerden birini oluşturmaktadır. Ayrıca SİTRA'nın araştırma alanında sürdürülebilir refah politikaları ve stratejileri yer almaktadır.

Yukarıda bahse konu proje ve programların çoğu Avrupa Komisyonu tarafından desteklenmektedir. Bu ve benzeri projelerin takip edilmesi, incelenmesi ve Türkiye özelinde sosyal ihtiyaçlara ve sorunlara çözüm getirecek yeni projelerin tasarlanması ve uygulanması önem taşımaktadır. Siyasa yapım sürecinde benimsenecek sosyal inovasyon bakış açısıyla “eski sorunlara yenilikçi fikirler üretilmesi” yaklaşımı sosyal, kültürel ve ekonomik refah düzeyinin artmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2.2 Kuramsal Kategori Olarak Sosyal İnovasyon

Daha önce ifade edildiği üzere sosyal inovasyonun birçok disiplinin ilgi alanına girmesi literatürde farklı akımların gelişmesine zemin hazırlamıştır (Brandenburg, 2010; Brown & Wyatt, 2010; Christensen vd., 2006; Conger, 2002; Franz vd., 2012; Gillwald, 2000; Goldenberg, 2004; Heiskala, 2007; Hochgerner, 2011; Howaldt & Schwarz, 2010; Kesselring & Leitner, 2008; Mumford, 2002; Murray vd., 2008; Phills vd., 2008; Zapf, 1989). Hatta her bir akım yine farklı yaklaşımları içinde barındırmaktadır. Sosyal inovasyonun dinamik ve disiplinler arası bir terim oluşu, farklı bakış açıları ile değerlendirilmesini beraberinde getirmiştir.

Sosyal inovasyon alanında öncü uygulamalara bakıldığında bunların çoğunlukla Kuzey Amerika ve Avrupa'da geliştiği görülmektedir. ABD'de daha çok sivil toplum üzerinden gidilerek ticari konseptlerin sivil toplum sektöründe kullanılması üzerine çalışılırken Avrupa'da farklı olarak geliştirilen yenilikçi yaklaşımların kamu hizmetine aktarılması daha çok finansal kuruluşlar ve sosyal girişimler yolu ile gerçekleştirilmektedir. Bahse konu bakış açıları ile gelişen sosyal inovatif faaliyetler, Avrupa ülkeleri ve Amerika toplum yapısındaki önemli farklılıkları yansıtması açısından önemlidir. Zira ABD'de sivil toplum karşılanmamış çevresel ve sosyal ihtiyaçların giderilmesinde ana aktördür ve sektör Avrupa ile karşılaştırıldığında daha güçlü bir şekilde fonlanmaktadır (Volynets, 2015).

Bu bölümde sosyal inovasyon konseptinin daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla kavram ile ilgili farklı perspektifler ele alınmaktadır. Bunlar; sosyolojik perspektif, yaratıcılık araştırmaları

perspektifi, uygulama odaklı perspektif, girişimcilik perspektifi ve bölgesel gelişim perspektifi şeklinde sıralanabilir (Choi & Majumdar, 2015).

2.2.1 Sosyolojik perspektif

Sosyal inovasyonun sosyolojik açıdan incelenmesi toplumsal yapı ve pratiklerdeki farklılaşmanın önemi ve bunun sosyal değişim ve gelişim ile sonuçlanması ile ilişkilendirilmektedir. “Sosyal değişim” terimi sosyolojik perspektif açısından doğal olarak pozitif bir sosyal değişim anlamına gelmemektedir. Sosyal değişim, refah ve insanların hayat standartlarının gelişiminden çok toplumsal olarak “arzu edilen ya da arzu edilmeyen” toplumundaki ulaşılamayan bir sürece dâhil olmayı ifade etmektedir (Choi & Majumdar, 2015, s. 9). Hochgerner, Shumpeter’in üretim faktörlerinin yeni kombinasyonu olarak tanımladığı inovasyonu sosyal inovasyona “sosyal pratiklerin yeni kombinasyonu” olarak adapte etmiştir (Franz vd. 2012, s. 8).

Toplumun hiçbir kısmı bütünden ayrı tutulamaz, dahası; toplum birbirleri ile ilişkili kısımlardan oluşan sosyal bir sistemdir (Parsons, 1949, 2013). Dolayısıyla toplumun herhangi bir kısımda oluşan değişim, sistemin diğer kısımlarında bir miktar dengesizliğe ve bir ölçüde de bir bütün olarak sistemin yeniden düzenlenmesine yol açar (Aydın, 2014). Sözgelimi bir zamanlar aile içerisinde yerine getirilen üretim ve sosyalizasyon süreçleri artık fabrikalarda ya da okullarda yerine getirilmekte ve bu farklılaşma yeniden bir bütünleşme ihtiyacını gerektirmektedir. Parsons’a göre tüm sosyal sistemlerde “roller”, “değerler”, “normlar” ve “ilişkiler”² olmak üzere dört ana yapısal kategori bulunmaktadır. Roller, kişisel görevleri veya varsayılan görevleri, kişisel özelliklerden soyutlanmış sosyal ilişkileri, normlar ev kurallarından yasalara ve uluslararası anlaşmalara kadar uzanan çok çeşitli kuralları ifade etmektedir. Değerler ise hangi toplumsal eylemlerin ve ilişkilerin meşru³ ya da beklenen eylem ve ilişkiler olduğunu belirlemektedir (Hochgerner, 2011). Sosyal sistemlerin içinde olan, kişisel rollerden toplumun ana değerlerine kadar her toplumun kendisinin oluşturduğu ve zamanla değişmekte ve gelişmekte olan bu kategoriler, sosyal inovasyonun farklı şekillerde ortaya çıkabileceğini ortaya koymaktadır.

² Parsons’un kategorisinde “collective” terimi kullanılmasına rağmen Hochgerner bunun yerine “ilişkiler (*relations*)” terimini tercih etmiştir (Hochgerner, 2011).

³ Buradaki meşruluk terimi, bir yaptırımı kapsar ve belli bir eylemin yapılmasının içinde bulunduğu toplum tarafından hiç olmazsa kuvvetli bir şekilde eleştirileceğini belirler.

Sosyolojik bakış açısı ile sosyal inovasyonu gelişim teorisi bağlamında ele alan Zapf için sosyal inovasyon konsepti, sosyal değişim ve gelişimi ifade etmekte aynı zamanda yapısal/eylem odaklı yaklaşımlar ve mikro/makro süreçler arasındaki boşluğu dolduracak ve bunlar arasında köprü vazifesi görebilecek önemli bir kuramsal bağ olarak görmektedir (Zapf, 1989, 1991). Sosyal inovasyonun mikro amaçları, toplumun ihtiyaçlarının giderilmesi, insanların yaşam standartlarının sürekli olarak geliştirilmesi, niteliklerinin zenginleşmesi veya bir örgütün üretiminin gelişmesini, makro amaçları ise eşitsizliklerin ortadan kaldırılması ve sürdürülebilir gelişmenin sağlanması gibi konuları kapsamaktadır (Buchegger, Ornetzeder, & für soziale Innovation, 2000; Ornetzeder & Buchegger, 1998). Zapf (1989) sosyal inovasyonu “belli hedeflere ulaşmanın yeni yolları” olarak tanımlamaktadır (s. 177). Sosyal değişime yön verebilen ve problem çözmede geleneksel yöntemlerden daha iyi sonuç alan, kurumsallaşan ve başkalarına örnek olacak nitelikte olduğunu kanıtlayan yeni örgütsel formlar, toplumsal hayatı düzenleyen yeni kurallar ve yeni hayat tarzları Zapf’ın tanımlamasında ön plana çıkmaktadır (Zapf, 1989). Benzer şekilde Conger (2002) de sosyal inovasyonun bireysel veya müşterek ilişkileri farklılaştıran yeni bir yöntem, organizasyon veya yasa olduğunu, bu tür yeniliklerin sosyal gelişimin yönünü değiştirerek eski ya da hâlihazırdaki yöntemlerden daha iyi yollarla hem bireysel hem de toplumsal sorunların çözümünde etkin olabileceğini belirtmektedir. Tarihten günümüze sosyal inovasyon örneklerini sıralayan yazar, örneğin Sümerlerdeki okul ve hukuk gibi sistemlerin ilk ortaya çıktığı zamanlarda birer sosyal inovasyon uygulaması olduğunu zikretmektedir (Conger, 2002).

Zapf’ın fikirlerini geliştiren Gillwald (2000), sosyal inovasyonun özelliklerini ve farklı alanlardaki çeşitliliğini göstermek için ekonomiden (seri üretim, fast-food zinciri) özel alana (çevresel hareketler, evlilik dışı ilişkiler) ve devlet yönetimi (Bismark’ın sosyal güvenlik sistemi, Almanya’daki bölgesel reformlar) gibi farklı katmanlardan altı sosyal inovasyon vaka örneğini incelemiştir. Gillwald sosyal inovasyonu, sosyal değişim ve modernleşmenin bir parçası ve sonucu olarak görmekte; örgütsel, yapısal ve süreçsel olarak toplumun her kademesinde oluşabilecek ihtiyaçların ve sorunların eski uygulamalardan farklı fakat süreklilik arz eden; dahası toplumsal ilerlemeye etki edecek şekilde tasarlanan yol ve yöntemler olarak tanımlamaktadır (Gillwald, 2000). Sosyal inovasyonun sosyal yapı ve ilişkilere etki etmesinden dolayı “sosyal” olsa da her zaman olumlu bir etkisinin olmayabileceğini belirten Gillwald, bir sosyal inovasyonun tamamen yeni olmasından

ziyade kapsamının (*implication*) ve sonucunun yeni olmasını önemli bir kıstas olarak görmektedir. Bu kapsam ve sonuç, sosyal çevreye sağlanan fayda ve maliyet olabileceği gibi sosyal çevreye gösterilen uyum da olabilmektedir (Gillwald, 2000).

Sosyoloji perspektiften bakan bir diğer yazar Heiskala, Giddens'in yapılaşma⁴ perspektifinden yola çıkarak sosyal inovasyonu daha geniş bir çerçevede tartışmıştır. Yazar, toplumda bireyin faaliyetlerini kısıtlayan sosyal yapının çoklu kademelerin olduğu varsayımından hareketle toplumdaki yedi yapıyı şöyle sıralar; (1) doğal çevrenin yapısı, (2) demografik yapı, (3) teknolojik yapı, (4) ekonomik yapı, (5) düzenleyici yapı (regülatöre strüktüre), (6) normatif yapı ve (7) kültürel yapı. Son üç yapıdaki sınıflar (kültürel, normatif, düzenleyici) sosyal inovasyonun alanıyla daha sıkı ilişkilendirilmektedir. Bu çerçevede sosyal inovasyon, “toplumun sosyal ve ekonomik performansını geliştiren ve müşterek güç kaynaklarını zenginleştiren o toplumun normatif, düzenleyici ve kültürel yapısındaki değişiklikler” olarak tanımlanmaktadır (Heiskala, 2007, s. 59).

Sosyal inovasyon çalışmalarının, inovasyon araştırmaları literatüründe değerler dizisi değişikliğine neden olduğunu savunan Howaldt ve Schwarz (2010) bu paradigmanın gelişmesiyle endüstri toplumunun, hizmet ve bilgi toplumuna dönüştüğünün farkına varmışlardır. Onlara göre sosyal inovasyon “toplumsal sorunlara ve ihtiyaçlara daha iyi cevap vermek hedefi ile tasarlanan sosyal pratiklerin belli bir aktör ya da bir araya gelmiş aktörler tarafından desteklenerek yeniden düzenlenmesidir” (s. 21). Diğer taraftan, bir fikrin veya buluşun sosyal inovasyon olabilmesi ancak içinde bulunduğu toplum tarafından büyük ölçüde kabul görmesi, o sosyal sistemde kullanılması veya koordineli ve planlı bir eylemle toplumsal bir gerçekliğe dönüşmesi, bir başka deyişle kurumsallaşması ile mümkün görünmektedir (Howaldt & Schwarz, 2010).

Örgütlerde sosyal inovasyonun üretilmesi ve uygulanması alanlarında çalışmalar yapan Kesselring ve Leitner (2008) yine sosyolojik bakış açısının takipçilerindendirler. Onlara göre sosyal inovasyon “Sosyal inovasyon yeni sosyal gerçekleri (*soziale Tatsachen*) yaratan toplumsal değişimin unsurları” bir başka deyişle “bireyin veya belli bir grubun davranışlarını

⁴ Giddens'in yapılaşma teorisi (*theory of structuration*), toplumsal ilişkilerin zaman ve uzam içinde, yapının ikiliği yoluyla yapılanmasını ifade etmektedir. Bir başka ifadeyle Giddens, modern toplumsal teori, merkezi sorunlarının eylem ve yapı arasında kurulmuş olan bir karşılıktan türediğini savunmakta ve buna yapılaşma kavramıyla bir çözüm önermektedir. Bu yaklaşım günümüzde pek çok sosyolog ve siyasetbilimci arasında yaygın bir ilgiyle karşılanmış ve tartışılmıştır. Daha fazla bilgi için bkz. Toplumun Kuruluşu (Giddens, 1999).

önemli ölçüde etkileyen ve öncelikli hedefi ekonomik fayda olmayan kabul edilebilir bir amacı yerine getirmesi” anlamına gelmektedir (s. 28). Yukarıda zikredilen yazarların aksine onlar, sosyal inovasyonun “hedef odaklı” karakterine vurgu yapmış, amaçlı bir şekilde uygulanan sosyal inovasyon fikrinin nihai bir hedefe ulaşması gerektiğinin altını çizmişlerdir (Choi & Majumdar, 2015).

Özetle sosyolojik bakış açısı ile sosyal inovasyonu tanımlayan yazarlar bir taraftan sosyal inovasyonun sosyal yapı ve pratiklere etki ederek sosyal değişimi üretmesi diğer taraftan ise sosyal değişimin kendisinin sosyal inovasyonu belirlediğinin üzerinde durmuşlardır. Bazı yazarlar dışında (örneğin Gillwald, 2000) sosyal inovasyon genellikle, ekonomik açıdan istenilen/arzu edilen dolayısıyla “pozitif unsurları ihtiva eden yenilikler” olarak ele alınmaktadır (Choi & Majumdar, 2015, s. 11).

2.2.2 Yaratıcılık araştırmaları perspektifi

Sosyal inovasyon kavramı ile ilgili bir diğeri saha, yaratıcılık araştırmaları perspektifidir. Bu alanda genellikle sosyal inovasyonun yaratılması ve uygulanmasına yönelik stratejiler ve yöntemler incelenmektedir. Sosyal inovasyon fikrinin gelişmesine etki eden faktörler, sosyal çevre; bu fikirlerin toplum tarafından kabul görmesine ve birleşmesine bağlıdır (Mumford, 2002). Mumford’un (2002) kavramlaştırmasına göre sosyal inovasyon, bilhassa müşterek toplumsal hedef veya hedeflere erişmede bireylerin, bireyler arası faaliyetleri veya sosyal etkileşimi nasıl organize etmeleri gerektiğine odaklanan yeni düşüncelerin oluşturulması ve uygulanmasıdır. Bu bağlamda ortaya çıkması muhtemel yeni yaklaşım ve uygulamalara kamu idaresi, özel sektör ya da sivil örgütlenmeler tarafından önderlik edilebilir. Taraflar açısından bakıldığında sosyal inovasyonun nerede nasıl üretildiğinden ziyade hangi amaçla, kim tarafından ve kimler için üretildiği belirleyici faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Birbirini tamamlayıcı farklı inovasyon tanımları yapan Mumford, ilkinde yeni kurumlar oluşturmak suretiyle yeni fikirlerin üretilmesi, bunun sosyal örgütlere ve ilişkilere yerleştirilmesi bir başka ifade ile yeni sosyal hareketlerin gelişmesi veya devletin yeni fikirleri biçimlendirmesinin gerekliliğine vurgu yapmıştır (Mumford, 2002).

Sosyal inovasyon sistematik bir özellikten çok yeni işbirliklerinin yapılandırılabilmesi için yeni süreç ve prosedürleri, yeni iş alanlarının geliştirilmesi veya bir gruba ait sosyal pratiklerin yeniden tanımlanması gibi konuları içermektedir. Bu çerçevede sosyal inovasyon

yeni sosyal etkileşim yolları, yeni politikalar, yeni endüstriler ve kuruluşların oluşumunu sağlayan bir yaratıcılık şeklidir (Choi & Majumdar, 2015; McLean, 2005). Yazar bu guruba iş saatlerinin esnek şekilde yeniden düzenlenmesini ve Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) oluşturulmasını örnek göstermektedir. Yaratıcılık araştırmaları perspektifine göre sosyal inovasyon kütüphane üyeliği, emniyet güçlerinin kurulması ve üniversite giriş sınavının standart hâle getirilmesi gibi örneklerle açıklanmıştır (Mumford, 2002). Fikir geliştirme açısından yaratıcı düşünmeyi gerektiren sosyal inovasyon, yeni düşünce ve konseptlerin oluşturulması, uygulanması ve geliştirilmesine bağlıdır (Ward, Smith, & Finke, 1999).

Sosyolojik perspektifte olduğu gibi yaratıcılık araştırmaları perspektifi de sosyal inovasyonun bir sistemde, değişen sosyal etkileşimlere ve bu etkileşimlerin etkisine odaklanmıştır. Yaratıcılık araştırmaları perspektifinde ayrıca, sosyal inovasyonun “hedef odaklı” yönüne vurgu yapılmış, sosyal inovasyon “toplumu ilgilendiren bir ya da birden çok hedefe ulaşılmasında yeni fikirler” şeklinde ifade edilmiştir (Mumford, 2002, s. 253). Bunun sonucu olarak yaratıcılık araştırmaları perspektifinde hedefler, bilerek/bilinçli bir şekilde planlanmakta ve uygulanmaktadır. Sosyolojik bakış açısı, sosyal inovasyon kavramını “planlı” inovasyonlarla sınırlamayıp aynı zamanda sosyal yapı ve pratiklerde ortaya çıkan yeni yaşam stilleri gibi değişimleri ele alırken yaratıcılık perspektifi, daha çok inovasyonu “yaratmak/oluşturmak” için uygulanacak taktikler ve stratejilerle ilgilenmektedir (Choi & Majumdar, 2015).

Sosyal inovasyon, çözüm üretmede sadece yeni taktik ve konseptlerin geliştirilmesi değil, mevcut çözümlerin yaygınlaştırılması ve detaylandırılmasında da ortaya çıkabilmektedir (Bulut, Eren, & Halac, 2013a). Elde edilen sonuçların değerlendirilerek ilerleyen aşamalarda faydalı ilavelerin yapılmasıyla başlangıçtaki fikirlerin genişletilerek daha etkili ve verimli çözümlerin bulunması mümkün olmaktadır (Mumford, 2002).

Yukarıda zikredilen çalışmalar elbette genel geçer tek bir doğru sunmamakta, araştırılması ve tartışılması gereken daha pek çok konunun varlığına işaret etmektedir. İnovasyon ve yaratıcılığın uygulamada ne ölçüde başarılı olabileceğini kanıtlayacak örneklerin incelenerek yaratıcılık araştırmaları sahasında var olan boşluğun giderilmesi gerekmektedir. Konunun teorik kısmında psikoloji, davranış bilimleri ve sosyal bilimler gibi çeşitli disiplinlerin bu çalışmaları zenginleştirilmesi ayrıca önem taşımaktadır.

2.2.3 Bölgesel gelişim perspektifi

Sosyal inovasyonun tanımlandığı diğer bir alan bölgesel gelişim perspektifidir. Bu bağlamda Moulaert (2000) tarafından merkez ve taşra arasında zamanla ortaya çıkan kalkınma farklarına değinilerek mekânsal düzeyde entegrasyon eksikliği, kırsal kesimdeki dezavantajlı grupların ihmali gibi bölgesel gelişim sorunları, AB ülkelerindeki köyler bağlamında ele alınmış, bölgesel ve kırsal gelişim politikalarının revize edilmesi veya düzenlenmesinde farklı sektörlerin dâhil olacağı tecrübe ve birikimlerin bir araya getirilmesi fikri ve inovatif uygulamaların önemi vurgulanmıştır. Bahse konu sorunların ve zorlukların üstesinden gelebilmek için Laville vd. (1994) ve Favreau ve Lévesque (1999) *komşuluk ve toplum gelişim* modellerini önermişlerdir (MacCallum, 2009). Bu bağlamda, yüksek kalite ve yenilikçi toplumsal gelişime katkı sunan insiyatiflerin ve kurumların hızla çoğalması bölgesel sosyal inovasyon olarak tanımlanmaktadır (Moulaert & Nussbaumer, 2005). Moullert (2005) sosyal inovasyonun bağlam (*contextual*) ve bağımlı opsiyon (*path-dependent*) özelliğine vurgu yapmış, toplumun farklı katmanlarındaki dışlanmış birey ve grupların çeşitli mekânsal ölçüler çerçevesinde topluma daha kolay dâhil edilmesini sağlayacak kurumların ve birimlerin kurulması ve gündemlerin değişimi konularını ele almıştır (Choi & Majumdar, 2015). Güç ilişkileri de dâhil toplumsal ilişkilerin dinamiklerindeki değişim gibi süreçleri tanımlayan ve yeniliklerle güçlü bir bağı olan sosyal inovasyon, aynı zamanda toplumdan çeşitli sebeplerle dışlanmış insanların tekrar sisteme kazandırılmasını ifade eden “sosyal içerme” ile de yakından ilgilidir (Moulaert, 2000; Moulaert & Nussbaumer, 2005). Sosyal inovasyon bu yüzden sosyal adaleti gerçekleştirmede, insanlığın refah ve esenliğini sağlamada önemli bir araç olarak görülmektedir.

Yazarlar sosyal inovasyonun içerik, süreç ve güçlendirme olmak üzere üç ana boyutu olduğunu öne sürmüşlerdir. İçerik boyutu, sosyal inovasyonun hedef ve kapsamı insanların ihtiyaçlarının tatmini; süreç boyutu, yukarıda da değinildiği gibi toplumsal ilişkilerdeki değişim sürecini; güçlendirme ise sosyo-politik kapasite ve kaynaklara ulaşmayı ifade etmektedir (Moulaert & Nussbaumer, 2005). Bölgesel kalkınma planlarının uygulanması göz önünde bulundurulursa sosyal inovasyonun hedefi, sadece sosyal sermayenin yeniden üretilmesi (*re-production*) değil aynı zamanda onun bölünmesi ve parçalanmasının engellenmesi, bölgesel ve toplumsal özellikleri değerlendirmede dışlanmış grup ve bölgelerin harekete geçirilmesini sağlamaktır (MacCallum, 2009). Başta Türkiye olmak

üzere merkezî yönetimin oldukça güçlü ve etkin olduğu; denetim, politika geliştirme, uygulama ve finanse etme gibi birçok faaliyetin merkezden yönetildiği ülkelerde, bölgesel gelişimin dinamiklerinin anlaşılması ve merkez dışında kalan bölgelerde insani ve sosyal gelişimin sağlanmasına dönük inovatif araçlar ve yöntemler ortaya konulması ayrı bir önem taşımaktadır.

Sosyal inovasyonu yine bölgesel gelişim kapsamında ele alan (Tanimoto, 2008), belli bir bölgede sosyal inovasyonu desteklemek ve geliştirmek amacıyla “sosyal yenilik kümesi” modelini geliştirmiştir. Yazar geliştirdiği bu yapıda sosyal eğilimli işletmeler, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar, danışmanlık ve destek kurumları, üniversite ve düşünce kuruluşlarının bir arada sosyal sorunların ve ihtiyaçların çözümünde etkin rol alabileceğini ve ortaklaşa faaliyet gösterebileceğini tasavvur etmiştir. Tanimoto ve Doi (2007) yaptıkları araştırmada Standord, Berkeley Üniversiteleri’ni de içine alan San Fransisko körfez bölgesini başarılı bir sosyal inovasyon kümesi olarak göstermiştir.

Sosyal inovasyonu bölgesel gelişim kapsamında ele alan bir diğer çalışmada Novy ve Leubolt (2005), Almanya’da proje koordinasyonu yapan ve buldukları bölgedeki halkın kendi sorun ve ihtiyaçlarına çözüm olabilecek projeleri üretmede ve uygulamada aktif rol almasını destekleyecek çalışmalar yapan yerel aracı organizasyonları incelemişlerdir. Bu bağlamda, bölgesel gelişim perspektifine göre belli bir bölgede yaşayan toplumun tüm kesimlerinin sosyal hayata katılımını arttırmak ve dışlanmış grupların topluma kazandırılarak sosyal refahı ve insanın esenliğini arttırmak ana hedeflerden biri olarak görülmektedir. Almanya kırsalında, gönüllü olarak kendi köylerinin ve/veya çevre köylerin gelişimine katkı sağlamak için köy koruyuculuğu (*Dorfkümmerner*) görevini üstelenen 55 yaş üstü bireyler ve yaptıkları faaliyetler, bölgesel kalkınma kapsamında üretilen yenilikçi uygulamaya örnek olarak gösterilebilir. Almanya’da 2012 yılında başlatılan Avrupa Birliği projesi ile bölgesel gelişime katkı sunacak yenilikçi bir model geliştirilmiştir. Bu çerçevede köy koruyucuları (Türkiye’de Doğu ve Güneydoğu illerinde köylerin güvenliğinden sorumlu korucu anlamında değil), ilgili oldukları köylerin sorunlarını tespit edip yine kendi içlerinden çözüm yolları üretecek mekanizmaları (finansal kaynak bulma, seminer düzenleme vb.) oluşturmakta ve çözümü ilgililerle paylaşmaktadır.

Sosyal inovasyonu bölgesel gelişim kapsamında ele alan birçok çalışmada sosyal değer ve adaletin etik boyutu sıklıkla vurgulanmakta, sosyal dışlanmanın ortaya çıkardığı problemlere etkin çözümler sunma potansiyelinin altı çizilmektedir (Choi & Majumdar, 2015). Ayrıca

bölgesel gelişim bakış açısı ile değerlendirilen sosyal inovasyon çözümleri, toplumsal ihtiyaçların tatmini ve toplumsal kalkınma arasındaki bağın karşılıklı toplumsal ilişkilerin yeniden kurulması yoluyla daha iyi anlaşılmasına imkân tanımaktadır (Van Dyck & Van den Broeck, 2013).

Özellikle Türkiye gibi birbirlerinden sosyal, ekonomik ve coğrafi özellikleri ile ayrışan birçok bölgeye sahip bir ülkede, her bölgenin kendisine has sosyal problemleri olması, bu problemleri çözebilecek araçların ve imkânların da bölgeler arasında farklılık arz etmesi beklenebilir. Sonuç olarak bölgesel kalkınma perspektifi ile bakıldığında, merkezî yönetimin sözü geçen bölgeler için geliştirebileceği sosyal çözümlerin yereldeki dinamikler ve mevcut yapı ile uyuşamama, bununla birlikte de sürdürülebilir olamama riski taşıdığı görülmektedir. Avrupa ülkelerinin yukarıda anılan deneyimleri ve uygulamaları, Türkiye’de de merkez dışındaki bölge sakinlerinin sosyal problemleri kendi imkân ve yöntemleri ile çözmelerini sağlayabileceğini; diğer taraftan ise sosyal ve insani gelişimi hızlandırıcı girişimlerine yönelik olarak kapasite artırıcı desteklerin verilmesinin ve yenilikçi çözüm yollarının sunulmasının daha anlamlı olabileceğini göstermektedir.

2.2.4 Girişimcilik perspektifi

Girişimcilik ve sosyal girişimcilik pratiğinin çok eskilere dayandığı hususunda neredeyse herkes hemfikirdir. Girişimcilik özellikle de sosyal girişimcilik, sosyal inovasyonun tanımına dair farklı bir perspektif sunmaktadır. “Sosyal” ve “ girişimcilik” konsepti özel ve üçüncü (sivil toplum) sektörleri arasındaki bariyerleri ortadan kaldırarak sosyal ihtiyaç ve sorunlara dönük yeni bir bakış açısını yansıtmaktadır (Dees & Anderson, 2006). Tarihsel olarak sosyal girişimciliğe dair örnek vermek gerekirse: Halen dünya çapında birçok okulda uygulanan ve erken çocukluk dönemi eğitimine yenilikçi bir yaklaşım getiren Dr. Maria Montessori; Hindistan’ın düşük gelirli ve topraksız kişilerine yedi milyondan fazla toprak arazisi dağıtan Toprak Bağışı Hareketi’nin kurucusu ve lideri Vinoba Bhave; Hindistan ve Hindistan Bağımsızlık Hareketi'nin siyasi ve ruhani lideri Mahatma Gandhi; Amerikan yurttaş hakları hareketi önderi Martin Luther King gibi kişiler insanlık tarihinde yaratıcı fikirlerin başını çeken sosyal inovatörler olarak anılmaktadırlar (Çınar, 2012).

Ancak bu pratiklerin sosyal girişimcilik adı altında çerçevesinin oluşturulması özellikle 90’lı yıllarla birlikte oluşmaya ve gün geçtikçe daha fazla önem kazanmaya başlamıştır. Sosyal

girişimcilik geniş manada; sosyal olarak yenilikçi, gönüllü ve kâr amacı güden oluşumlara kadar bir dizi kuruluşu ifade etmektedir. Bir başka deyişle sosyal girişimcilik; bir organizasyonda toplumsal hedeflere ulaşmada ticari modellerin araç olarak kullanıldığı bir dizi alt faaliyeti ifade etmektedir (Huybrechts & Nicholls, 2012).

Sosyal girişimcilik çalışmaları, Sosyal Girişim Düşünce Okulu (SSE)⁵, Sosyal İnovasyon Düşünce Okulu (SSI) ve EMES Sosyal Girişimcilik Avrupa Araştırma Ağı (EMES) olmak üzere üç ana düşünce okulu çatısı altında şekillendiğinden söz edilmektedir (Defourny & Nyssens, 2010; Dees & Anderson, 2006). Bunlardan SSE sosyal bir misyonu gerçekleştirmeye yönelik “gelir getirici” bir hedefe odaklanırken sosyal inovasyon düşünce okulu “sosyal ihtiyaçların karşılanması ve sosyal problemlerin çözülmesinde daha iyi yolların bulunmasına” odaklanmaktadır (Dees & Anderson, 2006, s. 41). EMES’e göre ise sosyal girişim “topluma faydalı olma konusunda açık ve net bir amaca sahip olan organizasyon” olarak ifade edilmektedir (Lehner & Kansikas, 2012, s. 30-31). Bir grup vatandaş tarafından başlatılan sosyal girişimler, yapısı gereği özerk ve katılımcı bir yapıya sahiptirler.

Sosyal inovasyon düşünce okulunun temelleri ağırlıklı olarak Schumpeter’in sosyal girişimcilik teorisinde dayanmakta; girişimci çoğunlukla yenilikçi olarak algılanmakta ve tanımlanmaktadır. Ayrıca bu perspektifte sosyal inovasyon ve sosyal girişimcilik terimlerinin birbirine çok yakın kavramlar olduğundan sosyal inovasyon yerine sosyal girişimcilik terimi sıklıkla kullanılmaktadır. Sosyal girişimcilik konseptinde özellikle sosyal inovasyonun getirdiği *pozitif sosyal değişim* vurgulanmakta, sosyal inovasyon “sosyal değişimin belirli kalıplarla meydana getirdiği karmaşık sürecin tümü” olduğu vurgulanmaktadır (Choi & Majumdar, 2015, s. 13). Bu yaklaşıma göre sosyal girişimciler, sosyal değeri üretecek kalıpları kökten değiştirecek veya düzenleyecek, kaynakların yönünün topluma fayda sağlayacak faaliyet alanlarına doğru kaydıracak oluşumlar (Dees & Anderson, 2006) bir nevi “değişim ajanları” olarak görülmektedirler (Dees, 1998; Yunus, 2007). Sürekli bir yenilenme ve öğrenme sürecine sahip olan sosyal girişimler eldeki sınırlı kaynaklara rağmen sürdürülebilir sosyal değeri üretecek misyon ile yüreklilikle hareket etme niteliğine sahiptirler (Huybrechts & Nicholls, 2012). Sosyal girişimcilik ayrıca inovatif bir

⁵ Dees & Anderson (2006), Sosyal Girişim Düşünce Okulu’nun oluşmasında Edward Skloot (1983), William Norris (1981,1983), Richard Steckel (1989), Jed Emersın & Fay Twersky (1989), While Boschee (1995), Amar Bhide (2000) ve Steve Case (2005) gibi yazarların ve çalışmalarının etkili olduğunu belirtmiştir.

yaklaşım ile yeni girişimler yaratarak ya da var olan organizasyonların yenilenerek yönetilmesi ile sosyal refahı arttırmaya dönük fırsatları keşfedip kullanarak oluşturulan bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Zahra, Gedajlovic, Neubaum, & Shulman, 2009). Bu kapsamda sosyal inovasyona göre hem konsept hem de uygulamada daha olgunlaşmış olan ticari inovasyon yöntemleri, sosyal alanda ortaya çıkaracak çözümlere yol gösterici bir özelliğe sahiptirler (Lettice & Parekh, 2010).

Sosyal girişimciliği sosyal inovasyon bağlamında ele alan bir diğer yazar (Alex Nicholls, 2010) sosyal inovasyonu üçe ayırmaktadır. Bunlar; yeni ürün ve hizmet gelişimi (kurumsal inovasyon); hâlihazırda ürün ve hizmetlerin sosyal olarak daha etkin bir şekilde kullanma yolları (artımsal/*incremental* inovasyon); sosyal problemlerin yeniden tanımlanması ve yeni çözümlerin ortaya çıkması için geleneksel kavramların çerçevesinin yeniden oluşturulması (yıkıcı/*distrubtive*) inovasyon) şeklinde tanımlanmıştır. Yine Mair ve Marti (2006) sosyal girişimciliği; *yeni hizmet ve ürünlerin sunumunda ve yeni organizasyon modellerinin oluşturulmasında yeni yollar olarak* nitelendirmiştir (s. 37). Ayrıca farklı kaynakların kombinasyonu ile fırsatların keşfedilerek sosyal değişim ya da sosyal ihtiyaçların karşılanması yolu ile sosyal değer yaratma süreci de vurgulanan konular arasındadır.

Yine Shumpeter'in sosyal girişimcilik modelini ve sosyal girişimcilik uygulamalarını inceleyen Swedberg (2009) girişimciliğin, ekonomik faaliyetlerin dışında sanat ve politika gibi ticari olmayan başka sahalara da uygulanabileceğini belirtmiştir. Girişimciliği sosyal girişimciliğe uyarlayan yazar motivasyon, inovasyon, direnç, kâr ve makro düzeyde değişimle bağlantı olarak beş ana unsurdan bahsetmekte ve sosyal inovasyonu da “sosyal değişimi üreten yeni kombinasyonlar” şeklinde tanımlamaktadır (Swedberg, 2009, s. 102). Bu kapsamda, bir şeyleri yapma yollarının çerçevesi, girişime kaynak sağlama, onun legal formu ve organizasyonu, onun üretimini sağlama kaynakları, üretim metotları ve bir şeyleri kabul edilebilir bir yolla yapmaya dönüştürmek gibi farklı elementlerden oluşan bu kombinasyonların her biri kendi içinde birer inovasyon olabileceği gibi iki veya daha fazla kombinasyonun bir araya gelmesi ile de oluşabilmektedir (Choi & Majumdar, 2015). Swedberg'in çalışmasını biraz daha geliştiren Ziegler, sosyal inovasyonu ‘kabiliyet yeniliği’ olarak kavramsallaştırmış, dahası sosyal girişimcilikteki “sosyal” elementleri kabiliyet/kapasite yaklaşımı ile açıklamıştır. Ona göre sosyal inovasyon, “becerilerin yeni kombinasyonlarını gerçekleştirmek, ortaya çıkarmak” şeklindedir (Ziegler, 2010, s. 265).

Kavram hakkında yapılmış tanımlar incelendiğinde, sosyal girişimciliğin en sık tekrar edilen özellikleri şu şekilde sıralanabilir: Sosyal ihtiyaçlara dikkat çekebilme ve toplumsal sorunları fark edebilme, sosyal değer yaratma misyonuna sahip olma, ekonomik, sosyal ve/veya çevresel odaklı bir sahip örgüt kurma, sorunların çözümü için yenilikçi yaklaşımlar benimseme, sorunların çözümü doğrultusunda eldeki kaynaklarda sınırlama kabul etmeme (Kümbül, 2011). Sosyal girişimciliğin tanımı, boyutları ve uygulama alanlarına yönelik çalışmaların zenginleşmesi, başarının değerlendirilmesine ampirik ve diğer çalışmanın yapıyor olması ve bunların birçok disiplinle ilişkilendirilmesi ebetteki sosyal girişimcilik sahasının ve sosyal inovasyonun genişlemesine katkı sağlamaktadır (Cukier, Trenholm, Carl, & Gekas, 2011). Girişimci ve inovatif olma, sosyal girişimcilikte ana kriterlerden iken sosyal sorumlulukta mutlaka gerekli değildir. Bu da iki kavramı birbirinden ayıran en önemli özellik olarak değerlendirilebilir (Huybrechts & Nicholls, 2012). Sosyal sorumluluk çalışmalarının farklı bir çeşidi olarak da değerlendirilen sosyal girişimcilik sektörler arası işbirliğini gerekli kılan ideal bir yöntem (Huybrechts & Nicholls, 2012) ve sosyal inovasyonun uygulanmasında ve gelişmesinde önemli bir araç olarak görülmektedir. Zira son zamanlardaki sosyal inovasyon örnekleri, piyasa odaklı kurumların sosyal fayda peşinde koşan aynı zamanda da kâr amacı güden form ve pratiklerinde sıklıkla görülmektedir. Dolayısıyla bu alandaki akademik çalışmaların çoğu; sosyal sorumluluk, sosyal girişim ve/veya sosyal girişimcilik ile ilgilidir (Dawson & Daniel, 2010).

Sosyolojik perspektife benzer şekilde sosyal girişimcilik perspektifinde de sosyal inovasyon toplumsal değişim ve dönüşüm süreçlerini harekete geçirici bir güç olarak görülmektedir. Ancak sosyolojik perspektiften farklı olarak sosyal girişimcilik perspektifi yenilik, bilinçli olarak planlanan ve girişimci tarafından ortaya atılan yenilikleri kapsamaktadır. Diğer taraftan sosyal inovasyonun sosyolojik ve yaratıcılık perspektifte olduğu gibi ille de sosyal amacı olan istenilen/arzu edilen ve belli hedeflere sahip yenilikler değil, aynı zamanda ekonomik hedeflerinin de olabileceği savunulmaktadır (Ziegler, 2010).

2.2.5 Uygulama odaklı perspektif

Son yıllarda uluslararası hakemli dergilerde sosyal inovasyon fikrinin gelişmesine öncülük eden ve farklı perspektiflerden ele alan birçok makale yayınlanmıştır. Bunun dışında sosyal inovasyon alanında hazırlanan raporlar ve uluslararası hakemli olmayan dergilerde yayınlanmış makaleler de sosyal inovasyon fikrinin gelişmesine ve yaygınlaşmasına katkı

sağlamıştır. Uygulama odaklı yaklaşım, yukarıda bahsi geçen diğer yaklaşım tiplerinde olduğu gibi sosyal inovasyonun teorik çerçevesinin oluşturulmasından ziyade onun pratik hayatta nasıl uygulanacağı ile ilgilenmektedir (Julie Caulier-Grice, Davies, Patrick, & Norman, 2012; Mulgan vd., 2010; Murray vd., 2008; Phills vd., 2008). Dahası uygulama odaklı yaklaşım; sosyal inovasyonun üretilmesi, uygulanması ve yaygınlaştırılması aşamasında izlenecek stratejilerin belirlenmesi ve yol haritalarının çizilmesi konularını içermektedir (Choi & Majumdar, 2015).

Bu kapsamda İngiltere’de bağımsız bir sivil toplum kuruluşu olan Gençlik Vakfı (*Young Foundation*) başkanı olan Geoff Mulgan’ın yayınladığı raporda sosyal inovasyon sosyal bir ihtiyaca cevap verecek nitelikte ve ağırlıklı olarak öncelikli hedefi sosyal olan kurumlar tarafından geliştirilen ve yayılan yenilikçi eylemler ve hizmetler olarak tanımlanmaktadır (Mulgan vd., 2010, 2007). Daha önce karşılanmamış ihtiyaçlar ve toplumsal sorunlar için üretilen yeni fikirlerin insanların hayat standardını yükseltmesi beklenmektedir. Bahsi geçen raporda sosyal inovasyonu kimlerin geliştirip uygulayabileceğini; bir diğer deyişle sosyal inovasyon sürecindeki aktörleri (birey, feminizm, çevrecilik ve engelli hakları hareketleri gibi akımlar, yenilikçi, kuruluşlar vb.), inovasyonun hangi aşamalardan geçtiğini/geçmesi gerektiğini yani sürecini, dünyada başarılı sosyal inovasyon örneklerini, uluslararası ağların araştırma ve eyleme geçmedeki rolü gibi pratikte önem arz edecek birçok konuya değinilmiştir (Mulgan vd., 2007). Bu çerçeveden bakıldığında sosyal inovasyon, kreşlerden mikrokrediye, fair trade akımlarından Wikipedia’ya ve bilişsel davranış terapisine kadar çok çeşitli alanlarda görülmektedir (Choi & Majumdar, 2015).

Phills vd. (2008) sosyal inovasyon kavramını anlamak ve başlatmak için *sosyal değişimden* ziyade *sosyal girişim* ve *sosyal girişimcilik* kavramlarının daha uygun olduğunu savunmaktadır. Onlara göre “sosyal bir probleme daha etkili, verimli, sürdürülebilir yeni ve orijinal bir çözüm bulmak veya var olan çözümlerden yola çıkılarak bireylerden ziyade öncelikle bir grup ya da toplumun geneli için sosyal değer üretmek” sosyal inovasyon olarak tanımlanmaktadır (Phills vd., 2008, s. 36). Örnek olarak 2006 yılında Nobel ödülü alan Grameen Bank’ın kurucusu Muhammet Yunus’un geliştirdiği mikro finans örneği verilmiş, *Muhammet Yunus* sosyal girişimci, Grameen Bank ise sosyal girişim/işletme olarak gösterilmiştir (Hubert, 2010; Mulgan vd., 2010; Murray vd., 2008; Phills vd., 2008). Mikrokredi kuruluşlarının ürettiği finansal değer büyük bir kısmının toplum ve yoksullardan çok bireysel girişim ve yatırımcıları büyütmesi istisna kabul edilirse bu sistem;

sosyal bir probleme; etkin, verimli ve sürdürülebilir bir çözüm sunmasıyla Bangladeş'te yoksul halkın yararlarına merhem olmuş ve halen 70'ten fazla ülkede uygulama alanı bulmaktadır. Kurulduğundan buyana yaklaşık 9,4 milyon yoksul insana yardım eli uzatmış bu sistem hâlihazırda 1,2 milyon yeni ihtiyaç sahibine *Büyüme Programı* kapsamında kredi vermektedir.⁶

İnovasyonun “yenilik (*novelty*)” ve “gelişim” gibi iki temel kritere sahip olması gerektiğini belirten Phills ve diğerleri (2008) sosyal teriminin ne şekilde kullanıldığını açıkladıktan sonra “sosyal olmayan” inovasyonları sıralamıştır. Sözelimi deodorantlar, insanlara özgürlük ve bağımsızlık duygusunu veren otomobiller, sağlığımızı koruyan ilaçlar ve bilgiye erişimi hızlandıran bilgisayarların icadı her ne kadar insanlığın yaşam kalitesini arttırsa da öncelikle toplumun veya toplumun genelinin yararından ziyade bireysel fayda (düzenli müşteriler, yatırımcılar, girişimciler gibi) sağladığından sosyal inovasyon olarak görülmemelidir (Phills vd., 2008).

Uygulama odaklı perspektifin temsilcilerinden bir diğeri Mulgan ve diğerleri (2010) sosyal inovasyonu “yeni sosyal ilişkiler ve işbirlikleri oluşturmak suretiyle sosyal ihtiyaçları eşzamanlı karşılayacak yeni fikirler (ürün, hizmet ve model vb.)” şeklinde tanımlamışlardır (s.3). Toplum yararına geliştirilen her bir yenilik, aynı zamanda toplumun eylem kapasitesini arttıracak nitelikte olması gerekmektedir. Sosyal inovasyonu tasarlamak, geliştirmek ve yaymak hedefi ile yayınlanan “The Open Book of Innovation” adlı kitapta sosyal inovasyonun farklı aşamasından bahsedilmektedir. Mulgan vd., (2007) bu aşamaların her zaman ardışık değil, birinden diğerine geçişte sıralamanın sözelimi kültür ve beceri farklılıklarına göre değişebileceğini ifade etmişlerdir. Sosyal inovasyon süreci ilerleyen bölümlerde etraflıca ele alınmıştır (bkz. 2. 4. Sosyal inovasyonun oluşum süreci).

Sosyolojik ve yaratıcılık araştırmaları perspektifinin tersine uygulama odaklı yaklaşımda sosyal inovasyon, soyut olmanın yanında somut bir ürün de olabilir. Bu yaklaşımın temsilcilerine göre sosyal inovasyon açıkça toplumsal bir ihtiyaca veya toplumsal bir soruna çözüm bulmayı hedefler (Choi & Majumdar, 2015).

⁶ “By the Numbers”, Grameen Foundation, <http://www.grameenfoundation.org/our-impact/numbers>, 29 Ekim 2016 tarihinde erişilmiştir.

Tablo 2 Farklı Yaklaşımlara Göre Sosyal İnovasyon Tanımları

Saha	Yazar	Sosyal İnovasyon Tanımı
Sosyolojik Perspektif	(Howaldt & Schwarz, 2010)	Toplumsal sorunlara ve ihtiyaçlara daha iyi cevap vermek hedefi ile tasarlanan sosyal pratiklerin belli bir aktör ya da bir araya gelmiş aktörler tarafından desteklenerek yeniden düzenlenmesi
	(Heiskala, 2007)	Toplumun sosyal ve ekonomik performansını geliştiren ve müşterek güç kaynaklarını zenginleştiren o toplumun normatif, düzenleyici ve kültürel yapısındaki değişiklikler
	(Nicholls & Ziegler, 2014)	Farklı sosyal yapılarda kendine yer bulan, güç dengelerini/ilişkilerini değiştiren, toplumsal ve insani kapasiteyi artıran yeni fikirlerin ve çözümlerin geliştirilmesi (ürün, hizmet, model, piyasa, süreç vs.) ve sunulması, bunların gerçekleştirebilecek süreçlerin için zemin hazırlanması
Uygulama Odaklı Perspektif	(Mulgan vd., 2010/Young Foundation)	Sosyal bir ihtiyaca cevap verecek nitelikte ve ağırlıklı olarak öncelikli hedefi sosyal olan kuruluşlar tarafından geliştirilen ve yayılan yenilikçi eylemler ve hizmetlerin tümü
	(Pol & Ville, 2009)	Günlük yaşamın nicel ve nitel olarak gelişimi (inkışafı)
	(Hochgerner, 2012)	Sosyal pratiklerin yeni kombinasyonları
	(Mulgan vd., 2010)	Yeni sosyal ilişkiler ve işbirlikleri oluşturmak suretiyle sosyal ihtiyaçları eşzamanlı karşılayacak yeni fikirler (ürün, hizmet ve model)
Girişimcilik Perspektifi/Bağış Ekonomisi	(Phills vd., 2008)	Sosyal bir probleme daha etkili, verimli, sürdürülebilir yeni (<i>novel</i>) bir çözüm bulmak veya var olan çözümlerden yola çıkılarak bireylerden ziyade öncelikle bir grup ya da toplumun geneli için sosyal değer üretmek
	(Westley, 2008)	Bir girişim, ürün, süreç veya program olarak, sosyal yaşamdaki temel rutinleri, kaynakları ve yönetim akışını veya inançları temelinden değiştiren bir olgudur
Yaratıcılık Araştırmaları Perspektifi	(Mumford, 2002)	Bireyler arası aktivitelerin ve sosyal etkileşimlerin bir veya daha fazla ortak amaca hizmet edecek şekilde nasıl organize edileceğine dair geliştirilen ve uygulanan yeni fikirler
	(Marcy & Mumford, 2007)	Sosyal sistemler ve sosyal etkileşimler hakkında, hayatımızı ve dünyayı etkileyen yeni fikirler

Tüm bu yaklaşımlardan anlaşılacağı üzere sosyal inovasyon, bazılarına göre somut bir form (ürün veya teknoloji), süreç, çeşitli aktörler arasındaki farklı formlarda işbirlikleri, bilgi üretimi ve kolektif öğrenme süreçleri; bazılarına göre ise sosyal inovasyonun üretilmesinde ve uygulamasında hedef gurubun tüm bu süreçlere dâhil edilmesini kapsamaktadır. Günümüzde karşı karşıya kalınan karmaşık ve kemikleşmiş sosyal problemlerin üstesinden gelebilmek için tek bir çözümün ya da yolun olmadığı ve yenilikçi bakış açılarının kullanılması gerektiği artık su götürmez bir gerçektir. Bunun sonucu olarak gün geçtikçe sosyal inovasyonun önemi daha iyi anlaşılmaya ve üzerinde daha ayrıntılı çalışılmaya başlanmıştır (Conger, 2002). Bahse konu perspektiflerin çeşitliliğinden hareketle teknolojik inovasyonun tersine sosyal inovasyonun üzerinde uzlaşma sağlanmış bir tanımlı bulunmamaktadır. Sosyal inovasyon kavramına dair tüm bu tanımlamaların ortak paydası, eski problemlere yeni yaklaşımlar aracılığı ile çözüm üretmektir (Tansey, 2011). Yukarıdaki tabloda sosyal inovasyonu çeşitli perspektiflerden değerlendiren yazarların farklı tanımları yer almaktadır (bkz.Tablo 2).

2.3 Genel Bir Tanıma Doğru: Sosyal İnovasyonun Özellikleri ve Çeşitleri

Bir önceki bölümde farklı disiplinler ışığında tanımlanan pek çok farklı sosyal inovasyon tanımının olduğu görülmektedir. Sosyal inovasyon alanında makro, meso ve mikro düzeydeki güncel tartışmalar göstermektedir ki inovasyon konsepti daha geniş kapsamda ele alınmalı, sosyal sistemlerde var olan ve değişen yeniliklerin benzer yanları ve farklılıkları belirlenerek mümkün olduğunca genel bir çerçeve oluşturulmalıdır (Howaldt & Schwarz, 2010).

Sosyal inovasyonu uygulama alanına taşıyacak sosyal inovatörlere (örneğin sosyal girişimci, sistem inovatörü, kamu yöneticileri, siyasa yapıcılar ve kural koyucu liderler vb.) ihtiyaç vardır. Sosyal inovatör veya girişimci, toplumsal bir problemi çözmek için ortaya koyduğu fikri ve hayata geçirdiği uygulamayı kendisi veya grup olarak bir başka ifade ile bireylerden veya organizasyonlardan bağımsız olarak gerçekleştirirler. Bu tür aktiviteler bireysel ve bireyler arası düzeyde ele alınmaktadır. Organizasyonel boyutta ise nasıl yenilikçi olunacağına dair geniş ve yönetsel pratikler söz konusudur. Diğer taraftan, sistem yaklaşımı günümüz inovasyon araştırmalarının odağını oluşturmaktadır. Sistem yaklaşımı

farklı aktörlerin ve onların birbirleriyle etkileşimlerini kurumsal çerçeve dâhilinde gerçekleştirmekte olduğunu belirtmektedir (Westall, 2007).

Şekil 3 İnovasyonun sistematik görünümü

("Making a difference: Strategies for scaling social innovation for greater impact." Westley, Frances, and Nino Antadze, 2010, *Innovation Journal*, 15.2 makalesinden derlenmiştir. Telif hakkı Innovation Journal dergisine aittir.)

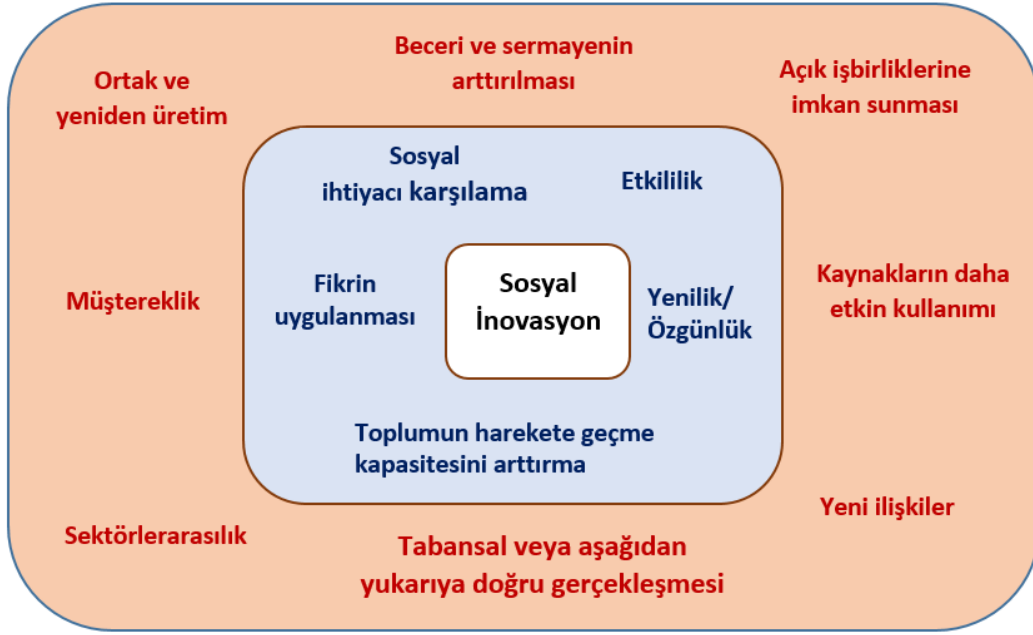
Kısaca Şekil 3'ten de anlaşılacağı gibi en dar kapsamdan geniş kapsama doğru sıralandığında sosyal girişimcilik bireysel veya bireyler arası, sosyal girişim örgütsel veya örgütler arası, sosyal inovasyon ise sistemsel bir değişimi ifade etmektedir.

İngiltere Gençlik Vakfı (*Young Foundation*), Danimarka Teknoloji Enstitüsü ve Avrupa Birliği 7. Çerçeve Programı kapsamında altı ortak kuruluşun konsorsiyumu ile oluşturulan TEPSIE (*Theoretical, Empirical and Policy Foundations for Social Innovation in Europe*) projesi paydaşları sosyal inovasyonun tanımı ve özellikleri konusunda ortak bir uzlaşma sağlamışlardır. Buna göre sosyal inovasyon "sosyal bir ihtiyaca cevap veren (önceki çözümlerle kıyasla daha etkin çözüm sunan) yeni çözümler (ürünler, hizmetler, modeller, piyasalar, süreçler vb.), kaynak ve imkânların daha iyi kullanımı ve yeni veya geliştirilmiş kabiliyet ve ilişkiler" şeklinde tanımlanmıştır. Sosyal inovasyonlar bir taraftan topluma fayda sağlarken diğer taraftan o toplumun eylem kapasitesini geliştiren bir özelliğe sahiptir (The Young Foundation, 2012).

Yukarıdaki tablodan da görüldüğü üzere sosyal inovasyonun ana unsurları, kavramın daha iyi anlaşılmasını ve çerçevesinin belirlenmesini kolaylaştıracak niteliktedir. Öncelikle inovasyonun orijinal olmasa bile yöntem ve işbirlikleri açısından yeni olması (*novelty*), fikrin oluşmasından uygulamaya ve değerlendirmeye kadarki süreci kapsamaması- ki bu, sosyal inovasyonu “sosyal buluştan (henüz uygulanmamış yeni fikir)” ayıran en temel özelliktir-gerekmemektedir. Ayrıca yeniliğin önceki çözümlere kıyasla daha etkin çözüm sunması, ortaya çıktığı toplumun eylem kapasitesinin arttırması ve toplumsal bir ihtiyaca cevap vermesi beklenmektedir. Sözelimi yeniliğin hayata geçirildiği ortamda yeni toplumsal rollerin ve ilişkilerin/işbirliklerinin oluşması, kaynak ve imkânların geliştirilerek daha verimli kullanımının sağlanması o toplumun ihtiyaçlarının daha etkili bir şekilde giderilmesinin sağlayacaktır.

Literatürde orijinal/özgün çözümlerin (*novel solutions*) ne olduğu ile ilgili üç karakteristik özellikten bahsedilmektedir. İlk olarak orijinal ve yeni çözümleri hangi durumda ne oranda paylaşılıp yayılacağı konusudur (Cooperrider & Pasmore, 1991; Mulgan vd., 2007). Sosyal bir problem için üretilen orijinal çözümün ancak aynı hizmeti veren mevcut çözümlerden daha kullanışlı, maliyeti ucuz ve kolay uygulanabilir olduğu takdirde yeni ve orijinal sayılmaktadır (Christensen vd., 2006). Örneğin Hindistan’daki Aravind Eyecare System girişimi, göz ameliyatı yaparak ve lens üretimi maliyetini yaklaşık 200 Dolardan 3 dolara kadar düşürerek dünya üzerindeki 300.000 den fazla fakir insanın ihtiyacını hem de kâr ederek karşılamaktadır (Dodgson, Gann, & Phillips, 2013).

Yeni ve orijinal çözümün literatürdeki ikinci karakter özelliği “teknoloji ile ilintili” olmasıdır. Örneğin elektriğin olmadığı veya kısıtlı olduğu yoksul bölgelerde çocukların eğitiminde kullanılan düşük güçle çalışan dizüstü bilgisayarların üretilerek kullanılması tek başına sosyal inovasyon olarak nitelendirilebilir. Yeni çözümler üretmede internet en önemli rolü üstlenmektedir. Sosyal iletişim ağlarının ortaya çıkması, dezavantajlı insanların arkadaş ve ailelerini bir araya getiren online destek ağlarının oluşması, bilgiye erişim, uzaktan eğitim vb. birçok konuda dijital ortam yeni ve orijinal birçok çözümün üretilmesine, yayılmasına destek olmaktadır (Huddart, 2010).

Şekil 4 Sosyal inovasyonun temel ve ortak unsurları

(“How to Innovate: The tools for social innovation” Murray, R., Mulgan, G., & Caulier-Grice, J., 2008, *The Young Foundation* (http://www.youngfoundation.org/files/images/publications/Generating_Social_Innovation_0.pdf, 01/12/2009) makalesinden derlenmiştir. Telif hakkı The Young Foundation’a aittir.)

Orijinal çözümleri tanımlarken vurgulanan üçüncü karakteristik özellik ise kullanıcıların çözümü geliştirme ve uygulama süreçlerine dâhil olmasıdır. Zira sorunu yaşayan kişi veya kişiler, kendi hayatları hakkındaki yorumlarda ve kendi problemlerine dair en uygun çözümü bulmada en yetkin kişi olarak görülmektedir (Mulgan vd., 2007). Avustralya’da depresyonla mücadele eden gençlerin, yaşadıkları olumsuzlukları hafifletmek ve depresyondan kurtulmak için web tabanlı bir platform üzerinden fikir alışverişinde bulunmaları sorunun muhatabının kendine uygun çözüm geliştirmesinin bir örneğini teşkil etmektedir (Dodgson vd., 2013). Bu bağlamda, birçok farklı disiplin ve yaklaşımın ilgi alanına giren ve farklı boyutlarda ortaya çıkan sosyal inovasyonun genel özelliklerini belirtmek yerinde olacaktır. Bazıları birbirini kapsayıcı bazıları ise birbirine sıkı sıkıya bağlı nitelik taşıyan bu özelliklerin birçoğunun sosyal bir yenilikte aynı anda bulunması gerekmez, fakat en azından bunlardan birkaç özelliğin mevcudiyeti beklenmektedir.

Sosyal inovasyonun özellikleri (Şekil 4) açıklandığı gibi kesin ve eksiksiz olmamakla birlikte şu şekilde sıralanabilir;

- sektörler arası (*cross-sectoral*) olması,

- açık işbirliklerine (*open collaborative*) imkân tanınması,
- tabansal veya aşağıdan yukarıya doğru (*grassroots or bottom-up*) olması
- yeniden üretim (*co-production*) olması,
- müştereklik (*mutualism*) olması,
- yeni rol ve ilişkilerin kurulması/yaratılması,
- sermaye ve kaynakların daha iyi kullanımına imkân tanınması,
- beceri ve sermayenin geliştirilerek arttırılmasını sağlaması.

Bahsi geçen özellikler sosyal inovasyonu sosyal sorumluluk, kamu sektörü inovasyonu ve gönüllü çalışma gibi diğer kavramlardan ayırmakta ve onun kendine özgü bir konsept olduğunu göstermektedir. Buradaki ana nokta, merkezî yönetimin tek yönlü hizmet sunumundan ziyade toplumun tabanından gelen gereksinimler doğrultusunda uygulama ve çözümlerin sürdürülebilir süreçlerin oluşmasına katkı sağlamasıdır. Bir başka deyişle herhangi bir grubun karşı karşıya kaldığı soruna yönelik üretilen inovasyon kullanıcılar için değil, onlar ile birlikte geliştirilmektedir.

Tablo 3 Sosyal İnovasyon Çeşitleri ve Örnek Uygulamaları

Sosyal İnovasyon Çeşitleri	Örnekler/Projeler
Yeni ürünler	Sosyal ihtiyaçları karşılayan yeni girişimler veya yeni programlar: Sıfır enerji konutları, engelli bireylerin kullanabileceği ürünler, sistemler vb.
Yeni hizmetler	Telefon/sms bankacılığı (Kenya Mpesa sistemi), araba paylaşımı (<i>car sharing</i>), tarım aletleri, tamir aletleri gibi bazı tüketici ürünlerinin paylaşımı sistemleri, toplu kullanılan bakım-onarım merkezleri (tamir kafeleri)
Yeni süreçler	Katılımcılığa dayalı yeniden üretim hizmetleri, örneğin katılımcı bütçeleme gibi yeni hizmetler, adil ticaret
Sivil/demokratik katılım	Sürdürülebilir şehir planlamasına katılım modelleri, uzmanlık gerektiren çalışmalar için farklı katılım modelleri (<i>örn. in local agenda 21 projects</i>)
Yeni piyasalar	Adil ticaret, zaman bankacılığı ⁷

⁷ Zaman bankası platformları dünya genelinde hem misyon hem de mekân odaklı olmak üzere farklı büyüklüklerde bulunmaktadır. Bu yöntem de özellikle serbest pazar sisteminin pek önemsemediği yaşlı bakımı,

Yeni platformlar	Yeni yasal veya düzenleyici taslaklar ve sosyal koruma platformları
Ağlar	Entegre transport çözümleri, gelişmiş ülkeler ve üçüncü dünya ülkeleri arasındaki projelere direk katılım imkânları, Ashoka sosyal girişimci ağı, SIX (<i>social innovation exchange</i>) sosyal inovasyon değişim ağı vb.
Yeni örgütsel formlar	Sosyal girişim gibi hibrit örgütsel formlar, şehir alanlarının farklı şekillerde kullanımı, yerel ticari değişim kuruluşları (<i>local exchange trading organisations-LETS</i>), iklim ve çevre birlikleri, toplum yararına çalışan firmalar (<i>communiy interest companies- CIC</i>) ve the <i>Big Issue</i> ⁸ gibi yeni sivil örgütlenmeler
Yeni hayat tarzları	Ekolojik köyler, sürdürülebilir yaşama uygun bir yıllık yaşama deneyimi testi (<i>Sustainable living as a one-year-test</i>), araçsız yerleşimler
Yeni ekonomik modeller	Sosyal franchising, veya sosyal ihtiyaç ve sorunlara uygulanabilecek " <i>just in time</i> " modelleri vb.
Yeni yasa ve düzenlemeler	Yeni yasa ve yetkilendirmelerin oluşturulması. Örneğin Hollanda ve Danimarka'da yaşlılar kendileri için harcanacak paranın ne şekilde kullanılacağına yine kendileri karar vermektedirler (kişisel bütçeleme)

Tablo 3'te sosyal inovasyon çeşitleri ve ilgili örnek ve/veya projelerine kısaca yer verilmiştir (Boelman, Kwan, Lauritzen, Millard, & Schon, 2015; Buchegger vd., 2000; Caulier-Grice vd., 2012; Hubert, 2010). İlerleyen bölümlerde sosyal inovasyonun daha iyi anlaşılmasını kolaylaştırmak için dünyadan seçilmiş iyi örneklerle ayrıntılı bir şekilde değinilmiştir.

Yukarıda bahsedilen ortak tanım ve özelliklerden hareketle sosyal inovasyonu; yeni ürünler, yeni hizmetler, yeni süreçler, yeni piyasalar, yeni platformlar, yeni ekonomik modeller ve yeni örgütsel yapılar gibi çeşitlerle açıklamak mümkündür (Hubert, 2010). Bilinmesi

tamir, komşulara yardım gibi gönüllülük esasına dayanan işleri teşvik etmek ve ödüllendirmek için kullanılmaktadır. Kişi bu tip toplumsal hizmetler için harcadığı "zaman" ölçüsünde benzer hizmetleri alabilmek için para yerine "zaman" kazanır. Örneğin www.hourworld.org platformunun 2016 verilerine göre 44 bin üye ve 662 topluluk kayıtlıdır. Bu sayede bugüne dek 2 milyondan fazla zaman hizmeti alınmıştır.

⁸ *Big Issue*, İngiltere'de evsiz kişilerin sattığı bir magazin dergisidir.

gereken sosyal bir soruna, ihtiyaca parmak basan bir ürün veya hizmet tek başına sosyal inovasyon olabileceği gibi süreç içinde farklı türler, aynı anda gelişebilir. Ayrıca Ornetzeder ve Buchegger (1998) sürdürülebilir sosyal inovasyon çeşitlerini; yeni hayat tarzları, ağlar, yeni hizmetler, yeni veya modifiye edilmiş örgütler ve demokratik katılım olarak kategorize etmiş, her bir kategori ile ilgili örnek ve projelere yer vermişlerdir.

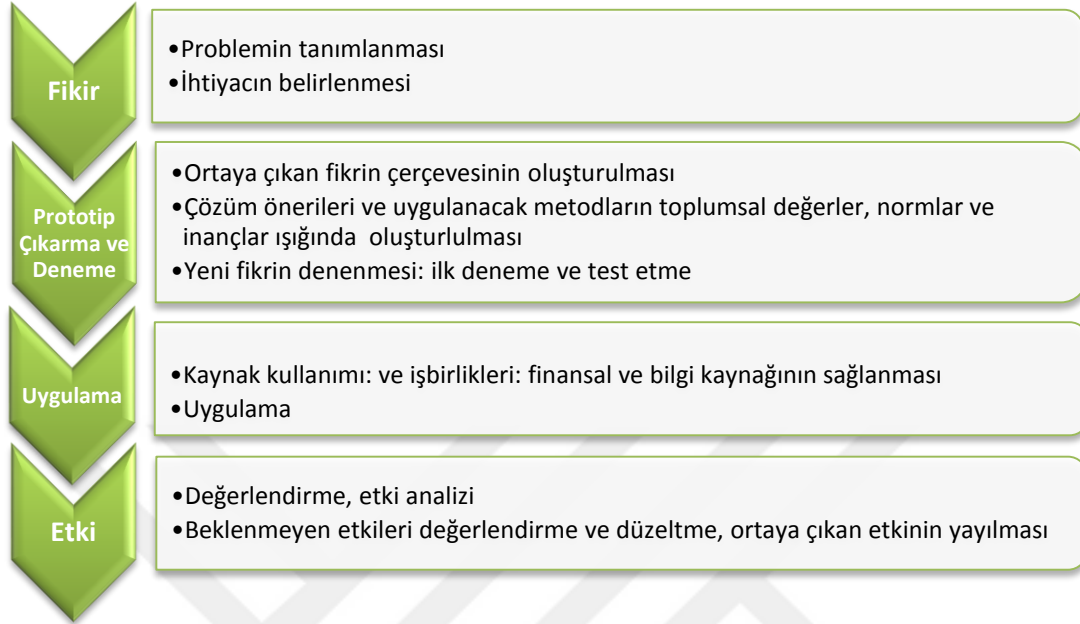
Sosyal alandaki yenilik örnekleri “eski” ve “yeni” sosyal inovasyonlar olarak da sınıflandırılmaktadır. Buna göre “eski” inovasyonlar, örneğin trafik kuralları, sürücü ehliyeti gibi konularda norm ve standartların oluşturulması, eğitim alanında üniversitelerin ve kreşlerin kurulması, montesori gibi pedagojik eğitim yöntemlerinin ortaya çıkması, sosyal ve sağlık bakım hizmetleri kapsamında sosyal güvenlik ve refah devletlerinin oluşması, demokrasi ve politika alanında genel seçimlerin yapılmaya başlanması gibi uygulamalar, kendi zamanlarının birer sosyal inovasyonu olarak görülmektedir (Young Foundation, 2012). Yeni ve güncel olan örneklere ise Vikipedi, “micro learning” gibi teknolojik destekli öğrenme yöntemleri, sosyal girişimcilik, müşterek tüketim gibi ekonomik ve sosyal değişkenlerin farklılaşması, demokratik katılımın gelişmesi, refaha ulaşmada ve finansman sağlamada reformların yapılması verilebilir.

2.4 Sosyal İnovasyonun Oluşum Süreci

Sosyal inovasyonlar, genellikle değişen ve gelişen toplum yapıları ile birlikte ortaya çıkan ve kısmen ihmal edilen ihtiyaçlara çözüm arayan tabansal aynı zamanda lineer olmayan basamaklar arası döngüler ve atlamaların mümkün olduğu spiral bir süreci ifade etmektedir (Murray vd., 2010). Bahsedilen bu süreç, yenilikçi bir fikrin ortaya çıkmasından pilot çalışmaya, geliştirme ve öğrenmeye kadar belli bir zaman dilimini ifade etmektedir (Ornetzeder & Buchegger, 1998).

Şekil 5’te de görüldüğü üzere sosyal alanda yenilik üretebilmek ve geliştirebilmek için fikir, prototip çıkarma ve test etme, uygulama ve etki olmak üzere dörtlü bir süreçten bahsetmek mümkündür. Fikir aşamasında toplumsal ihtiyacın ve/veya sorunun ne olduğunun belirlenmesi ve sınıflandırılması söz konusudur. Diğer taraftan yaratıcı fikri faaliyetlerin gerçekleştiği bu süreçte fikri çerçevesinin hazırlanması, farklı yaklaşımların tanımı ve uygulanacak metotlar belirlenmektedir. Bir fikir, ancak hedeflenen amaca göre kayda değer bir etkiye sahip ise inovasyona dönüşebilmektedir. Yenilik sürecinde sahip olunan tecrübe,

problemin tanımlanması veya belirlenmesi aşamasında olduğu gibi fikrin üretilmesinde de önemli bir rol üstlenmektedir; ancak tek başına yeterli değildir.

Şekil 5 Sosyal inovasyon oluşum süreci

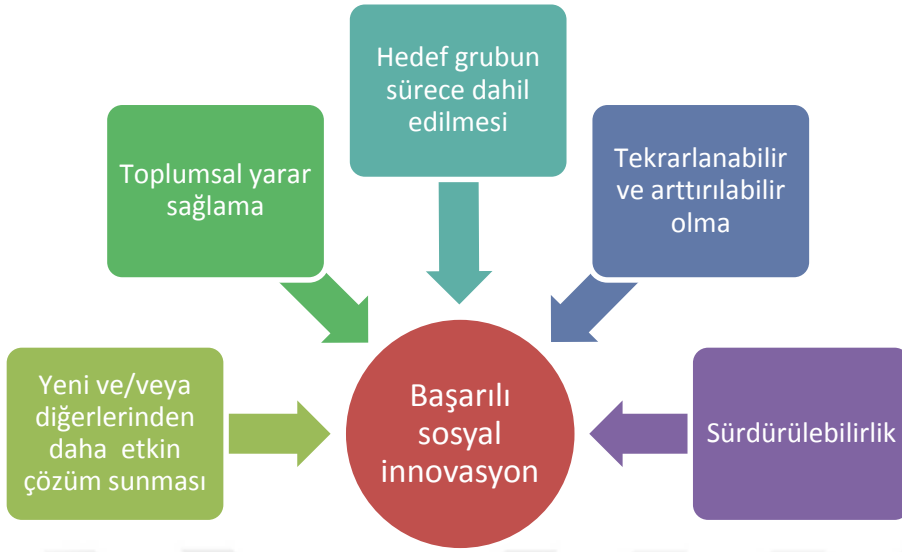
Toplumun sorunlarını, ihtiyaçlarını, değerlerini ve kültürel yapısını bilmek sosyal inovasyonun oluşum sürecinde etkili olabilmektedir. Geliştirilen fikirlerin bir prototipinin çıkarıldığı ve test edildiği ikinci aşamada bazı testler yapılmaktadır. Bu testler, basit denemeler ile gerçekleştirilebileceği gibi kontrollü deneyler, pilot saha çalışmaları gibi daha formel metotlarla da uygulanabilmektedir. Bu aşamada önemli olan nokta, tüm paydaşların prototip üzerinde anlaşmaya varması ve başarı ölçütlerinin de test aşamasında belirlenmiş olmasıdır. Zira iş birliğinin güçlenmesi ve çatışmaların azaltılarak uyumun sağlanması test aşamasına göre şekillenmektedir (O'Sullivan & Dooley, 2008).

Fikirlerin testten sonra hayata geçirildiği uygulama aşamasında mali ve diğer kaynakların kullanımı ve sürdürülebilirlik, inovasyonu ileriye götürecek sosyal değer üretimi bu aşamada netleşmiş durumdadır. Ayrıca bu süreçte düğümlenen noktaların çözümüne çare bulunmuş, paydaşlar arası işbirlikleri ve roller netleşmiş, fikir hayata geçirilmiştir. Etki aşamasında ise sosyal etki ve değişim oluşturan sosyal inovasyonun; ulusal, hatta uluslararası boyutta etki edebileceği bir ölçeğe ulaşması gerekir. Bu aşama, sosyal inovasyonun ve onu gerçekleştiren yapının büyümesi; gerçekleştirilen sosyal faydanın artarak yayılması anlamına gelmektedir.

Sosyal inovasyon kapsamında bazı yazarlara göre sosyal problemler, tüm insanlığı etkileyen küresel problemler (küresel ısınma, kaynakların azalması gibi) olarak tanımlanırken (Cooperrider & Pasmore, 1991) bazıları ise yoksunluk içindeki belli mahallelerin sorunları olarak bölgesel bazda ele almaktadırlar (Moulaert & Nussbaumer, 2005).

Sosyal inovasyon çalışmalarını yönetme konusunda teorik bir taslak geliştiren Dodgson ve diğerleri (2013), sosyal bir problemin çerçevesinin oluşturulmasında içinde bulunulan toplumun kaynaklarının, ilişkilerinin ve inançlarının etkili olduğunu, ancak bu değer yargıları, düşünce yapıları, sosyal ilişkiler ve fiziki imkânlar yardımıyla yenilikçi çözümün tasarlanabileceğini belirtmiştir. Bu çerçevede bir toplumda sosyal bir sorunun ne şekilde tanımlandığı ve sosyal olarak nasıl yapılandırıldığı veya yapılanacağı konusu o toplumun değer yargılarına göre şekillenmektedir. Örneğin ABD’de uyuşturucu madde kullanımı ile mücadelede ahlaken yanlış sayılan “uyuşturucu maddeye karşı savaş” yaklaşımı benimsenirken Kanada, Avustralya ve Avrupa için aynı konu “zararları azaltmak” suretiyle toplumun ve bireylerin sağlık, ekonomik ve sosyal zararlarını en aza indirmeyi ifade etmektedir (Dodgson vd., 2013). Dolayısıyla sosyal bir sorunu tanımlarken hangi sosyal yapıda ne şekilde kurgulandığı, o sorunun anlaşılması, dahası problemin çözümüne ilişkin ne tür bir yenilikçi yaklaşım sergileneceği konusunda önemli ipuçları vermektedir. Yazar ayrıca, orijinal veya özgün çözümün tasarlanmasında toplumda var olan sosyal ağların, tarihî geçmişin ve teknoloji düzeyinin de önemli olduğunu vurgulamıştır (Dodgson vd., 2013).

Bir sosyal inovasyonun; başarılı olması için yeni veya diğerlerinden daha iyi çözüm sunması, hedef grubun sürece dâhil edilmesi ve hedef gruba yarar sağlaması, etkin, sürdürülebilir, tekrarlanabilir ve arttırılabilir olması kriterlerini taşıması gerekmektedir (Hochgerner, 2011).

Şekil 6 Sosyal inovasyonun başarılı olması için gereken kriterler

(“Der lange Weg von Wahrnehmung zu systematischer Forschung und Förderung sozialer Innovationen” Hochgerner, J., 2011, *Enabling Innovation* (pp. 239-246) kitabından derlenmiştir. Telif hakkı Springer Berlin Heidelberg yayınevine aittir.)

Dirençlilik teorisi bağlamında sosyal inovasyon süreci

Dirençlilik kavramı⁹, toplumun ani şoklar, krizler karşısında kendini çabuk toparlama, iyileşme ve zorlukları yenme kapasitesini ve esnekliğini ifade etmektedir. Uluslararası literatürde birçok farklı disiplin ile ilişkilendirilen kavram; ekoloji, psikoloji, iktisat, afet çalışmaları, coğrafya, arkeoloji ve siyasi bilimler alanlarında çeşitli anlamlarda kullanılmaktadır (R. Martin, 2012; Pendall, Foster, & Cowell, 2009).

Çalışma kapsamında esnekliğin (*resilient*) önemli bir kriter olduğu sosyal inovasyon ve buna ilişkin oluşturulabilecek kamu politikaları, dirençlilik teorisi ışığında değerlendirilmektedir.

⁹ Dirençlilik kavramı olarak bir varlık veya sistemin bir karışıklık veya bozulma sonrasında çabuk iyileşme gücü ya da çabuk toparlanma gücü sayesinde formunu ve konumunu geri kazanabilme becerisi olarak nitelendirilebilir. Türkçede daha çok gelişim psikolojisi kapsamında ele alınan “dirençlilik” yerine “psikolojik sağlamlık”, “dayanıklılık” ve “esneklik” gibi kavramlar kullanılmaktadır (Gizir, 2007; Kumral, Güçlü, & Doğan, 2012). Terim çalışma kapsamında sıfat olarak kullanıldığında ise “esneklik” olarak çevrilmiştir. Bu konsepti anlamak için verilen en basit örnek şudur; enerji ve fiziksel sermayesini içinde barındıran bitki örtüsüne sahip bir ormanın geçirdiği yangın, enerji ve kaynakların yeniden etkileşimini tetikler. Ardından besinleri hızlıca emen yeni yaşam formları, verimli toprakta bitmeye başlar. Bu bitkilerden bazıları, yanan ormanın daha önceki bitki örtüsüne aitken bazıları yeni çeşitlerdir. Ne var ki hepsinin hayatta kalma şansı yoktur; baskın olan bazı çeşitler diğer bitkilerin yok olmasına neden olur, böylece kalanlar büyüyen ormanın bitki örtüsünü şekillendirir. Bu örnekte olduğu gibi tüm esnek ekosistemler adaptif döngüye dayanmakta ve dinamik yani yaşayan sistemler olarak görülmektedir (Holling, 2001)

Diğer taraftan değişen ve çeşitlenen karmaşık problemler karşısında oluşturulacak sosyal inovasyonları tasarlama sürecini anlamada dirençlilik teorisinin ciddi bir katkı sunacağı düşünülmektedir. Zira dirençlilik teorisi, kamu sektörü politika destekleri de dâhil inovasyonların gelişmesi ve başarılı olmalarına imkân verecek şartların daha iyi anlaşılmasını sağlayacak kayda değer bir bakış açısı sunmaktadır (Westley vd., 2009). Bu çerçevede sosyal inovasyon sürecinde dirençliliğin ne anlama geldiği, politika süreçlerinde nasıl bir anlam taşıdığı ve kamu politikalarının şekillenmesinde ne tür bir fonksiyon icra ettiği tartışılmıştır.

Dirençlilik teorisi, 1970'lerde ilk olarak C. S. Holling (1973) tarafından ekoloji araştırmalarında ve sonsuzluk döngüsünü (*infinity loop*) ifade eden adaptif (uyabilen) döngüden gelmektedir (Moore, Westley, Tjornbo, & Holroyd, 2012). Karmaşık adaptif sistem teorisindeki anlamıyla esneklik, istikrarsızlaştıran bir şokun etkisini minimize etmek için tepkisel olarak sistemin formunu ya da fonksiyonunu yeniden yapılandırmayı gerçekleştirebilme becerisi yani sistemin uyum yeteneğidir (R. Martin, 2012; Pendall vd., 2009).

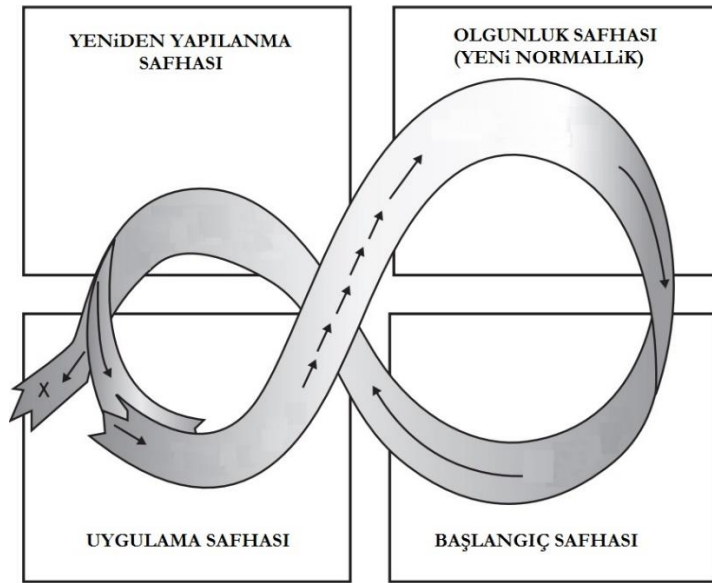
Adaptif döngü, sekizi andıran şekilde gösterilir ve başlangıç safhası (*release*), yeniden yapılanma (*reorganisation*) safhası, uygulama (*exploitation*) safhası ve olgunluk (*conservation*) safhası olmak üzere dört farklı aşamadan oluşur. Bu safhaları, rezilyans teorisine uygun bir arka plan sunan orman yangını örneği çerçevesinde açıklamak gerekirse bir ormanın yanmasıyla biokütle serbest kalır ve çeşitlilik azalır (başlangıç safhası). Kaynakların tekrardan uygun hâle gelmesi ile yeni yaşamlar canlanmaya ve daha önceki bitki çeşitliliğinin dışında yeni pek çok bitki büyümeye başlar (yeniden yapılanma safhası) (Moore vd., 2012). Doğal olarak kaynakların yarışı sürecinde bazı çeşitler, diğerlerinin baskın gelmesi ile ölür ve kalanlar tarafından ek kaynak olarak kullanılır (uygulama safhası). Bu safhada organizmalar çeşitliliğinin indirgenmesi, olgunluk veya koruma safhasına geçip sistem döngüyü tamamlayınca kadar devam eder (Gunderson, 2001).

Bu bölümde rezilyans teorisi ve adaptif döngü çerçevesinde tanımlanan dört safhanın (Şekil 11), sosyal inovasyon fikrinin doğuşundan uygulanması ve kurumsallaşması süreçlerine anlamlı bir çerçeve sunduğu belirtilmektedir (Moore & Westley, 2011; Moore vd., 2012). Bu döngü, tek bir sistem veya ölçeğe (örneğin tek bir inovasyonun yaratılması süreci) indirgenerek daha iyi açıklanabilir. Sözelimi adaptif döngü bağlamında tek bir inovasyonun, fikirden uygulama arasındaki süreç açıklanacak olursa; inovasyon fikri doğar

(başlangıç) geliştirilir (yeniden yapılanma) geliştirilen fikir (ürün, süreç, hizmet, organizasyon vb.) inovasyona dönüştürülür (uygulama) ve bir süre sonra oturmuş (sabit) bir inovasyon hâline gelir (olgunluk) (Westley, 2008).

Ekolojideki rezilyans fikri çerçevesinde karmaşık sosyal inovasyon dinamiklerine uyarlanmış olan adaptif döngünün safhaları ise şu şekilde özetlenebilir: Katı yasa ve kurallar ile esnek olmayan kurumların başarısızlığı başlangıç safhası olarak karakterize edilmektedir (Moore vd., 2012; Westley vd., 2009). Dahası; inovasyon ihtiyacı karşısında işlevselliğini yitirmiş bir yapının varlığı nedeniyle bu safha fikirlerin, insanların ve diğer kaynakların yeni kombinasyonlarını yaratmak ve yeni etkileşim olanakları bulmak ve nihayetinde önceki yapılar ve kuruluşlardan serbest bırakılan yeni inovasyonların değerlendirilmesi için en uygun yerdir.

Yeniden yapılanma safhası, bir önceki safhanın itici gücüyle ortaya çıkan yaratıcı süreci baltalamadan meydana çıkarılan inovasyona dönük vizyon etrafında kişileri yeniden organize etme, bu bağlamda en iyi inovasyon fikrini geliştirme ve seçme aşamalarını içermektedir. Bu iki safha çoğunlukla “kapalı döngü” olarak adlandırmakta ve rutin olmayan değişimleri tanımlamaktadır. Buna karşın diğer iki safha ise “açık döngü” olarak kavramsallaştırılmaktadır. Bu safhalardaki değişim yavaş, artımsal ve daha sistematik tasarlanmıştır (Westley, 2008).

Şekil 7 Dirençlilik teorisinde adaptif döngünün dört safhası

(“Panarchy: understanding transformations in human and natural systems.”Gunderson, Lance, 2001, *Island Press*, s.41 kitabından uyarlanmıştır. Telif hakkı Island Press yayınevine aittir.)

Uygulama veya kullanma safhası ise bir önceki safhada yeniden organize olan grubun ve geliştirilen inovasyonun ihtiyaçları doğrultusunda; uygun kaynakları (yasal çerçevenin oluşturulması, finansal kaynakların bulunması vb.) gerektirmektedir. Bahse konu kaynakların kullanılmasıyla inovasyon son safhaya geçecek; yeni ürünler, hizmetler, yasalar ve organizasyonlar mevcut durumu oluşturacaktır. Belli bir süre sonra yeni yapılanan ve çok güzel işleyen sosyal inovasyon yeniden esnekliğini kaybederek dış tehditlere karşı kırılğan hâle gelecektir. Bozulmaya neden olabilecek herhangi bir olay ise inovasyonu yeniden ilk safhaya döndürecek ve döngü kendisini tekrarlayacaktır (Westley, 2008; Moore vd., 2012).

Değişen ve gelişen yapılarla birlikte sistemin esnekliğinde ciddi bir kayıp meydana geldiği varsayımı ile hareket eden dirençlilik teorisi, sürekli bir hareket döngüsünün sonucu olarak süreç içinde sistemin yenilenmesini veya dönüştürülmesini ifade etmektedir (Gunderson, 2001; Westley, 2013). Bu sebeple esneklik “çıktı”dan çok “süreç” olarak görülmektedir (Luthar ve Cicchetti, 2000 akt. Maclean, Ross, Cuthill, & Witt, 2016). Diğer taraftan, dirençlilik teorisi bireylerin ve toplumların güçlü olduğu yanlarını yönetmek veya en azından sosyal-ekolojik sistem içinde mevcut potansiyeli yönlendirme konusunda son derece proaktif (etkin) olabilir (Berkes, Colding, ve Folke 2003 akt. Maclean vd., 2016). Dolayısıyla bu yaklaşım, sosyal inovasyonun “toplumun harekete geçme kapasitesini artırma” fikri ile toplumsal esneklik (resilient) sağlama hedefleri ile örtüşmektedir.

Sosyal inovasyon süreçlerini daha önce açıklayan yazarlar (örneğin Schumpeter, 1937; Utterback ve Abernathy, 1975; Van de Venn vd., 1999) olmuştur, ancak dirençlilik teorisi bağlamında ele alınan “sosyal inovasyonun safhaları” önceki yaklaşımlardan farklı olarak sistemi (veya inovasyonu) dönüştüren bozulmaları içermekte ve topluma yeniden organize olma imkânı tanımaktadır. Bu yönüyle dirençlilik ve adaptif döngü yaklaşımı, genel manada sadece inovasyon ve sosyal girişimden ziyade dönüştürücü sosyal inovasyonların sistematik değişim süreçlerinin nasıl sağlandığını anlamak için daha uygun bir arkaplan sunmaktadır (Moore vd., 2012).

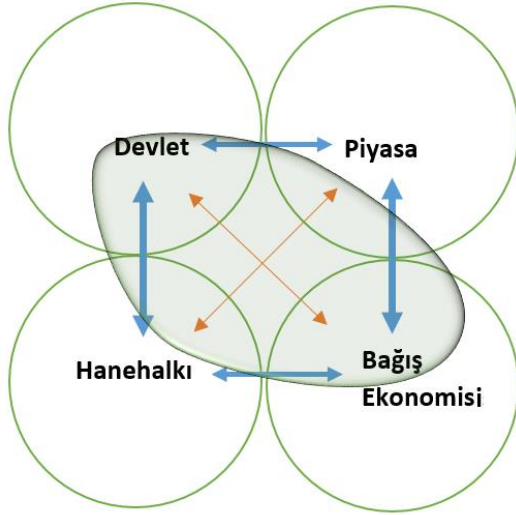
Bazı araştırmacılar ve uygulayıcılar dirençlilik kavramının politika söylemlerinde sıkça kullanılan “sürdürülebilirlik” kelimesinin yerine geçmeye başladığını dile getirmektedirler (Davoudi vd., 2012; Maclean, Ross, Cuthill, & Witt, 2016). Diğer taraftan bazı düşünürler de esneklik fikrinin neo-liberal savunucuları tarafından “rekabete uygunluk”, “öz-yardım” ve “esnek olma” ihtiyacı lehine argümanlarını güçlendirmek için kolaylıkla kullanılabileceği

endişesi ile bölgesel dirençlilik kavramına şüphe ile yaklaşmaktadırlar (Hudson, 2010; Pike vd.,2010). Bu şüphe karşısında, kavramın başka alanlarda kullanımını kıstak yerine reziliens fikrinin anlaşılması adına daha fazla çaba sarf etmek gerektiği vurgulanmaktadır (R. Martin, 2012).

Sosyal inovasyona dönük tüm bu tanımlar ve süreçler ışığında, sosyal inovasyon çalışma kapsamında şu şekilde kavramlaştırılabilir: Sosyal inovasyon, hâlihazırda yüz yüze olduğumuz sosyal, kültürel, çevresel ve ekonomik alanları kapsayan büyük dönüşümlere ve risklere karşı toplumların kendi yapılarına uygun yaratıcı, uygulanabilir ve sürdürülebilir çözümler (ürün, hizmet, süreç vb.) bulmaları; diğer taraftan ise bu amacın gerçekleştirilmesi için esnek yeni kurumlar oluşturmaları, mevcut sistemleri yenilemeleri; kurumlar, topluluklar ve bireyler arasında yeni işbirliği araçları oluşturmaları ve mevcut kaynakları yaratıcı bir biçimde kombine etmeleridir. Devletin ise bu süreçte aktif rol üstlenerek sosyal inovatif fikirlerin üretilmesine, gelişmesine ve yayılmasına destek olması, sosyal inovasyon ekosisteminin oluşmasına katkı sağlaması gerekmektedir.

2.5 Sosyal İnovasyon Sürecinde Paydaşlar ve Roller

Sosyal inovasyon önceleri daha çok kâr amacı gütmeyen kuruluşların (“üçüncü sektör” veya “sivil toplum kuruluşları” olarak da ifade edilebilir) ilgi alanına girdiği düşünülürken artık sektörler üstü bir anlayış hâline dönüşmüş, dolayısıyla sosyal inovasyon uygulamalarının tüm sektörlerde yer alması gerektiği, hatta belli başlı konularda birçok sektörün işbirliği yapması gerektiği vurgulanmıştır (Julie Caulier-Grice vd., 2012; Goldenberg, 2004). Bu kapsamda kamu sektörü, özel sektör, sivil toplum sektörü (bağış ekonomisi) ve enformel (hane halkı- household) sektör olmak üzere dört ana paydaş inovasyonun oluşumundan, uygulanmasına kadarki süreçte farklı düzeylerde roller üstlenebilmektedirler. Diğer taraftan, sosyal inovasyonun gelişeceği, yaygınlaşacağı ve hâlihazırdaki piyasaya entegre olabileceği ekosistemlerin oluşturulması sürecinde hangi rolleri kimlerin üstleneceğinin açıkça ortaya konulması önem taşımaktadır (Novogratz, 2013).

Şekil 8 Dört sektör arasında sosyal inovasyon

(“The life cycle of social innovations” Santos, F., Salvado, J. C., de Carvalho, I. L., & Schulte, U. G., In *Social Innovation*, 2013, pp. 183-195 kitabından uyarlanmıştır. Telif hakkı Springer Berlin Heidelberg yayınevine aittir.)

Sivil toplum sektörü ağırlıklı olarak kamu ve özel sektörün karşılamadığı ya da karşılayamadığı sosyal ihtiyaçlara giderilmesine odaklanmaktadır (The Young Foundation, 2012). Bu manada sivil toplum kuruluşları yalın (*pure*) sosyal inovasyon üretmektedirler (Pol & Ville, 2009). Kamu sektörü prensip olarak “sosyal” dir çünkü hem piyasanın yetersiz kaldığı durumlarda hizmet sunar hem de diğer sektörlerin her biri için yasal düzenlemeler yapmaktadır. Özel sektör doğrudan sosyal inovasyon ile ilgili olmasa da öncelikle sosyal girişimler, sosyal işletmeler vb. formlarda, kısıtlı olarak da sosyal sorumluluk faaliyetleri kapsamında sosyal alana dâhil olmaktadır. Bu bölümde sivil toplum örgütlerinin, kamu kuruluşlarının, özel sektörün ve enformel sektörün sosyal inovasyonu anlama, uygulama ve geliştirmedeki rolü irdelenecek; akabinde bu sektörlerin birbiriyle ilişkileri tartışılacaktır.

2.5.1 Sivil toplum sektörü

Sivil Toplum Sektörü, “kâr amacı gütmeyen sektör”, “gönüllü sektör”, “sosyal ve hayırsever sektör”, “üçüncü sektör” gibi farklı isimlerle adlandırılmaktadır. Hangi adla anılırsa anılsın bu sektöre dâhil olan kuruluşların ortak özellikleri; üyelerine hizmetin yanı sıra toplumu veya toplumsal bir gurubu ilgilendiren sosyal bir ihtiyacın giderilmesine yönelik faaliyetler gerçekleştirerek sosyal değer oluşturma, bu faaliyetleri devletten bağımsız ve gönüllülük esasına dayanarak gerçekleştirme olarak sıralanabilir. Günümüzde farklı yapılanmalar hâlinde toplum içinde yaygınlaşan sivil toplum örgütleri; farklı alanlarda çalışan gönüllü

örgütlerden, düşünce kuruluşlarına, sosyal hareketlerden vatandaşlık inisiyatiflerine; kamu-dışı örgütlerden sendikalara ve meslek odalarına kadar geniş bir yelpaze içinde hareket eden bir alanı temsil etmektedir (F. Keyman, 2008).

1990'lı yıllardan itibaren yeniden canlanmaya başlayan sivil toplum örgütleri (bundan sonra STK'lar), bir taraftan siyasi ve ekonomik toplumların dışında bir alanda hareket eden ve sadece gönüllü örgütler olarak diğer taraftan ise onları devlet-toplum karşıtlığı içinde algılayan bir yaklaşım ile değerlendirilmekte idi. Ancak son zamanlarda hem akademik düzeyde hem de sivil toplum içinde yapılan tartışmalarda bahsi geçen yaklaşımlara alternatif olarak "toplumsal yaşam içinde yarattığı dönüştürücü etkiler temelinde" yeni bir sivil toplum anlayışının giderek önem kazandığını vurgulanmaktadır (F. Keyman, 2008, s.4).

Bu yaklaşıma göre sivil toplumun öncelikle, toplumsal sorunların çözümünde etkili bir aktör olarak siyasi partilerle ve devletle işbirliği içine girebilecek bir yapıda olması vurgulanmaktadır. Diğer taraftan bu anlayış, devlet ve siyasi aktörler tarafından kendilerini meşrulaştırıcı bir faktör olarak kullanılmasına karşı çıkarak sivil toplumun devlet yönetiminin etkili, verimli, sorumlu ve şeffaf bir yönetime dönüştürülmesinin önemli bir aktörü olması gerektiğini savunmaktadır. Böylece toplumsal yaşamın, mikro-yerel ölçekten makro-ulusal düzeye kadar "aktif vatandaşlık" temelinde örgütlenmesinde önemli bir rol oynadığı ve bugünün dünyasında sivil toplumun hem devlet-toplum/birey ilişkilerinde hem de toplumsal yaşamı oluşturan farklı kesimler arasındaki ilişkilerde "haklar ve sorumlulukların" demokratik ve adaletli dağıtımının anahtarı olduğu belirtilmektedir (F. Keyman, 2008, s. 4). Taylor (1990) bu nitelikleri kapsayan sivil toplum tanımını "toplumsal sorunlara etkili ve uzun-dönemli çözüm bulma sürecine aktif olarak katılan ve bu temelde de siyasi aktörleri bu çözümleri yaşama geçirecek politikalar üretmeye yönlendirmek için çalışan; farklı, gönüllü örgütlerin devlet denetimi dışında kurduğu ortak alan" olarak tanımlanmaktadır (akt. Keyman, 2008, s. 3).

Günümüzde STK'lar sosyal, sağlık, eğitsel ve kültürel alanlarda çeşitli hizmetleri sağlamakta bu açılardan karar alma süreçlerine sivil katılımı kolaylaştırmaları ve ülkelerin demokrasilerinin gelişmesine farklı boyutlarda katkı sunmaktadırlar. Toplumsal sorunların çözümü için siyasal aktörleri etkilemeyi amaçlayan ve bu sorunlara çözümle ilgili karar alma süreçlerine katılma talebinde bulunan STK'lar, toplumlarda var olan temsilî demokrasiye katılımcı bir nitelik kazandırmaya çalışmakta ve katılımcı demokratik toplum yönetiminin verimli, etkin ve meşruiyet sorunu olmayan bir toplum yönetimi olduğunun altını

çizmektedirler (F. Keyman, 2008). Özellikle son 20 yılda eğitim, sağlık gibi alanlardaki kamu hizmetlerinin sivil toplum örgütleri tarafından üstlenilmesi gerektiği düşüncesi günümüzde halen devam etmekte, bu süreçte sivil toplum örgütleri bahsi geçen alanlarda daha fazla sorumluluk üstlenmekte ve söz sahibi olmaktadır.

Sosyal inovasyon ilk olarak sivil toplum örgütlerinin kamu ve özel sektörün cevap veremediği toplumsal ihtiyaçların karşılanmasında yürütülen yenilikçi, sosyal faaliyetleri ile ortaya çıktığı ve daha sonra tedricen diğer bütün sektörlerin gündemine girmeye başladığı belirtilmişti. Dolayısıyla sivil toplumu, sosyal inovatif pratiklerin ilk çıktığı alan olarak belirtmek yerinde olacaktır.

Sivil toplum sektörü, her ne kadar kamu ve özel sektöre nazaran küçük ve kısıtlı imkânlarla sahip olsa da esnek yapısı ve içinde barındırdığı gönüllülük anlayışı sayesinde yenilik fikrinin oluşmasından gelişmesine ve yayılmasına kadarki süreçte daha etkin bir role sahiptir. Bu sebeple sivil toplum kuruluşları, sosyal sorunların çözümünde bir inovasyon kaynağı olarak görülmekte, devletten daha iyi işler ortaya çıkardığı düşünülmektedir (Anheier, 2013). Ancak sivil toplum sektöründe sosyal inovasyonun büyümesini ve gelişmesini engelleyecek bir kısım bariyerler mevcuttur. Sözgelimi, aynı konu üzerinde çalışan organizasyonlar arasındaki iletişimi kolaylaştıracak ağların ve stratejik yaklaşımların eksikliği, eldeki finansal ve insan kaynakların azlığı ve bu kaynakların verimsiz kullanılması nedeniyle genel olarak parçalanmış bir yapı (*fragmentation*) sorunu ile karşı karşıyadır (The Young Foundation, 2012).

Sivil toplum sektörü sosyal sorun ve ihtiyaçlar konusunda ister klasik yöntemler benimsesin isterse inovatif faaliyetler yürütsün finansal kaynağını kamu sözleşmeleri ve diğer ticari gelirler aracılığıyla çoğunlukla da bağışlar yoluyla sağlamaktadır. Bu tür kaynak edinimi sivil toplum kuruluşları için bazı sebeplerden dolayı sorun olmaktadır. Zira ekonomik durgunluk dönemlerinde ve devlet bütçe sınırlamaları, bağış yapan organizasyonlar veya bireylerin uzun soluklu faaliyetleri desteklemede öngörülemeyen tavırları, yine fon sağlayanların kapasite geliştirici insan kaynağı, işletim maliyeti gibi yatırımlardan çok doğrudan uygulanabilecek proje ve programlara odaklanmaları bu organizasyonların kapasitelerini geliştirerek kırılğanlıklara karşı esnek olmasını zorlaştırmaktadır.

Bahse konu olan tüm bu gelişmeler sebebiyle klasik bağış toplama ve fon oluşturma yöntemleri tartışılmaya başlanmış, farklı yollardan sürdürülebilir kaynak arayışlarına

gidilmiştir. Özellikle de gelişen bilgi teknolojisi ve yayılan online platformlar aracılığı ile bireylerin belirli projeleri desteklemesi yoluyla farklı kaynak edinme yöntemleri geliştirilmiştir. Bunun dışında sosyal etki yaratmayı misyon edinmiş, kâr amacı gütmeyen kuruluşların verimli ve kendi kendini idame ettirebilen altyapılarının olmayışı, geleneksel hibelerin veya devlet desteğinin yetersiz kalması girişim sermayesinin yöntemlerinin bağışçılar tarafından kullanılmaya başlanması ile 1990'lı yıllarda ABD'de *venture filantropi* adlı yeni bir kavram ortaya çıkmıştır. Venture Filantropi kısaca "Stratejik yatırım yönetimi uygulamalarını kâr amacı gütmeyen sektöre uyarlama ve yatırımlarında yüksek sosyal getiri elde edebilen organizasyonlar oluşturma süreci" olarak tanımlanmaktadır (John, 2006, s. 9). Bir başka deyişle Filantropi, sivil toplum örgütlerinin yatırımlarının sosyal geri dönüşümü yüksek organizasyonlar kurabilmeleri için stratejik yatırım yönetişim pratiklerine adaptasyon sürecini ifade etmektedir. Venture filantropi kuruluşları sosyal hedefleri net olan çok çeşitli organizasyonlarla işbirliği hâlinde çalışmaktadır. Bu organizasyonlar, vakıf ve sosyal girişimler olacağı gibi ülke bazlı yasal ve kültürel normlara bağlı sosyal odaklı ticari işletmeler de olabilmektedir (John, 2006).

Hibe tahsisinin ötesinde desteklenen kuruluşun ihtiyaçları ve yatırım yapan kuruluşun uzmanlıklarına göre çok çeşitli yöntemler kullanıldığı Venture filantropinin en temel özellikleri şu şekilde sıralanabilir (John, 2006): Sosyal girişim veya sivil toplum kuruluşu ile venture filantropi kuruluşu arasında yakın bir destek ilişkisi kurma ve desteklenen kuruluşun operasyonel kapasitesini geliştirmesine fırsat vermek amacıyla daha uzun yıllar (üç ila beş yıl arası) önem taşımaktadır. Ayrıca finansal desteklere ek olarak stratejik planlama ve yönetimi güçlendirme gibi değer üreten hizmetler sağlama, desteklenen sivil toplum ve sosyal girişimin geliştirilen becerileri ve sunulan kaynaklarını tamamlayacak ağlara erişimine yardımcı olma ve ihtiyaçlarına uygun olarak farklı finansman mekanizmalarını kullanma kilit bir öneme sahiptir. Bununla birlikte Venture filantropinin kuruluşların etkin iş planı, ölçülebilir sonuçlar, kilometre taşlarının başarılması, hesap verebilirlik, şeffaflık gibi konulara odaklanmasını sağlama çabası, sosyal değer üretiminin daha sürdürülebilir ve profesyonel şekilde oluşturulmasına yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla sosyal inovasyonun gelişmesinde ve sistematik olarak yayılmasında yine sosyal bir girişim olan venture filantropi önemli katkılar sunmaktadır.

Tablo 4 Sivil Toplum Sektöründe Sosyal İnovasyon Aktörleri: Dünyadan Örnekler

Young Foundation, UK	<p>Young Foundation, sosyal girişimcilik alanında ilk örneklerden biri olarak gösterilen Michael Young tarafından 1954 yılında İngiltere’de kurulmuştur. Kurum “insanları ve toplumu güçlendirerek her bireyin kendi kendini gerçekleştirebileceği, daha adil, daha mutlu ve daha anlamlı bir hayat sürülmesine olanak sağlamak” amacına matuf olarak çalışmalarını sürdürdüğünü belirtmektedir. Kurum 1954’ten bu yana birçok faaliyet yürütmüş ve bu sayede Young Foundation tarafından 60’a yakın organizasyon kurulmuştur. Bunlardan bazıları şunlardır: Açık üniversite, tüketici birlikleri, Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Kurulu and Sosyal Girişim Okulu.</p>
Social Innovation Exchange (SIX)	<p>2008 yılında kurulmuş olan Sosyal İnovasyon Paylaşım Ağı (SIX), daha önceden Young Foundation’a bağlı olarak faaliyet göstermiştir. 2013 yılından itibaren bağımsız bir firma hâline gelmiş ve bulunan farklı fon kaynakları ile yoluna devam etmektedir. Bu bağlamda SIX, İngiltere’de hem hayır kurumu hem de şirket olarak kayıtlı bir yapıdadır. Kurum temelde farklı kurumsal yapıdaki sosyal inovasyon aktörleri arasında sinerji kurmak, eğitimler vermek ve bilgi paylaşımı gerçekleştirmek adına çalışmalar yürütmektedir. SIX dünyanın birçok bölgesinde kurumsallaşmaya çalışmakta ve düzenli eğitimler vermektedir. Bu ağ ayrıca kendisini sosyal inovasyon alanında Avrupa’nın en büyük iletişim ağı olarak konumlandırmaktadır.</p>
My Society	<p>My Society, İngiltere’de yerleşik bir kurum olmakla birlikte küresel ölçekte sosyal inovasyon çalışmalarına destek veren bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Kurum yoğunlukla sosyal inovatif internet platformları geliştirmek ile uğraşmakta, temel hedeflerini ise “toplumu güçlendiren web sayfaları yapımı” olarak belirtmektedirler. Kurum sözcüleri insanların şehirdeki günlük yaşamlarında karşılarına çıkan alt ve üstyapı problemlerini ilgili kamu otoritesine bildirdikleri: www.fixmystreet.org</p> <p>Milletvekillerinin ve parlamentonun çalışmalarının gözlemlendiği ve analiz edildiği: www.theyworkforyou.org</p> <p>Ve devlet kurumlarının vatandaşlara bilgi sunmasına aracılık eden www.alaveteli.org gibi sistemler geliştirmekte ve bunları diğer ülkelerin ve vatandaşların kullanımına sunmaktadır.</p>
NESTA	<p>NESTA, İngiltere devletinin desteği ile 1997 yılında faaliyetlerine başlamıştır. Sosyal inovasyon alanında en kapsamlı faaliyet gösteren kurumlardan biri olarak bilinmektedir. Temel felsefesi, insanların günlük yaşamını, yapılacak kapsamlı ve derin araştırmalarla,</p>

	<p>uygulamalarla ve başlangıç aşamasındaki girişimlere destek vermekle iyileştirmektedir. Kurumun sosyal inovasyon alanında öncü yayınları bulunmakta ve bu yayınlar alandaki araştırmacılar tarafından yoğunlukla referans olarak gösterilmektedir. NESTA’da farklı alanlarda uzmanlaşmış 50’nin üzerinde çalışan bulunmaktadır. Kurum devlet tarafından desteklenmekte, yaptıkları çalışmalar ile farklı kamu kurumlarını, STK’ları ve akademyayı bir araya getirmektedir. NESTA’nın kendi girişimi olan onlarca faaliyet bulunmaktadır. Bunun dışında internet ortamında insanların ulaşabileceği sosyal inovasyon konulu oldukça fazla kaynağa ev sahipliği yapmaktadır.</p>
<p>Zentrum für Soziale Innovation, Austria</p>	<p>Zentrum für Soziale Innovation (ZSI), Avusturya’da faaliyet gösteren, 1988 yılında kurulmuş ve hâlihazırda kamu yararına çalışan şirket hükmünde faaliyet gösteren bir kurumdur. Kurum yoğun olarak sosyal inovasyon alanından bilimsel araştırmalar ve analiz yapılmasına odaklanmıştır. Sosyal İnovasyon alanında AB tarafından yürütülen birçok programda paydaş olarak yer almaktadır. ZSI, sosyal inovasyon alanında spesifik olarak faaliyet gösteren Avrupa’daki ilk kurumlardan birisidir. Kurumda 40’a yakın çalışan bulunmaktadır. ZSI; kamu kurumları, özel şirketler, STK’lar ve diğer birçok yapı ile eşgüdüm hâlinde çalışmakta ve ortak projeler üretmektedir.</p>

Daha önce de bahsedildiği üzere STK’lar inovasyon konusunda daha yaratıcı olsalar da tek başlarına yeterli değildir. Zira sosyal inovasyon sektörler arası işbirliklerini gerektiren çok boyutlu bir yaklaşımdır. Bu sektörlerden bir diğeri olan kamu sektörünün rolüne bir sonraki bölümde değinilecektir.

2.5.2 Kamu sektörü

Sosyal inovasyon sürecinde sivil toplum sektörünün dışında önemli paydaşlardan bir diğeri kamu sektörüdür. Devletin sosyal inovasyon sürecinde hem kendisi ana aktör olarak yer alması (kamu inovasyonu veya kamuda sosyal inovasyon) hem de tabandan tavana gelişen inovatif çözümlere paydaş olarak destek olması gerekliliği ve potansiyeli son yıllarda sıkça vurgulanmaktadır.¹⁰ Devletin, günümüzde, görev ve sorumluluk kapsamının genişlediği ve

¹⁰ Mariana Mazzucato, “Government-Investor, Risk-Taker, Innovator”, World Bank, <https://oc.worldbank.org/content/government-investor-risk-taker-innovator>, 26 Şubat 2016 tarihinde erişilmiştir.

sınırlı kaynaklarını sürekli olarak daha fazla ihtiyaçlar için kullanmak zorunda kaldığı gerçeğinden hareketle inovasyon sürecinde oynayacağı rol ve derecesi değişmektedir.

Tablo 5 Kamu Sektöründe Sosyal İnovasyon Aktörleri: Dünyadan Örnekler

Mindlab, Denmark	Mindlab- Danimarka’da devletin farklı bakanlıklarının bir araya gelerek kurdukları sosyal inovasyon ile ilgili çalışmalar yapan bir laboratuardır (Bason, 2010). Ülke için belli başlı politika fikirlerini üretmek ve ortak vizyon oluşturmak için bir araya gelmişler ve kamu sektörü politika inovasyon süreci örneği teşkil etmişlerdir.
The Office of Social Innovation and Civic Participation, USA	Amerika Federal Hükümeti sosyal inovasyonun gelişmesi ve büyümesinde birincil aktör olarak rol almış, Beyaz Saray bünyesinde “Sosyal İnovasyon ve Demokratik Katılım Merkezi”ni 2009 yılında kurulmuştur. Kendi mali kaynağa sahip bu yapı, sosyal inovasyon projelerine hem finansal kaynak hem de diğer sektörleri bir araya getirerek aralarında işbirliği sağlamaktadır.
The Australian Centre for Social Innovation (TACSI)¹¹	2009 yılında kurulan bu merkezde bir dizi inovatif çalışmalar yürütmekte ve bünyesinde halk tarafından desteklenen radikal inovasyonların test edilip değerlendirilmesi ve geliştirilmesi için bir ekip kurulmuştur. Merkezin çalışma alanları ise öncelikli olarak aile ve çocuğun korunması çerçevesinde “Aileden Aileye” projesi ile ailelerin birbirlerini güçlendirilmesi ve aktif yaşlanmadır.
Helsinki Design Lab	Helsinki Design Lab (HDL) Finlandiya hükümet liderleri ve siyasa yapıcılara sorunların arka planlarını görmelerini sağlayan çalışmalar yapmaktadır. Bu bağlamda toplumsal gereklilik ve sorunları anlamada siyasa yapıcıların büyük resmi görmelerine destek olmak ve sorunu tüm yönleriyle ele alan etkin çözümler üretmelerini sağlamayı hedeflenmektedir. Kamu politikalarının şekillenmesinde “stratejik dizayn” bakış açısı ve yöntemi ile çalışan HDL, SITRA’nın bir girişimidir ve Finlandiya İnovasyon fonu tarafından desteklenmektedir.

¹¹ Avusturalya sosyal inovasyon merkezi ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için <http://tacsi.org.au/> adresine bakılabilir.

Kamu sektörünün sonsuz olmasa da geniş bütçesi, organizasyonel ve kaynak kapasitesi ve bu kaynaklara erişim kolaylığı, keza değişim için politik altyapı ve düzenleyici kurumlara, uygulamalar için gerekli ağlara sahip olması sistematik bir değişimi mümkün kılan araçlardır (The Young Foundation, 2012). Ancak kamu sektörü, kendini reformlarla yenilemeye çalışsa da bazı yapısal özellikleri devletlerin risk alma ve yenilik faaliyetlerini engelleyebilmektedir. Bir başka deyişle kamu sektörü, diğer sektörler kadar hızlı ve değişen bir yapıya sahip olmadığından yenilikleri ancak uzun vadede özümseyebilecek niteliktedir (Karagöz, 2010).

Tablo 5'te yer alan örnekler sosyal inovasyona dönük politikaların oluşturulması, şekillenmesi, değerlendirilmesi ve sürdürülebilmesi aşamalarının tümünde kamu sektörünün verdiği katkıyı göstermesi açısından önem taşımaktadır. Kamu sektörünün bir diğer fonksiyonu fon sağlama araçları ve politikaları yoluyla sosyal alanda faaliyet göstermek isteyen diğer sektörleri farklı açılardan desteklemektedirler.

Kamunun sosyal inovasyonun gelişmesinde ve yayılmasında başlatıcı, liderlik edici, kaynak sağlayıcı ve yenilikleri entegre edici gibi farklı roller üstlenebilmektedir (Boelman vd., 2015). Devletin söz konusu rollerine yeni yasal çerçeve ve düzenlemeler (yeni yasal formlar, yeni standartlar, yeni planlama gereksinimleri vb.), yeniliği teşvik edici vergi kesintileri (yenilik maliyetlerini düşürücü ve muhtemel getiri sonrası vergi oranları iyileştirilmesi vb.), kamu satın alımı ve inovatif hizmetlerin devreye sokulması gibi düzenlemeler örnek olarak verilebilir. Kamu sektörü, ayrıca kendi organizasyonel sınırları dışında inovasyona finansal destek sağlayabilir, özellikle de araştırma ve geliştirme faaliyetleri (Ar-Ge) vasıtasıyla bilim ve teknoloji için kaynak aktarabilir. Bu tür yapı ve mekanizmalar çoğunlukla yinelenen enerji ve sağlık hizmetleri gibi sosyal ve çevresel alanlarda araştırma ve geliştirilmesinde kullanılmaktadır. Dolayısıyla sosyal inovasyon daha önce de belirtildiği üzere kamu inovasyonunun yanında ticari ve teknik inovasyonu içine alan geniş bir yelpazede etkili olabilmektedir. Sosyal inovasyonun gerçekleştirilmesinde kamu sektörünün rolü olumlu ve olumsuz olarak çeşitli şekillerde yorumlanmıştır (Oosterlynck vd., 2013). Bazı yaklaşımlara göre kamunun, sivil örgütlerin özerkliğine zarar verme veya aktörlerin, fikirlerin ve çözümlerin serbest rekabetini sınırlayıcı olma ihtimali sebebiyle sosyal inovasyon alanında olumsuz etkisine odaklanmaktadır (Caulier-Grice, Kahn, Mulgan, Pulford, & Vasconcelos, 2010; MacCallum, 2009). Diğer bir yaklaşıma göre ise kamu-sivil toplum-özel sektör arasında sinerji oluşturma potansiyeli göz önünde bulundurularak kamunun sosyal

inovasyonun gelişmesinde olumlu etkisine vurgu yapılmaktadır (Moulaert & Nussbaumer, 2005; Novy, Swiatek, & Moulaert, 2012). Bu çalışmada ise kamunun, sosyal inovasyonun oluşmasından uygulanması, değerlendirilmesi ve yayılması süreçlerinde etkin bir role sahip olduğu varsayımından hareket edilmiş ve değerlendirmeler bu minvalde yapılmıştır.

2.5.3 Akademi

Yükseköğretim kurumları ve özellikle üniversiteler, bilgi üretme ve aktarma, yenilikçi ve eleştirel bakış açısını yayma ve kaliteli insan gücü yetiştirme gibi nitelikleri ile toplumun geleceğini derinden etkileme potansiyeline sahip aktörlerdir (Küçükcan & Gür, 2009). Bu bağlamda yeni modellerin ve fikirlerinin üretilmesi, geliştirilmesi ve uygulaması aşamasında üniversiteler, akademik disiplinde elde edilen bulguların pratiğe aktarılması yoluyla sosyal inovasyonun gerçekleştirildiği çevre ve mekânlar olabilmektedir. Zira günümüzde üniversiteler artık sadece eğitim görülen mekânlar olmaktan gitgide çıkmaya, bulunduğu yerdeki ekonomik, sosyal ve kültürel öğelerle sıkı bir etkileşim içine girmeye içinde buldukları toplumla bütünleşmeye başlamışlardır.

Örneğin, Martin Seligman'ın gençleri depresyondan korumak için kullandığı Bilişsel Davranış Terapisi Modeli (insan duyu ve davranışlarının düşüncelerden kaynaklandığı savunan bir tedavi yöntemi), toplulukları güçlendirmek için kullanılan katılımcı eylem modelleri, çevre ekonomisi teorisyenlerinin ortaya attığı ve yerel kaynaklar ile ilgili “food miles (Bir ürünün üretilen yer/üretici ve tüketici arasındaki mesafe)” gibi yeni fikirler, karbon ticareti piyasası gibi fikir ve yöntemler, akademinin sosyal alanda yenilikçi yöntemlerin ortaya konulmasında önemli bir rol üstlendiğini göstermektedir.

Diğer taraftan akademinin yeni fikirlerin ortaya çıkmasını ve gelişmesini sağlayacak gerekli mekanizmalardan kısmen yoksun olduğu vurgulanmaktadır. Nitekim son yirmi yıldır üniversitelerdeki teknoloji transfer ofislerinin kurulması konusunda gösterilen aktif çabanın yanında sosyal alanda eşdeğer sonuçlar elde etme fikri, akademik camiada yeni yeni düşünölmeye başlanmıştır (Young Foundation, 2006). Zira özellikle son yıllarda üniversitelerde veya onların desteğiyle kurulan; kullanıcı ve inovatörleri bir araya getirecek ve aralarındaki iletişimi güçlendirecek sosyal inovasyon birimleri, laboratuvarları ve kuluçka merkezleri bu savın kanıtı niteliğindedir.

Üniversiteler, bir yandan sosyal inovasyon fikirleri üretirken diğer yandan yenilikçi fikirlerin gelişmesinde ve yayılmasında da etkin bir rol üstlenebilmektedir. Türkiye'deki duruma bakıldığında inovasyon kavramının akademi de yoğunlukla teknolojik inovasyon konusuna odaklandığı, buna paralel olarak üniversitelerde yapılan inovasyon temalı girişimlerin ise yine aynı doğrultuda olduğu görülmektedir. Türkiye 2016 itibarıyla sayıları 50'yi geçen¹² ve “üniversitenin sanayiye teknoloji transferini sağlayarak ekonomik değer yaratması ve bu değerın üniversiteye geri dönmesi amacıyla” kurulmuş olan Teknoloji Transfer Ofisleri (TTO) de yoğun olarak üniversitelerin üretim ve sanayi alanlarındaki katkılarının ticarileştirilmesi amacına yönelik çalışmalar yapmaktadır. Diğer taraftan, TTO'ların yaptıkları çalışmaların ve oynadıkları rollerin şu ana kadar yeteri kadar ele alınmamış büyük bir boşluğu doldurduğu, üniversite ile ekonomik sektörlerin ve kurumların arasında sinerji oluşturarak katma değer yarattığını söylemek mümkündür.

Üniversitelerin sadece teknik alanlardan müteşekkil yapılar olmadıkları, sosyal alanlara da eğilmiş birçok üniversite bölümü, araştırma merkezi ve akademisyen olduğu göz önünde bulundurulduğunda, sosyal inovasyon alanında da TTO ve benzeri girişimlerin oldukça büyük toplumsal faydalar sağlayacağını tahmin etmek zor değildir. Zira aşağıda örnek olarak sıralanan birçok kurumsal yapı ve girişim, değinilen sosyal katkıyı sağlamak amacıyla yenilikçi bir bakış açısı ile kurulmuş ve buldukları bölgelerde yadsınamaz sosyal etki yaratan merkezler hâline gelmişlerdir.

Benzer yapıların Türkiye'deki üniversitelerde de kurulmasının, üniversitelerde mevcut bilgi birikiminin işlevsellik kazanmasını sağlayabileceği, mevcut sosyal problemlerin veya çıkmazların çözümüne farklı bakış açıları ve çözümler getireceği, sosyal inovatif fikirlerin ortaya çıkarılması ve gerçekleştirilmesi süreçlerinde kuluçka görevi görebileceği, sosyal inovasyon alanında dünya çapında yapılan araştırmaların ve uygulamaların Türkiye kamuoyuna aktarılmasını sağlayabileceği, sosyal girişimcilik perspektifinden bakıldığında da yenilikçi ekonomik enstrümanların oluşabileceği bir ekosistem yaratacağı ve sonuç olarak sosyal ve insani kalkınmayı hızlandırabilecek bir sinerji yaratacağı öngörülebilir. Aşağıda dünya çapında bilinen çeşitli üniversitelerin sosyal inovasyon alanında çok farklı çalışmalar yürüttükleri bazı girişimlerine yer verilmektedir.

¹² “Teknoloji Transfer Ofisleri”, Teknosektör, <http://teknosektor.com/turkiye-teknoloji-transfer-ofisleri-listesi/>, 20 Mayıs 2016 tarihinde erişilmiştir.

Social Impact BondsLab - Harvard Kennedy School (HKS)

Harvard Üniversitesi Kennedy School bünyesinde 2013 yılında kurulan Social Impact BondsLab (SIBL) adlı girişimin ana felsefesi, performans bazlı olarak sosyal problemlerin çözümü için danışmanlık hizmeti vermek ve uygulamalarda bulunmak olarak açıklanabilir. Sosyal Etki Tahvilleri Atölyesi olarak Türkçeye çevrilebilecek olan bu yapı, sosyal hizmet faaliyetlerine finansman kaynağı olabilecek ve başarı karşılığı ödeme (*pay-for-success*) mantığı ile işleyen inovatif bir sistemi devlet ve yerel yönetimlerin hizmetine sunmaya ve bu süreçte onlara danışmanlık yapmaya çalışmaktadır. SIBL, aralarında Massachusetts ve New York eyaletlerinin de bulunduğu yerel yönetimlere sosyal etki ve başarı temelli yatırım araçlarının geliştirilmesinde ve sosyal etkinin ölçülmesinde destek vermektedir. SIBL ayrıca, ilgili yönetimlere sosyal inovatif girişimleri nasıl ortaya çıkarabileceği, inovatif fikirlerin hangi yöntemlerle hayata geçebileceği, verimli bir inovasyon ekosistemini nasıl oluşturabilecekleri ve bu süreçte karşı karşıya kalabilecekleri riskleri nasıl minimize edebilecekleri konusunda danışmanlık hizmeti vermektedir. Görüldüğü gibi akademik bir oluşum, kurumsal ve akademik alandaki teorik bilgilerini bulunduğu bölgedeki karar alıcıların ve yöneticilerin hizmetine görüşlerini sunarak sosyal etki oluşturulmasına katkı sunmaktadır.

The Institute Without Boundaries (IwB) ¹³

The Institute without Boundaries (IwB), 2003 yılında Toronto'da bulunan School of Design at George Brown College tarafından kurulmuştur. IwB'nin temel amacı, sosyal inovasyon alanında aktif eğitim ve sertifika programları düzenlemektir. Programları düzenlerken gerçek vaka analizleri üzerinden gitmek, saha ziyaretleri yapmak ve uygulama örnekleri geliştirmek ise programa katılan kişilerin mezun olabilmeleri için mecburi tutulmaktadır. Örneğin Toronto'da alt gelir grubunun yaşadığı bölgelere gidilerek yaşam alanları analiz edilmekte ve katılımcılar ortak yaşam alanları ile ilgili kendi projelerini geliştirme fırsatı bulmaktadırlar. Keza şehir parklarının nasıl yeniden dizayn edilebileceği, bu sürecin nasıl yönetilebileceği gibi hususlarda da IwB öğrencileri ve eğitimciler projeler geliştirerek

¹³ Kanada'da bulunan Institute Without Borders adlı kuruluşun çalışmalarının ayrıntılarına <http://institutewithoutboundaries.ca/about-us/overview/> adresinden bakılabilir.

akademik potansiyelin ve araçların, sosyal etki yaratılması ve sosyal inovasyon fikirlerinin realize edilmesinde nasıl kullanılabileceğine güzel birer örnek oluşturmaktadır.

University Of Utah Policy InnovationLab

Utah Üniversitesi bünyesinde kurulan Policy InnovationLab'ın temel amacı, karar alıcıların geliştirdiği politikalara, politikanın oluşum sürecinde katkı vermek ve elde edinilen Büyük Veriler (*Big Data*) ışığında ilgili politikanın etkinliğini, verimliliğini ve sürdürülebilirliğini analiz etmek şeklinde özetlemek mümkündür. Merkez, diğer başka atölyeler gibi geliştirdiği “başarı karşılığı ödeme” sistemini uygulamaya koymakta ve bu amaçla STK'ları, akademik yapıları ve kamusal kurumları bir araya getirmektedir. Sistem çerçevesinde, sosyal problemlere çözüm bulmak, sosyal ve insani gelişimi hızlandırmak amacıyla birçok faaliyete girişilmiş ve umut verici sonuçlar alınmıştır. Bu kapsamda, birlikte çalışılan eyalet yönetimlerinin çözmek istediği sosyal sorunlar analiz edilmekte, daha sonra bu sorunları - yaratıcı metotlarla ve sürdürülebilir bir biçimde- çözmek isteyen STK'lar ve akademik kurumlar bir araya getirilmektedir. Amerika'nın çeşitli eyaletlerinde, örneğin Oregon'da eyalet yönetiminin çözmek istediği, düşük gelir sahibi insanların ev bakımını etkin bir biçimde nasıl alabilecekleri, belli bölgedeki kriminal olayların nasıl minimize edilebileceği gibi birçok problem için hizmet verilmekte. “Başarı karşılığı ödeme” sisteminin yerel bazla işlevsel hâle getirilmesine bu oluşum aracılık vermekte ve destek olmaktadır.

Stanford ChangeLabs¹⁴

Stanford Üniversitesi çatısı altında kurulmuş olan Stanford Değişim Laboratuvarı, üniversitenin içerisindeki birçok fakültede görev yapan ve farklı disiplinlerde çalışan akademisyenleri bir araya getiren bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Temel amaçlarını, günümüzde karşı karşıya kalınan problemlerin eskilerine göre oldukça karmaşık oldukları temel argümanına dayandırarak kompleks/karmaşık problemlere karşı interdisipliner bir bakış açısıyla yaratıcı çözümler üretme olarak belirtmektedirler. Geliştirdikleri “*Deep Change Model*” ise sistematik değişimi gerektiren birçok unsurunun geliştirilmesini, yeni araçların devreye sokulmasını, bu süreçte hem teorik bilginin hem de sahadan gelen pratik bilginin değerlendirilmesini ve çözüm aşamasındaki inovatif süreçlerde kullanılmasını amaçlamaktadır. Bu çerçevede sosyal girişimcilik, yeni şehir tasarımları, kapsayıcı büyüme

¹⁴ Stanford Üniversitesi çatısı altında bulunan Stanford ChangeLab ile ilgili ayrıntılı bilgi için <http://changelabs.stanford.edu/> adresine bakılabilir.

gibi konularda çalışmalar yapan laboratuvar, kurumlardan gelen destek taleplerine -6-24 ay arası değişen işbirliklerine imza atarak- cevap vermektedir.

Türkiye özelinde üniversite himayesinde yeni yeni bu tür yapılar kurulmaya başlanmıştır. Bu bağlamda verilen sosyal inovasyon ödülleri, gerçekleştirilen sosyal girişimcilik ve sosyal yatırım programlarının kısıtlı olduğu gözlemlenmekte ve bu durum sosyal inovasyonun bilinmesinde ve gelişmesinde üniversitelere birçok sorumluk düştüğünü göstermektedir (bkz. 4.1.3 Üniversitelerde sosyal inovasyon ve girişimcilik).

Sonuç olarak üniversiteler bünyelerinde sosyal inovasyonun çeşitli alanlarına yönelik faaliyet gösteren yapılar barındırmakta ve sosyal inovasyon sürecinde etkili bir paydaş olarak yer almaktadırlar. Bu bağlamda sosyal inovasyon alanında rol alan örnekler bakıldığında, dünyada önde gelen üniversitelerin bu konuda başı çektiği görülmektedir. Yukarıda zikredilen yapıların dışında, gün geçtikçe hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde üniversite bünyelerinde sektörler arası işbirliklerine dayanan irili ufaklı onlarca sosyal inovatif yapı kurulmaktadır.

2.5.4 Özel sektör

Özel sektörün rolü ve önemi, sosyal inovasyon sürecinde gün geçtikçe daha fazla önem kazanmaktadır. Sosyal sektör ile özel sektör arasındaki sınırların kalkmaya başlaması, özel sektörün tedricen eğitim, sağlık, bakım gibi sosyal alanlara girmesi ile ivme kazanmış, toplumsal ihtiyaçları karşılama ve kalıcı çözüm bulmada iktisadi prensiplerin ve araçların kullanılması gerektiği belirtilmiştir (Mulgan vd., 2010). Zira son zamanlardaki sosyal inovasyon örnekleri piyasa odaklı kurumların sosyal fayda peşinde koşan aynı zamanda da kâr amacı güden form ve pratiklerinde sıklıkla görülmektedir. Dolayısıyla günümüzde birçok ticari kuruluş, sosyal inovasyonu, yeni bir ticari alan oluşturma imkânı olarak görmeye başlamıştır. Bu kapsamda kâr amacı güden ancak öncelikli hedefi sosyal bir ihtiyacı gidermek olan sosyal girişimciliğin ve sosyal girişimlerin büyümesi ve yayılması kayda değer bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sosyal inovasyon alanda yapılan akademik çalışmaların çoğu sosyal sorumluluk sosyal girişim ve/veya sosyal girişimcilik ile ilgilidir (Dawson & Daniel, 2010). Bu bağlamda sosyal inovasyonun uygulanmasında ve gelişmesinde önemli bir araç olarak görülen bahse

konu kavramlar özel sektörün bu alana olan ilgisini ve rolünü açıklaması bakımından önem arz etmektedir. Bu çerçevede piyasa, sosyal inovasyon çalışmalarına finansal kaynak sağlayarak onlara sürdürülebilirlik bakımından destek vereceği gibi ekonomik enstrümanların sosyal problemlerin çözümünde kullanılması açısından da fayda sağlamaktadır. Diğer taraftan sosyal politika alanlarında hizmet sunan başarılı şirketler yatırım sermayesinden başka; büyüdükçe teknik yardıma, piyasalara rahatça erişim olanaklarına ve güçlü yasal sistemlere ihtiyaç duymaktadırlar. Bu doğrultuda kamu sektörü bahsi geçen özel girişimlere yasal çerçevenin oluşturulması ve yeni düzenlemelerin yapılması yoluyla destek veriyor. Aynı zamanda inovatif hizmetlerin kamu tarafından satın alınması, bu hizmetlerin devreye alınması (*commissioning*) ve benzeri yollarla desteklenmesi söz konusudur.

Örneğin Kanada’da yerleşik olan Kanada Sosyal Inovasyon Merkezi, bir sosyal girişim olarak sosyal inovasyon alanında hem Toronto’da hem de dünyada önemli bir katalizör olma misyonu ile yola çıkmıştır. Merkez, günümüz toplumlarının karşı karşıya kaldıkları kapsamlı dönüşümler karşısında adaptif ve inovatif yaklaşımlara kendi çözümlerini bulabileceklerine olan inançlarını dile getirmekte ve bu kapsamda toplumsal kapasitenin artırılmasına yönelik çalışmalar yapmaktadır. Merkezin çatısı altında 1000’e yakın STK, hayır kurumu ve sosyal girişim faaliyetleri yürütmektedir. Merkezin çatısı altında faaliyet gösteren bu yapılarda yaklaşık 2.500 kişi çalışmakta ve yıllık 250 Milyon dolarlık bir katma değer üretmektedir. Bunların dışında merkez, sosyal inovasyon alanında çeşitli rapor ve kitaplar yayınlamaktadır. Kurumun diğer bir faaliyet alanı ise sosyal inovasyon çalışmalarına fon sağlayacak yapıların (mikrokredi gibi) geliştirilmesidir. Özellikle Amerika’da sosyal alana ilişkin çoğu hizmetin özel sektör ve sivil toplum ayağı ile yürütüldüğü bilinmektedir. Sözgelimi ABD Massachussets Eyaleti’nde sadece eğitim teknolojileri alanında faaliyet gösteren 400’den fazla firmanın 20.000’den fazla kişiyi istihdam ettiği, bunların da çoğunun yenilikçi eğitim metotları, ürünleri ve hizmetleri üzerine odaklanan sosyal girişimciler olduğu bilinmektedir.¹⁵

¹⁵ Massachussets Eyaleti’nde eğitim teknolojisi alanında faaliyet gösteren şirketlere ve çalışma alanlarına http://learnlaunch.org/wpcontent/uploads/2016/09/Workforce_FullReport_FNL.pdf adresindeki rapordan ulaşılabilir.

2.5.5 Enformel sektör

Enformel sektörü tanımlarken kamu, özel ve sivil toplum sektörü dışındaki bireylerin, ailelerin ve toplumsal grupların sosyal bir ihtiyacın karşılanmasına ilişkin yaptığı bütün faaliyetler anlaşılmaktadır. Bu sektör sivil, dinî, çevre ve diğer toplumsal grupların faaliyetleri, evde bakım hizmetleri gibi fiziksel veya yerel bir dernek için gönüllü çalışmayı hatta online olarak yapılan tüm paylaşım, işbirliği ve iletişimi içerebilir (Young Foundation, 2012). Enformel sektör ayrıca, müşterek destek formları, gönüllülük faaliyetleri, formel olmayan grup ve oluşumlara üyelik ve diğer gönüllülük faaliyetlerini kapsamaktadır. Örneğin ayaküstü yemek alışkanlığına (*fast food*) karşı alternatif olarak geleneksel ve yerel yemek ve yeme biçimlerini, yerel ekosistemlerin özelliklerini korumayı teşvik eden yavaş gıda (*slow food*) hareketi enformel bir oluşumdur.¹⁶ Bir başka örnek ise sürdürülebilir gelişim stratejileri ve politikaları ile uğraşan kamu yöneticileri ve diğer uzmanlarını bir araya getiren 28 AB ülkesinin üye olduğu enformel bir ağ olan Avrupa Sürdürülebilir Gelişim Ağı (*The European Sustainable Development Network- ESDN*)'dir (Pisano, Lange, & Berger, 2015). Ancak bazı durumlarda enformel bir hareket olarak başlayan uygulamalar zaman içinde kurumsal bir yapıya bürünebilmektedir.

Enformel sektör için zaman zaman “hane halkı (*household*)” ve “temel ekonomi (*core economy*)” terimleri kullanılsa da bu sektörü tam olarak tanımlamak için yeterli kavramlar değildir. Enformel sektörü diğer sektörlerden ayıran bazı özellikler mevcuttur. Sözgelimi enformel sektör, resmî kurum ve kuruluşlardan ziyade resmî olmayan kurumlarla karakterize edilmiştir, yani kurumsallaşmamıştır. Bu sektörü diğer sektörlerden ayıran bir diğer özellik de değer birimi olarak para yerine zamanın kullanmasıdır.

Çoğunlukla gönüllülük üzerine kurulmuş olan sektörde ilişkiler güven esasına dayanmaktadır. Bahsi geçen bu özellikler sosyal inovasyonun en önemli kaynaklarını oluşturmaktadır. Sözgelimi kronik hastalıklar, yaşlı ve çocuk bakımı gibi sağlık ve bakım alanı, geleceğin en ciddi sosyal sorunların kaynağı olacaktır. Enformel sektör, özellikle aile ve arkadaş çevresi, bu desteğin temel kaynağını oluşturacaktır. Ayrıca hızla gelişen iletişim ağları ve platformlar, insanların bir araya gelmesi ve organize olmasını kolaylaştıracak unsurlardandır. Bu bağlamda enformel sektörün sosyal inovasyona vereceği katkı hayati bir

¹⁶ Slowfood yaklaşımı, temel felsefesi ve uygulama alanları ile bilgilere <https://www.slowfood.org.uk/> adresinden ulaşılabilir.

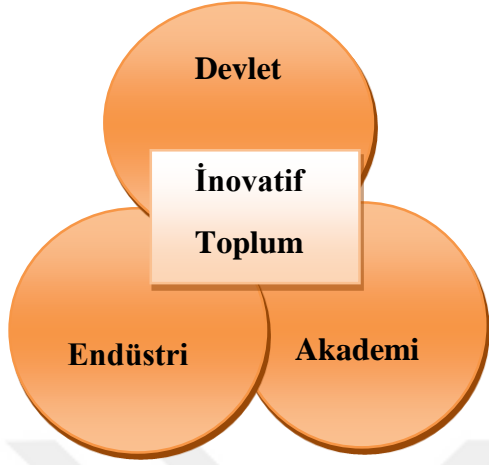
önem taşımaktadır. Ancak enformel sektörün karşı karşıya kaldığı kurumsal kapasite ve sermayesinin azlığı ve çalışma saatleri dışında ekstra zaman kıtlığı gibi sebepler, bu sektörün sosyal inovasyonu geliştirmesini ve yayılmasını güçleştirmektedir (Young Foundation, 2012).

2.6 Sektörler Arası İşbirlikleri

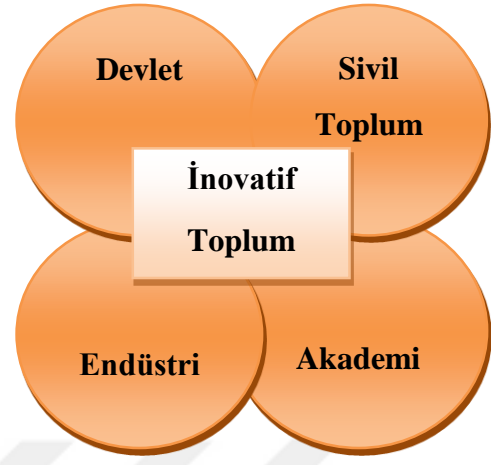
Yukarıda bahsedildiği gibi her sektörün kendi içinde güçlü ve eksik yönlerinin bulunması sosyal inovasyonu geliştirmede, uygulamada ve yaymada tek bir sektörün yeterli olamayacağı gerçeğini göstermektedir. Daha önce de ifade edildiği gibi başarılı bir yenilik süreci için sektörler arası işbirliğine duyulan ihtiyaç gün geçtikçe artmaktadır. Cevap bulunması gereken soru sosyal inovasyon ekosistemini oluşturma, geliştirme, büyütme ve hâlihazırdaki piyasalar ile bağ kurmada tüm sektörlerin açık bir şekilde hangi rolleri ne derecede üstleneceği/üstlenmesi gerektiği hususudur.

Son yıllarda üçlü sarmal sistem konsepti, politika yapıcılar arasında konseptin daha iyi anlaşılması ile önem kazanmış, bu da AB ülkelerinde inovasyonun hükümetler tarafından desteklenmesini teşvik etmiştir. Akademik toplum, sanayi ve kamu arasındaki sabit bir etkileşimi olmayan bu birlikteliği “inovasyon toplumu” olarak nitelendirilmektedir. Diğer taraftan üçlü sarmal sistem, çığır açan teknolojik yeniliklerin gelişmesi konusundaki teşvikler açısından oldukça verimli olduğunu kanıtlanmasına rağmen toplumun, karmaşık sosyal sorunlara tatmin edici çözüm sunmakta yetersiz kaldığı değerlendirilmektedir. Toplumsal ihtiyaçlara yönelik ortaya çıkarılan çözümlerde akademi, kamu ve özel sektör kadar sivil toplumun da eşit oranda etkisi bulunmakta, dolayısıyla politikacıların üçlü sarmal sistemden inovatif toplumun köşe taşı oluşturduğu sivil toplumun da dâhil olduğu dörtlü sarmal sisteme geçmeye ve bunun üzerinde düşünmeye ihtiyaç vardır (Boelman vd., 2015).

Üçlü Sarmal Sistem Konsepti

Dörtlü Sarmal Sistem Konsepti

Şekil 9 Sektörler arası işbirlikleri

(“Growing Social Innovation: A Guide for Policy Makers. A deliverable of the project: “The theoretical, empirical and policy foundations for building social innovation in Europe” (TEPSIE)” Boelman, Kwan, Lauritzen, Millard, Schon, *European Commission – 7th Framework Programme, Brussels: European Commission, DG Research, 2014*, s.8 kitabından alınmıştır. Telif hakkı The Young Foundation’a aittir.)

Sektörler arası işbirliklerinin; yapılacak proje ve faaliyetlerin toplumsal ihtiyaçların ve sorunların çözümünde sorumluluk paylaşımı noktasında; sürdürülebilir, sağlam ve güvenli bir ağ oluşturarak tabandan tavana çözümü hızlandıracağı ve sistematik değişimlerde devlete katkı sağlayacağı öngörülmektedir. Peki, bu kurumlar hangi konularda ne tür bir işbirliği geliştirecekler ne tür sorumluluklar ve görevler üstlenebileceklerdir?

Yukarıda da bahsedildiği üzere gelişmiş ülkelerde sektörler arası kurulan işbirlikleri ve üstlenilen roller farklı şekillerde gelişim göstermektedir. Sözgelimi Amerika Federal Hükümeti, sosyal inovasyonun gelişmesi ve büyümesinde birincil aktör olarak rol almış ve bünyesinde kendi mali kaynağına sahip sosyal inovasyon projelerine hem finansal kaynak sağlama hem de diğer sektörlerle işbirlikleri kurma hususunda faaliyet gösteren bir yapı kurmuştur. Benzer şekilde Danimarka’da kamu bünyesinde kurulan birim, hükümete ve politikacılara eğitim, istihdam, sağlık, çevre vb. politikaların nasıl daha iyi ve yenilikçi dizayn edilebileceği konusunda çalışmalar yapmakta bir nevi “politikaların yeniden tasarlanmasına ilişkin” atölye görevi üstlenmektedir.

Sektörler arası işbirliğinin önemi, her geçen gün artsa da her bir sektör, sosyal inovasyonun uygulanmasını ve gelişimini etkileyecek çeşitli engellerle yüz yüze gelebilmektedir. Sözgelimi devlette yeniliğin gelişmesine imkân tanıyacak mekanizmaların eksikliği, benzer şekilde sivil ve enformel sektörün yeni fikirler üretse de fikri uygulayacak ve etkisini ölçecek organizasyonel kapasitenin azlığı, zaman ve kaynak konusundaki eksiklikler, sosyal inovasyonun gelişimini etkileyen engellerdendir. Yine özel sektörün sosyal inovatif uygulamaları geliştirme motivasyonundan çeşitli nedenlerle yoksun olması işbirliklerinin önündeki bariyerlerdendir.

Bir sonraki başlıkta dinamik bir kavram olan sosyal inovasyonun metodolojik durumu ele alınmış; sosyal ekonomi, sosyal girişim ve girişimcilik ile ilgisi irdelenerek dünyadan sosyal inovasyon örneklerine yer verilmiştir. Böylelikle genel manada neyin sosyal inovasyon olduğunun çerçevesi çizilmeye çalışılmıştır.

2.7 Dünyadan Sosyal İnovasyon Örnekleri

Daha öncede belirtildiği gibi sosyal inovasyonun yenilikçi süreç ve çıktıları kapsayan dinamik bir kavram oluşu doğal olarak pek çok farklı şekillerde görünür hâle gelmesine neden olmaktadır. Dünyada sosyal inovasyon konusunda birçok farklı alanda yüzlerce örneğe rastlamak mümkündür. Bu bölümde kavramın daha iyi anlaşılmasını destekleyecek ve örnek teşkil edebilecek en yeni uygulamalardan bazılarını yer verilmiştir.

DOSOMETHING.ORG (Birşeyler Yap Platformu)

Dosomething (Birşeyler yap) platformu, bireylerin çevresindeki insanlara ilham kaynağı olabilecek; insanların renk, dil, din ve kültür farkı gözetmeksizin bir araya getirerek çeşitli sosyal projeleri gerçekleştirmesini hedefleyen bir platform olarak kurulmuştur. 131 ülkeden 5,5 Milyon aktif üyesi bulunan bu platformda, hâlihazırda 240 gönüllülük kampanyası yürütülmektedir. Platform aracılığı ile yürüttüğü bazı çalışmalar şunlardır:

- Bilindiği gibi akıllı telefonlarda kullanılan emoji¹⁷ önceden tek renk yani beyaz olarak kullanılıyordu. "*Diversify My Emoji*" çalışması kapsamında

¹⁷ Emojiler, elektronik mesajlarda ve web sitelerinde yer alan mesaj, diğer iletileri zenginleştirmek adına kullanılabilir ideografi ve smiley içeren uygulamardır.

"Non-white emoji options" kampanyası başarılı olarak sonuçlanmış ve artık kullanıcılar muhtelif emojieleri istenilen renkte kullanabilme imkânına kavuşmuştur.

- Platform kapsamında yapılan "Teens for jeans" etkinliği ile 4,3 milyon adet kıyafet ihtiyaç sahiplerine dağıtılmıştır.
- Hayata geçirdikleri bir diğer proje ise "Come back clothes" kampanyasıdır. Bu kampanya sayesinde 929,160 adet eşya, atık depolama alanlarına gönderilmiştir.

"Dosomething.org" ve benzeri organizasyonlar vasıtasıyla insanlar çevre ve yardımlaşma konusunda daha da bilinçlenmeye başlamış, kullandıkları sosyal medya platformları ile özellikle gençlerin sosyal konulara daha aktif katılım göstermelerine vesile olunmuştur. Platform kapsamında herkesin bir etkinlik başlatarak arkadaşlarını etkinliğe davet etme ve dünyanın herhangi bir köşesinde sosyal etki yaratacak bir faaliyete girişebilme imkânı mevcuttur.¹⁸

WEFARM (Bizim Çiftlik)

Wefarm, internet erişimi bulunmayan ve sorunları olup yardım isteyen küçük çaplı çiftçilere yardım sağlayan bir telefon mesaj (SMS) sistemidir. ABD merkezli olarak kurulmuş bu sistem hâlihazırda az gelişmiş ülkelerden Kenya, Peru ve Uganda'da faaliyet göstermektedir.

Sistem, özet olarak internet erişimi olmayan Afrika'daki çiftçilerin tarım ile alakalı sorularını SMS yoluyla Wefarm sistemine göndermelerini, daha sonra diğer çiftçilerin bu soruyu cevaplamalarını sağlamaktadır. Dünyada yaklaşık yedi milyar insan cep telefonu kullanmasına rağmen bu nüfusun sadece %25'inin internet erişimi bulunmaktadır. Bu oran Afrika'da çok daha düşük seviyelerde olduğu bilinmektedir. Ayrıca bahsi geçen çiftçilerin çoğu şehir merkezlerinden uzakta yaşayan ve ürünlerini daha verimli ve kârlı hâle getirmek için olanakları ve bilgi kaynakları oldukça kısıtlı insanlardır. İklim değişiklikleri, toprak erozyonu, bitkilerdeki salgın hastalıklarla mücadele etmek zorunda kalan dezavantajlı bu çiftçiler, karşı karşıya kaldıkları sorunların üstesinden gelme imkânını Wefarm sistemi sayesinde elde etmektedirler. Böylelikle Wefarm, küçük ölçekli çiftçilere bilgi paylaşmak ve SMS yoluyla birbirleriyle bağlantı kurmak için onlara büyük bir fırsat sunmaktadır.

¹⁸ Merkezi ABD'de olan 'Do Something' adlı kuruluşun yürüttüğü diğer çalışmalara www.dosomething.org adresinden bakılabilir.

Wefarm 2011 yılında hayata geçmiş ve kendisini: “İnterneti olmayan insanlar için online bilgi sunan kuruluş” olarak tanımlamaktadır. Wefarm’ın sisteminin işleyişi ise şu şekilde gerçekleşmektedir: Soruları olan çiftçiler ücretsiz bir şekilde Wefarm platformuna SMS gönderiyor ve sorular, diğer çiftçilere de SMS olarak gidiyor. Mesajı gören herhangi bir çiftçi ücretsiz olarak sorulara cevap atabiliyor. Şu ana kadar Kenya, Peru ve Uganda’da yaklaşık 93.000 kullanıcı tarafından 151.000 soru sorulmuş ve 217.000 cevap mesajı alınmış olduğu belirtilmektedir. Toplamda 13,8 milyondan fazla SMS ve bilgi diğer çiftçilere gönderilmiştir.¹⁹

Wefarm platformunun içinde olmak isteyen çiftçilerin yapması gereken tek şey Wefarm’ın yerel numarasına bir mesaj göndermesidir. Bu ilk mesajdan sonra çiftçi artık soru sormaya ve diğer çiftçilere cevap vermeye başlayabilmektedir. Öyle ki gönderilen sorular, en fazla bir saat içinde cevaplanıyor, Wefarm da otomatik olarak en uygun cevabı seçerek sorusu olan çiftçiye en uygun çözümü açıklıyor.

Wefarm dört farklı dilde çalışıyor: İngilizce, Fransızca, İspanyolca ve Svahili dili (Doğu Afrika’da kullanılan bir dil). Bunun için gereken çevirileri ise genellikle gönüllü üniversite öğrencilerinden oluşan bir grup gerçekleştiriyor.

Modern yaşlanma girişimi

İsveç hükümetinin öncülüğünde yürütülen Modern Yaşlanma girişimi çerçevesinde bir dizi etkinlik gerçekleştirilmektedir. Bu girişim "modern yaşlanma" kavramını geliştirerek yaşlı insanların günlük yaşamlarını kolaylaştıracak yaratıcı fikirleri ön plana çıkarmaya, uygulanabilir olanlara ise gerekli fonu sağlamaya çalışmaktadır.

Projenin ilk aşamasında, genel itibariyle yaşlıların sosyal ve ekonomik durumları, sağlık kondisyonları, buldukları yerler gibi konularda ön bir araştırma yapılmaktadır. Projenin ikinci safhasında temel fikir aşaması yani ön araştırmada ortaya çıkan sonuç doğrultusunda yeni çözüm fikirleri geliştirme, liderlik özellikleri, bir iş planı yazmak ve bağış toplama gibi alt başlıklar yer almaktadır. Üçüncü ve projenin son aşamasında ise uygulama kısmı bulunmaktadır. Bu aşama, pilot uygulamaları (Planla, Yap, Çalış ve Uygula), tanıtım çalışmalarını, sosyal medya ve çevre ile iletişimi ve son olarak kapsamlı bir sunumu içermektedir.

¹⁹ We Farm! sistemi ile ilgili ayrıntılı bilgi için <http://wefarm.org/> adresi ziyaret edilebilir.

Programın sonunda yaşlı insanlar için inovasyon ve girişimcilik konularında en beğenilen fikre 50.000 İsveç kronu verilmiştir. Düzenli olarak her yıl gerçekleştirilen proje kapsamında şu ana kadar onlarca fikir geliştirilmiş ve hayata geçirilmiştir. Örneğin geliştirilen bir cep telefonu yazılımı ile en yakında olan gönüllü genç, talepte bulunan yaşlı bir amcanın veya teyzenin alışverişini yapabilmektedir. Diğer bir uygulamada ise evinde yalnızlık çeken yaşlı insanların hem sohbet edebilecekleri ortamı oluşturmak hem de finansal bir getiri elde etmek için müsait odalarını gençlere kiralayacak bir sistem devreye sokulmuştur.

KIVA mikrokredi sistemi

Kiva, 2016 yılı itibariyle yaklaşık 80 ülkede faaliyet gösteren yenilikçi bir mikro finans kuruluşudur. Faaliyet gösterdiği bölgelerdeki ihtiyaç sahibi olan insanlara kitle fonlaması (*crowdfunding*) ile küçük miktarlarda fon sunan KIVA, şu ana kadar 800 milyon doların üzerinde fonu ihtiyaç sahiplerine ulaştırmıştır.

KIVA'nın sağladığı fonlardan şu ana kadar yararlanan kişi sayısı 1,4 milyon civarındadır. Merkezi ABD'de bulunan KIVA'nın karmaşık olmayan bir çalışma prensibi vardır: İlk olarak ihtiyaç sahibi girişimci, KIVA'nın yerelde çalıştığı kurum ile bağlantıya geçerek talebini iletir. Talebi alan yerel ortak gerekli denetimleri yaparak fon talebini onaylamasının ardından talep KIVA'nın online sayfasında fon sağlayabilecek insanlar ile buluşmak üzere yayınlanır. Bir başka ifade ile ticari faaliyetlerini internete aktarmak isteyen yerel bir tarım üreticisi, kendi dikiş makinasını alarak üretim yapmak isteyen bir kadın girişimci, üretim kapasitesini arttırmak isteyen bir çiftçinin hayvan veya tarım aleti talepleri KIVA'nın www.kiva.org sayfası üzerinden ziyaretçiler ile buluşabilmektedir. Bahse konu talepler site ziyaretçilerine açıklayıcı fotoğraflar ve metinler eşliğinde sunulmaktadır. Ziyaretçilerin bu taleplere 25 doları aşmayacak miktarda kredi vermeleri istenir.

Kişi başı en fazla 25 dolar olarak verilen bu krediler, daha sonra kredi veren kişi tarafında geri talep edilebilir. Belli bir süre sonra mikrokrediyi alan kişi, sunduğu geri ödeme planı çerçevesinde aldığı miktarı geri öder. Bu uygulama sayesinde, orta gelir sahibi insanların dünyanın farklı bir köşesindeki ihtiyaç sahibi bir insanı kalkındırmasına olanak sağlanmaktadır. Diğer taraftan verilen bu mikrokrediler için herhangi bir faiz işletilmemekte, mevcut enflasyon rakamları üzerinden geri ödeme yapılmaktadır. Dünyanın birçok bölgesinde benzer mikrokredi sistemlerine rastlamak mümkündür. Bahse konu KIVA'yı öne çıkaran özellik ise internet imkânlarını kullanması, cüzi miktarlarda yardım yapılmasına

olanak sağlaması ve kitle fonlama sistemi ile mikrokredi sistemini buluşturması olarak özetlenebilir.

Community shop (halk dükkânları)

Halk Dükkânları, kuruluşu 40 yıl öncesine dayanan, israf olabilecek ürünleri toplayıp ihtiyaç sahipleri ile buluşturan bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Sistem genel itibariyle vakti geçmeye yakın, defolu, ihtiyaç fazlası olarak görülen ve kullanılabilir ürünleri, ilgili firmalardan toplama ve bunları, mağaza formatında, düşük fiyatlarla ihtiyaç sahibi insanlar ile buluşturma şeklinde işlemektedir. Ayrıca sistem, uygulandığı bölgede ekonomik ve sosyal katkı sağlamanın dışında yeni istihdam alanı da yaratmaktadır.

Verilen rakamlara göre, bu sayede her yıl 30.000 ton yiyecek israfının önüne geçilmektedir. Tuvalet kâğıdından ev eşyalarına kadar farklı kategorilerde yüzlerce ürünün sunulduğu markette birçok ürün %70 oranında indirimle müşteriye ulaşmaktadır (Downing, Kennedy, & Fell, 2014). Bu mağazadan alışveriş yapabilmek için ise belli kriterleri yerine getiren ihtiyaç sahibi kişilerin, mağazaya özgü karta sahip olması gerekmektedir. Alışveriş kartı alabilmek için öncelikle devletin yoksul olarak nitelendirdiği bölgede yaşama ve hükümetin gelir desteğinden faydalanma ana şartlar arasındadır.

Tamir kafeleri (repair cafes)

İlk *repair cafe* 2009 yılında Hollanda'da kurulmuş, daha sonra kafe müdavimlerinin çoğalması ve sunduğu hizmetin insanlar tarafından ilgi görmesi sonucunda bahse konu konsept Hollanda'nın ve Avrupa'nın farklı bölgelerine yayılmıştır. Günümüzde ABD, İngiltere, İrlanda, Avusturalya ve diğer bazı ülkelerde toplamda 1162 repair cafe olduğu belirtilmektedir.²⁰

İlk olarak 2009 yılında Martine Postma tarafından geliştirilen bu konseptte temel amaç, kafenin maddi kazanç sağlaması olmayıp, insanların sosyalleşmesine imkân sağlayacak ve işbirliği yaparak atıl hâldeki becerilerin ve kapasitelerin mobilize edilmesine imkân tanıyan bir platform oluşturmaktır. Bir başka deyişle tamir kafe konsepti ile bir taraftan insanların sosyalleşme ihtiyaçlarını karşılarken diğer taraftan da bozuk eşyaların veya aletlerin kafe müdavimleri tarafından tamir edilmesine imkân sunmaktadır. Hâlihazırda birçok ülkede

²⁰ Tamir Kafeleri olarak adlandırılan bu girişimlerin tümüne ve bu kafelerin çalışma sistemleri hakkında bilgilere <https://repaircafe.org/en/visit/> adresinden ulaşılabilir.

benzer formatlar altında faaliyet gösteren çok sayıda kafeterya bulunmakta, bu kafelere gelen insanlara tamir için gereken altyapı ücretsiz olarak sunulmaktadır. Emekli insanların yoğun olarak ziyaret ettiği bu kafelerde elektronik eşyalar dışında bisiklet, mobilya vs. gibi alet ve edevatlarda alanında tecrübe sahibi insanlar tarafından ücretsiz olarak tamir edilmektedir. Bahse konu bu kafeler, gelirlerini müşterilerden ve müşterilerin yaptıkları bağışlardan karşılamaktadırlar.

Food cycle (besin zinciri)

İngiltere’de faaliyet gösteren *Foodcycle* kuruluşu, yiyecek israfını önlemek hedefiyle kurulmuş ve bu amaca hizmet etmek için dört ana unsurdan oluşan bir sistemle çalışmalarını yürütmektedir. Projenin temel amacı, israf edilen yiyecekleri geri kazanmak ve onları atıl hâldeki diğer kaynaklarla bir araya getirerek katma değerini yükseltmektir. Zincirin sonunda ise bahse konu ürünlerin ihtiyaç sahibi insanlar ile etkili bir yöntemle buluşması söz konusudur.

Proje kapsamında yardımsever bir ekip, atıl hâlde veya sık kullanılmayan mekânları belirleyerek israf olabilecek yiyecek malzemeleri bu yerlerde (depo, dükkân, salon vb.) bir araya getiriliyor. Daha sonra gönüllü kişiler, bunlardan hazırladıkları yemekleri ihtiyaç sahiplerine sunuyor. Bu sayede ihtiyaç sahibi insanlara hem sıcak bir yemek hem de sosyalleşmelerine imkân tanıyan bir ortam sunulmuş oluyor.

Projeye farklı şekillerde katkı sunmak mümkün: İhtiyaç fazlası ve israf olabilecek yiyecek ve gıdalar sisteme bağışlanabiliyor, kullanılmayan ve atıl hâlde duran alanlar proje çerçevesinde kullanıma açılabilir, aktif olarak çalışmak isteyenler için yemek dağıtımı, aşçılık, temizlik vs. gibi imkânlar tanınıyor. Hâlihazırda İngiltere’de 14 merkezde faaliyet gösteren sistemde 1000 gönüllü, 3.800 bağışçı bulunmaktadır. 2009 başlayan *foodcycle* girişimi sayesinde şu ana kadar 40 bin kişiye ulaşılmış ve yaklaşık 400 bin ton yiyecek israfı önlenmiş ve etkin olarak kullanılmış durumdadır.

Atıl hâldeki kaynakların (insan gücü, israf edilebilecek gıdalar ve kullanılmayan alanlar) yaratıcı bir şekilde kombinasyonu ile oluşturulan *foodcycle* sistemi, sunduğu hizmetlerle sosyal inovatif girişimlerin toplumsal problemleri çözmede önemli bir araca dönüşebileceğini, diğer taraftan ise kaynakların verimli kullanılması ve çevresel etkinin azaltılmasına katkı sunabileceğini göstermesi açısından oldukça önemli girişimlerdir.

İhtiyaç sahibi bireylere yiyecek hizmeti sunan benzer yapılar ABD’de de food factory adıyla faaliyetlerini sürdürmektedirler.

Magic bus (sihirli otobüs)

Magic bus girişimi, Hindistan’ın eğitim imkânlarının ulaşamadığı ve eğitim altyapısının yetersiz olduğu bölgelerde faaliyet gösteren, anılan bölgelerdeki gençlere ve çocuklara sadece eğitim değil, rehberlik hizmeti de veren bir girişim olarak karşımıza çıkmaktadır. Proje kapsamında eski bir otobüs baştan aşağı yenilenecek seyyar bir sınıf hâline dönüştürülmüştür. Bu otobüste ve gidilen bölgelerde eğitim çağındaki çocuklara seminerler düzenlenmekte, yakın bölgelere geziye götürülmekte, aynı zamanda onlara farklı alanlarda rehberlik hizmet sunularak katılımcıların geleceğe hazırlanmasına destek verilmektedir. Yapılan değerlendirmeler, *Magic bus*’ın gittiği bölgelerdeki gençlerin ve çocukların gençlerin gelecekte iş sahibi olmalarına, eğitim düzeylerini artırmalarına ve çevrelerine yadsınamaz katkı sağladığını ortaya koymuştur.²¹

Magic bus yeni bir bölgeye gelindiğinde ilk olarak otobüs personeli tarafından aileler, yerel organizasyonlar, okullar ve bölgedeki kamu yetkilileriyle yapılan görüşmeler neticesinde toplumun karşılaştığı öncelikli sorunlar tespit edilmektedir. Daha sonra bölgedeki yaşı daha büyükler gençlerden ilgisi olanlara eğitim vererek otobüsler için öğretici olarak yetiştirilerek projede yer alması sağlanmaktadır. Zira yetiştirilen gönüllü gençlerin bölgeye ilişkin ihtiyaçlara vakıf olmaları ve sorunların içinden gelmeleri sebebiyle çocuklarla yakınlaşmaları çok daha kolay olmaktadır.

Eğitimler sırasında her cinsiyetin liderliği üstlenebileceğini göstermek amacıyla bir kadın ve bir erkek eğitimci tarafından 50 çocuğa kadar olan gruplara haftalık dersler verilmekte ve çeşitli oyun, gezi ve etkinliklere dâhil edilmektedir. Altı aylık bir süre boyunca gençlerin yabancı dil, bilgisayar, finans gibi başlıca konularda eğitim almaları sağlanmaktadır. Proje çerçevesinde gençlerin ilgi duydukları alanlar belirlenerek yönlendirme yapılmakta, ilgi duydukları alanlarda iş bulmaları için de yardımcı olunmaktadır. Proje yerel halktan destek aldığı gibi kendilerine iş bulmuş olan eski öğrenciler tarafından da farklı şekillerde desteklenebilmektedir.

²¹ “Childhood to Livelihood”, Magic Bus, <https://www.magicbus.org/> 12 Temmuz 2016 tarihinde erişilmiştir.

Magic bus yalnızca çocukların bakış açısını değiştirmek, geliştirmek ve onlara gençlere iş bulmalarında yardımcı olarak değil aynı zamanda aileleri eğitim ve kariyer imkânları konusunda bilgilendirerek toplumun her kesiminde değişime giden yolu açmaktadır. Gençler hem kendilerine güvenen birbirinin (*Magic bus* sistemi ve eğitimcileri) hem de ailelerinin desteğini arkalarında hissederek geleceğin başarılı ve eğitilmiş bireyleri olarak toplumda yerlerini almaktadır.

Hindistan'da toplumun %9'u üniversite mezunuyken *Magic bus* programına katılan gençlerin %71'i üniversiteden mezun olmuş durumdadır. Programa katılan kız çocuklarının ise %98'inin ortaokula devam ettiği ve bu oranların ülke ortalamasının oldukça üstünde olduğu belirtilmektedir.²²

2.8 Sosyal İnovasyonun Ölçümü

Sosyal inovasyonun ölçümü ve değerlendirmesi konusu, ilgili alanlarda politika belirlenmesi, uygulamaların veriminin analiz edilmesi ve sürdürülebilirliği açısından oldukça önem taşımaktadır. Fakat "ölçüm" hususu çoğunlukla somut çıktılar üzerinden ele alınmakta ve geliştirilen birçok ölçüm ve etki metriği bu somut çıktıları analiz ederek değerlendirmektedir. Örneğin teknolojik inovasyonlar konusunda birçok farklı ölçüm metodu ve göstergeleri bulunmakta, bu araçlar ile bahse konu alandaki verimlilik ve etki objektif bir biçimde ölçülebilmekte ve değerlendirilebilmektedir. Buna karşın sosyal inovasyonun ölçümü hususunda doğal olarak herkes tarafından kabul görmüş standart bir yöntem bulunmamaktadır. Bu bölümde dünyadan bazı örneklerle birlikte sosyal inovasyon ölçümü konusunda dikkat edilmesi gereken hususlar ve yapılan son tartışmalar sonrasında genel kabul gören bazı göstergeler Türkiye açısından tartışılmaktadır.

Son birkaç on yıldır birçok kişi; -yatırımcılar, sivil toplum yöneticileri ve politikacılar tarafından üzerinde tartışılan- sosyal etkinin ölçümü hususunda çalışmalar yapmaktadır. Daha önceleri genel kabul gören kavram "etki"nin objektif olduğu ve dolayısıyla analiz yoluyla keşfedilebileceği düşüncesiydi. Ancak günümüzde etkinin daha çok subjektif bir olgu olduğu birçok modern ekonomist tarafından kabul edilmektedir (Mulgan, 2010). Söz konusu

²² Radhika Nayar, "Magic Bus", http://ssir.org/articles/entry/case_study_magic_bus, 30 Nisan 2016 tarihinde erişilmiştir.

sosyal inovasyon olduğunda bahse konu inovatif ürünlerin, süreçlerin ve uygulamaların somut çıktılar ile birlikte soyut çıktılar içermesi, sosyal inovasyonun ölçümünü güçleştirmektedir. Sosyal etkinin ölçümünde yetersiz kalınması, iyi niyet ve zekâ yetersizliğinden değil, sosyal etkinin karmaşıklığı sebebiyledir. Bunlardan ilki, sosyal alanda çok sıkı yasa ve düzenlemelerin eksikliği hususudur. Sosyal değer ölçülmesini zorlaştıran ikinci bir sebep; yapılan sosyal inovasyon çalışmalarının yürütüleceği zaman aralıklarının öngörülmesinde, buna bağlı olarak da bu girişimlerin gerektirdiği lojistik destek masraflarının hesaplanmasında yaşanabilecek sıkıntılar gösterilmektedir (Mulgan, 2010).

Sosyal inovasyonun ölçümünü zorlaştıran temel etmenlerden bir diğeri, daha önce de değinildiği gibi sosyal inovasyonun tanımı noktasında farklı fikir ve yaklaşımların olması, bu nedenle hangi ürünlerin, süreçlerin veya değerlerin sosyal inovasyon olarak kategorize edilip edilemeyeceği noktasında kesin sınırların henüz çizilememiş olmasıdır. Nitekim sosyal inovasyonun kurumsallaştığı birçok ülkede sosyal inovasyonun nasıl ölçülebileceği, hangi ölçüm metotlarının kullanılabilceği halen tartışılan bir konudur. Bu sebeple ayrıntılı göstergelerden ziyade sosyal inovasyon faaliyetlerinde hangi ana unsurların ölçülebileceği hususu daha fazla önem kazanmaktadır.

Sosyal etkinin ölçümünü karmaşıklaştıran dördüncü sorun ise sosyal etkinin tespitinde toplumun pek çok üyesini bağlamayacak şekilde sadece maliyet-fayda analizinin yapılması ve insanların değer yargıları ve farklılaşan önceliklerinin göz ardı edilmesidir (Mulgan, 2010). Bahse konu sosyal inovasyon ölçümü konusunun tartışıldığı ana başlıkları şu şekilde özetleyebiliriz (Bassi, 2012; Emerson, Wachowicz, & Chun, 2000);

- sosyal katma değer (*social added value*),
- sosyal etki (*social impact*),
- sosyal değer (*social value*)
- sosyal muhasebe (*social accounting*)
- sosyal geri dönüş (*social return*)

AB'nin sosyal inovasyonun ölçümü ile alakalı olarak özel olarak görevlendirdiği bir bilimsel danışma kurulunun ortaya attığı görüşte, "sosyal etki" tümcesinin diğerlerini kapsayıcı bir şekilde kullanılabilceği belirtilmiştir (Noya & Clarence, 2013). Fakat burada da karşılaşılan temel problem, bahse konu "sosyal etki"nin nasıl tanımlanacağı, hangi unsurları ihtiva

edeceği ve/veya etmeyeceği hususudur. Görüldüğü gibi sosyal inovasyon ölçümü konusunun göreceli ve yeni olmasından dolayı herkesin üzerinde mutabık kaldığı bir terminoloji olmamakla birlikte bu konuda yapılan tartışmaların, yakın zamanda genel kabul gören bir düzleme oturacağı öngörülebilir.

Üzerinde fikir yürütülen ölçüm ve değerlendirme konusunda sosyal girişimler ve sosyal girişimlerin dışındaki sosyal inovasyonlar arasında belirgin bir ayırım yapıldığı göze çarpmaktadır. Zira sosyal girişimcilik, ölçüm yapılabilecek kurumsal yapıyı ve ürünleri ortaya koyarak daha objektif değerlendirmeye olanak tanımaktadır. Genel olarak bakıldığında, piyasadaki şirketlerin birçoğu sosyal etki yaratmasına rağmen öncelikli temel hedefleri sosyal girişimler ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlar gibi sosyal etki yaratmak değildir. Bu sebeple sosyal etki konusunda ele alınan kurumlar, genelde, “sosyal girişimler” olarak adlandırılan, belli ölçülerde maddi kazanç sağlayan fakat bu kazançlarını yine sosyal katkı sağlamak için değerlendiren kurumlar olarak sınırlandırılmaktadır.

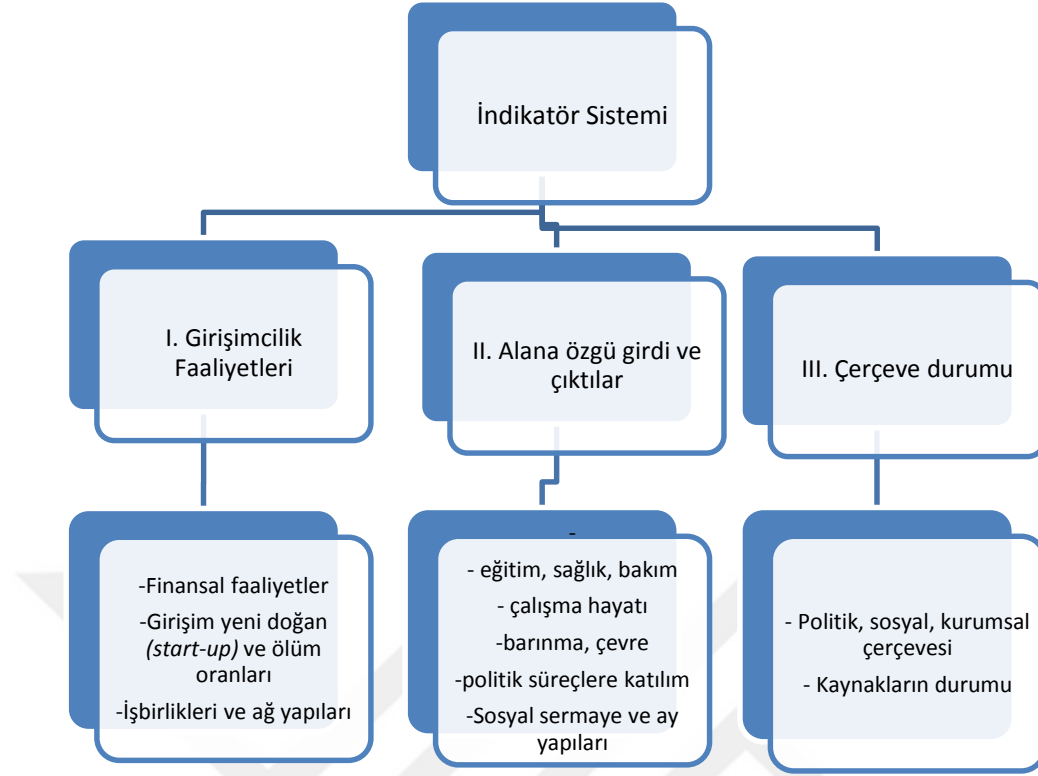
Türkiye’de “sosyal girişim” olarak ayrı bir işletme biçimi bulunmamakta, ancak diğer girişim kategorilerine ek olarak sosyal girişimciliğe atfedilen önemin gün geçtikçe arttığı gözlemlenmektedir. Zira 2015-2018 Türkiye Girişimcilik Stratejisi Eylem Planında, sosyal girişimcilik tanımının ve kapsamının belirlenmesine yönelik çalışma yapılacağı açık bir şekilde ifade edilmiştir (GİSEP, 2015). Bu konuda henüz somut bir sonuç elde edilememişse de Dünyada ve Avrupa’da sosyal girişimcilik konusundaki gelişmeler, sosyal girişimlere verilen fonlar ve sosyal girişimlerin etkileri ortaya çıktıkça Türkiye’nin de bu konuda hem yasal olarak bazı düzenleyici adımları atması hem de farklı araçlarla bu girişimleri desteklemesi beklenebilir.

“Sosyal girişimler” açısından sosyal etki analizi birçok açıdan önem taşımaktadır. İlk olarak bu girişimlerin birçoğunun farklı kurum ve kuruluşlardan destek almalarından dolayı yaptıkları sosyal etkinin ve yarattıkları değerini ortaya koyulabilmesi, fonların sürdürülebilir olması açısından hayati önem taşımaktadır. Diğer taraftan, sosyal girişimlerde klasik bir işletmedeki gibi süreçlerin analiz edilmesi, girişimin daha verimli hâle getirilmesi ve sürdürülebilir olması açısından elzemdir. Bu noktada Kanter ve Summers (1994) yaptığı değerlendirmede kâr amacı güden işletmelerde yapılan ekonomik verim ölçümü ile sosyal girişimlerde yapılan ölçümler arasında temel farklılıklar olması gerektiğine, birincil önceliğin ekonomik verimden çok yaratılan sosyal etki olduğu vurgulanmaktadır. Alex Nicholls (2009) ve Suchman (1995) ise teorik olarak sosyal etki ölçümünde pozitivist,

tenkitçi ve yorumsal olarak üç ana yaklaşımın olduğunu ve bu üç yaklaşımın sosyal etki kavramını birbirlerinden farklı olarak değerlendirdiklerini, sonuç olarak da farklı akımların üzerinde mutabık kaldıkları bir sosyal etki kavramının olamayacağını vurgulamaktadır.

Diğer bir sosyal etki ölçü yaklaşımında ise etkinin kendisinin göstermesi muhtemel kurumlar ayrı ayrı incelenerek değerlendirme yapılmaktadır. Örnek olarak, İtalya'da yapılan uygulamada, sosyal girişim olarak adlandırılan ve dışlanmış kesimlere iş imkânı yaratan girişim kapsamında, bu uygulamanın devlete sağladığı katkı, topluma sağladığı katkı ve dışlanmış kesimdeki insanlar için yarattığı katkı ele alınmaktadır. Fakat İtalya'da WISE programı kapsamında yürütülen bu çalışmada maliyet-fayda analizinden yola çıkılarak ölçme ve değerlendirme yapılmaktadır (Avrupa Komisyonu & OECD, 2013). Bu nedenle iş imkânına kavuşan kişilerin, iş piyasasında girmesi sonrasında oluşturdukları sosyal etki ve kazanç ölçülmesi zor bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sosyal inovasyonların uygulandığı ülkelerde sosyal etkiyi ölçmek amacıyla çeşitli ölçüm modelleri geliştirilmiştir. Bu etkiyi ölçmek için sivil, özel ve kamu sektöründe inovasyonun ölçümü konusunda benimsenen metotların sosyal inovasyon alanına uyarlanarak kullanıldığı görülmektedir. Esinlenen inovasyon değerlendirme metotlarına örnek olarak: AB'nin kullandığı İnovasyon Birliği Skor Tabelası (*Innovation Union Scoreboard*), Küresel İnovasyon Endeksi (*INSEAD*), Kamu Kuruluşlarında İnovasyon (*NESTA*), Dünya Ekonomik Forumu'nun yıllık yayınladığı Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi (*Global Competitiveness Index*) verilebilir. Diğer taraftan, inovasyonun normatif, çevresel ve sosyal boyutlarını dikkate alan ve kısmen sosyal inovasyonun ölçümüne uygun yöntemler de bulunmaktadır. Bunlara örnek olarak OECD'nin *Better Life* Endeksi, Sivil Toplum Endeksi (*The CIVICUS Civil Society Index-CSI*), Sosyal İndikatörler Avrupa Sistemi (*European System of Social Indicators-GESIS*), Ulusal Alan Ağı (*Global Footprint Network*) gösterilebilir.

Şekil 10 Sosyal inovasyonun ölçümüne ilişkin indikatör sistemi

(“Innovation metrics–Capturing theoretical, conceptual and operational insights for the measurement of social innovation. A deliverable of the project: “The theoretical, empirical and policy foundations for building social innovation in europe”(TEPSIE), 7th Framework Programme. Brussels” Bund, E., Hubrich, D. K., Schmitz, B., Mildenerger, G., & Krlev, G., 2013, *European Commission, DG Research* kitabından uyarlanmıştır. Telif hakkı The Young Foundation’a aittir.)

Sosyal inovasyonun ölçümü kapsamında Bund, Hubrich, Schmitz, Mildenerger ve Krlev (2013) tarafından yapılan çalışmada üç ana boyut ele alınmıştır. Bunlar; sosyal inovasyonun çerçeve şartlarının ölçümü, sosyal inovasyonun toplumsal fayda ve organizasyonel çıktılarının ölçümü ve sosyal inovasyon yaratan girişim faaliyetlerinin ölçümü.

Yukarıdaki şekilde de görüleceği üzere sosyal inovasyonun ölçülmesinde temel göstergeler ve çerçevenin bütüncül olarak ele alınması ve daha sonra ayrıntılandırılması doğası gereği karmaşık olan sosyal gereksinimler karşılanırken bu uygulamaların ne şekilde ölçüleceği hususunda bazı ipuçları vermektedir. Bu maksatla, öncelikle sosyal inovasyonun ölçümüne ilişkin göstergeler makro düzeyde tasarlanmış, her bir alan ve alt-alan için ayrıntılı kriterlerin oluşturulabileceği belirtilmiştir. Zira konuya öncelikle makro düzeyde yaklaşılması politika yapımcıların sosyal inovasyon konseptini daha iyi anlamaları ve benimsemeleri için gereklidir. Ayrıca bu bakış açısı gelecekte yapılacak daha geniş etki ölçme yaklaşımlarının tamamlayıcısı olarak işlev görmesi açısından önem taşımaktadır (Bund vd., 2013).

Ölçüm konusunda ortaya çıkan sorunsallardan bir tanesi de sosyal girişimcilik dışındaki sosyal inovasyonların ölçümünde karşımıza çıkmaktadır. Bu tartışmaların odağında yatan “ölçüm” yaklaşımı, ölçülen unsurların etkisinin araştırılması hedefini gütmektedir. Fakat bilinmektedir ki sosyal girişimler dışındaki sosyal inovasyonlar birçok farklı formda olabilirler. Örneğin kamu kurumları ile vatandaşların arasında yeni bir platform oluşturarak problemlerin çözümünü kolaylaştıran ve Türkiye’de yakın zamanda çalışmaya başlayan ombudsmanlık sistemi, tüm dünyada bir sosyal inovasyon örneği olarak gösterilmektedir. Yine bu çerçevede, Gençlik ve Spor Bakanlığı bünyesinde kurulan, gönüllü gençler ile gönüllü arayan sosyal faaliyet yürütücülerini bir araya getiren “www.gencgonulluler.gov.tr” platformu, alanlarında örnek gösterilebilecek sosyal inovasyon örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat bu girişimlerin etkilerinin ölçülmesi, her bir girişime özgü yeni ölçüm metodlarının geliştirilmesini gerektirmektedir. Bu ise sosyal inovasyonun çevre kirliliği, yaşlılık, dışlanmış kesimler, sosyal kalkınma, eğitim, paylaşım ekonomisi vb. gibi birçok farklı alanı kapsamamasından dolayı oldukça kapsamlı ve gerçekleştirilmesi kolay olmayacak bir girişim olarak gözükmemektedir.

Bu noktada üzerinde durulması gereken hususlarda biri de sosyal inovasyonların gerçekten sayılabilir göstergeler üzerinden değerlendirilmesine ihtiyaç olup olmadığı hususudur. Ölçüm her ne kadar fon sağlayıcılar, faydalanıcılar açısından önemli olsa da toplumsal faydanın tam olarak ölçülebilmesi pek mümkün görünmemektedir. Öyle ki sosyal alandaki etkisi çok yüksek olan bir uygulamaya yanlış veya eksik göstergelerle “değer” biçilmesi o projeye haksızlık bile olabilir. Bu açıdan sosyal etki ölçülebilse bile sosyal inovasyonun tahmin edilemeyen asli değeri de göz önünde bulundurulması ihtiyacı söz konusudur.

Bu çerçevede sosyal etkinin ve nasıl ölçüleceğinin ülkelere ve değer atfettikleri hususlara göre ele alınması gerektiği sonucuna ulaşılabilir. Türkiye’de de sosyal inovasyonun ölçümü için atılacak ilk adım, sosyal inovasyonun kapsadığı alanların ve ürünlerin genel çerçevesinin çizilmesi olabilir. Zira sosyal inovasyon, ortaya konulan bir ürün olabileceği gibi oluşturulan yeni bir kurum, geliştirilebilecek yeni bir ölçüm tekniği ve hizmet de olabilir. Bu durumda Türkiye özelinde sosyal inovasyon alanlarını (ürün, süreç, hizmet vs. olarak) belirlemek ve bu alanlarda sosyal inovasyon örneklerini belirleyerek kayıt altına almak ilk adım olarak oldukça önemlidir. Bu noktada Bund vd. (2013)’nin makro düzeyde ele aldığı göstergelerin yanında Bassi ve Vincenti (2015) tarafından geliştirilen ana kriterler,

sosyal inovasyon örneklerinin tasnif edilmesi ve daha sonra değerlendirilmesinde yardımcı olabilir.

Tablo 6 Sosyal Inovasyonun Tasnif Edilmesinde Kullanılabilecek Göstergeler

Girdi	Aktivite	Çıktı (kısa vadeli)	Sonuçlar (uzun vadeli)	Etki
-Fonlar - Ekipmanlar -Bilgi birikimi -Deneyim	-Temel ihtiyaçların giderilmesi (gıda, giyim vs.) -Eğitim ve benzeri hizmetlerin sunumu -Kapasite Geliştirme -Altyapı yatırımı -Atölye çalışmaları	-Yeni ağlar -Yeni kurumlar -Yeni ölçüm tekniklerinin geliştirilmesi vs. -Yeni iş, aş veya ev bulan dışlanmış kesim -Daha iyi altyapı	-İyileşen yaşam standardı -İyileşen sağlık koşulları -İyileşen gelir vs.	-Sosyal normlarda ve davranışlarda değişim -Demokratik çitanın yükselmesi -Toplumsal kalkınma

("Toward a new metrics for the evaluation of the social added value of social enterprises." Bassi, Andrea, and Vincenti, Giorgia, 2015, *CIRIEC-Espana*, (83), 9 makalesinden alınmıştır. Telif hakkı CIRIEC-Espana'ya aittir.)

Tablo 6'da görülebileceği gibi ayrıntılı ölçüm teknikleri yerine, bahse konu girdi, aktivite, çıktı, sonuçlar ve etki sütunlarından oluşan göstergeler, farklı sosyal inovasyon alanlarının her biri için/kendine özgü bir şekilde oluşturularak Türkiye'deki mevcut durum analiz edilebilir.

3 Sosyal İnovasyonu Destekleme Devletin Rolü: Ülke Örnekleri ve Türkiye

Yenilik kapasitesi ve yeni şeyler üretme becerisi toplumsal gelişimin ve ilerlemenin temel özelliklerinden biridir. İnsanlık tarihinden günümüze toplumlar, kendi hayat kalitelerini yükseltecek ve ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte birçok yenilik üretmiş ve uygulamaya gelmişlerdir. Üretilen inovasyonların farklılaşması, kullanılan araçların değişmesi ve kendini sürekli yenilemesi insani çabanın bir göstergesidir (Cajaiba-Santana, 2014). Değişen ve gelişen toplum yapıları ile birlikte ortaya çıkan bütün yenilikler ve süreçleri bireylerin, grupların, örgütlerin ve nihayetinde devletlerin sahiplenmesi yoluyla hayata geçirilmiş ve yayılmışlardır.

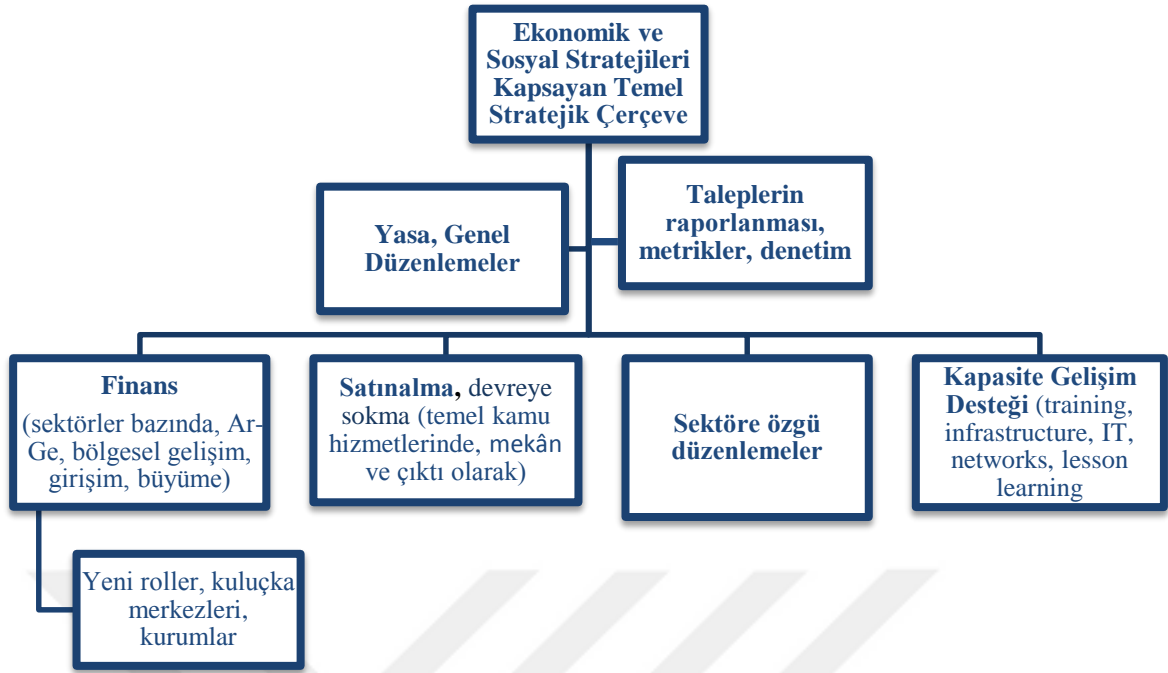
Günümüzde de birçok alanda yaşanan değişim ve dönüşüme paralel olarak ülkelerin uyguladıkları politikalar da çeşitli dönüşümler geçirmektedir. Bir taraftan hâlihazırda uygulanan modellerin toplumsal taleplerin gerçekleştirilmesinde yetersiz ve zayıf kalması, diğer taraftan kısıtlı bütçeye sahip olan ülkelerin karşı karşıya kaldığı ekonomik çıkmazlar, bu taleplerin gerçekleştirilmesinde kamunun yanında sivil toplum ve özel sektörün de rol üstlenmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla birçok düşünür, sorumluluk paylaşımında açık bir şekilde değişime ihtiyaç duyulduğunun altını çizmişlerdir. Devletlerin ise tüm bu süreçlerde daha etkin bir rol üstlenmesi ve diğer paydaşları harekete geçirecek mekanizmaları oluşturmaları elzem hâle gelmiştir. Zira devletlerin sosyal dönüşüme ayak uydurabilme kapasitesi ancak onların politika süreçleri ve uygulamalarında daha “inovatif olma” yoluyla mümkün görünmektedir. Kısaca sosyal inovasyonun varlığı yeni olmamakla birlikte sosyal inovasyonun tek başına bir alan ve fenomen olarak politika yapıcılar ve kamu yöneticileri tarafından ciddiye alınması oldukça yeni bir durumdur (Tucker, 2014).

Ülkelerde sosyal inovasyonun farklı refah rejimleri tarafından uygulanması, siyasal yapı, yerel kurumların çerçevesi ve bunların sosyal inovasyonu destekleyecek enstrümanları sosyal inovasyon fikrinin ortaya çıkmasından hayata geçirilmesine ve sürdürülmesine dek etki etmektedir (Tucker, 2014). Sosyal inovasyonu, diğer kamu yönetimi yaklaşımlarından ayıran üç özellik vardır. İlki, sosyal inovasyon; kamu ve sosyal politika hedeflerine ulaşmada

inovasyon teorisinin ve yönetiminin gelişmesidir. İkincisi sosyal inovasyon, doğası gereği işbirlikçi (*collaborative*) bir yapıya sahiptir. Kamu yöneticilerin ana rolü üretken, sosyal inovatörlerle (aynı zamanda kamu yöneticisi de olabilir) işbirliği yaparak mevcut sorunu birlikte belirlemek ve çözüm sunmaktır. Üçüncüsü ise toplumun sosyal inovasyon kapasitesini arttırmak, devlet ve vatandaş arasında yeni işbirlikleri yaratmak suretiyle refah ve esenliğin sağlanması ve pekiştirilmesi konusunda onlardan yararlanmayı hedeflemektedir (Tucker, 2014).

Günümüzde uluslararası düzeyde sosyal inovasyon, en önemli konuların başında gelmekte, sosyal inovasyona dayalı denenmiş modellerin ve politik uygulamaların küresel çapta yayılması hızla artmaktadır. Küresel boyutta kemikleşmiş sorunlara ve ortaya çıkan toplumsal ihtiyaçlara klasik yöntemlere nazaran daha etkin çözümler üretmede bir araç olarak görülmeye başlanan sosyal inovasyon, bu süreçte politika yapıcılar tarafından da daha fazla ilgi görmeye başlamıştır. Bu kapsamda devletler, sosyal inovasyonun ne olduğunu daha iyi anlamak, politik açıdan nasıl destekleneceğini ve ülke yapısına uygun ne tür sosyal inovasyon stratejileri, modelleri veya mekanizmaları geliştirebilecekleri hususunda çalışmalar yürütmektedirler.

Daha önce de ifade edildiği gibi Türkiye’de pratikte sosyal inovasyon uygulamaları bulunmasına karşın, kavramın bilinirliği konusunda bilinç seviyesinin yeterli olmadığı, kavramın teorik arka planı üzerinde ne üniversiteler ne de diğer düşünce kuruluşları tarafından henüz çalışılmamış olduğu değerlendirilmektedir. Bu sebeple devletin (politika yapıcılarının ve kamu yöneticilerinin) sosyal inovasyonun bilinirliğinin artırılmasından ulusal ve uluslararası boyutta yayılmasına kadarki süreçte bireyleri, sivil toplum örgütlerini, üniversiteleri ve özel sektör müteşebbislerini maddi manevi desteklemesi, yüreklendirmesi ve gerekli yasal çerçeveyi oluşturması önem taşımaktadır. Avrupa Birliği ülkelerinde sosyal inovasyonu ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde destekleyecek politik kategoriler Şekil 11’de gösterilmiştir.

Şekil 11 AB’de ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde Sİ’yi destekleyen politikalar

(“Study on social innovation. The Social Innovation exchange (SIX) and the Young Foundation for the Bureau of European Policy Advisers” Caulier-Grice, J., Kahn, L., Mulgan, G., Pulford, L., & Vasconcelos, D., 2010, *Bureau of European Policy Advisers, Young Foundation*, s.127. kitabından uyarlanmıştır. Telif hakkı The Young Foundation’a aittir.)

Yukarıda oluşturulan bahse konu kategorilerin her biri toplumsal ihtiyaçlara çözüm sunacak sosyal inovatif faaliyetlerini doğrudan veya dolaylı olarak destekleyen araçlardır. Daha sonra da çeşitli kategoriler altında değinilecek bireysel veya katılımcı bütçeleme, raporlama ve performans ölçüm yöntemleri (SROI vb.), yeni bir örgütsel form olarak sosyal girişimler ve kuluçka merkezleri AB’deki iyi uygulama örneklerinden sadece birkaçıdır.

Esasen bir sosyal inovasyonun gelişmesi ve büyümesi etkin bir arz ve talebin varlığına bağlıdır (Westley & Antadze, 2010). Bu bağlamda ülkeler toplumsal fayda sağlamak amacıyla sosyal inovasyon çözümlerine kaynaklık etmede bizzat kendileri rol üstlenebilmektedir. Nitekim son yıllarda yenilikçi metotların ve enstrümanların oluşturulmasına ve bunların politika süreçlerine dâhil edilmesine katkı sunan pek çok inovasyon takımı ve inovasyon laboratuvarı oluşturulmuştur. Bu yenilik üreten ve yeni çözümler geliştiren inovasyon grupları ve laboratuvarlarının bir kısmı kamu bünyesinde

faaliyet gösterirken diğerk bir kısmı da kamu kuruluşlarının paydaş olarak destek verdiği merkezler şeklinde faaliyetlerini yürütmektedirler (Boelman vd., 2015).

Devletler, sosyal inovasyon uygulamalarına bizzat kaynaklık etme dışında fon sağlama ve benzer şartları oluşturma görevi üstlenebilir. Bu bağlamda, sosyal inovasyon kapasitesini hızlandırıcı ve besleyici programları fonlayabilir ve/veya da diğerk sektörlerin bu faaliyetleri desteklemesine öncülük edebilir, diğerk taraftan merkezî yönetimlerin sosyal fayda üreten sosyal girişimci ve inovatörlerin sunduğu bazı hizmetleri kamu satın alımı yoluyla değerlendirmesi, onların rekabet edebilirliğine ve sürdürülebilirliğine katkı sağlayabilir. Hatta devlet, onların farklı sektörlerle işbirlikleri oluşturmasını kolaylaştıracak ağların oluşması için çeşitli etkinlikler düzenleyebilir. Ancak devletin ve yenilikçi girişimcinin sosyal fayda üretecek tüm bu faaliyetleri gerçekleştirirken vatandaşların sürece dâhil edilmesi gözden kaçırılmaması gereken bir konudur. Zira “toplum için değil toplum ile” tasarlanmış çözümlerin toplum tarafından kabul görmesi, uygulanması ve başarılı olmasında etkili olacaktır.

Sosyal inovasyonun gelişmesine ve yaygınlaşmasına fayda sağlayacak bir diğerk husus da, devletin yenilikçiliğe dönük eksikleri belirlemesi ve gerekli yasal çerçevenin oluşturulmasıdır. Bunun için sosyal yeniliğin ölçümü hususunda bazı metrislerin geliştirilmesi önem arz edecektir. Özellikle bilgi ve iletişim alanındaki gelişmelerle online ağların önem kazanması bu alanda da hem yasal hem de yapısal birtakım düzenlemeleri gerekli kılmaktadır (Boelman vd., 2015). Dolayısıyla dijital anlamda sosyal inovasyonun desteklenmesi ile bahsi geçen düzenlemeler sayesinde daha görünür hâle geleceği açıktır. Diğerk taraftan, etkili ve yenilikçi sosyal kalkınma modelleri uygulamak isteniyorsa ülkelerin hâlihazırda benimsedikleri politik çerçevelerini tekrardan gözden geçirmeleri gerekmektedir. Burada üreten sivil toplum aktörlerinin kendilerini geliştirme ihtiyacı, aynı zamanda sosyo-ekonomik ve kültürel uyumu destekleyici bir sosyal sermaye olarak dikkate alınması gerekmektedir (Mouleart, Maetinelli, Swyng-Douw, & Ailenai, 2005).

Bu bölümde yukarıda zikredilen konular ayrıntılı ve karşılaştırmalı bir şekilde ele alınmıştır. Sosyal inovasyonun gelişmesinde devletin “sosyal inovasyon kaynağı olma” potansiyeli ve “motive edici ve önayak olucu” rolü olarak iki ana başlık altında sunulmaktadır. Ayrıca Türkiye’de merkezî otoritenin sosyal inovasyonu desteklemedeki rolü ve kapasitesi literatür ve alan çalışması kapsamında yapılan değerlendirmeler ilgili başlıklar altında tartışılmıştır.

3.1 Sosyal İnovasyonun Kaynağı Olarak Devlet

Toplumsal fayda sağlayıcı ve ona kaynaklık edici sektörlerin başında hiç şüphesiz kamu sektörü gelmektedir. Bir ülkede ortak hizmet ve değerlerin ana kaynağı ve sağlayıcısı olan kamu sektörü, kamu hizmetlerinin yasal mevzuatın yürürlüğe konarak bu hizmetlerin dışlamadan bütün vatandaşların kullanılmasına imkân vermektedir (Boelman vd., 2015). Kamu sektörünün sonsuz olmasa da geniş bütçesi, organizasyonel ve kapasite/beceri kaynakları ve bu kaynaklara erişim kolaylığı, aynı zamanda değişim için politik altyapı ve düzenleyici kurumlara, uygulama için gerekli ağlara sahip olması sistematik bir değişimi mümkün kılan araçlardır (The Young Foundation, 2012). Dolayısıyla kamu hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde sosyal inovasyonun en güçlü aktörlerinden biri olarak görülmektedir.

Danimarka'da hükümetin sosyal inovasyon merkezi olan The Mindlab'in direktörü Christian Bason kamuda sosyal inovasyon anlayışının hâkim olmasıyla sektörünün artan rolünü ve değişen yönünü şu şekilde sıralamıştır (Regional & Policy, 2013, s. 14):

- Kamunun tüm kademelerinde inovasyon kapasitesini inşa edecek insan kaynağını yönetmeye,
- Toplum için yapılan işleri ve projeleri yönetmeden onları yeni çözümlerin üretilmesine ve karar alma süreçlerine ve dâhil edecek mekanizmaları geliştirerek düzenlemelere,
- Kamu sektörünün yenilenmesi için rasgele yapılan inovasyonlardan bilinçli ve sistematik bir yaklaşıma doğru yön değiştirme ve nihayet
- Kamu kuruluşlarını yönetmeden öte kamu sektörü dışında diğer sektörlerle inovasyon konusunda öncülük etmeye doğru bir değişime imkân vermektedir.

Avrupa'da kamu sektörü prensipte ortak değer yaratan ve sosyal inovasyon dâhil inovasyonun önemli bir itici gücü olmasına rağmen hâlâ birtakım değişimlere ihtiyaç duyduğu birçok çalışmada belirtilmektedir. Bu bağlamda yukarıda da ifade edildiği üzere kamu sektörünün politika yapım süreçlerindeki mevcut rolünü, işleyişini ve ilişkilerini değiştirmesi (kamuda inovasyon) gerektiği ve doğrudan kamu dışı aktörlerle farklı düzeylerde işbirlikleri geliştirmesi ihtiyacı vurgulanmaktadır.

Türkiye özelinde değerlendirildiğinde birçok kamu ve diğer reformlar sosyal alanda yenilikler getirmesine rağmen terminolojideki eksiklikler nedeniyle bu uygulamalar, sosyal inovasyon örneği olarak nitelendirilmemektedir.

Sosyal inovasyonu anlayan, özümseyen ve onu bizzat kendi içinde uygulayan devletler sosyal inovasyonu gerçek anlamda sahiplenip destekleyebilir. Nitekim sosyal inovasyonların niceliksel ve niteliksel olarak arttığı ülkelerde hükümetler sosyal inovasyonu farklı perspektiflerden ele alarak politikalarına dâhil etmiş ya da etme çabasındadırlar.

Kamu inovasyonunun açık/şeffaf kaynaklar (*open assets*), hizmetlerin şeffaflığı (*open services*) ve şeffaf işbirlikleri/bağlar (*open engagement*) olarak üç temel başlıkta ele almak mümkündür. Kullanılan kaynakların şeffaflığı kapsamında bilginin, sunulan hizmetlerin, insan kaynağının, iletişim kanallarının ve diğer kaynakların paylaşımı ve bütün vatandaşlar açısından kolay ulaşılabilir olması söz konusu iken hizmetlerin şeffaf olmasında devlet dışındaki diğer aktörlerin de yenilikçi kamu hizmetlerinin oluşturulması sürecinde paydaş olarak yer almasına imkân verilmelidir. Şeffaf bağların kurulması, karar alma ve siyasa yapım sürecinde kamu dışı aktörlerin söz sahibi olmasını ifade etmektedir. Sözelimi şeffaf kaynakların yönetimi, çatışmaların çözümü ve katılımcı bütçeleme gibi konular ancak çok sektörlü bir katılımı ile daha şeffaf ve açık hâle gelebilmektedir (Boelman vd., 2015).

Diğer taraftan kamu politikaların yenilikçi bakış açısıyla yeniden dizayn edilmesi ve birincil rol üstlenmesi devletin sosyal inovasyona kaynaklık etmesi anlamını taşımaktadır. Örneğin ABD, İngiltere, Danimarka, Finlandiya, Avustralya, Yeni Zellanda gibi ülkeler sosyal inovasyon çözümlerini hem kendi içinde hem de ana aktör olarak diğer paydaşlarla birlikte hayata geçirmektedirler. Aşağıdaki tablo ülkelerin sosyal inovasyonu hangi farklı yöntem ve araçlar yoluyla sahiplendiklerini göstermesi açısından önemlidir.

Kamunun sosyal inovasyonun gelişmesinde ve yayılmasında başlatıcı, önyak olucu, kaynak sağlayıcı ve yenilikleri entegre edici gibi farklı roller üstlendiğini daha önce belirtilmişti. Devlet tarafından geliştirilen ve kamu kurumlarının kendi içinde uygulanan sosyal inovasyonlar diğer aktörler açısından da önem taşımaktadırlar.

Tablo 7 Kamuda Sosyal İnovasyon

Danimarka Mind Lab	Mindlab- Danimarka’da devletin farklı bakanlıklarının bir araya gelerek kurdukları sosyal inovasyon ile ilgili çalışmalar yapan bir laboratuvarıdır (Bason, 2010). Ülke için belli başlı politika fikirlerini üretmek ve ortak vizyon oluşturmak için bir araya gelmişler ve kamu sektörü politika inovasyon süreci örneği teşkil etmişlerdir. “Merkezî yönetimin güçlü organizasyonlarının farklı kademelerinde sistematik yenilikçi çözümler nasıl üretilir (<i>co-creation</i>)?” sorusuna cevap arandığı bir mekezdır.
Yeni Zellanda Kalkınma Bakanlığı Skip Programı²³	SKIP Programı Yeni Zelanda Sosyal Kalkınma Bakanlığı tarafından oluşturulan ve fonlanan sosyal değişim programıdır. Programın ana hedefi çocukların iyi beslenen, mutlu, geleceğe güvenle bakan yetenekli ve sağlıklı bireyler olarak yetişebilmesi için ailelere destek olmaktır. Ebeveynlerin çocuklarını geleceğe nasıl daha hazırlayabilecekleri ile ilgili seminerler, eğitimler sunmakta, inovatif kitapçık, broşür, magnet vb. yazılı ve görsel materyaller hazırlamaktadır. Program kapsamında çocuk yetiştirmeye ve çocuklarla iyi ilişkiler kurmaya yönelik yeni fikirlerin toplandığı ve bunlardan bir kısmının devlet programlarına alındığı aynı zamanda yenilikçi uygulamalar için yerel STK’ların fonlanması söz konusudur. Sonuç olarak toplumun kapasitesini geliştirerek ailelerin çocukları ile sağlıklı temas kurabilmelerine yardımcı olan bu program sayesinde bireyler, toplumsal guruplar, ulusal sivil örgütler ve devlet kurumlarının işbirliği içinde oluşturduğu iletişim ağı tüm ülke geneline yayılmış durumdadır.
Beyaz Saray Sosyal İnovasyon Merkezi	Amerika Federal Hükümeti sosyal inovasyonun gelişmesi ve büyümesinde birincil aktör olarak rol almış, Yurtiçi Politikalar Konseyi’ne bağlı çalışan bu birimi 2009 yılında kurmuştur. Kemikleşmiş toplumsal sorunlara ilişkin yeni çözüm yolları bulmada sınırlı kamu kaynaklarının en iyi şekilde kullanılması ve diğer sektörlerin de bu süreçlerde etkin rol alması konusunda çalışmalar yürütmektedir. Diğer bir deyişle kendi mali kaynağa sahip bu yapı, sosyal inovasyon projelerine hem finansal kaynak hem de diğer sektörleri bir araya getirerek aralarında işbirliği sağlamaktadır. Kısaca bu ofis, sosyal inovasyon konseptini benimseyerek strateji geliştiren, uygulamasını denetleyen bir kamu kurumu niteliğindedir.

²³ Yeni Zellanda Kalkınma Bakanlığı Skip Programı ile ilgili bilgilere <http://www.skip.org.nz/how-skip-works/how-skip-works.html> adresinden erişilebilir.

<p>Singapur Design Thinking Unit²⁴</p>	<p>Singapur Başbakanlık Kamu Hizmetleri Bölümü bünyesinde kamu politikaları ve hizmetlerini yeniden tasarlamak misyonu kurulan Design Thinking Birimi, aynı zamanda yenilikçi bir bakış açısıyla vatandaşları politika yapım sürecine dâhil etmektedir. Kamu Hizmetleri İnovasyon Laboratuvarı Birleşmiş Milletler Kalkına Programı (UNDP) Global Centre for Public Excellence (GCPSE) birimi çabalarıyla 2013 yılında kurulmuştur. Bu birim özellikle politikacıların ve karar vericilerin sosyal inovasyon ve akıllı tasarım (<i>design thinking</i>) fikrini benimsemelerinde ve bu doğrultuda kamu hizmetleri reformlarının yenilikçi bakış açısıyla tasarlanmasını sağlamaktadır.</p>
<p>Helsinki Design Lab-Finlandiya²⁵</p>	<p>Finlandiya İnnovasyon Fonu SİTRA tarafından finanse edilen Helsinki Dizayn Lab, hükümet liderlerinin “sorunların mimarisini” görmesinde yardımcı olmak üzere karar vericilere geniş bir perspektiften sorun ve ihtiyaçları görmeleri için yardımcı olan bir birimdir. Diğer taraftan birim karar vericilere toplumsal bir sorunun tüm yönlerini ele alarak daha tutarlı çözümler üretebilmeleri için bir rehber hizmeti sunmaktadır. Bunun yanında, politika uygulamalarında “stratejik dizayn” misyonuyla hareket eden laboratuvar, stratejik tasarımı daha da geliştirmek ve mevcut uygulamaları yeniden inceleme, tekrar düşünme ve yeniden tasarlamak suretiyle inovatif bir şekilde yeniden ele almaktadır.</p>
<p>Behavioural Insight Team-İngiltere²⁶</p>	<p>Sosyal amaçlı bir şirket olan Behavioural Insights Team (BIT), İngiltere hükümeti, çalışanları ve NESTA (devlet destekli sivil toplum örgütü inovasyonu)’ya ait bir girişimdir. 2010 yılında kurulan ve 2013’te ortak şirkete dönüşen bu girişim kendisini davranış bilimlerinin pratikte uygulanmasına çalışan dünyanın ilk kamu girişimi olarak gösterilmektedir. Kurulduğu günden buyana temel hedefi vatandaşların kullanımına en uygun maliyetli ve etkin kamu hizmeti politikaları oluşturmak, insan davranışlarını daha gerçekçi bir model ile tanımlayarak sonuçları çerçevesinde politikalar geliştirmek ve insanların kendileri için en iyi olanı seçmesini sağlamak olmuştur. Ekonomi, psikoloji gibi hem akademik camiadan hem de politika geçmişi olan kişilerden oluşan kadrosu ile kamu hizmetlerini yeniden tasarlanmasına imkân vermekte, bunu yaparken de mümkün olduğunca kanıta dayalı</p>

²⁴ Chirstian Basson, “Design-Led Innovation in Government”, http://ssir.org/articles/entry/design_led_innovation_in_government, 23 Haziran 2016 tarihinde erişilmiştir.

²⁵ Helsinki Design Lab-Finlandiya ile ilgili bilgilere <http://www.helsinkidesignlab.org/> adresinden erişilebilir.

²⁶ Behavioural Insight Team girişimi ve kapsamı ile ilgili ayrıntılı bilgiler <http://www.behaviouralinsights.co.uk/about-us/> adresinden erişilebilir.

	verilerle çözüm yolları üretmektedir. Bu sayede ortaya çıkan fikrin uygulamaya geçmeden önce işe yarayıp yaramayacağı hususunun test edilme imkânı sunulmaktadır.
Avustralya Sosyal Etki Merkezi²⁷	Merkez, toplumun müşterek etki kapasitesi yaklaşımıyla mevcut sorunlara etkili çözümler geliştirmelerine destek olmaktadır. Sosyal etki için işbirliği içinde merkezde üç üniversite vardır. Avustralya New South Wales Üniversitesi, Swinborn Teknoloji Üniversitesi, Batı Avustralya Üniversitesi. Merkez, Avustralya devlet liderlerinin önemli katkıları olmak üzere dört şirketin ve sivil toplum kuruluşunun destekleri ve diğer hayırsever insanların katkıları ile kurulan sektörler arası işbirliklerine açık bir kuruluştur.
TACSI-Avusturalya Sosyal İnovasyon Merkezi²⁸	TACSI 2009 yılında NESTA'nın desteği ile kurulmuş bir merkezdir. İlk iki yıl içinde halk tarafından da desteklenen bu merkezde sosyal alandaki inovasyonları radikal bir yaklaşımla denemek, gerçekleştirme alanına koymak, uygulamak ve geliştirmek için bir ekip kurulmuştur. Başta aile ve çocuğun korunması çerçevesinde "Aileden Aileye" projesi ile ailelerin birbirlerini güçlendirilmesi ve aktif yaşlanma gibi toplumsal ihtiyaç alanlarına dönük konular merkezin öncelikli çalışma alanları içerisinde.

Son zamanlarda birçok devlet yeniden dizayn yaklaşımını temel olarak sivil sektörler, özel sektör temsilcilerine, üçüncü sektör kuruluşlarına ve vatandaşlara yönelik inovatif girişimlerin katalizörü olmaya yönelmiştir. Bu yaklaşımı gerçekleştirirken profesyonel destek olarak kamu politikalarına yeniden şekillendirdikleri de görülmektedir. Tasarımsal düşünce veya tasarım odaklı düşünce (*design thinking*) olarak adlandırılan bu bakış açısı, paydaşları sosyal inovasyon sürecine dâhil edip her bir paydaşa belli sorumlulukları paylaştırmakta, kararların şekillendirilmesinde aktif ve yapıcı rol oynamaya çağırılmaktadır. Kamu hizmeti innovasyonu laboratuvarları ve tasarım merkezleri, farklı paydaşları bir araya getirerek, yeni kamusal hizmetlerin veya mevcut hizmetlerin nasıl daha verimli hâle getirilebileceği ve dizayn edilebileceği hakkında uygulamalı analizler yapmaktadır.

Dünyanın çeşitli bölgelerinde sanayileşmiş veya gelişmekte olan ülkeler, sosyal innovasyon alanında Tasarımsal Düşünce faaliyeti yürütmek adına bu kurumları işlevsel olarak kullanmaktadır. Bu süreç çerçevesinde, yeniden tasarlanan idari ve kamu hizmetlerinin

²⁷ Avustralya Sosyal Etki Merkezi ile ilgili bilgilere <http://www.csi.edu.au/> adresinden erişilebilir.

²⁸ Avusturalya Sosyal İnovasyon Merkezi, TACSI, ile ilgili bilgilere <http://tacsi.org.au/> adresinden erişilebilir.

geliştirilmesi mümkün olmaktadır. Nitekim sosyal inovasyonu gelişmesi ve büyümesinde birincil aktör olarak rol alan Amerika Federal Hükümeti bünyesinde kendi fonu olan “Sosyal İnovasyon ve Demokratik Katılım Merkezi”ni kurmuş bir yandan sosyal inovasyon projelerine finansal kaynak sağlamakta; bir yandan da diğer sektörlerle işbirlikleri kurma hususunda paydaşlara destek olmaktadır. Benzer şekilde Danimarka’da kamu bünyesinde kurulan “Mindlab” hükümete ve politikacılara eğitim, istihdam, sağlık, çevre vb. politikaların daha iyi ve yenilikçi bir anlayışla nasıl tasarlanabileceği hususunda çalışmalar yapmaktadır. Politikaların yeniden dizaynına ilişkin “atölye” görevi üstlenen bu yapı, örneğin atık yönetimi, cezaevlerindeki hükümlü ve gardiyanlar arasındaki gerilimin azaltılması ve zihinsel engelli bireylere sunulan hizmetlerin iyileştirilmesine yönelik tasarım yöntemleri, yaratıcı fikir geliştirme süreçleri, hizmet prototiplerinin görselleştirilmesi ve modellenmesi gibi konularda yenilikçi çözümler üretmektedir (Bason, 2010). Yine devlet bünyesinde kurulan Helsinki Dizayn Lab (Finlandiya), Behavioural Insight Team (İngiltere), Design Thinking Unit (Singapur) gibi birimler devletin sosyal inovasyona kaynaklık ettiğine dair güzel birer örnek teşkil etmektedirler. Bu ve benzeri birimler ülkelerin öncelikli sorun ve ihtiyaçlarına farklı vizyon ve misyon çerçevesinde etkin çözüm bulmada bürokratik engelleri aşan daha aktif yapılar olarak tüm dünyada hızla yayılmaktadır.

Türkiye özelinde sosyal inovatif çerçevede politikaların dizayn edildiği ve şekillendirildiği bir kurumsal bir birim bulunmamaktadır. Benzer amaçları güden veya Türkiye’de sosyal inovasyonun bilinmesinde, gelişmesinde ve iyi örneklerin yayılmasında çalışmalar yapacak bir merkezin kurulmasının gerekli olup olmadığı hususu tartışılarak somut tavsiyeler ortaya konmalıdır.

Öte yandan devletin, sosyal inovasyon bağlamında ne tür roller üstleneceğini ele almadan önce devletin sosyal alanda yeniliklere dair kendi yapısını nasıl şekillendirdiği ve dönüştürdüğü tartışılmalıdır. Nitekim sosyal inovasyon bakış açısının kamuda yerleştiği örnekler bakıldığında, başta yönetim olmak üzere politika ve hizmet dizaynını dönüştürmede, aynı zamanda inovasyon kültürünün ve kapasitesinin arttırılmasında önemli katkılar sunduğu değerlendirilmektedir.

Bu bağlamda üzerinde durulması gereken, kamuda sosyal inovasyon yaklaşımının benimsenmesi ve kendi içinde uygulama alanı bulması gerektiği hususudur. Türkiye’de kamu kurumların demokrasinin gelişmesi ve katılımcılık adına başlattığı birçok etkinlik ve uygulama da sistematik bir yaklaşım eksikliğinin sebep olduğu verimsizlik ve

sürdürülemezlik sorunu göze çarpmaktadır. Örneğin Orta Anadolu Kalkınma Ajansı kurumsal internet sitesinde, ana ağ sayfası üzerinden kalkınmaya ilişkin fikirlerin kuruma iletilmesine imkân veren “bir fikrim var” uygulaması, vatandaşın aracısız Cumhurbaşkanına soru yöneltebildiği “Cumhurbaşkanına sor” ve Kalkınma Bakanlığı planlarının oluşturulmasında fikir alışverişinde bulunulmasına katkı veren “Kalkınma Bakanlığı Forumu” gibi uygulamalar ya sürdürülebilir olamamış ya da gereken ilgiyi bulamayıp verimsiz kaldıkları gözlemlenmiştir. Diğer taraftan bu tür katılımcı uygulamalar, Bakanlığın görev tanımının bütün politika alanlarını içermesi, politika belirlemede katılım süreçlerinin Bakanlık tarafından geliştirilecek yeni yaklaşım ve araçlarla zenginleştirilebileceğini işaret etmektedir.

Türkiye açısından söz konusu süreçlerde sistematik bir yaklaşım eksikliğini dolduracak terminolojinin sosyal inovasyon konsepti olduğu, bu nedenle sosyal inovasyon bakış açısının politika yapım süreçlerinde ve uygulamalarında etkin bir araç olarak kullanılması gerektiği düşüncesi çalışmanın temel savını oluşturmaktadır. Bir başka ifade ile devlet, sosyal inovasyon bakış açısını hem kamuda gerçekleştirdiği inovasyonlarda hem de toplumun diğer kesiminin geliştirdiği fikir ve uygulamaların desteklenmesinde benimsemesi, değişen dünyadaki yeni trendleri yakalaması açısından önem taşımaktadır.

3.2 Devletin Motive Edici ve Destekleyici Rolü

Devletin sosyal alanda karşı karşıya kalınan sorunların ve ortaya çıkan ihtiyaçların giderilmesinde sosyal fayda üretme adına bizzat kaynağın kendisi ve ana aktör olmasının yanında sosyal inovasyonun gelişmesine destek olacak mekanizmaların oluşturulması sürecinde de etkin bir rol üstlenmesi söz konusudur. Devletin yeniliği başlatıcı, önyak olucu ve destekleyici birçok rolü özellikle tabansal inovasyonun ortaya çıkması, gelişmesi ve yayılması aşamalarında önemli bir potansiyel barındırmakta olduğu düşünülmektedir.

Bu bölümde devletin sosyal inovatörlere (sosyal girişimler, kooperatifler, STK’lar) finansal, bilgi ve insan kaynağı sağlamadaki rolü, kamu satın alımı vasıtasıyla sosyal girişimlerin desteklenmesi, alternatif kaynakları kullanmada nasıl bir rol üstlendiği dünyadan örnekler ile açıklanmaktadır. Yine sosyal yenilik üreten aktörler arasındaki iletişim ağlarının desteklenmesi ve geliştirilmesi, vatandaş katılımını destekleme ve toplumsal bağları

güçlendirme konusunda sosyal girişimciliğin yasal çerçevesinin oluşturulması gibi konularda devletlerin ne tür mekanizmalar geliştirdiklerine dair dünyadan örnekler yer almaktadır.

3.2.1 Devletin sosyal inovasyonlara finansal kaynak sağlama rolü

Bilindiği gibi devletler inovasyonun geliştirilmesi ve bu yolla vatandaşların refah düzeyinin artırılması hedefiyle muhtelif alanlarda hem kendi kurumları yoluyla hem de devlet dışı aktörlere doğrudan ve/veya dolaylı finansal kaynak sağlamaktadır. Sosyal inovasyon çözümlerini uygulama alanına taşıyan çeşitli formlardaki kuruluşların ve inovatörlerin (sosyal girişimci bireyler veya firmalar, kooperatifler, dernek ve vakıflar vb.) de çeşitli yöntemlerle destek olacak mekanizmalar üretmekte ve geliştirmektedir. Bu çerçevede kamunun bahsi geçen bu kuruluşları güçlendirmek ve daha etkili ve kaliteli hizmet sunumunu kolaylaştırmak üzere bazı finansal kaynakların sağlanması ve/veya fon sağlayıcı diğer sektörlerin harekete geçirilmesi konusunda etkin rol üstlenmesi önem taşımaktadır. Bir başka deyişle güvenilir bir liman olan devlet, özel sektörü sosyal inovasyonlar konusunda cesaretlendirmede öncü rol üstlenebilmektedir. Sosyal alanda yenilik üretecek organizasyonların hâlihazırdaki finansal kaynakları hareketlendirilerek inovatif yollarla toplumsal fayda sağlanması ve yeni alternatif kaynakların oluşturulması ve bulunması yine devletin çeşitli düzenlemelerle ortaya çıkaracağı politikalarla mümkün olabilecektir.

Tablo 8 *Devletin Sosyal İnovatörlere Finansal Kaynak Olma Rolü*

FON ŞEKLİ/ ÜLKE ADI	AÇIKLAMA
İstihdam ve Sosyal İnovasyon Fonu, (EaSI) ve diğer AB Programarı	AB'nin sosyal inovasyona direk fon sağladığı ve Avrupa Komisyonu tarafından yönetilen bu programın temel hedefi sürdürülebilir ve yüksek kalitede istihdamın desteklenmesi, sosyal dışlanma ve yoksullukla mücadele, yeterli sosyal korumayı garanti altına alma ve çalışma koşullarının iyileştirilmesidir. Program 2014 yılında PROGRESS, EURES ve Mikrofinans ve Sosyal girişimcilik olmak üzere üç eksene ayrılmıştır. 2014-2020 yılları için toplamda 919.469.000 Avro bütçenin %61'i PROGRESS, %18'i EURES ve %21'i ise Mikrofinans ve Sosyal girişimcilik için ayrılmıştır. Ayrıca AB Yapısal ve Finansal Yatırım Fonları aracılığı ile de yoksulluk,

	sosyal içerme ile alakalı sosyal inovasyonlara finansal kaynak sağlanmaktadır. ²⁹
Büyük Toplum Sermayesi (<i>Big Society Capital-BSC</i>), İngiltere	2008 yılında çıkarılan yasa (<i>Dormant Bank and Building Society Accounts Act 2008</i>) ile sosyal etki yaratacak projelere borç vermek ve bu alanlarda yatırım yapmak üzere oluşturulan bu fon devlet tarafından uzun süre kullanılmayan hesaplardaki paraların bu fona aktarılması, çeşitli özel sektör bankalarının da işbirliği ile oluşturulmuştur. Bağımsız sosyal yatırım şirketi olan BSC'in 600 milyon Sterlinlik bir sermayeye sahiptir. Fonun öncelikli iki ana hedefi vardır, bunlardan ilki sosyal yatırımları yönetecek araçları oluşturarak İngiltere'deki sosyal etki yatırımı piyasasına dönüştürücü güçlü bir etki sağlamaktır. İkinci olarak ise bu piyasanın bilginin yayılımı, etkin yaklaşımların ortaya koyulması, kamu politikalarının bilgilendirilmesi yoluyla öne çıkarılması hedeflemektedir (Annual Report and Financial Statements, 2012).
Toplumun Ekonomik açıdan Geliştirilmesi Yatırım Fonu (CEDIF), Kanada	Toplum Ekonomik Gelişim Yatırım Fonu (CEDIF): Kanada'da devlet desteği ile kurulan bu fon, yerel işletmelere ve sosyal girişimlere kurumsal vergilerden elde edilen gelir ile oluşturulan para havuzundan bireylere alternatif fon bulma imkânı sağlamaktadır.
Sosyal İnovasyon Fonu (SIF), ABD	ABD Fedaral Hükümet bünyesinde faaliyet gösteren Sosyal İnovasyon ve Demokratik Katılım Merkezi'ne ait ve 800 milyon dolardan fazla (kamu-özel sektör işbirliği ile) kaynağı olan bu fon, ekonomik imkânların artması, sağlıklı yaşam ve gençlerin gelişimi konularını öncelemektedir. SIF ayrıca refahın tabana yayılmasına ve katılımcı demokrasi, katılımcı ekonomi vb. modellerin gelişmesine destek olacak "What Works" gibi uygulamalara finansal kaynak sağlamaktadır. Nitekim SIF toplumsal ihtiyaç ve çözümleri için ABD genelinde 39 eyalette 35 aracı kuruluşa ve 290 sivil toplum kuruluşuna finansal kaynak sağlamıştır (About the Social Innovation Fund, 2012).
Portekiz Sosyal İnovasyon Fonu, Portekiz	AB Yapısal Fonları tarafından 150 milyon Avro kaynak ile finanse edilen Portekiz Sosyal İnovasyon Fonu ülkedeki sosyal girişimlerin ve inovasyonun sağlanması ve genişletilmesi, sosyal yatırımların yeni formlarını desteklemek ve kapasite geliştirmek için Portekiz Kalkınma Bakanlığı bünyesinde

²⁹ "EU Programme for Employment and Social Innovation (EaSI)", Avrupa Komisyonu, <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1081>, 26 Ekim 2016 tarihinde erişilmiştir.

	kurulmuştur. 2014 yılında oluşturulan bu fon, ülke genelinde sosyal inovatif fikirlere finansal destek sağlayacak önemli bir işlev icra etmektedir.
Sosyal Etki Tahvilleri (SET'ler), Avusturalya	Ülkenin güneydoğusunda bulunan Yeni Güney Galler eyaleti için yerele uygun İngiltere'de uygulanan sosyal yatırım ürünlerine benzer yeni bir yöntemdir. Gerçek manada tahvilden ziyade devlet tarafından düzenlenen sözleşmeden doğan yükümlülükleri ifade eden SET'ler özel yatırımcıların pozitif bir getiri sağlamak için sosyal hizmet programlarına yatırım yapmalarını çekici hâle getirmeyi hedeflemektedir (Warner, 2013).
MineduLab, Peru	Peru stratejik Planlama Sekreterliği Bakanlığının bir parçası olan bu merkez politika yapım süreçlerinde inovatif bakış açısıyla geliştirilen yenilikçi uygulamaların düşük maliyetli müdahaleler şeklinde tasarlanması, pilot uygulamalarının süreç ve sonuçlarının değerlendirilmesi aşamasında bir öğrenme alanı sunmaktadır. Özellikle eğitim politikalarında yenilikçi çözümlerin benimsenmesi ve finanse edilerek uygulamaya konulması hedeflenmiştir. Merkez, Abdul Latif Jameel Poverty Action Lab (J-PAL) ve Innovations for Poverty Action (IPA)'nın teknik desteği ile kurulmuştur.
Sosyal Girişim Destek Yatırım Fonu (SEDIF), Avustralya	2011 yılında Avustralya hükümeti tarafından 40 milyon Avusturalya doları kaynakla kurulan fonun temel hedefi, sosyal girişimlerin gelişmesine, büyümesine ve faaliyetlerinin sürdürülebilir hâle gelmesine yardım edecek finansal katkı sağlamaktadır.
Mikrokredi Uygulamaları Pilot Programı, Çin	Çin'de başlangıçta tecrübelerin ortaya çıkarılması ve gerekenlerin yapılması amacıyla geliştirilmiş bu program bugün Mikrokredi Firmaları olarak, ödeme düzenlemeleri ve ülke çapında kırsal alandaki girişimcilere finansal hizmetler sunmaktadırlar.

Devletin kaynak sağlayıcı rolüne örnek olarak birçok AB ülkesi başta olmak üzere ABD, İngiltere, Slovakya, Portekiz, Avusturalya, Çin ve Peru hükümetlerinin farklı formlardaki politika uygulamaları verilebilir.

Görüldüğü üzere AB İstihdam ve Sosyal İnovasyon Programı, İngiltere'de Büyük Toplum Sermayesi, ABD'de Sosyal İnovasyon Fonu, Canada'da Toplumun Ekonomik açıdan Geliştirilmesi Yatırım Fonu, Portekiz Sosyal İnovasyon Fonu gibi doğrudan devletin himayesindeki finansal enstrümanlar, sosyal inovasyonları geliştirmek ve yaymak üzere

oluşturulan fonlardan birkaçını oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye’de devletin sosyal inovasyonu finansal olarak destekleyen -yenilikçi sosyal politika uygulamalarını saymazsak- geniş çaplı herhangi bir mekanizması bulunmamaktadır. Ancak daha öncede belirtildiği üzere yoksullukla mücadele kapsamında -Çin Mikro kredi Uygulamaları Programı gibi- hayata geçirilen Türkiye Grameen Mikrofinans Programı (TGMP)’ni bu çerçevede ele almak mümkündür. Diğer taraftan, ilk defa İngiltere’de uygulanan ve sonrasında Amerika, Canada ve Avustralya gibi ülkelere yayılan sosyal etki tahvilleri, sosyal inovasyon çözümlerine finansal kaynak sağlamada devletin öncü rol üstlenerek özel sermayeyi motive ettiği alternatif bir kaynak bulma yöntemidir (Warner, 2013). Bir başka ifade ile son yıllarda daha fazla uygulama alanı bulan yöntem, sosyal alana yönelik devlet harcamalarını uzun vadede azaltmayı ve olumlu sosyal sonuçlara yol açmayı hedefleyen yenilikçi finansman modelidir. Dahası hedeflenen çıktıları iyileştirme, sosyal inovasyonun önündeki engelleri aşma ve maliyet düşüren koruyucu hizmetlere yatırımı teşvik etme potansiyeline sahip bu yöntem, performansa dayalı ödeme ve piyasa disiplinini bir araya getirmektedir (Liebman & Sellman, 2013).

Türkiye’de sosyal etki tahvili uygulaması örneği henüz bulunmamaktadır. Sosyal refaha dönük hizmetlerin devlet tarafından finansmanına umut verici, yenilikçi bu yaklaşım, yapılacak uygun düzenleme ve teşvik mekanizmaları ile özel sektör ilgisi, geliştirilecek kamu projelerinin finansmanına çekilebilir. Böylece sosyal programların etkinliğini ve verimliliğini artırma, siyasi olarak çekici olmayan girişimleri fonlama, kamu-özel sektör işbirliğini güçlendirme ve hizmet sağlayıcılarının ölçeklerini büyütmelemlerini sağlaması gibi avantajlar elde edilebilir.

3.2.2 Sosyal inovasyon araştırma çalışmalarını destekleme mekanizmaları

Devlet, sosyal inovasyonların gelişmesinde ve yayılmasında öncü rol üstlenirken hayata geçirilen sosyal inovasyon uygulamalarının istenen işlevleri yerine getirip getirmediğini farklı mekanizmalarla (bu alanda faaliyet gösteren girişimleri fonlama, araştırma yapma, araştırmalara destek sunma vb.) teyit etme rolünü de üstlenmektedir. Daha önce de bahsedildiği gibi gerek kamu bünyesinde gerekse kamu dışı (özel sektör, sivil toplum sektörü, üniversiteler, bireyler vb.) kurumlar tarafından yürütülen merkezler, uygulanan politikaların bilimsel bulgular yardımı ile etkinliğini ortaya koymakta ve derecelendirmektedir. Politika yapıcılarının zaman ve bilgi kısıtı, akademik jargonu tam olarak

anlamada yaşanan zorluklar sebebiyle politikaların kanıta dayalı bir şekilde etkinliğini tam olarak test etme ve değerlendirme fırsatlarının olmayışı bu tür yapıların ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır (Boelman vd., 2015). Böylelikle etkinliği bilimsel yollarla araştırılan ve test edilen politikaların tamamen tedavülden kalkması, yenilenme ihtiyacı veya eksik kalan yanlarının desteklenmesi söz konusu olabilmektedir.

Tablo 9 Kanıta Dayalı İnovasyonları Test Etme ve Değerlendirme Merkezleri

Kurum/Ülke	Faaliyet alanı	Destek veren Kuruluşlar
J-PAL, ³⁰ ABD	2003 yılında kurulan The Abdul Latif Jameel Poverty Action Lab (J-PAL) 40'ın üzerinde üniversiteden 131 akademisyenin bir araya gelmesi ile oluşmuştur. Dünya çapında altı bölgesel ofisi bulunan merkezler, mikrokredi, halk sağlığı, tarım eğitimleri ve kapasite artırımı gibi sosyal politika alanlarında birçok çalışma yürütmektedirler.	Kuruma destek veren çok çeşitli destekleyicileri ve paydaşları (hükümetler, kamu kurumları, özel sektör, STK'lar, üniversiteler vb.) mevcuttur.
What Works Centres, İngiltere	Bu merkezlerde, sosyal inovatif girişimlerin sınıflandırılması, faydalı örneklerin öne çıkarılması ve hangi alanda hangi girişimlerin ne tür etkiler yarattığına dair analiz çalışmaları yapılmaktadır (Alexander & Letwin, 2013).	İlgili bakanlıklar, İngiltere Millî Piyango Kamu İdaresi, üniversiteler.
The Campell Collaboration, Norveç	Enstitü kapsamında suç, adalet, eğitim, uluslararası kalkınma ve sosyal refah alanlarında dünya çapındaki örnekler, sistematik olarak takip edilmekte ve bilimsel olarak analiz edilmektedir.	Hem kamu hem özel sektör iştiraklerinden oluşan çeşitli kurumlar bu oluşuma dâhildirler. Norveç Eğitim ve Araştırma Bakanlığı ve Sağlık Müdürlüğü bu iştirakin ana destekleyicileri konumundadırlar.

³⁰J-Pal'ın ana faaliyet alanı kanıta dayalı bilgilendirme yoluyla yoksulluğu azaltacak politikalara destek olmaktır. Daha ayrıntılı bilgi için <https://www.povertyactionlab.org/about-j-pal> adresinden bilgi alınabilir. 16 Şubat 2016 tarihinde erişilmiştir.

Küresel boyutta en çok mevzu bahis olan konulardan sağlık ve sosyal koruma, yoksullukla mücadele, sosyal refahın artırılması, erken müdahale politikaları, yaşlanma, eğitim, bölgesel ekonomik büyüme gibi geniş bir yelpazeyi içeren politika alanlarına ilişkin değerlendirmelerdir (Alexander & Letwin, 2013). Kamu bünyesinde kurulmuş ve sosyal inovasyonun kaynağı rolünü ifa eden *Mindlab* (Danimarka), *LivingLab* (AB), *Social Innovation Generation* (Kanada), *La 27e Region* (Fransa) gibi sosyal inovasyon laboratuvarları da kısmen bu çerçevede ele alınabilir. Ancak çoğunlukla devletten bağımsız olarak faaliyet gösteren bu inisiyatifler, akademik bilgiyi de kullanarak kanıta dayalı değerlendirmeler yapmaya odaklanmaktadır.

Bölgesel, ulusal ve uluslararası boyutta ve devletten bağımsız olarak faaliyet gösteren bu tür yapılara³¹ örnek olarak ABD, İngiltere, Norveç gibi ülkeler verilebilir. Tablo 13'te ülkelerin ulusal ve uluslararası boyutta faaliyet gösteren aynı zamanda doğrudan ve/veya dolaylı devlet tarafından desteklenen kanıta ve bilimsel veriye dayalı politika test etme ve değerlendirme merkezleri, ülke bazında ve faaliyet alanlarına göre karşılaştırılmış bir şekilde gösterilmektedir. Tabloda bahsi geçen organizasyonlar özellikle sosyal politika alanlarında bilinen ve ölçülebilen en etkin müdahaleleri ve uygulamaların ortaya konulmasını sağlayarak sosyal inovasyonun desteklenmesine ve ekosistemin oluşmasına yardımcı olmaktadır.

Kanıta dayalı pratikler “tartışmasız bir otoritenin kesin bir reçetesi” olmamakla birlikte, gözden kaçırılmaması gereken husus da herhangi bir uygulamaya dönük test ve değerlendirmeler sadece araştırma değil deneysel bilginin çok büyük bir miktarda var olması ile ortaya koyulmasıdır. Ayrıca bireysel çalışmaların sonuçları koşulsuz bir şekilde genellememeli, herhangi bir ülke veya bölgeye özgü durumların göz ardı edilmemesi mühim bir diğer husustur (Boelman vd., 2015). Bu kapsamda, Türkiye de dâhil birçok ülke için yerel ve bölgesel sorunların çözümünde sosyal inovasyonu değerlendirecek daha küçük ölçekli sosyal inovasyon atölyelerinin kurulması, mikro düzeyde politika yapıcı ve uygulayıcıların dikkate alacağı bir diğer yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bahse konu proje, AB proje uygulamalarının etki değerlendirmesi yoluyla başarılı olanların sonuçları üzerinde durarak hangilerinin yaygınlaştırılabilir olabileceğini değerlendirmesi

³¹ Bahsi geçen inisiyatifler bağımsız olmakla birlikte kamu tarafından maddi manevi desteklenmektedirler. Ayrıntılı bilgi için: <https://www.gov.uk/guidance/what-works-network>, 17.02.2016

bakımından anlamlıdır. Diğer taraftan bütüncül politikaların benimsenmesi, enerji kaynak tasarrufu, sürdürülebilirlik konularında sosyal inovasyonların artmasına ve toplumsal faydanın maksimize edilmesine ciddi katkılar sunması söz konusudur.

TÜBİTAK ağırlıklı olarak teknoloji ve endüstri odaklı alanlarda yapılan çalışmalara destek sunarken 2005 yılında kurulan Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma Destek Grubu (SOBAG) ile diğer bilim/teknoloji alanlarıyla eşit statüde toplumsal fayda sağlayacak sosyal konulara fon desteği vermektedir. SOBAG, sosyal ve beşerî bilimlerin tüm alanlarında faaliyetlerini yürüten bilim insanlarını destekleyerek küresel gelişmeler ve ülke öncelikleri doğrultusunda, bilimsel araştırma faaliyetlerini teşvik etmeyi ve geliştirmeyi hedeflemektedir. Bu programın içeriğinde sosyal inovasyon kavramı geçmese de sosyal etki yaratması muhtemel bazı çalışmalara destek verildiği söylenebilir. Fakat fonun, uygulama boyutuna dönük çalışmalara destekten ziyade sosyal bilimler araştırmalarına uygun bir program olması sosyal inovasyonu destekleyen fon olarak adlandırılmasını güçleştirmektedir.

2014-2018 Onuncu Kalkınma Planı Kamu Harcamalarının Rasyonelleştirilmesi Eylem Planı dâhilinde Türkiye’de sosyal amaçlı programların amaçlanan faydayı sağlayıp sağlamadığının değerlendirilmesi için etki değerlendirme araştırmaları ve sosyal yardım verilerine ilişkin analizlerin yapılması planlanmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2014). Böylelikle sosyal yardım ve hizmetlerde bütüncül bir anlayışın geliştirilmesi ve uygulamaların etkinliğin artırılması imkânı sağlanmış olacaktır. Etki değerlendirmelerinin ne tür bir metotla ve kalite odaklı hangi kontrol sürecinden geçirilerek yapılacağı tam olarak net değildir. Bu kapsamda Bütünleşik Bilgi Sistemi verileri, diğer kurumların veri tabanları ve yürütülen proje çıktılarının yanında konuya ilişkin akademik yayınları da analiz edecek ve etkinliğini ölçecek “What Works Center” formatında bağımsız bir mekanizmanın varlığı ve çalışmaları daha objektif ve zengin sonuçları ortaya koyacaktır.

3.2.3 Sosyal yenilikçi kamu satın alımı

Kamu satın alımı (*public procurement*) veya daha yaygın kullanılan ifade ile kamu ihaleleri ülkelerin özellikle yerel dinamiklerini (ürün, kaynak ve hizmetleri) harekete geçirecek ve besleyecek temel politika araçlarından biridir. Geçmişte ABD, Japonya gibi gelişmiş ülkeler tarafından kullanılmış önemli bir sanayi politikası aracı olan kamu alımları, günümüzde çok daha geniş kapsamda ele alınmaktadır. Özellikle “yenilik temelli kamu alımı” politikaları

aracılığıyla iktisadi ve insani kalkınma çok yönlü olarak desteklenmektedir (Yülek & Tiryakioğlu, 2013). Sözgelimi Arrowsmith (2010) kamu alımlarının yaygın olarak dezavantajlı sosyal grupların iktisadi gelişmesini desteklemede kullanılabileceğinin altını çizmekte ve söz konusu politikaları sınıflandırmaktadır. Bunlar (1) genel yasal şartlara uyum sınırlılığı, (2) sözleşmenin yürürlüğe girme sınırlılığı ve (3) politika uygulama mekanizmaları sınırlılığı olarak üç farklı başlıkta ele alınmıştır. Bu kapsamda, bazı ihalelerin muhtelif kriterlere göre sadece belli bir grup veya gruplar için ayrılması ve ekonomik fırsatlar sağlanarak onların güçlendirilmesi hedeflenmektedir (Arrowsmith, 2010). Yine kamu satın alımı yoluyla devletin arzu edilen sosyal politika çıktılarını nasıl ürettikleri konusunu ele alan McCrudden (2004) kamu ihalelerinde sürdürülebilirliğin, çevreci ve sosyal içerikli kamu alımı politikalarının benimsenmesi ile sağlanabileceğini iddia ederek bu iki konsepti “sürdürülebilir kamu satın alımı” çatısı altında bütünleştirmiştir. Her iki yazarın da vurguladığı nokta, kamu ihale sürecinde çeşitli kırılgan grupların (kadınlar, yeni göç edenler, engelli gruplar vb.) yasal bağlayıcılığı olan birtakım özel tedbirlerle desteklenmesi ihtiyacıdır.

Tablo 10’da görüleceği üzere sosyal yenilikçi kamu satın alımlarına örnek teşkil edebilecek birçok uygulama bulunmaktadır. Geçmişte ayrımcılığa maruz kalmış yerli ırkları kalkındırma ve yoksulluğu azaltma adına girişilen yenilikçi kalkınma modellerinin desteklenmesi ve bu çerçevede üretilen ürünlerin devlet tarafından satın alınması (Malay yerlileri, Kanada aborjinleri, ABD’deki siyahiler ve diğer azınlık etnik guruplar vb.), sosyal girişim olarak adlandırılan girişim çıktılarının devlet tarafından satın alınması, söz konusu toplumsal grup ve girişimlerin büyümesine ve gelişmesine katkı sağlayan örneklerden bazılarıdır. Diğer taraftan, kamunun sorumluluğunda bulunan sosyal problemlerin çözümünde faaliyet gösteren ve yenilikçi faaliyetleri ile bu problemlerin çözümüne katkı sağlayan girişimlerde (dışlanmış bireylerin sosyal hayata aktif katılımı, kriminal risk teşkil eden gençlerin veya zararlı madde kullanan gençlerin rehabilite edilmesine yönelik yenilikçi çalışmalar vb.) bu çerçevede devlet tarafından satın alınmakta ve desteklenmektedir.

Tablo 10 Sosyal Yenilikçi Kamu Satın Alımı Ülke Örnekleri

İngiltere	Sosyal Değer Yasası (Social Value Act)	2013 yılında yürürlüğe giren bu yasaya göre tüm kamu kuruluşlarının hizmet alımında sosyal değer yaratma hususunun dikkate alınmasını öngörür.
İngiltere	Gençlik İşbirliği Fonu (Youth Engagemet Fund)	Birleşik Krallık tarafından yürütülen bu kamu satın alımı kapsamında, risk altındaki gençleri (eğitim, staj ve çalışma hayatı içerisinde olmayan) eğitime veya çalışmaya yönlendirici çalışma yapan ve somut sonuçlar ortaya koyan kurumlara sonuç odaklı olarak ödeme yapılmaktadır. Bu çerçevede kurulmuş olan fon miktarı 16 milyon pound civarında olup Sosyal Etki Tahvili olarak kullanıma sunulmaktadır.
Kanada	Sosyal Kamu İhalesi Talağı (Social Procurement Framework)	Kanada’da taslağı hazırlanan ve bazı şehirlerde başlanan uygulama temelde dezavantajlı drupları desteklemek suretiyle yoksulluğu azaltma politikası olarak görülmektedir. Bu çerçevede somut çıktıları olabilecek ve denetlenebilecek sosyal etki çalışmalarının devlet tarafından nasıl satın alınabileceği noktasında çalışma yürütülmektedir (Toronto Social Procurement Program, 2016).
Güney Afrika	Siyahileri Ekonomik Olarak Güçlendirme Yasası (Black Economic Empowerment Act)	2003 yılında çıkan bu yasa ile Güney Afrika’daki dezavantajlı guruplardan ülkenin siyahi nüfusunu sosyal içerme kapsamında, hedeflenen bazı kamu satın alımı politikaları ile aktif olarak destekleyecek bir özelliğe sahiptir.

Ancak genel itibariyle bakıldığında ülkelerin kamu satın alma politika yapıları ekonomik kalkınmaya paralel olarak insani kalkınmanın sağlanmasına araç olan soysal inovasyonu desteklemede zayıf oldukları görülmektedir (Boelman vd., 2015). Çoğu sosyal işletmenin küçük ölçekli olması, kamu sektörü anlaşmasını yürütecek yeterli altyapı, bilgi ve finansal kaynağa sahip olmaması, dolayısıyla rekabet edebilme güçleri onları kamu ihalelerinde yer almalarını zorlaştırmaktadır. Diğer taraftan, yukarıda sayılan muhtelif sebeplerle ihale sürecinde kamunun küçük işletmelerle işbirliği hususunda yasal bağlayıcılığın olmaması bu kurumların bahse konu sosyal girişimlerle çalışma hususunda isteksiz davranmalarına sebep

olmaktadır. Dahası kamunun, Türkiye de dâhil çoğu ülkede henüz resmî statüsü olmayan sosyal girişimler ile işbirliği konusunda tecrübesinin azlığı ve üretilen sosyal etkinin tam olarak ölçülememesi, kamunun bu potansiyeli kullanmasını güçleştiren faktörlerdir.

Yukarıda anılan ve Türkiye özelinde de geçerli olan bariyerlerin aşılmasında siyasa yapıcılarının sosyal girişimleri destekleyecek ve piyasa ile rekabet gücünü arttıracak tedbirler alma hususunda yadsınamaz roller üstleneceği değerlendirilmektedir. Tüm bu zorluklara rağmen bazı ülkeler ihaleleri sürecinde sosyal inovasyonu dikkate alacak sosyal kamu ihalesi taslağı üzerinde çalışmakta ve bazı bölgelerde ise oluşturulan politika belgeleri yürürlüğe girmektedir. Örneğin İngiltere Kolombiya'sı sınırları içinde bulunan Qualicum Beach Kasabası 2016 Haziran ayında Kanada'nın ilk "Sosyal Kamu Satın Alımı Politikası"nı yürürlüğe sokmuştur. Daha önce İngiltere Kolombiya'sı "Sosyal Etki Satın Alma Rehberi", Cumberland Kasabası "Sosyal Kamu Satın Alımı Taslağı" oluşturmuş, Toronto ise "Sosyal Kamu Satın Alımı Programı" başlatmıştı (Sailland, D., 2016). Bölgesel bazda atılan söz konusu adımlar ulusal boyutta sosyal etkiyi yaratacak "katma değer" in oluşmasını ve sosyal inovasyonun yeşermesini kolaylaştıracak etkiyi sağlaması açısından önemlidir.

İngiltere'de ise yasal bağlayıcılığı bulunan Sosyal Değer Yasası (*Social Value Act*) ile daha kamu ihalesi sürecinin başında sosyal faydanın dikkate alınmasını gerektiren bir yapı söz konusudur (Boelman vd., 2015). 2014 yılında AB kamu ihaleleri yasası, sosyal ve çevresel etkileri dikkate alacak şekilde yeniden düzenlenmiş, 2016 yılı Mart ayına kadar bütün üye ülkelerin, ulusal kamu ihaleleri yasasını revize etmeleri istenmiştir. Diğer taraftan sosyal girişimlerin sosyal kamu ihalelerine katılmalarını destekleyecek stratejiler AB sosyal politikasını modernizasyonunun bir parçası olarak görülmektedir (Pirvu & Clipici, 2016). Bu çabaların yanında ülkelerin kamu ihalesi süreçlerinde çevresel ve sosyal etkiyi dikkate alan çalışmaları gün geçtikçe çoğalmaktadır.

Türkiye'deki duruma bakıldığında kamu ihaleleri piyasasına ürün ve hizmet sunacak sosyal girişimleri ve bunların yaratacağı sosyal etkiyi göz önüne alacak sosyal sorumlu kamu ihalesi yasası henüz gelişmemiştir. Hâlihazırda uygulanan kamu satın alımı yasası çevresel ve sosyal kriterlerin kamu ihalelerinde dikkate alınmasını teşvik etse de eğer ihale sürecinde daha çevreci olan ürün, en düşük fiyatta değilse kamu kurumu tarafından alımına izin verilmemektedir (Koenig, A., 2014). Dolayısıyla devletin ürün ve hizmet alımı piyasası ile sosyal değer üreten sosyal organizasyonların işbirliğini güçlendirecek fırsatların oluşması sağlayacak sosyal yenilikçi kamu satın alımı politikalarının henüz gelişmemiş olduğu

söylenbilir. Bununla birlikte Türkiye’de devlet kurumlarından kalkınma ajansları, belediyeler ve yönetim kademesinin bir kısmının bu sahaya olan ilgisi dikkat çekmektedir. Yine de Türkiye’de sosyal inovasyonun gelişmesine imkân sunacak daha elverişli bir politik ve yasal altyapıyı hazırlayacak kapsamlı ve bütüncül bir politika ve bakış açısına ihtiyaç duyulmaktadır.

3.2.4 Yeni yasal düzenlemeler

Devletin entegre edici rollerinden biri sosyal etki üretecek yeni yasal düzenlemelerin hazırlanıp hayata geçirilmesidir. Bu kapsamda öncelikli hedefi topluma fayda sağlayacak yenilikçi çözümleri üreten sosyal girişimlerin yasal olarak tanınması önem taşımaktadır. Günümüzde ABD, İngiltere, Belçika Kanada, Slovenya gibi ülkeler sosyal girişimleri yeni yasal bir form olarak tanımaktadır. ABD’de 50 eyaletten 40 tanesinin sosyal inovasyonun hızlandırılmasına yönelik az ya da çok politika geliştirdikleri bunlardan Vermont, Massachusetts, Maryland ve Illinois eyaletlerin diğerlerine oranla sosyal inovasyonu destekleyecek yeni yasal formları (*L3C*, *Benefit Corporation*, *SIBs*) önermiş ve oluşturmuşlardır (Berzin vd., 2014). Diğer taraftan Kanada’nın farklı bölgelerinde ve eyaletlerinde sosyal inovasyona dönük yasal düzenleme, politika ve programlar değişiklik göstermektedir. Bunlardan Britanya Kolumbiyası, Quebec, Ontario, Manitoba, Yeni İskoçya, Alberta ve Saskatchewan eyaletleri sosyal girişimlerin yasal ve finansal düzeyde görünür kılacak uygulamaları hayata geçirmişlerdir (Volynets, 2015).

Daha önce de ifade edildiği üzere ülkeler bazında benzer veya farklı nitelikler taşıyan sosyal girişimler, elde ettikleri geliri sosyal misyonlarına ulaşmada kullanmakta ve karlarının neredeyse tamamını tekrar bu sosyal misyonu yaymak için kullanmaktadırlar (Boelman vd., 2015). Öncelikli hedefi toplumsal fayda sağlamak olan sosyal girişimlerin farklı formlarını içeren örnekler Tablo 11’de yer almaktadır.

Tablo 11 Sosyal Girişimlerin Yasal Statüsünün Olduğu Ülke Örnekleri

Ülke	Yasal Statü	Kuruluş Amacı, Açıklama
ABD	Düşük Kâr Amaçlı Limited Şirketler (<i>Low-Profit Limited Liability Companies-L3C</i>)	2008 yılında özel-sivil toplum sektörü arasındaki sınırları aşan bir anlayışla yasal çerçevesi oluşturulan L3C'lerin öncelikli hedefi klasik şirket statüsünden farklı olarak toplumsal fayda oluşturmaktır. Vergiye tabi olan bu şirketlere vergiden muaf bağışlarla fon temin edilememektedir (Berzin vd., 2014).
ABD	Kamu Yararı Ticaret Ortaklığı (<i>Benefit Corporations</i>)	Genel kamu yararı gözetilen bir sadece kâr güden veya sadece kâr gütmeyen organizasyonları destekleyen yasal statüdür. 2010 yılında yasal statü kazanan çift amaçlı bu yapı, öncelikli olarak sosyal değer yaratılması aynı zamanda da yatırımcı ve kâr sahiplerinin çıkarları için çalışmaktadır (Berzin vd., 2014).
İngiltere	Kamu Yararı İçin Kurulmuş Şirket (<i>Community Interest Company- CIC</i>)	2005 Kamu yararına sonuçlar üretecek girişimleri gerçekleştiren ve sosyal faydanın neler olduğunun düzenleyici kurumlar tarafından tanımlandığı şirket çeşididir.
Kanada-British Colombia	Kamu Yararı İçin Kurulmuş Şirket (<i>The community contribution company- CCC</i>) ³²	Özel sermayeyi sosyal girişim sektörüne yönlendirmek ve toplumsal fayda sağlamak amacıyla kurulmuş şirketler.
Belçika	Sosyal Amaçlı Şirket (<i>Social Purpose Company</i>)	Elde edilen kar, ortakların kâr maksimizasyonu için değil, sosyal fayda sağlayacak amaçlar için kullanılmalıdır ve şartları yasalarla belirlenmiştir.
Slovenya Sosyal Girişimcilik Yasası 2011)	Kâr Amacı Gütmeyen Tüzel Kişilikler	Kanun tarafından tanımlanmış aşağıdaki faaliyeti yürüten kooperatifler, şirketler, enstitüler ve vakıflar: sosyal yardım, aile yardımı, engelli bireylerin korunması, eğitimi ve desteklenmesi, bilim ve eğitim çalışmaları, gençlik çalışmaları, halk sağlığını iyileştirme, sosyal içerme, işsizlere yönelik çalışma, risk altındaki bireylere dönük çalışmalar.

³² “Kamu yararı için kurulmuş şirket” olarak adlandırılan bu girişimlerin çalışma yöntemleri ve özel sermayeyi sosyal girişim sektörüne nasıl yönlendirdikleri ile ilgili bilgilere <http://www.fin.gov.bc.ca/prs/ccc/> adresinden ulaşılabilir. 12 Mart 2016 tarihinde erişilmiştir.

İngiltere’de hükümet 1990’ların sonundan itibaren sosyal girişimcilik bir dizi politika belgeleri ve oluşturulan kuruluşlar vasıtasıyla güçlü bir şekilde desteklenmektedir. Oldukça gelişmiş kurumsallaşmış destek yapısına sahip bu sektörde girişimcilerin sayısı hızlı bir şekilde artmıştır. İstatistiklere göre İngiltere’de 2003’te yaklaşık 5.000 civarında olan sosyal girişimlerin 2013 yılı itibariyle 70.000’i geçtiği belirtilmektedir. 2005 yılından itibaren 11.000’nin üzerinde kamu yararı için kurulmuş şirket (*community interest company*) kurulmuş, son beş yılda ise bu hareketin büyümesini destekleyecek finansal araçların sayısı önemli ölçüde artış göstermiştir. Bu kapsamda yaklaşık 800.000 kişiye istihdam ve ekonomiye 24 milyar sterlin katkı sağladığı düşünülmektedir (Villeneuve, F., & Temple, N., 2015).

Yine Avustralya’da çoğu küçük ölçekli olmak üzere irili ufaklı 20.000 sosyal girişim bulunmakta, bunların bir kısmı yerel ve bölgesel ölçekte bir kısmı ise uluslararası alanda faaliyet göstermektedir. Millî gelirin yaklaşık %3’ünü oluşturan söz konusu sosyal girişimlerin bir kısmının (%37) son beş yılda kurulduğu bilinmektedir (What do Australian social enterprises look like?, 2015).

Sosyal inovasyonun gelişmesini engelleyen faktörler bahsinde Türkiye’de sosyal girişimlerin yasal statüsünün bulunmadığı belirtilmişti. Buna karşın birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de STK, kooperatif ve şirket statüsünde sosyal girişim faaliyetleri yürütebilmektedir. Türkiye de dâhil gelişmekte olan ülkelerde sosyal girişimlerin ayrı bir yasal form olarak tanınması ve görünür hâle gelerek daha sürdürülebilir bir yapıya kavuşması, toplumsal sorunların çözümünde araç olarak görülen sosyal inovasyonun ana aktörlerinden biri hâline gelmesinin önündeki engellerden birini aşmış olacaktır.

Özetle görülmektedir ki pek çok ülkede sosyal inovasyon bakış açısını benimseyecek farklı yasal sosyal girişim formları bulunmaktadır. Türkiye’de ise sosyal girişimlerin özel bir formu bulunmadığı, buna karşın sosyal inovatif fikirlerin uygulanmasının; STK, kooperatif ve şirket gibi kurumlar aracılığı ile yürütüldüğü görülmektedir. Sosyal girişimcilik ile ilgili yasal mevzuatın yukarıda da bahsedildiği üzere ekonomik ve sosyal kalkınmada gelişen yeni paradigmalara birlikte önemli bir ihtiyaç hâline geldiği anlaşılmıştır.

3.2.5 Sosyal inovasyon iletişim ağlarının desteklenmesi ve geliştirilmesi

Sosyal inovasyon alanında işbirliği ağları ve bilgi paylaşımını sağlayacak online veya fiziki platformların oluşturulması ile sosyal inovatörlerin ortaya çıkardıkları yeniliklerin gelişmesi ve yayılması konusunda motive edilmesi mümkündür. Bu desteği sağlarken devlet, bu faaliyetleri gerçekleştirecek hâlihazırdaki yapıları finansal kaynak sağlamanın yanında bahse konu hizmetleri kamu satın alımı şeklinde gerçekleştirebilir. Ayrıca devletin iç mekanizmalarını harekete geçirmek suretiyle herhangi bir kamu kuruluşu altında bu hizmeti bizzat kendi verebilir. Örneğin Avrupa Komisyonu bünyesinde kurulmuş olan Sosyal İnovasyon Değişim Ağı (*Social Innovation Exchange Networks*)’nın ev sahipliği yaptığı “Sosyal İnovasyon Avrupa” adlı internet sitesi, tüm sosyal inovatif girişimcilerinin, akademisyenlerin, fon sağlayan kuruluşların, danışmanlık hizmeti veren şirketlerin, üniversitelerin, STK’ların ve ilgili kamu kurumlarının bir araya gelmesine imkân sektörler arası engelleri kaldırarak büyümeyi sürdürmek, işbirliklerinin devamlılığını teşvik etme ve bilgi paylaşımını kolaylaştırma adına çok önemli bir rol üstlenmektedir (Milligan, 2013) tanmaktadır. Benzer şekilde ABD Beyaz Saray bünyesinde faaliyet gösteren Sosyal İnovasyon Merkezi de çeşitli aktivitelerle sosyal alanda yenilik üreten kişileri, örgütleri ve kurumları bir araya getirmektedir.

Kurumlar arası işbirliği, uzun vadeli girişimlerin bütünleştirici bir unsur olarak bir araya gelmesi ve bağlantıda kalması, tüm paydaşlar için iletişimi kolaylaştıracak yapıların gelişmesine katkı sunmakta ve yatırımcılar, girişimciler, toplum ve siyaset yapıcılar arasındaki koordinasyonu sağlaması gibi farklı formlarda ortaya çıkabilmektedir. Bu kapsamda devlet, sosyal inovasyon uygulamalarında sektörler arası engelleri kaldırarak büyümeyi sürdürmek, işbirliklerinin devamlılığını teşvik etme ve bilgi paylaşımını kolaylaştırma adına çok önemli bir rol üstlenmektedir (Milligan, 2013).

Senegal’de devlet tarafından kurulan Yatırım Konseyi³³ ile devlet, özel sektör ve diğer geliştirme ortaklarından oluşan 400’ün üzerinde temsilci bir araya gelmiştir. İlgili tüm paydaşların katılımı ile gerçekleşen on oturumluk bir toplantı sonunda “Özel yatırımların sosyal etkisini güçlendirmek için hangi reformlar/düzenlemeler gereklidir?” sorusunun

³³ Konsey yönetmelikler veya genel emirlerle kurulmuş, daimî inceleme veya istişare grubunu ifa eder. Kendisine verilmiş konular üzerinde belirli makama teklif ve tavsiyelerde bulunana Konsey ilgili makamların (asker, sivil veya karma) kıdemli temsilcilerinden oluşmaktadır. Konsey de ilgili şahıslar için bu kurulda üyelik –asil sekreterlik görevi almış olanlar dışında- esas görevlerine ek bir görevdir.

cevabı etraflıca tartışılmıştır. Yine Hindistan’da ulusal inovasyon yol haritasını geliştirmek amacıyla 2010 yılında kurulan Ulusal İnovasyon Konseyi, gelecek on yılda paydaşları bir araya getirecek etkin bir aracı olmakta ve dolayısıyla bölgeler ve endüstriler arası inovasyonu desteklemeyi hedeflemektedirler.

Türkiye açısından bakıldığında ise sosyal etki yaratacak paydaşların bir araya getirmek amacıyla benzer ağların gelişmesinde devletin doğrudan ve dolaylı katkısı oldukça büyük olacaktır. Diğer taraftan, politika yapıcılar için sosyal inovasyon süreçlerinde paydaşları bir araya getirecek ağlar oluşturmak hem ucuz hem kolaydır. İdeolojik bakış açısından bağımsız, devletin kucaklayıcı anlayışıyla farklı sektörleri bir araya getirmesi ile maddi manevi giderek artan yenilikçi çözüm arayışları ve uygulamalarına liderlik etmesi, toplumsal sorunların giderilmesinde daha etkili olacağını gösterir.

3.2.6 Vatandaş katılımını destekleme

Günümüzde demokratik yönetişim ve katılımcı politika yapımı süreçlerinde sivil toplumun kalkınma ortağı olarak büyüyen rolü yadsınamaz bir gerçektir. Yenilikçi yöntem ve eylemlerle desteklenen katılımın nasıl olacağı ve nasıl başarılabilceği hususu ise bu tartışmada ön plana çıkmaktadır. İster “katılımcı yönetişim” olsun ister “vatandaş katılımı” olsun, daha iyi bir geleceği kurgulayan ve destekleyen her türlü katılım Şekli sosyal inovasyon olarak adlandırılabilir.

Sosyal inovasyon fikir ve uygulamaların gerekliliğinin artmasının yanında sosyal inovasyon çözümlerinde vatandaş katılımını destekleme ve toplumsal bağları güçlendirme birkaç sebepten dolayı gittikçe önem kazanmaktadır. Her Őeyden önce etkin bir çözüm üretebilmek ve uygulamak üzere toplumsal sorunu veya ihtiyaı iyi anlamak gerekmektedir. Klasik yönetim modellerinde vatandaşlar, çoğunlukla yeni çözümün geliştirilmesinde söz sahibi değillerdir (Boelman vd., 2015). Bunun yerine siyasa yapıcılar, kamu çalışanı ve sivil toplum rgt temsilcileri ya da liderleri sosyal sorun ve ihtiyaçlar ile birebir karşı karşıya kalmadan, ancak halktan gelen dolaylı tecrübe, istek ve bilgi birikimlerini aktarmak suretiyle soruna çözüm arama yolunu benimsemektedirler. Bu durum, çoğu zaman toplumsal ihtiyaa gerçek manada cevap vermekten uzak uygulamaları doğurmakta, gereksiz kaynak ve zaman kaybına neden olmaktadır. Hangi sektörden olursa olsun sosyal inovatör “vatandaşlar kendi yaşamlarının uzmanlarıdır ve kimse bu rolü üstlenme konusunda hak iddia edemez”

yaklaşımını göz ardı etmemelidir (Bason, 2010, s.151; Davies, Simon, Patrick, & Norman, 2012, s. 5). Dolayısıyla, bir bölgede insanların yüz yüze kaldıkları sorunun çözümünde bizzat kendilerinin aktif rol üstlenmesi ve çözümün bir parçası olmaları hayati önem taşımaktadır.

Toplum katılımını gerekli ve değerli kılan bir diğer husus, bireyin sosyal inovasyon fikrinin kaynağını oluşturmasıdır (Boelman vd., 2015; Davies vd., 2012). Vatandaşın bizzat kendisinin yeniliğin kaynağı olduğunu belirten Bason (2010) bunun aynı zamanda kamu sektörü inovasyonunun da itici gücü ve esin kaynağı olduğunu iddia etmektedir. Buna ek olarak Von Hippel (2005) liderlik kapasitesi olan kullanıcıların yeni fikir üretiminde görevlendirilmesinin önemine vurgu yapmıştır.

Diğer taraftan sorun ile yüz yüze kalan halk, devletten daha farklı bir bakış açısı ile yenilik üretebilme potansiyeline sahiptir. Çünkü karşı karşıya kalınan sorunlar o kadar karmaşık ve geçişkendir ki özgün bir çözüm üretmenin, farklı grupların sürece dâhil edilmesine, çeşitliliğine ve bütünün parçalarının yeniden birleştirilmesine bağlı olduğu vurgulanmıştır (Westley, Zimmerman, & Patton, 2009). Bu kaynağı değerlendirmek için devlet katılımcı tasarım (*co-design*) faaliyetlerini ve inovatif fikir üretmede rekabeti destekleyebilir ve böylelikle ortaya çıkacak sosyal etkiyi maksimize edebilir.

Tablo 12 *Vatandaş Katılımı Destekleme ve Toplumsal Bağları Güçlendirme*

Sİ UYGULAMA ŞEKLİ / ÜLKE	AÇIKLAMA
TBMM’de İlk Sivil Anayasa Çalışması (2011), Türkiye	Türkiye tarihinde ilk sivil anayasa olan özelliğini taşıyacak bu çalışma, değişen ve gelişen toplumsal ihtiyaca artık cevap veremeyen askerî/darbe anayasalarından çok farklı bir bakış açısıyla hazırlanacaktır. Bu süreçte, anayasa yapım sürecine tüm partilerden temsilcilerin katılmasının yanında halkın katılımı da desteklenecek ve nihayetinde verimli bir anayasa oluşturulmuş olacaktır. ³⁴
Kent Konseyleri-Yerel Gündem 21,	Uzun soluklu bir deneyimi ifadeden bu Program, başta sivil toplum kuruluşları ile yürütülen gönüllülük hareketi ile çok

³⁴ Görüş bildirme mekanizması, vatandaşların farklı kişi ya da kesimlerin görüşlerini görerek değerlendirme imkânı bulamaması yani sistemin kapalı bir yapıda tasarlanmış olması, katılımı yeterince desteklemediği eleştirisini gündeme getirmiştir (Yerlikaya, 2015).

Türkiye Bursa/Antalya	aktörlü ve çok sektörlü çalışmaları kapsamaktadır. Program çerçevesinde kadın, çocuk ve engelli meclisleri, gençlik ve kent konseyi gibi çok sayıda gönüllü çalışma gruplarının kendileri ve yaşadıkları kentle ilgili birçok konuda çalışma yapmalarına, fikir üretmelerine ve projeler geliştirmelerine imkân sağlayan bir yapıda kurgulanmıştır.
Family by Famil,' Avusturalya	Kamu yetkilileri ve ailelerin birlikte tasarladıkları bu yeni model ailelerin güçlendirilmesi ve kriz durumları ile daha az karşılaşmasını hedeflemektedir.
Participatory Budgeting, Brezilya	Brezilya ve bazı Güney Amerika ülkelerindeki görülen bu uygulama kapsamında, belediye veya eyalet yönetimi, yapılacak yatırımların bir kısmını halka sormakta ve halkın öncelikli olarak belirttiği alanlara veya projelere yatırım yapmaktadır.
I Paid a Bribe, Hindistan	Hindistan'da geliştirilen bu sistem, vatandaşların hangi kuruma ne kadar rüşvet verdiklerini ifşa ettikleri, bu sayede ilgili kişi ve kurumların dönüşümleri noktasında baskı oluşturdukları bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır. Sistem sayesinde belli bölgelerde rüşvet sorunu büyük ölçüde azalmıştır. Sonuç olarak vatandaş katılımı inovatif bir girişim sayesinde yaşam koşullarının iyileşmesi ve eşitlik adına önemli bir sonuca ulaşılmıştır.
legislationlab.org, Fas	Fas'ta gerçekleşen bu girişim, Fas Kralı tarafından girilen yeni anayasa yapım sürecine katkı sağlanmış, halkın yasa önerileri sayfada tartışmaya açılmıştır. Sistem kapsamında atanmış hukuk danışmanları ise hangi yasanın hangi sonuçları doğurabileceği hususlarında halkı bilgilendirmişlerdir. Sistem üzerinden oluşturulan anayasa taslağı meclise sunulmuş ve meclis tarafından son şekli verilen taslağın yaklaşık %40'ı LegislationLab tarafından sunulan maddelerden oluşmuştur.
Cheong-Chek (Policy by Listening) Forum, Güney Kore	Cheong-ChekForum (CCF), Kore dilinde "dinlemek" ve "politika" kelimelerinden türemiş Seul şehrine dair yeni politika geliştirme sürecinde halkın katılımını amaçlayan bir iletişim yöntemidir. Vatandaşlara politika yapım sürecinin son aşamasında değil daha ilk tasarlanma safhasında katılımını destekleyen bu toplantıda (<i>town hall meeting</i>) fikir ve öneriler toplanmakta ve değerlendirilen bu öneriler politika oluşturma sürecinin en başında dikkate alınmaktadır (Kim, Rim, Han, & Park, 2015).

Tablo 12’de görüldüğü üzere vatandaş katılımını arttıracak alternatif iletişim yöntemleri, destek, katılım ve denetim mekanizmaları konusunda yenilikçi süreçler işletmektedirler. Tüm bu yöntemler, bir toplumda var olan ihtiyacın veya kemikleşmiş bir sorunun çözümünü en hızlı, kolay ve etkili bir şekilde giderilmesini ve çözülmesini sağlayan yenilikçi sosyal inovasyon uygulamalarıdır.

Çeşitli ülkelerde uygulana gelen katılımcı bütçe, meclis ve halk arasında ara kurumlar, meclisi denetleyen halk girişimleri gibi yenilikçi ve katılımcı pek çok örnek görülmekle birlikte Türkiye’de de bahse konu demokratik katılımı ve toplumsal katkıyı destekleyen yenilikçi yaklaşımlar vardır. Sözgelimi Türkiye’de toplumsal ihtiyaca cevap verecek ve Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından “yeni ve sivil bir anayasa” hazırlama çalışmaları en kapsamlı ve etkin sosyal inovasyon örneği olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda, 2011 yılında TBMM çatısı altında kurulan Anayasa Uzlaşma Komisyonu, tüm partilerin eşit sayıda üye katılımı ile oluşturulmuştur. Çeşitli nedenlerle çalışmalarına ara veren komisyon, 26. yasama döneminde de çalışmalarını dört aşamalı bir yöntem ile sürdürmeyi hedeflemiştir. Bunlardan ilki katılım yoluyla veri toplama ve değerlendirme aşaması ki kamuoyunda “katılım aşaması” olarak bilinmektedir. İkincisi, ilkelerin benimsenmesi ve esas olarak bir metin oluşturulması aşaması, üçüncü aşama ise oluşturulan metnin kamuoyuyla paylaşılması ve geri dönüşler üzerine metnin tekrar revize edilmesi olarak sıralanmıştır. Katılım aşamasında Anayasa Uzlaşma Komisyonu ilk kez TBMM komisyonlarının klasik çalışma usullerinin dışına çıkarak birtakım yenilikler belirlemiştir. Anayasa çalışmalarını kamuoyuna duyurmak için ilk defa kamu spotu hazırlanmış ve halka duyurulmak üzere tüm ulusal televizyonlarda yayınlanmıştır.

Diğer taraftan bütün üniversitelere, barolara, TBMM’de temsil edilmeyen siyasi partilere, belediye birliklerine, kamu niteliğindeki kuruluşlara, muhtar birlikleri gibi resmî olarak tespit edilebilen hemen hemen bütün kuruluşlara, İçişleri Bakanlığı kayıtlarına göre resmî adresi tespit edilebilen 14.500 civarında dernek, 4.000’den fazla vakıf, yaklaşık 1.700 yerel ve ulusal radyo ve televizyon kanalına anayasa sürecine katılım için çağrı ve davette bulunulmuştur. Ayrıca Türkiye’de bir ilk olan ve sivil toplum örgütlerinin organize ettiği “Anayasa Platformu”, “Türkiye Konuşuyor” vb. organizasyonlara komisyon tarafından destek verilmiştir. Yine ilklerden biri olan yeni anayasa web sayfası oluşturularak, bu web sayfası üzerinden isteyen her kuruluş ve vatandaşın yeni anayasaya ilişkin görüşlerini komisyona ulaştırma imkânı verilmiştir. Bahse konu inovatif katılım çabaları sayesinde özel

ve tüzel kişiliklerin yeni anayasa tasarısına katkı sağlayacak toplamda 66 binin üzerinde görüş Anayasa Uzlaşma Komisyonu'na ulaşmıştır. Böylelikle Türkiye'de halk, sivil anayasa yapım sürecinde ilk kez etkin bir rol alma fırsatını yakalamıştır. 24. Yasama Dönemde başlanan ve hayli yol kat edilen yeni ve sivil bir anayasa yapım süreci, 26. Yasama Döneminde kaldığı yerden devam edecektir. Özellikle yeni bir anayasa yapma konusunda toplumsal irade ile siyasi iradenin kesiştiği bu noktada yöntem ve süreçlerde başka hangi yenilikler benimseneceği önümüzdeki dönemde netlik kazanacaktır.

Sosyal inovasyon sayılabilecek uygulamalar sadece ulusal boyutta yani merkezî yönetim eliyle değil, vatandaşların sorunlarını yerinde gören, bilen ve istişare eden yerel yönetimler yolu ile de uygulanmaktadır. Nitekim vatandaş katılımını destekleyen Antalya ve Bursa'daki Yerel Gündem 21 Deneyimleri ile Kent Konseyi yapılanmalarını bütünleştirmeleri yenilikçi bir uygulama olarak ele alınabilir. Zira kent konseylerinden demokratik katılımı yaygınlaştırma, ortak yaşam bilincini geliştirme, sürdürülebilir bir kalkınma için planlama yapma, uzlaşma kültürünü geliştirme, kentin ortak değerlerine sahip çıkma, çevre ve yoksullukla mücadele etme gibi fonksiyonları bulunmaktadır. Buna ek olarak mevcut kaynakları etkin, adil ve verimli kullanma, sivil toplumun gelişmesine ve gençlerin, engellilerin, kadınların katılımına, kent yönetiminde saydamlık, katılım, hesap verebilirlik ve öngörülebilirlik gibi ilkelerin gelişmesine katkı vermeleri beklenmektedir. Diğer taraftan kent konseylerinin etkinliğinin değerlendirilmesi, karar alma yetkisi, konseylere katılım ölçeği ve katılımdan ne kastedildiği gibi hususlarda zayıf kalan yanları (Demirci, 2010) tespit edilerek iyileştirilmesi, sosyal inovasyon ruhunu yaşatacaktır.

Yine yerel yönetimlerden Çanakkale Belediyesi ve Uşak İl Özel İdaresinin “katılımcı bütçeleme” uygulamaları, halkın katılımını arttırmak suretiyle ismi konmasa dahi yenilikçi çözümlerin ve sosyal inovasyonun anlayışının hayata geçirildiğini göstermektedir.

3.2.7 Sosyal girişimlerin bilgi, beceri ve kapasite artırımının desteklenmesi

Sosyal inovasyonu daha iyi anlamak için şunu göz önünde bulundurmak gerekmektedir: ister sosyal ister teknolojik alanda olsun, inovasyon fikrini ortaya koymak, sadece deha olarak görülen yenilikçi bireylerin işi değildir. Zira kapasite ve beceriler sonradan edinilebilir, geliştirilebilir ve uygulamaya dönüştürülebilirler. Aksi bir düşünce, küresel boyutta inovasyon sürecini ve kapasite gelişimini kısıtlayıcı bir faktör olarak düşünülmektedir.

Dünya çapında farklı düzeylerde ve yoğunlukta işbirlikleri vasıtasıyla sosyal inovasyon alanında kapasite artırımına önyak olan ve sinerji oluşturan birçok yapı bulunmaktadır. Anılan organizasyonlar, sosyal inovatif fikirlerinin ortaya çıkarılmasında, realize edilmesinde, fonlanmasında ve sürdürülebilir olmasında yadsınamaz roller üstlenmektedir. Bu tür girişimlerden bazılarını Tablo 13'te yer verilmiştir. Örnek olarak Kanada'da kurulmuş olan Innoweave³⁵, sosyal yenilik alanında faaliyet gösteren kullanıcıları ve uygulayıcıları desteklemektedir. Yine topluma yarar sağlayacak uygulamalar için çeşitli enstrümanlar geliştiren NESTA (İngiltere) ve sosyal sorunların çözümünde alternatif, yenilikçi, etkin ve pratik enstrümanları bir araya getiren Rockenfeller Vakfı (ABD) ve bunları kurum ve kuruluşların kullanımına sunan belli başlı yapılardan birkaçıdır (Pulford, L., Hackett, T., & Daste, D., 2014).

Kapasite artırımını sağlamak temelde bilgiye erişim ve edinilen bilginin kullanımı ile mümkündür. Yirmi birinci yüzyılın en önemli sorunlarından olan iklim değişikliği, biyoçeşitliliğin azalması, yoksulluk gibi konularda oluşturulan ve açık bilgi akışını sağlayan Knowledge Sharing platformlar, ülkelerin küresel sorunlar karşısında elde ettikleri birikim ve tecrübelerini toplumsal fayda hedefiyle başka ülkelerin kullanımına sunmaktadırlar. Böylece toplumların ihtiyaçlarına cevap verecek yenilikçi bilgiler ve yöntemler daha az enerji harcanarak tüm insanlığa hizmet etmektedirler (Capacity4dev.eu., 2016). Ancak bahsi geçen bilgi ve birikim transferinin yönetimi ister devlet ister sivil örgütler olsun belli bir kurumsallaşmayı gerektirmektedir. Bu anlamda devlet kendi içinde bilgi akışını sağlarken aynı zamanda bilginin yerel, bölgesel ve ulusal hatta uluslararası düzeyde paylaşılmasına olanak sağlamalıdır.

Sosyal girişimlerin kapasite artırımını konusunda bir başka örnek İngiltere'deki 10 milyon sterlinlik bütçesi ile The Investment and Contract Readiness Fund'tır. Farklı sektörlerin katılımı ile oluşturulan bu fon, ilgili sektörlerden temsilcilerin bir araya geldiği bir kurul tarafından idare edilmekte, Sosyal Yatırım İşbirliği ise sosyal girişimcilere teknik destek, kamu hizmeti sözleşmelerinde ve yeni finans kaynaklarını bulmada nasıl bir yol izleyecekleri gibi konularda danışmanlık hizmeti sağlamaktadır (Investment and Contract Readiness Fund, 2016).

³⁵ Innoweave girişimi ile ilgili ayrıntılı bilgi için <http://www.innoweave.ca/> adresi ziyaret edilebilir.

Tablo 13 Sosyal Girişimlere Sunulan Destekler

Mekanizma İsmi	Ülke	Sunduğu Destek
Innoweave	Kanada	İşbirlikleri yoluyla kapasite arttırımına önyak olma, sosyal yenilik alanında faaliyet gösteren kullanıcıları ve uygulayıcıları destekleme
NESTA	İngiltere	Sosyal İnovasyon alanında sistematik bilgi üretimi, bilimsel araştırmalar yapma, prototipler geliştirme, sosyal inovasyon örneklerini raporlama, fon kaynaklarına erişim sağlama
Bilgi/Deneyim Paylaşım Platformları	Genel	Tüm dünyada faaliyet gösteren çok farklı sayıda Bilgi/Deneyim Paylaşım Platformu bulunmaktadır. Bu platformların temel işlevi; iklim değişikliği, biyoçeşitliliğin azalması, yoksulluk gibi konularda oluşturulan ve açık veri (open data) akışını sağlamak ve sosyal inovasyon alanında katalizör rolü oynayarak farklı aktörleri ve bileşenleri bir araya getirmektir.
Sosyal Yatırım İşbirliği Fonu	Genel	Sosyal girişimcilere teknik destek, kamu hizmeti sözleşmelerinde ve yeni finans kaynaklarını bulmada nasıl bir yol izleyecekleri gibi konularda danışmanlık hizmeti sağlamaktadır.
Mi Chacra Emprendedora	Peru	Yoksulluk içinde yaşayan hane halklarını ve girişimcilerin kapasitelerini güçlendirmek suretiyle gelir getirici faaliyetleri çoğaltmaları keza ürün çeşitliliğini arttırmalarını ve çiftçileri piyasaya yeni ürünleri sürmeleri için cesaretlendirmeyi hedeflemektedir.

Yine Peru'daki "Mi Chacra Emprendedora" adlı kuruluş kırsalda yoksulluk içinde yaşayan hane halklarını ve girişimcilerin kapasitelerini güçlendirmek suretiyle gelir getirici faaliyetleri çoğaltmaları için; aynı zamanda ürün çeşitliliğini arttırmaları ve çiftçileri yeni ürünler geliştirerek bu ürünleri piyasaya sürmeleri için cesaretlendirmeyi hedeflemektedir.

Bilgi ve becerilerin geliştirilebileceğinin farkında olarak bu bilginin hangi yollarla edinileceği hususuna değinmek gerekmektedir. Zira bilginin öğrenilebileceği yollardan bir diğeri Ar-Ge çalışmaları ise hâlihazırdaki bilgileri sentezlemektir. Çok çeşitli aktörler için

yenilikçi fikrin geliştirilmesinden uygulama ve değerlendirilmesine kadarki süreçte sosyal inovasyon okuryazarlığını arttıracak somut bir çaba sarf edilmeye ihtiyaç duyulmaktadır.

Genel itibariyle bakıldığında sosyal inovasyonu üretecek yol ve yöntemlerden çok onu yayacak kanalların eksikliği de dikkatlerden kaçmamaktadır. Ayrıca dünya çapında bilgi birikimini ve tecrübeleri aktaracak organizasyonların eksikliği de sosyal inovasyon kapasitesini sınırlayan faktörlerden biri olarak görülebilir (Milligan, 2013).

3.2.8 Dijital teknolojilerin sosyal inovasyona katkısı

Her geçen gün gelişen dijital teknolojiler, insanların yeni yöntemlerle harika bir şekilde nasıl bir araya geldiklerinin ve işbirliği yaptıklarının en güzel örneklerinden biridir. Bunu yaparken fiziki mekândan bağımsız, kültürel ve toplumsal engelleri aşması kayda değer bir husustur. Sosyal inovasyonun sınırları aşan özelliği, dijital teknolojilerin yayılması ile birlikte gelişmekte, online kanalları kullanarak bilgi, beceri ve tecrübelerin tüm insanlığın kullanımına sunmaktadır. Dijital sosyal inovasyon “Bilgiyi yeniden oluşturmak ve pek çok sosyal ihtiyaca cevap verebilmek için dijital teknolojilerin kullanılmasında toplumun, kullanıcı ve inovatörlerin ortaklaşa yaptıkları; internetten önce hayal bile edilemeyen hızdaki sosyal ve müşterek yenilikler” şeklinde tanımlanmaktadır (Bria vd., 2014, s. 9).

Dijital inovasyon, bilginin dijital ortamda paylaşılıp (uygulamalar aracılığıyla vs.) toplumda sağlıktan eğitime, ekonomiden sosyal alana kadar pek çok alanda faydalı dönüşümler yapılabilmesidir. İnsanların siyasete, toplum davranışlarına, ekonomiye farklı bakış açısıyla yaklaşmasını sağlayan dijital inovasyon, son zamanların en popüler konuların başında gelmektedir.

Küresel olarak bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişim ve hızlı değişim Türkiye’de de dijital teknolojilerin tüm sektörler tarafından etkili bir şekilde kullanılmasını âdeta zorunlu hâle getirmiştir. Bu ihtiyaç toplumsal sorunların çözümünde ve demokratik katılımın sağlanmasında etkin bir rol üstlenmektedir. Bu kapsamda ele alınabilecek ve devlet tarafından bizzat sahiplenilen Başbakanlık İletişim Merkezi (BİMER), Başbakanlığın koordine ve takip ettiği halkla ilişkiler uygulamasıdır. Türkiye’nin en ücra köşesinden en

merkezdeki vatandaşa kadar herkesin istek, şikâyet, ihbar, görüş ve önerileri BİMER üzerinden tüm iletişim seçenekleri kullanılarak yapılabildiği bir e-Devlet uygulamasıdır.³⁶

2015-2018 Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı (BTSEP) ile hayata geçirilecek eylemlerin bilişim sektörünün güçlü ve rekabet gücü yüksek bir yapıya kavuşturulması, Bilgi ve İletişim Teknolojileri (BİT)'nin diğer sektörlerde kullanımının artırılması ve internet girişimlerinin gelişimlerine uygun bir ekosistemin oluşturulması suretiyle ekonomide büyüme ve istihdam artışını desteklemesi öngörülmektedir. Öte yandan geniş bant altyapılarının tesisi, yetkin bilişim personelinin teminine yönelik çalışmalar, bilgi toplumuna dönüşüm sürecinin gerektirdiği hukuki altyapının hayata geçirilmesi hedeflenmektedir. Böylelikle bilgi güvenliği ve kullanıcı güveninin tesisi, yenilikçi bilişim çözümlerinin kent hayatı, yeşil bilişim, e-sağlık, bilginin etkin kullanımı gibi alanlarda bahse konu hedeflerin hayata geçirilmesi ve kamu hizmetlerinde *kullanıcı odaklılık* ve *etkinliğin* sağlanması gibi destekleyici çalışmalar ile bilişim sektörünün ekonomiye katkısının etkin biçimde açığa çıkarılması sağlanacaktır (BTSEP, 2015). 2015- 2018 yılını kapsayan bu strateji belgesi ve eylem planınının; teknolojik, kamu inovasyonu dâhil olmak üzere sosyal inovasyon uygulamalarına da zemin oluşturacak hedefleri kapsadığı görülmektedir.

AB programlarından TEPSIE'nin yaptığı araştırmada dijital teknolojilerin sosyal inovasyona üç ana kategoride destek sağlamaktadır (Millard, 2014);

- 1- **Destekleme:** Dijital teknolojiler daha geniş kitleler ile bağlantı basit ve kolay bir şekilde kurularak mevcut sosyal inovasyonların verimliliği ve etkinliğinin artırılmasında önemli bir destek sunmaktadır. Bir başka ifade ile mevcut sosyal inovasyonların daha gelişmiş çıktılar ile faaliyet göstermesini mümkün kılmaktadır.
- 2- **İmkân sağlama:** Dijital teknolojiler online platformların farklı kombinasyonları yoluyla yeni etkiler ve yeni imkânlar sağlayan yeni sosyal inovasyonların ortaya çıkmasına imkânlar vermektedir. Ayrıca dijital teknolojiler ile mümkün olmayan kolektif, geniş ve büyük ölçekli ağ yapılarının kurulması sağlanmaktadır.

³⁶ BİMER'e yapılan başvurulara ilgili yasaya göre 15 ila 30 iş günü içinde cevap verilmek zorundadır. Aksi durumda, Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun ile Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ve ilgili Yönetmeliğin uygulanmasında ihmali, kusuru veya kastı bulunan memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında, işledikleri fiillerin genel hükümler çerçevesinde ceza kovuşturması gerektirmesi hususu saklı kalmak kaydıyla, tabi oldukları mevzuatta yer alan disiplin cezaları uygulanır. <http://www.bimer.gov.tr/Forms/pgMain.aspx>, 08.02.2015

Son zamanlarda yeni yeni daha iyi anlaşılmaya başlanan dijital teknolojilerin etkisi, yeni sosyal inovasyonlara geniş bir saha açan, aşağıdan yukarı ve merkezî olmayan yeni tip işbirliği formlarını kolaylaştıran bir özelliğe sahiptir.

- 3- **Dönüştürme:** Dijital teknolojilerin bir diğer etkisi de toplumun yapısını ve yönetişimini değiştirmesi ve bazen de altüst edebilmektedir. Böylelikle mevcut yapıda mümkün olmayan ticari ve sosyal yeni modellerin doğmasına neden olmaktadır. Bu durum hâlihazırdaki süreci, rolleri ve ilişkileri büyük ölçüde dönüştürmektedir.

Yerlikaya, (2015)'ya göre kamu politikalarının oluşturulmasında katılımcılık bir politika tercihi ve yönetim anlayışı olarak benimsenmekte ise o kurumun teknoloji olanaklarından üst düzeyde yararlanarak yeni katılımcılık yaklaşımları ve uygulamaları geliştirmesi bir gereklilik olarak görülmektedir.

3.2.9 Sosyal inovasyona ilişkin yenilikçi yasal düzenlemeler

Devletin entegre edici rollerinden biri sosyal etki üretecek yeni yasal düzenlemelerin hazırlanıp hayata geçirilmesidir. Bu kapsamda öncelikli hedefi topluma fayda sağlayacak yenilikçi çözümleri üreten sosyal girişimlerin mevzuatının oluşturulması, sosyal girişimler ve diğer online oluşumların kitlesel fonlama gibi yeni nesil fonlama kaynaklarından faydalanabilmelerinin önünün yasal olarak açılması hayati önem taşımaktadır.

Kitlesel fonlamaya ilişkin yasal düzenlemeler

Son yıllarda hızlı bir şekilde yayılan kitle fonlaması başta İngiltere ve ABD olmak üzere, Kuzey Amerika, Latin Amerika, Avrupa, Orta Doğu ve Afrika'da uygulama alanı olan kişilerden (kalabalıktan) doğrudan finansal kaynak talep edilebilmesine imkân sağlayan online bir sistemdir. Bir başka ifade ile girişimcinin kendisi, ailesi, arkadaşları, melek yatırımcılar ve girişim sermayesi gibi geleneksel finansman kaynaklarının dışında alternatif bir finansman kaynağı olarak girişimcinin sunduğu iş fikrinin Internet üzerinden açık çağrıyla çok sayıda yatırımcıdan küçük miktarlarda toplanan fonlarla finanse edilmesini sağlayan kitlesel fonlama, kitlelerin gücünü yansıtan bir sermaye yaratma mekanizmasıdır (Atsan & Erdoğan, 2015).

Başta ABD ve İngiltere’de uygulama alanı bulan kitlesel fonlama hususuna Avrupa Komisyonu tarafından da dikkat çekilmiş ve ilk olarak 2013 yılında İtalya’da kitle fonlaması uygulaması kapsamında düzenleme yapmış ve “yenilikçi başlangıç aşamasındaki şirketler” için kitle fonlaması platformları aracılığıyla sermaye artırımına izin verilmiştir. Dünyaca ünlü kitle fonlaması sitelerine örnek olarak *Kickstarter*, *Crowdfunder*, *Indiegogo*, *Crowdrise*, *Invest.in* verilebilir.

Kitlesel Fonlama uygulamalarının ülkeler açısından faydaları (alternatif bir fon arttırama mekanizması, masrafı oldukça düşük ve hızlı olması gibi) olduğu kadar riskleri (çıkar çatışması, dolandırıcılık, yatırım başarısızlığı, kara para aklama gibi) de mevcuttur (De Buysere, Gajda, Kleverlaan, & Marom, 2012). Ancak gerekli düzenlemelerin yapılması ve iyi bir denetim mekanizmasının kurulması ile bahsi geçen muhtemel risk faktörlerini en aza indirmek mümkündür.

Türkiye özelinde bakıldığında kitlesel fonlama yöntemi ile kaynak edinme yeni yeni gelişmektedir. Türkiye’de CrowdFON, FonlaBeni, Buluşum, Fongogo, Arıkovanı, Neurodiscover, Supportcase gibi platformlar aracılığı ile kitlesel fonlama faaliyetleri yürütülmektedir. Türkiye’deki sistemde bu siteler, ödül karşılığı fonlama veya hibe yoluyla fonlama şeklinde çalışmakta, hisse veya borçlanma karşılığı fonlama ise henüz yasal bir düzenleme bulunmadığından yapılamamaktadır. Fakat sistemin işleyişini, girişimcilerin fon toplamasına aracılık edecek platformlarının kuruluş, faaliyet ve denetim esaslarını düzenlemek için hazırlanan 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu (SPK)’nda değişiklik yapılmasına ilişkin kanun tasarısı Ekonomik Koordinasyon Kurulu’nun 20 Eylül 2016 tarihli toplantısında değerlendirilmiş, hazırlanan tasarının Bakanlar Kuruluna sevk edilmesine karar verilmiştir. Yeni nesil finansman yöntemlerinden biri olan kitle fonlaması düzenlemesinin Meclis’te Kanunlaşmasının ardından ikincil düzenlemeler SPK tarafından yapılarak en kısa süre içinde uygulamaya geçileceği belirtilmiştir (Ekonomi Koordinasyon Kurulu, 2016). Buna göre özellikle yeni fikri olan gençlerin desteklenmesine yönelik kurulacak kitlesel fonlama platformu SPK’ya akredite olacaktır. Yenilikçi fikirlerin erken dönem finansmanını sağlayacak girişimciler bu platform aracılığıyla hibe ve bağış dışında hisse alabilecek veya borç verebileceklerdir. Bahse konu mevzuatın yasallaşması ile Türkiye’de daha fazla sosyal inovatif fikir, finansman bulma imkânına kavuşacak ve uygulamaya geçme şansı yakalayacaktır.

Sosyal girişimlerin yasal çerçevesinin düzenlenmesi

Tablo 14 Sosyal Girişimlerin Yasal Statüsünün Olduğu Ülke Örnekleri

Ülke	Yasal Statü	Kuruluş Amacı, açıklama
ABD	Düşük Kâr Amaçlı Limited Şirket (<i>Low-Profit Limited Liability Companies- L3C</i>)	Düşük kâr amaçlı şirketlerin öncelikli hedefi toplumsal fayda oluşturmaktır. Ancak bu ara formda herhangi bir vergi indirimi bulunmamaktadır.
ABD	Kamu Yararı İçin Kurulmuş Şirket (<i>Benefit Corporations</i>)	Çift amaçlı: genel kamu yararı gözetilen bir şirket çeşididir.
İngiltere	Kamu Yararı İçin Kurulmuş Şirket (<i>Community Interest Company- CIC</i>)	Kamu yararına sonuçlar üretecek girişimleri gerçekleştiren ve sosyal faydanın neler olduğunun düzenleyici kurumlar tarafından tanımlandığı şirket çeşidi.
Slovenia Sosyal Girişimcilik Yasası, 2011)	Kâr Amacı Gütmeyen Tüzel Kişilikler	Kanun tarafından tanımlanmış aşağıdaki faaliyeti yürüten kooperatifler, şirketler, enstitüler ve vakıflar; sosyal yardım, aile yardımı, engelli bireylerin korunması, eğitimi ve desteklenmesi, bilim ve eğitim çalışmaları, gençlik çalışmaları, halk sağlığını iyileştirme, sosyal içerme, işsizlere yönelik çalışma, risk altındaki bireylere dönük çalışmalar (Social Entrepreneurship Act, 2015).
Belçika	Sosyal Amaçlı Şirket (<i>Social Purpose Company</i>)	Şirketin elde ettiği kâr, ortakların kâr maksimizasyonu için değil, sosyal fayda sağlayacak amaçlar için kullanılmalıdır ve şartları yasalarla belirlenmiştir.
Kanada	Kamu Yararı İçin Kurulmuş Şirket (<i>The Community Contribution Company –CCC</i>)	Özel sermayeyi sosyal girişim sektörüne yönlendirmek ve toplumsal fayda sağlamak amacıyla kurulmuş şirketler.

Günümüzde birçok ülke sosyal girişimleri yeni yasal bir form olarak tanımaktadır. Aşağıdaki şekilde görülebileceği gibi USA, İngiltere, Kanada gibi ülkelerde yasal olarak tanınan sosyal girişimler, elde ettikleri geliri sosyal misyonlarına ulaşmada kullanmakta ve

karlarının neredeyse tamamını tekrar bu sosyal misyonu yaymak için kullanmaktadırlar (Boelman vd., 2015). Öncelikli hedefi toplumsal fayda sağlamak olan sosyal girişimlerin farklı formlarını içeren örnekler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

3.2.10 Kaynakların kullanımında alternatif yöntemler

Devletler, sosyal inovasyonu finansal kaynakların dışında finansal olmayan kaynakları geliştirmek ve paylaşmak yoluyla da destekleyebilmektedir. Yerel birtakım ek hizmetlerin toplumsal grupların yönetiminde gerçekleşmesine imkân tanıma eldeki kaynakların alternatif kullanımına örnek olarak verilebilir (Boelman vd., 2015). İngiltere hükümet devlete ait arazi ve binaların bölgesel aktörlere piyasa değerinin altında bir fiyatla devredilmesi onları güçlendirmektedir. Toplumsal kaynak transferi (*community assets transfer*)³⁷ olarak isimlendirilen bu yöntem hem toplumu hem de sosyal girişimlerin yerel kurumların sahibi olmalarına ve onları yönetmelerine imkân sağlamaktadır.

Örneğin İngiltere’de *Allotment*³⁸ adlı kişilerin ticari amaçlı olmayacak şekilde, küçük oranda meyve, sebze üretmek üzere bireylerin bahçe kiralayabilmeleri klasik yöntemlerle de olsa toplumsal bir ihtiyaca cevap vermesi açısından kayda değerdir. Benzer şekilde ABD’de gelişen ve dünyaya yayılan “Topluluk Bahçeleri” (*Community Gardens*) de o bölgedeki komşuların ve/veya grupların bir araya gelerek kolektif bir şekilde ekim-dikim yapmasına, aynı zamanda tecrübelerin ve bilginin paylaşılmasına, toplumsal ilişkileri korunmasına destek olmaktadır. Özellikle de büyük metropollerde ve çok kültürlü bölgelerde bireyler arası diyalogu geliştiren bir fonksiyona da sahiptir.

Sosyal politikalar bağlamında kaynakların alternatif kullanımını ele alırsak örneğin sosyal yardımlar alanında, az gelişmiş ülkelere yapılan yardımların finansal kaynak aktarımı dışında farklı yöntemlerle mümkün olması söz konusudur. Bireylerin, sivil örgütlerin ve diğer kurumların ihtiyaca ilişkin bilgi, birikim ve beceri aktarımını kolaylaştıracak platformların oluşturulması da yine kısıtlı kaynaklarla toplumsal fayda sağlamada maksimum etki sağlayabilmektedir. Örneğin ABD-Afrika arasında bilgi paylaşımı ile sosyal

³⁷ Toplumsal kaynak transferi ile ilgili bilgilere http://mycommunity.org.uk/wp-content/uploads/2015/03/LOCALITY-ASSET-TRANSFER_UNDERSTANDING.pdf adresinden ulaşılabilir.

³⁸ Avrupa’da ekim-dikim yapmak için halka ücret karşılığı kiralanın küçük araziye verilen isimdir. ABD’de *Community Garden* başlığı altında *Troy Gardens*, *Commonwealth Gardens*, *Urban Gardens*, *Gerilla Bahçeciliği* vb. isimlerle birçok formu mevcuttur. Gerilla bahçeciliği genellikle terk edilmiş ve gözden çıkarılmış alanlar üzerinde yapılmaktadır. Çoğunlukla gece yarısı yapılıp bütün alan temizlendiği için gerilla adını almaktadır. Etrafı güzelleştirmeyi hedef alan bahçeciler çiçek dikerken istediği her yerde ekim yapabileceğine göstermek isteyenler ise her türlü bitkiyi yetiştirebilirler.

ve beşerî sermayenin farklı kıtalara ve ülkelere transferi sağlayan; aynı zamanda o ülkenin hem kurumlarının hem de vatandaşlarının kapasitelerini geliştirme fırsatı sunan platformlar, kaynakların alternatif kullanımına iyi birer örnektir.

Bunların dışında, yeni bir ekonomik alan olarak ortaya çıkan paylaşım ekonomisi, atıl hâldeki kaynakların yaratıcı bir biçimde ihtiyaç sahipleri ile buluşturulması olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada da, finansal olmayan atıl hâldeki kaynakların kullanılması söz konusudur. Bilginin aktarımına ilişkin stratejilerin ve bunun sosyal inovatörler aracılığıyla ne şekilde kullanılacağı noktasında daha fazla örneğin incelenerek yayılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Böylelikle sosyal inovasyon için kapasite oluşturulmasına katkı sağlanacaktır (Goldenberg, Kamoji, Orton, & Williamson, 2009).

Bilgi toplumuna geçiş eğiliminde olan Türkiye’de, ülkedeki genç insan kaynağı potansiyelinin; gönüllü gereksinimi duyan yerel kurum ve kuruluşlar ile buluşmasını sağlayan www.gencgonulluler.gov.tr platformu, devletin finansal olmayan kaynaklarla sosyal inovasyonu nasıl destekleyebileceğinin güzel bir örneğini teşkil etmektedir. Bu ve benzeri uygulamaların çoğalması kaynakların çeşitlendirilerek sosyal inovasyon süreçlerinde kullanılması toplulukların gelişmesinde hayati bir öneme sahiptir.

4 Türkiye’de Sosyal Politika ve Sosyal İnovasyon

Kıta Avrupası’nda, endüstri devrimi sonrasında doğan sosyal politika kavramı, 19. yüzyılın ikinci yarısında ilk kez Alman Profesör Wilhelm H.Riehl tarafından kullanılmıştır.³⁹ Sosyal politika önceleri, sanayi devrimi sonrası kapitalist sistemin ortaya çıkardığı çelişkilerin ve sorunlarının giderilmesinde ve devletin meşruiyetini sağlamada (örneğin 1978 Bismark sosyal güvenlik yasası) bir araç olarak kullanılmıştır. Ekonomik ilişkilerin ticarileşerek piyasanın güdümüne girmesi, buna bağlı olarak var olan sosyal yapıların çözülmesi ve bireyin geçimini belirleyen unsurların belirsizleşmesi karşısında alınan tedbirler sosyal politikanın konusunu biçimlendirmektedir (Buğra, Keyder, Yakut-Çakar, & Balaban, 2011). Daha sonraları küreselleşen yapılar ile birlikte değişen ve çeşitlenen toplumsal ihtiyaç ve sorun alanlarının ortaya çıkışı, sosyal politikaya atfedilen anlamı genişletmiş, bütün yurttaşları kapsayan sivil, siyasal ve sosyal hakların gelişimi yavaş yavaş sosyal politika alanına girmeye başlamıştır (Marshall, 2006).

II. Dünya savaşı sonrasında itibaren liberal iktisat politikalarının terk edilerek yerini Keynesyen iktisat politikalarına bırakması, yaklaşık otuz yıl boyunca sosyal devlet anlayışının gelişerek âdeta “altın çağı”nı yaşamasını sağlamıştır. Bu süreçte uygulanan sosyal refah modelleri ve sosyal politikaların işleyişine ilişkin çeşitli teoriler geliştirilmiştir. Sözgelimi, en önemli teorik kaynaklardan biri Danimarkalı sosyolog Gøsta Esping-Andersen’in üç refah devleti modeli sınıflandırması olmuştur (Esping-Andersen, 2013). Andersen (2013)’in tanımladığı refah rejimlerinden ilki; adından da anlaşılacağı üzere devlet müdahalesinden ziyade hizmet sunumunda piyasanın rol üstlendiği Neo-liberal (Anglo-Amerikan) Modeli. İkincisi refah devleti harcamalarının doğrudan devlet tarafından karşılandığı Sosyal Demokrat (Nordic) Model. Üçüncüsü ise bahsi geçen iki modelin karışımı niteliğindeki Korporatist Kıta Avrupası (Franco-German) Modeli’dir. Bunlardan

³⁹ Sosyal politika, Türkçeye Almanca “Sozialpolitik” kelimesinden geçmiştir. Fransa’da uzun yıllar sosyal ekonomi (*l’économie sociale*) terimi tercih edilmiş olsa da daha sonra yaygın olarak sosyal politika kavramı benimsenmiştir. Anglo-Amerikan camiasında ise daha çok çalışma ekonomisi (*labour economics*) ve endüstri ilişkileri (*industrial relations*) ya da çalışma ilişkileri (*labour relations*) kavramları kullanılmaktadır (Tuna & Yalçıntaş, 1994). Türkiye’de sosyal politika alanında yüksek lisans ve doktora bölümleri henüz açılmış olsa da genellikle Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri’nin alt dalı olarak, kendine oldukça dar bir kapsamda yer bulmaktadır (Koray, 2013).

birincisine ABD, Kanada, Avusturalya, İngiltere ve İrlanda gibi ülkeler, ikinci modele Nordik ülkeleri (İsveç, Norveç, Danimarka ve Finlandiya), üçüncü karma modele ise Almanya, Avusturya, Fransa ve İtalya gibi ülkeler örnek olarak verilmiştir (Esping-Andersen, 2013).

Esping Andersen'in üçlü tipoloji dışında çeşitli refah devleti tanımları da bulunmaktadır. Farklı refah modeli tanımlamaları yapan yazarlardan Leibried (1992), Esping Andersen'in refah devlet sınıflandırmasından farklı olarak AB'nin güney kısmında var olan Güney Avrupa Modelinden, Coates (2014) Japonya ve Asya Kaplanları refah modelinden, Albert (1993) ise birbirine karşıt ve birbiri ile mücadele hâlinde iki kapitalizm modelinden söz etmektedir. Bahse konu refah tipolojileri Kasza (2002), Bannink ve Hoogenboom (2007) gibi yazarlar tarafından eleştirilmekte, bahse konu sınıflandırmalarda refah rejimlerinin zaman zaman çelişkili ve birbiri ile ilişkisi olmayan uygulamalara sahip olduğu; bu nedenle de kesin çizgilerle ayrılmış sınıflandırmanın -birkaç ülke dışında- yapılamayacağını iddia etmektedirler. Dolayısıyla çeşitli ülkelerde farklı refah modeli pratiklerinin uygulandığı "karma" refah rejimleri oluşabilir (Arjanjo, 2009).

Leibried (1992), refah devleti tiplerini; Modern Refah Devleti-İskandinavya modeli, Kurumsal Refah Modeli-Bismark Modeli, Kalıntı Refah Devleti-Anglo-Sakson Modeli ve Tam Oluşmamış Refah Devleti-Latin Havzası Modeli (Avrupa Birliği'nin güney kısmı, "Latin Kuşağı Ülkeleri" olarak adlandırılmaktadır) şeklinde sınıflandırmıştır. Akdeniz refahı adıyla da nitelendirilebilecek bu model de ailenin rolü temel alınmaktadır. Bu ülkelere Yunanistan, Portekiz, İspanya, İtalya örnek olarak verilebilir (Luis, 2001). Türkiye'nin refah modeli ise bahsi geçen refah rejimlerinden Güney Avrupa Refah Modeli dâhilinde ele alınmaktadır (Buğra vd., 2011). Bunun nedeni, Türkiye'nin uyguladığı sosyal politikalar (sosyal yardım ve hizmetlerde görece dağınık, çok parçalı, aile merkezli yapı gibi) açısından söz konusu model ülkelere (İtalya, Portekiz, Yunanistan, İspanya) benzerlik göstermesidir. Ayrıca Türkiye'nin, bu modele dâhil edilen ülkelere yakın sosyo-ekonomik sorunlarının ve yapısının olması (krize yatkınlık, modernleşme sürecine daha geç girme, kayıt dışı ekonominin kontrol altına alınamaması vb.) sosyal refah medeline benzemektedir. Diğer taraftan sosyal yardım ve hizmetlere ayrılan kaynakların oranının bu grupta yer alan ülkelere gerisinde olması Türkiye'nin tam olarak bu gruba dâhil edilmesini güçleştirmektedir (Toprak, 2015). Son yıllarda uygulamaya koyulan genel sağlık sigortası,

eğitimin ücretsiz sunulması vb. politika pratikleri Türkiye'nin Bannink ve Hoogenboom (2007)'nin belirttiği karma refah modelinden izler taşıdığını göstermektedir.

II. Dünya Savaşı sonrası sosyal refah kazanımlarının sürekli arttığı otuz yılın ardından ortaya çıkan gelişmeler bahse konu tüm refah rejimini zorlamaya başlamıştır. Zira 1970'li yılların ortalarından itibaren baş gösteren ekonomik kriz, neticesinde devletlerin sosyal politika harcamalarının kısılmasını öngören neo-liberal politikaların güç kazanmasına neden olmuştur. Refah devletinden neon-liberal ekonomi-politiğe doğru gerçekleşen bu dönüşüm, yurttaşlık idealini salt ekonomik bir metaya indirgemekle kalmıyor, aynı zamanda devletin rolünü yalnızca malların ve hizmetlerin sunumunu denetlemekten ibaret hâle geldiği belirtilmektedir (Atasü-Topcuoğlu & Akbaş, 2009; Koray, 2013). Bu durum, çoğu ülkede sosyal refah devletlerinin sürdürülebilirliği sorgulanmasına ve nihayetinde sosyal refah sunumunda devletin üzerindeki yükün piyasa ve özel sektör arasında paylaşılması gerektiğine olan inanç hızla yayılmaya başlamıştır. Nitekim 80'li yıllardan itibaren devletin sosyal politika alanındaki etkinliği azalmaya başlamış ve bu sorumluluk tedricen sivil toplum ve piyasaya devredilmesine neden olmuştur. Şu bir gerçek ki sosyal politikalarda bir miktar özelleştirme ve sivil toplum kurumlarının daha fazla entegrasyonu istenilen bir durumdur, ancak sivil toplum kuruluşlarının bu sorumluluğu üstlenip üstlenemeyecekleri konusundaki yeterlilikleri tartışılmaktadır. Diğer taraftan, muhtacın hakkını arama ve yetkililere sesini duyurma aracı olan sivil toplumun sosyal koruma yönetişiminin bir parçası hâline gelmesi, ihtiyaç sahibinin temsiliyetini güvence altına alan bağımsız ses olma niteliğini tehlikeye soktuğu vurgulanmaktadır (Atasü-Topcuoğlu & Akbaş, 2009; Buğra vd., 2011).

Tuna ve Yalçıntaş (1994)'a göre sosyal politika bir yandan kapitalizmin yıkıcı etkisini hafifletirken öte yandan bu etkilere karşı devletin koruyucu yönünü geliştirmektedir. Benzer şekilde ünlü Macar asıllı düşünür Karl Polanyi'nin "çift yönlü hareket" yaklaşımı da sosyal politikayı, hem kapitalizmin tahrip edici sonuçlarını engelleyici bir unsur hem de sosyal siyasetin doğal güçlerin bir tepkisi olarak görmektedir (Polanyi, 1986; Polanyi & Buğra, 2007). Diğer bir deyişle sosyal politika, hak temelli bir yaklaşımla ele alındığında kapitalizmin temel özelliklerini sorgulayan ve bunları dönüştürme potansiyelini içinde barındıran bir yapı olarak görülmektedir (Buğra, 2008; Tuna & Yalçıntaş, 1994).

Bilindiği üzere sosyal politikanın ekonomi, siyaset, sosyoloji, hukuk gibi birçok bölümün iç içe geçtiği çok disiplinli bir alan olması, bu alanda yapılan çalışmalarda muhtelif

disiplinlerin dikkate alınması gerçeğine bizi götürmektedir. Dolayısıyla sosyal politika alanında yapılan herhangi bir çalışmanın daha iyi anlaşılması ve anlamlı bir analizinin yapılması için ekonomik-siyasal-toplumsal çerçevesinin bilinmesine, bu bilgiyle yoğrulmasına ve yorumlanmasına şiddetle ihtiyaç duyulmaktadır (Koray, 2013). Yazar, Türkiye’de sosyal politika ile ilgili ne tür bir yaklaşımın var olduğu konusunu tartışmış; sosyo-ekonomik haklar temelli ve sosyal eşitlik amaçlı yaklaşım ile yoksulluğu ve mağduriyeti yönetmekle sınırlı bir sosyal politika anlayışından söz etmiştir. Bununla birlikte sosyal politika alanında çalışma yapan akademisyenleri ve onların çalışma alanlarını da değerlendiren Koray, siyasal ekonomi konularına olan ilgisizlikten şikâyet etmiştir. Bu durumun sebebini ise sosyal politika alanında çalışan akademisyenlerin bu konuları “ideolojik” bularak tartışmaktan kaçınmaları, bilgi altyapılarının yetersizliği (Koray, 2013; Makal, 2008) ve sendikaların gelişim seyri gibi sorunlara bağlamaktadır. Koray ayrıca, sosyal politika konularının daha eleştirel bir bakış açısıyla geniş bir yelpazede değerlendirilmesinin bu alana yapacağı katkının önemine vurgu yapmıştır.

Türkiye’de sosyal politika düşüncesinin doğuş ve gelişimine ilişkin farklı görüşler bulunmaktadır. Genel itibariyle Türkiye’de sosyal politika geleneğinin oluşumunda iki ana çizginin varlığı kabul edilmektedir. Buna göre birinci çizgiyi 1930’larda İstanbul’da Alman düşünür Gerhard Kessler başlatmış, ikinci çizgi ise 1950’li yıllarda Ankara’da Cahit Talas’ın öncülüğünde oluşmuştur (Makal, 2008). Türkiye’deki sosyal politika geleneğini şekillenmesi, taşıyıcılık ve teslimiyet üzerine değerlendirmelerde bulunan Taşçı (2013), Kessler’in sosyal politika geleneğinin kurucusu değil, taşıyıcısı olduğunu savunmaktadır. Taşçı’ya göre, Sabahattin Zaim ekolü ve Cahit Talas ekolü olmak üzere Türkiye’de sosyal politika geleneğinin iki ana temsilcisi vardır (Makal, 2008). Sosyal politika geleneğinin ister taşıyıcısı isterse kurucusu olsun bahsi geçen yazarların Türkiye’deki sosyal politikanın gelişmesine yadsınamaz ölçüde katkılar sunduğunu belirtmek gerekir.

Türkiye’nin beş yıllık kalkınma planları temel alındığında sosyal politikaların Türkiye’de geniş manada tanımlanma eğiliminde olduğu görülmektedir (Erdoğan & Yenigün, 2008). Geniş manada sosyal politika, emeğin günlük ve kuşaklar arası yeniden üretimi çerçevesinde yaşanan bazı sosyal ilişkileri (aile, piyasa, devlet düzleminde) konu edinen bir disiplindir. Bu disiplin, özellikle sosyal güvenlik, endüstri ilişkileri (işçi sendikaları, toplu pazarlık süreçleri, ücret politikaları), iş hukuku (ya da daha geniş bir anlamda sosyal haklar), sosyal hizmetler (eğitim, sağlık, barınma ve ulaşım kapsamında kamusal hizmetler) ve sosyal

yardım gibi alanlarda politika üretir ve çözümler geliştirir (Metin, 2011).

Türkiye’de sosyal politika dünyadaki eğilimden biraz farklı olarak devlet sorumluluğunun halen etkili olması gerektiği, sunulan/sunulacak birtakım hizmetlerin ise diğer sektörlerle devredilmesi fikri hâkimdir. Özellikle 2000’lerden itibaren, Türkiye’de sosyal sigorta sisteminde ve sosyal hizmet çalışmalarında AB sosyal politikasına uyum sağlanması konusunda önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Nitekim genel sağlık sigortası uygulaması, ücretsiz eğitim olanaklarının ülke genelinde uygulanması, sosyal yardımların belli standartlara kavuşturularak ihtiyaç sahibi tüm vatandaşlara ulaştırılması çabaları sosyal politikanın ana sorumluluğunun halen devlette olduğu tezini güçlendirmektedir. Diğer taraftan sosyal hizmet sunumunda kimi özelleştirme politikaları devlet sorumluluğunu diğer sektörlerle devretme eğilimindedir. Bu durumda bahse konu paylaşımın hangi ölçüde nasıl yapılacağı, ne tür metodolojilerin ve araçların kullanılacağı, hangi süreçlerin takip edileceği net değildir. Ayrıca dünyada tamamıyla tüm sorunlarını çözebilmiş mükemmel işleyen bir sosyal refah modeli bulunmamaktadır.

Kültürel, sosyal, politik ve ekonomik farklılıklar nedeniyle sosyal sorunların üstesinden gelen başarılı, orta ve az başarılı refah devleti modelleri vardır. Devletin dolduramadığı ve piyasanın da sahiplenmediği sosyal alandaki boşluğu doldurmada yenilikçi ve bütüncül bir bakış açısını öngören sosyal inovasyonun söz konusu ihtiyaçlara çözüm sunmada anahtar bir rol üstlenme potansiyeli bulunmaktadır. Kamu fonlarından üniversite ve büyük ölçekli firmaların Ar-Ge departmanları aracılığıyla desteklenen yeni fikirler ve sistematik olarak değerlendirilen bu fikirlerin yavaş yavaş norma dönüştüğü (Mulgan, 2006) bu noktada; henüz gelişmekte olan sosyal inovasyon alanının sosyal politika ve diğer politika yapım süreçlerinde etkili bir araç olarak kullanılabileceği düşüncesi tüm dünyada önem kazanmaktadır.

Bir sonraki başlıkta Türkiye’de sosyal inovasyonun gelişimi, farklı sektörlerde sosyal inovasyon örneklerine yer verilmiştir. Ayrıca sosyal politikalar bağlamında kamu tarafından bizzat yürütülen ve desteklenen sosyal inovasyon örnekleri derlenmiştir. Böylelikle söz konusu uygulamalar sosyal inovasyon kavramı çerçevesinde ilk defa ele alınmaktadır.

4.1 Türkiye’de Sosyal İnovasyonun Gelişimi ve Uygulama Örnekleri

Son yıllarda gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülke, kemikleşmiş sosyal sorunların çözümü ve karşılanamamış toplumsal ihtiyaçların giderilmesi konusunda yenilikçi fikirlerin üretilmesi, uygulanması, değerlendirilmesi ve yaygınlaştırılmasına önem vermektedir. Son on beş yılda başta sivil toplumun, özel sektörün ve devletlerin daha çok ilgisini çekmeye başlayan sosyal inovasyon konusu ve çözümleri ortaya farklı ürünleri, hizmet çeşitlerini, yeni işbirliklerini ve yeni politika araçlarını çıkarmıştır. Özellikle gelişmiş ülkelerde çeşitli etmenlerin sebep olduğu ve toplumun refah seviyesini yükselmek için gösterilen çaba daha çok sivil toplum aracılığı ile gerçekleşmektedir. Zira bahsi geçen ülkelerde sivil toplum örgütleri hem finansal hem de bilgi birikimi açısından oldukça güçlü konumdadırlar.

Türkiye özelinde bakılacak olursa her ne kadar sivil toplum faaliyetleri gelişme aşamasında olsa da toplumsal ihtiyaçların ve sorunların çözümünde etkin bir rol üstlenmesi söz konusudur. Bunu yaparken merkezî yönetimin güçlü olduğu Türkiye’de sosyal yenilikçi çözümlerin desteklenmesi ve uygulama alanına taşınması süreçlerinde devletin öncü rol üstlenerek destek olması ve hem kendi hem de sivil toplumun kapasitesini geliştirici politikalar üretmesi elzem görünmektedir. Nitekim görüşme yapılan devlet kademesindeki üst ve orta düzey yöneticilerin yarısından fazlası, sosyal girişimci ve akademisyenlerin ise tamamı (8 kişi), devletin bu alanda çeşitli hamleler yapması gerektiğini, hâlihazırda var olan uygulamalarında sosyal inovasyon kavramı altında öne çıkarılması gerektiğini vurgulamışlardır.

Sosyal inovasyon tanımı incelendiğinde görülecektir ki sosyal inovasyon kavramsal olarak tam bilinmese de hem dünyada hem de Türkiye’de önceden beri vardı. Daha önce de bahsedildiği üzere yazının bulunması ve yayılması, ilk üniversitelerin kurulması kendi dönemlerinde birer sosyal inovasyon örneği olarak ele alınmaktadır. Türkiye’de de çok eskilere dayanan Ahilik sistemi, özellikle yerel düzeyde katılımcı ve sürdürülebilir büyümenin en güzel örneğini teşkil etmektedir.

Benzer şekilde sivil toplumun huzur ve refahını sağlamada önemli roller üstlenen ve içinde buldukları toplumun ihtiyaçlarına göre tasarlanmış vakıf sistemi⁴⁰ bulunduğu bölgelerde

⁴⁰ On sekizinci yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nda yaklaşık 20.000 vakıf varken (Çizakça, 2006) günümüzde beş binin üzerinde vakıf bulunmaktadır. İlgili bilgilere <http://www.vgm.gov.tr/db/dosyalar/webicerik194.pdf> ulaşılabilir.

dezavantajlı kesimlere karşılıksız hizmet vermekte, böylece toplumun diğer kesimlerinin ihtiyaçlarını karşılamaktaydı. Toplumun her kesimine hizmet eden vakıflar, külliye çevresine dükkânlar kurarak ekonomik gelir elde edilmesi ve böylece sürdürülebilirliğin sağlanması yine o dönemin yenilikçi bakış açısını ve uygulamalarını yansıtmaktadır. Ancak vakıfların sürdürülebilir kalkınma bağlamında sadece refah artışı ifade etmediğini, insan odaklı kalkınma anlayışını, ekonominin yanı sıra sosyal boyutlu dayanışmayı, nesiller arası dengenin kurulmasını, tabiata saygıyı ve tabiatın korunmasını öngördüğü belirtilmiştir (Kılıç, 2014). Dolayısıyla hem dünyada hem de Türkiye’de sivil toplum sektörü sosyal inovasyonun vazgeçilmez bir uygulayıcısı konumundadır.

Sosyal inovasyon uygulamalarının Türkiye’de özel sektör bağlamında sosyal girişimcilik özelinde tartışılmaya başlanması son on beş yılda gerçekleşmiştir. Dünyanın ilk ve en geniş sosyal girişimci ağı Ashoka⁴¹ sosyal inovasyon çözümleri üreten; öncelikli hedefi sosyal fayda olan ticari girişimcileri bir araya getiren bir kuruluştur. Dünya çapında 70 ülkeden 3000’e yakın Ashoka Fellowu insan hakları, kalkınma, çevre, sağlık, eğitim/gençlik ve vatandaş katılımı gibi çeşitli sosyal alanlarda inovatif faaliyetler yürütmektedirler. Türkiye’de 2000 yılından itibaren faaliyet gösteren kurumda kayıtlı 34 sosyal girişimci vardır (Ashoka Fellows, 2016). Türkiye’de sosyal girişimlerin sayısı elbette bu sayı ile sınırlı değildir, bununla birlikte muhtelif alanlarda irili ufaklı pek çok inovatif sosyal girişimlere rastlamak mümkündür. Ancak daha önce de ifade edildiği gibi her sosyal girişimci sosyal inovasyon üret(e)mez, her sosyal inovasyon yapan da sosyal girişimci değildir. Bu nedenle Ashoka üyelerinin tamamını sosyal inovatör olarak nitelendirmek pek yerinde olmayacaktır. Diğer taraftan Sabancı Vakfı’nın yürüttüğü fark yaratanlar programı birçok yenilikçi sosyal girişimciyi ve/veya inovatörü daha görünür hâle getiren projelerden bir diğeridir.⁴²

Özel ve sivil toplum sektörü dışında üniversitelerde de sosyal inovasyonun ve sosyal girişimciliğin bilinmesine, gelişmesine ve yaygınlaştırılmasına dönük çeşitli merkezler, programlar ve uygulamalar bulunmaktadır.

Bu bölümde alan çalışması kapsamında ortaya çıkan örnekler dikkate alınmak suretiyle Türkiye’de yukarıda bahsi geçen üç alanda (sivil toplum, özel sektör, üniversite) hangi

⁴¹ Ashoka, 1980’de ABD’de Bill Drayton tarafından kurulmasından bugüne acil toplumsal sorunlarına etkin ve kalıcı çözümler getiren sosyal girişimcileri tespit ederek; onları küresel bir destek ağında buluşturarak potansiyellerini gerçekleştirmelerini ve çözümlerini yaygınlaştırmalarını sağlayan bir yapıdır.

⁴²İlgili çalışmalar ve Fark Yaratan girişimler ilgili örneklerle <http://www.farkyaratanlar.org/> adresinden ulaşılabilir.

sosyal inovatif yapıların olduğu ve ne tür faaliyetlerin yürütüldüğü hususunda bazı örnekler tespit edilmiştir. Bu örneklerin bazıları daha önceki çalışmalarda vaka örneği olarak yer almış (Toplum Gönüllüleri Vakfının Genç Bank Programı, Down Cafeler, Yuvarla Sosyal Girişimi ve Tarımsal Pazarlama) bazıları ise ilk defa bu çalışma ile literatüre kazandırılmıştır (Bostan Sosyal İnovasyon Enstitüsü, Usturlab Çocuk Atölyeleri, Baksı Müzesi).

Üniversitelerde sosyal inovasyon ile ilgili kısım ise yine bu kapsamda kısa da olsa ilk defa araştırılmıştır. Kamuda gerçekleşen sosyal inovasyon olarak nitelendirilebilecek çalışmalara ise başka bir bölümde değinilmiştir (bkz. 4.3 Sosyal politika ve sosyal refah açısından Türkiye’de sosyal inovasyon).

4.1.1 Sivil toplum örgütü olarak faaliyet gösteren sosyal inovasyonlar

Bu bölümde Türkiye’de sivil toplum örgütü olarak yürütülen sosyal inovasyon örneklerine yer verilmiştir. Gerek sosyal inovatif faaliyetler yürüten kurumlar gerekse birer sosyal inovasyon uygulaması olan girişimler, bu faaliyetleri yürüten ilgili kişilerle görüşülerek ve online taramalarla elde edilen veriler ışığında ortaya çıkarılmıştır.

Bostan Sosyal İnovasyon Enstitüsü

Bostan Sosyal İnovasyon Enstitüsü, 2014 yılında Ankara’da kurulan ve dernek statüsünde faaliyetlerine devam eden bir kurumdur. Enstitü bir taraftan sosyal inovasyona örnek teşkil edebilecek uygulamalar yapmakta, diğer taraftan ise sosyal inovasyon konusunda araştırma ve analiz çalışmaları yürütmektedir. Bostan Sosyal İnovasyon Enstitüsü temelde üç ana alanda faaliyet göstermektedir: Sosyal inovasyon atölyesi, aksiyoner araştırma merkezleri ve danışmanlık atölyesi. Enstitü ana önceliğini sosyal inovasyon alanında bilimsel çalışmalar yapmak olarak tanımlamaktadır. Bahse konu vizyonu ve çalışmaları açısından Türkiye’nin bu alandaki öncü kurumlarından biri olarak gösterilmektedir. Ana misyonuna ek olarak, Türkiye’de sosyal inovasyonun bilinirliğini artırmak; bazı sosyal inovasyon uygulamalarına ve ilgili kurumlara destek olmak amacıyla danışmanlık faaliyetlerine de yer verilmektedir. Enstitünün temel faaliyet alanları şunlardır;

- **Sosyal İnovasyon Atölyesi:** Sosyal İnovasyon Atölyesi’nde toplumsal dönüşüme katkı sağlayacak ve gelişimi daha kaliteli hâle getirecek inovasyon fikirlerinin uygulamaya konulması planlanmaktadır. Bu kapsamda gerçekleştirilen bazı projeler

şunlardır: www.thinqbox.org, www.ileridonusum.net, www.gucbende.org, www.sehirdedektifi.org, www.yeryuzukutuphanesi.com, www.legislationlab.org.

- **Aksiyoner Araştırma Atölyesi:** Bu kapsamda, yerel ve uluslararası bazda kendini gösteren güncel problemlere çözüm önerileri sunulması ve gelecek perspektifleri geliştirilmesi hedeflenmektedir.
- **Danışmanlık Atölyesi:** Danışmanlık atölyesinin temel hedefi, yukarıda değinilen konular ile alakalı olarak, kamu kuruluşlarından ve özel sektörden gelecek taleplere danışmanlık çerçevesinde cevap vermektir.

Toplum Gönüllüleri Vakfı- Genç Bank Programı

Türkiye Toplum Gönüllüleri Vakfı (TOG) tarafından gerçekleştirilen “Genç Bank” girişimi, Türkiye’deki genç nüfusun sosyal ve toplumsal hayata aktif katılımını pozitif katkı yapmak ve bu sayede “kendi yerellerindeki yaşam kalitesini yükseltmelerine destek olmak” amacını taşımaktadır. C.S. Mott Vakfı ve Qualcomm Vakfı tarafından maddi olarak desteklenen proje, TOG tarafından yürütülmektedir.

Proje, gönüllü gençlik gruplarının bir mahalle/ilçe veya şehirdeki gençlerin ihtiyaçlarına yönelik bir hibe programı tasarımlarını, daha sonra ise bunun duyurusunun yapılarak ilgili projelere finansal, içerik ve uygulama açılarından destek istemek için kamuoyu oluşturmalarını içermektedir. Proje sorumluları bu sayede hem gençlerin ilgili yereldeki toplumsal katılımlarını arttırmaya yönelik bir destek sağlanmış olduğunu hem de bu çalışmalarla yaşadıkları topluma olumlu katkılar yapmaları için bir imkân yaratıldığını belirtmektedir. Bu kapsamda TOG bugüne kadar 80 ilde 130 kadar gençlik örgütü ile çalışmış, pek çok projeye imza atmış ve toplamda ise 400.000’den fazla genç proje gönüllüsüne ulaşmıştır (Toplum Gönüllüleri Vakfı, 2016).

Downkafeler

Dünyanın birçok yerinde inovatif birer girişim sayılan Downkafeler, öncelikle down sendromlu bireylere hem istihdam olanağı hemde sosyalleşme imkânı tanıyan sosyal girişimler olarak hızla yayılmaktadır. Türkiye’de de son yıllarda başta İstanbul olmak üzere Ankara, İzmir, Bursa, Konya, Adana ve Eskişehir illerinde kurulmuş yedi tane downkafe faaliyet göstermektedir.

Bunlardan İZEV Downkafe, Şişli Belediyesi tarafından tahsis edilen bir mekânda faaliyetlerini yürütmektedir. Bahse konu kafe, kurucu anneler tarafından işletilmekte ve kafede çalışan diğer gönüllüler ise down sendromlu kişilerden oluşmaktadır. Proje kurucuları, ilk başlarda ziyaretçilerin bazı önyargılarının olduğunu, ama daha sonra bunun kaybolduğunu belirtmektedir. Kafelerde çalışan zihinsel engelli, otistik veya Down sendromlu gençlerin birçoğunun otelcilik okulunda servis hizmetleri eğitimini aldıkları, sertifikalarını edindikten sonra burada çalışmaya başladıkları vurgulanmaktadır.

Baksı müzesi

Baksı müzesi, 2005 yılında Bayburt'ta kurulan Baksı Kültür Sanat Vakfı himayesinde yenilikçi ve yaratıcı bir konsept ile kurulmuş bir müzedir.⁴³ Mimarisi ve içeriği ile sıra dışı olan Baksı Müzesi, biryandan yeni bir kültürel etkileşim merkezi yaratmayı hedeflerken diğer yandan Türkiye'nin en yoğun göç veren bölgelerinden biri olan Bayburt'a yaşam soluğunu sanatla yeniden canlandırarak kültürel mirasın sürdürülebilirliğine katkıda bulunmayı, bölgenin ekonomik yaşamını canlandırmayı hedeflemektedir. Özellikle kadınların, gençlerin ve çocukların gelişimine destek olmayı, eğitime, meslek edindirmeye ve istihdama destek olacak proje ve etkinlikler düzenlenmektedir. Bu kapsamda, unutulmaya yüz tutmuş geleneksel bir dokuma olan ehramın, müzenin yanı başında kurulan dokuma atölyeleri ve ehram tezgâhları sayesinde bölgenin kadın ve genç kızlarına istihdam sağlaması ve ehram dokumacılığının canlandırılması amaçlanmıştır. Böylelikle, kadınların ekonomide etkin birer üretici sıfatıyla yer alması imkânı ile kadın istihdamını desteklenmiş olmaktadır. Kısaca, klasik müze anlayışından farklı olan bu müzenin istihdam potansiyeli, sürdürülebilirliği kısaca hâlihazırdaki bir ihtiyaca daha iyi bir çözüm sunması açılarından başarılı bir sosyal inovasyon örneği olarak değerlendirilebilir.

4.1.2 Şirket statüsündeki sosyal inovasyonlar ve girişimler

Bu bölümde Türkiye'de şirket statüsünde faaliyet gösteren sosyal inovasyon örneklerine yer verilmektedir. Bahse konu sosyal inovasyon uygulamaların bir kısmı alan çalışması

⁴³Baksı müzesi Avrupa'daki müzelerin başarısını ödüllendirmeyi ve yaratıcı tarzları desteklemeyi amaçlayan EMYA(The European Museum of the Year Award)'nın 2014 yılı Avrupa Konseyi müze ödülüne layık görülmüştür. 1977'de Avrupa Konseyi desteğiyle kurulan EMYA, müzelerin girişimcilik ve yenilikçilik üzerine göstermiş oldukları gelişimin ulusal veya uluslararası müzecilik alanında bir katkı sağlamasını esas almaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.europeanmuseumforum.info/emya/emya-2014.html>

kapsamında gerçekleştirilen mülakatlar vasıtasıyla faaliyetleri yürüten ilgili kişilerle görüşülerek, bir kısmı ise online taramalarla elde edilen veriler ışığında belirlenmiştir.

Usturlab Çocuk Atölyeleri

Usturlab aslında bir zamanlar güneş, ay, gezegen ve yıldızların konumlarını belirlemek suretiyle tarihin ölçümü için kullanılmış bir cihazdır. Yerel saat ve namaz vakitleri hesaplanmasından bazı matematik problemlerinin çözümlenmesinde de kullanılmış olan Usturlab'tan yola çıkan iki kadın girişimci tarafından çocukların ve gençlerin bilime olan merakını arttırmak için yenilikçi yöntemlerin benimsendiği girişim kurulmuştur. Adının Usturlap olmasının sebebini, “Karmaşık ve dalgalı bir denizde kaybolmamayı başarmış kadınlar olarak tüm çocuklarımıza da kendi yönlerini kendileri bulabilecekleri ve hayat hikâyelerini oluşturmada yardımcı usturlaplar sunmak istedik” şeklinde açıklanmaktadır (Usturlab Çocuk Atölyeleri yetkili kişisi, kişisel görüşme, Mayıs 2016).

3-18 yaş arası tüm çocuk ve gençlere bilimi sevdirmek amaçlı kurulan bu sosyal girişimin temel amacı, “çocukların, yaşlıları ile birlikte aktif katılımcı oldukları bir ortamda bilim ve sanata ilgilerini arttırmak, heyecanlarını yitirmeden eğitimlerine devam etmeleri ve meraklarını geliştirerek geleceğin mucitleri olmaları için onlara yol göstermektir”

2013 yılında faaliyetlerine ilk olarak İstanbul'da başlayan ve çeşitli illerde etkinlikler düzenleyen Usturlap, her bilim dalından yaş guruplarına uygun atölyeler tasarlayan, hazırlayan ve sunan genç bilim insanlarının bir araya geldiği inovatif bir yapıdadır. Usturlapta her bilimsel konu, interaktif bir şekilde felsefi bir sorgulama ile başlayıp deneysel, gözlemsel bir süreçten geçirilmekte ve bir sanat faaliyeti ile bitirilmektedir. Böylelikle atölyeye katılan çocukların zihinlerinde cevaplanmış ve cevabını kendi arayacakları yeni soruların oluşması hedeflenmektedir.

Bu girişim kendi düzenledikleri çalışmaların yanı sıra, okullarda ve özel programlarda da atölye çalışmaları gerçekleştirmektedir. Özellikle biyoloji bilimleri, yer bilimleri, doğa bilimleri alanlarında araştırma, gözlem ve deney yapma süreçlerini kapsayan bu atölyeler çocukların araştırma, gözlem ve deney süreçlerini zevkle geçirmesi sağlanıyor ve onlara, pasif bilimden aktif bilime geçme yani “bilim yapma” fırsatı da sunulmaktadır.

Usturlabın faaliyetlerinden bir diğeri de aslında dünyanın birçok yerinde farklı isimlerle ve yöntemlerle uygulanan “Orman Kâşifleri” doğa atölyeleridir. Bu atölyelerde 3-6, 7-9, 11-12 yaşlar arasındaki çocuklar, ekoloji ve biyoloji dersini sadece kitaptan öğrenmek yerine ‘yaşayarak öğrenme’ imkânı bulmaktadırlar. Çocukların hayli zevk aldığı bir öğrenme ve eğlence faaliyeti olan Orman Kâşiflerinde çocuklar, ayaklarının altındaki ve başının üstündeki her şeyi bütüncül bir bakış açısıyla ve bağlantılar kurarak gözlemlene fırsatı elde etmektedir. Böylelikle içinde yaşadığımız tabiat ile tanışarak yakın bir bağ kuran çocuklar, bu bilinç ile artık doğaya zarar vermeye değil korumaya odaklanmaktadırlar. Öz olarak tabiatın en iyi öğretmeni olduğu fikrinden hareketle tasarlanan Usturlab çocuk atölyeleri çocukların yaşayarak ve deneyimleyerek doğayı tanımalarına aracılık etmektedirler.

“Uzayda Şantiye” adlı proje Usturlab’ın çeşitli belediyelerde birlikte yürüttüğü en önemli sosyal inovatif etkinliklerinden birisidir. Gerçekte bir astronomi etkinliği olan bu atölyede temel astronomi bilgileri verilmek üzere çeşitli oyunlarla eğlenceli bir sunum yapılmaktadır. Ayrıca atık malzemelerinin aslında çöp olmaktan öte geri dönüştürülebileceği vurgulanmakta ve bu malzemelerle uzaya ilişkin çeşitli maketler yaptırılmaktadır.

Kurulduğu günden buyana 50 binden fazla çocuğa eğitim imkânı sunan Usturlab yalnızca kendisi değil, çeşitli belediyelerin de benzer yenilikçi faaliyetleri benimsemesine ve uygulamasına destek olmaktadır. Bu bağlamda örneğin Eyüp Belediyesi tarafından çocuklar için çeşitli etkinliklerin düzenlendiği Ali Kuşçu Uzay Evi bu girişim vasıtasıyla açılmıştır. Mekânın duvarları, tavanı ve zemini çeşitli uzay görselleriyle donatılmış ve çocuklar için atölye boyunca giyecekleri astronot tulumları hazırlanmıştır.

Usturlab, mevcut hizmetlerini her geçen gün çeşitlendirmekte ileriye dönük ise birçok yeni fikirleri hayata geçirmeyi hedeflemektedir. Bunlardan biri de İstanbul’a çocukların içinde yaşayarak bilim yapacakları büyük bir öğrenme parkı kazandırmaktır. Ayrıca yaşayarak öğrenilen bir okul kompleksi, geniş kapsamlı bir matematik müzesi ve Uzay Evi projelerini tüm belediyelerde gerçekleştirerek tüm çocuklara astronominin ufuk açıcı dünyasını tanıtmayı ve daha nice sosyal inovasyon örneklerinin topluma kazandırmayı hedeflemektedirler. Zira Avrupa’da örnekleri hızla çoğalan bu tür yönelimlerin geleneksel öğrenme-öğretme metotlarının yerini alacak, yeniçağın öğrenme yöntemleri hâline gelecek bir potansiyele sahiptir.

Kısaca özetlemek gerekirse Usturlab sosyal girişimi, Türkiye’de tabandan gelişen gerçek bir sosyal inovasyon örneği olup, hem amaçları (uygulanan yenilikçi öğrenme metotları vb.) hem de araçları (kullanılan malzemenin ekolojik oluşu, kadın girişimci vb.) bakımından “sosyal” bir girişim olarak değerlendirilmektedir.

İhtiyaç haritası

Özel bir şirketin sosyal sorumluluk projesi kapsamında kurduğu *ihtiyacharitasi.org*, yenilikçi bir yöntemle farklı konulardaki ihtiyaçların ihtiyaç sahipleri ile ihtiyacı karşılamak isteyen kişiler ve kurumları buluşturan online bir platformdur. İhtiyaçların karşılanmasının yanı sıra farklı konularda destek verebilecek kurumların ve gönüllü olabilecek kişilerin de kullanabildiği bu platforma Türkiye’nin her yerinden erişim sağlanabilmektedir. Sitede ihtiyaçların ve desteklerin yayımlanmasının yanında Türkiye haritası üzerinde de etiketlenerek görselleştirilmiş olması kullanıcılara kolaylık sağlamak ve etkinliğini artırmaktadır.

Sistem, prensipte şu şekilde çalışmaktadır: İhtiyaç Haritası'na ihtiyaç girmek, ihtiyaç karşılamak veya gönüllü olmak için öncelikle üye olmak gerekmektedir. Gönderilen ihtiyaç ve destekler, ilk etapta İhtiyaç Haritası editörleri tarafından incelenmekte; ardından harita üzerinde yayınlanmaktadır. İhtiyaçlar ve destekler yayınlarken girilen açıklamalar ve ihtiyaç konumu, harita üzerinden paylaşılır. Kişi konum işaretini istediği yere koyarak kendi de ayarlayabilir; böylece evden veya iş yerinden de ihtiyaç veya destek yeri rahatlıkla işaretlenebilir. Site üzerinden eğitim materyali, kitap, spor ve sarf malzemesi ihtiyaçları veya okula yönelik teknolojik altyapı ihtiyaçları, engelli bireylerin gereksinim duyabileceği ürünler (akülü sandalye, engelli rampası vb.), sokak hayvanlarına yönelik ihtiyaçlar (mama desteği, veteriner desteği vb.), giyim eşyası, özel ders (dil öğrenme, okul derslerine destek, müzik aleti, tiyatro vb.) ve çeşitli etkinlikler ve projeleri için gönüllü ihtiyacı bulunabilmektedir. 2015 yılında faaliyete geçen bu platformda şu anda 1.766 ihtiyaç ve 82 destek mevcuttur (İhtiyaç Haritası, 2016).

Mobil tarımsal pazarlama sistemi [TABIT]

2004 yılında Ashoka Fellowu Tülin Akın tarafından kurulan Mobil Tarımsal Pazarlama sistemi, çiftçilerin ürünlerini pazarlamasına yardımcı olma hedefiyle teknolojik platformlara erişimi sınırlı olan çiftçilere bu imkânı sağlamayı amaçlayan bir sosyal girişim olarak

karşımıza çıkmaktadır. Sistem, tarım üreticilerinin doğru pazara ulaşabilmelerine, ürünlerini profesyonel bir biçimde pazarlayabilmelerine, diğer taraftan ise ham madde ihtiyaçlarını karşılayabilmelerine olanak sağlamaktadır.

Girişim tarafından çiftçilere “hibrit platform” olarak tanımlanan web portalı, çiftçilere özel cep tarifi, mobil uygulamalar, SMS altyapısı, çağrı merkezi altyapısı, chat platformları gibi hizmetler sunulmaktadır. Yaklaşık bir milyon çiftçinin üye olduğu www.tarimsalpazarlama.com platformu vasıtasıyla çiftçiler hiçbir ücret ödemediği günlük hava durumundan, yaklaşan sel, yağmur gibi doğa olaylarının bilgisine, ürettikleri ürünün hâldeki fiyatından, bakanlığın tarım alanındaki çeşitli desteklerine kadar ihtiyaçları olabilecek her türlü bilgi cep telefonlarına kısa mesajla telefonlarına iletilmektedir (Fark Yaratanlar Kitabı, 2013). Sistem sayesinde ayrıca pazarlama ve satış kanalı noktasında yeterli kapasiteye sahip olmayan çiftçilere ulaşılmış, ürünlerini ücretsiz olarak nasıl pazarlayabilecekleri konusunda seminerler ve birebir görüşmeler düzenlenmiştir. Diğer taraftan, Türkiye’deki tarım firmalarının Dünya pazarlarına ulaşması için iş birlikleri (örneğin Alibaba) ve bilgilendirici toplantı ve seminerler sunulmaktadır. Böylelikle sistem Türkiye’de sürdürülebilir tarım ekosistemi oluşturulmasına önemli katkı sunmaktadır.

Yuvarla sosyal girişimi

Yuvarla sosyal girişimi, yapılan alışverişler esnasında oluşan küsuratları tam rakamlara yuvarlamak suretiyle aradaki cüzi miktarların bağış olarak STK’lara aktarılmasını sağlayan bir girişimdir. Sistem çerçevesinde alışveriş tutarınıza göre otomatik hesaplanan bağış miktarını seçtiğiniz sivil toplum kuruluşuna bağışlamak mümkün olup desteklemek istenen sivil toplum kuruluşunu seçme imkânı verilmektedir.

Girişim kendini Türkiye’deki gönüllülük ve bağışçılık kültürünü yaygınlaştırmaya ve geliştirmeye odaklı bir sosyal girişim şeklinde tanımlanmaktadır. Yuvarla modeli TC. Vakıflar Mevzuatı, Dernekler Mevzuatı ve 2860 Yardım Toplama Kanunu’na uygun olarak tasarlanmıştır. Yuvarla sistemine yalnızca gerekli izinlere sahip olan sivil toplum kuruluşları dâhil olabilmektedir (Tarımsal Pazarlama, 2016).

4.1.3 Üniversitelerde sosyal inovasyon ve girişimcilik

Özel sektör ve sivil toplum sektöründe çeşitli aşamalarda var olan sosyal inovasyon akademik camianın da ilgisini çekmektedir. Özellikle son yıllarda sosyal girişimcilik eğitim programları düzenleyen üniversiteler, teknolojik ve ticari inovasyonlarla birlikte oluşturulan çeşitli kuluçka merkezleri sosyal alanda ortaya çıkan ihtiyaçlara cevap verecek nitelikte çalışmalar yürütmektedirler. Ancak kurulan merkezler ve yürütülen programlar, halen gelişme aşamasında olup, kapasiteyi geliştirici finansal ve insan kaynağına ihtiyaç duymaktadır. Bu bölümde Türkiye’deki özel ve devlet üniversiteleri bünyesinde sosyal inovasyon ve girişimciliğe yönelik oluşturulmuş programlara/kurumlara değinilmiştir.

Koç Üniversitesi Sosyal Etki Forumu

Koç Üniversitesi çatısı altında kurulmuş olan Sosyal Etki Forumu, gerçekleştirdiği eğitim ve sertifika programlı, işbirliği çalışmaları ve araştırmaları ile sosyal inovasyonu teşvik etmeye yönelik çalışmalar yürütmektedir. Merkez, girişilen sosyal projelerin veya politikaların sağlayabileceği sosyal etki açısından incelenmesine katkı sağlamak ve ilgili paydaşların kapasitelerinin geliştirilmesi için farklı olanaklar sunmaktadır.⁴⁴

İstanbul Şehir Üniversitesi Kuluçka Merkezi

Incuba.city Kuluçka Merkezi⁴⁵ tarafından 2015 yılında oluşturulan ve TÜBİTAK’ın da desteklediği *Sosyal Girişimcilik Okulu Sertifika Programı* ile sosyal girişimciliğin temelleri, sorun tespiti ve çözümü, liderlik, çözüm tasarımı, sosyal değişim, sosyal girişimlerde iş modeli örgüsü ve finans kaynaklarına erişim, sunum teknikleri ve hazırlığı, sosyal etki ölçümü gibi konularda katılımcılara temel bilgiler verilmiştir. Bunun yanı sıra, farklı alanlarda karşı karşıya kalınan ve çözüm bekleyen sosyal problemlere dönük projelerin geliştirilmesi hedeflenmiştir.

Sabancı Üniversitesi Sosyal Girişimci Geliştirme Programı

Sosyal girişimci olarak vakıf, dernek, kooperatif veya şirket kurmuş ve büyüme aşamasında sorunlar yaşayan girişimcilere kurumsallaşmaları konusunda bilgi birikimi sağlayarak büyümelerine katkı vermek amacıyla oluşturulan bu program sosyal inovasyonun

⁴⁴ Koç Üniversitesi Sosyal Etki Forumu ilgili ayrıntılı bilgi için <https://kusif.ku.edu.tr/tr> adresine bakılabilir.

⁴⁵ Incuba.city Kuluçka Merkezi ilgili ayrıntılı bilgi için <http://www.incuba.city/tr/> adresine bakılabilir.

Türkiye’de gelişmesine destek olmaktadır. Üniversite ayrıca Sabancı Vakfı’nın yürüttüğü sosyal adalet, yurttaş katılımı, eğitim-öğretim ve ekonomik gelişme alanlarında sosyal etki yaratan kişileri destekleyerek daha görünür hâle gelmesini sağlayan “Fark Yaratıcılar” programına da dolaylı destek vermektedir. Zira programın temel hedefi yaratıcı bir yaklaşıma sahip olan, yapılan çalışmalarla “eski sorunlara yeni çözüm” getirmesi ve yaygınlaştırılabilir olması kriterlerine uyan kurum faaliyetlerini ve/veya kişileri değerlendirmekte ve seçerek ödüllendirmektedir.

Okan Üniversitesi Uluslararası Mikro Finans ve Sosyal Girişimcilik Merkezi

Bu merkez, bireylerin mikro finans ve sosyal girişimcilikle ilgili bilgi düzeyini artırmak, yoksulluğa neden olan konulara çözüm üreten mekanizmanın kurulması, çalışması ve yayılmasını amaçlamaktadır. Öte yandan mikro finans ve girişimcilik konusunda akademik bir kültür ve alışkanlık yaratmayı hedefleyen bu program, sosyal girişimcilik konusunda uluslararası kapsamda araştırmalara katılacak ve yön verecek, akademisyen ve öğrencilerin katılacağı projeler geliştirecek, öğrencilere sosyal işletmecilik alanında çalışabilecekleri ve fikir üretebilecek fiziksel mekânlar konusunda destek sağlayacaktır (Muhammad Yunus Uluslararası Mikrofinans ve Sosyal Girişimcilik Merkezi, 2016).

Özyeğin Üniversitesi Sosyal Değişim LAB

Özyeğin Üniversitesi çatısı altında 2013 yılında kurulan Sosyal Değişim LAB, toplumsal sorunlara çözüm olarak üretilen fikirleri başarılı birer sosyal girişime dönüştürmek için kurgulanmıştır. Toplum Gönüllüleri Vakfı ve JP Morgan desteği ile hayata geçen “Sosyal Değişim Lab” sosyal girişimcilik fikrini yaygınlaştırmak, başarılı iş modelleri oluşturmak, toplumsal sorunları çözme hedefi ile yola çıkmış ve sosyal bir iş modeli olan fikirleri bulmayı hedeflemesine rağmen 2013 yılında çıktığı yola 2015 yılında son vermiştir (Sarıaydin, S., 2013).

4.2 Sosyal Politika ve Sosyal Refah Açısından Türkiye’de Sosyal İnovasyon

Daha önce de belirtildiği gibi hem dünyada hem de Türkiye’de trend, sosyal politika alanında yeni paradigmalara gerektiği hususudur. Zira gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından değişen ve gelişen toplum yapıları yeni politikaların ve uygulamaların elzem

olduğunu göstermektedir. Bu nedenle birçok gelişmiş ülke sosyal alanda yenilikçi uygulamaları hayata geçirecek sosyal inovasyona dayalı ortamların oluşması ve gelişmesi konusunda çalışmalar yürütmektedirler. Bir taraftan da sosyal inovasyonun yeşereceği toplumun kapasitesini arttıracak hamleleri yaparak esenliğin tek taraflı değil tüm paydaşların ortak sorumluluğunda olduğunu da altı her fırsatta çizilmektedir.

Sosyal politika alanında yeni yaklaşımlara neden ihtiyaç olduğu ile ilgili aşağıda sıralanan bazı hususlar önemli bir etkidir. Sözgelimi her yıl ülkeler, sosyal problemlerin çözümü için yüz milyarlarca dolar harcanmakta bu harcamaların ise ne kadar etkin kullanıldığı çoğu zaman bilinmemektedir. Performans ölçümü ile ilgili çok kısıtlı göstergeler/indikatörler (hizmet verilen kişi sayısı, hizmet miktarı vb.) ortaya çıkan sosyal etkiyi ölçmekten uzak bulunmaktadır. Diğer taraftan, bütçe harcamaları konusunda iyileştirme olacağı bilinse dahi bütçenin kısıtlı olması, daha az koruyucu-önleyici tedbirler alınması ile sonuçlanmaktadır. Bu durumda ise toplumsal sorunların çözümünde yeterince hızlı bir ilerleme kaydedilemeyecektir. Ayrıca devletlerin fonlama mekanizmaları da bazı durumlarda inovasyonu gelişmesinin önünde bariyer olabilmektedir. Sözgelimi devlet bütçeleri, çıktı yerine girdilere odaklanmakta; birçok sosyal alandaki hizmetlerde üretilen niteliksel sonuçlardan ziyade niceliksel hizmetler göz önünde bulundurulmaktadır. Buna ek olarak fon verilen zaman diliminin kısa oluşu ile birlikte devlet bütçelerinin geriye dönük verilere göre hesaplanması yine sosyal inovasyonun önündeki engellerdendir (Liebman & Sellman, 2013). Türkiye açısından da benzeri sorunların varlığı bu konularda paradigma değişikliğine gidilerek atılması gereken adımların biran önce yapılması gerektiğini göstermektedir.

Bilindiği üzere dünyada genel itibariyle refah devleti uygulamalarının finansmanı, yaşanan ekonomik krizler sonucu oldukça zorlaşmıştır. Günümüzde devletin küçültüldüğü, harcamaların rasyonelleştirildiği yeni kamu yönetimini uygulayan birçok ülkede, yeni kamu hizmeti anlayışı çerçevesinde sosyal politikalarda yeni paradigma dönüşümleri yaşanmaktadır. Artık ulus devletler; sosyal harcamaları belli oranda kısarak aynı zamanda “etkin sosyal politikalar sosyal devleti yaşatabilir mi?” gibi sorunlara cevap aramaktadır (Özer, 2015).

Sosyal politikadaki paradigma değişikliğinin sorun ve ihtiyaç alanlarını sistematik ve bütüncül bir biçimde ele alması ve buna göre çözüm üretmesi beklenmektedir. Bu doğrultuda uygulanacak sosyal politikanın yaratıcı özelliği sorunun tespitinden, uygulama ve

değerlendirme aşamasına kadarki tüm süreçleri kapsamı, bilgi teknolojilerinin etkili bir şekilde kullanılması önem taşımaktadır.

Sosyal politika bağlamında sosyal inovasyon ele alınırken “sosyal inovasyon için politikalar” veya “sosyal inovasyon olarak politikalar” arasındaki ayrıma dikkat çekilmiştir. Sosyal inovasyon için politika; sosyal hizmet girişimciliği, sosyal değişim girişimciliği ve sosyal kurum girişimciliğini içermektedir. Sosyal inovasyon olarak politika ise kamu sektöründeki inovasyonları sosyal politika girişimciliği ile hızlandıracak ve yeni yasal düzenlemeler, maliye politikası ve kamu ihaleleri yoluyla sosyal girişimciliği destekleyen adımları kapsamaktadır (Edmiston, 2015).

AB'nin 2020 hedefleri doğrultusunda başta etkin bir yoksullukla mücadele ve sosyal koruma olmak üzere sosyal politika alanlarında oluşturulan fonlar ve gerekli düzenlemeler, AB'nin yenilikçi sosyal politik uygulamalarda sosyal inovasyon devrine geçtiğini işaret etmektedir. Nitekim Avrupa Komisyonu (2013)'nin sosyal inovasyon için kabul ettiği ortak tanım olan “sosyal ihtiyaçlara cevap verecek yeni fikirlerin (ürün, hizmet ve model) uygulanması ve gelişmesi; yeni sosyal ilişkiler ve işbirliklerinin yaratılmasıdır. Sosyal inovasyon, artan sosyal etkileşim süreçlerine etki eden sosyal taleplere yeni çözümler üretmeyi ve insanlığın refah seviyesini geliştirmeyi hedeflemektedir. Sosyal inovasyon amaçları ve araçları bakımından sosyal olan yeniliklerdir, dolayısıyla sadece toplum için iyi olan yenilikler değil aynı zamanda bireyin de harekete geçme kapasitesini zenginleştiren bir unsurdur (Regional & Policy, 2013, s. 6)” ifadesi bu iddiayı destekler niteliktedir.

Alan çalışması kapsamında görüşme yapılan kişilerin genel eğilimi, toplumsal değişim ve dönüşümün bir gereği olarak sosyal politika uygulamalarında her zaman yenilikçi bakış açısının gerekli olduğu hususudur. Bu alanların başında çevre, yoksulluk, yaşlanma, bilgi yönetimi, gençler, fırsat eşitsizliği, eğitim, sağlık alanlarındaki aksaklıkların giderilmesi gelmektedir. Yine yenilebilir enerji, sürdürülebilir enerji, sürdürülebilir kalkınma, kırsal kalkınma konularının sosyal tarafı ile birlikte ele alınması, susuzluk, küresel ısınma gibi tehlikelerin önlenmesi, terör gibi konularda alternatif çözümlere olan ihtiyaç, görüşmeler esnasında birçok kişi tarafından yoğunlukla vurgulanmıştır.

Yine görüşme yapılan kişilerin Türkiye’de kamu kuruluşları tarafından uygulanan sosyal inovasyon olarak nitelendirilebilecek çalışmalara örnek vermeleri istenmiş, alınan cevaplar doğrultusunda aşağıda belirtilen alanlara ilişkin birtakım inovatif uygulama örnekleri ortaya

çıkıştır. Türkiye’de sosyal inovasyon olarak nitelendirilebilecek, gerek kamunun bizzat uyguladığı gerekse paydaş olduğu ve sahiplendiği yenilikçi sosyal politika uygulama örneklerine yer verilmektedir. Bu uygulamalar “sosyal inovasyon için politikalar” olabileceği gibi “sosyal inovasyon olarak politikalar” da olabilmektedir.

4.2.1 Sosyal inovasyon uygulamaları: Yoksullukla mücadele ve fırsat eşitliği

Türkiye’de üstesinden gelinmesi gereken en önemli sorunların başında yoksullukla mücadele ve fırsat eşitsizliği gelmektedir. Son on beş yılda sosyal politika alanında atılan önemli adımların ve gerçekleştirilen dönüşümlerin etkisi görülmeye başlansa da halen istenilen seviyeye ulaşamadığı görülmektedir. Bu bölümde Türkiye’de yoksullukla mücadele ve fırsat eşitliği hususunda devlet desteği veya direk kamu eli ile yürütülen bazı sosyal inovasyon uygulamalarına yer verilecektir.

Türkiye’de mikrokredi uygulamaları

Evvelce bahsedile geldiği üzere toplumların yaşam koşullarını iyileştirme gayesiyle uygulanan “yeni yollar” olarak nitelendirilen sosyal inovasyon, ilkel olsun modern olsun bütün toplumların kadim ve ortak sorunlarından yoksullukla mücadelede alternatif bir enstrüman olarak değerlendirilebilir. Mikrokredi uygulaması da yoksullukla mücadele alanında doğrudan yoksullukla mücadeleye yönelmiş, başarılı, sosyal inovatif politikaların başında gelmektedir.

Yoksul insanların kendilerinin ve ailelerini hayatlarını idame ettirebilecek düzeyde gelir elde etmelerini sağlayacak iş projelerine, teminat ve kefalet gerektirmeden sağlanan finansman olarak tanımlanan mikrokredi uygulaması, özellikle kadınların güçlendirilmesi yoluyla tüm dünyada yaygın olarak kullanılan önemli bir ekonomik ve sosyal gelişme stratejisi olarak görülmektedir. İlk olarak 1970’li yıllarda ekonomi Profesörü Muhammed Yunus tarafından Bangladeş’in yoksul bir köyünde başlatılan mikrokredi, Asya ülkeleri başta olmak üzere pek çok ülkede uygulanmaktadır. 2013 yılı verilerine göre dünya çapında mikrokredi topluluğuna üye 211 milyon kişi bulunmakta bunların ise 114 milyonu yoksulluk sınırının altındaki (*extreme poverty*) kişilerden oluşmaktadır (Executive Summary, 2016).

Mikrokredi kapsamında, kredi alan ailelerin özellikle de kadınların, kendi kendine gelir getirici bir faaliyete başlayabilmesine destek olma ve böylelikle gerek kişinin gerekse ailenin ve toplumun gelişimine katkıda bulunabilme gibi amaçlar yer almaktadır. Mikro finansın ilk olarak uygulandığı Bangladeş'te yapılan araştırmada mikrokredi kullanan kadınların ve ailelerinin refah seviyelerinin kullanmayan kadınlara oranla daha yüksek olduğu ve yaşamlarından daha memnun oldukları görülmüştür (Ruhul Amin vd., 1998 akt. Altay, 2007)

Türkiye'de mikro finans alanı, son yıllarda gündemi daha çok meşgul etmeye, ulusal plan, program ile yasal düzenlemelere de yansımaya ve geniş yer tutmaya başlamıştır. Mikrokrediye yer ayrılan ulusal metinlere örnek olarak Onuncu Kalkınma Planı (Kalkınma Bakanlığı, 2013), Yıllık Programlar, Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanması Eylem Planı (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (GSGM), 2009), İl Özel İdaresi Kanunu (Resmî Gazete, 2005) ve Dernekler Mevzuatı⁴⁶ verilebilir.

Türkiye'de mikro finans uygulamaları ilk olarak Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı (KEDV) bünyesinde 2002 yılında kurulan Maya Mikro Ekonomik Destek işletmesi tarafından başlatılmıştır (KSGM, 2008). Yoksullukla mücadele kapsamında 1999 depreminden en çok etkilenen illerden biri olan Kocaeli'ndeki dar gelirli kadınlara kredi desteğine başlanmış, daha sonra İstanbul, Düzce, Sakarya ve Eskişehir'de kredi vermiştir. Şu an Kocaeli, Sakarya ve Eskişehir'de faaliyetlerine devam eden MAYA'nın, kuruluşundan bugüne 12.000'den fazla kredi verdiği, verilen kredilerin toplam meblağının ise 11 milyon TL'yi geçtiği belirtilmiştir (Maya Mikro Ekonomik Destek, 2016).

Yine benzer bir uygulama, ilk pilot projesi 2003'te Türkiye İsrافی Önleme Vakfı, Diyarbakır Valiliği ve Grameen Bankası ile işbirliği içinde başlatılan ve kırsal ve kentsel kesimlerindeki düşük gelirli kadınlara, sürdürülebilir finansal hizmetler sağlamayı hedefleyen Türkiye Grameen Mikrofinans Programı (TGMP)'dir (Gökyay, 2008).

TGMP, İl Özel İdaresi Kanunu çerçevesinde Türkiye İsrافی Önleme Vakfı (TISVA) ile Grameen Trust arasında ortak bir girişim olarak 2003 yılında kurulmuş, günümüzde 67 ilde 106 şubesi ile ülke genelinde faaliyet göstermektedir. 31 Aralık 2014 tarihi itibari ile toplam 319 çalışanı olan TGMP'ler, yedi ana başlık altında (temel kredi, girişimcilik kredisi, sosyal

⁴⁶Dernekler ile ilgili mevzuata ve yapılan son düzenlemeler ile ilgili bilgilere <https://www.dernekler.gov.tr/media/templates/dernekler/images/folder/Dernekler-Mevzuati-14112014.pdf> adresinden erişilebilir.

kalkınma kredisi, kısa vadeli hayvancılık kredisi, sözleşmeli kredi, iletişim ve mücadeleci üye kredisi) kredi imkânı sunmaktadır (Sancar, 2014). Kurulduğu günden bu yana toplamda 521 Milyon TL kredi veren bu kuruluşun 2 Mayıs 2016 tarihi itibari ile 39 bin 978 aktif üyesi (hâlihazırda kredi alıp tahsilatını yapan üye sayısı) bulunmaktadır. Verilen kredilerin çok küçük bir kısmı geri dönmese de geri ödemelerin %90'nın üzerinde gerçekleştiği TGMP müdürlüğü yetkilisi tarafından ifade edilmiştir (TGMP yetkilisi, kişisel görüşme, Mayıs 2016).

Türkiye’de bahse konu iki uygulama dışındaki mikrokredi projeleri mikro finans kuruluşu niteliği taşımadığı ve sağlanan kredilerin sistematik ve düzenli bir biçimde verilmediği için Microfinance Information Exchange (*Mixmarket*) tarafından değerlendirilmeye alınmamaktadır. Bu kategorideki projelere Dünya Bankası kredi desteği ile T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF) tarafından uygulanmış olan Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP) ve Toplum Gönüllüleri Vakfı (TGV) tarafından yürütülmüş olan “Mikrokredi ile Topluma Destek Projesi” örnek olarak gösterilebilir. Ancak SRAP Projesi 2007’de, TGV’in mikrokredi projesi de 2010 yılı itibariyle sona erdiği belirtilmektedir (Haspolat, 2010 akt. Öz & Çolakoğlu, 2014).

Literatürde mikrofinans bir taraftan ticari ve finansal olarak sürdürülebilir olmayı diğer taraftan ise kâr amacı gütmeyen ötesinde bir anlam ifade ettiği ve öncelikli hedefin fakirliği azaltmak olduğu, dolayısıyla hizmet vermek isteyen herhangi bir mikrofinans faaliyetinin kâr amaçsız olması gerektiğini vurgulanmaktadır (Parlakkaya & Çürük, 2016).

Yine yoksullukla mücadelede geleneksel mikrofinans uygulamalarını eleştiren (Güneş & Seven, 2009) bu uygulamaların, yoksulluğu daha da derinleştirdiği, özellikle kadın üzerinde baskı oluşturduğu vb. konularda aksaklıkların olduğunu belirtmişlerdir. Parlakkaya & Çürük (2016) ise İslami kriterlere uygun mikrofinans modelinin, geleneksel yöntemin bahse konu sorunlarına alternatif olabileceğini iddia etmektedir.

Dünya genelinde başarı ile uygulanmakta olan birçok mikrokredi kuruluşu ve modelleri vardır, bunlar Hindistan’dan Lübnan’a, İran’dan Tunus’a, Portekiz’den Şili’ye birçok ülkede geniş bir yelpazede faaliyetlerini sürdürmektedirler (Aşçı & Demiryürek, 2008; Çiftçi & Akkul, 2013). Hes & Neradová (2013) Türkiye’de daha önce mikrokredi geçmişi olan kadınların işgücüne katılımının daha kolay gerçekleştiği vurgulamaktadır. Bu sistemin iyi bir şekilde organize edilerek; eksikliklerinin giderilerek uygulanması hâlinde yoksullukla

mücadele başta olmak üzere kadın-erkek fırsat eşitsizliğini kısmen de olsa hafifletici ve kadının işgücüne katılımını kolaylaştırıcı bir uygulama olmaması için herhangi bir neden yoktur. Ancak mikrokredinin yoksullukla mücadelede tek başına yeterli olamayacağı bunun yanında mikro finansman uygulamalarının bilimsel ve mesleki altyapısı uygun şekilde oluşturulmasıyla istenilen sonuçlara ulaşılabileceği vurgulanmaktadır (Altay, 2007).

Alan çalışması kapsamında görüşmecilerden bir kısmı mikrokrediyi temelde sosyal inovasyon olarak gösterirken bazıları da ek olarak bu konudaki eleştirilerin varlığına değinmişlerdir. Yine de genel kanı, mikrokredi uygulamalarının yoksullukla mücadelede önemli bir araç olarak görüldüğüdür.

E- Devlet uygulamaları, BİMER ve diğer şikâyet ve destek hatları

Küresel olarak bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişim ve hızlı değişim Türkiye’de de dijital teknolojilerin tüm sektörler tarafından etkili bir şekilde kullanılmasını âdeta zorunlu hâle getirmiştir. Bu ihtiyaç toplumsal sorunların çözümünde ve demokratik katılımın sağlanmasında etkin bir rol üstlenmektedir. Kamuda 2000’li yıllarla birlikte hızlanan e-dönüşüm devletin gündemini oldukça meşgul etmiş gerçekleştirilen çeşitli projelerin ardından ilk defa 2006 yılında "e-Devlet Kapısı" uygulanmaya başlamıştır. Başlangıçta oldukça kısıtlı hizmetlere erişim imkânı sunan uygulama Şubat 2016 yılı itibari ile 216 kamu kurumunun <https://www.turkiye.gov.tr/> adresi üzerinden kayıtlı 22.546.787 kullanıcıya/vatandaşa toplamda 1411 e-hizmet sunmaktadır (Devletin Kısayolu, 2016). Bu yönüyle kamu kurumlarının kendi kurumsal web siteleri dışında kullanıcıların kamu hizmetlerinden daha etkin ve verimli istifade edilmesini sağlayan tek elektronik iletişim noktası olma özelliğine sahiptir.

BM 2014 yılı E-devlet Araştırmaları’na göre e-devlet hizmetlerinin gelişiminde dünya ortalaması %47 olarak saptanmıştır. Türkiye endekste 2012 yılına nazaran 12 sıra yükselerek 193 ülkeden 68. sıraya yükselmiştir (Data Center, 2016). Başlangıçta teknik çözümlerin yeterli olacağı düşünülen bu gelişim sürecinde, zaman içinde ortaya çıkan yasal ve idari güçlüklerin aşılması ve kamu yönetiminde kullanıcı odaklılığı ve kamu hizmetlerinde etkinliği esas alan yeni yaklaşımların benimsenmesi gerektiği anlaşılmıştır. 2016-2019 yıllarını kapsayan "Ulusal E-Devlet Strateji ve Eylem Planı" kapsamında küresel gelişmeler, iyi örnekler ve güncel trendler takip edilerek ilgili aktörlerin (kurum, vatandaş gibi)

ihtiyaçlarını bütüncül olarak karşılayacak konuma çıkarılması hedeflenmektedir.⁴⁷ Zira kamu inovasyonu veya kamuda dijital sosyal inovasyon olarak adlandırılabilir bu uygulama bir yandan vatandaşın kamu hizmetlerine erişimini kolaylaştırırken diğer yandan zaman, finansal ve insan kaynağı gibi konularda azami tasarruf sağlamaktadır.

Türkiye özelinde ele alınabilecek en önemli e-devlet uygulamalarından biri, Başbakanlık İletişim Merkezi (BİMER), Başbakanlığın koordine ve takip ettiği halkla ilişkiler uygulamasıdır. Türkiye'nin en ücra köşesinden en merkezdeki vatandaşa kadar herkesin istek, şikâyet, ihbar, görüş ve önerileri BİMER üzerinden tüm iletişim seçenekleri kullanılarak yapılabildiği bir e-devlet uygulamasıdır.⁴⁸ BİMER'e yapılan başvurulara bakıldığında öncelikli olarak iletişim ve medya, içişleri, çalışma ve sosyal güvenlik, eğitim, personel, sağlık, aile ve sosyal politikalar konularında talepler gelmektedir. 2015' verilerine göre merkeze bir milyondan fazla başvuru yapılmıştır. Başvuru yapan vatandaşların eğitim durumları dağılımı ise neredeyse homojendir. Zira en çok lisans mezunlarından (281.354 kişi) başvuru alınırken bunu lise (227.757 kişi), önlisans (226.428) ve ilkokul mezunları (216491) takip etmektedir (Bimer Sayısal Veriler, 2015). Bu veriler ışığında, Türkiye'nin her yerinden, eğitimden bağımsız olarak, vatandaşların kolayca ulaşabileceği istek ve şikâyetlerini iletebileceği bir kapı konumunda olduğu söylenebilir. Kamu sektörü inovasyonu olarak değerlendirilen BİMER uygulaması, aynı zamanda devlet eliyle hayata geçirilmiş bir sosyal inovasyon olarak değerlendirilmektedir. BİMER uygulaması ile Türk idari yapısında bir anlayış değişikliği gerçekleşmiş, hesap verme, şeffaflık, açıklık gibi yönetim unsurları, devletin hizmet sunumu araçlarında köklü değişimleri beraberinde getirmiştir (Turan, Aydılek, & Şen, 2015).

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından kamu hizmetlerini toplumun tüm kesimlerine daha etkin ve eşitlikçi bir anlayışla sunma hedefiyle çağrı merkezleri kurulmuştur. Bu merkezlere sadece bilgi almak için değil, dezavantajlı guruplardan çocuk, kadın, engelli ve yaşlılara yönelik istismar, şiddet vb. ihbarlar da ulaştırılabilmektedir. Örneğin Alo 183

⁴⁷ 2016-2019 Ulusal e-Devlet Stratejisi ve Eylem Planı' 19 Temmuz 2016 Tarihli ve 29775 Sayılı Resmî Gazete – 2. Mükerrer'de yayınlamıştır.

⁴⁸ BİMER'e yapılan başvurulara ilgili yasaya göre 15 ila 30 iş günü içinde cevap verilmek zorundadır. Aksi durumda, Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun ile Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ve ilgili Yönetmeliğin uygulanmasında ihmali, kusuru veya kastı bulunan memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında, işledikleri fiillerin genel hükümler çerçevesinde ceza kovuşturması gerektirmesi hususu saklı kalmak kaydıyla, tabi oldukları mevzuatta yer alan disiplin cezaları uygulanır. Ayrıntılı bilgilere <http://www.bimer.gov.tr/Forms/pgMain.aspx> adresinden erişilebilir.

Sosyal Çağrı Merkezi; aile, kadın, çocuk, engelli, yaşlı, şehit yakınları ve gazilere yönelik hizmetler hakkında bilgilendirme ve yönlendirme sağlayan bir çağrı merkezidir. Ayrıca ihmal, istismar ve şiddet vakaları veya töre ve namus cinayetlerinin önlenmesi için tedbir mahiyetindeki ihbarlar da bu merkez tarafından alınmaktadır. Durumun aciliyeti göz önünde tutularak vakanın bulunduğu ilin acil müdahale ekip sorumlusuna ve/veya kolluk kuvvetlerine bildirilerek en kısa sürede müdahale edilmesi sağlanmaktadır. Ek olarak, işitme engelli vatandaşlar da 3G özelliği destekleyen telefon cihazları üzerinden 0 549 381 0 183 numaralı hattı arayarak Alo 183 Sosyal Çağrı Merkezi'ne ulaşabilirler.⁴⁹

Alo 144 Çağrı Merkezi ise evde bakım ve engelli maaşları, gıda yardımları, nakdi yardımlar, kömür yardımları, şartlı eğitim ve şartlı sağlık yardımları, eşi vefat edenlere yapılan yardımlar ve diğer yardımlar hakkında bilgilendirme/yönlendirme sağlayan sosyal yardım hattıdır. Çağrı merkezine başvuracak işitme engelli vatandaşların hafta içi 08:00-18:00 saatleri arasında, 0 549 441 2 144 numaralı hat üzerinden 3G özelliği destekleyen telefon cihazlarından ulaşabilme imkânı bulunmaktadır.

Sosyal koruma ve adaleti sağlamada bir araç olarak kullanılan bu merkezler, dezavantajlı ve kırılgan gruplara birinci elden müdahale imkânı sunmaktadır. Bu ve benzeri uygulamalar kamuda inovasyon olmakla birlikte kurumlar arası koordinasyon, sosyal adaleti sağlamada kaynakları daha etkin kullanma açılarından birer sosyal inovasyon olma potansiyeli de taşımaktadırlar. Ancak bahse konu uygulamaların işlevsellik boyutunun ve müdahale yöntemlerinin yenilikçi olup olmaması hususu üzerinde düşünülüp tartışılması ve geliştirilmesi gereken bir konudur.

Öz olarak büyük dönüşümlere neden olan e-devlet uygulamaları ve alo destek hatlarını kamuda inovasyon olduğu kadar birer sosyal inovasyon olarak da ele almak mümkündür.

Türkiye'de ombudsmanlık müessesesi

Bireylerin doğrudan yönetime iştirak etmesi, bireyler ve kamu idareleri arasındaki sorunların kısa sürede çözümlenmesi veya çözümlenmesine katkı sağlanması amacıyla 2012 yılında kurulan Ombudsmanlık müessesesi; diğer adıyla Kamu Denetçiliği Kurumu, 2013 itibari ile yöneten ve yönetilen arasında bir köprü, bir uzlaştırıcı vazifesi görmeye başlamıştır. Kamu Denetçiliği Kurumu tarafından yayınlanan rapora göre 2014 yılında elden, posta, e-posta,

⁴⁹ Alo 183 uygulamasının ayrıntılarına dair bilgilere <http://alo183.aile.gov.tr/> adresinden erişilebilir.

faks veya e-başvuru yoluyla 5639 adet başvuru gerçekleştirilmiştir.⁵⁰ Başvuruların yaklaşık %24'ü kamu personel rejimi, %17'si eğitim-öğretim, gençlik ve spor, %7,80'i ekonomi, maliye ve vergi, %7,50'i insan hakları ve %7,43'ü ise çalışma ve sosyal güvenlik konularında gerçekleşmiştir (KDK, 2014).

Kuruluş felsefesini “haklar kültürünün oluşturulması, adalete hızlı erişim ve halka karşı sorumluluk anlayışı” temelinde tanımlayan müessese, Türkiye’de kamu eliyle hayata geçirilen bir sosyal inovasyon örneği olarak değerlendirilebilir. Zira AB ülkelerindeki ombudsmanlık kurumları ve uygulamaları birer sosyal inovasyon olarak ele alınmış, çalışmada sosyal inovasyonu bahse konu kurumlarda daha etkin hâle getirmenin yolları sıralanmıştır (Van Acker vd., 2015).

Türkiye’de vatandaşların idare karşısında masrafsız ve hızlıca şikâyet iletebilecekleri böyle bir ara mekanizmanın varlığı, başta insan haklarının korunması, idarelerin şeffaf, hesap verebilir ve iyi yönetim ilkeleri çerçevesinde sunacakları kamu hizmetlerinin artırılması bağlamında oldukça yenilikçidir. Dolayısıyla hukuk devletinin geliştirilmesinde yargı öncesi son başvuru yeri olan bu kurum ile Türkiye’de demokrasi kültürünün gelişmesi ve daha ileri seviyelere taşınmasını hedeflemektedir (KDK, 2014). Yine devletlerin birey için var olduğu gerçeğinden hareketle bu kurumun çocukların da doğrudan başvurabilecekleri bir yer olması, onların devlet tarafından önemsendiklerinin farkına varmalarına dahası soran, sorgulayan ve haklarını arayan bireyler hâline gelmelerine katkı sağlamaktadır. İşte öncelikle kamu inovasyonu olan ve sosyal inovasyonun gereklerinden sosyal bir soruna “eskisinden daha iyi bir çözüm “sunabilecek potansiyeli taşıyan böylesi bir kurumun farklı ülke örneklerinden hareketle daha da geliştirilmesi için çaba sarf edilmesi önemlidir.

Dünya Ombudsmanlık uygulamalarından birçoğunda şikâyet başvurularının arabuluculuk yoluyla çözüme kavuşturulması söz konusu iken Türkiye’de sorunları tek başına çözebilecek “güçte” olmadığı, yalnızca yargısal süreçten önce idareden şikâyetçi olan vatandaşa “yol gösterici” bir kurum olduğu iddia edilmektedir (Sayan, 2014). Bu ve bazı başka yönleri ile eleştirilen Ombudsmanlık kurumunun ne kadar etkin olacağı hususunun Türkiye’de vatandaşın yönetime katılımının arttırılması, mevcut yönetim felsefesi ve bürokrasinin

⁵⁰Kamu Denetçiliği Kurumu 2014 Yılı Faaliyet Raporu için bkz. www.ombudsman.gov.tr

çalışma tarzı değişmesi ve medya kuruluşlarının vatandaş üzerinde güveni yeniden tesis edilmesi hususlarındaki gelişmeler ile doğru orantılı olduğu belirtilmektedir (Sayan, 2014).

Diğer taraftan, yasama yetkisinin kullanılmasına ilişkin işlemlerin Kurum'un görev alanı dışında bırakılmasının, bu işlemlerin zaten anayasa yargısının denetimine tabi olmasından kaynaklandığı belirtilmektedir (Aktel, Kerman, Altan, Lamba, & Burhan, 2013). Bunun bir diğer nedeni olarak da Anayasa'daki yargı bağımsızlığı ilkesi karşısında, yargı kararlarının tek bir kurumun denetimine tabi tutulmasının manasız olduğu vurgulanmıştır (Erhürman, 2000). Mükemmeli aramadan vazgeçmemek inancıyla bu ve benzeri tartışmalar, Ombudsmanlık müessesesinin vatandaş haklarını ve Türkiye'nin demokrasi kültürünü geliştirecek şekilde nasıl sürdürülebileceği hususunda yol gösterici birer sosyal inovasyon olarak görülebilir.

4.2.2 Sosyal inovasyon çalışmaları: sosyal güvenlik ve sosyal yardımlar

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğüne yürütülen sosyal yardım programları düzenli ve süreli olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bunlar aile yardımları, eğitim yardımları, sağlık yardımları, özel amaçlı yardımlar ve 2022 sayılı kanuna göre yapılan yardımlar olarak sınıflanmaktadır. Bu kategoriler altında geleneksel ve inovatif nitelik taşıyan uygulamalar olmakla birlikte bahse konu yardımların hak temelli gerçekleşebilmesinde önemli bir gelişme olan dijital teknolojilerin katkısı -yine sosyal inovatif süreçleri göz önünde bulundurmak açısından- önem taşımaktadır. Zira mükerrerliklerin önlenmesi, sosyal yardıma başvuru süresinin kısaltılmasına yönelik bürokratik engellerin kaldırılması açısından oldukça etkin bir yöntem olan bütünleşik bilgi sistemine geçiş ve veri tabanı çok yönlü analizlerin yapılmasına olanak vermektedir.

Verilen sosyal yardım ve güvenlik hizmetlerinden amber alarmı, eşi vefat etmiş kadınlara ödenek ve toplum kalkınmasında gönül elçileri projesi kamu eliyle gerçekleştirilen sosyal inovasyonlara örnek olarak gösterilmektedir.

Kayıp çocukların bulunmasına yönelik bir uygulama: kayıp alarmı projesi

Amber alarmı⁵¹ yetkililerin kayıp olan veya kaçırılan çocukları hızlı bir şekilde kurtarmak için vatandaşlardan ipuçları talep ederek ciddi bir sorun olan çocuk kaçırmının önüne

⁵¹ABD'de 1996 yılında Amber Hagerman isimli 9 yaşında kaçırılan bir kız çocuğunun kaybolduktan dört gün sonra ölü olarak bulunmasıyla anesi tarafından başlatılan hukuk mücadelesi sonucunda geliştirilen "America's

geçmek için tasarlanmıştır (Griffin & Miller, 2008). Amber alarmı, kayıp çocuklar için medya, billboardlar, telefon üzerinden kayıp duyuruları için kullanılan bir sistemdir. ABD’de 2010 yılında kurulan bu sistem ile çevrede kayıp bir çocuk ihbarı varsa akıllı telefonlara giden bir mesaj kısa süreliğine sistemi kilitleyerek mesajı dikkate almaya zorlamaktadır. Oluşturulan ulusal cinsel suçlular veri tabanı sayesinde ailelere oturdukları evin, çocuğun gittiği okulun yakınlarında yaşayan cinsel suçtan hüküm giymiş bir suçlunun olup olmadığını internet üzerinden kontrol imkânı vermektedir. Ayrıca 2013 yılında Amerika Göç ve Sınır Kontrol Ajansı geliştirdiği akıllı telefon uygulaması, çocuk tacizcisi olduğundan şüphelenilen kişilerin anında ihbar edilmesini sağlamaktadır.

Türkiye’de çeşitli kaynaklara göre çocuk kayıpları farklılıklar göstermektedir. Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) 2008-2011 verilerine göre 27 binden fazla çocuk kayıp durumdadır. Türkiye’de kayıpların %75-80 oranında önemli bir bölümünün ilk 15 gün içinde bulunabildiği ve kayıpların bulunmasında en çok ailenin çabasının etkili olduğu ve geri kalan %20-25 oranında küçümsenmeyecek kayıpların ise ya hiç bulunamadığı ya da yıllar sonra bulunabildiği belirtilmektedir (TBMM Raporu, 2010).

Yukarıda zikredilen rakamlardan da anlaşılacağı üzere kayıp çocukların (kaçırılan, kaçan veya kaybolan) en kısa sürede bulunması, güvenliğinin sağlanması ve ailelerine teslim edilmesi hususunda bir dizi önlemlerin alınması gerekliliği ortadadır. Kayıpların bulunmasında her kesimin kendilerine düşen bir takım sorumlulukları bulunmaktadır. Kayıp yakınlarının edindikleri bilgileri zaman geçirmeksizin polisle paylaşmaları, basın-yayın kuruluşlarının kayıp olayları hakkında farkındalık oluşturmaları ve konuyu gündemde tutmaları, polis birimlerinin gelişen teknolojiyi takip ederek farklı usul ve yöntemlerle yeni stratejiler geliştirmeleri başarıya götüren ana unsurlardan bazılarıdır. Nitekim bilginin paylaşılması ve etkin bir işbirliğinin sağlanması ile kayıpların en kısa sürede bulunacağı da bilinen bir gerçektir. Bu kapsamda çocukları korumak için devlet kurumları ve sivil toplum örgütlerinden oluşan geniş bir ağ kurulması ile kurumlar arasında hızlı ve açık bilgi paylaşımı yapılabilir ve etkin müdahale sağlanabilir. Ayrıca kayıp şahısların bulunması için yakınlarının ve halkın desteği alınarak yapılacak çalışmalara yön vermek temel unsurlardan biridir.

Missing Broadcast Emergency Response- AMBER” sistemi kaybolan çocukların bulunmasında etkin bir rol üstlenmektedir. Çoğu yerde Amber Alert olarak bilinen sistem, Amerika’nın farklı eyaletlerinde Levi’s Call (Georgia Eyaleti), Morgan Nick Amber Alert (Arkansas) gibi çeşitli isimlerle anılmaktadır.

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye özelinde de üzerinde durulması gereken kayıp çocuklar konusunda "Amber Alarmı" sistemine benzer bir uygulama Türkiye'de ilk olarak 2014 yılı Kasım ayında "Kayıp Alarmı" adıyla hayata geçirilmiştir. Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Daire Başkanlığı tarafından yürütülen projede aileler ekiplere haber verir vermez kaybolan çocukların resimleri, eşkâl bilgileri, çocuğun kaybolduğu veya son görüldüğü semtteki tüm cep telefonu kullanıcılarına hem kısa mesaj (SMS) hem de multimedya mesajla fotoğraf gönderimi (MMS) yoluyla iletilmektedir. Böylelikle çocuğun kaybolduğu bölgeden uzaklaşmadan o bölgede bulunan halkın, teknolojik imkânlar kullanılarak bilgi sahibi olması ve geribildirimde bulunması amaçlanmıştır. Twitter ve Facebook başta olmak üzere sosyal medyada açılan "Kayıp Alarmı" hesaplarından da kaybolan çocukla ilgili bilgiler paylaşmakta ve halkın katılımı talep edilmektedir.

Kayıp alarmı sosyal medya hesapları incelendiğinde bulunan çocuk ve yetişkinlere ait kısa bir bilgi geçilmektedir. Ayrıca kayıp ilanı verilen kesim çoğunlukla çocuklar, genç kızlar ve yaşlılar olmak üzere dezavantajlı guruplardan oluşmaktadır.

Asayiş Dairesi Başkanlığı Kayıp Alarmı Koordinasyon Merkezi tarafından yürütülen Kayıp Alarmı projesinin daha etkin bir müdahale enstrümanı olabilmesi için halkın katılımı ana bileşenlerden biri olarak görülmektedir. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Daire Başkanlığı Haziran 2016 verilerine göre proje hayata geçirildikten ve ilgili düzenlemeler yapıldıktan bugüne 10.450 kayıp olayı incelenmiş, 245'i çocuk 204'ü yetişkin olmak üzere 449 kayıp şahısla ilgili olarak kayıp oldukları bölgede bulunan vatandaşların cep telefonlarına eşkâl bilgileri ve resimleri SMS olarak gönderilmiştir. SMS gönderimi yapılan 449 kişiden 221'i çocuk 151'i yetişkin olmak üzere toplamda 372 şahıs bulunmuştur. Bu kapsamda yapılan SMS gönderiminde yaklaşık 55 milyon cep telefonu kullanıcılarına ulaşılmış, buna ek olarak Facebook/kayıpalarmi adresine 108 Bin, Tweekter@kayıpalarmi adresine ise 3.518 üye kayıtlı durumdadır (İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Bilgi Notu, Haziran 2016).

Vatandaşların da etkin katılımı ile kaybolan kişinin en kısa sürede bulunmasını amaçlayan bu sistem Türkiye'de kamu tarafından (Emniyet Genel Müdürlüğü) uygulanan sosyal inovasyon örneği olarak gösterilebilir.

Eşi vefat etmiş kadınlara ödenek

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de yoksulluktan en fazla etkilenenlerin başında kadınlar gelmektedir. Bu gerçekten hareketle 2010 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Boğaziçi Üniversitesi ile işbirliği içerisinde “Eşi Vefat Etmiş Kadınlar için Bir Nakit Sosyal Yardım Programı Geliştirilmesine Yönelik Araştırma Projesi” yürütülmüştür. Projenin tamamlanmasının ardından kanıta dayalı sosyal politika anlayışı çerçevesinde, 29.12.2011 tarih ve 2011/8 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fon Kurulu kararı ile eşi vefat etmiş kadınlara yönelik düzenli nakdi sosyal yardım programı başlatılması kararı alınmıştır. 2012 yılı başından itibaren kriterlere uyan vatandaşlarımızın başvuruları Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma (SYD) Vakıfları tarafından alınmaya başlanmıştır. Başvuru sürecinden yardımın ödenmesine; yardım programına ilişkin tüm işlemler Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi (BSYBS) üzerinden yürütülmekte, başvuru sahibinden nüfus cüzdanı dışında herhangi bir belge istenmemektedir.

Aile yardımları çerçevesinde ele alınan “Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Nakdi Sosyal Yardım Programı” sosyal güvencesi olmayan, fakir ve muhtaç durumda bulunan ve resmî nikâhli eşini kaybetmiş kadınlara yapılan nakdi yardımları kapsamaktadır. Aylık 250 TL tutarındaki bu miktar iki ayda bir (500 TL tutarında) PTT aracılığıyla ödenmektedir. Bahse konu miktar özellikle kadınları yoksulluktan koruma amaçlı uygulanan önleyici tedbirlerden biri olarak görülmektedir. Bu kapsamda 2012 yılında yaklaşık 240 bin haneye 371,5 milyon TL nakdi yardım verilirken bu miktar 2015 yılında yaklaşık 300 bin haneye toplam 820,5 milyon TL’ye yükselmiştir (ASPB, 2015).

Türkiye’de eşi vefat etmiş kadınlara ödenek ayrılması hak temelli inovatif sosyal politika uygulamalarından biridir. Zira bu uygulama hem araçları (Bütünleşik Bilgi Sisteminin kullanılarak bürokratik engellerin en aza indirilmesi) hem de amaçları (kadın yoksulluğu ile mücadele aracı) bakımından yenilikçi niteliğe sahiptir. Dolayısıyla ASPB’nin bahse konu bu uygulaması hem kamu inovasyonu hem de etkin bir sosyal inovasyon olarak değerlendirilmektedir.

Toplum kalkınmasında Gönül Elçileri projesi

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) himayesinde 2012 yılında başlatılan Toplum Kalkınmasında Gönül Elçileri Projesi’nin ana hedefi, kurum bakımındaki çocukların fiziksel doyumu yanında ruhsal doyumlarını sağlayacak aile yanında bakıma

kanalize etmektir. Bu misyonla Türkiye genelinde tüm illerin en yüksek mercii olan valilerin eşleri gönül elçileri olarak seçilmiş, her bir ilde mahalle mahalle gezilerek koruyucu aileliğin faziletleri bizzat seçilen bu elçiler vasıtasıyla anlatılmıştır. Nitekim Gönül Elçileri Projesi kapsamında koruyucu aile olmayı özendirmeye yönelik Türkiye geneli illerde toplamda 3303 bilgilendirme ve bilinçlendirme toplantısı düzenlenmiş, bu sayede 1654 çocuğun koruyucu ailelerin yanına yerleştirilmesi sağlanmıştır (Yılmaz, 2014). İnsanları koruyucu aile olmaya özendirme, bu konudaki eksik ve/veya yanlış inanışların giderilmesi ve farkındalığın artırılmasına yönelik eskisinden daha iyi bir çözüm sunacak gönüllülük esasına dayalı bu yolla daha fazla çocuğun koruyucu aile yanında bakılması mümkün olmuştur. Zira 2012 yılına kadar yılda ortalama 200 çocuk koruyucu aile yanına yerleştirilirken 2013 yılında bu sayı 2000'e yaklaşmıştır (Yılmaz, 2014).

Bu projenin sosyal olarak bir başka katkısı da toplumda "gönüllülük" kavramına yönelik farkındalık geliştirmek, gönüllü çalışmanın yaygınlaşmasını sağlamak, toplumsal kalkınmaya katkı sağlayacak insan kaynağı ihtiyacını güçlendirmek üzere hayata geçirilmiş olmasıdır. ASPB tarafından hazırlanan 'Gönül Elçisi Çalışma Kitabı'nda gönül elçisi "özgür iradeyle ve dayanışma ruhu içinde, herhangi bir maddi karşılık beklemezsizin sahip olduğu deneyim, beceri ve kaynakları toplumun dezavantajlı gruplarının yaşam kalitelerini yükseltmeye yönelik olarak kullanarak, ASPB'nin vermiş olduğu kurumsal hizmetlere katkı sağlayan kişi" şeklinde tanımlanmıştır (Gönül Elçileri Rehberi, 2016, s. 8). Dolayısıyla gönül elçisi, hedef grupların ihtiyaçlarına göre kendi ilgi, bilgi, beceri, deneyimleri ve kaynakları kapsamındaki her tür sosyal hizmete katkı verebilir. Ayrıca bu hizmetler kurum ve kuruluşlarda verilebileceği gibi ev ziyaretleri ile de yürütülebilir.

Öz olarak, Türkiye'de kamu eliyle başlatılan ve yürütülen bu proje önemli bir sosyal inovasyon örneği olarak değerlendirilebilir. Zira hem araçları hem amaçları açısından sosyal olan bu uygulama Pol ve Ville'nin (2009) ifade ettiği "yalın (*pure*)" sosyal inovasyona iyi bir örnek teşkil etmektedir. Bu ve benzeri uygulamaların hem kamuda hem de diğer sektörlerin himayesinde gerçekleştiği fakat bunların pek görünür olmadığı bilinmektedir. İlerleyen bölümlerde bu tür inovatif uygulamaları ne şekilde yayılabileceği hususunda öneriler sunulmuştur.

4.2.3 Sosyal inovasyon: çevre kirliliği, katılımcı ve çevreci büyüme

Sosyal inovasyonun Türkiye’deki yansımalarına baktığımızda çevre kirliliği, katılımcı ve çevreci büyüme kategorilerinde değerlendirilebilecek uygulamalar hem özel sektör hem de sivil toplum ve kamu tarafından yürütülmektedir. Önceki bölümlerde sivil toplum örgütü ve şirket statüsündeki sosyal inovasyonlara çeşitli örneklerle yer verilmişti. Bu bölümde ise kamu eliyle ve desteğiyle gerçekleştirilen inovatif uygulamalardan bazıları kısaca değerlendirilecektir.

Gençlik ve spor bakanlığı genç gönüllüler projesi

Gençlik ve Spor Bakanlığının himayesinde 6 Haziran 2015 yılında başlatılan ve tüm Türkiye genelinde faaliyet gösteren ve gönüllülük faaliyetlerinde arz-talebi buluşturan “Genç Gönüllüler Projesi” kamu eliyle hayata geçirilen etkin bir sosyal inovasyon örneği olarak değerlendirilmektedir.

“Sen de gönül ver” sloganıyla yola çıkan Genç Gönüllüler Projesi, toplumsal fayda sağlamak için gönüllü arayanların ve gönüllü olmak isteyenlerin yeni buluşma adresi konumundadır. Proje kapsamında gençleri afet ve acil durum, çevre, eğitim, spor, kültür ve turizm, sağlık ve sosyal hizmetler vb. birçok alanda gerçekleştirilen projelerde gönüllü olarak yer alması konusunda harekete geçiren önemli bir işlev icra etmektedir. Platform bahse konu altı kategoride kurumların duyurmak istedikleri projelerin içeriğine müdahale etmemekte; yalnızca gönüllü arayan-gönüllü olmak isteyen kişileri bir araya getirmektedir.

Daha geniş bir ifadeyle, kurumlar (kamu kurumları, kamu yararına çalışan STKlar, il özel idareleri, yerel yönetimler, halk kütüphaneleri, hastaneler) yukarıda bahse konu kategoriler kapsamında ilgili proje fikirlerini duyurmak ve sitede bulunan güncel projelere gönüllü bulmak için köprü vazifesi gören <http://gencgonulluler.gov.tr/> internet platformundan faydalanmaktadırlar. Haziran 2016 verilerine göre platforma kayıtlı 808 akredite kurum ve bulunmaktadır (GSP genç gönüllüler ekibi yetkilisi, kişisel görüşme, Haziran 2016).

Buna paralel olarak gönüllülük faaliyetlerinde yer almak isteyen başta gençler olmak üzere üye olan tüm vatandaşlar yine devletin aracılığı sayesinde istedikleri projelerde yer alma şansını yakalamaktadırlar. Böylelikle gençlerin her dâhil olduğu proje ile oluşturdukları

kişisel gönüllülük karneleri, kendi kapasitelerini keşfetmelerini ve iyi bir kariyer planlaması yapabilmelerini kolaylaştırmaktadır.

Diğer taraftan bu platformda gençlerin topluma faydalı bir birey olarak gönüllü faaliyetlere katılmasının yanında kendilerini geliştirecek çevre gönüllülüğü eğitimi, gönüllü itfaiyecilik, temel fotoğrafçılık eğitimi gibi çeşitli kurslara -gönüllülük karnesi zengin olanlar öncelenerek (daha fazla gönüllü faaliyete katılıp iyi performans göstermiş olmak)- katılabilmektedirler. Sistem ise çok basit işlemektedir; öncelikle gönüllü faaliyette bulunmak isteyen ve topluma faydalı olacak bir proje fikri olan kurum veya kurumlar siteye ücretsiz kaydın ardından uygulamak istediği projesini bu site üzerinden genç gönüllüler ekibine⁵² göndermektedir. Proje, Bakanlık bünyesindeki bu ekip tarafından değerlendirmekte ve eğer proje yukarıda bahsi geçen altı farklı kategoriye uyduğu takdirde duyuru gencgonulluler.gov.tr sitesinde yayınlanmaktadır. Kurulduğu 2015 yılından bu yana kurumlar tarafından ilan edilmiş 1168 ilan bulunmaktadır. Bunlardan Afet ve acil durum başlığı altında 28, eğitim konusunda 305, çevre alanında 258, kültür ve turizm alanında 210, spor kategorisinde 48, sağlık ve sosyal hizmet alanında ise 307 ilan yayınlanmıştır (Gençlik ve Spor Bakanlığı Genç Gönüllüler ekibi yetkilisi, kişisel görüşme, Haziran 2016).

Ayrıca projelerde yer almak isteyen herkes, bahse konu siteye kayıtlarını yaptırmak ve mevcut duyurulara başvurmak suretiyle gönüllü olabilmektedirler. Gönüllü ilanına gelen başvurular, proje sahibi kuruma yönlendirilmekte ve böylelikle arz-talep edenlerin bir araya getirilmesi sağlanmaktadır. Kurum projede yer alacak kişileri ve bilgilerini hatta daha önce ne tür gönüllülük faaliyetine katıldığını görebilmektedir. Bu sayede kurumlara kendi insan kaynağı ve kapasitelerini yönetme fırsatı verilmiş olmaktadır.

Özetlemek gerekirse genç gönüllüler platformu aracılığıyla gençler, hem gönüllülük faaliyetlerini uygun bir zeminde gerçekleştirebilme hem de enerjilerini faydalı işlere kanalize etme imkânı bulmaktadırlar. Dahası, toplumsal birlik ve bütünlüğün sağlanmasında gençleri harekete geçirecek aynı zamanda kendilerini geliştirecek faaliyetlere; ağaç dikimi, atık pil ve mavi kapak toplama gibi çevreci etkinlikler, kamusal alanda çevre temizliği, fakir çocuklara derslerinde yardımcı olma, dil ve müzik eğitimleri, kitap kampanyaları gibi birçok

⁵² Genç gönüllüler ekibi, Gençlik ve Spor Bakanlığı bünyesinde çalışan genç gönüllüler platformunu yöneten, üyelerden gelen soruları yanıtlayan, proje içeriklerini ve bilgileri kontrol ederek yayınlayan kısaca platformun gelişmesini sağlayan 5 kişilik çekirdek gruptan oluşmaktadır (Genç gönüllüler grup üyesi, kişisel görüşme, Haziran 2016).

proje gönüllülerle buluşturulmak suretiyle yürütülmektedir. Yine Türkiye'nin çeşitli şehirlerinde başlatılan projeler (yenilikçi sosyal yardım faaliyetleri, engelli ve yaşlılara yönelik çeşitli kampanyalar vb.) platform aracılığıyla -gönüllü olmak isteyen gençler için- yayınlanmaktadır. Nitekim Etimesgut Devlet Hastanesi'nin yürüttüğü gönüllü olmak isteyen vatandaşların yaşlıları ziyaret ederek onların ihtiyaçlarını (kitap okuma, birlikte vakit geçirme, faturalarını ödeme, alışverişe gitme, doktor giderken yaşlıya eşlik etme vb.) gidermek suretiyle yardım etmeyi hedefleyen *Gönül Komşusu* projesi inovatif uygulamaların en güzel örneklerinden biridir.

Sosyal inovasyonun Türkiye'deki dinamiklerinden olan genç nesil potansiyeli, kamunun da desteğiyle bir "değer"e dönüşmekte aynı zamanda gençleri sosyalleşmelerini sağlayarak topluma kazandırmaktadır. Nitekim bir yılda *gencgonulluler.gov.tr* platformuna kayıt olan gönüllü (genç ve yetişkinler dâhil) sayısı Haziran 2016 itibari ile 29 bin 781 kişidir (GSP genç gönüllüler ekibi yetkilisi, kişisel görüşme, Haziran 2016).

Şu bir gerçek ki bu tür projelerin bilinirliğinin artırılması ve duyurulması aşamasında yaşanan birtakım aksaklıklar da giderilirse, toplumumuzda birilerine yardım etmek, bilgisini, emeğini paylaşmak isteyen nice gönüllüler eğitim, sağlık, spor, çevre vs. alanlarındaki projelerde yer almak isteyeceklerdir. Yukarıdaki zikredilen rakamlarda göstermektedir ki sadece bir yıllık süre zarfında oluşan bu gönüllü havuzu yıldan yıla hızla artacak ve bizzat devlet tarafından toplumun harekete geçme kapasitesini geliştiren önemli bir sosyal inovasyon uygulaması hâline gelecektir.

Orman köylülerini kalkındırma çalışmaları ve sincap çocuk tiyatrosu

Beş Yıllık Onuncu Kalkınma Planında yer alan "...ormanların ekonomik, sosyal ve ekolojik fonksiyonlarını gözeterek sürdürülebilir yönetim ilkesi benimsenecek..." ibaresi yer almaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2013, s. 102). Orman Genel Müdürlüğü verilerine göre ormanlık alanda son 42 yılda yaklaşık 2,1 milyon hektarlık artış gerçekleşmiştir. 1999 yılında %26,7 olan ülke geneli orman varlığımız 2015 yılında %28,6'ya çıkarılmış, 2023'te ise bu oranın %30'a yükseltilmesi hedeflenmektedir (Türkiye Orman Varlığı, 2016). Bu kapsamda, halkın ormanların korunması konusundaki bilincin eksikliğine rağmen bir yandan orman varlığının korunması (eğitim, tedbirler vb.) bir yandan da yoğun ağaçlandırma çalışmaları devam etmektedir. Bunun dışında, ülkenin dezavantajlı kesimlerinden biri olan orman köylülerinin kalkındırılması ve hayat standartlarının yükseltilmesi yine hedefler arasındadır.

Bu bağlamda köylülere istihdam sağlayacak hibe ve kredi gibi finansal destekler başta olmak üzere ilgili alanlarda (fidancılık, arıcılık, besicilik vb.) eğitim destekleri verilmektedir.

Kırsal alanda yaşayan nüfusun gelir ve refah seviyelerini yükseltmek, kırsal nüfusun dengeli ve düzenli beslenerek daha sağlıklı bir yaşam sürmelerine imkân sağlamak ve kırsalda yerel ürünlerin işlenerek markalaşmalarına yardım etmek gayesiyle Türkiye ağaçlandırma çalışmalarında, meyveli türlere verilen önem her geçen gün artmaktadır. Orman köylülerinin yerinde kalkındırılması maksadıyla beş yıllık dönemde “5 Bin Köye, 5 Bin Gelir Getirici Orman” projesi kapsamında ceviz, badem, fıstık çam gibi meyveli orman ağacı dikilmesi planlanmaktadır (Hükümet Programı, 2015). Bu plan, hem orman köylüsünün refah seviyesini yükseltmede hem de uzun vadede göç sorununu engellemede önemli bir işlev icra edebilir. Bu kapsamda orman köylülerine sunulan kredi ve desteklerin koşulları, ekonomik kalkınmanın yanında sosyal kalkınmayı destekler niteliktedir. Buna göre ferdî, kooperatif ve diğer kuruluşlara sağlanacak kredi dağılımında öncelikler şu şekilde sıralanmıştır:

- Deprem, yangın, sel, toprak kayması gibi afetlerde zarara uğramış olanlara,
- Orman içi köylerden başlamak üzere ağaçlandırma, erozyon kontrolü ve gençleştirme gibi ormancılık çalışmalarının en yoğun olduğu, orman-halk ilişkilerinin sorunlu olduğu ve millî gelirin en düşük olduğu köylere,
- Orman ürünlerinin tüketimini azaltıcı ve israfını önleyici ve orman-halk ilişkilerine olumlu etkide bulunacak konularda proje uygulayacaklara ve özel projeler uygulanan kalkınma havzalarına,
- Ferdî kredi verilmek suretiyle açılmış aile işletmelerinin girdilerini karşılayacak veya bu işletmelerin pazarlama sorunlarına çözüm getirecek proje uygulayacaklara öncelik verilmektedir.⁵³

Sincap çocuk tiyatrosu ve dergisi

Orman ve Su İşleri Bakanlığına bağlı Orman Genel Müdürlüğü (OGM) ormanların korunması ve gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde bırakılması amacıyla başta çocuklar, gençler ve orman köylüleri olmak üzere toplumun her kesimine yönelik eğitim ve bilinçlendirme faaliyetleri yürütmektedir. Bu kapsamda çocuklara orman, doğa ve çevre

⁵³ Orman Köylülerinin Kalkındırılmalarının Desteklenmesi Faaliyetlerine İlişkin Yönetmelik 13.06.2012 tarihinde 28322 sayısı ile Resmî Gazete’de yayınlanmıştır.

bilinci kazandırmaya çalışan Sincap Orman Çocuk Tiyatrosu projesi oldukça inovatif bir proje olarak değerlendirilebilir. Orman Genel Müdürlüğü oluşturduğu bu gezici tiyatro ekibi ile Türkiye'nin her yerine; doğusundan batısına kuzeyinden güneyine, tiyatro oyununda orman sevgisi, ormanların nasıl korunması gerektiği, ormanların faydası, ağaç sevgisi, fidan dikmeye teşvik, yangın ihbar hattının aranması gibi konular çocuklara öğretilmektedir. Böylelikle çocuklar tiyatro gösterisi ile hem eğleniyor hem de ormanlar hakkında birçok eğitici bilgiler öğrenmiş oluyorlar. Tiyatro ekibi, tek bir oyun değil birden fazla oyun hazinesine de sahip yani yöre ve bölgesine göre farklı oyunlarını da sergilemektedirler (Ateş, 2016).

Sincap Orman Çocuk Tiyatrosu her yıl ortalama 150 bin çocuğa gösteri yapıyor. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, özellikle okul çağındaki çocuklara yönelik hazırladığı eğitim programları ile gelecekte ormanların korunması ve devamlılığı konusunda daha duyarlı bir toplum oluşmasına katkı vermektedir. Bunu yaparken de geleneksel yöntemlerin ötesine geçerek çocukların zihinlerinde yer edecek güzel bir yöntem geliştirmişlerdir. Çocukları bilgilendirmenin en etkili yollarından birinin, tiyatro kahramanların kullanılması olduğunun farkında olan Bakanlık, bu şekilde çalışmalarını sürdürmektedir (Orman Genel Müdürlüğü yetkili kişisi, Mayıs 2016).

Bunun dışında, 2005 yılından itibaren üç ayda bir yayınlanan Sincap Orman Çocuk Dergisi daha küçük yaşlardan itibaren çocuklara, doğaya saygıyı öğretme, sevdirmeye ve doğanın farkına varma konularına yer vermektedir. Bu dergiye ücret karşılığında sahip olunabileceği gibi www.ogm.gov.tr adresinden ücretsiz olarak erişim imkânı bulunmaktadır.

Muhtelif bakanlıkların alt birimlerince yürütülmekte olan bu ve benzeri sosyal yenilikçi uygulamaların bilinmesi, standardize edilmesi ve yaygınlaştırılması hayli önem taşımaktadır. Yukarıda bahse konu eylem planları ve uygulamalar, sosyal inovasyonun bütün özelliklerini taşımasa da devletin inovatif yollar arama ve uygulama çabası olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla, bahse konu hedefler, fikir olarak oldukça inovatif olmasına karşın bu hedeflere ulaşmada kullanılacak yöntemlerin, araçların ve kaynakların ne derecede etkili ve yenilikçi özelliklere haiz olacağını zaman gösterecektir.

İstanbul büyükşehir belediyesi akıllı şehir birimi

Kentleşme ve enerji tüketiminin artması, endüstri devriminden başlayarak günümüze kadar geline süreçte büyük bir hızla artarak devam etmiştir. Bu gelişimin yapıcı olduğu kadar

yıkıcı etkileri de olmuş, kentler ve toplum bir dizi sorunlarla karşı karşıya gelmişlerdir; eskiyen altyapı ve imkânlar, beklenmedik doğal afetler, değişen nüfus yapısı, iklim değişikliği, trafik yoğunluğu, çevre kirliliği, enerji kaynaklarının azalması gibi. Bu sorunlar karşısında devletlerin, mevcut durumun dışına çıkarak halkın kendini gerçekten güvende hissedeceği yeni teknolojiler, yaratıcı fikirler ve hizmetler geliştirmesi ihtiyacı her geçen gün daha fazla tartışılır olmuştur. İşte bu sorunlarla başa çıkmada bir araç olarak görülen sosyal inovasyonların, geleceğin akıllı şehirlerini oluşturacağı da iddia edilmektedir. Nitekim akıllı şehir yaklaşımının ana konularından, yapısal ihtiyaçları gidermede ekonomik, teknolojik ve ekolojik (enerji tasarrufu, hava kalitesi, su, gürültü, çevresel etki, biyolojik çeşitlilik ve enerji üretimi çalışmaları vb.) açıdan en akıllı yaklaşımın benimsenmesinin yanı sıra toplumsal farklılıkları en aza indirecek yenilikçi metotların bulunması, yoksulluğun azaltılması ve istihdamın artırılması, vatandaşın deneyimi (bilgilendirme, eşit hak verme, hak arama yollarını kapatmama) çalışmaları, kaynakları en verimli şekilde kullanma gayesi, sosyal inovasyon bakış açısı ile de birebir uyuşan hedeflerdir. Yine yönetim alanında, sektörler arası işbirliği, bölgesel ve yerel kurumlar arasındaki işbirliği, diğer paydaşların bilgilendirilmesi ve farkındalık, çok paydaşlı platformların oluşturulması ve bunların bir ağla birbirine ulaşımının sağlanması gibi hedefler, sosyal inovasyon ile akıllı şehir stratejilerin birbiri ile uyumunun kanıtı niteliğindedir.

Özellikle 1990 sonrasında, gelişen teknolojilerin de yardımıyla kent mekânında daha çevreci ve akıllı çözümlerin üretilmesi tartışmaları başlamıştır. Bu bağlamda bütüncül ve insan odaklı olma düşüncesiyle öne çıkan ‘Akıllı Şehir’ yaklaşımının literatürde farklı tanımlamaları bulunmakla birlikte, Giffinger (2007) ise konuya daha geniş bir perspektiften bakmış ve kavramı ‘akıllı insan, akıllı yaşam, akıllı enerji, akıllı çevre, akıllı yönetim, akıllı ekonomi’ olmak üzere altı kategoride incelemiştir.

Günümüzde akıllı şehir yaklaşımı, daha geniş ve bütüncül bir perspektifle ele alınarak yaklaşımın sadece büyük kentleri değil kentlerin tümünü kapsamaları gerekliliği vurgulanmaktadır (Giffinger vd., 2007; Hollands, 2008).

Günümüz şehirleri kendilerini ‘Akıllı Şehir (*Smart City*)’ bileşenleri ekseninde geliştirme konusunda oldukça önemli çalışmalar yapmaktadırlar. Europe Smart Cities Ranking, Europe Smart Cities, Concerto cities, MIT Akıllı kent projeleri küresel girişimlerin yanı sıra; Smart Wien, Amsterdam Smart City gibi şehirler özelinde akıllı şehir yaklaşım ve çerçeveleri oluşturulmaktadır.

Bu kapsamda, küresel bir şehir olan İstanbul özelinde de ‘Akıllı Şehir’ oluşum, geliştirme ve planlı bütüncül kentsel politikalar ortaya koyma çalışmaları hız kazanmıştır. Çalışmalar ‘Akıllı Şehir Çalışma Heyeti’ kurulmasıyla başlamış olup, farklı disiplinlerdeki uzman kişilerden oluşan bu çekirdek heyet, ‘Akıllı Şehir’ yaklaşımını İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) vizyon ve misyonu ile doğru orantılı olarak kurumsal bir şekle dönüştürmek için neler yapılmalı, pratiğe dönüştürecek adımlar neler olmalı, İBB’nin İstanbul halkına hizmet çerçevesini bu kavram üzerine ne şekilde bina edilmeli gibi hususlarda, İBB akıllı şehir yaklaşımına uyum kapsamında izleyeceği yol ve geliştireceği stratejiler üzerinde kapsamlı analizler yapmıştır. Söz konusu heyet, İstanbul’un akıllı şehir yaklaşımı odaklı dönüşümü noktasında; genel geçer tanımların yanında İstanbul özelinde bir akıllı şehir tanımı geliştirmiştir. Buna göre:

Üzerinde filizlenmiş kadim medeniyetlerin kültürel değerleri ve yaşam dinamiklerini önceleyerek artan nüfus, şehirleşme oranı, tüketim unsurları ve bunların beraberinde ortaya çıkan çevre, günlük yaşam ve enerji gibi sorunlar karşısında akıllı politikaların ortaya konulduğu bir şehir tasavvur edilmektedir. Bunu yaparken hızla gelişen teknolojinin ileri düzeyde kullanılarak ‘yaşam, insan, yönetim, çevre, ekonomi, ağ-hareket’ alanlarını kapsayacak biçimde şehir sakinlerinin hizmetlere etkin ulaşımı sağlanarak kendilerini mutlu ve huzurlu hissettiği katılımcı yönetim anlayışı ile hareket edilmektedir. Ayrıca toplumsal sorunların çözümünde olabildiğince şeffaf, çevre ile dost yeşil enerji kullanımı ve enerji verimliliğinin gözetildiği; kaynaklarını etkin ve doğru biçimde kullanma hedefi gözetilmektedir. Dahası İstanbul “toplumun sahip olduğu değerler sisteminin yaşatıldığı, geçmiş ile geleceği birleştiren medeniyetler başkenti” şeklinde ortaya konulan tanım ekseninde, akıllı şehir bileşenleri kapsamında kategorize edilen inovatif yaklaşımları içeren bir “kılavuz program” yazılmasının önemi vurgulanmıştır (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Smart City Birimi yetkilisi, kişisel görüşme, Mayıs 2016).

Bahse konu kılavuza kaynaklık etmesi bakımından tüm İBB birimlerinin personel, görev tanımları/alanları, kapasiteleri bakımından analizi yapılarak; hangi akıllı şehir politika ve hedefleri çerçevesinde Ar-Ge veya yürütücülük yapabileceklerinin detaylı raporları hazırlanmış, kapasite analizleri yapılmıştır.

Akıllı şehir heyeti çalışmalarında gelinen nokta itibariye, İBB bünyesinde bir ‘Akıllı Şehir Koordinasyon Birimi’ kurulmasının önemi vurgulanmış, heyetin ortaya koyduğu genel çerçevenin uygulama aşamasına geçilmesinin önemi vurgulanmıştır.

Kurum özelinde kurulacak ve çalışmalar yapacak olan fakat etkisi itibariyle İstanbul genelinde; hatta ülke çapında etki yaratıp örnek teşkil edecek misyonda böylesi bir üst koordinasyon birimi; gelişen teknolojiler aracılığıyla, ‘doğal enerji kaynaklarının azalmaya başlaması, çevreyi aşırı kirleten kaynaklar ve devamında küresel iklim değişikliği, kaynak sorunlarına karşın, oluşan hizmet talebi artışı, yerel yönetimlerin hizmet arzının yetmemesi, nüfusun ve kentleşmenin artması, ekonomik, sosyal ve çevresel açıdan sürdürülebilir kentler yaratmak için akıllı yaklaşımlar geliştirme’ şeklindeki vizyonu ile İstanbul Büyükşehir Belediyesi üst yönetiminin onayına sunulmuştur. Kurulacak birimin amaçları şöyle sıralanmıştır:

- Akıllı şehir kapsamında doğru ve sürdürülebilir özgün stratejiler ortaya konulması ve takibi,
- Bu akıllı yenilikçi politikaların, hazırlanacak kılavuz program çerçevesinde bu birim tarafından sevk ve idare edilmesi,
- Bu kapsamda planlanan çalışmaların tek bir elden koordine edilmesi, bütünlük sağlanması,
- Birimlerdeki mükerrer çalışmaların önüne geçilmesi,
- Zamanı verimli kullanılması ve emek kaybının en aza indirilmesi,
- Oluşturulacak çerçeve programa uygun hareket edilebilirliğin denetim altında tutulması,
- Tüm verilerin bir havuzda toplanması, elde edilen büyük verinin veri madenciliği ile analiz edilmesi,
- Uygulanan veya fikir aşamasında olan inovatif proje ve politikaların web aracılığıyla vatandaşla paylaşılması, ‘akıllı şehir vatandaş için var’, ‘vatandaşın kullanmadığı, bilmediği uygulama, faaliyet var sayılmaz’ düşüncesinden hareketle, kentlinin yaşam standartlarını yükseltecek uygulamaların bilinirliğini ve kullanımının arttırılması, farkındalık oluşturulması,
- Uluslararası arenada varlık gösterilebilmesi ev akıllı şehir konusundaki yeniliklerin takibi.

Yukarıda zikredilen amaçlar, vizyon ve misyon çerçevesinde İBB iç işleyişi doğrultusunda konu Aralık 2015’te İBB bünyesinde Akıllı Şehir Birimi⁵⁴ resmî olarak kurulmuştur.

⁵⁴ İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisinin 14.12.2015 tarihli birleşiminde 2015/2119 sayılı komisyonumuzla itikâl eden İnsan Kaynakları Müdürlüğü’nün 10.12.2015 tarih ve 19546 sayılı yazısında gerekli değişikliklerin

Kurulan Akıllı Şehir Birimi, nüfus yoğunluğu bakımından dünyanın 15. Büyük kenti olan ve her geçen gün büyüyen bir metropolün çevresel, sosyal, ekonomik ve kültürel sorunlarına yanıt vermeyi ve kurallı konforlu bir yaşam sunmayı hedeflemektedir. Bu çerçevede birim tarafından hayata geçirilecek akıllı uygulamalar, hem İstanbul halkının yaşam kalitesini yükseltecek hem de ülke çapında yenilikçi kentsel ve sosyal vizyonun gelişmesine katkı sunacak birer sosyo-teknik inovasyonlar olarak değerlendirilebilir.

Yerel yönetimlerin özelde belediyelerin sosyal içerikli yaratıcı faaliyetleri bulunmakla birlikte bunu toplumun tabanına yayacak ve sürdürülebilir kılacak derecede kurumsallaşmanın gerçekleşmemesi dikkatlerden kaçmamaktadır. Zira sosyal inovasyonun kamu politikası olarak benimsenmesi ve yayılmasına ilişkin bütüncül mekanizmaların henüz olmaması bu durumu pekiştirmektedir (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Smart City Birimi yetkilisi, kişisel görüşme, Mayıs 2016).

4.3 Türkiye’de Sosyal İnovasyonu Gerekli Kılan Dinamikler

Sosyal inovasyon konusu son zamanlarda başta ABD ve AB olmak üzere birçok ülkede sivil toplum, piyasa, akademi ve politika çevrelerinin gündeminde önemli bir yer edinmeye başlamıştır. Bu doğrultuda, sosyal inovasyon olarak adlandırılan girişimlerin ve uygulamaların da bahse konu aktörler tarafından pek çok alanda gittikçe çoğaldığı ve kurumsal hâle geldiği gözlemlenmektedir. 2016 yılında *The Economist* dergisinin orta ve uzun vadeli ekonomik-sosyal tahminler, analizler yapan birimi olan *Intelligence Unit*’in sosyal inovasyonun küresel durumunu inceleyen “Old problems, new solutions: Measuring the capacity for social innovation across the World” adlı bir rapor yayınladı.⁵⁵ Bu rapora göre, ilk sıraları ABD, İngiltere ardından Kanada, Danimarka, Belçika, Yeni Zellanda, Fransa ve Almanya gibi gelişmiş ülkeler izlemektedir. Türkiye bu sıralamada 45 ülke içinde 38’inci sırada yer aldı. Bu rapor genel bir bakış açısı sunmakla birlikte değerlendirmede pek çok sorun bulunduğu söylenebilir -Zira NESTA’nın kurucusu Geoff Mulgan da aynı şeyi söylüyor. Ancak yine de bu verilerin sosyal inovasyonun ülkemizde daha yeni geliştiği ve

yapılması tektifinde bulunmuş ve Daire Başkanlıkları tarafından yürütülen iş ve işlemlerin etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesi amacıyla "Akıllı Şehir Şube Müdürlüğü" kurulması teklifi 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu’nun 21. maddesi uyarınca komisyon tarafından uygun bulunmuştur.

⁵⁵Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.essmart-global.com/wp-content/uploads/2016/12/2016.09.29-Economist-Social-Innovation-Index.pdf>

sosyal inovatif süreçlerin desteklenmesine yönelik mekanizmaların durumu hakkında ön fikir vermesi açısından önemlidir.

Sosyal inovasyonu merkezine alan bu gelişmelerin sonrasında cevaplanması gereken sorulardan biri de sosyal inovasyonu ortaya çıkaran sebeplerin neler olduğu, hangi gelişmelerin sosyal inovatif yaklaşımları gerektirdiği hususudur. Diğer taraftan ise sosyal inovasyonun bu gelişme ve değişimlere ne ölçüde cevap verebildiğidir. Bu bölümde zikredilen sorulara cevap aramak hedefiyle sosyal inovasyonu gerekli kılan değişimlere ve bunlar neticesinde ortaya çıkan temel dinamiklere yer verilerek ve bu dinamikler etrafınca ele alınmaktadır.

Bilindiği gibi sürdürülebilir bir ekonomik ve sosyal refahı sağlamak günümüz gelişmiş ve gelişmekte olan toplumlarda gittikçe zorlaşmaktadır. Böylesi bir sürecin sebepleri incelendiğinde, birçok neden arasında makro olarak adlandırılabilir genel bazı sorunların ve dönüşümlerin önemli rol oynadıkları göze çarpmaktadır. Günümüzde, bizim temel dönüştürücü unsur olarak tanımladığımız beş hususun sosyal inovatif yaklaşımları gerektiren dinamikleri ortaya çıkardığı düşünülmektedir. Alan çalışması esnasında kısmen ve yüzeysel olarak ortaya çıkan temel dönüştürücü unsurlar literatür taraması yardımıyla etrafınca incelenmiş ve genişletilmiştir. Bahse konu unsurlar şu şekilde sıralanabilir:

- Küreselleşme
- İklim değişikliği
- Finansal krizler ve ekonomik çıkmazlar
- Bilgi ve iletişim alanındaki ilerlemeler
- Küresel hadlere yaklaşılması

Anılan temel dönüştürücü unsurların birçok alanda yadsınamaz dönüşümlere neden olduğu ve olacağı aşikârdır. Örnek olarak, iklim değişikliği ile mücadele yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının artmasını ve fosil kaynakların yerine yenilenebilir enerji kaynaklarının ikamesini, enerji yoğunluğunun azaltılmasını, ulaşım sistemlerinin rehabilitasyonunu ve en önemlisi de insanların alışkanlıklarının, önceliklerinin ve yaşam biçimlerinin dönüşümünü gerektirmektedir. Bu noktada ise gerekli dönüşümü sağlamada teknik ilerlemelerin ve uygulamaların yetersiz kaldığı, sosyal inovatif yaklaşımların da örneğin iklim değişikliği ile mücadelede önemli fonksiyonlar icra edebileceği

vurgulanmaktadır (Bergman, Markusson, Connor, Middlemiss, & Ricci, 2010; Faaij, Jager, & Kok, 2013).

Temel dönüştürücü unsurların ise daha somut olarak, aşağıda sıralan bazı dinamiklerin oluşmasına ve dönüşmesine vesile olduğu görülmektedir:

- Katılımcı, çevreci ve sürdürülebilir kalkınma
- Sosyo-ekolojik dönüşüm
- Küresel tehditler: iklim değişikliği, nüfus artışı, doğal kaynakların azalması
- Tüketim davranışlarındaki değişimler
- Modern kalkınma teorilerinin ortaya çıkışı: “Millî Gelir ve ötesi” tartışmaları
- Uluslararası standartlar ve anlaşmalar
- “Yeni Ekonomi”nin ortaya çıkışı
- Sosyal dönüşüm
- Sosyal girişimciliğin yeni bir ekonomik alan olan ortaya çıkışı
- Devlet-birey ilişkilerindeki dönüşüm

Görüldüğü üzere söz konusu makro ve mikro düzeydeki değişim ve dönüşüm, farklı katmanlarda ortaya çıkan bu yeni ekosistemin sürdürülebilir bir biçimde yeniden tanzimini ve ortaya çıkan yeni gereksinimleri karşılayabilecek yeni ürünleri, hizmetleri, kurumsal yapıları ve işbirliklerini gerektirecektir.

Yukarıda anılan sosyal inovasyonu gerekli kılan dinamiklere, temel dönüştürücü unsurlara, sosyal inovasyonun gerekli olduğu alanlara ve ilgili sosyal inovasyon örneklerine Tablo 15’te yer verilmiştir.

Tablo 15 Sosyal İnovasyonun Dinamikleri ve Örnekler

Sİ'yi Gereklili Kılan Dinamik	Temel Dönüştürücü Unsur	Sİ'nin Gereklili Olduğu Alanlar	Sosyal İnovasyon Uygulama Örnekleri
Katılımcı, Çevreci, Kapsayıcı ve Sürdürülebilir Kalkınma	İklim değişikliği, finansal krizler ve ekonomik çıkmazlar, doğal kaynakların azalımı	Katılımcı ve düşük maliyetli enerji sistemleri, mobilite, çevre bilinci, sosyal ekonomi	http://entersocial.de/dorfkuemmerer Sıfır karbon yerleşimleri, https://www.solarsister.org/ Yenilenebilir enerji kooperatifleri, Avrupa Sosyal Kalkınma Endeksi http://repaircafe.org/en/ http://modernaging.org/
Sosyo-Ekolojik Dönüşüm	İklim değişikliği, çevresel riskler, Küreselleşme	Eğitim, günlük yaşam, adaptasyon	Community Gardens, Allotments, Urban Gardens, http://foodcycle.org.uk http://textbooksforchange.ca/ http://community-shop.co.uk http://wefarm.org/ http://repaircafe.org/en/
Tüketim Davranışlarındaki Değişimler	Finansal krizler ve ekonomik çıkmazlar, küreselleşme, doğal kaynakların azalımı	Günlük yaşam, mobilite, yeni kontrol mekanizmaları, yeni paylaşım sistemleri, yeni tasarruf mekanizmaları	Do it Yourself (DIY) girişimleri, Social Bite, bisiklet/araba/alet ve tamir aletleri/ev/oda paylaşımları, Çöp(M)adam, Yeryüzü Kütüphanesi, BizimKÖY, http://repaircafe.org/en/ http://community-shop.co.uk http://textbooksforchange.ca/
“Yeni Ekonomi”nin ortaya çıkışı	İklim değişikliği, finansal krizler ve ekonomik çıkmazlar, bilgi ve iletişim alanındaki ilerleme, küreselleşme	Toplumsal refah, sürdürülebilirlik, sosyal etki yatırımı, sosyal girişimcilik	Paylaşım Ekonomisi, yeni nesil kooperatifler, Down kafeler, Bisiklet/araba/alet ve tamir aletleri/ev/oda paylaşımları, Katılımcı Bütçe girişimleri, Kickstarter, http://www.fongogo.com http://www.fonlabeni.com https://www.gofundme.com http://textbooksforchange.ca/

Katılımcı Toplum	Bilgi ve iletişim alanındaki ilerleme, demokratikleşme, insani ve sosyal kalkınma, küreselleşme	Sosyal politika alanları, devlet-toplum arası ilişkiler, yeni demokratik katılım alanları	www.theyworkforyou.com http://alaveteli.org/ www.fixmystreet.org http://www.change-london.org.uk http://community-wealth.org http://debating.gr/?lang=en http://gencgonulluler.gov.tr
Sosyal Girişimciliğin yeni bir ekonomik alan olan ortaya çıkışı	Finansal krizler ve ekonomik çıkmazlar, bilgi ve iletişim alanındaki ilerleme, gelir adaletsizliği, kalkınmadan tabanın yeterli faydayı görmemesi	İktisadi sistem, şirket yapıları, toplumsal katılım, yeni iktisadi standart ve ölçümler, sosyal etki analizi	https://www.ecosia.org/ http://social-bite.co.uk/ https://www.teacherspayteachers.com/ https://www.solarsister.org/ http://www.guruglearning.com/ http://www.copmadam.com/tr/ http://textbooksforchange.ca/
Devlet-Vatandaş İlişkilerindeki Dönüşüm	Bilgi ve iletişim alanındaki ilerleme, yönetim ve refah anlayışındaki dönüşümler	Toplumsal katılım, devlet-toplum arası yeni kurumlar, yeni kamu denetleme mekanizmaları	E-devlet hizmetleri, www.theyworkforyou.com http://mind-lab.dk/en/ http://openbudgets.eu/ http://politeia2.org/ http://www.change-london.org.uk

Diğer taraftan, Avrupa Komisyonu eski başkanı Manuel Barroso şu vurguyu yapmaktadır: “Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH), iklim değişikliği, halk ve çevre sağlığı gibi çağımızın birçok probleminin ortaya çıkışını engelleyememekte ve bu sorunlara çözüm bulunmasında aktif bir rol oynayamamaktadır. Bu çerçevede, geleceğin problemlerinin geçmişte kalan metotlarla çözülemeyeceği açıktır.” Görüldüğü gibi yaratıcı çözümler ve yaklaşımlar olmadan mevcut yaşam standartlarının sürdürülebilmesi ve yükseltilmesi, diğer taraftan ise gelecekte ortaya çıkması muhtemel sorunlarla baş edilebilmesi mümkün görünmemektedir.

AB ve birçok gelişmiş ülkede hükümetler, bu dönüşüme cevap teşkil edecek nitelikte ekonomik, kültürel ve sosyal içerikli yeni fikir, süreç ve modellerin oluşturulması gerektiğini kavramış ve bu çerçevede tedricen kurumsal eylem planları hazırlayarak küresel boyuttaki değişim ve dönüşüme ayak uydurmayı hedeflemektedirler. Bahse konu küresel boyuttaki

değişime ayak uydurmanın temel koşullarından birisi, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda inovasyon temelli dönüşümlere girişmektir. Sözelimi eskiden sıklıkla kullanılan, devlet odaklı çözüm girişimleri günümüzde farklılaşmış, küreselleşme ile birlikte devletin tek başına üstesinde gelemeyeceği bir şekilde bürünmüştür.

Bu kapsamda gelişmekte olan ülkeler açısından devletin sosyal inovasyonun kurumsallaşması ve ilgili ihtiyaca cevap verecek şekilde geliştirilmesinden başlayarak, ülke geneline yayılmasına kadarki süreçte öncü rol üstlenmesi, insani kalkınmayı destekleyecek en önemli adımlardan biri olacaktır. Nitekim farklılaşma ve değişime dayalı ekonomik ve sosyal bir sistemi ifade eden inovasyon fikri ve uygulamaları ekonomik kalkınmanın yanında insani kalkınmanın sağlanmasında ve sağlamlaştırılmasında bir araç ve kaldıraç olarak gün geçtikçe daha fazla kullanım alanı bulmaktadır. Sosyal inovasyon, ihtiyaç duyulan yaratıcı ve yenilikçi çözümler sunarak sürdürülebilir bir büyümeyi sağlamada, yeni istihdam imkânları yaratmada ve ülkelerin rekabetçi güçlerini geliştirmede faydalı olabilecek araçlara sahiptir. Bu araç seti sayesinde sosyal inovasyonun, son zamanlarda sıklıkla karşımıza çıkan iklim değişikliği, sürdürülebilir büyüme, adil ticaret (*fair trade*), uzaktan eğitim, genç işsizliği, yaşlanma, onarıcı adalet (*restorative justice*) ve sürdürülebilir konut sistemleri vb. problemlere güncel çözümler sunabileceği görülmektedir.

Yukarıda zikredilen tüm bilgiler ışığında, bu bölümün temel amacı, bir taraftan genelde dünyada, özelde ise Türkiye’de sosyal inovasyonu gerekli kılan güncel dinamikleri ve gereksinimleri ele almaktır.

Türkiye’de katılımcı, çevreci ve sürdürülebilir kalkınma

Kalkınma; genel anlamda bir ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel alanda ilerlemesini, gelişmesini, kurumsal kapasitesinin güçlenmesini, insan kaynaklarının niteliğinin artmasını, çevreye duyarlılığının gelişmesini ve bireysel refahın yükselmesini ifade eden çok boyutlu ve kapsamlı bir kavram olarak ele alınmaktadır.

1972 yılında, M.I.T.’den Donella Meadows’un başında olduğu bir araştırma ekibi, bilgisayar simülasyonları yardımıyla yaptıkları senaryo analizlerinin ortaya çıkardığı sonuçları “Büyümenin Sınırı” adıyla yayınladılar. Dünya nüfusundaki artış, endüstrileşme, çevre kirliliği, doğal kaynakların azalması, gıda üretimi olarak temelde beş değişkenin gelecek senaryoları eşliğinde sınındığı ve yayınlandığı yıllarda oldukça ilgi çeken bu kitabın temel savı, mevcut dünya sisteminin bu şekilde devam edilmesi durumunda 2050 yılından sonra

çökmeye başlayacağı idi (Meadows, Meadows, Randers, & Behrens, 1972). Çünkü onlar, ekonomik büyümenin getirdiği ham madde gereksinimi, tüketimdeki artış, nüfusun artışı vs. gibi hususların sistemi sürdürülemez bir duruma getireceğini öngörüyorlardı. Geriye bakıldığında, Meadows ve ekibinin savlarının tam olarak gerçekleşmediği görülebilir. Zira günümüz şartlarında yapılan analizlerde 2050 yılı için küresel bir çöküş öngörmek oldukça zordur. Fakat bu, 2050 yılından sonra böyle bir felaketin gerçekleşmeyeceği anlamına da gelmemektedir. Bu bağlamda mevcut bilgisayar sistemleri ve teknolojik donanımlarla yapılan araştırmalar da kapsamlı bir sistem değişikliğine gidilmediği takdirde hâlihazırdaki yaşam standartlarının sürdürülebilir olmaktan çıkacağını belirtilmektedir (Rockström, Steffen, Noone, Persson, Chapin III, vd., 2009a).

Tüm bunlar karşısında, yeni yaklaşımların ve uygulamaların devreye sokulması gerektiği gittikçe artan bir sesle dile getirilmektedir. Birçok uluslararası kuruluşun ve ülkenin üzerinde durduğu temel hususlardan birisi, hâlihazırdaki kalkınma politikalarının sürdürülebilir olmadığı ve kapsamlı bir reforma ihtiyaç duyulduğuna olan inançtır. Gelişen, değişen ve dönüşen toplum yapıları ile birlikte ülkelerin uyguladıkları ekonomik ve sosyal kalkınma modellerinin sosyal refahın sağlanmasında artık zayıf kaldığı, sosyal kalkınmanın sürdürülebilir ekonomik kalkınma ile eş zamanlı yürütülemediği görülmüştür. Bu sebeple ülkeler insanı merkeze alan farklı büyüme ve kalkınma modelleri üzerinde tartışmaya ve çalışmaya başlamıştır.

Sürdürülebilir kalkınma ve refahın artırılması için gereken dönüşüm, sadece teknolojik ve sistematik yenilenme ile gerçekleştirilemeyecek kadar kapsamlı ve çok katmanlıdır (Howaldt & Schwarz, 2010). Bu sebeple multidisipliner bir yaklaşımla bahse konu dönüşüme yön verecek ve katalizör görevi üstlenecek girişimlere ve uygulamalara ihtiyaç duyulmaktadır. Zira sürdürülebilir kalkınma, endüstrinin, ticaretin, devletin ve bireylerin tüketim davranışlarının temelden ve hızlı bir biçimde değişimini gerektirmektedir. Bu bağlamda, Özdemir & Ar (2015) yaptıkları alan çalışmasında, sosyal inovasyonun, uzun dönemli sağlıklı ve sürdürülebilir ekonomilerin oluşmasında önemli bir rolü olduğunu ve özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin sosyal inovatif faaliyetlere günümüz şartlarında daha fazla ihtiyaç duyulduğunu belirtmişlerdir.

Modern kalkınma teorilerinin ortaya çıkışı: “Millî gelir ve ötesi” tartışmaları

Katılımcı, çevreci ve sürdürülebilir kalkınma tartışmaları mevcut kalkınma ölçüm tekniklerini tartışmaya açmış ve toplum refahı, çevresel hadler ve kalkınma dengesini sağlayabilecek yeni kalkınma teorilerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Neoklasik iktisat teorisi, çevresel limitleri dikkate almayan ve sınırsız büyümeyi hedefleyen yapısı ile birçok ekonomistin eleştiri odağı hâline gelmiştir. Modern iktisat yaklaşımında, neoklasik ekonominin yaslandığı temellerin, günümüzde yapılan birçok araştırma ile birlikte geçersiz hâle geldiği vurgulanmaktadır (Endres & Radke, 2012). Dünyadaki kaynakların sınırlı olduğunu belirten ve küresel iklim değişikliği gibi tehditlerin ülkelerin ekonomilerini tehlikeye attığını ileri süren araştırmacılar, bu tehditler ile başa çıkabilmek için yeni ekonomik modellerin geliştirilmesi gerektiğini belirtmektedirler (Rogelj vd., 2011) Yukarıda anılan dinamiklerin etkisi ile maddi kıstaslara dayanan büyüme modelleri yerine, iktisadi kalkınma vizyonuna çevre ve insan faktörünü de ekleyen kalkınma paradigmaları üzerinde yoğun tartışmalar yürütülmektedir. Bu tartışmaların temel çıkış noktasını oluşturan hususlar şu şekilde sıralanabilir:

- Çevresel riskler
- Gelir adaletsizliği
- Mevcut iktisadi sistemde kullanılan konvansiyonel fosil enerji kaynaklarının orta ve uzun vadede tükenecek olması
- Fosil enerji kaynaklı karbon emisyonu salınımı
- İklim değişikliği
- Yeni iktisadi sektörlerin ve teknolojilerin gelişmesi
- İktisadi yapının değişmesi neticesinde ortaya çıkabilecek yeni iş alanları

Bu noktada dikkatle üzerinde durulması gereken diğer bir husus ise son yıllarda artan millî gelir ve ötesi tartışmalarının gündeme getirdiği, iktisadi kalkınmayı ölçen yeni tekniklerin geliştirilmesi hususudur. Bu kapsamda Birleşmiş Milletler Çevre Programı, ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin ölçülmesi için günümüzde kullanılan GSYH sisteminin miadını doldurduğu, GSYH ölçümünde kullanılan yöntemlerin, çevre ve insani gelişmişlik hususlarını da içerecek şekilde genişletilmesinin elzem olduğu belirtilmektedir. Birleşmiş Milletler'den Anantha Duraiappah, materyal ekonomik refaha dayanan büyüme modelinin, bazı grupların doğal kaynakların kontrolüne ele geçirmesine ve sonuçta eşitsizliğe ve

adaletsizliğe yol açtığını, bu yüzden *millî gelir ve ötesi* tartışmalarının önemli olduğunu vurgulamaktadır (Duraiappah vd., 2014). Bilindiği gibi mevcut GSYH teorisi, 1929'daki Büyük Buhran sonrasına denk gelmektedir. O zamanın şartlarına göre ülkeler arası ekonomik kalkınmışlığı ölçmeye ve karşılaştırmaya yarayan bu modelin günümüz koşullarında ülkelerin büyümesini ve insanı kalkınmayı ele almada yetersiz kaldığı ileri sürülmektedir.

Mevcut GSYH hesaplamasının yerine geçebilecek bir yöntemin teorik çerçevesi için birçok bilim adamı çalışmalarını sürdürmektedir. Bunlar arasında Nobel ödüllü ekonomist Kenneth Arrow ve bu alanda en çok bilinen bilim adamlarından Sir Partha Dasgupta sayılabilir (Dasgupta, 2014). *Millî gelir ve ötesi* tartışmalarının neden önemli olduğu ile alakalı olarak Avrupa Komisyonu iki olguya vurgu yapmaktadır. Bunlar, ilk olarak GSYH'nin mevcut yapısının çevresel ve sosyal yönleri içerecek şekilde genişletilmesi, ikinci olarak da yerine sosyal gelişimi temel alacak yeni bir ölçüm metoduyla değiştirilmesi gerektiği hususudur (Bartelemus, 2014). Gerçekte GSYH'deki yükselmenin direk olarak refah ve esenlik (*welfare and well-being*) sağlamadığı konusu geçmişte de dile getirilmiş, fakat günümüzdeki gibi bilimsel tartışmaların odağına oturmamıştır. Bu doğrultuda Cobb, Halstead ve Rowe (1995) "The GDP is up, why is America down?" adlı makalesinde bu konulara değinmekte ve alternatifler üretilmesi üzerinde durmaktadır. Diğer taraftan, sürdürülebilirlik konusunda da, odağın yine fiziksel kapasiteler ile ilintili olduğu, bu sebeple insanın refah ve esenliğini sağlamada ve ölçmede yetersiz kaldığı değerlendirilmektedir. Ancak bahse konu "refah" ve "esenlik" ölçümü, istatistiksel ölçümü mümkün olmayan bazı çevresel ve sosyal kıstasları da içerdiğinden, herkesin üzerinde mutabık kalacağı bir gösterge setinin geliştirilmesi zannedildiğinden daha karmaşık ve zor bir süreç olarak karşımızda durmaktadır.

Millî gelir ve ötesi dışındaki diğer bir bilimsel tartışma konusunu ise *degrowth* teorisi oluşturmaktadır. İlk olarak Latouche tarafından dile getirilen *degrowth teorisi*, büyümeyi durdurmak anlamında kullanılmakta, üretimi ve tüketimi azaltmanın gerekli olduğu, üretimde ve tüketimde artışın çevresel baskıya ve sosyal adaletsizliğe neden olacağı faraziyesi üzerinde durulmaktadır. *Degrowth* teorisinin anahtar konsepti ise kişisel tüketimin ve çalışmanın azaldığı, fakat daha iyi yaşama ortamlarının sunulduğu bir ekonomi sistematiğidir (Latouche, 2009). Temel amaç, işlerin paylaşılarak yapılması, aile, kültür, toplum, sanat ve müzik için daha fazla zaman ayrılması ve bu sayede temelde maddi kalkınmışlık yerine mutluluğun, huzur ve esenliğin hedefleneceği bir yapı kurulmasıdır.

Hâlihazırda *degrowth* konsepti; Fransa, Almanya, Belçika ve İsviçre gibi gelişmiş ülkelerde mevcut sistemde yeterli büyümeye ve refaha ulaşıldığı faraziyesi ileri sürülerek tartışılmaktadır. Fakat henüz bu seviyeye ulaşmamış ülkeler için bu konseptin uygulanmasının ne derece mümkün olacağı hususu kapsamlı araştırmalar yapılmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda Türkiye için bu konuda yapılmış herhangi bir araştırma ve uygulama bulunmamaktadır.

Bu noktalardan bakıldığında, hâlihazırda Türkiye’de bahse konu GSYH üzerinden yapılan uzun vadeli planların, Beş Yıllık Kalkınma Planları ile ortaya koyulan birçok hedefin ve kalkınmışlık noktasında yürütülen birçok tartışmanın, *millî gelir ve ötesine* tartışmalarını dikkat-i nazara alması elzemdir. Bu kapsamda geliştirilebilecek olası yeni bir iktisadi sıralama sisteminde Türkiye’nin nerede konumlandırılacağına şimdiden analiz edilmesi ve bu yönde hazırlıklar yapılması önem taşımaktadır. Mevcut GSYH sıralamasında ilk yirmi içerisinde yer alan Türkiye’nin, 2023 vizyon belgesinde ortaya koyduğu hedef ise dünyanın ilk 10 büyük ekonomisi arasında girmektir. Fakat görülmektedir ki alternatif bir GSYH geliştirilmesi durumunda, Türkiye’nin sıralamasının daha da gerilere düşmesi olasıdır.

Türkiye özelinde, ekonomik kalkınma ile insani kalkınmanın eş zamanlı yürütülemediği görülmektedir. Zira son on beş yılda ekonomik açıdan hızlı bir büyüme performansı göstermesine karşın insani kalkınma konusunda yeterli performansı gösteremediği ve uluslararası kabul gören endekslerde Türkiye’nin hak ettiği sıralamayı elde edemediği bilinmektedir. Yine Türkiye’de gelir dağılımını gösteren *gini* katsayısındaki olumlu yöndeki küçük değişimler (GINI katsayısı 2006 yılında 0,43 iken 2015 yılında 0,397 olmuştur)⁵⁶ halen istenilen ve olması gereken seviyeden çok uzak görünmektedir. Zira bu oran, birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede 0,30’un altındadır.

Tüm bu tartışmaların ortaya çıkardığı gerçek, materyal ekonomik refaha dayanan büyüme modelinin insanlara gerçek manada refah sağlamada yetersiz kaldığı hususudur. O zamanın şartlarına göre ülkeler arası ekonomik kalkınmışlığı ölçmeye ve karşılaştırmaya yarayan bu modelin günümüz koşullarında ülkelerin büyümesini ve insani kalkınmayı ele almada yetersiz kaldığı ileri sürülmektedir. Bu nedenle kalkınmaya sosyal ve insani gelişmişlik kıstaslarını da getiren yeni yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Bahse konu insani ve sosyal

⁵⁶ Sıfır ile bir arasında değişen gini katsayısı sıfıra yaklaştıkça gelir dağılımı eşitliğinin, bire yaklaştıkça gelir dağılımı eşitsizliğinin arttığını göstermektedir.

gelişmişliği artırıcı ve sürdürülebilir kılan yaklaşımların hayata geçirilmesinde sosyal inovasyon fikri ve uygulamaları önemli bir rol icra etmektedir. Bir sonraki bölümde, sürdürülebilir kalkınma ekseninde ortaya çıkan insani ve sosyal gelişim dinamiklerine ve sosyal inovasyon ilişkisine değinilmektedir.

İnsani ve sosyal gelişim ekseninde Sİ: Türkiye’de durum

Millî gelir ve ötesi tartışmalarının bizi getirdiği nokta, materyal büyüme ve gelişmenin insani ve sosyal gelişme için tek başına yeterli olmadığı konusuydu. Sosyal inovasyonu gerekli kılan unsurlardan bir diğeri ise Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin, materyal/niceliksel büyümenin insani ve sosyal gelişim için tek başına yeterli olmadığı hususundaki bilincin artması; bunun sonucunda sosyal ve insani gelişimi sağlamada ve artırmada yeni yaklaşımların ve uygulamaların gerekliliğinin kavranmasıdır.

Bu noktada, ilk olarak BM tarafından geliştirilen “insani gelişim” yaklaşımının kapsadığı alanları kısaca ele almak gerekmektedir. BM’nin kendi tanımına göre, *insani gelişim*, insanlara kendi değer verdikleri ve istedikleri yaşam koşulları altında yaşama imkânının ve özgürlüğünün verilmesidir.⁵⁷ BM’ye göre insani gelişim üç genel geçer temele dayanmaktadır. Bunlar sırasıyla insanların kendi kapasitelerini ve yeteneklerini geliştirebilecekleri sağlıklı ve yenilikçi bir yaşam imkânının sunulması, bilgiye ulaşabilir ve bilgiyi kullanabilir toplumların inşası ve makul standartlarda bir yaşam sürebilmek için gerekli kaynaklara ulaşılabilmesi olarak sıralanmıştır. Bahse konu insani gelişim şartlarının olgunlaşması ve tüm topluma eşit yayılımı ise sosyal refahı sağlamaktadır.

İnsani gelişim ve sosyal refah konulu endekslere bakıldığında ise bu endekslerin temelde; uzun ve sağlıklı yaşam, bilgiye ulaşım, politik kararlara etki edebilme, sosyal yaşama kısıtlama olmaksızın katılım, çevresel sürdürülebilirlik, insan hakları ve güvenlik, cinsiyet eşitliği gibi alt indekslere ayrıldığı ve ilgili istatistik bilgileri sonrasında ortaya çıktığı gözlemlenmektedir. Dünyanın ekonomik büyüklükte gelişmiş ilk 20 ülke içerisinde yer alan Türkiye, İnsani Gelişim Endeksi verilerine göre 2014 yılında 0,761 puanlık değerle 188 ülke arasından 72. sırada yer almaktadır. Bu maksatla Türkiye’de, henüz istenilen ve hedeflenen seviyeye ulaşamamış insani ve sosyal gelişimin, dolayısıyla da sosyal refahın sağlanması adına yukarıda alt indeks grubunda yer alan göstergelerin geliştirilmesi için çaba sarf edilmesi gerekmektedir. Dahası, Türkiye’nin insani ve sosyal kalkınmada hedeflenen

⁵⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://hdr.undp.org/en/content/what-human-development>

seviyeye çıkması adına mevcut ihtiyaç ve sorunlara dönük yenilikçi bakış açısıyla sistematik ve sürdürülebilir çözümler, yani sosyal inovasyonlar üretmenin lazım geldiği görülmektedir.

Sosyal inovasyon alanı, insani gelişimin sağlanması, hızlandırılması ve pekiştirilmesi hususlarında ümit verici örnekleri ve uygulamaları barındırmaktadır. Örnek olarak yaşanan nüfusun problemlerine, bireylerin siyasal hayata daha aktif katılımını sağlayan mekanizmalara veya dışlanmış bireylerin toplumsal hayata tekrar aktif olarak katılımına yönelik başarılı sonuçlar alınmış birçok sosyal inovasyon uygulaması mevcuttur. Bilindiği gibi nüfusun gittikçe yaşlanıyor olması ve bu yaşanan nüfusun farklı ürünlere ve hizmetlere ihtiyaç duyacakları gerçeği, gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülke açısından bir an önce sürdürülebilir ve kapsamlı çözümlerin bulunmasını gerektiren alanlardan birisidir. Bunun başarılması ise farklı kurumların, insanların ve teknolojilerin bir arada, yenilikçi yaklaşımlarla bir araya getirildiği çözümleri gerektirmektedir. Örnek olarak ABD’deki bir girişim sayesinde, belli alanlarda (biyolog, ressam, itfaiyeci, topograf, bitki bilimci, yazar vs.) bilgi ve deneyim sahibi emekli insanlar, ilgili konunun işlendiği ilkökul sınıfına davet edilerek deneyimlerini ve gözlemlerini birinci elden ilkökul çocuklarına aktarmak imkânı elde etmekte, bunun karşılığında çok cüzi bir saatlik ücret almaktadır. Sağlıklı yaşlanmayı ve toplumsal katılımı mümkün kılan, diğer taraftan ise ilkökul öğrencilerinin birinci elden elde ettikleri “hayat bilgisi” sayesinde daha duyarlı ve bilgili bireyler olarak yetişmelerine katkı sunan bu ve benzeri sosyal girişimler, insani ve sosyal kalkınmayı artırıcı etki meydana getirmektedirler. Reinstaller’e göre (2013) insanların refahını sağlamada sosyal inovasyonun diğer temel rolünü, sosyal inovasyonun bireylerin edinimlerini ve bireylere sunulan imkânları zenginleştirmesi açısından insanların refahına katkı sunması ve ortaya koyduğu alternatiflerle insanlara farklı yaşam biçimlerini seçme özgürlüğü tanınmasına yardımcı olması olarak açıklamaktadır. Sosyal inovasyon yaklaşımı, yeni konseptler ve kurumlar arası farklı işbirlikleri sayesinde katma değer sağlaması yönüyle de insani gelişime ve refaha katkı sunabilmektedir.

“Yeni ekonomi” düzeni

Yukarıda da belirtildiği üzere gittikçe artan sayıda iktisatçı, ekonomik çıktılarının sadece parasal değerlerinin ölçüldüğü ve hedeflerin de o şekilde oluşturulduğu bir sistemin insanın refahını sağlamada eksik kaldığını, hâlbuki herhangi bir ekonomik sistemin temel amacının insanın ve toplumun refahını ve esenliğini artırmak olduğunu belirtmektedirler. Zira bir toplumun ne kadar müreffeh olduğunun ölçümü için millî gelirin büyüklüğünün yanında

kişisel özgürlükler, hürriyetler, gelir dağılımı, eğitim ve sağlık hizmetlerine ulaşım gibi göstergelerin de hesaba katılması gerekmektedir (Urama & Acheampong, 2013). Neo-liberal ve Keynezyen iktisadi yaklaşımlar, GSYH'yı ülkede üretilen ürün ve hizmetlerin parasal değeri olarak ele almakta ve millî geliri yükseltmeyi temel amaç olarak görmektedir. Bunun karşısında, çağdaş iktisatçıların gündeme getirdiği “Yeni Ekonomi”, GSYH'nın alternatifi olabilecek ve geniş kapsamlı olarak insanın refahını farklı yönlerden ele alacak bir sisteme geçilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Birçok çağdaş ekonomist, mevcut iktisadi düzenin radikal bir biçimde yeniden yapılandırılması ve önceliklerinin de buna paralel olarak tekrar belirlenmesi gerektiğinin altını çizmektedirler (Fullerton, 2015a; Jacobs, 1961; Latouche, 2007; Meadows vd., 1972; Piketty, 2014; Ernst Friedrich Schumacher, 1985).

“Yeni Ekonomi” olarak adlandırılan bu sistemin oluşturulmasında ve uygulanmasında hiç şüphesiz sosyal inovatif yaklaşımların önemi yadsınamaz. “Yeni Ekonomi” yaklaşımının Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde de kendini göstermeye başlaması ve ülkelerin şu veya bu şekilde orta vadede bu sistemin bir parçası olacağının ortaya çıkması sonrasında, “Yeni Ekonomi”ye ülkenin geçişi sürecinde kullanılacak yeni enstrümanlardan biri de sosyal inovatif yaklaşımlardır.

Tablo 16 *Yeni Ekonomi & Klasik Ekonomi Perspektifi Karşılaştırılması*

“YENİ EKONOMİ” Perspektifi	“KLASİK EKONOMİ” Perspektifi
Sistemin nicel olarak büyümesinden öte uzun vadede refah sağlayacak bir büyümeye ve bu sürecin nasıl yönetileceğine odaklanma	Millî gelir odaklı büyümesinin refaha ulaşmada temel yol olarak görülmesi
İnsanların ve yeryüzünün uzun vadede sağlıklı kalabilmesi amacıyla geri besleme kanalları sayesinde sistemdeki hataları akut bir hâle gelmeden daha hızlı tespit edip onarabilen bir yapının oluşturulması	Sistemin varlıklı ve güç sahibi kişilerin daha fazla yarar sağlayacağı bir yapıda olması
Ekonominin sağlıklı ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşması için ayırt edilmeden tüm tarafların kazanımlarına odaklanması	Yalnızca bazı tarafların kazanımlarını artıran, diğerlerinin kazanımlarını dikkate almayan ekonomik yapı
Teknik inovasyona ek olarak farklı inovasyon süreçlerini önceler ve destekler: Sosyal inovasyon, sosyo-teknik inovasyon, yönetim inovasyonu vs.	Teknik inovasyonu önceler ve destekler

Fikir, bilgi vb. gibi soyut hedeflerin öncelenmesi	Yoğunlukla ticaret açığı, merkez bankası rezervi vb. gibi somut hedeflerin olması
Ekosistemin ve insanın uzun vadeli esenliğine kıymet verilmesi	Kısa vadeli kazançlara ve parasal çıktılara insan ve doğadan daha fazla değer addedilmesi
Mütekabiliyet ve karşılıklı faydaya odaklanma	Arazi ve işgücünün sermaye artırımı için istismarına ve bencilliğe vurgu yapan yaklaşım
İnsana ve kamusal alanlara uzun vadeli yatırımları öneleme	Dar bir kesime yönelik kısa vadeli kazanımların öncelenmesi
Sağlıklı bir sistematik yapı geliştirilebilmesi amacıyla, yenilikçi yaklaşımları besleyecek özgür bir ortamın oluşturulması, fakat bu yapının kendini regüle eden ve işbirliği içerisinde çalışarak üçüncü kişilerin özgürlük alanlarına girmeyen bir sınıra sahip olması	Kişisel özgürlüğün kapsamı ve değeri konusunda kutuplaşmış yaklaşım ve devletin piyasadaki noksanlıklara karşı müdahalede bulunması
Karın paylaşılmasına dayalı paylaşımsal iktisat yaklaşımının öncelenmesi	Karın sadece şirketler tarafından elde edilmesine, bunun artırılmasına ve paylaşılmamasına yönelik bir ekonomik kurgu

(Kaynak: Fullerton (2015) ve Kelly (1999)'den derlenerek hazırlanmıştır.)

Tablo 16'da de görüldüğü gibi *yeni ekonomi* perspektifi uzun vadeli olması ve sosyal kazanımları ön plana almaktadır. Sürdürülebilirlik; gelirin ve farklı imkânların daha eşit dağıtımı, nitel faktörlerden ziyade nicel faktörlerin ekonomide daha öncelikli olduğu, paylaşım ekonomine önem veren, teknik inovasyonlara ek olarak yeni inovasyon alanlarına (sosyal, sosyo-teknik, yönetimsel vb. inovasyon) önem veren ve destekleyen bir yapıdadır.

Bilindiği üzere, mevcut finansal ve ekonomik yapının sürdürülebilirliği hususu, ABD'de başlayan ve Avrupa'ya yayılan finansal krizleri sonrasında yoğun bir tartışma konusu hâline gelmiştir. Diğer taraftan, ekolojik sınırlılıklar ve gelir adaletsizliği gibi hususlarda bu tartışmaları alevlendirmiştir (Alperovitz, 2011).

Bu hususla paralel olarak köklü bir yatırım bankasının (JP Morgan) eski direktörünün kurucusu olduğu ABD menşeli *Capital Institute* şu tespiti yapmıştır: “Sosyal, çevresel ve iktisadi bir çöküşün önüne geçmek için, kapitalizmin ve sosyalizmin standart önerilerinden daha ileriye gitmek gerekmektedir” (Fullerton, 2015, s. 16).

Diğer taraftan, *yeni ekonomi* perspektifinin diğer bir vurgusu ise her yörenin, ülkenin veya topluluğun kendi önceliklerini ve kültürünü merkeze alan bir ekonomik yapı geliştirmesi üzerinedir (Confino, 2015). Mevcut ekonomik yapının, yeni ekonomi perspektifine evrilmesi sürecinde ise o yörenin önceliklerini ve kültürel kodlarını yansıtan sosyal girişimcilerin ve problemlerin çözümünde farklı yerel kurumları ve kaynakları bir araya getiren sosyal yenilikçi yaklaşımların ise büyük bir katkısı olacaktır.

Bu doğrultuda, dünyada birçok sosyal inovasyon örneği bulunmaktadır. Bu girişimlere, toplum kaynaklı yenilikçilik yaklaşımları (*grass-roots*) ile yenilenebilir enerji sistemlerinin yaygınlaşması için faaliyet yürütmekte olan sosyal girişimler, çiftçilerin ürünlerini dünya pazarına ulaştırabilmeleri için gençlerin kurduğu sosyal girişimler, insanları becerilerini ve zamanlarını birbirleri ile paylaştıkları zaman kumbarası aktiviteleri, mahalle bahçesi sistemleri, hapishanedeki gençlerin yeni ekonomi aktivitelerine katılabilmeleri için online eğitim sistemleri, paylaşım ekonomisine yönelik aktiviteler, “etki yatırımı” olarak adlandırılan yatırım türleri, yeni kooperatif yapıları örnek olarak verilebilir.

Türkiye’de sosyo-ekolojik dönüşüm

Sosyal ekoloji, en temelde doğa-insan ilişkisi olarak tanımlanmaktadır (Becker & Jahn, 2006). Mamedow (1996) ise bu tanımı biraz daha genişleterek sosyal ekolojiyi toplumların ve doğanın karşılıklı etkileşimi olarak tanımlamaktadır. Fakat modern sosyal ekoloji tanımı biraz daha genişletilerek refahı sağlayacak şekilde sosyal, kurumsal ve kültürel açılardan insanların doğa ile etkileşimi şeklinde ele alınmıştır (akt. Ateş & Ateş, 2015). Sosyo-ekolojik dönüşüm kavramı ise mevcut sosyal rejimden daha farklı bir sosyal ve ekonomik rejime doğru dönüşüm olarak adlandırılabilir. Sanayileşme ile birlikte ham madde ihtiyacının artması, bu ihtiyaçların birçoğunun yenilenebilir olmayan kaynaklardan (*non-renewable resources*) karşılanıyor olması, dünya nüfusunun ve tüketimin artması tedricen bu kaynakların azalmasına, hatta tükenmesine yol açabilir.

Diğer taraftan artan dünya nüfusu ve tüketimin doğada yaptığı tahribatlar da bu konuda yapılan araştırmalar sayesinde kesin bir şekilde ortaya konmaya başlanmıştır. Bunlar arasında iklim değişikliği ve yarattığı tahribatlar, okyanuslardaki kirlenme, doğal kaynakların azalıyor olması, biyolojik çeşitliliğin azalması, dünya üzerinde var olan temiz su miktarındaki tehlikeli azalma sayılabilir (Rockström, Sachs, Öhman, & Schmidt-Traub, 2013). On dokuzuncu yüzyılda hızla artmaya başlayan endüstriyel faaliyetlerin çevre

üzerinde gittikçe daha fazla baskı oluşturacağını öngören ilk bilim insanlarından birisi John Stuart Mill'dir (Ekins, 2002). Daha sonra gelen birçok bilim adamı, bu hususa dikkat çekerek kaynakların daha dikkatli kullanılması gerektiğine, mevcut durumun sürdürülemez olduğuna ve ekonomik yapıların değiştirilmesi gerektiğine vurgu yapmışlardır (Koopmans, 1969; Malthus, 1966; Ernst Friedrich Schumacher, 1985).

Tüm ülkeler tarafından dikkatlice takip edilen ve etkilerinin gittikçe artacağı tahmin edilen bu tehditler, kaçınılmaz bir sosyo-ekolojik dönüşümü gerektirmektedir. Bu gerekliliğin tespit edilmesi sonrasında, gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülke bu dönüşümü yönlendirmek, dönüşüm ihtiyacına cevap verebilmek ve rekabetçi yapılarını korumak veya artırmak amacıyla hâlihazırda yürüttükleri kalkınma stratejilerinde farklılaşmaya gitmektedirler. Örnek olarak Avrupa Komisyonu'nun 2011 yılında yayınladığı bir yol haritasında şu ifadelere yer verilmiştir:

Avrupa çok uzun yıllardan beri yoğun kaynak kullanımının da yardımıyla vatandaşlarına yüksek yaşam standartları ve imkânları sunabilmiştir. Fakat bugün birbiriyle çelişen iki zorlukla karşı karşıyadır: Yeni iş kolları yaratan ve vatandaşlarının maddi refahını artıran bir ekonomi ve bu büyümenin sürdürülebilir olması. Zira büyümenin sürdürülebilir olması için ekonominin enerji, endüstri, tarım, balıkçılık ve taşıma sektörlerini de içine alacak şekilde bir dönüşümden geçmesi zaruridir. Tüm bunlarla birlikte, tüketici ve üretici davranışları da bu dönüşüm sürecine tabi olacaklardır. Bu dönüşümü zamanında gerçekleştirmemiz durumunda, bir taraftan Avrupa vatandaşlarının refahını gelecekte de temin etmiş, diğer taraftan ise kullandığımız doğal kaynakların miktarını azaltarak gelişmemizi sürdürülebilir kılacak ve çevreye olan olumsuz etkimizi azaltacağız” (Rockström, Steffen, Noone, Persson, Chapin, vd., 2009b, s. 32).

Hâlihazırda bu yol haritası ile uygun olarak, birçok AB ülkesi tarafından kendi iç dinamiklerine uygun kalkınma stratejileri geliştirilmektedir. Tüm bu dönüşüm süreçlerinin gerçekleştirilmesi aşamasında, teknolojik yeniliklere paralel olarak sosyal içerikli yenilikçi yaklaşımlara da ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ihtiyacın bilincinde olarak birçok AB raporu sosyal inovasyonun bu aşamada önemli bir rol oynayacağına vurgu yapmaktadır. Zira, sosyo-ekolojik dönüşüm beraberinde insanın doğa ile olan ilişkilerinde yeni bir düzenlemeyi, tüketici davranışlarına kapsamlı değişiklikleri, günlük yaşamdaki bazı alışkanlıklarımızı ise bırakmamızı veya yeniden düzenlememizi gerektirmektedir. Tüm bunların ise teknik bazı yenilikler ile üstesinden gelinemeyeceği ise aşikârdır.

Küresel tehditler: iklim değişikliği, nüfus artışı, doğal kaynakların azalması

Bilimsel olarak ortaya koyulmuş birçok veri, küresel iklim değişikliği, nüfus artışı, doğal kaynakların azalması gibi birçok gelişmenin dünyanın ve dolayısıyla insanlığın geleceğini tehdit ettiğini belirtmektedir. Yerel düzeyde de kendini gösteren bu tehditler ile başa çıkılabilmesi için ekonomi sistemlerinde ve tüketici davranışlarında dönüşümün kaçınılmaz olduğu vurgulanmaktadır. Bir taraftan gelişmekte olan birçok ülkede tüketim miktarlarının artması, diğer taraftan da tarım arazilerinin azalması ve iklim değişikliğinin olumsuz etkileri uzun vadede gıda ihtiyacının karşılanmasını tehlikeye sokmaktadır. Bu öngörülebilir küresel iktisadi gelişmelerinin en belirleyicisi, BRIC ülkelerindeki (Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin) nüfus artışı, iktisadi büyüme ve artan enerji talebi konusundaki dönüşümlerin küresel ham madde rekabeti, küresel ısınma ve doğal kaynaklar üzerinde artan baskı olarak kendini göstermesidir.

Rockström tarafından kapsamlı bir araştırma neticesinde ortaya konulan ve küresel olarak hangi sınırlara dayandığımızı ve sürdürülebilir bir dünya için hangi oranların gerektiğini gösteren tablo, karşı karşıya kalınan tehditleri gözler önüne sermektedir. Tablo 17'de görüldüğü üzere atmosferik karbon dioksit yoğunlaşması, bio-çeşitlilik oranının kaybı, azot döngüsü ve strasforik ozon azalması gibi ölçümler, belirlenen sınırların üzerine çıkmış durumdadır. Tüm bu tehditler, kapsamlı bir sistematik dönüşümü, doğal kaynakların ve fosil yakıtların kullanımının azaltılmasının ne kadar elzem olduğunu göstermektedir.

Tablo 17 Küresel Sınırlılıklar

KÜRESEL SINIRLILIKLAR				
Yeryüzü-Sistem Süreçleri	Parametreler	Önerilen sınır	Mevcut Durum	Endüstri Öncesi Değer
İklim değişikliği	Atmosferik karbon dioksit yoğunlaşması	350	387	280
	Radyasyon zorlamasındaki değişim (Watt/m ²)	1	1,5	0
Bio-çeşitlilik oranının kaybı (<i>Rate of biodiversity loss</i>)	Bir milyon canlı üzerinden yıllık bazda ortadan kalkma oranı	10	>100	0.1-1
Azot döngüsü (fosfor döngüsü sınırının bir kısmı)	Atmosferden çıkan İnsanlığın kullandığı azot kullanım oranı (milyon ton/yıllık)	35	121	0
Fosfor döngüsü (azot döngüsü sınırlarının bir kısmı)	Okyanuslara akan fosforun miktarı (milyon ton/yıllık)	11	8.5-9.5	Yaklaşık 1
Strasforik ozon azalması	Ozon yoğunluğu (Dubson birimi)	276	283	290
Okyanus asitlenmesi (<i>Ocean asidifikation</i>)	Yerüstü suyundaki ortalama küresel aragonit doygunluk durumu	2,75	2,90	3,34
Küresel temiz su kullanımı	İnsanoğlu tarafından kullanılan temiz su tüketimi (km ³ /yıllık)	4000	2.600	415
Toprak kullanımındaki değişim	Tarıma elverişli hâle dönüştürülen küresel arazi oranı	15	11,70	Düşük

(“Planetary boundaries: exploring the safe operating space for humanity” Rockström, J., Steffen, W., Noone, K., Persson, Å., Chapin III, F. S., Lambin, E., & Nykvist, B., 2009b, *Ecology and society*, 14(2) makalesinden uyarlanmıştır. Telif hakkı Ecology and Society dergisine aittir.)

Bunun üstesinden gelinebilmesi için gereken tarımsal reformlar, tüketici alışkanlıklarının değişimini de içeren yeni ekonomik sistemler karşısında ortaya çıkan sosyal inovatif girişimcilerin ise gereken dönüşümü hızlandırıcı ve destekleyici bir rolü vardır. (Sovacool, 2014) *Nature* dergisi için yazdığı ve büyük yankı uyandıran makalesinde enerji ve çevre araştırmalarında sosyal yönün yeterince araştırmalara dâhil edilmediği eleştirisini getirerek insanı ve davranışlarını, ilişkilerini, yaşayış şeklini ve kültürünü ele almadan yapılan araştırmaların eksik kalacağını dile getirmiştir. Bununla ilgili olarak da düşük karbon salınımının mümkün olabileceği bir gelecek için teknoloji ile birlikte tüketici davranışlarının da değişmesi gerektiğini belirtmiştir. Hâlihazırda ABD’de davranışsal ve talep bazlı enerji araştırmalarına harcanan her bir dolara karşılık, enerji arzı ve altyapısı için 35 dolar harcanmaktadır (Gaffigan, 2008). Fakat mevcut problemlerin üstesinden gelinmesi ve sürdürülebilir çözümlerin bulunması, insanı ve davranışlarını da içine alan bütüncül ve interdisipliner bir yaklaşımla mümkündür. Bu bağlamda, kaynak kullanımını azaltacak farklı tüketim biçimlerinin geliştirilmesi, farklı yaşam biçimlerinin oluşturulması, yeni ürünlerin geliştirilmesi ve bunların insanlar tarafından içselleştirilmesi sosyal inovatif yaklaşımları ve uygulamaları gerektirmektedir. Komünal solar enerji ve ısıtma sistemleri, araç paylaşım sistemleri, evlerin ortalama yakıt, su veya elektrik tüketimlerinin paylaşıldığı ve karşılaştırma yapılabildiği enerji tasarruf metotlarının paylaşıldığı ortamlar, küresel tehditler karşısında gereken dönüşümü hızlandırıcı etkiye sahip bazı sosyal inovasyon örnekleri olarak görülebilir.

Tablo 18 *İnovasyonun Sosyo-teknik Eksenini*

İnovasyonun Odağı		
Sosyal/Teknik Olmayan İnovasyon	←————→	Teknik İnovasyon
Yeni kurumlar		Yeni teknolojiler
Yeni uygulamalar		Yeni ürünler
....	

(“Bottom-up, social innovation for addressing climate change” Bergman, N., Markusson, N., Connor, P., Middlemiss, L., & Ricci, M., 2010, *Sussex Energy Group Conference 25th-26th February* yayınından alınmıştır.)

Bergman vd. (2010) yaptığı bir çalışmada tabansal sosyal inovasyonun, küresel iklim değişikliği ile mücadelede nasıl kullanıldığı ve ne tür başarılar elde ettiği anlatılmaktadır. Tablo 18’de görüldüğü gibi “sosyo-teknik” olarak adlandırılan inovatif yaklaşımlar, teknik inovasyonun tamamlayıcısı olarak işlev görebileceği gibi oluşturacağı yeni kurumlar ve uygulamalar ile tek başına da karbon salınımının azaltılması veya çevresel baskıyı azaltıcı rol oynayabilir. (Bergman vd., 2010) yapılan değerlendirmelerde iklim değişikliği ile başa çıkmada ekonomik olmayan (*non-economic*) ve teknik olmayan (*non-technical*) birçok bariyerin olduğunu, bunların ise toplumsal pratiklere ve yerel çözümlere yönlendirilmesini gerektirdiğini belirtmektedir. Bunun sonucunda da oluşturduğu yeni kurumlar, yeni bağlantılar ve formlar ile sosyal inovasyonun teknik inovasyonların yayılmasında, etkin kullanımında ve faydalarının maksimum şekilde yansıtılmasında önemli işlevler gördüğü belirtilmektedir.

Tüketim davranışlarındaki değişimler

Sosyal inovasyonu gerekli kılan gelişmelerden bir diğeri ise günümüz tüketici davranışlarındaki değişimdir. Zira endüstri devrimi ile birlikte çeşidi daha fazla artan tüketim malzemelerinin göreceli olarak daha uygun fiyatlarla sunuluyor olması, kişi başına düşen gayri safi millî hasıla artışlar, sosyolojik olgular, farklılaşan ve profesyonelleşen reklam endüstrisi ve küreselleşme gibi gelişmeler neticesinde uluslararası bazda tüketim miktarları 20. yüzyılda büyük bir artış göstermiştir. Tüm bunlara paralel olarak aynı yüzyılda fosil yakıt kullanımının 12 kat, doğal kaynakların kullanımı ise 34 kat artış gösterdiğini yapılan araştırmalar ortaya koymuştur. Günümüz Avrupa’ına bakıldığında ise geçmiş yıllara göre yıllık kişi başı 16 ton daha fazla gıda tüketimi yapıldığı ve bunun altı tonunun çöpe atıldığı ortaya çıkmaktadır (Avrupa Komisyonu, 2011). Tüketim hızının gelecekte de bu denli artmaya devam etmesinin yukarıda anılan küresel sınırlılıklarla birlikte düşünüldüğünde mümkün olamayacağı öngörülmektedir.

1974 tarihinde yazılan “Büyümenin Sınırı-*The Limit to Growth*” isimli ünlü kitapta Meadows’un ileri sürdüğü fikir, tüketimin bu şekilde devam etmesi durumunda doğanın insanın isteklerini yerine getirme sınırının aşılacağı, eğer gerekli önlemler alınmaz ise bu gidişatın 100 yıl içinde insanlığı başa çıkılamaz bir felakete sürükleyeceği vurgusudur (Meadows vd., 1972). Bu açık uyarıya rağmen uzun yıllar boyunca insanların tüketim alışkanlıklarında ciddi derecede değişiklikler yaptığı söylenemez. Fakat son yıllarda iklim

değişikliğinin etkilerinin insanlar tarafından daha yakından hissedilmeye başlaması ile birlikte artan iletişim araçlarının doğal felaketler ve azalan doğal kaynaklar konusunda yapmış oldukları bilinçlendirici yayınlar, mevcut ekonomik sistemlerin sürdürülebilir olamayacağına dair ortaya çıkan bilimsel gerçekler, insanların tüketim davranışlarının farklılaşmaya başlamasına zemin oluşturmuştur. Henüz bu alanda büyük bir yol kat edilememiş olsa da insanların geçmişe nazaran doğal denge ve iklim değişikliği konularına daha ilgili oldukları ve bilimsel araştırma konularının bahsi geçen alanlarda yoğunlaşmaya başladığı görülebilir. Bu alanda gerçekleştirilen sosyal inovasyonların, tüketici davranışlarında pozitif bir etki ve ilerleme sağladığı gözlemlenmektedir. Örnek olarak Dobson'ın (2007) *environmental citizenship* kavramı insanların çevresel olgulara daha fazla ilgi göstermeye başladıklarını, bunu hızlandırmanın ve insanların doğa ile olan ilişkilerinin geliştirmelerinin farklı şekillerde mümkün olabileceğini göstermektedir. Bu kapsamda yapılan atıkların hakkında insanların bilinçlendirilmesi, kaynakların yerinde ve zamanında kullanımı, bazı ürün ve araçlara paylaşım ekonomisi kapsamında erişimin sağlanması gibi inovatif yaklaşımlar ve geliştirilen kurum ve yapılar tüketici davranışlarının sürdürülebilir bir yaşam için everilmesinde yadsınamaz katkılar sunmaktadır.

Türkiye'de sosyal dönüşümü kolaylaştırıcı bir unsur olarak sosyal inovasyon

Blackwell Sosyoloji Sözlüğü, sosyal dönüşümü, bir sosyal sistemde veya toplumda kültürel, ekolojik veya kültürel karakteristiğin başkalaşımı olarak tanımlamaktadır (Ritzer, 2007). Türkiye ve diğer gelişmekte olan ülkelerde, teknolojik ilerlemeler, sanayileşme, eğitim sürecinden geçen bireylerin oranındaki artış, küreselleşme gibi birçok etken kapsamlı sosyal dönüşümlere neden olmaktadır. Toplumun mevcut yapısından küresel veya ani değişikliklere karşı dirençli bilgi toplumu, yenilikçi ve yaratıcı toplum yapılarına dönüşümü süreci, uzun vadeli, interdisipliner ve belli bir ölçüde yerel yaklaşımları gerektirmektedir. Sosyal yenilikçi yaklaşımlar ise sosyal dönüşüm sürecini kolaylaştırıcı önemli bir katalizör olarak görülmektedir. Jeschke, Isenhardt, Hees ve Trantow (2011) daha da ileri giderek sosyal inovasyonun sosyal dönüşümün ön koşullarından biri olduğunu iddia etmektedirler. Zira aynı kaynağa göre sosyal dönüşüm, sosyo-teknik perspektif açısından bakıldığında teknik inovasyonun öncüsü konumundadır. Diğer taraftan, sosyal inovasyon sosyal dönüşümün alt süreçlerinin şekillenmesinde rol oynaması yönüyle mikro, mezo ve makro düzeyde sosyal dönüşüme katkı sunmaktadır (Gillwald, 2000).

Klein ve arkadaşları (2003) sosyal dönüşümün, toplumun sosyal yapısını oluşturan kurumlarında, kültürel kalıplarında ve bunlara ilişkin sosyal aksiyonlarında ve farkındalıklarında zamanla gerçekleşen ve çoğu zaman kasıtlı/taammüden gerçekleşmeyen bir olgu iken sosyal inovasyonun kapsamı ve işlevi göz önüne alındığında planlı, koordineli ve hedef odaklı bir yapıda olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu önemli vurgunun ortaya çıkardığı sonuç ise sosyal inovasyon araçlarının doğru ve etkin kullanılması durumunda, yukarıda bahsedilen sosyal dönüşümlerin doğru alanlara kanalize edilmesi ve sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesinin mümkün olmasıdır.

Örnek olarak, Haxeltine ve diğerleri (2015) temelde üç alanda dönüşüm yaşandığını ve sosyal inovatif yaklaşımlarla bu dönüşümün etkin ve sağlıklı kılınabileceğini belirtmişlerdir. Ekonomik krizler, iklim değişikliği, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki devrim olarak adlandırdıkları bu dönüşümler, sosyal sistemde çok köklü bazı dönüşümleri gerektirdiğini, bunların işletme modellerinde, tüketici davranışlarında, bilgi paylaşımında, günlük yaşantıda ve diğer pek çok alanda yadsınamaz dönüşümleri gerektirdiğini vurgulamaktadırlar. Sosyal inovasyonun bu dönüşümdeki rolünü özetleyen Ashoka, sosyal girişimcilerin yalnızca balık vermeyi değil balık tutmayı öğretmeyi hedeflediklerini, fakat temelde ise balık endüstrisini dönüştürmeyi amaçladıklarını belirtmiştir (Neck, Brush, & Allen, 2009). Bu bağlamda, yeni çevresel ve ekonomik koşullara adapte olunması sürecinde, toplumsal esnekliği sağlayacak birçok sosyal inovasyon faaliyeti yürütülmektedir. Yerel ekonomi girişimleri, bölgesel para birimi girişimleri (Dittmer, 2013), sağlıklı ve aktif yaşlanmaya yönelik sosyal girişimler, sosyal dönüşümü kolaylaştırıcı sosyal girişimler, bunlara örnek olarak verilebilir.

Türkiye’de yeni bir ekonomik alan: Sosyal girişimcilik

Daha önceki bölümlerde de belirtildiği gibi sosyal inovasyonun alt bir bileşeni olarak sosyal etki hedefiyle yola çıkan sosyal girişimler ve sosyal girişimcilik bir taraftan sosyal bir ihtiyaca cevap verirken diğer taraftan da yeni iş sahaları oluşturmaktadır. Bunu yaparken de girişimcilerin çıkarlarını ve karlarını artırmaktan ziyade pozitif sosyal ve çevresel etki yaratmayı önceliklendirmektedirler. Sosyal girişimciler, ele aldıkları alanlarda benzer vakaları tek tek düzeltmekten sistemik değişim yaratmaları, çözümlerini yaygınlaştırarak uzun vadede sorunun ortadan kaldırılmasını hedefleyen ortak bir yaklaşım benimserler.

Sosyal girişimcilik, temelde elde edilen karın konulan hedeflere ulaşmak için tekrar kullanılması düsturu ile hareket eder. Sosyal girişimcilik son zamanlarda yeni bir ekonomi dalı olarak ortaya çıkmış ve tedricen kurumsallaşmıştır (Berzin, Pitt-Catsouphe, & Peterson, 2014; Boelman vd., 2015; Volynets, 2015). Bu hâliyle birçok ülke ve uluslararası organizasyon, sosyal girişimin önemine vurgu yaparak bu alandaki girişimleri destekleyecek enstrümanlar geliştirmeye başlamıştır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin de bu alana eğilerek gerekli yasal çerçeveyi oluşturması, destekleme mekanizmaları geliştirmesi ve farkındalık oluşturucu faaliyetlerle girişimleri desteklemeleri beklenmektedir. Zira öncelikli hedefi toplumsal fayda olan sosyal girişimciliği Türkiye’de teşvik eden ve kolaylaştıran herhangi bir yasal düzenleme mevcut değildir (GİSEP, 2015).

Sosyal girişimler, ekonomik veya çevresel problemler karşısında, piyasanın eksikliklerinin giderilmesi gibi konularda, kapsayıcı büyüme ve sosyal içermeyi destekleyen yapılarıyla öne çıkmaktadırlar. Önceki bölümlerde bahsedildiği üzere Bangladeş’te kurulmuş ve daha sonra başka ülkelerde de farklı isimlerle faaliyet gösteren mikrokredi kuruluşları (Grameen Bank), yenilenebilir enerji kaynaklarının yaygınlaşması için kurulan birlikler, gelirlerinin büyük kısmını çevresel projeler için kullanan internet arama motoru girişimleri; birer sosyal girişim olarak değerlendirilmektedir. Yine vakıf veya derneklerin verimliliklerini ölçen ve yardım yapmak için yönlendiren girişimler (NGO-Monitor), açık kodlu yazılımlar, Afrika ve diğer az gelişmiş bölgelerdeki ürünleri üreticiden (aracısız olarak) diğer ülkelerdeki tüketiciler ile buluşturan girişimler (*divine chocolate, fair trade, slow food*) inovatif sosyal girişimlere örnek olarak verilebilir.

Sosyal girişimcilik, AB tarafından da son zamanlarda üzerinde durulan başlıca alanlardan birisidir. Bu bağlamda AB sosyal girişimlerin artırılması, geliştirilmesi, destek mekanizmalarının farklılaştırılması ve geliştirilmesi gibi konularda oldukça yoğun çaba sarf etmektedir. Avrupa Komisyonu’nun sanayi ve girişimlerden sorumlu başkan yardımcısı sosyal işletmelerin önemini vurgulamakta, bahsekonu işletmelerin hem iş yapış hem de sorumlu bir biçimde büyümeye ve istihdama katkı sağlaması hasebiyle AB içerisinde oluşturulan tek pazar için çok büyük imkânlar içermesine rağmen bu potansiyelin büyük bir kısmı henüz realize edilemediğinin altını çizmektedir (Social Business, 2016).

Sosyal girişimlerin desteklenmesinin bir diğer nedeni de ekonomik krizler ve ekonominin hizmet sektörüne kayması neticesinde konvansiyonel yöntemlerle istihdamı artırmanın

gittikçe zorlaşması ve istihdamı artıracak yeni yöntem ve alan arayışlarıdır. AB’de özellikle 2007’de başlayan kriz sonrasında, ekonomik büyümeyi artıracak ve sürdürülebilir kılacak yeni alanlara yönelme stratejisi çerçevesinde sosyal girişimlerin önemi artmıştır.

Son zamanlarda sosyal girişimler ile birlikte ortaya çıkan diğer bir olgu ise sosyal girişimlerin desteklenmesi için oluşturulan Sosyal Etki Yatırımı (SEY) araçlarıdır (Ioannou & Serafeim, 2014). İsveç gibi refah seviyesi oldukça yüksek olan ülkelerde de sosyal girişimler ve sosyal ekonomi konusuna önem bir önem atfedilmekte, ülkenin refahının sürdürülebilir olması ve refahın farklı alanlara da aktarılması amacıyla sosyal girişimciliğin nasıl geliştirilebileceği, hangi yollarla desteklenebileceği konusunda devlet desteği ile araştırmalar yapılmaktadır (Alamaa, 2014). Hâlihazırda Citi Foundation, Kellogg Foundation, Rockefeller Foundation, Overseas Private Investment Corporation (OPIC), Big Society Capital, Morgan Stanley gibi kurum ve kuruluşlar sosyal etki yatırımlarını desteklemek için özel fonlar oluşturmuş durumdadır. Türkiye’deki sosyal girişimcilerin de bu fonlardan destek alması ve sosyal etki yaratmaları mümkündür. Bazı ülkeler ise sosyal etki yaratacak girişimlerin desteklenebileceği fonlar geliştirmeye başlamıştır. İngiltere tarafından geliştirilen Sosyal Etki Tahvilleri (SET’ler)⁵⁸ bunlardan birisidir.

Devlet-birey ilişkilerindeki dönüşüm ve sosyal inovasyon

Sosyal inovasyonu gerekli kılan unsurlardan bir diğeri ise devlet-birey arasındaki ilişkinin dönüşümü ve katılımcı kalkınma konularıdır. Özellikle 1980’lerden sonra değişen yönetim anlayışı hem yapılanmayı hem de kamu politikaları ve süreçlerini değişime zorlamıştır (Nacak, 2014 akt. Özer, 2015). Dolayısıyla geleneksel dönemde kamu politikalarının oluşturulması sürecine oldukça sınırlı ölçüde katılan sivil aktörlerin, yönetim anlayışındaki paradigma değişimiyle birlikte bu sürece, büyük ölçüde katılmaya başladıkları ve talepleri doğrultusunda geleneksel aktörleri yönlendirme çabaları dikkat çekmektedir (Özer, 2015). Diğer bir deyişle, kamu politika kararların alınmasında ve uygulanmasında tek egemen ve belirleyici güç olan geleneksel kamu yönetimi anlayışının aksine günümüzde, kararların alınmasından uygulanmasına kadar geçen süreçte uluslararası kurumlardan, ulusal, bölgesel ve yerel kurumlara kadar pek çok değişik aktöre danışma ve onlarla işbirliği yapma zorunluluğu bulunmaktadır. Sözgelimi demokrasinin araçları olarak görülen parlamento, seçimler, partiler, milletvekilleri vb. olgular 21. yüzyılın getirdiği teknolojiler ve toplumsal

⁵⁸Sosyal Etki Tahvilleri için İngilizcede ‘Social Impact Bonds (SIBs)’ kavramı kullanılmaktadır.

gelişmeler neticesinde farklı bir konuma evirilmişlerdir. Son zamanlarda ortaya çıkan birçok gelişme, bireylerin devletle olan ilişkilerinin ve katılımcılığın nasıl farklı boyutlara evirildiğini göstermektedir. Birey de vatandaş olarak karar alma sürecinin bir paydaşı, bir başka deyişle edilgen değil aktif bir aktörü konumdadır. Halkın yeniliği başlatma, geliştirme ve uygulama süreçlerine aktif olarak katılımını ifade eden “yeniden yaratım/oluşturma (*co-creation*) kavramı sosyal inovasyon çözümü olarak ele alınabilir. Sözgelimi, hizmet sunumunda belli oranda bütçenin ne şekilde harcanacağını belirlenmesi, çöp toplama, çöpleri bertaraf etme ve ayrıştırılması sürecine vatandaşların katılımı, politika yapım sürecinde sivil inisiyatifler aracılığı ile söz sahibi olma vb. birçok örnek birey-devlet ilişkisindeki değiştiğini ve değişmekte olduğunu göstermektedir. Toplumların eğitim seviyesindeki artış neticesinde bireylerin farkındalıklarının artması, teknolojik yenilikler, demokratik hakları konusundaki bilinçlenme, gelişmiş demokrasi örneklerinin anlık takibine olanak sağlayan iletişim kanalları neticesinde dönüşen birey-devlet ilişkisini şekillendiren birçok sosyal inovasyon örneği karşımıza çıkmaya başlamıştır. Örnek olarak daha önce hiç görülmemiş, fakat yeni iletişim ve teknoloji araçlarını kullanarak farklı Avrupa ülkelerinde internet üzerinde kurulan ve azımsanmayacak sayıda taraftar toplayan partilere rastlanmaktadır. İzlanda, Almanya ve İsveç’te kurulan “The Pirate Party”, İtalya’da kurulan “Five Star Movement” bunlar arasında sayılabilir (Citizen Movements, 2015).

İnsanların internet üzerinden demokratik haklarını kullanmak amacıyla örgütlenerek kurdukları yapılar sosyal inovasyona örnek olarak gösterilebilir. Bu tür yapıların kurulması, demokrasinin daha etkin şekilde işlenmesini ve politika yapıcıların daha sorumlu hareket etmesi sonucunu doğurabilir. İngiltere’de kurulu Big Society Enstitüsü, bu çerçevede geliştirdiği bir internet portalında, politikacıların verdikleri sözleri kayıt altına alarak insanların bu sözlerin takipçisi olmalarına ve politikacılar üzerinde baskı kurmalarına olanak tanımaktadır. Şu anda Türkiye’de kullanılması için çalışma yapılan Şehir Dedektifi girişimi ise sokak, cadde ve kaldırımlardaki problemlerin fotoğraflarının çekilip rapor edildiği bir portaldır. Ayrıca bu problemlerin şehir haritası üzerinde işaretlenerek tüm şehir sakinlerinin takibine olanak sağlayan ilgili devlet veya belediye birimine problemi bildirerek çözüm için baskı kuran yapı, yine değişen devlet-birey ilişkisine bir örnek teşkil etmektedir. Daha önceki zamanlarda bulunmayan bu tür teknik araçlar, devletleri ve bağlı bulunduğu tüm birimlerini vatandaşlara karşı daha sorumlu hareket etmeye ve daha dikkatli davranmaya sevk edilmektedir.

Tüm bu gelişmeler, yöneticilerin karar alma süreçlerine vatandaşları ve sivil toplum kuruluşlarını dâhil etmeye zorlamaktadır. Bunun neticesinde gelişmiş birçok ülkede, bu sürece dâhil olmak, alınan kararları sorgulamak ve takibini yapmak, yatırım kararlarını analiz etmek vs. gibi amaçlarla kurulmuş birçok sosyal girişim mevcuttur. Katılımcı kalkınma olarak da adlandırılan bu gelişmeler, gelişmiş ülkelerde daha yaygın olarak görülmekle birlikte gelişmekte olan ülkelere de yayılmaya başlamıştır. Hâlihazırda bazı belediyeler, bütçelerinin belli bir kısmını nasıl harcayacaklarını şehir sakinlerine sorarak karar vermeye başlamışlardır. Boston (ABD), Porto Alegre (Brezilya), Roma ve Venedik (İtalya), Berlin-Lichterfeld (Almanya) bütçelerinin belli bir kısmını halkın katılımı ile belirleyen şehirlerden sadece bazılarıdır (Burns, 2014). “Katılımcı Bütçeleme” olarak adlandırılan bu yaklaşımın daha da yaygınlaşması ve vatandaşların bütçenin nasıl kullanılacağına karar verebileceği farklı mekanizmaların geliştirilmesi ve uygulanmasına yönelik olarak da birçok çalışma yapılmaktadır (Sintomer, Herzberg, & Röcke, 2012). Başka bir örnekte ise İzlanda’daki bir girişim, vatandaşların belediye kararlarını tartışmasına, onaylamasına ve gerekirse de maddi destek sunmasına olanak sağlamaktadır.⁵⁹

Görüldüğü üzere gelişen teknolojiler ve devlet-birey ilişkisindeki dönüşüm, bu ilişkiyi birey açısından daha dengeli hâle getirecek ve vatandaşların karar alma ve kalkınma süreçlerinde daha aktif rol alabilmelerine olanak sağlayacak sosyal girişimlere zemin hazırlamaktadır. Bu tür girişimlerin diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de yakın zamanda artması ve farklılaşması öngörülebilir. Bu girişimler sonucunda demokrasinin tabana yayılması, şeffaflaşma sağlanması, karar alıcıların daha sorumlu ve tutarlı davranması, sonuç olarak da katılımcı, demokratik, sorgulanabilir ve sürdürülebilir kalkınma mümkün görünmektedir. Nitekim (Özmete & Gök, 2015) söz konusu alanlardaki değişim ve iyileşme ihtiyacının giderilmesi ve refah düzeyinin yükseltilmesi, sorun ve gereksinimlere yönelik yeni fikirlerin oluşması inovasyon süreciyle sağlanabileceğini belirtmişlerdir. Bir başka ifade ile ortaya çıkan yeni sorunlara çözüm önerileri üretebilmek, yeni modeller ortaya koyabilmek ve bu doğrultuda bireylerin ihtiyaçlarını karşılayarak refah devleti oluşturabilmek için sosyal inovasyonun desteklenmesi ve anlaşılması gerektiği vurgulanmıştır.

⁵⁹ Ayrıntılı bilgi için bakınız: <https://betireyjkjavik.is/?locale=en>, Erişim tarihi: 20.08.2015

5 Araştırmanın Bulguları ve Analiz

5.1 Sosyal İnovasyonun Kamuda Bilinirliği ve Gerekliği

Türkiye’de internet ortamında ve çeşitli aktivitelerle görünür hâle gelen ve bilinen sosyal inovasyonların sayısı oldukça sınırlıdır. Hâlbuki gerçekte sosyal politik bağlamında eğitim, toplumsal katılım, sağlık, kültür, istihdam vb. alanlarda sosyal inovasyon çerçevesinde ele alınmayan pek çok uygulama bulunmaktadır. Çalışma kapsamında yapılan nitel araştırmada, toplumsal fayda sağlayan ve fark yaratan birçok uygulamanın birer sosyal inovasyon olduğunun bilinmediği anlaşılmaktadır. Bunun en önemli nedeni ise sosyal inovasyonun üzerinde mutabık kalınmış net bir tanımının olması ve kavramın Türkiye’de yeni yeni bilinmeye ve kullanılmaya başlamasıdır.

Kavramın bilinirliği

Sosyal inovasyon, kavram olarak kamuda yeterli derecede bilinmemektedir. Sosyal inovasyonun kamuda bilinmemesi ve belli bir kavramsal çerçeveye oturtul(a)mamasının önemli bir eksiklik olduğunu düşünüyorum. Çünkü kavramsallaştıramadığınız ve çerçevesini çizemediğiniz bir olguyla alakalı hedef koymanız, çalışma yapmanız veya onu desteklemeniz mümkün olamayacaktır. (Katılımcı 20, kişisel görüşme, Haziran 2016)

Yukarıdaki ifadeyi destekler nitelikte Türkiye’de sosyal inovasyonu tanımlamak ve bu konuda kavramsal bir çerçeve oluşturmak amacıyla kalkınma ajansları çalışanları ile yapılan bir araştırmada, kavram hakkındaki bilgi seviyesinin düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Özdemir & Ar, 2015). Bunu nedeni olarak kavramın sosyal bilimler alanında yeni olduğunu dolayısıyla yenilikçi pek çok faaliyetin bu çerçevede ele alınmadığını belirten K12:

Sosyal bilimler alanında da yeni bir kavram olduğundan kamu kuruluşlarınca çok fazla tanındığını düşünmüyorum. Sosyal girişimcilik kapsamına dâhil edilebilecek birçok proje yürütülmesine yahut desteklenmesine karşın, bu etkinlik ve desteklerin “sosyal inovasyon” başlığı altında sunulmadığını gözlemlemek mümkün. Yani görebildiğim kadarıyla kendisi var olup, ismi konulmamış bir olgu “sosyal inovasyon”. (Katılımcı 12, kişisel görüşme, Mart 2017)

Sosyal inovasyonun aslında uygulamada yeni olmadığı ancak literatürde yeni kullanılmaya başlandığının altını çizen Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı yetkililerinden K4 sosyal inovasyonun Türkiye özelinde tanımlanması, anlaşılması ve somutlaştırılması gerektiğini dile getirmektedir.

Kadim kültürlerde var olan, bizim kültürümüzde de var olan ahilik sistemi vakıf istemi vb. uygulamalar... Yeni olmayan ancak dönemlere ve şartlara göre yeniden tanımlanan, reorganizasyonu yapılan bir kavram olarak görebiliriz sosyal inovasyonu. Yani sosyal inovasyonu birileri icat etmiş biz de onlardan yenilik transferi yapalım, alalım anlayışı ile değil, mantığını görerek fikirden uygulamaya nasıl geçilebileceği konusunda düşünülmesi gerekmektedir. Destekleyici ve tetikleyici çalışmaları buna dâhil edebiliriz. (Katılımcı 4, kişisel görüşme, Temmuz 2015)

1990'lardan itibaren gerçekleşen özelleştirme dalgası ile devlet çoğu sosyal refah hizmetlerini piyasaya devretmesi, bu iki sektörü refah sunumunda ana aktör hâline getirmiştir. Ancak zamanla değişen ve gelişen toplum ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmış bunun sonucu olarak da toplumsal faydayı öncelikli olarak hedef alacak sektörler arası bir yaklaşımın benimsenmesi gündeme gelmiştir. Dolayısıyla sosyal inovasyon sosyal politika süreçlerinde ve uygulamalarında etkin bir araç olarak görülmeye başlanmıştır (Borzaga & Bodini, 2012).

Sosyal inovasyon alanında akademik çalışmalar yapan biri olarak, özellikle AB üyesi ülkelerin devlet kurumlarında bu konuda birçok çalışma yapıldığını, raporlar yazıldığını ve farklı uygulamaların hayata geçirildiğini gözlemliyorum. Örneğin İngiltere hükümeti, devlet kurumlarının üreteceği politikalar için vatandaş ile kurumları bir araya getiren PolicyLab adlı birim kurmuş durumda. Bu birimin ana görevi, yapılacak herhangi bir düzenlemenin vatandaş katılımı ile oluşturmak. (Katılımcı 20, kişisel görüşme, Haziran 2016)

Türkiye Avrupa Bakanlığı yetkililerinden K7, yukarıdaki akademisyenin ifadesini destekler nitelikte sosyal inovasyonun Türkçe literatüre AB müktesebatına uyum süreciyle girdiğini ileri sürmektedir.

Sosyal yenilikle ilgili bizim ilk tanışmamız Avrupa Birliği süreciyle oldu, yoksa sosyal inovasyon kavramı, uygulamalar belki var ama Türkiye'de geçmişi olan bir kavram değil. Aslında çerçeve programlarıyla başlayan ve bir önceki çerçeve programında sosyal inovasyonun doğrudan tam desteği verilmemiş olmakla birlikte bu konuda bir takım teşvikler oldu... Ufuk 2020 ile birlikte topluma doğrudan bilimsel veya teknik destek çalışmaları kapsamında yenilikçi yollar, yöntemler daha ağırlık kazandı. (Katılımcı 7, kişisel görüşme, Şubat 2016)

Herkesin yaşamayı arzuladığı içermeci ve sürdürülebilir bir sosyal ekonominin inşası sürecinde inovasyonun, Avrupa Komisyonu tarafından sıklıkla tekrarlanan ana stratejilerden biridir (Hubert, 2010). Bu bağlamda Avrupa Komisyonu, üye ülkelerden sosyal yatırımları öncelikle ve refah devleti modellerini modernize etme çağrısında bulunmakta, bunu da Avrupa Sosyal Fonu aracılığıyla desteklemektedir (Addis, Bowden, & Simpson, 2014). Bu fon aracılığı ile belirlenen öncelikli alanlarda sosyal inovasyonu tanımlamak, yerel ve bölgesel iyi örnekleri ortaya çıkarmak ve yaymak amacıyla çeşitli sektörler arası proje ve programlar yürütülmektedir.

2000 binli yıllardan sonra daha görünür bir şekilde ortaya çıkan ve gelişen bu alanı AB faaliyete geçirdi. Örneğin, EaSI'ye bakıyorsanız sosyal inovasyon destekleniyor; mesela finansal araçlarında girişimcilik destekleniyor, bir de çok ilginç bir şekilde inovasyonun sosyal sosyal boyutu ortaya çıkıyor. Yani adını koymuşlar, yani sistematik bir şekilde kurumsal bir yapıya büründürme çabası görülmekte. (Katılımcı 9, kişisel görüşme, Şubat 2016)

Kavramın AB ile daha görünür olmasını ve politikaların uyumlaştırılması bağlamında nasıl bir yol izlendiğini şöyle açıklamaktadır:

AB'nin programları şu şekilde uygulanıyor: AB bazı konularda ortak mevzuat hazırlıyor bütünüyle devletler onu uyguluyor bazı konularda ise daha çok devletin uhdesinde kalan yetki alanlarında üye devletin kararları geçerli. Diğer taraftan, bir üye devletin iyi uygulaması diğer üye devletler faydalansın diye bir takım ortak politika düzenleniyor. Bu politika hedeflerinde çeşitli alanlarda stratejiler benimseniyor ve ortak belgelerin olduğu alanlarda uygulanıyor. Bu süreçte ülke olarak bizi AB bazı alanlarda maddi olarak da destekliyor... Şimdi (kavramın) AB programlarıyla birlikte geliyormuş gibi görünmesinin sebebi bu. (Katılımcı 7, kişisel görüşme, Şubat 2016)

Sosyal inovasyon çalışmalarının Türkiye'de AB süreciyle daha görünür olmaya başlaması ve politikaların uyum süreçleri dışında kavramın nasıl somutlaştırıldığı da önemlidir. Sİ yerine sosyal yenilik demeyi tercih eden akademisyen K24, kavramın toplumun önemli bir kesimi tarafından bilinmediğini ve sosyal girişimciliğin gelişmesine paralel olarak gelişmekte olduğunu belirtmektedir.

Sosyal yenilik, sosyal girişimcilik kavramının gelişmesiyle birlikte paralellik göstermiştir. Sosyal yenilikten kasıt, özellikle dezavantajlı durumda olan kesime yönelik ulaşılabilir, uygun maliyeti olan, ama bunu yaparken kaliteden de ödün vermeyen bir çözüm yoludur. Sosyal yenilik, bir proje olarak düşünülmemelidir. Belli bir zaman dilimi içinde yapılan, sonu olan bir proje olmamalıdır. Bir yaşam şekli olarak sosyal girişimci olarak adlandırabileceğimiz birey ya da grupların devam arz eden düşünce şekli olarak görülmelidir. Türkiye'de kavram toplumun önemli bir kısmı tarafından bilinmemektedir.

Bilenler ise zaten bu kavram üzerinde düşünen, sosyal yenilik geliştirme sevdasında olan, yüksek eğitim düzeyine sahip, ülkenin büyük şehirlerinde eğitim gören, toplumsal sorunlara karşı duyarlılık içinde olan bir kesim tarafından bilinmektedir. Özellikle üniversitelerde alandaki dersler, seminerler, konferanslar artış gösterdikçe bu konuya daha duyarlı olan gençler tarafından takip edilmeye başlanmış bir konudur. Kısaca kavram, Türkiye'de henüz emekleme aşamasındadır. (Katılımcı 24, kişisel görüşme, Mayıs 2016)

Görüşmeler esnasında sosyal inovasyon ve sosyal girişimcilik kavramlarının sıklıkla karıştırıldığı gözlemlenmiştir. Bu bile tek başına sosyal inovasyonun tam olarak bilinmemesinin ötesinde çoğunlukla sosyal girişimcilik olarak görülmesi ile ilişkilendirilebilir. Nitekim sosyal inovasyon uygulamalarının Türkiye’de özel sektör bağlamında sosyal girişimcilik özelinde tartışılmaya başlanması son on beş yılda gerçekleşmiştir. Özellikle acil toplumsal sorunlarına etkin ve kalıcı çözümler getiren sosyal girişimcileri tespit ederek onları küresel bir destek ağında buluşturarak potansiyellerini gerçekleştirmelerini ve çözümlerini yaygınlaştırmalarını sağlayan Ashoka başta olmak üzere TÜSEV’in sosyal girişimcilik üzerine yaptığı çalışmalar, Sabancı Vakfı fark yaratanlar projesi ve üniversitelerin bu alandaki girişimleri (sosyal girişimcilik eğitimleri, etki merkezleri, incubasyonlar vb.) yayılmaktadır.

Sosyal inovasyonun tanımı ve çerçevesinden bahsederken onun nasıl ölçüleceği hususu da önem arz etmektedir. Sosyal inovasyonun multidisipliner, dinamik bir kavram oluşunun yanında uygulamalarla ürettiği “sosyal” çıktısı, ölçümünü daha da çetrefilli hâle getirmektedir. Zira sosyal bir inovasyonun normatif etkilerini yalnızca sayılara indirgenerek belirlenmeye çalışılması, onun gerçek değerinin ve etkisinin tam olarak anlamaya yetmemektedir. Örneğin çeşitli refah programlarında hizmet alanların sayısı, iş gücü eğitim programlarına kaç kişinin istifade ettiği, ilkokullara kaydolan öğrencilerin sayısı gibi çıktılarının yanında sunulan refah hizmetlerinin orta ve uzun vadede etkisi, yoksulluğu azaltmadaki başarısı, işgücü eğitimine katılanların kalıcı işler bulma durumları gibi etkilerinin de değerlendirilmesi onun gerçek değerini göstermesi bakımından kıymetlidir.

Ne var ki Türkiye’de yapılan proje çıktılarının değerlendirilmesine yönelik çoğunlukla gerçek bir etki analizinin yapıl(a)madığını belirten K1 kişisi bu durumu şöyle ifade etmiştir:

Biz etki analizinden şunu anlıyoruz: Uyguladığımız bir programa ilişkin, “programdan faydalandınız mı, neden faydalandınız, memnun kaldınız mı, faydalanmayanlara sizde durum nedir” diyoruz bu böyle bir şey değil. Biz etki analizini yapmak istiyorsak mesela yine fatih projesi ele alalım, aynı sosyal ekonomik niteliklere sahip olan iki ilde bunu uygulayıp başlangıç seviyelerindeki başarılarını ölçüp sonra beş yılda elektronik cihazlarla

eğitim aldıktan sonra ki başarılarını da uygulananı da uygulanmayı da ölçmeliydik. Biz bunun yerine tableti ya da elektronik tahta kullananlara kullandınız mı, memnun musunuz, neyinden memnunsunuz sorusunu sormanın maalesef etki analizi olduğu düşünülüyor. Hâlbuki gerçek bir etki analizinde, uygulamanın faydasını ölçersiniz, maliyetini ölçersiniz, alternatif maliyetini ölçersiniz, muhtemel bugün ki etkisini ölçersiniz, muhtemel gelecekteki etkisini ölçersiniz. (Katılımcı 1, kişisel görüşme, Ekim 2016)

Öte yandan neyin ekonomik neyin sosyal olduğu konusundaki çizgi, toplumsal esenliğin ve sosyal refahın belirlenmesinde kullanılan parametrelerin yeniden gözden geçirilmesi sonucunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, refahın sağlanması ve geliştirilmesinde yeni parametrelerin ve ölçüm tekniklerinin, ortaya çıkan yeni ihtiyaçlara ve taleplere cevap verecek kapasiteye kavuşması gerekmektedir. Bu bağlamda sosyal etkiyi ölçme, esenliğin hangi kaynakların toplanması ve değerlendirilmesi ile sağlanacağı hususunda yeni bir sosyal refah tanımlaması kilit rol üstlenmektedir. Zira geleneksel olarak devletlerin gelişmesi ve ekonomik performanslarının ölçümünde çok önemli bir role sahip olan makro-ekonomik göstergelerin (GSMH, Büyüme, GSYH) artık tek başına ülkelerin gelişimini ölçmede yeterli olamayacağı görüşü daha yüksek sesle dillendirilmektedir.

Sonuç olarak yapılan görüşmeler sosyal inovasyonun, kamuda büyük ölçüde bilinmediğini; bu nedenle gerçekte sosyal alanda var olan pek çok yeniliğin ve üretilen çözümün sosyal inovasyon çerçevesinde ele alınmadığını göstermektedir. İlgili bakanlıklar ve akademisyenler ile yapılan mülakatlarda, görüşülen 25 kişiden altısının doğrudan ifadesine göre sosyal inovasyonun, daha çok Avrupa Birliği Müzakereleri ile Türkiye’de konuşulmaya başlandığını ve AB müktesebatına uyum sürecinde bu alan ile ilgili bazı programların açılmasının mevzu bahis olduğunu bildirmişlerdir. Diğer görüşmecilerin ifadeleri de sosyal inovasyonun dolaylı olarak AB sürecinde bilinir olduğunu desteklemektedir. Bununla birlikte sosyal inovasyonun kavramın ve çerçevesinin dışarıdan “transfer” edildiği ve bu konuda Türkiye’de kaynak gösterilecek çalışmaların kısıtlı olduğu ileri sürülmüştür. Diğer taraftan Türkiye’de sosyal inovasyon çalışmaları çoğunlukla sosyal girişimcilik bağlamında ele alındığı değerlendirilmektedir. Nitekim alanda gerçekleşen proje, araştırma ve uygulamalar incelendiğinde kavram “yalın sosyal inovasyon” ile “gelir getirici sosyal inovatif faaliyetler” arasında ayırım yapılmaksızın sosyal girişimcilikle somutlaştırmaktadır.

Sosyal inovasyona dönük bir çerçevenin oluşturulması ihtiyacı

Sosyal problemlere ve ihtiyaçlara yenilikçi çözümler üretme süreci olarak bilinen sosyal inovasyon bakış açısı ve uygulamaları bence çok gerekli. Toplumsal sorunlara o günün

çözümleri ile bakılmaya çalışıldığında zaten değişen bir şey olmuyor. O anın sorunlara geleceğin bakış açıları ile bakmak zorundayız. Zaten o anın çözüm açıları ile bakıldığı için çözüme ulaşamıyoruz. Kemikleşmiş bir sorunun bir türlü üstesinden gelinmiyorsa yenilikçi ve ilerici çözümler aramanın tam da zamanı olduğunu düşünüyorum. (Katılımcı 23, kişisel görüşme, Mart 2017)

Küreselleşme, iklim değişikliği, finansal krizler ve ekonomik çıkmazlar, küresel hadlere yaklaşılması, bilgi ve iletişim alanındaki ilerlemeler ülkelerin kalkınmaya dönük mevcut politik yaklaşımlarını değiştirmekte ve şekillendirmektedir. Bu bağlamda, gerekli dönüşümü sağlamada teknik ilerlemelerin ve uygulamaların yetersiz kaldığı, sosyal inovatif yaklaşımların da örneğin iklim değişikliği ile mücadelede önemli fonksiyonlar icra edebileceği vurgulanmaktadır (Bergman, Markusson, Connor, Middlemiss, & Ricci, 2010; Faaij, Jager, & Kok, 2013).

Sosyal inovasyonların dünyadaki dinamikleri ile Türkiye'deki dinamikleri paralellik göstermektedir. Ancak söz konusu yenilikçi faaliyetlerin birçok ülkenin aksine Türkiye'de çerçevesinin henüz oluşmamış olması ve kurumsallaş(a)ması nedeniyle sistematik ve sürdürülebilir sosyal etkinin oluşumunu güçleştirmektedir. Son zamanlarda başta ABD ve AB olmak üzere birçok ülkede sivil toplum, piyasa, akademi ve politika çevrelerinin gündeminde önemli bir yer edinmeye başlayan ve giderek kurumsallaşan sosyal inovasyon alanının Türkiye için de bir gereklilik olduğunu iddia eden K12:

Sİ gereklidir. Çünkü var olan sosyal problemlere sürdürülebilir çözümler bulmak adına yürütülen proje ve desteklerin, önceliklerin belirlenmesi, kaynakların doğru dağıtımı ve planlamaya fırsat verecek bir strateji özelinde devlet tarafından organize yahut koordine edilmesi bu çalışmaların başarısına çok önemli katkılar sağlayacaktır. Toplumsal sorun ve ihtiyaçlara ilişkin en kapsamlı verilere sahip olması ve elindeki denetleme ve kontrol mekanizmaları yoluyla ihtiyaçlara ilişkin bilgiye birinci elden ulaşabilmesi, devletin sosyal girişimlere ilişkin rolünü vazgeçilmez kılmaktadır. (Katılımcı 12, kişisel görüşme, Mart 2017)

Yine aynı görüşmeci demokratik bilincin yaygınlaşması, devlet-birey ilişkilerini derinden etkilediğini ve toplumsal problemlere ilişkin bireylerin kamudan beklenti ve taleplerinin giderek arttığını belirtirken mevcut sorun ve ihtiyaçlara yönelik kamu politikalarının günümüzde daha fazla talep gördüğünü şu şekilde dile getirmektedir:

Küreselleşme çağında, küreselleşen sorunlara karşı koyabilmenin zorluğu ve bu sorunların ancak devlet gibi güçlü aygıtlar yoluyla azaltılıp kontrol altına alınabileceği inancı gitgide yaygınlık kazanmaktadır. Öte yandan toplumsal sorunların birçoğunun bireysel tercih ve eksikliklerden bağımsız, sosyo-ekonomik sistemin ürettiği yapısal problemler olarak görülmesi, bu problemlerin çözümünün de bireysel çabalardan ziyade kamu politikalarında

aranmasına sebep olmakta ve bu yöndeki talepleri artırmaktadır. (Katılımcı 12, kişisel görüşme, Mart 2017)

Görüşme yapılan akademisyenlerden K21 ülkelerin sahip oldukları mevcut sistemlerin toplumsal sorunların çözmede zayıf kaldığı bu noktada ise sosyal inovasyonların önemli bir rol üstlenebileceği görüşündedir.

Dinamik yapılar içinde iktisatta hesaplamaların yapılabilmesi için kullanılan *ceterus paribus* (diğer tüm durumlar sabitken) tanımı hiçbir zaman geçerli olamamaktadır. Çünkü her şey farklı etkenlere bağlı olarak sürekli değişmektedir. Kontrol edilebilirliği de zayıftır. Bu nedenle GSMH odaklı çalışmalar tek başına yeterli olamamaktadır. Yeterli olsaydı (halen üstesinden gelemediğimiz sorunlarımızı) tartışıyor olmazdık sanırım. Sosyal inovasyon çalışmaları belirlenen sorunların çözümü için bir alternatiftir. (Katılımcı 21, kişisel görüşme, Nisan 2016)

Benzer şekilde ülkelerin kalkınmışlığını izah eden sayısal makro göstergelerin zaman zaman yanıltıcı olabileceğinin altını çizen K4, mikro ekonomik çalışmaların sağlıklı sosyal yapılarla mümkün olduğunu belirtmektedir.

Makro göstergeleri bir çerçeve ise mikro ekonomik çalışmalar arı kovanındaki içindeki balın oluşturulmasıdır. Gelirin yeniden dağılımı (*gini* katsayısı vb.), refahın bölüşümü konuları pek tabi yakından ilgilendiren bir şey bu. Makro göstergelerin yanıltıcı tarafı olabilir, örneğin Yunanistan, İspanya vb. ülkelerin sadece bu göstergelerine bakıldığında yanıltıcı tarafını ortaya koyuyor aslında. Yunanistan millî geliri Türkiye'nin çok üzerinde ama kâğıt üzerinde toplumun neredeyse yarısı sefil bir durumda... Dolayısıyla Makro göstergelerin yakından bakıldığında bunların yanıltıcı olduğu görülüyor. Bunun doğru olmadığı gerçeği ortaya çıkıyor. Sosyal tarafları ve unsurları ilgilendiren detayda sağlıklı bir yapı varsa sürdürülebilir, bölüşülebilir veya toplumsal refaha kaynak teşkil edebilir, aksi takdirde bunun rehabilite edilmesi, sürdürülmesi ve hatta yerine göre tespiti de zorlaşıyor. (Katılımcı 4, kişisel görüşme, Temmuz 2015)

Türkiye'nin AB üyeliğine adaylığı kapsamında kullanılan katılım öncesi mali yardım aracı olan Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına bağlı IPA (Katılım Öncesi Mali Destek) fonlarının insan kaynaklarını geliştirilmesi operasyonunu yürüten birimin yetkilisi bu fonu açıklarken aynı zamanda özellikle eğitim, istihdam ve diğer sosyal politika alanlarında benimsenen klasik yöntemlerin ötesine geçen bir anlayışın benimsendiğini dile getiriyor.

IPA fonlarının insan kaynaklarını geliştirilmesi operasyonunu yürüten biziz. Bu programın üçayağı var: Eğitim, istihdam ve sosyal politika. Yani sizin bahsettiğiniz sosyal inovasyon sosyal politika ayağının içinde olan bir unsur. Bizim kişisel olarak bu konuda söylediklerimiz kurumsal anlamda makrodan çok mikro programlarına evrilmesi ile ilgili bir konu. EaSI (*Employment and Social Innovation*) her ne kadar bağımsız bir program olarak görülse de toplumun dinamizmini tazeleme anlamında, alışlagelmiş yolların dışına çıkan ve kalıpları kırarak harekete geçiren bir anlayışa sahip olduğunu düşünüyorum. Dolayısıyla günün

şartlarına göre çeşitlendirmeyi, şekillendirme ve yeni yollar denemenin önünü açan bir yaklaşım olarak görüyoruz sosyal inovasyonu. (Katılımcı 5, kişisel görüşme, Temmuz 2015)

Bahsedilen çalışmalarda benimsenen yol, sosyal inovatif bakış açıları ile sorun ve ihtiyaç alanlarına dönük yeni çözümler getirmektir. Bunun devlet eli veya desteği ile yapılması sosyal inovasyonun özellikle sosyal politikalarda etkin bir araç olarak görülebileceği hususunu ön plana çıkarmaktadır. Hangi refah modelinde uygulanırsa uygulansın bireyden öte toplumun refah ve esenliğini hedefleyen sosyal inovasyon çözümleri alana çok farklı bir bakış açısı getirmesi bakımından önemlidir.

Sosyal inovasyon devletin erişemediği noktalarda toplumun duruma el koyması ve kendi hayat şartlarını düzenleyeceği girişimler yapması olarak özetlenebilir ve çok çok gerekli. Bence gelişen bir trend. Özellikle toplumdaki engelli bireyler için yapılan sosyal girişimler çok ses getirdi diye düşünüyorum (görme engelliler-karanlıkta yemek yemek; down sendromluların kafesi vs.). PR aktiviteleri çok etkili oluyor, bilinçlendirme ve bilinirliği artırmada. (Katılımcı 23, kişisel görüşme, Mart 2017)

Bu bölümde alan çalışması kapsamında gerçekleştirilen görüşmeler iki temel sonucu ortaya koymaktadır; birincisi sosyal inovasyon kamuda uygulamada olmasına rağmen çerçevesinin yeterince bilinmediğidir. Ayrıca sosyal inovasyonların AB üyelik sürecinde görünür olmaya başladığı ve çoğunlukla sosyal girişimcilik bağlamında ele alındığı sonucuna ulaşılmıştır. İkinci olarak ise pek çok ülkede olduğu gibi devlet tarafından sosyal inovasyona dönük olarak ülkenin toplumsal sorunlarını yenilikçi yollarla çözmede etkili olabilecek bir çerçevenin oluşturulması gerekliliği hususudur. Bunlar daha önce de ifade edildiği üzere “sosyal inovasyon olarak politikalar” olabileceği gibi “sosyal inovasyon olarak politikalar” da olabilir. Yine “yalın sosyal inovasyonlar” ile “ekonomik açıdan sürdürülebilir inovasyonlar” ayrımı da bu çerçevenin oluşmasında kullanılabilir.

5.2 Sosyal İnovasyonun Türkiye’deki Potansiyeli

Sosyal inovasyonun neden gerekli olduğu bir önceki bölümde incelenmiş, Türkiye özelinde öne çıkan bazı unsurlardan söz edilmişti. Bu bölümde ise Türkiye’de sosyal inovasyonun gelişimini ve yayılmasını destekleyecek dolayısıyla uygulanmasını kolaylaştıracak etmenlerin neler olduğu açıklanmıştır. Görüşme yapılan kişilerden K21 ve K15 tüm dünyadaki sosyal inovasyon dinamiklerinin aslında benzer olduğunu belirtmiş, ek olarak K21 bunu temelde sosyal sermaye ile ilişkilendirmiştir:

Sosyal inovasyonun temelinde bana göre öncelikle sosyal sermaye vardır. Sosyal sermaye bir topluluğun bireyler arasındaki ilişkilerini, sosyal ağlarını, güven düzeyini, işbirliklerini ve bunların birlikte hareket edebilme yetileri ile toplumsal norm ve değerlerini gösterir. Bu nedenle her bölgenin sosyal sermayesi farklıdır. Bölgenin sosyo-kültürel ve coğrafik farklılıkları aynı zamanda farklı sosyal sermayeye sahip olunmasına bağlıdır. Sosyal sermayenin alt başlıkları olarak nüfus, bölgesel dağılım, beşerî sermaye, kültür sosyal inovasyonun dinamiklerini oluşturur. Dolayısıyla sadece Türkiye'ye ait değil, tüm dünyadaki sosyal inovasyon dinamikleri bana göre aynıdır. Farklı görünmesinin nedeni ülkelerin farklı sosyal sermayeye sahip olmalarından kaynaklıdır. (Katılımcı 21, kişisel görüşme, Nisan 2016)

Yukarıdaki alıntıdan da anlaşılacağı üzere Türkiye'nin sosyal sermayesini oluşturan ve sosyal inovasyona etki edebilecek pozitif etmenler, ilgili literatürün araştırılması ve alan çalışması kapsamında edinilen verilerin analizi yoluyla ortaya konulmuştur. Bu bağlamda Türkiye'de var olan aile bağları ve komşuluk ilişkileri, hayırseverlik kültürü ve toplumsal dayanışma sosyal inovasyonun önemli bir özelliği olan toplumsal kapasiteyi harekete geçmesini hızlandıracak bir etkiye sahiptir. Ayrıca Türkiye'nin genç ve dinamik bir nüfusa sahip oluşu, yerel yönetimlerin esnek mevzuat yapıları, büyüme ve kamu hizmetlerine ayrılan paydaki artış ve Türkiye'deki mevcut kurumsal yapının esnekliği sosyal inovasyonun yerleşmesinde önemli bir potansiyeli içinde barındırmaktadır. Bahsi geçen bu konulara bir sonraki başlıktan itibaren ayrı başlıklarda yer verilmektedir. Zira tüm bu dinamikler, Türkiye'nin sosyal sermaye birikiminin birer parçaları konumundadırlar.

5.2.1 Genç nesil potansiyelinin sosyal inovasyona katkısı

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, Türkiye nüfusunun 2015 yılında %16,4'ünü (12 milyon 899 bin 667 kişi) 15-24 yaş grubundaki genç nüfus oluşturmaktadır (İstatistiklerle Gençlik, 2014). Bu rakamlara göre Türkiye AB'deki en büyük genç nüfusa sahip ülke olarak öne çıkmaktadır. Türkiye'nin sahip olduğu genç nüfusun sosyal inovasyon açısından teşkil ettiği potansiyeli K13 iki yönlü olarak değerlendirmektedir.

Bir yardımlaşma kültürüyle beraber hareket etme işte gönüllülük konusunda ki deneyimleriz, genç nüfusumuz bizim için bunların hepsi pozitif. Ayrıca genç nüfusun inovasyon anlamında ki yetenekleri de önemli yani okuyan nüfusun. Hatta genç nüfusumuz içinde işsiz sayısı ne yazık ki fazla, işte yenilikçi yollarla açılacak muhtemel istihdam alanları hem onlarla hem onlar için açılabilir, neden olmasın? Açıkçası ben genç nüfusun risk alabileceğini düşünüyorum ama belirli bir yaştan sonra risk alma şeyi biraz azalıyor. (Katılımcı 13, kişisel görüşme, Şubat 2016)

Şu hâlde, Türkiye'nin genç nüfus potansiyeli sosyal inovasyon arzı ve talebi olarak iki alanda incelenebilir. Zira sosyal inovasyon girişimlerinin artmasında ve yaygınlaşmasında proje destekleri, sosyal inovasyona girişen insanlar veya gruplar gibi ekosistem bileşenlerinin yanında, sosyal inovasyon faaliyetlerine ve girişimlerine olan talep de önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'deki genç nüfusun hem sosyal inovasyonun arzı hem de sosyal inovasyon talebi noktasında önemli bir potansiyel barındırdığı görülmektedir.

Sosyal inovasyon girişimleri çoğunlukla yeni fikirleri, yaklaşımları, uygulamaları içermekte ve söz konusu girişimlerin ise çoğunlukla “yaratıcı” olarak tanımlanan bireyler veya topluluklar tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. Genç bir nüfusa sahip ülkemizde gençliğin dinamik, üretken, girişimci, yenilikçi, toplumu ileriye götüren özellikleri etkin olarak değerlendirildiğinde toplumsal ve dengeli kalkınma sağlanabileceği belirtilmektedir (Vurgun & Köseoğlu, 2012). Bu noktada, sosyal inovasyonun yeni sosyal pratikler olarak tanımlandığı da göz önüne alındığında mevcut sosyal pratiklere yaratıcı çözümler getirmenin çoğu zaman yenilikçi bakış açıları, girişimcilik, tutku ve enerji gerektirdiği bilinmektedir. Sosyal inovasyonun yoğun olarak görüldüğü ülkelerde, bu girişim sahiplerinin çoğu zaman genç bireylerden oluştuğu görülmektedir. Bundaki önemli etmenlerden birisinin, günümüz sosyal inovasyonlarının önemli bir kısmının internet sayfası, cep telefonu uygulaması gibi birçok teknik bileşeni de barındırması ve genç neslin bu sistemlerin geliştirilmesi ve kullanılmasına daha yatkın olması gösterilebilir. PEW Enstitüsü tarafından yapılan diğer bir araştırmada, Türkiye'deki gençlerin cep telefonu kullanım oranı %93 olarak belirtilmektedir (Poushter, 2016). Diğer taraftan, TÜİK'in Türkiye hane halkı bilişim teknolojileri kullanım araştırmasına göre 16-24 yaş arasındaki gençlerin İnternet kullanım oranı 2014 yılında %73 iken, 2015 yılında bu oran %77'ye yükselmiştir (İstatistiklerle Gençlik, 2014).

Başarılı sosyal inovasyonların yazılı ve görsel medya araçları (facebook, twitter, instangram vb.) sosyal medya araçları, kamu spotu, gazete, rapor ve diğer yayınlar) yardımıyla daha görünür hâle getirilmesi potansiyel pek çok yeniliği için teşvik unsuru olarak görmek mümkündür. Diğer bir deyişle, teknoloji bileşenlerinin sosyal inovasyon fikirlerinin gerçekleştirilmesinde, işbirliklerinin kurulmasında, kaynak bulunmasında, yaygınlaşmasında ve sürdürülmesinde önemli bir rolü olduğu dikkate alındığında, Türkiye'deki genç nüfusun, bu açıdan büyük bir potansiyele sahip olduğu sonucu çıkarılabilir. Bunu inovasyon alanında faaliyet gösteren bir sivil toplum kuruluşu yöneticisi şu şekilde özetlemektedir:

Aslına bakarsanız ülkemizde sosyal inovasyon veya sosyal girişimciliği destekleyen çalışmalar artmaya başladı. Bunu hem sivil toplum örgütleri ve üniversitelerde hem de piyasa ve kamuda görebiliriz. Örneğin ben şu anda Dernekler Daire Başkanlığının desteklediği “Yeni işim sosyal girişim” adlı bir proje yürütüyorum. Duyurumuzu çok çeşitli kanallarla yaptık, Twitter ve Facebook’tan duyurduk. İnsanlar gerçekten, özellikle de gençler ilgi duydu ve kapasitemizin üzerinde başvuru oldu. Yine bu yolla yaptığımız seminer ve çalışmaları bu kanallarla paylaşıyorum. Bence bu ve benzeri yenilikçi çalışmalar paylaştıkça büyüyor ve daha pek çok gence ilham kaynağı oluyor. (Katılımcı 25, kişisel görüşme, Mart 2017)

Birçok sosyal inovasyon fikrinin insanlara duyurulduğu ve temelde internet üzerinden fonksiyonel olarak işlediği göz önünde tutulduğunda sosyal inovasyon fikirlerine olan talebin de yine teknolojik bileşenlerin kullanımı ile doğru orantılı olduğu söylenebilir.

Genç nüfus potansiyelinin devlet erkânı tarafından akıllıca değerlendirilmesi ve yönlendirilmesi gerektiğini belirten K15, aksi takdirde mevcut potansiyelin istenmeyen sonuçlar doğurabileceğinin altını çizmiştir.

Sosyal bilimlerde inovatif olma ihtiyacı, en iyi şekilde var olan araçları kullanmak ve geliştirmek lüks değil bu bir gereklidir. Tüm bürokratlarımız, siyasetçilerimiz bu konuda uyanık olmaları gerekmektedir. Genç nüfus iyi yönlendirilirse çok büyük bir imkândır elbette. Bu deli potansiyeli, akıllıca yönlendirilmesi gerekir aksi takdirde başınıza bela olabilir. (Katılımcı 15, kişisel görüşme, Mart 2016)

Gençlik ve Spor Bakanlığı himayesinde yürütülen genç gönüllüler online platformu, gençlerin mevcut kapasitelerini doğru yöne kanalize etmede oldukça başarılı bir performans sergilemektedir. Bir başka deyişle gençlerin ve çocukların gönüllülük yoluyla kendilerini ve toplumu ilgilendiren meselelerin geliştirilmesine katılımını sağlayan bu sistem sosyal etki yaratacak arz ve talebi buluşturmaktadır. Böylelikle sosyal politikalarda gönüllülüğü teşvik ederek mevcut potansiyelin etkin bir şekilde kullanılması, gençlerin sosyal inovasyona katkısını gösteren en güzel örneklerden biridir.

Sosyal inovasyon girişimleri için gerekli ve oldukça önemli diğer bir unsur “yaratıcılık”tır. Türkiye’deki gençler “yaratıcılık” ve “özgünlük” noktasında, Avrupa’daki veya diğer sosyal inovasyon girişimleri açısından zengin olan bölgeler ile kıyaslandığında oldukça geride kaldığı görülmektedir. Martin Prosperity Institute tarafından her yıl yayınlanan yaratıcılık endeksine göre Türkiye 2015 yılında endekse katılan 139 ülke arasından 88. sıraya yerleşmiştir (Florida, Mellander, & King, 2015). Görüldüğü gibi milli gelir sıralamasında göre 60. sırada yer alan Türkiye’nin, yaratıcılık sıralamasında benzer bir performans gösterememektedir. Bu rakamlar, görece pozitif olmayan bir tablo çizse de gençlerin

girişimci faaliyetlere yönelmek istediği, fakat bunu nerede, nasıl yapacaklarını bilmediklerini söylemek yanlış olmaz. Türkiye’de son yıllarda artan sosyal inovasyon ve girişimcilik programları, yarışmaları, seminerleri (örneğin Sosyal Akıl Derneği’nin yürüttüğü “Yeni İşim Sosyal Girişim” projesi, Genç Başarı Eğitim Vakfı’nın gerçekleştirdiği sosyal inovasyon kampları, Sabancı Vakfı’nın “Fark Yaratanlar” programı ve diğer üniversitelerin başlattıkları eğitim ve seminer faaliyetleri) bu alandaki boşluğu tam olarak dolduramasa da başlangıç açısından oldukça önemli adımlardır.

5.2.2 Yerel yönetimlerin sosyal inovasyon potansiyeli

Görüşme yapılan akademisyenlerden K20 yerel yönetimlerin halka yakınlığını ve merkezî yönetim tarafından alınan kararların uygulayıcısı konumunda olmasını potansiyel olarak görmektedir.

Sivil topluma en yakın ulaşabilen ve merkezî yönetim tarafından alınan kararlarını uygulayan kurumların başında yerel yönetimler vardır. Dolayısıyla yerel yönetimlerin sosyal inovasyonların arttırılmasında kilit rol alması gerektiğini düşünüyorum. (Katılımcı 20, kişisel görüşme, Ocak 2016)

Yerel yönetimler (muhtarlıklar, il özel idareleri, il meclisleri, belediyeler vb.) gerek demokratik hayatta oynadıkları roller, gerekse kamu hizmetlerinin halka sunulmasında ve erişiminde yükledikleri fonksiyonlar açısından yerel halkın yönetime katılmasının ilk basamağı konumundadırlar. Bu durum yerel bazda yürütülecek sosyal inovasyonların toplumun arz ve talebini daha etkili bir şekilde değerlendirmelerini ve en uygun inovatif çözümün seçilmesini kolaylaştıracak bir etmendir. Yerel yönetimlerin yenilikçi bakış açısının merkezî yönetime göre daha kolay olabileceğini K10 şu şekilde değerlendirmiştir:

(...)Yerel düzeyde özellikle belediyelerin hem mevzuatları daha esnek hem de doğrudan vatandaşla birebir ilişkili olduğu için ve sorunlara hızlı çözüm bulmak zarureti olduğu için... Muhtemeldir ki onlarda bu tür yeni uygulamalar yani bilişim boyutunun da ele alındığı daha katılımcı yukarıdan aşağıya ya da aşağıdan yukarıya katılımcılığın esas alındığı karşılıklı yönetişime dayanan bir takım modellerin olabileceğini ben düşünüyorum. (Katılımcı 10, kişisel görüşme, Mart 2016)

Türkiye’de yeni düzenlenmiş Belediye mevzuatında,⁶⁰ karar alma süreçlerine katılma, hizmetlere ilişkin bilgilendirme hakkı ile Habitat (1996) ve Birleşmiş Milletler terminolojisi yönüyle ilgi grupları olarak tanımlanan ve genel olarak kamu, özel ve sivil ortaklık içinde

⁶⁰ 2005 yılı 5393 sayılı Belediye Kanunu 13. Madde.

halkın katılımını sağlama ve sosyo-kültürel ilişkileri geliştirme ve kültürel değerleri koruma fikri hâkimdir. Bir başka ifade ile merkez-yerel hizmet bütünlüğü ve yerelde yaşam kalitesi göstergelerine optimal düzeyde erişmek için hizmetlerde verimliliğin sağlanması, karar süreçlerine halkın katılımı ve hemşerinin yerel ve müşterek isteklerinin önem kazanması yerel mevzuatta öncelikle vurgulanmaktadır. Bu anlatımdan bir taraftan toplumdaki gelen ve bir değer olarak yorumlanan “toplumsal sermayeden” katılım yoluyla istifade etme ile toplumda kapasite yaratma ilişkisi kurmak mümkündür (Toprak, 2012).

İnovasyonu, yerelin motivasyon kaynağı olarak gören Aile Sosyal Politikalar Bakanlığında görevli daire başkanı, merkezden sorunu anlamanın güç olduğunu belirtmektedir.

İnovasyonda motivasyon kaynaklarından biri de yereldir. Biz henüz bakanlık değilken halk ile çok yakın ilişki içindeydik. Çünkü sorunları doğrudan bize geliyordu. Ama şimdi uzmanı, merkezde ve belki uygulamayla hiç bağı olmayan, dışa kapalı, üstten bakan ve sorunun farkında olamayan biri olarak değerlendiriyoruz. Burdada işte bakanlık olduktan sonra yerelle bağlantı kısmen kopuyor. Artık çok net bir şekilde yerelin sorunlarını alamıyoruz, alsak da sağlıklı çözüm üretmiyoruz. (Katılımcı 16, kişisel görüşme, Mayıs 2016)

Merkezî yönetimin yereldeki temsilcileri aracılığı ile (valilikler, ilçe kaymakamlıkları, ilçe millî eğitim müdürlükleri vb.) kurumlar buldukları bölgelerin ihtiyacına ilişkin pek çok sosyal inovasyon uygulamalarını hayata geçirmektedirler. Örneğin, Edirne İl Millî Eğitim Müdürlüğü Edirne’deki üniversite ile işbirliği protokolü imzalayarak, “Dünden Bugüne EDİRNE” projesi kapsamında “Adım Adım EDİRNE” adlı yeni bir oyunu ortaokul ve 5. sınıf öğrencileri için hazırlanmıştır. Aynı zamanda, ilkokul 2. 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin serbest etkinlik ders saatlerinde kullanacakları “Edirne Dersi” isimli çalışma kitabı, çocukların yaşadıkları ilin tarihi, kültürü, ekonomisi ve sosyal yapısını daha yakından tanımalarını hedeflemektedir. Böylelikle proje öğrencilerin yaşadıkları çevreyi daha iyi tanıma, anlama ve analiz etmelerine yardım etmektedir. Bu projenin etkileri değerlendirildikten sonra iller özeline uyarlanarak tüm illerdeki serbest etkinlik derslerinde öğrencilerin istifadesine sunularak kullanılması; onlara tarih, kültür ve sanat bilincini sistematik bir şekilde vermek açısından önem taşımaktadır. Ancak bu ve benzeri projeler, sosyal inovasyon kavramının bilinmemesi hasebiyle yalnızca sosyal sorumluluk kapsamında ele alınmakta, birçoğunun ise muhtelif sebeplerden dolayı sürdürülebilir olamadıkları görülmektedir.

Diğer taraftan daha fazla yerelleşme anlayışı benimsenirken mevcut yerel yönetimlerin organizasyonel, fonksiyonel ve bilgi birikimi kapasitesinin sorgulanması gerekliliğidir.

Örneğin yerel yönetimlerin sosyal devlet anlayışı ile sosyal hizmet sunabilecek yetkinliğe ulaşacak bilimselliği ve altyapıya sahip olması, hizmetlerin asgari bağlamda standardizasyonu ve kalitesinin ve anonimliğinin kontrol edilmesi kritik öneme sahiptir. Kamu hizmetlerinin yerele devredilmesi konusunda bazı çekincelere sahip K1, bu konuda ciddi çalışma yapılması gerektiğini belirtmektedir.

Mesela şuan Aile Bakanlığında olan şey şu: Deniyor ki merkezden biz yetişemiyoruz, yerele devredelim. Tamam devredelim de neyi devrediyorsunuz? Devrettiğiniz şeyi çok iyi tanımlamak devredeceğiniz muhatapları çok iyi tanımlamak ve devir sürecini çok iyi tanımlamak... Bu iki-üç yıllık bir iştir. Bunu siz adım adım tasarlamamız, uygulamanız ve bunun üzerinde emek vermeniz gerekiyor. Fakat bakılıyor şöyle, devretmenin artısını eksisini iyi analiz etmeden gelin devredelim diyor. Şimdi biz zorda bir proje başlatıyoruz yani siz onun steplerini tanımlayın. Hepsini mi devredeceğiz? Yerel dediğimiz kim mesela. Belediye mi, İl Özel İdaresi mi, STK mı nedir yani. Bunlar çok büyük emek isteyen bir şeyler. (K1, kişisel görüşme, Ekim 2016)

Kamu hizmetlerinin sunumunda aktörler arası koordinasyonun kurulması ve sağlanması için yenilikçi süreçlerin ve işbirliği yapılarının oluşması ihtiyacı bulunmaktadır. Nitekim hâlihazırda var olan merkezî bir biçimde kurulmuş ve işletilen sosyal politika uygulamaları ile alana yeni yeni girmeye başlayan tarafların koordinasyonunun nasıl sağlanacağı, doğru bir biçimde ele alınmamıştır (Atasü-Topcuoğlu & Akbaş, 2009).

Sonuç olarak yerel yönetimlerin birtakım eksiklikleri olmasına karşın esnek mevzuat yapıları ve halka yakınlığı nedeniyle sosyal inovasyonun özellikle yerelde gelişmesine ve uygulanmasına zemin oluşturabilir. Ayrıca sosyal politika harcamalarının miktar ve yapı olarak çok yetersiz olduğu Türkiye’de yerel yönetimlerin yenilikçi sosyal hizmet sunumundaki rolünün artması ve bu konuda çalışmalar yapılması ihtiyacı, barındırdığı potansiyel açısından oldukça önemlidir.

5.2.3 Türkiye’deki mevcut kurumsal yapının sosyal inovasyon potansiyeli

Ülkelerde mevcut geleneksel yapıların inovasyona direnci ve bürokrasinin fazlalığı gibi konular farklı derecelerde sosyal inovasyonu engelleyen faktörler olarak nitelendirilmektedir. Bu sorun Türkiye açısından da sosyal inovasyonun gelişmesinde bir bariyer olarak görülmektedir. Nitekim görüşme yapılan kişilerden birçoğunun devletin “gölge etme başka ihsan istemez” mantığı ile konuya yaklaştığı görülmüştür. Bir başka deyişle kumuda bürokratik engellerin fazlalığı, muhatap bulamama gibi sorunlar dolaylı

olarak sosyal inovasyon iklimini ve ekosistemini etkileyen faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda K10 devletin sosyal inovasyonu bizzat kendi yapması değil de uygun “standartları oluşturma, düzenleme ve denetleme fonksiyonunu” etkinleştirmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Bir başka mülakatta ise Türkiye’de Bilim-Teknoloji Politikaları oluşturan bir siyasi mekanizmanın olmadığını ve bu konunun esas itibari ile bürokrasiye bırakılmış ve uzun yıllardan beri değişmeyen gelenek olduğunu belirten K15, geleneksel yapıların inovasyona direncini şöyle ifade etmektedir.

İşin uzmanı diyerek, bürokrasiye politika belirleme inisiyatifi verildiğinde, bürokrasi her zaman kendisini daha fazla güçlendirir ve vaz geçilemez hâle getirmek ister. Siyasi irade politika belirlerken elbette her türlü uzmanın ve ilgili bürokratların da görüş ve tecrübelerinden faydalanmalı, ama mutlaka bürokrasiyi de yönlendirecek ve yapılandırarak şekilde bürokrasinin üstünde kendi “yetkinliğini” oluşturmalıdır. (Katılımcı 15, kişisel görüşme, Mart 2016)

Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere, halk tarafından seçilmiş siyasi iradenin dinamikliği ve bürokratların (devlet aklı) kalıplaşmış yapıları, bu iki merkezî otoritenin inovasyona nasıl yaklaşıldığına dair bazı ipuçları sunmaktadır.

Geleneksel yapıların inovasyona direncini belirttikten sonra Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde özellikle yeni oluşturulan kurumsal yapıların sosyal inovasyon anlayışını görece kolay benimsemesi söz konusudur. Bu bağlamda Avrupa’daki kemikleşmiş kurumsal yapılara göre Türkiye’deki kurumlarda inovatif yeniliklerin kabulünün görece daha kolay olduğunu belirten K20:

Türkiye’de sistem daha yeni kurgulandığından yeni oluşturulan bakanlıklar, yeni kurumlar vb. sürekli yenileniyor, değişiyor ve kapasitesi gelişiyor. Avrupa’da ama daha kemikleşmiş yapılar var. Sistemler oturmuş, kurumların görevi belli belki 100 yıldır aynı şekilde işliyor, dolayısıyla değişime görece daha fazla direnç göstermesi söz konusu. Ve yeni şeyler yapmak kurumun mentalitesini değiştirmek daha zor. Diğer taraftan, Türkiye’de ise genç nüfus ile birlikte aslında bu kavram gerektiği şekilde bilinse ve bu bakış açısıyla sosyal inovasyon mevcut stratejilere yedirilse bu değişimler daha hızlı ilerleyebilir. Türkiye örnek olup, öncü rol üstlenebilir. (Katılımcı 20, kişisel görüşme, Ocak 2016)

Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere geleneksel yapıların inovasyona direnci, görece yeni kurumsallaşan yapılardan daha güçlüdür. Bu nedenle özellikle gelişmekte olan ülkelerin kurumsal yapıları, yeniliğe ve değişime daha açık konumdadır. Nitekim Türkiye özelinde son yıllarda kurulan bakanlıkların (AB Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı vb.)

ve yeni kurumların hem kurum kültürü açısından farklı oldukları hem iletişime ve bilgi paylaşımına diğer kurumlara göre daha açık hem de yenilikçi projeler bakımından da daha zengin olduğu görülmektedir. ASPB'den görüşülen bir daire başkanı, kendi bakanlıklarını örnek vererek yeni oluşan kurumların yeniliklere daha hızlı adapte olabileceğini ancak bunu, devlet büyüklerinin yeniliklere açık ve istekli olmalarına bağlıyor.

Bakın biz her yönüyle gelişmekte olan bir ülkeyiz. Yeni oluşan, değişen kurumlarımız var. Yani gelişmiş ülkeler gibi sistem tam olarak kurgulanmış ve oturmuş değil. Bence bu durum, bazı sakıncaları olmakla birlikte yenilikçi bir açıyla kurumları yenilememizi ve dönüştürmemizi mümkün kılabilir. Yeter ki bizim üst yöneticilerimizde ve siyasetçilerimizde böyle bir istek, motivasyon olsun. (Katılımcı 19, kişisel görüşme, Mayıs 2016)

Dolayısıyla mülakatlarda, Türkiye'de devletin henüz yeni oluşan ve tasarlanan kurumları arasında sosyal inovasyon anlayışının yerleşmesi ve inovatif politikaların çoğalmasının mümkün olduğu belirtilmiştir.

5.3 Türkiye'de Sosyal İnovasyonun Gelişmesini Engelleyen Faktörler

Sosyal inovasyon konseptinin Türkiye'de bilinmemesi, dolayısıyla söz konusu uygulamaların öncelenerek gündeme alınmaması, sosyal inovasyonların yeterince gelişmesini engelleyen unsurlardan biridir. Sosyal inovatif faaliyetlerin dünyada artan trendine karşın Türkiye'de yavaş bir ivme ile gelişmesi, sosyal girişimciliğin mali altyapısının ve yasal çerçevesinin bulunmaması ile de ilişkilidir. Finansal kaynak yetersizliğine paralel olarak, Türkiye'deki sosyal inovasyonun önündeki bariyerler mevcut eğitim sistemi, felsefesi ve toplumdaki inovasyon kültürü ile de yakından ilgili olduğu düşünülmektedir.

Sosyal inovatif faaliyetler yürüten sosyal girişimlerin (sosyal inovasyon üreten, uygulayan, yaymaya çalışan tüm sivil ve özel sektör aktörler) sürdürülebilirliği hiç şüphesiz ki eldeki kaynaklarla da doğru orantılıdır. Özellikle mali kaynakların sosyal bir yenilik için yeterli olmayışı, bu oluşumların kurumsallaşmama güçlüğü ile birlikte nitelikli insan kaynağını çekememesi sorunu ile karşı karşıya bırakmaktadır. Ve bu durum pek çok değerli fikrin daha etkisi görülemeden yok olmasına neden olmaktadır. Bu bölümde, Türkiye'de sosyal

inovasyonun gelişmesini engelleyen etkenler ele alınmış, ortaya argümanlar literatür ve alan çalışması kapsamında yapılan görüşmeler analiz edilerek desteklenmiştir.

5.3.1 Sosyal inovasyonun yasal mevzuatın ve mali altyapısının eksikliği

Ülkelerin sosyal inovasyon ve sosyal girişimciliği destekleyen özel fonların bulunması sosyal inovatif uygulamaların gelişmesini hızlandıran önemli bir faktördür. ABD, İngiltere, Kanada gibi ülkelerde yasal olarak tanınan sosyal girişimler, elde ettikleri geliri sosyal misyonlarına ulaşmada kullanmakta ve karlarının neredeyse tamamını tekrar bu sosyal misyonu yaymak için kullanmaktadırlar (Boelman vd., 2015).

Sosyal girişimciliğin mevzuat altyapısının bulunmadığı ülkelere bakıldığında ise bahse konu girişimlerin desteklenmesi hedef olarak belirlenmediğinden toplumda yenilikçi çözümler gelişse bile sürdürülebilirliği ve yarattığı sosyal etki sınırlı kalabilmektedir. Araştırma kapsamında akademisyen K22 bu durumu sosyal inovasyon açısından önemli bir problem olarak görmekte, bir taraftan toplumsal fayda yaratacak yeni sosyal girişimcilerin cesaretlerini kırarken diğer taraftan mevcut girişimlerin sürdürülebilirliğini engellediğini savunmaktadır.

Bu konuda (sosyal inovasyon) yasal ve mali mevzuatımızın olmaması önemli bir problem... Kamunun işletmelere sosyal inovasyonun geliştirilmesi konusunda da teşvik vermesine ihtiyaç görülmektedir. Gerek sosyal girişimlerin finansal getiri ve sürdürülebilirlik sorunlarına gerekse işletmelerin sosyal inovasyon yatırımlarına devletin desteği şarttır. Diğer ülkelerin uygulamaları ile karşılaştırmalar yapmak elbette önemlidir ama ülkemizin özellikleri dikkate alınarak ülkemize özgü sosyal inovasyon nasıl yaratılabilir nasıl işbirliği sağlanabilir buna ilişkin bir model önermek çok büyük bir katkı sağlayacaktır. (Katılımcı 22, kişisel görüşme, Mart 2016)

Bu ifadeler Türkiye’de sosyal inovasyon ve/veya sosyal girişimciliği mali ve yasal olarak doğrudan destekleyecek herhangi bir mevzuatın bulunmadığını göstermektedir. Ancak bu durum sosyal inovasyonların hiçbir şekilde desteklenmediği anlamına gelmemelidir. Zira girişimcilerin yanında sosyal girişimcilerin de faydalanabileceği girişimcilere ve STK’lara yönelik kamu destekleri bulunmaktadır. Bunlar (TÜSEV, 2012):

- KOSGEB’in sunduğu “Girişimcilik Destek Programı”, meslek kuruluşlarına yönelik “Tematik Proje Destek Programı” ve uygulamalı girişimcilik eğitimleri,

- Kalkınma Bakanlığının sunduğu Sosyal Destek Programı (SODES), Ajanslar yoluyla sunduğu mali destek programları teknik destek programları uygulamalı girişimcilik eğitimleri,
- Dernekler Daire Başkanlığının sosyal girişimcilik projelerine sunduğu mali destekler
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (SYDV'ler aracılığıyla) gelir getirici proje kredi destekleri
- Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının gençlerin teknolojik ve yenilik odaklı iş fikirlerini katma değer ve nitelikli istihdam yaratma potansiyeli yüksek teşebbüslere dönüştürülmelerine destek olacak “Teknogirişim Sermayesi Desteği”
- İŞKUR'un kendi işini kurmak isteyenlere yönelik meslek edinme kursları

Yukarıda sıralanan anılan destekler sosyal girişimlerin faydalanabileceği doğrudan destekler olarak görülebilir. Ancak bu desteklerin birçoğu girişim, sosyal girişim ve sosyal inovasyon veya yenilikçi sosyal girişimi ayırmamaktadır. Bu yönüyle söz konusu tüm desteklerin sosyal inovasyonlara finansal veya eğitim desteği sağladığını söylemek güçtür.

Sosyal inovasyona ve sosyal girişimciliğe ilişkin oluşturulacak mali ve yasal altyapı önem arz etmekle birlikte mevzuatın tasarlanması sürecinde göz önünde bulundurulması gereken hususlara dikkat çekilmektedir.

Ülkemizde sosyal inovasyonun bir aracı olan sosyal girişimciliğin henüz yasal altyapısı maalesef yok. Sanırım kalkınma planları çerçevesinde girişimcilik başlığı altında sosyal girişimcilik ile ilgili çalışma başlatılacaktı, şuan ne durumda bilmiyorum. Ama burada önemli olan mevzuatın tüm boyutlarıyla açık ve net bir biçimde tasarlanmasıdır. Aksi takdirde durum daha karmaşık bir hâl alabilir, kaş yaparken göz çıkarılabilir. (Katılımcı 23, kişisel görüşme, Mart 2017)

Toplumsal etki yaratacak bireylerin girişimlerini kurumsallaştıracak ve sürdürülebilir kılabilecek alternatif bir girişim modelinin önemini K20 kişisi şu şekilde ifade etmiştir:

Emekli bir öğretmen Türk kültüründe önemli bir yere sahip olan “Serender”⁶¹ nasıl yapıldığı ile ilgili uzun araştırmalar yapmış ve bu bilgileri kitaplaştırmış. Daha sonra insanlar ve firmalar serenderin nasıl yapılacağı ile ilgili olarak kendisinden danışmanlık talep etmiş, o da isteyenlere bu hizmeti enformel bir şekilde ve belli bir fiyat talep etmeden “ne verirseniz” mantığı ile sunmaya başlamış. Burada aslında yapılmaya çalışılan şey açık ve yalın bir sosyal girişim. Girişimci hem kültürel öğeyi korumak ve yaygınlaştırmak hem de bu süreçte gereken masrafları danışmanlık yolu ile sağlamak amacıyla yola çıkmış, yani yapılan çalışmalar %100 kâr amaçlı yapılmıyor... Fakat diğer taraftan bu öğretmenimiz

⁶¹ Serender dışında serenti, nalya gibi isimlerle bilinen daha çok orta ve doğu Karadeniz bölgesine özgü dört ayak (direk) üzerine oturtulmuş mimari yapıdır. Kiler olarak da tanımlanabilecek bu yapı mısır, buğday, arpa gibi tahıl ve fındık ceviz gibi ürünleri hem nem hem de fare, böcek gibi haşerattan korumak amacıyla bu ürünleri kurutmak ve saklamak yapılmış ahşap yapılarıdır.

fatura kesemiyor, anlaşma yapamıyor, resmî olarak muhatap alınamıyor... Bu sebeple hem girişimini değerli kılacak hem sürdürülebilecek ara bir form lazım, bu “ara firma formu” olmadan kişi yarın bir gün ya bu işi ticarete dökecek ya da tamamen bırakacak. O yüzden yasal çerçeve ve denetim mekanizması çok önemli. (Katılımcı 20, kişisel görüşme, Ocak 2016)

Kısaca özetlemek gerekirse, Türkiye’de sosyal inovasyonun bir aracı olan sosyal girişimciliğin yasal ve mali altyapısının olmaması ve tüzel bir kişilik olarak tanınmaması sosyal inovasyon ikliminin oluşmasını, gelişmesini ve yayılmasını engelleyen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

5.3.2 Türkiye’deki eğitim sistemi ve felsefesi

Bir ülkenin eğitim sistemi, girişimcilik için de teşvik unsurları taşıyabilmektedir. Girişimciliği önemseyen ve ders müfredatında yer veren, aynı zamanda yaşayarak öğrenmeyi ezberciliğe tercih eden eğitim sistemlerinden geçen bireyler, girişimcilik eğilimleri yüksek olan bireyler olarak görülmektedir (Demirel & Tikici, 2004). PISA, TIMSS gibi uluslararası endekslere bakıldığında Türkiye eğitim sistemi, son on beş yılda gerçekleşen niteliksel ve niceliksel değişim ve dönüşüm çabalarına rağmen çeşitli nedenlerle arzu edilen düzeye henüz ulaşamamıştır.

Sosyal inovasyonun da gelişmesinde girişimci bakış açısına ve bireylere ihtiyaç olduğundan hareketle eğitim sisteminin etkisi hayli yüksektir. Nitekim görüşmeler esnasında Türkiye’deki temel eğitim (ana okuldan başlayarak ilkokul, ortaokul, lise) sistemindeki eksikliklerin sosyal inovasyonu kısıtlayabileceği riskine vurgu yapan K12:

Eğitim sistemi sosyal inovasyonun gelişiminde bir bariyer olabilir. Çünkü okullarımızda bireylerin inovatif kapasitelerini geliştirecek ortamların yetersizliği bitarafa, öğretmenlerin niteliksel kapasitelerinin kısmen zayıflığı ve kısmen ezberci bir eğitim sisteminin varlığı vs. inovasyonun gelişimine katkı sağlayacak bireyleri yetiştirebilir mi acaba diye sormaktan kendimi alıkoyamıyorum. Maalesef böyle bir sıkıntılı durum var. (Katılımcı 12, kişisel görüşme, Şubat 2016)

Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığınca “sürekli bir değişim içinde olan dünyayı takip edebilmek, üretilen bilgi ve birikime ulaşabilmek ve kullanabilmek, üretim becerilerine sahip olabilmek için ve ayrıca bu becerilerin kazanılması ve hayat boyu sürdürülebilmesi için ezbere değil bilgi üretimine dayalı çağdaş bir sisteme gereksinim olduğu” vurgusuna rağmen (akt. Gür ve Çelik, 2009) birçok nedenden dolayı (öğretmen

kalitesi, eğitim müfredatının yoğunluğu ve ezberci oluşu, tarafların işbirliğine dayalı sistemin etkin işletilememesi vb.) bu hedef yakalanamamıştır. Diğer taraftan eğitim politikaları bağlamında, “öğrencilerin ezberci bir müfredat ile bildiklerini yaşama aktarmamaları, dolayısıyla yaşam becerilerinin verildiği bir müfredatın esas alınması” fikri öğrencilerin henüz temel bilgi ve becerilerden yoksun olduğu Türkiye’de beklenen olumlu sonuçları vermeyeceği, öncelikli hususun ise asgari akademik bilgi ve becerilerin öğrencilere sağlanması gerektiği belirtilmiştir (Gür ve Çelik, 2009). Yine aynı çalışmada, eğitim sisteminin toplumsal ihtiyaç ve ilgilerin çeşitliliğine cevap üretebilmesi için alternatif eğitim arayışları ve yenilikleri hem devlet okullarında hem de özel okullarda desteklenmesini önerilmektedir. Bu vurgu, Türkiye’nin sosyal, kültürel ve ekonomik yapısına uygun yenilikçi eğitim süreçleri, yöntemleri ve araçlarına olan ihtiyacı destekler niteliktedir.

Kısaca, eğitimde eksiklik sorunu birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de çok boyutludur. Türkiye’de sosyal inovasyonun gelişmesini engelleyen faktörlerden biri sayılabilecek “ezberci eğitim anlayışı”⁶² değişmediği ve “eğitimde sistematik ahenk” oluşturmak suretiyle yerini, klasik yöntemler ve yeni nesil interaktif öğrenim metotları ile birleştirmedeği sürece yaratıcı bakış açısıyla yenilikçi ürün ve hizmetler geliştirmek güçleşecektir.

Öte yandan, sosyal inovasyonun Türkiye’de henüz emeklemekte olması, üniversitelerin bilimsel çevresi ve altyapı yetersizliği ile de ilişkilendirilmektedir. Belki de birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de üniversitelerin toplumsal gelişime ve dinamiklere ayak uydurması ancak bir paradigma değişikliğine gitmesi ile mümkün görünmektedir. Bu paradigma ihtiyacı, üniversitelerin hem fiziksel yani mekânsal hem de eğitim yöntemleri açısından gereklidir. Sözgelimi, çok basit bir sorun olarak görülse de şehirlerin üniversite ile üniversitelerin de şehirle iç içe olmasını engelleyen birtakım bariyerlerin varlığı ve dolayısıyla üniversitelerin sadece bazı kesimlere açık olması sorunu, engelsiz bir iletişim ve işbirliği öngören sosyal inovasyon bakış açısı ile çelişmektedir. Bu durumu görüşme yapılan K13 şöyle değerlendirmektedir:

⁶²Ezberciliğin eğitimsel olduğu konusunda kuşku olduğunu belirten Gür’e göre Türkiye’de ezber ile ezberciliği ayırtır(a)madığını, bunun sonucunda da ezbercilik karşıtlığı adına ezberin faydası ıskalandığını savunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. http://file.setav.org/Files/Pdf/20140929182500_egitimle-imtihan-ozet-pdf.pdf, 20.08.2016. Yazar ezberin, itiraz etmeksizin veya akıl yürütmeksizin bir şeyi körü körüne kabul etme ile zorunlu olarak hiçbir alakası olmadığını belirtse de bu çalışmada “ezberci” eğitimden kasıt “bilgiyi sorgulamadan körü körüne kabul” ve “öğrencilerin kritik yapmaya imkân tanımama” anlamında kullanmıştır. Zira görüşme yapılan kişinin de kavramı bu bağlamda kullandığı düşünülmektedir.

ABD ve birçok gelişmiş ülkelerdeki üniversitelerin hem fiziksel hem de eğitim yapılarında bariyerleri ve sınırları olmadığı için üniversitenin içindeki o bilgi dışarı taşmış durumda! Öyle ki şehir üniversite olmuş, üniversite de şehrin bir parçası... Ülkemizde üniversiteler sınırlarını aşmalı nizamiye kapıları kaldırılmalıdır, şehirle iç içe olması için! Kafeye gidiyorsunuz herkesin kafasında bir “start-up” kurmak var. Hiçbir şey bilmeyen adam olarak kafeye oturun iki dakika sonra bir kitap alayımda okuyayım dersiniz. İşte o ekosistem orada sağlanmış. (Katılımcı 13, kişisel görüşme, Şubat 2016)

Çok iyi çalışan, dünyanın önde gelen üniversitelerine sahip olmayan bir ülkenin dünyanın önde gelen ekonomilerinden birisine sahip olmasının mümkün olmadığını altını çizen aynı görüşmeci, Türkiye’deki üniversite sisteminin yenilenmesi, dünyanın en iyi bilim adamı ve öğrencilerini çekecek niteliğe ulaşması gerektiğini aşağıdaki gibi anlatmaktadır:

Artık gelişmiş dünyada üniversiteler sadece hocaları ve öğrencileri ilgilendiren bir yapı olarak görülüyor; üniversiteler buldukları ülkeleri stratejik, ekonomik ve sosyal olarak sürükleyecek bir role sahipler. Silikon Vadisi, bir iklim ve anlayışın adıdır. Yani, bilgi teknolojileri konusunda sıhhatli bir girişimci eko-sitemi oluşturduğumuzda bu eko-sistemin oyuncularını güzel bir iklimde vadide bir araya toplanmaya teşvik etmenin sonucu Silikon Vadisi oluşur. Yani bunun için önce Stanford Üniversitesi’nin ortaya çıkıp gelişmesine imkân veren, onu besleyen bir üniversite sistemi lazım. Sonra iklimde Stanford Üniversitesi kendiliğinden oluşur ve orada çalışan hocalar ve öğrenciler girişimci olurlar. (Katılımcı 13, kişisel görüşme, Şubat 2016)

Diğer taraftan, yükseköğretim ve üniversitelerin yenilik ve değişim ihtiyacı hususunda Türkiye’nin geleceğini düşünen bütün kesimler tarafından kapsamlı, bağımsız, ideolojik sürtüşme ve siyasal tarafgirlikten uzak, yapıcı, kuşatıcı, aydınlatıcı ve vizyoner bir yaklaşım ve yöntemle değerlendirilmesinin ülke yararına olacağı düşünülmektedir (Küçükcan ve Gür, 2009).

Kısaca, Türkiye’de denetim ve güvenlik gerekçesi gibi nedenlerle üniversite alanına girişte bulunan nizamiye kapıları da dâhil fiziki olan ve olmayan tüm bahse konu bariyerler, bireylerin inovatif kapasitesini ve dahası sosyal inovasyon ekosistemini oluşturmayı engelleyen faktörlerin başında geldiği mülakatlarda vurgulanmıştır. Yine temel eğitim sisteminin genel itibarıyla ezberci anlayıştan halen sıyrılabilmesi ve girişimciliğini destekleyecek doğrultuda şekillendirilememesi sosyal inovasyon fikirlerinin anılan eğitim yuvalarında filizlenmesini, gelişmesini ve yayılmasını güçleştirmektedir.

5.3.3 İnovasyon kültürü: girişimcilik ve kültür ilişkisi

Girişimcilik ile kültür arasındaki etkileşim, girişimcilik yazın ve araştırmalarında giderek daha fazla oranlarda yer almaya başlamıştır. Kültürün girişimcilik performansını etkilediği görüşü genel olarak kabul görse de bu etkinin şiddeti ve şekli uzun soluklu tartışmalara ve araştırmalara konu olmuştur. Morrison'a göre (2000) kültür, girişimciliği başlatarak harekete geçiren güdülere bünyesinde yer vermesi ile bireylerin girişimciliğe dönük tutumlarını önemli ölçüde belirlediğini ifade etmektedir. Sözgelimi, demokratik kültürlerin kişileri yenilikleri denemeye, teşebbüse geçmeye teşvik etmekte ve yeni şeyler yapma fikrinin olumlanması ile girişim eğilimlerinin pekiştirmektedir. Bu bağlamda özellikle Kuzey Amerika ve Kuzey Avrupa gibi daha eşitlikçi ve demokratik toplumlar girişimci kişiliğin ortaya çıkmasına ve gelişmesine katkı sağlamaktadırlar. Türkiye açısından değerlendirildiğinde bahse konu desteğin demokratikleşme sürecine bağlı olarak gelişme eğiliminde olduğunu ve henüz istenilen seviyeye ulaşamadığını söylemek mümkündür.

Hollandalı sosyolog Hofstede (1984), girişimciliğin ediniminde beş kültürel boyuttan bahsetmektedir: (1) beklenmedik durumlara verilecek tepki (belirsizlikten kaçınma); (2) materyal, sosyal ve duygusal ihtiyaçlarını bekleme vadesi (uzun ve kısa vadeye odaklanma); (3) baskın değerler (erillik ve dişilik); (4) kendi başlarının çaresine bakma (bireyselcilik ve toplulukçuluk); (5) bireylerin gücün dengesiz dağılımını kabullenmesi (güç mesafesi) (Hofstede, 1984). Türk toplumunun kültürel niteliğine yukarıdaki boyutlar çerçevesinde bakıldığında şu değerlendirmeler yapılabilir: İlk olarak Türk toplumunun “belirsizlikten kaçınma” düzeyinin yüksek olduğu dolayısıyla daha net yasa ve düzenlemelere ihtiyaç duyduğu vurgulanmaktadır (Aytaç, 2015; Sargut, 2001). Fakat bu durumun girişimcilik performansını olumsuz etkilediği hususunda net bir bulgu yoktur. İkinci boyutta, Hofstede'nin sınıflandırmasına göre materyal, sosyal ve duygusal ihtiyaçlarını bekleme vadesi konusunda Türk toplumunda herhangi bir baskın kültür tespit edilememiş olsa da özellikle üst düzey yöneticilerin “kısa vadeye odaklanma” eğiliminin baskın olduğu düşünülmektedir (Hofstede, 2016). Bu durumu K1 şöyle ifade etmiştir:

Genellikle üst iradelerde, yani tepe yöneticilerde yeni bir şey yapma noktasında ciddi bir motivasyon var. Yani bürokrasiyi motive etme var. Bu da pozitif sosyal inovasyon konusunda. Negatif olan kısmı şu (benim gözlemlediğimi söylüyorum) çok çabuk sonuç elde etme arzusu yani “kısa vadeye odaklanma” söz konusu. Çok hızlı hareket etmek bir an önce sonuç alma çabası, insanları sürekli patinaj yaptırıyor. Bu da (1) yeni fikirlerin çıkmasına engel oluyor, (2) gerçekten çok iyi yeni bir fikir varsa bunu ölü doğum yaptırıyor. Yani fikir

hayata geçmeden atıl kalmış oluyor. İyi bir fikri baştan öldürmenin şöyle bir riski var daha sonra, üç beş yıl sonra gerçekten daha uzman insan yapacak olsa bile o vaktiyle yapılmıştı. O Türkiye’de çalışmıyor deyip ileriye de ket vuruyorsunuz. (K1, kişisel görüşme, Ekim 2016)

Baskın değerler (dişil kültür-eril kültür) konusunda ise Türkiye ‘dişil’ bir kültürel dokuya sahip olduğu belirtilmektedir (Hofstede, 1984; Sargut, 2001). Bu durum yine salt girişimcilik açısından olumsuz olarak değerlendirilse de sosyal inovasyon bakımından tekrardan yorumlanması gerekmektedir.

Ancak bir kültürün tek boyuttan ele alarak kategorik olarak girişimcilik performansını güçlendirdiğini veya zayıflattığını iddia etmek yanlış değerlendirmelere sebep olabilir (Hisrich & Peters, 2002). Nitekim Hofstede’nin kültürel boyutlarından biri olan güç mesafesinde, güç mesafesinin birbirinin zıddı olduğu Nordik ülkeleri (güç mesafesi düşük) ve Almanya, İtalya ve Fransa (güç mesafesi yüksek) gibi ülkelerde girişimcilik performansı oldukça yüksek seviyededir (Girişimciliğin Geliştirilmesi, 2014).

Diğer taraftan Hofstede, kolektivist toplumların girişimci eğilimleri baskıladığı, bireyci toplumların ise bunu teşvik ettiği ve geliştirdiğini iddia eder (Aytaç, 2015). Ancak kolektivist ve bireyci kültür yapıları, özellikleri dikkate alındığında özellikle sosyal girişimcilik açısından “dual” bir yapı ortaya çıkmaktadır. Zira sosyal inovasyonların nihai hedefi bireyden öte toplumsal fayda ortaya koymaktır. Hofstede’nin bu yorumu, salt iktisadi girişimler söz konusu olduğunda geçerli olabilir fakat öncelikli hedefi toplumsal fayda sağlamak olan sosyal girişimlerin aslında toplumsal çıkarların, bireysel çıkarların üzerinde olduğu “kolektif” ve “dişil”⁶³ kültüre gereksinim duymaktadır. Dolayısıyla bu tarz değerlendirmeler yapılırken kültürün çok boyutluluğunun ve heterojenliğinin göz önünde bulundurulması büyük önem taşımaktadır.

Öte yandan bahsi geçen kolektif kültürden kasıt “kamucu” anlayış (Aytaç, 2015) ise bu durumda risk alma ve sosyal bir yenilik yapma eğilimi sekteye uğrayabilir. Nitekim K15 kişisi kamu otoritelerinin risk alma hususundaki tavrını şu şekilde açıklamaktadır:

Devlet kurumlarında seçilenler ve daima orada olan bürokratlar vardır. Devlet akli, bürokratlardır. Onlardan ister teknolojik ister sosyal anlamda olsun inovasyon beklemek

⁶³Kültürün erkeklik boyutunda; para kazanmaya önem verme, materyalist eğilimli olma, atılganlık, gözü peklik gibi özellikler önplanda iken dişil kültürde, geleneksel anlamda dişilikle özdeşleştirilen şefkat, merhamet, nezaket, sadakat vb. özelliklere önem kazanmaktadır (Aytaç, 2015). Bir başka deyişle sosyal inovasyonun ruhuna ters olarak erkek kültürlerde çalışmak için yaşamak ilkesi benimsenirken dişil kültürlerde yaşamak için çalışmak ön plana çıkar.

yanlış olur. Çünkü bürokratlar, hâlihazırdaki sistemin işleyişinden sorumludur; neyin en iyi olduğundan değil. Dolayısıyla kimse risk almak istemez ve mevcut yapıyı korumayı tercih eder. (Katılımcı 15, kişisel görüşme, Mart 2016)

Sargut'tun (2001) "Kültürlerarası farklılaşma ve yönetim" adlı eserinde toplumu içsellar ve dışsallar olarak ikiye ayrılmaktadır. İçsel gurupta yer alanlar kendi yazgılarını denetleyebilecekleri görüşünde iken dışsallar başarılarının ardında "torpil-dayı" vb. başka güçlerin olduğu inancındadırlar. Bu ayrıma göre Türk kültürü, denetim noktası dışarıda olan bireyler üretmektedir. Sargut'un bahse konu varsayımını bir sonraki başlıkta değinilecek toplumsal atalet olgusu ile yeniden düşünülmesi gerekmektedir.

Kısaca özetlemek gerekirse toplumunun sosyal yapısı, eğitimi, dini, dili, ekonomik ve politik felsefesi o toplumun sahip olduğu kültürün belirleyici unsurlarıdır. Her kültürde olduğu gibi, Türkiye'nin sahip olduğu kültür yapısı yeniliklerin ortaya çıkmasında önemli bir rol üstlenen girişimciliği destekleme konusunda güçlü olduğu kadar zayıf yönleri de sahiptir. Özellikle risk alma ve belirsizlikten kaçma, kısa vadeye odaklanma gibi hususlar sosyal inovasyonun gelişmesini engelleyen unsurlardandır.

5.3.4 Gönüllülük çalışmalarının azlığı ve toplumsal atalet

Günümüzde klasik çalışma kavramının değiştiği, "çalışmanın sonu" tartışmaları ekseninde yeni anlamlar kazanmaya başladığı söylenebilir. Jeremy Rifkin (1995), André Gorz (2002) ve Charles Handy (1997) gibi yazarlar, çalışma kavramının sonunun geldiğini ileri sürmektedirler (Işık, 2013). Gorz (2002, s. 81), gelecekte "çalışma"nın üç farklı şekilde gerçekleştirilebileceği ihtimalinden söz etmektedir: Makro- sosyal çalışma (organize bir toplum, insanların temel ihtiyaçlarını karşılamak için üretim), mikro- sosyal çalışma (bireysel odaklı organize ve gönüllü çalışmaya dayanan bir çalışma) ve özerklik aktiviteleri (daha çok bireylerin, ailelerin ve grupların isteklerine dayalı çalışma). Bunlardan "mikro- sosyal çalışma" tanımlaması, günümüzde faaliyet alanları ve kapsamı gittikçe genişleyen sosyal girişimleri işaret ettiği ileri sürülebilir. Benzer şekilde Handy de çalışmanın geleceğine ilişkin 90'lı yıllarda yaptığı öngöründe, örgütte çalışan işgücü sayısının eskiye oranla düşeceği, bürokrasinin azalacağı, gönüllü örgütlerde görev almanın yaygınlaşacağı, eğitime olan talebin artacağı ve böylelikle örgütlerde yeniden yapılanmanın söz konusu olduğunu belirtmektedir (Furnham, 1997 akt. Işık, 2013). Yazarın bu öngörüsü, gelecekte toplumsal

fayda sağlayan sosyal inovasyonların (yeni örgütlenme biçimleri, yeni yasalar, yeni yaşam tarzları, yeni ağlar vs.) ve sosyal girişimlerin artacağını göstermektedir.

Geleneksel yardımlaşma, sosyal hizmetlerin sunulması ve sivil katılımın farklı yolları gibi çok çeşitli aktiviteleri işaret eden gönüllülük, hem toplumların hem de bireylerin refahına katkı sunan bir dayanışma biçimidir. Gönüllülüğün yardımseverlik bünyesinde barındırması, kişinin dışarıdan herhangi bir zorlama olmaksızın, tamamen kendi özgür iradesiyle hizmet etmesi, gönüllü hizmetten faydalanan birinin olması, kurumsal ve örgütlü bir yapısının bulunması onu tamamlayan unsurlardır (Aydıngil, 2013).

Farklı şekillerde görünür olan gönüllülük faaliyetleri tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de çok uzun bir geçmişe sahiptir. Gönüllü gruplar sundukları sosyal hizmetlerle toplumun ortak sorunlarına çözüm bulmakta ve sosyal dayanışmanın güçlendirilmesine katkı sağlamaktadır. Bu yönüyle gönüllülük faaliyetleri, sosyal refahı sağlayan kurumların tamamlayıcısı konumundadır.

ASPB bünyesinde pek çok yeni uygulama var aslında. Bunlardan en önemlisi yaşlıların aile yanında bakımını sağlayacak bir yöntemin geliştirilmiş olması. Kültürümüze gayet uygun. İkincisi “Gönül Elçileri” projesi. Bu proje özellikle devlet koruması altındaki çocukların koruyucu aile yanına yerleştirilmesini amaçlayan, bizzat bakanlığımız koordinatörlüğünde yürütülen bir gönüllülük faaliyeti. Biz burada tüm illerdeki vali eşleri ile çalışıyoruz, onlar buldukları illerde çeşitli toplantılar, ev ziyaretleri vb. organizasyonlarla koyucu aile olmanın faydalarını anlatıp bu konuda bilinç oluşturmaya çalışıyorlar. Meyvesini de alıyoruz, önceki yıllara oranla koruyucu aile sayımızda artış oldu. Eldeki kaynağı sistemli bir şekilde kullanıyoruz. Bu tür bilinçlendirme çalışmalarında toplumun katılımı uygulayacağımız politikanın işlevselliğine zemin hazırlıyor. (Katılımcı 19, kişisel görüşme, Mayıs 2016)

Türk toplumu geleneksel olarak gönüllülüğe değer vermesine karşın gönüllülüğün muhtemel toplumsal katkıları tam olarak fark edilememiş, potansiyelini kullanmayı henüz tam anlamıyla başaramamıştır. Diğer taraftan Türkiye’de gönüllü ve gönüllülük kavramı, yasa veya yönetmelik ile tanımlanmış değildir. Bu sebeptendir ki gönüllülük faaliyetinde bulunan birçok kuruluş mevzuata ilişkin çeşitli sorunlar (gönüllülük kavramının yasal tanımının veya kitlesel fonlama ile para toplamanın yasal olmayışı gibi) ile karşılaşmaktadır.

2015 sonu itibariyle yaklaşık 78 milyon nüfusa sahip Türkiye’de dernek üyesi olmayan vatandaşların toplam nüfusa oranı %85,95’tir. Her ne kadar dernek üyeliği bulunan kişi sayısı 2004 yılında yaklaşık %5’ten 2015 yılında %14,5’e yükselse de AB ülkeleriyle karşılaştırıldığında gönüllülük düzeyi oldukça düşük görünmektedir (Dernek Üye Sayıları,

2016). Nitekim gönüllülük faaliyetlerine katılım düzeylerinin sıralandığı Dünya Bağış Endeksi'nin (GGP) 2013 verilerine göre dünyada %32 olan bağış oranı (zaman, para, yabancıya yardım) Türkiye'de neredeyse yarısı kadardır. Bu kapsamda Türk halkının %12'si para bağışı yaparken %5'i gönüllü faaliyetlere katılmaktadır, halkın %38'i ise yabancılara yardım etme eğilimindedir (Charity Account, 2016).

Türkiye'deki formel ve enformel gönüllülük faaliyetlerini kapsayan sağlıklı ve kapsamlı bir istatistik bulunmadığı göz önüne alındığında bu oranların daha yüksek olabileceği değerlendirilmektedir. Fakat yine de çok eskilere dayanan gönüllülük faaliyetlerinin beklenenden görece düşük olması bireysel ve toplumsal atalet kavramları ile ilişkilendirilmektedir. Toplumsal ataletin toplumun harekete geçme kapasitesini azalttığı ve sorumluluktan kaçıldığını belirten K24 bu durumu, bireylerin sosyal yenilik üzerinde düşüncelerini engelleyen bir faktör olarak değerlendirmektedir.

Her ne kadar Türkiye'nin toplulukçu bir ülke olduğu söyleniyor olsa da, ülkede giderek özenilen durum bireyciliktir. Bireyler daha bireyci hâle geldikçe, yardımseverlik davranışları da azalmaktadır. "Kalabalığın içinde sorumluluğun dağılması" prensibinde olduğu gibi, "nasıl olsa bir başkası yapar, benim yapmama gerek yok" mantığıyla hareket eden bir toplum olma durumuna gelen ülkemizde, özellikle dezavantajlı kesime yardım etme veya bu kişilere yönelik uygun bir ürün veya hizmet geliştirme yönünde bir motivasyon eksikliği bulunmaktadır. Ayrıca sorumluluğun devlette olduğunu düşünerek, sosyal sorunların çözümünü salt devletin bulması gerektiğine dair bir inanç da bulunmaktadır. Bu durum da sosyal yenilik üzerinde düşünmeyi olumsuz etkilemektedir. (Katılımcı 24, kişisel görüşme, Mayıs 2016)

Durgunluk, tepkisizlik, kararsızlık, hareketsizlik, isteksizlik, işsizlik gibi anlamlara gelen atalet kavramı şu örneklerle daha anlaşılır hâle gelebilir; aile hayatında çocuklarla ilgilenmemek, okul hayatında öğrenmek için çaba göstermemek, toplum hayatında neme lazımcılığı benimsemek gibi. Psikolojik ve sosyolojik bakış açıları ile bakıldığında üzerlerindeki ataleti kırabilen kişilerin ve kuruluşların girişimci olarak kabul edildikleri anlaşılmaktadır. Türü ve boyutu ne olursa olsun bireysel ya da toplumsal tatmin için ataletten harekete sevk eden her davranış ve tutum, en genel anlamda girişimcilik anlamına gelmektedir (Demirel & Tikici, 2004). Bir başka ifade ile kişinin hem bireysel hem de toplumsal fayda sağlayacak faaliyetlerde yer almayıp, bu uğurda gayret sarf etmemesi yani karşılaştığı sorunla yüzleşmeyip onu dışsal etkenlere bağlaması toplumsal ataletin habercisidir. Nitekim görüşme kapsamında Türkiye'de özellikle gençler arasında daha yaygın olan durgunluk, tepkisizlik, kararsızlık, hareketsizlik ve isteksizlik hâlinin yaygın

olduğunu ve bunun aşılması yönünde çalışmalar yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Zira bilindiği üzere sosyal inovasyon, doğası gereği toplumsal bir problemin veya gereksinimin tabansal boyutta hissedilmesi ile gelişmektedir.

Çalışma kapsamında devletin, toplumsal ihtiyaçların çözümünde çeşitli düzenlemeler yoluyla etkin bir rol üstlenerek sosyal inovasyonların yeşermesine zemin hazırlaması gerektiği vurgulanmaktadır. Ancak sosyal inovasyonun en temel dinamiğini bireysel ve toplumsal talep ile bu talepleri karşılayabilecek inovatif girişimler oluşturmaktadır. Bir başka ifade ile sosyal inovasyonu desteklemede devlet her ne kadar üzerine düşeni yapsa da bireylerin, toplulukların ve onların kurduğu kurumların toplumsal sorunlara gerçek anlamda etki edecek yaratıcı çözümlerin geliştirilmesinde aktif rol alması önem taşımaktadır. Bu noktada toplumun ve bireyin hem inovasyonu talep eden, uygulayan hem de geliştiren konumda olması; gerçekleştirilen sosyal inovasyonun etkisini maksimize etmesi bakımından değerlidir. Bu açılarından bakıldığında toplumsal atalet ve gönüllülük faaliyetlerin eksikliği, Türkiye’de muhtemel inovatif sosyal pratiklerin doğmasını, gelişmesini ve yayılmasını engelleyen önemli faktörlerden biri olarak görülebilir.

5.3.5 STK’ların kapasitesi ve STK’lara bakış açısı

Sosyal inovasyonun önemli aktörlerinden biri olan STK’ların mevcut durumuna bakıldığında İçişleri Bakanlığı 2016 yılı güncel verilerine göre faal olan 109.733 denek kaydı bulunmaktadır (Dernek Üye Sayıları, 2016). Nüfusa oranla faal dernek sayısı, yıllar itibariyle artmış olsa da gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında rakamlar halen düşük seviyededir.

Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Türkiye Ülke Raporu’nda STK’ların güçsüz yönleri genel itibariyle STK’lar arası iletişim ve işbirliklerinin zayıflığı, Türk halkının STK’lara üyelik oranının düşük seviyede olması, kurumsal kapasitelerinin ve STK’lara yönelik güven eksikliği vurgulanmıştır (Türkiye’de Sivil Toplum, 2006). Sıralanan faktörlerin Türkiye’de kurulan derneklerin önemli bir kısmının sürdürülebilir olmadığı ve ciddi bir kapasite eksikliği (finansal, bilgi birikimi, insan gücü vb.) ile karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Zira 2016 yılı verilerine göre toplamda 166.518 olan fesih dernek sayısı ironik bir şekilde aktif olan dernek sayısından fazladır (Dernek Üye Sayıları, 2016).

Türkiye’de toplumsal dayanışmadan insanı yardıma eğitimden sağlığa muhtelif birçok alanda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları kurumsallaşma, kapasite, katılım, demokratiklik, şeffaflık birçok konuda eleştirilmektedir. Sivil toplum sadece STK’lar ile özdeş düşünülduğünde, demokratikleşme sürecine katkıda bulunma ve toplumsal taleplerin kamusal tartışma alanını genişletme işlevlerini ikinci plana atan ve giderek finansal kaynak arama peşinde olan, kapasite sorunlarını üzerinde odaklaşan örgütlere dönüşme riski taşımaktadır. Dolayısıyla sivil toplum tanımının muğlaklığı sorunu, onu farklı çelişkilerle iç içe olmasına neden olmaktadır (Keyman, 2008). Bu durumda, Türkiye’de nicel olarak artan STK’ların çeşitlenen faaliyetlerine rağmen bu artışın nitel bazda da gelişimine dönük kapasite geliştirici çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda klasik sivil toplum yapılanmasından söz eden K25, sivil toplumun kendi kapasitelerini geliştirecek yeni yöntemler ile ilgilenmedikleri görüşündedir.

STK’lar kapasite olarak yüksek ancak hala eski yönetim teknikleri ile devam ediyorlar. Bu yüzden aynı yöntem ile farklı sonuç alınmaz. Bu anlamda sosyal inovasyonu bence özel sektör geliştirecek çünkü STK’ların kendilerini yenileme gibi bir derterleri yok maalesef. (Katılımcı 25, kişisel görüşme, Mart 2017)

Türkiye’de STK’ların mali imkânların yetersizliği dışında, insan kaynağı ve yönetim alanında yaşanan sıkıntının sivil toplumun en büyük çıkmazlardan biri olduğu ileri sürülmektedir. Nitekim görüşme yapılan K25 kişisi bunu şu şekilde ifade etmektedir:

Bence baktığımız zaman bu tür STK’ların batıda gelişmesi çok uzun yıllar süren şeyler ve belli bir sermaye, birikim, kültür vs. bu aslında bizim gerileme dönemiyle beraber Osmanlıda bu kurumlar zayıfladı, yok oldu ve biz aslında canımızı kurtarma, günümüzü kurtarma derdine düştük... Bizim STK’ların yüzde doksan dokuzunun içi boştur, ne insani anlamda ne maddi anlamda kaynağı yoktur yani kapasitesi zayıftır ve olanlar da büyük ölçüde reklam için insanların hani kendini bir yerde atlama taşı olarak falan kullanılır. O anlamda bizim STK kapasitemiz gelişmiş ülkelere göre hayli zayıf durumda...(Katılımcı 10, kişisel görüşme, Mart 2016)

Yine aynı görüşmeci, örgütlenme ve yönetim sorununun STK’ların etkinliklerini ve kapasitelerini güçleştirdiğine işaret etmektedir.

(...) nasıl örgütleniyoruz biliyor musunuz? Üç beş kişi bir araya geliyoruz (derneği kuruyoruz) o dernek bizim malımız oluyor, ne büyümesine imkân veriyoruz, ne de başkasının katılımına, katkısına imkân tanıyoruz! (Katılımcı 10, kişisel görüşme, Mart 2016)

Benzer şekilde Sivil Toplum Geliştirme Merkezi (STGM), “Sivil Toplum Kuruluşları: İhtiyaç ve Sınırlılıkları” adlı çalışmasında STK’ların ekonomik yetersizlik ve kaynak yaratamama, idari eksiklik ve yetersizlik, nitelikli ve yetkin insan kaynağının eksikliği,

kurumsallaşma düzeyinin düşüklüğü ve kurum kültürünün sınırlılığı, yazılı kültürün, arşivlemenin, dokümantasyonun ve raporlamanın eksikliği gibi konularda yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Çalışkan, Cengiz& Tol, 2005).

STK'lara yönelik güven eksikliği hususunda ise Türkiye'de "Sivil Toplumun Gelişimi ve Sivil Toplum Kamu İşbirliğinin Güçlendirilmesi" projesi kapsamında Yaşama Dair Vakfı'nın hazırladığı "Verilerle Sivil Toplum Kuruluşları" raporunda Türkiye'de STK'ların son yirmi yıldır hem niceliksel hem de niteliksel olarak daha etkin bir biçimde gündemde yer aldığı ifade edilmektedir. Ancak bu niceliksel ve niteliksel büyüme ve iyileşmelere rağmen hem toplum hem kamu yöneticileri hem de bizzat STK yöneticilerinin STK'lara yönelik ağırlıklı olumsuz bir algıya sahip olduğu dolayısıyla STK'lara karşı ciddi bir güven eksikliğinin var olduğu belirtilmektedir.

Öz olarak Türkiye'de STK'lar arası iletişim, işbirlikleri, STK'lara üyelik oranının düşük seviyede olması dışında kurumsal kapasite sorununun, STK'lara yönelik olumsuz bir bakış açısının ve güven eksikliğinin var olduğu bu durumun da sosyal inovatif faaliyetlerin gelişmesini güçleştirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

5.3.6 Sektörler arası işbirliklerinin zorluğu

Aslında bütün aktörlerin bir şekilde birbiriyle işbirliği halinde olması faydalı olur diye düşünüyorum. Çünkü çetrefilli bir sosyal soruna çözüm bulmak tek bir aktörün tek başına yapabileceği bir şey değil. Yani ne özel sektör bunu tek başına yapabilir ne STK ne de üniversite. O yüzden büyük katılımlı bir çalışma birbirini besleyecektir. (Katılımcı 8, kişisel görüşme, Şubat 2016)

Sosyal inovasyonun gereklerinden biri de multidisipliner ve sektörler arası bir nitelik taşımasıdır. Dolayısıyla sosyal inovasyonların ortaya çıkmasından, gelişmesi ve yayılması nihayetinde de etkili ve sürdürülebilir olması için sektörler arası işbirliğine ihtiyaç vardır. Sosyal inovasyon konusunda çalışmalar yapan sivil toplum yöneticisi K25 Türkiye'de sektörler arası işbirliğinin batı ülkelerine göre daha zor olduğunu ileri sürerken sosyal yenilikçi çalışmaların başarısını da sektörler arası işbirliğine bağlamaktadır.

Az önce dedim ya sektörler arası işbirliği sosyal inovasyon sürecinin ve başarısının olmazsa olmazı. Neden? Çünkü AB projelerinde ve işbirliklerinde bunu net görüyoruz. Örneğin sosyal içerme projelerine bakıyorsunuz kamu kurumlarından STK'lara, üniversitelerden özel sektöre bir sürü aktör el birliği ile problemi çözmeye çalışıyor. Batı kültüründe bu kısmen kolay gibi, iş yapma kültürü de diyebiliriz. Bize gelince inanın biz bırakın sektörler arası

çalışmayı daha sektör içinde bile görevdeşlik oluşturamıyoruz. Yine iki kamu kurumu birbiri ile çok sağlıklı işbirliği yapamıyor. Belki uç örnekler ama benim gördüğüm âcizane bu. Bilgi paylaşımı güç, böyle olunca açık işbirlikleri de güçleşiyor. Sosyal inovasyonun disiplinlerarası özelliği iyi anlaşılırsa sektörel bazda işbirlikleri için faydalı bir birleşiren olabilir. (Katılımcı 25, kişisel görüşme, Mart 2017)

Uluslararası çalışmalar incelendiğinde günümüz sosyal inovatif pratiklerin çok sektörlü işbirlikleri ile yapıldığı ve bu sayede sosyal etkinin maksimize edilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Öte yandan, küreselleşme olgusu bir taraftan ekonomik ilişkileri dönüştürürken bir taraftan da sosyal ve politik alanlarda köklü değişikliklere neden olmaktadır. Yaşanan bu değişim ekonomik ve sosyal alanda temel aktör olan ulus devletler egemenliklerini çok uluslu şirketler ve sivil toplum örgütleriyle paylaşmak durumunda bırakmaktadır. Dolayısıyla küresel boyut kazanan toplumsal sorunlarla baş etmede bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde işbirliklerinin gerekliliği ihtiyacı her geçen gün artmaktadır.

İster sektör içi işbirlikleri ister se sektörler arası işbirlikleri olsun dikkate alınacak en önemli öğeler karşılıklı güven, kolektif çalışma ve iletişim becerisidir. Sargut (2001) yaptığı ampirik çalışmada Türk toplumunda sinerjinin düşük olduğuna iç grup üyeliği bulunmayan bireyler uluslararası işbirliklerinde güven sorununun varlığına dair ipuçlarının olduğunu iddia etmektedir.

Sivil toplum, özel sektör ve kamu sektörü bu konuda birada çalışmalı ve ciddi bir işbirliği içinde olmalı. Böyle bir işbirliğinin olmaması durumunda denge kaybolur ve istenilen hedefe ulaşılamaz. (Katılımcı 24, kişisel görüşme, Mayıs 2016)

Sosyal inovasyonun ortaya çıkmasında bireyler ve sivil inisiyatiflerin dışında önemli dinamiklerden biri de devletin sosyal inovatif faaliyetlerin geliştirilmesinde ve yayılmasında paydaş olarak yer almasıdır. Nitekim alan çalışması kapsamında Türkiye’de sosyal inovatif uygulamaların daha çok bir veya birkaç sektör eliyle yapılmaya çalışıldığı sektörler arası işbirliklerin görece sınırlı olduğu, sosyal inovasyonları sahiplenecek çatı bir organizasyon olsa bile yerel düzeyde bunu sağlayacak çeşitli birimlerin var olması gerekliliği vurgulanmıştır (K10, K13, K20, K24). Çalışma kapsamında elde edilen bilgiler sektörler arası işbirliklerinden öte kamu kurumları düzeyinde de birimler arasındaki işbirliklerinin dahi güç ve görece kısıtlı olduğu sonucuna götürmektedir. Türkiye’de sosyal inovasyonun özellikle yaygınlaştırılmasında bu durumun en önemli bariyerlerden biri olduğunu söylemek mümkündür.

5.3.7 Sosyal inovasyona dönük finansal kaynakların eksikliği

Ülkemizde mesela kadın çiftçiler için genç girişimciler için pek çok hibe ve destek kredileri sunuluyor. Son yıllarda girişimciliğin önemi kavrandı gibi. Ama sosyal girişimciliği veya düşük miktarlarla hayata geçirilebilecek sosyal inovasyonlar için özel bir fon yok. Mevzuat olmayınca neye göre vereceksiniz, hangi kritere göre değerlendireceksiniz? Bunlar olmayınca doğal olarak sosyal girişimleri destekleyecek doğrudan kaynak da sağlanamamış oluyor. (Katılımcı 23, kişisel görüşme, Mart 2017)

Sosyal inovasyonun gelişmesini engelleyen faktörlerden biri olarak görülen finansal kaynakların azlığı, bu tür faaliyetlerin mali ve yasal çerçevesinin bulunmayışı ile ilişkilendirilmektedir. Elbette bu durum tek başına sosyal girişimlerin Türkiye’de yavaş gelişim göstermesini açıklamamaktadır.

TÜBİTAK yetkililerinden biri AB’nin sosyal inovasyon alanında açtığı çağrılara Türkiye’den de başvuru olabilmesi için bu duyuruları çeşitli platform, organizasyon ve konferanslarda duyurduklarını belirtirken konuya ilişkin Türkiye’de de desteklerin verilmesi gerektiğini dile getiriyor:

Bence çok önemli bir konu sosyal inovasyon, hatta çok da acil bir konu. Türkiye’den birilerinin bunu çalışması bizim çok hoşumuza gidiyor çok işimize yarıyor. AB’ye sosyal alanda ödediğimizi geri alamıyoruz. Çünkü sosyal inovasyonla ilgili çağrılar açılıyor, biz de duyurmaya çalışıyoruz. Para veriyoruz geri almamız lazım. O çağrılara siz doktoranızı aldıktan sonra biz size gelip diyeceğiz ki bu çağrılara başvurun. Türkiye’yi temsilen ama burada asıl Türkiye’nin içinde bir çağrı alanı açılması gerekiyor. Bunu açacak olan da SOBAG...(Katılımcı 13, kişisel görüşme, Şubat 2016)

Bir kısım görüşmeci yenilikçi fikirler için yeterli kaynak olmasına rağmen söz konusu kaynakların yeterince görünür olmamasından bir kısmı da sosyal alanda üretilen proje ve çözümlerin kaliteli olmadığından dem vurmaktadır.

Artık hepimiz anladık, ikna olduk, tamam! Bilgi Ekonomisine geçmek iyi ve gerekli bir şey, inovasyon şart! Tamam da neden olmuyor, sebep nedir? Acaba Ar-Ge için yeteri kadar para mı ayırmıyoruz? Baktığımızda görüyoruz ki biz devlet olarak Ar-Ge’ye ayırdığımız kaynağın tümünü verecek kaliteli proje bulamıyoruz. (Katılımcı 15, kişisel görüşme, Mart 2016)

Türkiye’de sosyal girişimlerin gelişmesini ve sürdürülebilirliğini engelleyen en önemli sorun finansal kaynakların azlığı ve mevcut kaynakların ise yeterince görünür olmamasıdır. Örneğin Adana’da yenilikçi bir sosyal girişim olan ve yeni nesil bağış toplama

platformlarından FonlaBeni⁶⁴ aracılığıyla start-up finansal kaynağını sağlayan Nöbetçi Kütüphane, açtığı ikinci şubesini “bağımsız bir yapı kuramadıkları ve sürdürülebilir bir ekonomik model bulamadıkları” gerekçesiyle kapatmak durumunda kalmışlardır.⁶⁵ Yine Türkiye’nin ilk kitlesel bağış toplama platformu olan ve Türkiye’deki önde gelen STK’larına 1069 gönüllü sayesinde 36.743 TL bağış toplanmasına aracı olan BenVarım Sosyal Girişimi kurumsal, hukuksal vb. sebepler de dâhil; finansal kaynak bulamadıkları için iki yıl süresince sosyal alanda katma değer yarattıkları faaliyetlerine son vermek durumunda kalmıştır.⁶⁶

Birçok ülkede olduğu gibi bu ve benzeri birçok yenilikçi sosyal girişimin özellikle finansal kaynak sıkıntısı sebebiyle başarısız oldukları gözlemlenmektedir. Zira Türkiye’de sosyal girişimlerin mevzuatının olmamasına bağlı olarak sosyal girişimciliğin desteklenmesine yönelik özel bir fonun bulunmaması, söz konusu girişimlerin sürdürülebilirliklerinin önündeki en büyük engellerden biridir. Diğer taraftan görüşmeler esnasında, AB’ye giriş sürecinde sosyal inovasyon ve girişimciliğe sağlanan fonlar bulunduğu fakat bunların sivil toplum, akademi ve sosyal inovatörler tarafından yeterince bilinmediği ortaya çıkmıştır (K4, K5). Mali imkânların kısıtlı oluşu, bir taraftan sosyal inovasyonun hayata geçirilmesi aşamasında diğer taraftan ise mevcut girişimlerin büyümesi ve sürdürülebilmesi aşamalarında önemli bir engel olarak görülmektedir.

Sonuç olarak literatürde sosyal inovasyon üzerinde uzlaşılan net bir tanımının olmayışı bir yana kavramın Türkiye’de bilinmemesi, gelişmesini engelleyen faktörlerin başında geldiği sonucuna varılabilir. Sosyal inovatif faaliyetlerin dünyada artan trendine karşın Türkiye’de yavaş bir ivme ile gelişmesinin sebebi sosyal girişimciliğin mali altyapısının ve yasal çerçevesinin bulunmamasıdır. Zira sosyal inovatif sayılabilecek uygulamaların çoğunlukla zayıf indikatörlerle ölçülmeye çalışılması, üretilen çözümlerin toplumsal faydasını ve etki alanını gerçek manada anlaşılmasını güçleştirdiği tespit edilmiştir. Bu durum, sosyal inovasyon uygulamalarının özellikle maddi fon sağlayıcılar (piyasa, devlet ve bireysel bağışçılar) tarafından anlaşılmasını ve desteklenmesini zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte, alan çalışmasında ön plana çıkan diğer başlıklar ise mevcut eğitim sistemi ve felsefesinin inovasyonu destekleyemeyen bir yapıda olması, sektörler arası işbirliklerinin zorluğu,

⁶⁴Fonlabeni sisteminin internet adresinden girişim ile ilgili ayrıntılı bilgilere erişilebilir. Bkz. <http://www.fonlabeni.com/>

⁶⁵Nöbetçi Kütüphane sisteminin internet adresinden girişim ile ilgili ayrıntılı bilgilere erişilebilir. Bkz. <http://www.nk.com.tr/2016/03/umutsuzluga-alisma/>

⁶⁶ BenVarım Sosyal Girişimi’nin internet adresinden girişim ile ilgili ayrıntılı bilgilere erişilebilir. Bkz. <http://www.benvarim.com/>

toplumdaki inovasyon kültürü, sivil toplum örgütlerinin finansal ve kurumsal kapasitelerinin zayıflığıdır.

5.4 Sosyal İnovasyonu Desteklenmede Devletin Rölü

Günümüzde devletlerin kamu politikaları süreçlerinde toplumsal talepleri karşılama ve içinde buldukları sorunlarla baş etmede inovatif yollar arama gayretinde olduğu belirtilmişti. Kamu politikasının literatürde üzerinde anlaşılmış bir tanımı yoktur, fakat burada halka hizmet etmek amacıyla siyasi süreç tarafından seçilen somut eylemler (John, 2013) şeklinde tanımlanmaktadır. Son yıllarda siyasi söylemlerde sıkça kullanılan sosyal inovasyon kavramı, bazı batılı ülkelere kamu politikalarının (aynı zamanda sosyal politikaların) gelişen yeni alanı olarak görülmeye ve politik ajandalarında gitgide daha fazla yer almaya başlamıştır (Fraisie, 2013). Bir başka ifade ile sosyal inovasyon çözümleri ülkelerin sosyal politikaların hedeflerine uygun olarak toplumsal sorunların giderilmesinde dolayısıyla insanların refah ve esenliğini sağlamada etkin bir araç olarak kullanımı günden güne artmaktadır. Bu durum doğası gereği tabansal olarak gelişen inovasyonların desteklenmesinde kamunun olumlu etkisini (Moulaert & Nussbaumer, 2005; Novy, Swiatek, & Moulaert, 2012) destekleyen gelişmelerdir.

İngiltere’de yapılan bir araştırmada devletin sosyal değer yaratan ve özellikle sosyal girişimlerin önemli ölçüde rol üstlenebileceği bir sosyal inovasyon çerçevesine ihtiyaç duyduğu belirtilmektedir (Leadbeater, 2007). Bunun dışında pek çok gelişmiş ülkede, daha çok tabansal olarak ortaya çıkan sosyal inovasyon süreçlerinde diğer sektörlerle birlikte devletin de paydaş olarak yer aldığı bir diğer ifadeyle desteklediği görülmektedir.

Bu araştırmada, karmaşık sosyal sorunların çözümünde ve toplumsal ihtiyaçların giderilmesinde kısaca “yeni yollar (ürün, hizmet, süreç, kurum, politika vs.)” olarak tanımlanan sosyal inovasyonların gelişmesinde devletin nasıl bir rol üstlenebileceği araştırılmaktadır. Bir başka ifade ile çalışma, sosyal politika süreçlerinde hem tabansal bazda üretilen sosyal inovasyonların geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması süreçlerinde hem de kamuda yürütülen sosyal inovasyona dönük çalışmalarda devletin etkin bir role sahip olduğu varsayımından hareket edilmiş ve değerlendirmeler bu minvalde yapılmıştır. Bu çerçevede Türkiye’de *yalın* (kamudaki yenilikçi sosyal politika uygulamaları; bireylerin, toplumsal grupların ve STK’ların kâr amacı gümeden yürüttükleri toplumsal fayda sağlayan

işler vb.) ve *ekonomik açıdan sürdürülebilir inovasyonlar*'ın (sosyal girişimcilik faaliyetleri, kooperatifler, vakıf ve derneklerin iktisadi teşekkülleri vb.) desteklenmesinde devletin hangi rolleri üstlenebileceği -alan çalışmasında öne çıkan başlıklar yardımıyla- ortaya koyulmuştur. Söz konusu roller “sosyal inovasyon için politikalar” olabileceği gibi “sosyal inovasyon olarak politikalar” (Edmiston, 2015) da olabilmektedir.

5.4.1 Devletin öncü rolü: kamu sektörü liderliği ve koordinasyonu

Kamu sektörü liderliği ve koordinasyonu sosyal inovasyon ekosistemini destekleyecek bilgiyi sunmak ve yaymak üzere üst düzey kamu yöneticilerinin (aynı zamanda siyasa yapıcı ve yasa koyucuların) sahip oldukları kurumsal kapasiteyi kapsamaktadır. Alan çalışmasında devletin sosyal inovasyonların başlatılmasında, geliştirilmesi ve yayılması süreçlerinde üstleneceği öncü rol ön plana çıkmaktadır. Söz konusu rollerden ilki “sosyal inovasyon için politikalar ve eylemler” ekseninde ele alınmıştır.

Sosyal inovatif faaliyetlerin artması büyük ölçüde bunu sağlayacak bir ekosistemin oluşturulması ile ilintilidir. Bu bağlamda devletin bu girişimleri destekleme mekanizmalarının temelde ilgili ekosistemi oluşturmaya dönük olması gerektiğini düşünüyorum. (Katılımcı 20, kişisel görüşme, Haziran 2016)

Devletin çeşitli alanlarda gerçekleştirdiği sosyal inovasyon çalışmalarına liderlik ederek koordine etmesi konusunda pek çok ülkede (İngiltere, Finlandiya, Danimarka, ABD, Singapur vb.) bulunan farklı isimlerde sosyal inovasyon laboratuvarları kurulmuştur (Behavioral Insight Team, MindLab, Helsinki DesignLab, Center for Social Innovation and Democratic Governance, Design Thinking Unit vb.). Farklı boyutlarda sektör içi ve dışı pek çok kurumu içine alan bu yapılar, devlet liderleri ve kamu yöneticilerine sorunların arka planlarını görmelerini sağlayacak çalışmalar yürütmektedirler. Görüşmecilerden sosyal girişimcilik eğitim faaliyetleri yürüten sivil toplum kuruluşu yöneticisi Türkiye için bu ihtiyacı:

Bence sosyal inovasyon için her bakanlık kendi sorumluluk alanıyla ilgili çalışma yapmalı, bir bakanlık ya da bir kuruma mal edilmemeli! Bunun için de hepsinin üzerinde koordineyi sağlayacak bir çatı kurum olabilir. (Katılımcı 25, kişisel görüşme, Mart 2016)

Sosyal alanda üretilen tüm politikalarda bütüncül bir bakış politikaları yeniden tasarlayabilecek ve kanıta dayalı pratik çözümler üretebilecek ve bunları yasa koyucu, siyasa yapıcı ve yürütücü organlara önerebilecek bir “üst yapı”nın önemini işaret etmektedir. Yerel,

bölgesel ve ulusal boyutta üretilecek sosyal inovasyonları teşvik edecek bir kurumsal liderlik veya koordinasyon birimi, yenilikçi politikaların şekillenmesini kolaylaştırabilir.

Kurulacak birim Kalkınma Bakanlığı veya Başbakanlık bünyesinde her bakanlıktan birkaç kişinin katılımı ile olabilir. Ayrıca politikaların şekillenmesi süreçlerinde özel sektör, STK'ların ve halkın demokratik katılımını arttıracak pek çok mekanizma geliştirilebilir. İnsanı ön plana alan politikalara daha hızlı geçiş sağlamak adına örneğin BİMER'e, yasal eksiklikler yoluyla gelen şikâyetlerin masaya yatırılıp ön çalışması yapıldıktan sonra ilgili bakanlığa gönderilmesinde, çeşitli kademelerde halkın karşılaştığı bürokratik sorunların aşılması hususunda çalışmaların yapılmasında ve daha etkili yolların tasarımında bu birim danışmanlık yapabilir. (Katılımcı 20, kişisel görüşme, Haziran 2016)

Etkili bir uygulama için karar vericiler ve/veya kanun koyucuların devletin sosyal inovasyona dönük eylemlerini tüm açıklığı ile belirlemesi, kendi iç kaynaklarını karşılaştırması ve değerlendirmesi ihtiyacını ortaya koymaktadır. Bu kapasite, ülkelerin spesifik politika ihtiyacı doğrultusunda hâlihazırdaki devlet politikalarını sağlamlaştırarak geliştirilebilmesine veya özel sektör ve diğer gruplarla işbirliği yapacak yeni bir yapının (yeni üst kurul, yeni birim veya müdürlük gibi) kurulmasına olanak sağlayabilir.

Kalkınma Bakanlığı üst düzey plan hazırlarken bunları (sosyal inovasyon ve/veya yenilikçi sosyal girişimcilik) planların içine yedirmeli, daha sonra diğer kurumlar bunu bu şekilde takip etmeli. Ama aynı zamanda devlette bunun bir sorumlusu olmalı. Kalkınma bakanlığı, sosyal inovasyonlardan sorumlu olmayabilir. Benim aklıma ilk orası gelmiyor. (Katılımcı 7, kişisel görüşme, Şubat 2016)

Toplumsal sorunlara ve ihtiyaçlara daha iyi cevap vermek hedefi ile tasarlanan sosyal pratiklerin belli bir aktör ya da bir araya gelmiş aktörler tarafından desteklenerek yeniden düzenlenmesi (Howaldt & Schwarz, 2010) sürecinde devletin muhtemel payı, müdahaleden çok inovasyon çalışmalarına alan açması yönündedir.

Bu anlamda sosyal yapılar, toplumun asıl can damarı olan yapılardır, devletin iskelet yapısı, sosyal yapıyla uyumlu bir şekilde bir bütün arz ettiği zaman ancak sağlıklı bir bünye meydana gelebilir. Aksi takdirde çerçeveyi oluştursanız da içi doldurulmamış sizi dışarıdan yanılta "heyula" şekilde bir yapı oluşturur. Tıpkı Thomas Hobbes'un Leviathan'ı gibi her şeye egemen, cesametli, hantal ve vatandaşın üzerinde yük olan bir devlet fotoğrafı ortaya çıkar. Sosyal inovasyon, tam da bunları kırmaya yarabilecek (bir yaklaşım ve araç olabilir), toplumun dinamizmini arttırma ve toplumun dinamizmi arttıkça devlet onun yanında böylece organizatör rolüne çekilme şansını bulabilecektir. (Katılımcı 4, kişisel görüşme, Temmuz 2015)

Bu durumu diğer bir görüşmeci şu şekilde özetlemektedir:

Devlete düşen; Sivil toplum kuruluşlarının önünü açmak ve onlara değer vermek, sosyal faaliyetlerin destekçisi olmak, ortaya çıkan toplum faydasına gördüğü parlak yenilikçi

fikirleri devreye sokacak mekanizmaları geliştirmek olmalı. Nasıl sosyal adaleti sağlarız, yoksullukla mücadele ederiz, daha nasıl iyi bir dünya olur, hatalıklarla mücadele edilir bu konuda etkin mekanizmaları geliştirmekle yükümlü olmalıdır devlet. (Katılımcı 15, kişisel görüşme, Mart 2016)

Sosyal sorunların ve ihtiyaçların belirlenmesinde ve sunulacak yenilikçi çözüm bulma sürecinde “kanıta dayalı bilgi” önemli bir yer tutmaktadır. Sosyal inovasyonların desteklenmesinde devletin rol alabileceği bir başka husus ise diğer sektörlerin (özel sektör, sivil toplum ve akademya) de dâhil olduğu sosyal yenilikçi uygulamaları bir araya getirecek ağları ve inovasyon veri tabanını oluşturma ihtiyacıdır.

Sosyal yenilik ve girişim konusunda farkındalık yaratmak adına bilgilendirme ve teşvikler (kamu spotları, ödüller, yarışmalar vb) az çok var. Ama çok parçalı bir durum söz konusu. Herkes birşeyler yapmaya çalışıyor... Ama bütüncül bir bakış yok! Yani bir bakanlığın veya kurumun yaptığını diğer bir bakanlık bilmiyor çünkü duyuramıyor. Ortada bu konuda veri tabanı olmadığından yapılan çalışmalar görünür olmuyor buyüzden de iyi anlatılamıyor. (Katılımcı 12, Mart 2017)

Dünyada uygulanan başarılı sosyal inovasyon örneklerinin incelenmesi yoluyla zenginleşebilecek bu ağ ve veri tabanı ülkenin kendi iç dinamikleri sayesinde üreteceği yeni yollar (ürün, hizmet, süreç, kurum vb.) için örnek teşkil edebilir. Bu dinamikleri oluşturan alt yapı ülkelerin sosyal sermayeleridir.

Dünyada yapılan çalışmalar ve elde edilen sonuçların gösterilmesi, benzerlerinin uygulanıp daha sonra ihtiyaçlara uygun yeni projelerin hazırlanması sosyal inovasyon kapasitesini artıracaktır. Buradaki en önemli altyapı sosyal sermayedir (nüfus, bölgesel dağılım, beşerî sermaye, kültür). Bir toplumun sosyal sermayesinin geliştirilmesi sosyal inovasyonun yapılabilirliğini de artıracaktır. (Katılımcı 21, kişisel görüşme, Nisan 2016)

Kültürel ve toplumsal yapıya uygun geliştirilen çözümün pilot uygulamasının yapılması, başarılı olanların da hayata geçirilmesinde devletin paydaş olarak yer alması, farklı kategorilere ayrılan tüm sosyal refah rejimleri bakımından önem arz etmektedir. Dünyadan başarılı sosyal inovatif çözümlerinin incelenmesinin dışında, Türkiye özelinde var olan yenilikçi uygulamaların niceliksel ve niteliksel olarak derlenmesi gerektiğini belirten Katılımcı 20;

Dünyadan başarılı örneklerin ülkemize adapte edilmesi önemli ancak tüm Türkiye’de uygulanan sosyal inovasyon örnekleri sektör bazlı ve alanlarına göre sınıflandırılarak kategorize edilmeli... Burada devletin üstlenebileceği rol; iyi uygulama örneklerini gün yüzüne çıkarmak, bunları duyurmak ve etkili bir biçimde paylaşmak olabilir. Bakınız ülke genelinde arz ve talebi buluşturan ihtiyaç haritası adında yenilikçi bir girişim tanıtımı iyi yapılmadığı için yeterince ilgi görmedi. Yine kültürümüzde yaygın bir haslet olan “paylaşma” konusuna yeni bir yaklaşım sunan “zaman bankacılığı” uygulaması gibi

yenilikler daha çok kişinin bu sistemden haberdar olması için devlet eliyle ya da desteğiyle duyurulabilir kanaatindeyim. (Katılımcı 20, kişisel görüşme, Mart 2017)

Devletin öncü olma rolü çerçevesinde K12 ve K20, kurumlar ve sektörler arası koordinasyon ve işbirliğinin kuvvetlendirilmesi, işe yarayabilecek çok yönlü/trafı yenilikçi mekanizmaların inovasyon süreçlerini kolaylaştırıp hızlandıracağını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda inovasyon arz ve talebinin belirlenmesine ilişkin veri sağlama, bilgi kaynaklarına ulaşmada süreçlerin kısaltılması, çözüm bekleyen sorunlar içerisinde öncelikli konuların belirlenmesi ve diğer sektörleri bu konulara yönlendirmenin önemine vurgu yapmaktadırlar.

Kullanıcı tarafından (*bottom-up*) üretilen sosyal inovasyonlar, büyük ölçüde yukarıdan yapılan politika müdahaleleri ve desteğinden yararlanmaktadır (Lee, 2014). Bu nedenle sosyal inovasyonların üretilmesinden uygulanması ve yayılmasına kadarki tüm süreçlerinde devletin çok yönlü desteğine ihtiyaç duyulduğu, bunu yaparken de diğer sektörleri içerecek şekilde bir strateji benimsemesi gerektiğini K21 şu şekilde ifade etmektedir:

(Sosyal innovasyonun yeri ve gelişimi için) devletin öncülüğünde yerel yönetimler rol almalı, yerel yönetimlerin de STK, kalkınma ajansları ve firmalar ile işbirliği yapması gerekmektedir. Sivil toplum da sosyal sermayenin yüksek olası diğer sorunların çözümünde el birliği yapılmasını sağlayacaktır. Güçlü toplumların sorunlarla baş edebilmesi yine kendi gücünde saklıdır. (Katılımcı 21, kişisel görüşme, Nisan 2016)

Sosyal sorunun çözümü için geliştirilen yöntemin yerelliği kadar o sorunun tanımlanmasında yerel öğelerin dikkatlice incelenmesine vurgu yapan K20, bu tarz yaklaşımla ortaya koyulan ve hayata geçirilen sosyal inovasyon çözümlerinin daha özgün ve etkili çözüm olacağını savunmaktadır. Yine başka bir görüşmeci “What Works Center”lerin işleyişine benzer bir öneri sunmaktadır.

O işte (AB Projeleri ile) çalıştığımız için (bir değerlendirme biriminin veya birimlerinin olması) fonlanan projelerin etkilerini değerlendirmek/ölçmek adına bence kesinlikle faydalı olacak bir şey. Özellikle yereldeki sonuçların takip edilmesi, sürdürülebilirliklerinin sağlanması... Çünkü pek çok projeyi biliyoruz projenin süresi bittiği anda diğer hizmetlerde bıçak gibi kesiliyor. Mesela o projelerin (işe yarayan ve başarılı olmuş) yerel düzeyde valilikler ve belediyeler tarafından sürdürülebilirliğinin sağlanması vs. gibi şeyler çok önemli. Bunun içinde merkezde birilerinin bunları takip ederek hani hibeyi kim veriyorsa bunu onların takip etmesi gerekiyor ama o kadar farklı kurumlar tarafından hibeler veriliyor ki AB sivil toplum örgütünü yönetiyor. Aile Sosyal Politikalar Bakanlığının başka bir destek programı olabilir. Kültür Bakanlığının destekleri olabilir. Bunların hepsinin bir araya getirilmesi bence Türkiye’de neler olup bittiğine dair ipucu verebilir. Türkiye’de başka çatı bir kuruluşun oturarak nerelerde hangi projeler yapılıyor (yerelde başarılı olanların) sonuçları neler, hangileri uygulanabilir bunları değerlendirmesi lazım. (Katılımcı 11, kişisel görüşme, Şubat 2016)

Öyle görülmektedir ki, devletin rolü yalnızca sosyal inovatif çalışmalara öncülük etmek (önünü kesmeyecek ve kısıtlamayacak şekilde) ve onları ulusal ve yerel düzeyde liderlik ederek koordine etmek ve yayılmasına destek olmak değildir. Finansal ve uygulayıcı rollerin ötesinde sosyal politik çerçevede oluşturulacak muhtemel yeni ilişkilerin (ve diğer sosyal inovasyon çeşitlerinin) ülkelerin sosyal, çevresel, ekonomik ve kültürel ikliminde nasıl şekilleneceği/şekillendirileceği de önem kazanmaktadır.

Eğer sosyal inovasyon konusunda bir şey yaparsanız (devlet olarak) mesela finansal imkânlar az ise o zaman bunu sağlayacak piyasa aktörleri geliştireceksiniz... Ya da üniversitelerin yeterli düzeyde araştırma alt yapısı yoksa önce alt yapıyı destekleyeceksiniz. Sosyal inovasyon politikalarımıza uygulayabilirsiniz, ama inovasyon sosyal politika içinde nereye oturmalı? Sosyal inovasyon aktörleri kimler, onların bir tespit edilmesi lazım. (Katılımcı 8, kişisel görüşme, Mart 2016)

Kamunun liderliği ve öncülüğünde sosyal inovasyonunların desteklenmesi sosyal inovasyonlara ket vurması endişesi taşımaktadır. Bu bağlamda “gölge etme başka ihsan istemez!” ifadesini doğrudan kullanan üç kişiden biri endişesini şu şekilde ifade etmektedir:

Devletin rolü deyince ilk akla “gölge etmesin başka ihsan istemez” geliyor inanın (gülüyor). Böyle, çünkü devlet esas itibarıyla toplumun ve bu yeniliklerin aslında gerisinden gelen bir mekanizma. Belki de hani doğası gereği böyle işleyen bir sistem. Hukukta da aslında böyle; ilk önce problemler ortaya çıkar daha sonra ona genel bir çerçeve çizilir. Halbuki sosyal inovasyonun temeli anladığım kadarıyla bir proaktivite. Proaktif davranmak gerekiyor daha sorun ortaya çıkmadan önleyici mekanizmalar geliştirerek sorunun ortaya çıkmasını engellemek ve çıkan problemleri fırsata çevirmeyi içeriyor aslında. (Katılımcı 18, kişisel görüşme, Mayıs 2016)

Alan araştırması sonucunda elde edilen bulgular, halk tarafından seçilmiş siyasi iradenin bürokrasinin (devlet akli) kalıplaşmış yapıları karşısında değişime daha açık ve dinamik olduğu, politika belirleme insiyatifinin bürokrasiye verilmesinin inovasyon karşısındaki direnci arttıracaklarını bu nedenle de siyasi iradenin bürokrasiyi yönlendirecek ve yapılandırarak şekilde kendi “yetkinliğini” oluşturması gerektiğini ortaya koymaktadır. K8 kamu politikaları sürecinde siyasi iradenin nihai karar mercii olduğunun altını çizmektedir.

Kamu kendi kendine bir şey yapar ama kalkınma planları hükümetlerin programlarına göre de şekillendirilebilir. Hükümet reform planı açıklar. Bu reform planı kamu tarafından kendi işleyiş süreçlerine aktarılır. Burada siyasi irade de önemlidir. Kamu kendiliğinden bir şeyler yapar ama sonuçta ona karar verecek olan bakandır. (Katılımcı 8, kişisel görüşme, Şubat 2016)

Diğer taraftan, devletin başta inovasyon olmak üzere sosyal inovasyon ve girişimciliği desteklemek amacıyla mevcut politikalarını revize etmesi, performans ve verimlilik

değerlendirmesini yapacak yeni bir sistem kurması ihtiyacını dillendirilmektedir. Bu bakımdan, devletin sosyal inovasyon süreçlerinde yer almasının inovatif faaliyetlerin ruhuna ters olduğunu belirten görüşmecilerin aksine; sosyal inovasyonların gelişmesinde öncü rol üstlenmesi, özellikle dezavantajlı kesimlere istihdam yaratılması, fırsat eşitliği, eğitim, sağlık ve sosyal bütünleşme politikalarında oldukça yeni bakış açıları getirmesi bakımından sosyal politikanın aracı olma potansiyeli taşımaktadır.

5.4.2 Finansal kaynak sağlama rolü

Kamu fonlarından ajanslar, araştırma kuruluşları, üniversite ve büyük ölçekli firmaların Ar-Ge departmanları aracılığıyla desteklenen sistematik yeni fikirler günden güne daha fazla uygulama alanı bulmakta ve yavaş yavaş norma dönüşmektedir (Mulgan, 2006). Bu noktada henüz gelişmekte olan sosyal inovasyon alanının sosyal politika ve diğer politika yapım süreçlerinde etkili bir araç kullanılabileceği fikri tüm dünyada önem kazanmaktadır. Daha önce ifade edildiği üzere Türkiye’de sosyal inovasyonların gelişmesini ve yayılmasını engelleyen unsurlardan biri de finansal kaynak eksikliği ve/veya mevcut kaynakların yeterince görünür olmamasıdır.

Sosyal alanda inovatif çözümleri desteklemesi devletin doğrudan ya da dolaylı finansal kaynak sağlama yoluyla mümkün olabilir. Sosyal inovasyon alanında çalışan akademisyenlerden K20 söz konusu faaliyetlerin finansmanına ilişkin değerlendirmesini dünya örneklerine dayandırarak vermektedir.

Gelmiş birçok ülkede sosyal inovatif girişimleri destekleyen mekanizmalar bulunmakta ve bu fonlar, girişimleri inovatif olma, sosyal etki yaratma, belli bir alana yönelik olma ve sürdürülebilir olma gibi kısıtlara dayanarak değerlendirilmektedir. Bu şekilde oluşturulacak ve örnek olabilecek projelerin desteklenmesinin önemli olacağını düşünüyorum. Diğer taraftan, mevcut durumda farklı projelere fon sağlayan birçok kurum da devlet tarafından yönlendirilerek yenilikçi fon kaynakları kurulabilir. Örneğin bankalardaki hesaplarda her sene unutulmuş büyük miktardaki paraların ‘sosyal inovasyon fonu’ olarak kullanılması teşvik edilebilir. (Katılımcı 20, kişisel görüşme, Mart 2017)

Devletin finansal kaynak sağlama rolü, çoğunlukla destekleme mekanizmalarının nasıl oluşturulabileceğine dair öneriler ile bütünleştiğinde daha anlamlı hâle gelmektedir. Görüşmecilerden K12 devletin rolüne değinirken bunu ne şekilde yapabileceğine dair bazı öneriler sıralamaktadır.

Sosyal inovasyonların gelişmesinde kamu, parasal manada doğrudan veya dolaylı bir şekilde kaynak aktarımı yapabilir. Sosyal alanda uygulanacak kamu hizmetlerine dair projelerin

desteklenmesindeki öncü rolü sosyal devletin bir gereğidir çünkü. Bunu; (1) kamu kaynaklarından bir fon ayrılarak etkin sosyal girişimlere aktarılması, (2) başka kurum ve kuruluşlar yahut STK'lar tarafından yürütülen çalışmalara belirli oranlarda destek sunulması, (3) sosyal yenilik konseptli yarışmalar ve ödüllendirilmeler yoluyla teşvik mahiyetinde sunulacak finansal aktarımlar olabilir. (Katılımcı 12, kişisel görüşme, Mart 2017)

Sosyal devlet olmanın gereği olarak doğrudan yapılacak destekler, sistematik bir değişimi gerektiren sosyal yeniliklerin yayılmasına ve sürdürülebilirliğine önemli bir katkı sağlaması beklenebilir. Sermaye ve kaynakların daha verimli kullanılması ile beceri ve sermayenin (parasal ve sosyal) çoğaltılması; sosyal inovasyonun özelliklerinden “toplumun harekete geçme kapasitesinin artırma”nın itici güçlerinden biridir.

Devlet elindeki birçok araç ile girişimcileri desteklemekte, KOSGEB gibi ara kurumlar vasıtasıyla maddi kaynak sağlamakta, üniversiteler aracılığı ile ise girişimcilik konularında eğitimler vermektedir. Devletin elinde bulundurduğu bu araçları, sosyal inovatif girişimleri desteklemede de kullanması beklenebilir. Diğer taraftan, kalkınma planlarının devletin birçok kurumu tarafından oluşturulan stratejik planlara olan etkisi dikkate alındığında, sosyal inovatif girişimlerin öncelenmesine yönelik olarak kalkınma planlarında yer alacak bazı vurgular, diğer devlet kurumlarını da bu yönde teşvik edecektir. (Katılımcı 20, kişisel görüşme, Haziran 2016)

Yenilikçi girişimlerin de kullanabileceği Kalkınma ajansları fonları ile devletin yenilikçi fikirlere finansal kaynak sağlayıcı rolünü başlattığını belirten K24 dikkate alınması gereken bir tehlikeye dikkat çekmektedir:

Devlet kaynak sağlayıcı rolünü, bir anlamda Kalkınma Ajansları sayesinde başlatmış bulunmaktadır. Ancak yalnızca sivil toplum üzerinden proje bazlı yapılabilen sosyal yenilik başvurularının kısa vadeli olacağına ve dolayısıyla istenen sosyal etkiyi yaratabileceğine fazla inanmıyorum. (Katılımcı 24, kişisel görüşme, Mayıs 2016)

Türkiye’de sosyal inovasyonun bir aracı olan ve yeni yeni gelişen sosyal girişimcilere kamunun finansman desteği sağlaması bu girişimlerin sürdürülebilir olmasında ve yayılarak toplumsal fayda yaratmasında etkili olabilecek bir husustur. Bu doğrultuda, Onuncu Kalkınma Planları kapsamında oluşturulan strateji belgeleri ve eylem planlarında sosyal girişimciliğin yer almaya başlaması, bu tür girişimlerin giderek artan önemini göstermektedir. Şu hâlde, devletin öncelikli hedefi sosyal fayda üretmek olan sosyal inovatörlerin ve girişimcilerin önünü açacak finansal destek (hibe ve kredi destekleri) sunma rolü ön plana çıkmaktadır.

5.4.3 Sosyal inovasyonu uygulayıcı rolü

Sosyal politika bağlamında ele alındığında sosyal inovasyonun kamuda uygulanması toplumun refah düzeyini arttıran yenilikçi kamu politikaları olarak görülebilir. Bu politikalar sosyal inovasyon görülebileceği gibi söz konusu uygulamalar için gereken düzenlemeler de olabilmektedir. Diğer taraftan hayata geçirilen yeniliğin etkisi hem artımsal (bir politika veya uygulamanın değiştirilmesi veya yeniden tasarlanması) hem de yıkıcı (e-devlet kapısıyla sunulan hizmetlerin sayısının artmasıyla kurumlardaki bu hizmetleri veren bazı birimlerin kapanması) olabilmektedir.

Sosyal inovasyon olarak politikalar

Devletin kendi içinde sosyal inovatif çalışmalar yapmasını diğer kurumlara ilham vermesi açısından oldukça önemli bulan K20, bu kapsamda örnek teşkil edecek çalışmaların uygun içerik ve görseller ile duyurulması ve yaygınlaştırılmasının etkili olacağını düşünmektedir.

Sosyal politikalar alanında birçok çalışma yapılabilir, örneğin yaşlanan nüfusa yönelik geliştirilebilecek birçok yenilikçi hizmet bu kapsamda değerlendirilebilir. Yaşlıların alışveriş ve küçük çaplı ev temizliği ihtiyaçlarının yakındaki gönüllü gençler tarafından yapılmasını sağlayacak bir girişim ve belki bu girişimin cep telefonuna yüklenebilecek uygulamasının, devlet eliyle uygulamaya sokulması bu tür bir çalışmaya örnek olabilir. Bu kapsamda yapılacak diğer bir önemli çalışma ise devletin belediyeler ile birlikte çalışarak sosyal inovatif girişimleri öne çıkaracak çalışmalar yapmasıdır. Bu kapsamda gerekli içerik ve görsellerle vatandaşlara, refahın sağlanmasında toplumsal girişimlerin ne kadar önemli olduğunu anlatabilmesi önemlidir. Zira belediyeler icraatın doğrudan içinde olduklarından dolayı birey ile devlet arasındaki ilişkiden daha yakın bir ilişkiye sahiptir. Belediyelerin bu kapasiteye kavuşması sürecinde devlet kurumlarının teşviki ve desteği diğer kurumlara ilham vermesi bağlamında önemli olacaktır. (Katılımcı 20, kişisel görüşme, Mart 2017)

Sosyal bir ihtiyaca dönük kurumsal yapının kurulması, sürdürülebilirliğin garanti altına alınması bakımından önemli bir adımdır. Devlet tarafından uygulamaya sokulan bir proje, pilot uygulamanın ardından sosyal politika uygulamasına dönüşmektedir. Bu uygulamalardan biri, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı himayesinde yürütülen “Gönül Elçileri” projesidir.

Gönül Elçileri Projesi, çocuk (koruyucu aile hizmeti projesi), kadın ve güçlendirme (kadınlar için mesleki eğitim projesi), kaliteli yaşlanma ve kuşaklar arası uyum engelli hizmetlerine erişim, aile ve yoksulluk konularının ele alınacağı aşamalardan oluşmakta. Özellikle koruyucu aile sayısının ülkemizde eksik toplumsal bilgi nedeniyle azlığı, bizi en çok düşündüren ve üzerinde çalışma yaptığımız alanlardan biri. Çünkü çocukların fiziksel ve ruhsal olarak sağlıklı bir şekilde hayata hazırlanmalarında kurumdan ziyade aile yanı en

uygun çözümdür. Bu nedenle koruyucu aile yanına yılda ortalama sadece 200 çocuğun yerleştirilebildiği bir ortamda koruyucu aile sayısını hızla arttırmamız gerektiği bilinciyle gönüllülük esasına dayanan bu projeyi başlattık ve kısmen başarılı olduk. Ancak bu yeterli değil! Uzun soluklu bir çaba ile kurumlarda bakılan çocukların tamamının evlerde büyümelerini arzulamaktayız. (Katılımcı 19, kişisel görüşme, Haziran 2016)

Gönül Elçileri Projesi'nin koruyucu aile hizmeti dışında fırsat eşitliğinin sağlanması, yoksulluğun azaltılması, sağlık, eğitim vb. konularda kırılğan guruplara (kadın, çocuk, yaşlı, yoksullar, şehit ve gazi yakınları vb.) verilmesi hedefler arasındadır.

Kamuda başarılı bir sosyal inovasyon uygulamasına bir başka örnek gönüllülük faaliyetlerini kamu himayesinde bir çatı altında toplamayı hedefleyen bu platformun, daha geniş kitlelere ulaşması gerektiğini belirten Genç gönüllüler ekibi yetkilisi tüm aktörlerin etkin katılımını hedeflediklerini belirtiyor.

Aileler için en güvenilir muhataplardan biri olan kamu olarak bizler, başta gençler olmak üzere bütün vatandaşları gönüllülük faaliyetlerine katılmalarını kolaylaştıracak bir köprü vazifesi görmekteyiz. Bu kapsamda hâlihazırda sadece kamu kuruluşları ve kamu yararına çalışan STK'ların projelerini yayınlamaktayız. Özellikle Halk kütüphaneleri, hastaneler, üniversiteler ve üniversitelerin gençlik kulüpleri ile bir araya gelerek çeşitli protokoller imzalıyor ve üye olabilecek tüm kurumların bizzat ayaklarına gidip platformumuzu tanıtmaya çalışıyoruz. Ancak diğer sivil toplum kuruluşları ve bireylerin toplumsal fayda amaçlı projelerini de yayınlayabilmek için çalışmalarımız devam ediyor. Amacımız Türkiye genelinde bütün kamu kurumlarına ulaşmak ve onların gerek ülke genelinde gerekse yerelde gerçekleştirdikleri sosyal sorumluluk projelerini bu çatı altında toplayarak gönüllülerle güvenilir bir şekilde buluşturmak. (Genç Gönüllüler ekibi yetkilisi, kişisel görüşme, Ocak 2016)

Sosyal inovasyon için politikalar

Önce sosyal inovasyonun ülkemiz özelinde bir tanımının yapılması gerekir. Destek verilecek ama neye verildiği, sosyal yeniliğe verilir verilmediğinin bilinmesi lazım. Başka bir ülkedeki tanımın alınması şart değil. Türkiye şartlarında neye ihtiyacımız varsa o çerçevede bir tanım yapılmalıdır...Diğer ülke örneklerinin incelenmesinin faydası olur. Sonuçta ortak paydada bulduğumuz sorunlar, ortak eksiklikler, problemler, ihtiyaçlar mutlaka olacaktır. Güney Avrupa ülkelerini hiç incelediniz mi? Bize biraz daha yakın modellerdir onlar. (Katılımcı 8, kişisel görüşme, Şubat 2016)

Sosyal politika bağlamında dünya örneklerine bakmanın kamu hizmetlerinin sunumunda öne çıkan aktörlerin üstlendikleri rollerin değerlendirilmesi bakımından önemlidir. Zira kimi sosyal yenilikçi uygulamalar, üretildiği ve uygulandığı ülkelerin ekonomik model ve yaklaşımlarına göre bazen korporatist, neo-liberal, sosyal demokrat bazen de bunların karışımı "ılımlı-reformcu" yaklaşımları benimseyen özellikler taşıyabilmektedir.

2000'lerle birlikte artık devlet yapılanmasının değiştiğini, eylem ve stratejik yapılanmanın ötesinde “yönetişim (*governance*)” mekanizmaları üzerine kurulduğunun altını çizen K9 sosyal inovatif faaliyetlerin bu çerçevede ele alınabileceğini çünkü devletin eskisi gibi doğrudan tek noktada karar verip de devam eden bir yapıda olmadığını belirtmektedir. Bu dönüşüm, sosyal inovasyonun asli unsurlarından biri olan “sektörler arası” işbirliklerini işaret etmektedir.

Kamuda şu yapılıyor artık son dönemde, o senin bahsettiğin stratejilere, eylem planlarına vesaire sivil toplumun katılımı sağlanıyor. Yani politikalar geliştirilirken eylemler öncelikler belirlenirken STK'lar dâhil birçok aktörün görüşleri alınmıyor artık. Öyle bir şey var yani diğer paydaşlara kulak verme gibi bir şey. (Katılımcı 8, kişisel görüşme, Şubat 2016)

Sosyal inovasyonun gelişmesi için zemin hazırlama anlamına da gelen politikaların daha geniş ve bütüncül bir perspektifle ele alınmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Sosyal inovasyon için politika oluşturmada K7 bu ihtiyacı bakanlıkların kendi alanlarına ilişkin yapacakları reformlar ile ilişkilendirmektedir.

Sanayi Bakanlığın yaptığı daha çok teknik reformlar oluyor, Çalışma Bakanlığı da bu yönde bir reform yapsa aslında. Yani adı sosyal inovasyon ama birçok sektörü bir araya getirir birçok sektörü ön plana çıkarır, böyle bir çeşit sosyal reform paketi olsa... Biz genelde sosyal reform paketi diye andığımız şey oluyor bir anda maaşların artırılması, sosyal yardımların artırılması gibi şeyler... Ama o değil işte evde bakım, hasta bakım hizmetlerinde yenilikler.. okul öncesi çocuk hizmetlerinde yeni yöntemler diye spesifik ve belirli öncelikler tayin edilse ve bir paket oluşturulsa ancak o zaman bir faydası olur. (Katılımcı 7, kişisel görüşme, Şubat 2016)

Sosyal alana ilişkin tanımın inovasyon politikası ekseninde ele alınıp hangi koşullarda desteklenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Zira salt ekonomik kalkınmaya odaklanan kalkınma stratejileri ile insani ve sosyal kalkınmanın başarılamayacağı ileri sürülmektedir.

Ben Türkiye'nin inovasyon politikasının olduğunu da sanmıyorum. Elbette ki her ikisinin de (inovasyon ve sosyal inovasyon politikası) olması gerekir. Zaten 10'uncu Kalkınma Planı'nda sosyal girişimciliğin geliştirilmesi yönünde adım atmaya dönük hedefler var. Ancak politika belirlense bile tüm kurumlarıyla ülkenin koordineli bir şekilde bu politikaya ya da hedefe destek vermesi gerekir. Sosyal yenilik ya da insana değer veren bir politikanın benimsenmemiş olması İnsani Kalkınma Endeksi'nde, cinsiyet eşitsizliği raporlarında, Mutluluk Endekslerindeki pek de iç açıcı olmayan durumumuz ile özetlenebilir. Salt ekonomik kalkınmaya verilen önem ile bir ülkenin sosyal kalkınması başarılmaz. Bunun için sosyal haklar konusunda kat etmemiz gereken çok ciddi bir yol var. Bunu yaparken de hak temelli bir sosyal politika yolu izlemek gerekir. Bağış ekonomisi bu noktada bize birşey getirmeyecektir. (Katılımcı 24, kişisel görüşme, Mayıs 2016)

Online kanalları kullanarak maksimum etki oluşturma: Dijital sosyal inovasyon

Bilim ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin yeni ihtiyaçlara hızla cevap verebilme potansiyeli, kamu hizmetlerinin sunumunda önemli yeniliklerin hayata geçirilmesini de mümkün kılmıştır. Böylelikle sunulan hizmetlerin vatandaşlara ve girişimlere ulaştırılması kolaylaşmıştır. Gelişen ve değişen bilgi teknolojilerinin bir sonucu olarak dünya genelinde eğitimden, sağlığa güvenlikten sosyal haklara kadar kamu hizmetlerinin sanal olarak sunumunda hızlı ve önemli bir gelişim gözlenmektedir. 1990'lı yıllarda ortaya çıkan e-devlet kavramı ve elektronik kamu hizmetleri sunumunda, başlangıcından itibaren hızlı ve önemli bir gelişim sağlamıştır. Örneğin kullanıcı odaklı hizmet sunumunun bir gereği olarak kişiselleştirilmiş e-devlet hizmetleri Türkiye de dâhil birçok ülkede uygulanmakta, devletler gün geçtikçe e-hizmet yelpazesini genişletmekte, yenilemekte ve süreçlerin işleyişini hızlandırmaktadır. Bunun dışında, elektronik hizmet sunumunda sanallaştırma, bulut bilişim, yeşil bilişim, açık kaynak kodlu yazılım (AKKY) gibi yeni gelişmekte olan eğilimler de giderek yaygınlaşmakta olduğu bilinmektedir. Özellikle kamuda ortak veri merkezleri ve kamu bulutuna geçiş konusunda ülkeler, güvenlik ve tasarruf gibi avantajları sebebiyle mevcut durumda çok sayıda olan veri merkezlerini birleştirmeye yönelmiştir. Yenilikçi uygulamalar gerçekleştiren Güney Kore, ABD ve İngiltere ortakveri merkezleri, bu konudaki başarılı örneklerdir.

Kamu bulutu konusunda çalışma yapan ülkeler yönetim yapısının, önceliklerin ve yol haritasının belirlenmesi, özel sektör ile işbirliği modelinin oluşturulması, güvenlik ve mevzuat uyumlaştırması konularına odaklanmaktadır. Verileri standardize etmek ve kamuda ortak veri merkezleri konusunun, Türkiye için de büyük bir ihtiyaç olarak gören K5 bunu şu şekilde dile getirmiştir:

Her bir kamu kuruluşunun kendi farklı veri merkezine sahip olması çok ciddi bir problem. Maddi açıdan ve insan kaynaklarının verimli kullanımı açısından çok büyük bir israf. Tabii ki burada ortaya çıkan en büyük mahsurlardan biri Siber Güvenlik ve Siber saldırılara karşı bu kurumların çoğunun savunmasız durumda olması... Sıklıkla öğreniyoruz ki bazı kamu kuruluşlarının sistemlerini ele geçirmek için çok da büyük bir ustalığa sahip olmak gerekmemekte. (Katılımcı 5, kişisel görüşme, Temmuz 2015)

Bulut bilişim hizmetinin tedarik yöntemi konusunda dünya örneklerine bakıldığında; Hollanda ve Güney Kore'de kamuya özel bulut kullanımının tercih edildiği, ABD ve İngiltere'de ise bulut hizmetinin belirli koşullar altında özel sektörden sağlandığı

bilinmektedir. Bu konuda Türkiye’de sunulan bu hizmetlerin çoğunlukla kamuya özel bulut kullanım olması bürokratik şartlarda üretilen hizmetlerin kendilerini kısıtlaması ve inovasyondan yoksun kalması riski ile karşı karşıya bırakabilir. Kamunun bilişim teknolojileri sektöründe ana aktör olarak yer almasından ziyade, standart koyucu ve denetleyici rolüne vurgu yapan K15:

Eskiden kalma bilim, teknoloji ile ilgili kurum, mevzuat ve şirketler bilgi ekonomisine uygun şekilde yenilenmelidir. Türkiye’nin bilim ve teknoloji konusunda önemli birikimini barındıran, fakat eski Türkiye’nin çalışma usülleri ve “uzman bürokratik” anlayışına göre kurulan kurum, kuruluş ve şirketler, yeni bir paradigma değişikliğine gidilerek, 2023 hedeflerine göre yeniden yapılandırılmalı ve olması gereken yeni fonksiyonlara kavuşturulmalıdır. (Katılımcı 15, kişisel görüşme, Mart 2016)

Türkiye açısından düşünüldüğünde kent nüfusunun hızlı artışı, ulaşım, enerji, su, sağlık, çevre ve güvenlik gibi alanlarda pek çok sorunu da beraberinde getirmektedir. Bu sorunların çözülmesi, kamu hizmetlerinin iyileştirilmesi ve vatandaşların yaşam kalitelerinin artırılmasında bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) destekli yenilikçi çözümler büyük bir potansiyel olarak görülmektedir. Türkiye’de akıllı kentler konusunda merkezî kurumların ve yerel yönetimlerin Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS) tabanlı çözümleri bulunmakla birlikte, bu konuda henüz temel hedefler konulmamış ve stratejiler belirlenmemiştir (Bilgi Toplumu Stratejisi, 2015).

Türkiye de bilginin yatay ve dikey olarak paylaşımında hala zorluklar yaşanmakta, hatta kurumların kendi arasında yaşadıkları iletişimsizlik fazladan maddi manevi enerji kaybına yol açmaktadır. Nitekim Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığında görüşme yapılan K16 ve K17, sosyal yardımlar konusunu örnek vererek parçalanmış bilgilerin sistemsiz bir şekilde var olduğunu, bunun hem devlet hem de vatandaşlar açısından ciddi sorun teşkil ettiğini belirtmiştir. Buna karşın kadınlara yardım hususunda geliştirilen inovatif bir sistemle eskiden türlü çabalarla elde edinilen verileri artık kolay ve masrafsızca sistemden bakılabildiğini ve ihtiyaç sahibinin kolaylıkla tespit edilebildiğini bildirmiştir.

Özetle, devlet sosyal refah ve esenliği arttırmada diğer sosyal inovasyon aktörlerini destekleyecek yeni politikalar oluşturması hem de kamu himayesinde hayata geçirilen inovatif çözümler ile iki yönlü bir “uygulayıcı” rolü üstlenmektedir. Bu noktada devlete biçilen rol, ulusal düzeyde bir sosyal inovasyon politikasının oluşturması hususudur. Tüm bu süreçlerde dijital teknolojilerin desteği ise etkin bir yönetim sistemini mümkün kılacak bir araç olarak görülmektedir.

5.4.4 Yasa koyucu ve denetleyici rolü

Merkezî otoritenin sosyal yeniliği desteklemesi gerektiğini düşünüyorum. Sosyal yenilik peşinde olan sosyal girişimcilerin bir örgüt çatısı altında olabilmelerinin yani sosyal girişimler kurabilmelerinin önündeki yasal engelleri kaldırması merkezî otoritenin yapması gereken en önemli şeydir. Ancak bu noktada, sorgulayıcı ve özgürlüğü kısıtlayıcı rolünden çok, şeffaflığa önem veren, mali açıdan denetleyen, sorun görmesi durumunda da müdahale eden bir yapısının olması gerekir. (Katılımcı 24, kişisel görüşme, Mayıs 2016)

Devletin entegre edici rollerinden biri, sosyal etki üretecek yeni yasal düzenlemelerin hazırlanıp hayata geçirilmesidir. Bu kapsamda öncelikli hedefi topluma fayda sağlayacak yenilikçi çözümleri üreten sosyal girişimlerin yasal olarak tanınması önem taşımaktadır. Günümüzde ABD, İngiltere, Belçika Kanada, Slovenya gibi ülkeler sosyal girişimleri yeni yasal bir form olarak tanımaktadır. ABD’de 50 eyaletten 40 tanesinin sosyal inovasyonun hızlandırılmasına yönelik az ya da çok politika geliştirdikleri bunlardan Vermont, Massachusetts, Maryland ve Illinois eyaletlerin diğerlerine oranla sosyal inovasyonu destekleyecek yeni yasal formları (*L3C, Benefit Corporation, SIBs* vb.) önermiş ve oluşturmuşlardır (Berzin vd., 2014).

Devletin sosyal inovasyonların finansal olarak daha etkili bir şekilde desteklenmesi, sosyal girişimcilik ve sosyal girişimler için mali ve yasal mevzuatın oluşturulmasına bağlı olduğu belirtilmektedir.

Sosyal inovasyon ve girişimcilik konusunda yasal ve mali mevzuatımızın olmaması önemli bir problem olarak karşımızda durmaktadır. Kamunun sosyal girişimlere finansman desteği sağlayabilmesi için önce yasal bir mevzuatın yaratılması şart! (Katılımcı 22, kişisel görüşme, Mart 2016)

Türkiye’de sosyal fayda sağlayan işler (yani sosyal inovasyonlar) ile ilgili bir tanımın bulunmaması sebebiyle vakıf ve derneklerin kurduğu öncelikli hedefi sosyal fayda olan iktisadi işletmeleri, kooperatifler ve kâr amacı gütmeyen diğer şirketler için herhangi bir vergi istisnası -vergi muafiyeti statüsüne sahip vakıflar ve kamu yararı statüsüne sahip dernekler haricinde- bulunmamaktadır. Kâr amacı gütmeyen söz konusu girişimler kâr amacı güden şirketlerle aynı vergi mevzuatına tabi tutulmaktadır. Türkiye’de kamunun dolaylı mali desteği olarak görülebilecek vergi istisnaları ya da vergi muafiyetlerine yönelik diğer düzenlemelerin eksikliği, sosyal etki yaratan işlerin mevzuatta tanımlanmamış olması ile ilişkilendirilmektedir. Bu durum, devletin finansal kaynak sağlamadaki rolünün sosyal inovasyon yasal çerçevesi ile yakından ilişkili olduğunu göstermektedir.

Türkiye’de "sosyal girişimcilik” hibrit formunun ve kitlesel fonlama (*crowdfunding*) gibi farklı dijital fonlama çeşitlerine ilişkin yasal düzenlemelerin eksikliği sosyal inovasyonun önündeki engellerindendir. Türkiye’de son dönemde kitlesel fonlama ile ilgili yasal düzenleme çalışmaları tamamlanması umut vericidir. Yakın gelecekte yasalaşacak bu uygulama sayesinde sosyal inovatif faaliyette bulunmak isteyen bireylerin, grupların ve kurumların finansal kaynak artırımı çabasının önündeki yasal engellerden biri kalkmış olacaktır.

Türkiye’de sosyal girişimcilik mevzuatının oluşturulması hususunda kamunun çalışmaları olduğundan bahseden K4 bu ihtiyacın arz-talep bağlamında şöyle değerlendiriyor:

Sosyal girişimcilik ile ilgili yasal mevzuat çalışmaları sanıyorum Kalkınma Bakanlığı bünyesinde başlatıldı, ne durumda bilmiyorum ama mevzuat düzenlemesinin bazı fiili çalışmalardan sonra gelmesi garip bir şey değil. Ortada bir uygulama doğuyor onu gördükten sonra mevzuatın ne şekilde olması gerektiğine karar verebilirsiniz. (Katılımcı 4, kişisel görüşme, Temmuz 2015)

Türkiye’de yeni olan sosyal inovasyon alanının karar alıcılar ve yasa koyucular tarafından üzerinde daha fazla düşünülen bir kavram hâline gelmesi, kamu politikalarının bu bakış açısı ile düzenlenmesine dikkat çeken K20 devletin bunu nasıl yapabileceğine dair bazı ipuçları vermektedir.

Devletin, sivil girişimler eliyle gerçekleşen sosyal inovatif faaliyetleri desteklemesindeki en önemli adımlardan birisinin, bunu belli bir çerçeveye oturtması olduğu kanaatindeyim. Bu amaca yönelik olarak çizilen çerçeveye giren ve belirlenen alanlara yönelik olarak geliştirilen projelere özel olarak destek olunması ve kamu satın alımı, vergi indirimi, fiziksel alan sağlanması düşünülebilir. Örneğin lise çağındaki çocukların okulu bırakma oranlarının belli bir bölgede azaltılmasına yönelik olarak herhangi bir STK’nın geliştireceği inovatif bir yöntemi devlet, belli hedefler ve ölçülebilir indikatörler koyarak ‘kamu satın alımı’ şeklinde destekleyebilir. (Katılımcı 20, kişisel görüşme, Mart 2017)

Sosyal inovasyon dönük yasaların veya standartların oluşturulması hususunda sosyal kamu satın alımı ve sosyal girişimciliğin yasal bir form olarak ya da ilgili bazı düzenlemelerle (tanımı, ölçümü vb.) öne çıkarılabileceği düşünülmektedir.

Özellikle “sosyal girişimcilik” alanında çerçevenin çizilmesi, “sosyal etki”nin nasıl ölçülebileceği, hangi alanların öncelikli olarak destekleneceği, hangi bölgelerin destekleneceği gibi hususların ilgili yasa ve yönetmelikler ile belirlenmesi önem arz etmektedir. (Katılımcı 20, kişisel görüşme, Mart 2017)

Sosyal inovasyonun desteklenmesinde mali ve yasal mevzuatın oluşturulması ihtiyacı mülakatlardan çıkan önemli bir sonuçtur. Mevzuatın oluşturulması AB müktesabatına uyum süreci ile ilintili olduğu kadar; küresel trendler ile de ilgilidir. Bunun da ötesinde sorunların ve ihtiyaç alanlarının çerçevesinin, AB’nde olduğu gibi, ülkenin dinamiklerine göre şekillendirilmesi ihtiyacı vurgulanmaktadır.

Daha öncesinde sosyal istihdam ve inovasyon programı yoktu iki sene önce başladı... Biz ilk etapta aday ülkeyiz mevzuatı uyumlaştırıyoruz politika merkezlerini kendi politikalarımıza yakınlaştırıyoruz. Bunları yaparken de AB programlarından uygun gördüklerimize katılıyoruz, bizim bu vesileye haberimiz oldu bazı şeylerden. Bu ülkede gerçekten sosyal inovasyon gibi bir zihniyet yoktu daha düne kadar. Ha, şimdi öyle bir durum oluyor ki bunu programlaştıracak adam bulamıyoruz. Neden? Çünkü böyle bir perspektif ver(e)memiş devlet şimdi biz, bunu ülkemizin önceliklerine göre ya sıfırdan planlamamız ya da işte AB’ye aday ülke olarak onların verdikleri üzerinden mi gidelim, buna karar vermemiz lazım. İkincisi biz, AB’ye aday ülkeyiz, AB’nin bir takım dokümanlarını göz önünde bulunduruyoruz. Ama bir de bunun uluslararası boyutu var! Yani başka ülkeler, başka çevrelerde, sosyal inovasyonu nasıl uyguluyorlar; onlara da bakmak lazım. Biz her ne kadar AB Bakanlığı olsak da (politikaları uyumlaştırırken) başka ülkelerin örneklerini de ele alıyoruz. (Katılımcı 7, kişisel görüşme, Şubat 2016)

Sosyal inovasyona dönük yasal ve mali altyapısının oluşturulması dışında uygulamadaki aksaklıkların giderilmesi hususunda yapılan söz konusu düzenlemelerin etkin olarak denetlenmesi devletin denetleyici rolünü (Sİ’ye dönük yasaların veya standartların oluşturulması, uygulanması revize edilmesi) ortaya koymaktadır. Sosyal inovasyonun desteklenmesinde devletin öncü, uygulayıcı, finansal kaynak sağlayıcı rolünün önemi sosyal politika açısından önemli bir potansiyel olarak görülebilir.

Devletin uzun vadedeki rolünün düzenleyici ve denetleyici olması doğru olabilir. Ama ilk aşamalarda uygulayıcı, hızlandırıcı ve kolaylaştırıcı roller de üstlenmesinin ülkemiz için daha doğru olduğu kanaatindeyim. Sosyal devlet anlayışına ters gibi görünse de sosyal inovasyonun devlet desteği ile kurumsallaşması aslında kamu eliyle gerçekleştirilecek sosyal politika hizmetlerine taze bir kan olabilir mi? (Katılımcı 20, kişisel görüşme, Mart 2017)

Alan çalışması ile elde edilen veriler, kamu politikalarının sosyal inovasyon ekosistemini teşvik edecek ve şekillendirebilecek bir potansiyele sahip olduğunu göstermektedir. Bu süreçte yenilikçi çözümleri sektöre uğratabilecek engellerin aşılabilmesi yine yenilikçi süreçlerin benimsenmesine bağlıdır. Sosyal inovasyonu diğer kamu yönetimi yaklaşımlarından ayıran üç özellik vardır bunlar; (1) kamu ve sosyal politika hedeflerine ulaşmada inovasyon teorisinin ve yönetiminin gelişmesi, (2) sosyal inovasyonun doğası

gereği işbirlikçi (*collaborative*) bir yapıya sahip olması, yani kamu yöneticilerin ana rolünün üretken sosyal inovatörlerle (aynı zamanda kamu yöneticisi de olabilir) işbirliği yaparak mevcut sorunu birlikte belirlemek ve çözüm sunması fikri, (3) toplumun sosyal inovasyon kapasitesini arttırmak, devlet ve vatandaş arasında yeni işbirlikleri yaratmak suretiyle refah ve esenliğin sağlanması ve pekiştirilmesi konusunda onlardan yararlanmayı hedeflemesidir (Tucker, 2014).

Sonuç olarak, birçok gelişmiş ülkede inovasyon fikri tabandan tavana (*bottom-up*) gelişirken gelişmekte olan ülkeler de tavandan tabana (*top-down*) doğru yapılan girişimlerin tabansal hareketlerin gelişimi hızlandırdığı düşünülmektedir. Daha önce de ifade edildiği gibi sosyal inovasyonun önündeki engeller göz önüne alındığında sosyal inovasyonun kavramsal çerçevesinin çizilmeden ve diğer bariyerler en aza indirilmeden Türkiye’de gelişmesi çok mümkün görünmemektedir. Zira Türkiye’de pratikte sosyal inovasyon uygulamaları bulunmasına karşın, kavramın bilinirliği konusunda bilinç seviyesinin yeterli olmadığı, kavramın teorik arka planı üzerinde ne üniversiteler ne de diğer düşünce kuruluşları tarafından henüz çalışılmamış olduğu değerlendirilmektedir. Bu sebeple devletin Sİ’nin bilinirliğinin artırılmasından ulusal ve uluslararası boyutta yayılmasına kadarki süreçte bireyleri, sivil toplum örgütlerini, üniversiteleri ve özel sektör müteşebbislerini maddi manevi desteklemesi, yüreklendirmesi ve gerekli yasal çerçeveyi oluşturması önem taşımaktadır.

Çalışma kapsamında gerçekleştirilen görüşmeler, Türkiye’de devletin kavramın ve uygulamaların bilinirliğinin artırılması dâhil sosyal inovasyonun desteklenerek gelişmesi ve yayılmasında bazı roller üstlenmesi gerektiği tespit edilmiştir. İnsani ve sosyal kalkınmanın istenilen ivmede ilerle(yebil)mesi için devletin sosyal inovatif uygulamaların çatı bir kavram çerçevesinde birleştirilmesi, sosyal inovasyon süreçlerinde uygulayıcı olarak yer alması, inovasyona dönük mali ve yasal çerçevenin oluşturulması konularında farklı düzeylerde rol alması gerektiği ortaya çıkmıştır. Nitekim daha önce de ifade edildiği üzere, ilk defa bu çalışma ile sosyal inovasyon alanına kazandırılan kamudaki sosyal inovatif uygulamalar (Bkz. 4.2 Sosyal Politika ve Sosyal Refah Açısından Türkiye’de Sosyal İnovasyon) toplumun refah ve esenliğini arttırmada önemli birer fonksiyon icra etmektedirler.

6 Sonuç ve Öneriler

6.1 Sonuç

İnsanlığın sosyal, kültürel, çevresel ve ekonomik alanları kapsayan büyük dönüşümlerle ve risklerle karşı karşıya olduğu herkes tarafından kabul edilen bir gerçektir. Katılımcı, çevreci ve sürdürülebilir kalkınma gereksinimi, iklim değişikliği, gelir adaletsizliği, nüfus artışı ve doğal kaynakların azalması, tüketim davranışlarındaki değişimler, “Yeni Ekonomi” yaklaşımı, sosyal dönüşüm, sosyo-ekolojik dönüşüm, devlet-birey ilişkilerinin dönüşümü, demokratik katılım talebi olarak adlandırılabilir temel dönüşüm dinamikleri; hâlihazırda bahse konu alanları kapsayan politikaların, uygulamaların, süreçlerin, hizmetlerin, ürünlerin, sistemlerin ve konseptlerin yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, ülkelerin ekonomik kalkınma ile birlikte insani ve sosyal kalkınmayı sağlayabileceği ve anılan dönüşümlere cevap verebileceği yeni sistemler, süreçler, değerler, hizmetler, kurumlar, ürünler ve politikalar geliştirmesi gerektiği ortaya çıkmıştır. Karşı koyulamaz bu dönüşümleri doğru yönlere kanalize etmek ve yeni fırsatlar oluşturmak için yenilikçi yaklaşımlara, fikirlere ve uygulamalara, bir başka ifadeyle *sosyal inovasyon*lara olan ihtiyaç ise bugün hiç olmadığı kadar fazladır.

Uluslararası literatürde üzerinde mutabık kalınmış bir tanımı olmayan sosyal inovasyon araştırma kapsamında şu şekilde geliştirilmiştir: Sosyal inovasyon, hâlihazırda yüz yüze olduğumuz sosyal, kültürel, çevresel ve ekonomik alanları kapsayan büyük dönüşümlere ve risklere karşı toplumların kendi yapılarına uygun yaratıcı, uygulanabilir ve sürdürülebilir çözümler (ürün, hizmet, süreç vb.) bulmaları, diğer taraftan ise bu amacın gerçekleştirilmesi için esnek yeni kurumlar oluşturmaları, mevcut sistemleri yenilemeleri, kurumlar, topluluklar ve bireyler arasında yeni işbirliği araçları oluşturmaları ve mevcut kaynakları yaratıcı bir biçimde kombine etmeleridir. Devletin ise bu süreçte aktif rol üstlenerek sosyal inovatif fikirlerin üretilmesine, gelişmesine ve yayılmasına destek olması, sosyal inovasyon ekosisteminin oluşmasına katkı sağlaması gerekmektedir.

Avrupa Birliği, ABD ve diğer gelişmiş birçok ÷lkede devlet, yukarıda anılan dönüşümleri doğru yönle kanaliz edebilmek ve bu dönüşümlerin ortaya çıkardığı sorunların üstesinden gelebilmek için ekonomik, kültürel ve sosyal içerikli yeni fikir, süreç ve modellerin oluşturulması gerektiğini kavrayarak *sosyal inovasyonu* öncelikli ve özel bir politika alanı olarak belirlemiş ve çok çeşitli uygulamayı, yöntemi ve çözümü uygulama alanına taşımıştır.

Yapılan çalışma, dünyada yaklaşık yirmi yıldır üzerinde çalışılan ve tartışılan sosyal inovasyon konusuna Türkiye’de ne akademi, ne özel sektör ne de kamu tarafından gereken önemin atfedilmediğini ortaya koymuştur. Yukarıda anılan dönüşümlerin ortaya koyduğu gereklilikler ile sosyal ve insani kalkınma açısından sosyal inovasyonun potansiyeli ve önemi, buna mukabil olarak Türkiye’de bu konudaki yazınların ve araştırmaların oldukça yetersiz olması çalışmanın ana motivasyonunu oluşturmuştur.

Çalışma kapsamında yapılan keşfedici araştırma ve mülakatlar sonucunda beş ana sonuç ortaya çıkmıştır. Bunları maddeler halinde sıralamak gerekirse;

- Toplumsal sorunların çözümünde, toplumsal refah ve esenliğin artırılmasında “yeni yollar” olarak gör÷len ve dünyada son yıllarda pek çok sektörün ilgi odağı haline gelen sosyal inovasyon çatı kavramı Türkiye’de kamu kurumlarınca bilinmemektedir, ancak uygulamada sosyal inovasyon olarak adlandırılabilen örnekler (kamu dahil) tüm sektörlerde rastlamak mümkündür. Özellikle kamuda sosyal inovasyon olarak addedilebilecek birçok örneğin varlığına bu çalışma ile işaret edilmiştir.
- Türkiye’de “inovasyon” kavramı ekseninde yürüt÷len çalışmaların çoğu zaman teknoloji, ticaret ve işletme alanlarını kapsamaması ve inovasyonun sosyal boyutunun yeterince ele alınmadığı değerlendirilmektedir. Bilgi ve iletişim alanındaki ilerlemeler, küreselleşme, finansal krizler, ekonomik çıkmazlar ve iklim değişikliği gibi genel bazı sorunlar ve dönüşümler birçok alanda sosyal inovatif yaklaşımları gerektiren dinamikleri ortaya çıkarmaktadır.
- Türkiye’nin genç ve dinamik bir nüfusa sahip oluşu, yerel yönetimlerin esnek mevzuat yapıları, mevcut kurumsal yapının esnekliği (yeni oluşturulan kurumlar, bakanlıklar vb.) sosyal inovasyonların çoğalmasında ve sistematik bir şekilde yayılmasında önemli bir potansiyeldir.

- Türkiye’de sosyal inovasyon alanı diğer gelişmiş ülkelere nazaran daha yavaş gelişmektedir. Bu sonucu doğuran bazı nedenlerin; konseptin bilinirliğinin zayıflığı, sosyal inovatif girişimlere dönük mali ve yasal mevzuat eksikliği, girişimcilik kültürü, mevcut eğitim sistemi ve felsefesi, STK’ların kapasitesi ve sektörler arası işbirliklerinin zayıflığı olduğu tespit edilmiştir.
- Türkiye’nin karşı karşıya kaldığı toplumsal ihtiyaçların ve sorunların çözümünde sosyal inovasyonu bütüncül (*holistic*) bir şekilde ele alacak politikaların belirlenmesi ve ilgili aktörlerin motive edilerek harekete geçirilmesi ihtiyacını ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, genelde tabandan tavana doğru gelişen sosyal inovasyonların yayılması ve sürdürülebilmesi için tavandan tabana bazı desteklerin verilmesi önemlidir. Sosyal politika bağlamında sosyal inovasyonların gelişmesi ve yayılması süreçlerinde devlete bazı roller (liderlik edici, finansal kaynak sağlayıcı, uygulayıcı, yasa koyucu ve denetleyici) düşmektedir.

Araştırmada kamu kurumlarınca bilinmeyen sosyal inovasyon konsepti, Türkiye’de Avrupa Birliği müktesebatına uyum süreci ile görünür olmaya başladığı açığa çıkmıştır. Nitekim AB bu doğrultuda Sİ kavramını daha iyi anlamak, politik açıdan nasıl destekleneceğini ve ülke yapısına uygun ne tür stratejiler, modelleri veya mekanizmalar geliştirebilecekleri hususunda birçok programa destek olmaktadır (TEPSIE, WILCO, CRESSI, SIMPACT, ImPRovE, TRANSIT, ITSSOIN, PASHMINA, SİTRA vb.). AB için öncelikli alanlardan biri haline gelen sosyal inovasyon konsepti yürütülen bu programlar ile günden güne kamu dahil diğer sektörlerin dikkatini daha fazla çekmeye başlamıştır. Öte yandan, sosyal inovasyonun tanımının Türkiye’nin kendi dinamikleri sonucunda ortaya çıkmadığı, dış bazı etkenler yoluyla literatüre girdiği ileri sürülmektedir.

Ayrıca sosyal girişimcilik, yeni ağlar, yeni yaşam tarzları, yeni yasalar, yeni işbirliği formları gibi pek çok çeşidi olan sosyal inovasyonlar Türkiye’de çoğunlukla sosyal girişimcilik bağlamında ele alındığı ortaya çıkmıştır.

Daha önce de belirtildiği gibi sosyal inovasyonun literatürde “yeni” ama uygulama da “eski” olduğu söylenebilir. Türkiye’de tarihsel geçmişi; cami, medrese, aş evi, ticarethane, kütüphane vb. yapıları bir araya getiren külliyeler ve ahilik teşkilatı gibi kurumlar, kavramsal olarak bilinmese de sosyal inovasyon geçmişinin Türkiye’de oldukça geriye gittiğini göstermektedir. Zamanında yenilikçi bir şekilde sosyal katkı sağlamış bu ve benzeri

girişimlerin mevcut teknolojik, sosyal ve ekolojik gelişmelere cevap verecek şekilde dönüştürülmesi, iktisadi, sosyal, çevresel ve kültürel alanları kapsayacak şekilde farklı mecralara yayılması; yeni kurumlar, ürünler, süreçler ve değerler olarak Türkiye'nin insani kalkınmasının hak ettiği seviyeye ulaşmasını sağlayacaktır. Bu noktada Türkiye'nin sahip olduğu genç nüfus, bilgi ve iletişim alanındaki gelişmeler, henüz yapılandırma aşamasında olan kurumlar ile toplumsal dayanışma ve hayırseverlik kültürü, hem sosyal inovasyonun arzı hem de sosyal inovasyon talebi noktasında önemli bir potansiyeli içinde barındırdığını ortaya koymaktadır.

Türkiye'de uygulamada birçok sosyal inovasyon örneklerine (kamu dahil) tüm sektörlerde rastlamak mümkündür. Araştırma kapsamında Türkiye'de kamudan özel sektöre, üniversitelerden sivil toplum örgütlerine kadar neredeyse bütün sektörlerde öne çıkan sosyal inovatif uygulamalar derlenerek literatüre kazandırılmıştır. Bunlardan Gençlik ve Spor Bakanlığının Türkiye genelinde yürüttüğü ve gönüllülük faaliyetleri ile gönüllü olmak isteyen gençleri internet platformu üzerinden buluşturan Genç Gönüllüler Projesi, Orman ve Su İşleri Bakanlığının çocuklara doğa ve orman sevgisini aşılarmayı amaçlayan Sincap Çocuk Tiyatrosu ve Sincap Çocuk Dergisi, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde insanları özellikle koruyucu aile olmaya özendirme konusunda farkındalık çalışmaları yürüten Gönül Elçileri Projesi ilk defa bu tez ile sosyal inovasyon kapsamında ele alınmış ve kamuda sosyal inovasyonun var olduğunu kanıtlamıştır. Yine yoksullukla mücadelede eşi vefat etmiş kadınlara yapılan ödenek, vatandaşların idare karşısında masrafsız ve hızlı bir şekilde şikâyetlerini iletebilecekleri ara mekanizma olan ombudsmanlık, mikrokredi uygulamaları, kaybolan çocuğun resminin SMS ve MMS yoluyla paylaşarak vatandaş katılımı ile duyurulmasını kolaylaştıran ve ivedilikle bulmayı sağlayan kayıp alarmı projesi, 22,5 milyon kullanıcıya/vatandaşa toplamda 1411 e-hizmet sunarak bürokratik süreçleri en aza indiren e-devlet kapısı sosyal politika bağlamında ele alınan yenilikçi diğer uygulamalardır. Ancak Türkiye'de sosyal inovasyonu içerecek şekilde bir inovasyon politikasının bulunmaması söz konusu inovasyonların sistematik bir değişim sağlamasını ve sürdürülmesini, nihayetinde ortaya çıkaracağı sosyal etkinin maksimize edilmesini zorlaştırmaktadır.

Çoğunlukla dijital sosyal inovasyon uygulamalarını Türkiye'ye özgü hâle getirerek sunan Bostan Sosyal İnovasyon Enstitüsü, internet alışverişinden yuvarlanarak elde edilen bağışların sivil toplum örgütlerine aktarılmasına katkı veren Yuvarla Sosyal Girişimi,

Toplum Gönüllüleri Vakfı katkılarıyla gençlik hibe programı olarak yerel kurumların yürüttüğü bir gençlik çalışması olan “Genç Bank” Programı, Down sendromlu bireylerin istihdam edilmesini sağlayan Down Kafe’ler, kültürel öğelerin yaşatılarak aynı zamanda yöre vatandaşına istihdam imkânı sunan farklı bir müze formatındaki Baksı Müzesi bu çalışma ile Türkiye’de sivil toplum sektöründe var olan sosyal inovasyon uygulamalarına örnek olarak gösterilmiştir. Benzer şekilde özel sektörde sosyal inovasyon olarak nitelenen yoksul kadınların ekonomik bağımsızlığına katkı sunacak Maya mikrokredi uygulaması, çocuk ve gençlere bilim ve doğayı sevdirmek amaçlı kurulan Usturlab Çocuk Atölyeleri, sosyal inovasyona dönük çalışmalar yapan Sosyal İnovasyon Merkezi gibi sosyal girişimlere de bu bağlamda yer verilmiştir.

Bilimsel olarak ortaya koyulmuş birçok veri, küresel iklim değişikliği, nüfus artışı, doğal kaynakların azalması gibi birçok gelişmenin dünyanın ve dolayısıyla insanlığın geleceğini tehdit ettiğini belirtmektedir. Yerel düzeyde de kendini gösteren bu tehditler ile başa çıkılabilmesi için ekonomi sistemlerinde ve tüketici davranışlarında dönüşümün kaçınılmaz olduğu değerlendirilmektedir. Araştırma kapsamında bahse konu değişim ve dönüşümlerin gerçekleştirilebilmesi sosyal inovasyon bakış açısı ile ilişkilendirilmiştir. Küresel boyutta meydana gelen değişim ve dönüşümün doğal olarak Türkiye’yi de etkilediği, söz konusu alanlarının her biri üzerinde çalışılması ve yenilikçi yolların bulunması ihtiyacı vurgulanmaktadır.

Modern kalkınma teorilerinin (*beyond GDP, degrowth vb.*), “Yeni Ekonomi”nin ve sosyal girişimciliğin yeni bir ekonomik alan olan ortaya çıkışı sosyal inovasyonun önemini arttırmıştır. “Millî gelir ve ötesi” tartışmaları, günümüzde kullanılan millî geliri hesaplama sisteminin miadını doldurduğu, millî gelirin ölçümünde kullanılan yöntemlerin, çevre ve insani gelişmişlik hususlarını da içerecek şekilde genişletilmesinin gerekliliği temelinde yapılmaktadır. “Millî gelir ve ötesi” dışındaki diğer bir bilimsel tartışma konusunu ise *degrowth* (büyüme durdurma, büyümeme) teorisi oluşturmaktadır. *Degrowth* teorisi kişisel tüketimin ve çalışmanın azaldığı, fakat daha iyi yaşama ortamlarının sunulduğu bir ekonomi sistemi sunmaktadır (Latouche, 2009). Bu yaklaşımın temel amacı, işlerin paylaşılarak yapılması, aile, kültür, toplum, sanat ve müzik için daha fazla zaman ayrılması ve bu sayede temelde maddi kalkınmışlık yerine mutluluğun ve esenliğin (*happiness and well-being*) hedefleneceği bir yapı kurulmasıdır.

Bu noktalardan bakıldığında, hâlihazırda Türkiye’de materyal büyümeye dayalı uzun vadeli planların, kalkınma planları ile ortaya koyulan birçok hedefin ve kalkınmışlık noktasında yürütülen birçok tartışmanın, söz konusu yeni kalkınma modelleri ekseninde yeniden tartışılması gerekmektedir. Bu kapsamda geliştirilebilecek olası yeni bir iktisadi sıralama sisteminde Türkiye’nin nerede konumlandırılacağına şimdiden analiz edilmesi ve bu yönde hazırlıklar yapılması önem taşımaktadır. Mevcut millî gelir sıralamasında ilk yirmi içerisinde yer alan Türkiye’nin 2023 vizyon belgesinde ortaya koyduğu hedef dünyanın ilk on büyük ekonomisi arasında girmektir. Bu nedenle kalkınmaya dönük yeni mekanizmaların geliştirilmesi, iktisadi büyüme paradigmasının değişmesi ve inovatif yollar bulunması Türkiye’nin bu hedefe ulaşmasını kolaylaştıracak bir potansiyele sahiptir. Zira literatür araştırması ve görüşme sonuçları dikkate alındığında gelişen yapılara ve etkilerine karşı yeni gelişen modern kalkınma teorilerinin, ekonomik modellerin ve sosyal girişimciliğin yeni bir ekonomik alan olan ortaya çıkışı ile sosyal inovasyon çalışmalarının günden güne artacağı düşünülmektedir.

Türkiye’de sosyal inovasyon diğer gelişmiş ülkelere nazaran daha yavaş gelişmesinin altında bazı nedenler yatmaktadır. İlk olarak sistematik değişimi sağlayacak ve sürdürülebilir kılacak sosyal inovasyon konseptinin bilinmemesi, sosyal inovasyona dönük mali ve yasal düzenlemelerin yetersizliği gibi etmenler başı çekmektedir. Türkiye’de pek çok ülkede yasal çerçevesinin olduğu "sosyal girişimcilik" hibrit formunun ve kitlesel fonlama (*crowdfunding*) gibi farklı dijital fonlama çeşitlerine ilişkin yasal düzenlemelerin eksikliği sosyal inovasyonun önündeki engellerden biridir. Türkiye’de son dönemde kitlesel fonlama ile ilgili yasal düzenleme çalışmaları tamamlanmıştır ve yakın gelecekte yasal olarak sosyal inovatif faaliyette bulunmak isteyen bireylerin, grupların ve kurumların finansal kaynak artırımı çabasının önündeki yasal engellerden biri kalkmış olacaktır.

Türkiye’de sosyal inovasyonun bir aracı olan ve yeni yeni gelişen sosyal girişimcilere kamunun finansman desteği sağlaması, bu girişimlerin sürdürülebilir olmasında ve yayılarak toplumsal fayda yaratmasında etkili olabilecek bir husustur. Bu doğrultuda, Onuncu Kalkınma Planları kapsamında oluşturulan strateji belgeleri ve eylem planlarında sosyal girişimciliğin yer almaya başlaması, bu tür girişimlerin giderek artan rolünü göstermesi bakımından önemlidir. Ancak bu gelişmelerin ileriki dönemlerde sosyal girişimlerin kamudan beklenen desteği hangi ölçüde göreceği henüz netlik kazanmamıştır.

Mevzuat eksikliğinin dışında ne akademyada ne özel sektörde ve ne de kamuda sosyal inovasyon alanında çalışan sayısının yok denecek kadar az olması, sosyal inovasyonun yeterince gelişmemesini etkileyen bir diğer faktördür. Bu durum Türkiye’de sosyal inovasyon uygulamalarını, süreçlerini takip ve analiz edecek, etkilerini ölçecek uzmanlık alan desteğine her alanda ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

Sosyal inovatif çözümlerin gelişmesini engelleyen diğer bir neden Türkiye’de sosyal inovasyonun en önemli aktörlerden biri olan STK’ların kurumsal ve kaynak kapasitelerinin zayıf olmasıdır. Son yıllarda sivil toplum örgütlerinin hem niceliksel hem de niteliksel olarak gelişmesi yönündeki çabalar, bu konuda devlerin sunduğu destekler (AB Bakanlığı, Dernekler Daire Başkanlığı ve diğerleri) dikkatlerden kaçmamaktadır. Ancak alan çalışması kapsamında sivil toplum örgütlerinin gelişmesi, kurumsallaşması ve daha etkin faaliyet göstermesi için bazı şartların oluşması gerektiği vurgulanmıştır. Bunların başında STK’lara ilişkin daha geniş veri tabanının oluşturulması (STK’ların derecelendirilmesi, faaliyet alanlarına göre haritalandırılması, verilerin daha açık bir şekilde kamuoyu ile paylaşılması vb.), devlet- STK arası ilişkilerin daha da güçlendirilmesi (işbirliklerin artması, karşılıklı önyargıların yıkılması, mali imkânların ve teknik desteklerin sunulması vb.) gibi konular ön plana çıkmıştır.

Daha önce de ifade edildiği üzere, STK’lar da dâhil birçok kurum ve kuruluşun kavramı genel olarak bilmemesi dolayısıyla nasıl ölçüleceği hususunun net olmaması sosyal inovatif fikirleri ve uygulamaları kategorize edilerek öne çıkmasını güçleştirmektedir. Ayrıca sürdürülebilir yenilikçi uygulamaların STK’lar aracılığıyla hayata geçirebilmesi için finansal kaynakların yetersiz olduğu, mevcut kaynakların ise yeterince bilinmediği ifade edilmiştir. Bu bağlamda, sosyal inovatif faaliyetleri destekleyecek mali imkânların çoğaltılarak çeşitlendirilmesi, mevcut olanların ise görünürlüğünün arttırılması ve kamu-sivil toplum ilişkilerinin geliştirilerek karşılıklı önyargıların yıkılması uzun vadeli işbirlikleri ve faaliyetlerinin sosyal etkileri bakımından önem taşımaktadır.

Diğer taraftan, Türkiye’deki eğitim sistemi ve felsefesi, inovasyon kültürü, toplumsal atalet ve sektörler arası işbirliğini sağlamadaki güçlükler Sİ’yi de güçleştirmektedir. Sosyal inovasyonun gelişmesinde girişimci bakış açısına ve bireylere ihtiyaç olduğundan hareketle eğitim sisteminin etkisi hayli yüksektir. Ancak görüşmeler esnasında Türkiye’deki temel eğitim (ana okuldan başlayarak ilkokul, ortaokul, lise) sistemindeki değişim ve dönüşüme

rağmen halen arzu edilen seviyeye çıkamaması, bu alandaki eksikliklerin de girişimcilik ruhunu ve sosyal inovasyonu kısıtlayabileceği riski vurgulanmıştır.

Sosyal inovasyon bakış açısını etkileyen bir diğer faktör ise inovasyon kültürü ile ilişkilendirilebilir. Her kültürde olduğu gibi Türkiye'nin sahip olduğu kültür yapısı, yeniliklerin ortaya çıkmasında önemli bir rol üstlenen girişimciliği destekleme konusunda güçlü olduğu kadar zayıf yönleri de sahiptir. Özellikle risk alma ve belirsizlikten kaçma, kısa vadeye odaklanma (Hofstede, 1984) gibi hususlar sosyal inovasyonun gelişmesini etkileyen unsurlardandır.

Öte yandan, Türkiye'de sosyal inovasyonu içerecek şekilde bir inovasyon politikası bulunmaması ve sektörler arası işbirliğinin zayıf olması sosyal inovasyona dönük düzenlemelerin, sosyal yenilikçi faaliyetlerin öncelenmesini ve desteklenmesini geciktirmektedir. Bu durum ayrıca, diğer sektörler tarafından yürütülen mevcut uygulamaların da görünür olmasını güçleştirmektedir.

Yukarıdaki bulgulardan da anlaşılacağı gibi Türkiye'de ekonomik kalkınmaya paralel olarak sosyal ve insani kalkınmanın sağlanabilmesi ve sosyal refah düzeyinin artırılabilmesi için sosyal inovasyon ekosisteminin oluşturulması ve sosyal inovatörlerin (bireyler, dernek, kooperatif, vakıf ve sosyal girişimler vb.) kapasitelerini geliştirecek bilgi ve teknoloji altyapısı, yasal düzenlemeler, finansal destek gibi çok yönlü mekanizmaların geliştirilmesi önem arz etmektedir. Dolayısıyla Türkiye'de henüz kuluçka döneminde olarak nitelendirilebilecek sosyal inovasyon faaliyetlerinin sürdürülebilir olmasında ve ülke genelinde tabana yayılmasında devlet ve yerel yönetimler katalizör rolü üstlenerek sosyal inovasyonun kurumsallaşmasında öncü, uygulayıcı, kaynak sağlayıcı ve düzenleyici gibi destekleyici fonksiyonlar icra edebilir. Nitekim Türkiye'de sosyal politika bağlamında kamunun sahiplendiği ve bizzat kendisinin uyguladığı ve desteklediği sosyal inovasyon örnekleri ilk defa bu çalışma ile bir araya getirilmiştir. Bu uygulamalar “sosyal inovasyon için politikalar” olabileceği gibi “sosyal inovasyon olarak politikalar” da olabilmektedir.

Sınırlı sayıdaki görüşmecinin genelde inovasyonun özelde ise sosyal inovasyonun gelişmesi noktasında devletin “gölge etmemesi” ve yalnızca düzenleme ve denetlemede rol alması gerektiğini belirtirken ekseriyatı sosyal alana ilişkin inovatif uygulamaların desteklenmesi ve devletin sosyal inovasyonların uygulama alanına taşınmasında doğrudan ve dolaylı olarak desteklemesi gerektiğinin altını çizmişlerdir. Zira, sosyal inovasyonun Türkiye açısından

sosyal politikanın etkili bir aracı olarak ele alınması gerektiği, bu ve benzeri yeni yaklaşımların gelecekte sosyal politika sahasına zenginlik katacağı düşünülmektedir. Ayrıca toplumsal sorun ve ihtiyaçların giderilmesinde sosyal inovasyon bakış açısı ile devletin öncü rol üstlenerek sosyal politika alanlarına ilişkin gelişen bu trendleri iyi koordine etmesi, denetlemesi ve düzenlemesi gerektiği vurgulanmaktadır. Türkiye bağlamında Borzaga ve Bodini'nin (2012) önerdiği devletin bizzat destekleyeceği “yalın sosyal inovasyonlar” ile “ekonomik açıdan sürdürülebilir sosyal inovasyonlar” olmak üzere ikili bir politika çizgisi takibi değerlendirilebilir.

Literatürdeki mevcut çalışmalar, önemli ulusal ihtiyaç ve sorunları çözmede tek bir organizasyon, kurum ve/veya sektör yeterli olmadığını işaret etmektedir. Kurumlar arası ve/veya sektörler arası işbirlikleri sayesinde mevcut soruna ilişkin üretilen en iyi çözümü ülke genelinde ve kurumlarda yaygınlaştırmak, beşerî ve mali kaynakları daha etkili kullanmayı gerektirmektedir. Böylelikle, belli standartlarda sunulan bu hizmetlerle “eşitlik” ilkesine uygun hareket edilmiş olunacaktır. Diğer taraftan, Türkiye'de sosyal politika bağlamında çalışma kapsamında ele alınan uygulama örnekleri gibi daha birçok sosyal inovatif uygulamalara ve yaklaşımlara ihtiyaç olduğu vurgulanmaktadır.

6.2 Öneriler

Bu çalışmada, daha öncede ifade edildiği üzere devletin sosyal inovasyonun oluşmasından uygulanması ve değerlendirilmesi süreçlerinde etkin bir role sahip olduğu varsayımından hareket edilmiş ve değerlendirmeler bu minvalde yapılmıştır. Nitekim alan çalışması kapsamında da hem kamu hem de kamu dışı inovatif faaliyetlerin gerçekleşmesi çoğunlukla devletin (dahası yasa koyucu ve karar alıcıların) sahiplenmesi yoluyla mümkün olduğu vurgulanmıştır. Bu doğrultuda, sosyal inovasyon konsepti sosyal ve insani kalkınma düzeyinin arttırılmasında devlet tarafından kullanılacak bir araç olarak görülebileceği düşünülmektedir.

Araştırma çerçevesinde yapılan nitel çalışmada ortaya çıkan bulgular ışığında, Türkiye'de devletin sosyal inovasyonun desteklenmesi konusunda nasıl bir yol izleyeceğine dair genel bir öneri seti sunulmaktadır.

- Sosyal inovasyonun Türkiye'nin dinamiklerine uygun olarak mali ve yasal çerçevesinin belirlenmesi gerekmektedir.
- Sosyal inovasyonu ölçme ve değerlendirme konusunda alana özgü yeni metotlar geliştirilmelidir.
- Türkiye'de sosyal inovasyonu içerecek şekilde bir inovasyon politikasının yapılandırılması politika strateji ve eylem planlarına dâhil edilmesi gerekmektedir.
- Yerelde var olan sorunları anlama ve çözmeye etkili bir araç olabilecek yenilikçi bölgesel eylem planlarının hazırlanıp hayata geçirilmelidir.
- Sosyal inovasyonun desteklenmesinde bürokrasiden çok siyasa yapıcılara görevler düşmektedir.
- Sosyal inovasyonun desteklenmesinde devlet finansal kaynak sağlamalıdır.
- Piyasa altyapısını ve kapasitesini kurmak, sosyal inovasyona finansal kaynak sağlamada özel sermayeyi motive etmek ve yönlendirmek gerekmektedir.
- Türkiye'de sosyal inovasyonu destekleme ve geliştirmede yerel yönetimlerin rolü değerlendirilmelidir.
- Türkiye'de sosyal girişimlerin kapasitesi artırılmalıdır. Yenilikçi kamu satın alımı bu bakımdan önemli bir araçtır.
- Online kanalları kullanarak maksimum etki oluşturmak için dijital sosyal inovasyonunun gelişmesine dönük düzenlemeler yapılmalıdır.
- Sosyal inovasyonları anlamada, analiz etmede ve yeni fikirlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlayacak araştırma ve inovasyon desteği sunulmalıdır, mevcut kaynakların ise görünürlüğü artırılmalıdır.
- Üniversitelerin sosyal alana ilişkin inovasyon kapasitelerinin artırılması ve işbirliklerinin geliştirilmesi gerekmektedir.

Bir sonraki başlıkta yukarıdaki temel öneriler çerçevesinde devletin üstleneceği roller somut bazı mekanizmalar üzerinden tartışılmaktadır. Bu bağlamda ilk olarak devletin sosyal inovasyonu destekleme mekanizmalarına genel bir giriş yapılmış, ardından ise Türkiye'de devletin üsteneceği rollere dair bazı öneriler sunulmuştur.

Sosyal İnovasyonu Destekleme Mekanizmaları: Genel Bakış

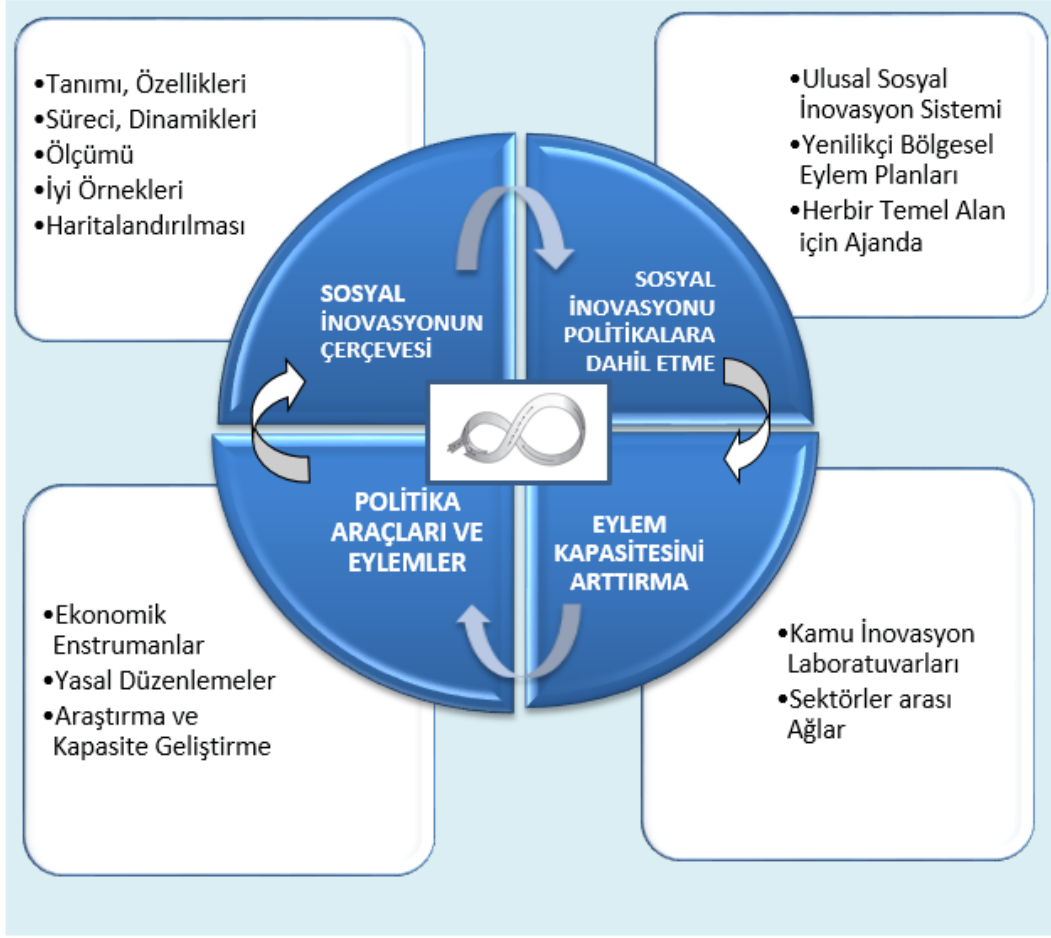
Günümüzde devletlerin toplumsal talepleri karşılama ve içinde buldukları sorunlarla baş etmede inovatif yollar arama gayretinde olduğu belirtilmişti. Bu noktada kamunun diğer

sektörler ile sinerji oluşturmada olumlu etkisine vurgu yapılmış ve sosyal inovasyonun gelişmesinde önemli bir potansiyeli barındırdığı (Moulaert & Nussbaumer, 2005; Novy, Swiatek, & Moulaert, 2012) dile getirilmiştir.

İngiltere’de yapılan bir araştırmada devletin sosyal değer yaratan ve özellikle sosyal girişimlerin önemli ölçüde rol oynayabileceği sosyal inovasyon çerçevesine ihtiyaç duyduğu belirtilmektedir (Leadbeater, 2007). Gelişmiş ülkelerde daha çok tabansal olarak ortaya çıkan sosyal inovasyon süreçlerinde diğer sektörlerle birlikte devletin de paydaş olarak yer aldığı bir diğer ifadeyle sahiplendiği ve desteklediği görülmektedir. Türkiye’de henüz gelişmekte olan sosyal inovasyon alanının karar alıcılar ve yasa koyucular tarafından üzerinde daha fazla düşünülmesi ve kamu politikalarının bu bakış açısı ile düzenlenmesi önemlidir. Zira bu çalışma, kemikleşmiş toplumsal sorunlara çözüm üreten sosyal inovasyonların desteklenmesinde kamu politikalarının önemine vurgu yapmaktadır. Kamu politikaları halka hizmet etmek amacıyla siyasi süreç tarafından seçilen somut eylemler (P. John, 2013) şeklinde tanımlanmaktadır.

Türkiye açısından bakıldığında gelişmiş ülkelerden farklı olarak sosyal inovasyonların gelişmesinden, uygulanması ve yayılması aşamalarında devletin uygulayıcı ve destekleyici sıfatıyla daha etkin rol üstlenmesi gerektiği bu çalışmanın ana çerçevesini oluşturmaktadır. Zira mevcut paradigmanın inovasyona direnci, yapısal kısıtlar, sosyal inovasyona dönük yasal ve mali mevzuat eksikliği gibi konularda daha atılacak birçok adım olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla hem kamunu kendi içinde yapacağı yenilikler hem de diğer sektörlerin daha inovatif olmalarına zemin hazırlayacak ve kapasitelerini arttıracak mekanizmaların devreye sokularak sosyal inovasyon ekosistemini oluşturması oldukça önemlidir.

SOSYAL İNOVASYON EKOSİSTEMİ

KAPASİTE ARTTIRIMI/GÜÇLENDİRME

Şekil 12 Türkiye için sosyal inovasyon yol haritası

Şekil 12’de Türkiye’de devletin sosyal inovasyon ekosistemini oluşturma da temel alabileceği bir yol haritası önerilmektedir. Bu çerçevede öncelikle yapılması gereken Türkiye özelinde sosyal inovasyon tanımının yapılması; mevcut tanımlamalar, araştırmalar ve dünyadaki başarılı örneklerden faydalanılarak sosyal inovasyonun bilinirliğinin artırılması önem taşımaktadır. Böylelikle hem uygulayıcıların hem de yararlanıcıların sosyal inovasyona ve uygulamalarına dönük farkındalığının artırılması sağlanmış olacaktır.

Bununla birlikte sosyal inovatif uygulamaların bir konsept altında birleştirilmesi devlette dâhil sosyal inovasyon yapan ve/veya yapacak kuruluşların devam eden sosyal değişimlere “smart, sürdürülebilir ve içermeci büyüme” yoluyla bireyleri güçlendirecek daha etkin çözümler üretmesine imkân verebilir (El-Haddadeh, Irani, Millard, & Schröder, 2014). Bu

nedenle bir ülkede ya da bölgede öncelikle sosyal inovasyonun ana çizgisinin ve analitik çerçevesinin oluşturulması gerekmektedir. Oluşturulan çerçeve ise Sİ alanındaki örneklerle rehberlik edecek ve onların nasıl bir yapıda meydana getirileceğine dair fikir sunacaktır. Keza bu yaklaşım ülkenin sahip olduğu kültür, din, ahlak, refah rejimleri, politik sistem vb. bağlamsal yönlerine alan bırakacaktır. Bu çerçevede Si'nin tiplerini, dokusunu, başarılı örneklerini gün yüzüne çıkararak yayılması için net saptamalarda ve tavsiyelerde bulunmak; Sİ'ye dair gelecek perspektifini geliştirmek önem taşımaktadır. Türkiye'deki mevcut sosyal inovasyon çözümlerinin bu konsept altında birleştirilmesi ve bir araya getirilmesi, gelecekte hayata geçirilecek uygulamalara temel teşkil edecek bilgi birikiminin oluşması ve işlevselliğin artmasına katkı sunacaktır.

İkinci olarak devlet, sosyal inovasyon bakış açısını bazı alanlar öncelenecek politikalarına dâhil etmesidir. Sözelimi politika stratejilerinde sosyal inovasyon konseptinin kullanılması bireylerin yaşam düzeylerini arttıracak inovatif pratiklerin desteklenmesi ve hız kazanmasına yardımcı olabilir. Bir başka ifade ile sosyal inovasyonu içerecek şekilde bir inovasyon politikasının yapılandırılması, her bir temel sosyal alan için sosyal inovasyon yaklaşımını içerecek ajandaların oluşturulması, yenilikçi bölgesel eylem planlarının hazırlanıp hayata geçirilmesi hususunda devletin bütüncül bir politika geliştirilmesi önerilmektedir.

Önerilen bir diğer nokta ise Türkiye özelinde kurulacak kamu inovasyon laboratuvarları vasıtasıyla sosyal inovasyonunu odağına alması, hem kamuda kurumlar arası hem de kamu dışında sektörler arası ağları kurmak suretiyle kendi eylem kapasitesini arttırması hususudur. Bu noktada devletin ne tür politika araçları ve eylemler geliştireceği önem kazanmaktadır.

Diğer taraftan, zikredilen tüm süreçlerin durağan olmadığı sürekli bir değişimi ve yenilenmeyi gerekli kıldığı ve tekrarlayan bir döngüyü ifade ettiği gözlerden kaçmamalıdır. Ezio Manzini'ye göre tüm başarılı yenilikler “muazzam bir yıkıcı başlangıç”tan “yeni normal” olan olgunluk aşamasına doğru hareket etmektedirler (Manzini, 2016). Bu yaklaşım gereğince uygulamaya konulan bir yenilik, belli bir zaman sonra normalleşmekte; değişen ve gelişen yapılarla birlikte bir başka yeniliğe ihtiyaç hissedilmektedir. Örneğin yüzyıllar önce kurulan ilk üniversiteler zamanının sosyal inovasyonu iken artık klasik bir uygulama olarak görülmekte, günümüzde üniversitelerin fonksiyonları tartışılmaktadır. Bu minvalde mekândan ve zamandan bağımsız alternatif yeni öğrenme metotları ve süreçleri

geliştirilmektedir. Ezio Manzini'nin bu bakış açısı, dirençlilik teorisinin ve adaptif döngünün temelinde yatan sonsuzluk döngüsü fikri ile birebir örtüşmektedir.

Sosyal inovasyonu inovasyon kavramında olduğu gibi genel geçer bir tanım ile standardize etmenin, dinamik bir kavram olan sosyal inovasyonun içeriğini ve uygulama alanını kısıtlayabileceği göz ardı edilmemelidir. Bu doğrultuda sosyal kalkınma ve sosyal refahı tesis etme çerçevesinde belirlenecek sosyal inovasyon stratejisi ve uygulamaları, zamansal ve durumsal etkileri göz önüne alınarak belirlenmesi ve yürütülmesi önemlidir. Daha önce ifade edildiği üzere üniversiteler, ilk ortaya çıktığı zamanda birer sosyal inovasyon olarak ele alınırken artık işlevsellikleri sorgulanmakta, geleneksel üniversite yaklaşımı yerine üçüncü nesil üniversite ve eğitim yaklaşımı tartışılmaktadır. Bu durum, mevcut sistemdeki uygulamaların ve alışılmış sistemlerin büyük ölçüde dönüştürülmesi ve güncellenmesi gerçeğini ortaya koymaktadır. Yine pek çok ülkede başarılı bir yoksullukla mücadele yöntemi olarak yaygınlaşan mikrokredi uygulamasının bazı ülkelerde zamanla yoksulluğu daha da derinleştiren bir hâl alma riski, sosyal inovatif olan bu uygulamaların ülkelerin ekonomik, sosyal ve kültürel nitelikleri de göz önünde bulundurularak yeniden düşünülmesi ve tasarlanması ihtiyacını ortaya koymaktadır. Bu ve benzeri tıkanıklık durumlarında dirençlilik bakış açısı baz alınarak döneminin yaratıcı inovasyonu olan diğer taraftan ise sistematik bir çözüm sunma becerisini artık kaybetmiş inovasyonların yeniden tasarlanması ve başka bir yeninin ortaya çıkması söz konusu olabilmektedir.

Yukarıdaki örnekler göstermektedir ki, bir dönemin oldukça yeni ve “yaratıcı” uygulaması zamanla başka bir dönemin değiştirilmesi ve yeni şartlara göre dönüştürülmesi gereken köhnemiş bir uygulamaya dönüşebilmektedir. Bu sebeple sürekli bir yenilenmeyi ve değişimi zorunlu kılan sosyal inovasyon kavramı zamansal ve durumsal boyutu ile birlikte ele alınmalı ve değişen ve gelişen ihtiyaçlara göre esnek bakış açısıyla yeniden tanımlanmalıdır.

Çalışma kapsamında devletin, bu bakış açısı ile sosyal inovasyonun çerçevesini yatay (farklı toplumsal ihtiyaç alanlarında kamuda) ve dikey (ulusal ve bölgesel ve yerel) bazda değerlendirmeli ve politikalarına yerleştirmesi gerekmektedir. Dirençlilik ve adaptif döngü bakış açısıyla sosyal inovasyonun teorik ve kavramsal çerçevedeki gelişmeleri takip ederek Türkiye'nin politik, kültürel ve sosyal dokusuna uygun bir çerçeve oluşturmak; ihtiyaç duyulduğunda onu yeniden tasarlamak sosyal inovasyonun ana çizgisini oluşturan temel

noktalardan biridir. Buradaki en önemli husus, mevcut paradigmalara karmaşık problemleri çözmeye eksik kaldığından hareketle, toplumsal refah ve esenliğin artırılmasında yeni bir bakış açısının ortaya konulması gerektiği, bunun da sosyal inovasyon yaklaşımı ile mümkün olduğu savıdır.

6.2.1 İnovasyon politikasının sosyal inovasyonu içerecek şekilde yapılandırılması

Türkiye’de sağlık, sosyal koruma, eğitim vb. alanlarda kayda değer ilerleme iyileştirme sağlanmasına rağmen hizmet dizaynına ilişkin merkezî düzeyde halen ciddi aksaklıklar yaşanmaktadır. Pek çok karmaşık problemin çözümü için üretilen politika ve projeler kamunun farklı kademelerince finanse edilmekte ve her kademe kendi gelişimine odaklanmakta ve diğer tarafın gelişimini göz ardı edebilmektedir. Bu durum hem insan kaynağı hem de finansal kaynaklar bakımından mükerrerliklerin ortaya çıkmasına ve gösterilen çabadan daha az verim alınmasına neden olmaktadır.

Mevcut tecrübeler göstermiştir ki önemli ulusal ihtiyaçlarımız ve sorunlarımızı çözmeye tek bir organizasyon, kurum ve/veya sektör yeterli değildir. Kurumlar arası veya sektörler arası işbirlikleri sayesinde mevcut soruna ilişkin üretilen en iyi çözümü ülke genelinde ve kurumlarda yaygınlaştırmak, beşerî ve finansal kaynakları daha etkili kullanmayı gerektirmektedir. Böylelikle belli standartlarda sunulan bu hizmetlerle “eşitlik” ilkesine uygun hareket edilmiş olunacaktır.

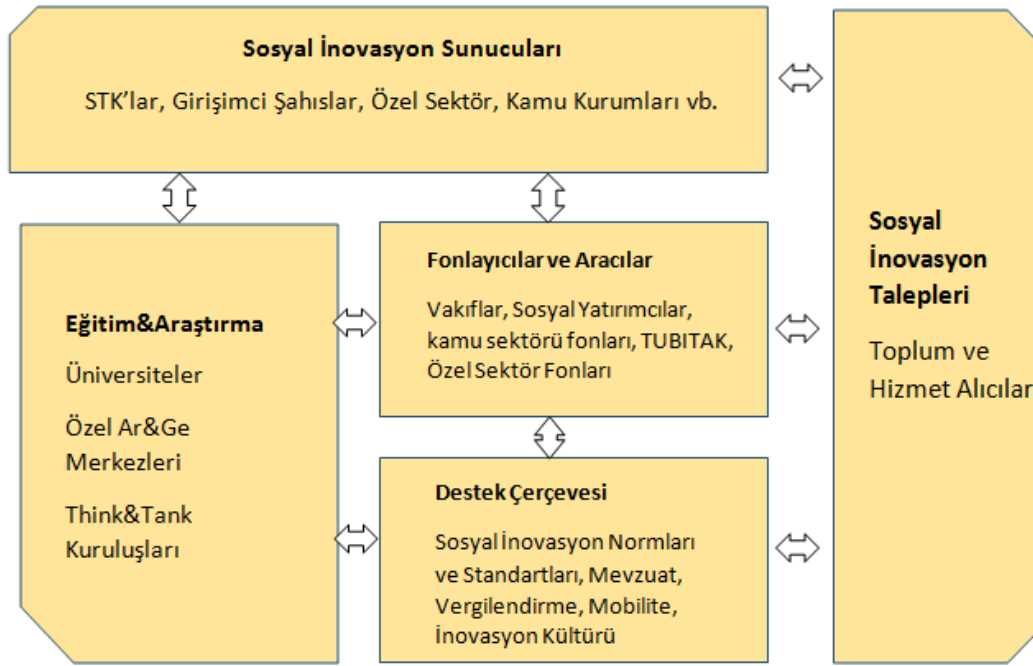
Türkiye’de inovasyon (yenilik); Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu (BTYK) raporlarında “Sosyal ve ekonomik ihtiyaçlara cevap verebilen mevcut pazarlara başarı ile sunulabilecek ya da yeni pazarlar yaratabilecek; yeni bir ürün ya da mal, hizmet, uygulama, yöntem veya iş modeli fikri ile oluşturulan süreçleri ve süreçlerin neticelerini” ifade etmektedir (Tübitak Raporu, 2015, s.8). Bu tanımlamada her ne kadar sosyal ihtiyaçlardan söz edilse de sosyal alandaki inovasyonların öncelenmediği, buna karşın çoğunlukla teknolojik ve ticari inovasyonların ve girişimlerin öncelikli alan olarak ele alındığı görülmektedir.

2011-2016 yıllarını kapsayan Ulusal Bilim, Teknoloji ve Yenilik Stratejisi (UBTYS) 2016 Yılı Eylem Planı, toplumda bilim ve teknoloji kültürünün yaygınlaştırılması ve bu alanda insan kaynağının yetiştirilmesi hususunda koyulan hedeflerin (üniversitelerde ve örgün eğitimde girişimcilik kültürünün yaygınlaştırılması amacıyla eğitimlerin verilmesi, bu

eğitimleri yapacak kişilerin eğitilmesi, girişimci ve yenilikçi üniversite endekslerinin oluşturulması vb.) sosyal boyutu olmakla birlikte vurgunun sadece teknoloji ve bilim konularına dönük yapılması, yapılan bu yeniliklerin sosyal boyutunun ehemmiyetinin anlaşılmasını ve dikkate alınmasını güçleştirmektedir (Tübitak Eylem Planı, 2016).

Gelişmiş ülkelerin birçoğunda inovasyon politikaları, sosyal inovasyon bakış açısı ile şekillenmektedir. Örnek olarak Hollanda Bilim ve Teknoloji Politikaları Danışma Kurulu sosyal inovasyonu, modern birey ve organizasyonlar için sosyal sorunlara yenilikçi çözümler sunacak girişimleri tanımlayan çatı bir terim olarak ele almaktadır. Yine Finlandiya’da sosyal inovasyon kavramı 1990’lı yıllarda kullanılmaya başlansa da ilk defa Araştırma ve Yenilik Konseyi tarafından hazırlanan raporda yer verilmiştir. Zira anılan raporda teknolojik yeniliklerin dışında farklı düzeylerde sosyal boyutu olan inovasyonların olduğunu vurgulamak amaçlanmıştır. Sosyal inovasyonun ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde gündemde olduğu Polonya’da AB Ufuk 2020 Stratejisi doğrultusunda geliştiği söylenebilir. Nitekim 2012 yılında İsveç Araştırma ve Geliştirme Ulusal Merkezi’nin (NCBR) yürüttüğü “Sosyal İnovasyon” programı kapsamında kavram “belirli bir sosyal grup içinde sosyal ihtiyaçlara cevap veren ve sürekli aynı zamanda kalıcı bir değişimi sağlayan çözümler” şeklinde tanımlanmaktadır (Bassi, Ecchia,& Guerra, 2016, s.11). Bu çözümler tipik sosyal sorunlara sıra dışı çözümler getirecek yenilikçi ürün, hizmet ve süreçleri ile ilgili olabilir.

Yukarıdaki örneklerden görüldüğü üzere bazı ülkelerde sosyal inovasyon bakış açısı, kamu ve siyasa yapıcılarının ilgisini çekmenin ötesine geçmiş, ülkelerin strateji ve eylem planlarında yer almaya başlamıştır. İnovasyonun sosyal boyutunun artan öneminden hareketle Türkiye’de son on beş yılda atılan yenilikçi politikaların sosyal inovasyon bakış açısı ile yeniden revize edilmesi ve tasarlanması önem taşımaktadır.

Şekil 13 Ulusal sosyal inovasyon sistemi

("Social Innovation for Public Service Excellence." Tucker, S., 2010, *UNDP Global Centre for Public Service Excellence* kitabından uyarlanmıştır. Telif hakkı UNDP'ye aittir.)

Devletler sosyal yenilik potansiyelini, bireysel sosyal yenilik projeleri desteğinin ötesine taşıyarak ulusal inovasyon stratejilerine sosyal inovasyonu entegre ederek ulusal düzeyde sosyal inovasyon sisteminin oluşmasında öncü rol üstlenebilirler. Bu bağlamda, UNDP Küresel Kamu Hizmetleri Merkezi tarafından 2014 yılında geliştirilen Ulusal Sosyal İnovasyon Sistemi ve Eylem Planı sosyal inovatif uygulamaları desteklemede ve kapasitelerinin artırılmasında diğer ülkelere örnek teşkil edebilir.

Sosyal inovasyonlar devletin kendisi tarafından gerçekleştirileceği gibi inovatif fikirleri, insanları ve kaynakları bir araya getirebilecek aracı kurumları da sürece dâhil etmesiyle sosyal inovasyon süreçlerini daha etkin ve smart bir şekilde yürütülebilir veya destekleyebilir. Araçlar ve fon sağlayıcılardan kasıt, inovatif fikirleri olan bireyleri kaynaklarla buluşturan bireyler, kurumlar (kamu kurumları, vakıflar, özel sektör temsilcileri vb.), ağlar ve yenilikçi fikirlerin gelişmesini destekleyecek mekânlar ve ortamlardır.

Diğer taraftan, yenilikçi fikirleri gerçekleştirme alanına koymak ve uygulamak için gereken teknik desteklerde devlet, öncü rol üstlense de aracı kurumlar kapasite gelişimi ve güçlendirmede daha etkin bir konumda olabilmektedirler. Dolayısıyla devletler, aracı

kurumların her birinin farklı güçlü yönlerini dikkate alarak kimin nasıl bir rol üstlenebileceğini tayin etmeli ve bu doğrultuda sektörler arası işbirliğini güçlendirecek mekanizmalar geliştirmelidir (Tucker, 2014).

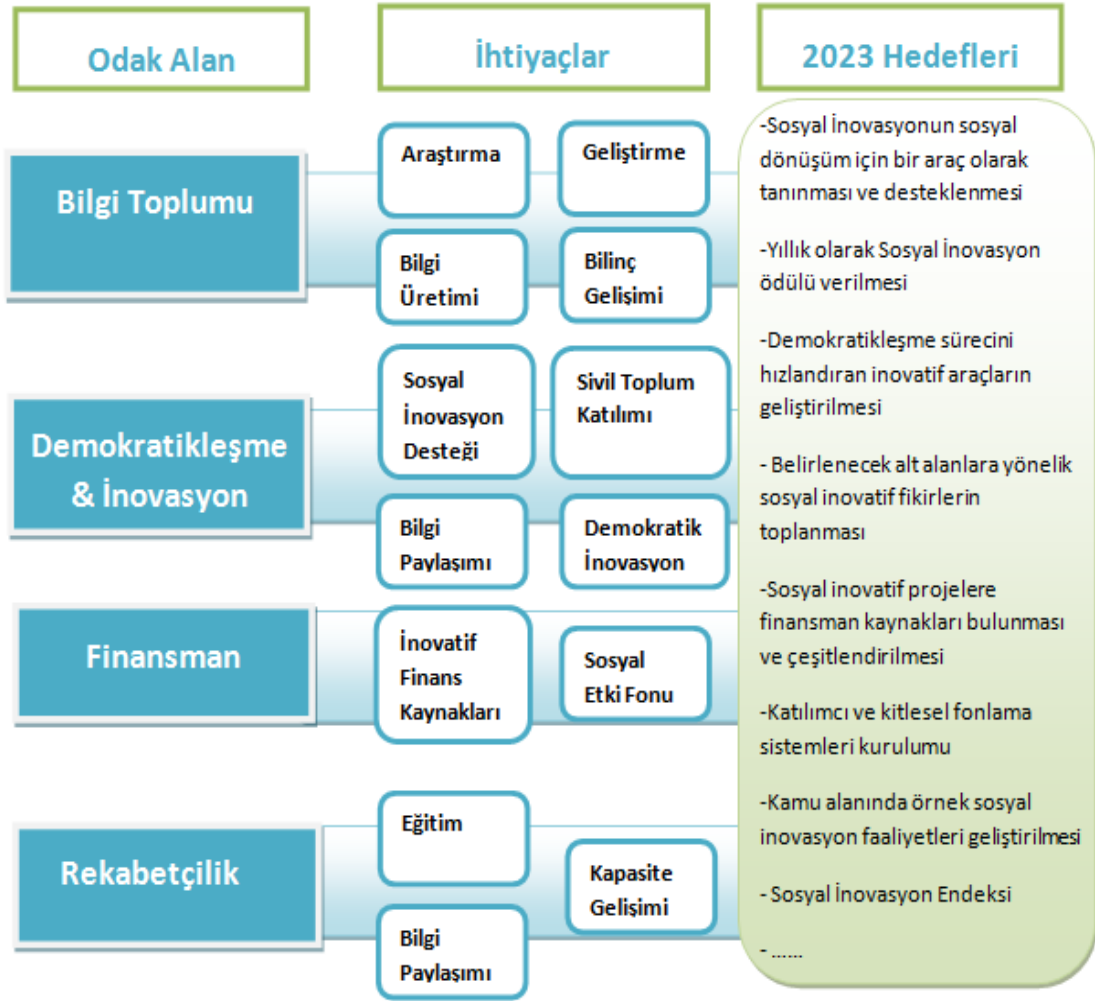
Kısaca sosyal inovasyon potansiyelinden maksimum derecede istifade edebilmek için bireysel sosyal inovasyon projelerinin desteklenmesinin ötesine geçilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda devletler sosyal inovasyonu ulusal sistemlerine entegre ederek, onu başından sonuna kadar her yönüyle destekleyecek altyapının oluşturmasını sağlayabilirler. Zira sistem odaklı yaklaşım olmaksızın sosyal inovasyonu destekleyecek özel girişimlere sisteminin diğer bölgelerindeki zayıflıklar mani olacaktır. Örneğin finansal olarak desteklenen çok güzel bir fikrin takip desteği olmadığında bir süre sonra bocalanacak veya başarısız olunacaktır. Bu nedenle Türkiye’de de bütüncül ve sistematik bir bakış açısı sunacak ulusal sosyal inovasyon sistemine ihtiyaç vardır.

6.2.2 Her bir temel sosyal alan için sosyal inovasyon yaklaşımını içerecek ajanda oluşturma

Sosyal refah düzeyinin artırılmasında Türkiye’nin odaklanacağı öncelikli alanlar, bu alanlarda ihtiyaç duyulan inovatif faaliyetler kalkınma hedefleri doğrultusunda ortaya konulabilir. Bu kapsamda her bir temel sosyal alan için ajandaların oluşturulması ve kullanılacak enstrümanların belirlenmesi önem taşımaktadır. Alan araştırması ile elde edilen veriler de devletin kendini geliştirmesi ve Türkiye’nin karşı karşıya kaldığı toplumsal sorun ve ihtiyaçların giderilmesine dönük temel alanların belirlenmesi yönündedir.

Şekil 14’te bahsedilen odak alanların (bilgi toplumu, demokratikleşme ve inovasyon, finansman, rekabetçilik vb.) ve her bir alana ilişkin ihtiyaçların (Ar-Ge, bilgi üretimi, farkındalık, STK’ların karar alma süreçlerine katılımı, sosyal inovasyon desteği, inovatif finans kaynakları, bilgi paylaşımı, kapasite gelişimi, eğitim vb.) belirlenmesi, kalkınma hedefleri doğrultusunda nasıl bir vizyonun benimsenebileceği hususlarında fikir vermesi bakımında önemlidir. Dolayısıyla aşağıdaki şekilde belirlenen ihtiyaçlara dönük gelecek vizyonunun, sistematik bir şekilde ortaya konması (sosyal inovasyonun bir araç olarak tanınması ve desteklenmesi, yıllık sosyal inovasyon ödüllерinin verilmesi, demokratikleşme süreçlerini hızlandıracak inovatif araçların geliştirilmesi, sosyal inovatif projelere finansman kaynaklarının bulunması ve çeşitlendirilmesi, katılımcı ve kitlesel fonlama sistemlerinin

kurulması, kamu alanında örnek sosyal inovatif uygulamaların geliştirilmesi, Türkiye Sosyal İnovasyon Endeksinin oluşturulması vb.), Türkiye’de politikaların oluşturulması ve politika yapım sürecinde sosyal inovasyon ve sosyal girişimcilik hususunda nasıl bir yol izleneceği ile ilgili önerilerden sadece birkaçıdır.

Şekil 14 Sosyal inovasyon, odak ve temel ihtiyaç alanları

Sektörel bazda bakıldığında girişimcilik ile ilgili kavramların bazı ülkelerde hem parti ve hem de devlet programlarında tüm sektörler hitap edecek şekilde kullanıldığı görülmektedir. İnovasyon ile ilgili kavramların ise tüm sektörleri içermesine karşın katkı değeri yüksek jenerik teknolojiler olarak nitelendirilen biyoteknoloji, nanoteknoloji, mekatronik, yazılım ve genetik gibi alanlar için daha fazla kullanıldığı, bu alanlara vurgu yapıldığı görülmektedir. Böylesine önemli olan girişimcilik ve inovasyon konularının siyasi parti ve hükümetler tarafından da dikkate alınarak daha fazla politika üretmeleri gerektiği

dile getirilmektedir. Oluşturulacak politikaların bilimsel verilerden yararlanılarak üretilmesi, politikaların gerçekçiliği ve sonuç odaklı olmaları bakımından daha yararlı olacağı da ayrıca vurgulanmaktadır (Esen & Çetin, 2012). Nitekim dünya genelinde yaygınlaşan kamu laboratuvarlarının geliştirdikleri sosyal inovasyon çözümlerini ve politikalarını, kanıta dayalı veriler ışığında oluşturdukları değerlendirilmektedir.

Yukarıda sosyal inovasyonun bahse konu temel alanlarda nasıl desteklenebileceği hususunda konulacak hedeflerin sektörel bazda oluşturulabileceği gibi alt alanlara bölünerek ayrıntılandırılması ve şekillendirilmesi söz konusu olabilir.

6.2.3 Yenilikçi bölgesel eylem planlarının hazırlanıp hayata geçirilmesi

Pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de uygulanan bölgesel politikaların uzun dönemli sonuçları, bölgeler arasındaki eşitsizliklerin önemli ölçüde azaltılmadığını göstermiştir. Zira her bölgenin fiziki ve kültürel yapısı, kaynakları, dinamikleri ve sınırlılıkları bir başka deyişle gereksinimleri ve bunlar karşısında kullanacakları enstrümanları farklıdır. Dolayısıyla da bölgeye özgü sorun ve ihtiyaç alanlarını öncelemek, bu minvalde yerele uygun çözüm üretmek için sosyal inovasyon yaklaşımı ile bölgeye özgü eylem planlarının hazırlanıp hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Öte yandan, 1980’lerden itibaren küresel ekonomik gelişmeler ve ülkelerin pek çoğunda yaşanan bütçe sınırlılıkları, bölgesel programlar için eskisi kadar kaynak ayırma imkânını güçleştirmektedir. Ayrıca daha önceki dönemde uygulanan bölgesel politikaların yeterince etkili olmayan sonuçları da dikkate alınarak bölgesel kalkınma için yeni tartışmalar gündeme gelmeye başlamıştır. Bu kapsamda bölgesel kalkınmanın yukarıdan aşağıya doğru devlet tarafından şekillendirilmesi yerine; aşağıdan yukarı ve yerel grupların katılımı ile daha geniş kapsamlı bölgesel gelişim stratejilerinin dizaynı ile bölgesel rekabetçiliğin artırılması yönünde eğilimler ağırlık kazanmaya başlamıştır. Bu eğilim aynı zamanda, bölgesel gelişimin dışsal müdahaleler yerine, bölgenin potansiyel ve yeteneklerinin ortaya çıkarılması ve yenilik odaklı yapısının teşvik edilmesi anlamına gelmektedir.

1990’lardan sonra içsel büyüme modeline dayanan ve bölgesel kalkınmanın yerelin potansiyeline bağlı olduğu görüşü (Dedeoğlu ve Seresen 2011) yeni bölgesel gelişme yaklaşımlarını ortaya çıkarmıştır. Bu yaklaşımda yenilikçilik, öğrenme, insan sermayesi,

sosyal sermaye ve ağ ilişkileri unsurları bölgesel gelişmenin ve bölgesel rekabetçiliğinin temel belirleyicileri hâline gelmiştir. Bahse konu yerel ve bölgesel potansiyelin inovatif yollarla değerlendirilmesi için devletin, sosyal inovatif yöntemleri eylem planlarına dâhil etmesi, böylelikle yerel manada sosyal ve ekonomik gelişimi hızlandıracak bir araç olarak kullanması gerektiği dile getirilmektedir.

Türkiye'nin kalkınma planları doğrultusunda sosyal inovasyonun niçin gerekli olduğu hususuna önceki bölümlerde değinilmişti. Ancak hâlihazırda ulusal inovasyon sisteminde sosyal alandaki inovasyonlara ilişkin herhangi bir değerlendirme yapılmadığı görülmektedir. Nitekim Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu'nun 2011 yılında gerçekleştirdiği toplantısında Ulusal Yenilik Sistemi 2023 Yılı Hedefleri [2011/101] başlığı altında dört ana hedef belirlenmiş, bahsi geçen hedeflerde yeniliğin toplumsal fayda sağlayacak sosyal yönü ne yazık ki ele alınmamıştır (Ulusal Yenilik Planı, 2016).

Diğer taraftan, söz konusu ulusal inovasyon sistemi politikasının sosyal alandaki yenilikleri de içerecek şekilde yeniden yapılandırılması ihtiyacı bulunmaktadır. Zira bütüncül bir yaklaşımı gerektiren sosyal inovasyonun politika dizaynında bir araç olarak kullanılabileceği ortamın yaratılması ve harekete geçirici bir gücün (*task force*) güvenli bir liman olan devlet eliyle oluşturulması önem taşımaktadır. Bu noktada, Türkiye'nin kalkınma planlarını gerçekleştirmede ve gelecek hedeflerine ulaşmada kendi eylem kapasitesini inovatif bir yolla arttıracak bazı öneriler ile birlikte Türkiye'de sosyal inovasyon çözümlerini destekleyecek finansal ve finansal olmayan kaynaklara ilerleyen bölümlerde değinilmektedir.

6.2.4 Sosyal inovasyonu ölçme ve değerlendirme

Türkiye özelinde devletin etkin bir sosyal inovasyon desteği verebilmesi için sosyal inovasyonun ülke için hem ulusal hem de bölgesel ve yerel açıdan ne anlama geldiğinin somut bir biçimde anlaşılması gerektiği belirtilmiş, sonrasında ise sosyal inovasyonun ölçümüne ilişkin makro ve mikro düzeyde metotların geliştirilmesi ihtiyacı vurgulanmıştır.

Hâlihazırda sosyal inovasyonun ölçümünde tek bir yolun veya modelin olmadığını, dolayısıyla ülkelerin “sosyal etki”yi ölçmek amacıyla çeşitli ölçüm modelleri geliştirdikleri ele alınmıştı. Bu kapsamda Türkiye'de “sosyal inovasyon veri bankası”nın oluşturulması, daha sonra yapılacak ölçümler için önemli bir mihenk taşı olacaktır. Böylelikle oluşturulan

veri bankası, hangi alanlarda hangi sosyal inovasyon çeşitlerinin ne tür etkiler yarattıklarının araştırılmasında başlangıç noktası olarak işlev görebilecektir. Daha sonraki adımda ise alanlara özel birtakım farklı ölçüm tekniklerinin geliştirilmesi ve zamansal açıdan ölçülmesi hususları üzerinde durulabilir. Zira Türkiye özelinde yeni bir kavram olarak karşımızda duran sosyal inovasyonun taşıdığı anlamın ve kapsadığı alanların kesin çizgiler ile belirlenemediği bir ortamda, bahsedilen inovasyonun sosyal etkisinin ölçümü kolay olmayacaktır.

Diğer taraftan sosyal girişimcilik konusunda atılacak resmî adımlar ve oluşturulacak yeni bir şirket formatı sonrasında, sosyal girişimlerin maliyet-etki açısından değerlendirilmesi ve ölçülmesi, diğer sosyal inovasyon çeşitlerine göre daha az çetrefilli olacaktır. Özellikle az kazanç getiren ve sosyal bir ihtiyaca da cevap verecek alanlar özel sektör tarafından pek ilgi görmeyebilir. Bu durumda girişimcileri bu alanlara yönlendirecek vergi teşvikleri ile birlikte yeni örgütsel formun mevzuatı da belirlenerek elde edilen karın bir kısmı yine sosyal bir amaç için kullanılması sağlanmış olacaktır. Bu konuda, AB ülkelerinin sosyal inovasyonun ölçümüne dair geliştirdikleri makro ve mikro modeller ve endeksler *benchmarking* olarak incelenebilir.

Sonuç olarak sosyal etkinin gerçek manada ölçülebilirliği zor olsa da dikkate alınması gereken nokta şudur: Eğer daha objektif bir ölçüm hedefleniyorsa uygulanan politikaların değerlendirmesi aşamasında istatistiksel verilere ek olarak çok çeşitli becerilere, tecrübelere derinlemesine bir içe bakışa ve üst düzey bilgiye ihtiyaç duyulmaktadır. Dye'nın da ifade ettiği gibi "bir kuşun kaç defa kanat çırdığı bilmemiz bir şey ifade etmez; sağlıklı bir değerlendirme yapabilmek için kuşun ne kadar uzağa gittiğini bilmek gereklidir (Dye, 1992). Ayrıca Türkiye'de sosyal inovasyon kamu hizmetleri başta olmak üzere sosyal alana ilişkin tüm politikalarda bir araç olarak kullanılabilmesi için sosyal etkinin ölçümü konusuna yatırım yapılması gerekmektedir.

6.2.5 Kamu sektörü inovasyon laboratuvarının kurulması

Ülkeler son zamanlarda kurdukları ve/veya destekledikleri "laboratuvarlar (kısaca Lab)" ile teorik bilgileri pratiğe dönüştürmek ve karşı karşıya kalınan sosyal problemleri çözmek adına inovatif girişimleri desteklemek için çalışmaktadırlar. Özellikle kamu bünyesinde kurulan söz konusu laboratuvarlar sayesinde bürokrasiyi en aza indirgeyerek hızlı ve pratik

çözümlerin üretilmesi, denenmesi ve analiz edilerek politikalara dönüşebilecek kıvama getirilmesi mümkün olmaktadır. Nitekim daha önce de belirtildiği gibi pek çok ülkede (İngiltere, Finlandiya, Danimarka, ABD, Singapur vb.) devlet liderleri ve siyasa yapıcılara sorunların arka planlarını görmelerini sağlayan çalışmalar gerçekleştiren farklı isimlerde sosyal inovasyon laboratuvarları (Behavioral Insight Team, MindLab, Helsinki DesignLab, Center for Social Innovation and Democratic Governance, Design Thinking Unit vb.) kurulmuştur. Bu noktada gelişen ve değişen trendleri takip etmek ve sosyal kalkınmada arzu edilen ivmeyi yakalamak adına inovatif bakış açısı ile politikaların şekillenmesine destek olabilecek benzer bir yapının veya yapıların kurulması Türkiye açısından önem taşımaktadır. Böylelikle, hem kamuda sosyal inovasyon hedefleri doğrultusunda uygulamaların geliştirilmesi ve duyurulması diğer sektörlerin sosyal inovasyon konusundaki farkındalığını artıracak ve onları bu tür faaliyetlere özendirerek hem de kamunun kendi kapasitesini geliştirmesine katkı sağlayacaktır.

Devletin sosyal alanlarda öngördüğü politikaların dizaynında kamuda sosyal inovasyon laboratuvarının veya birimlerinin kurulması araştırmacıların bir kısmı tarafından da önerilmektedir. Burada politika geliştirme ve uygulama araçlarının sosyal boyutu içerecek şekilde tasarlanmasına yardımcı olacak birim ya da birimlerin nasıl ve nerede kurulacağı önem taşımaktadır. Zira sosyal inovatif yaklaşımlar bazı bakanlıklarda (Sosyal politikalar ve Aile Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, AB Bakanlığı vb.) kilit rol üstlenmesi gerekirken bazılarında ise sınırlı bir role sahiptir.

Etkili bir uygulama için karar vericiler ve/veya kanun koyucuların devletin sosyal inovasyona dönük eylemlerini tüm açıklığı ile belirlemesi, kendi iç kaynaklarını karşılaştırması ve değerlendirmesi gerekmektedir. Bu kapasite ülkelerin spesifik politika ihtiyacı doğrultusunda hâlihazırdaki devlet politikalarını sağlamlaştırarak geliştirilebilmesine veya özel sektör ve diğer gruplarla işbirliği yapacak yeni bir yapının (yeni üst kurul, yeni birim veya müdürlük) kurulmasına olanak sağlayabilir.

Bu bağlamda Kolombiya Sosyal Refah Dairesinin yürüttüğü yenilikçi hizmetler, sosyal inovasyonun kamuda kurumsallaşmasına iyi bir örnek teşkil edebilir. Bu merkezin amacı, birey-devlet arasındaki çatışmadan doğan mağduriyetleri telafi etmek, yoksulluğu azaltmak ve barışı sağlamak gibi hedefleri içeren bir dizi hükümet programlarını yönetmektedir. Kurum aynı zamanda sosyal inovasyon ve sosyal girişimcilik konseptinin daha iyi

anlaşılmasına ve gelişmesine destek olan stratejik bir rol üstlenmektedir. Yine daha önce bahsi geçen ABD Federal Hükümet bünyesindeki merkez, sosyal inovasyonu desteklemek için kamu ve özel sektör faaliyetlerini ve işbirliklerini koordine etme ve fon sağlamanın yanında sosyal girişim ve sosyal inovasyon ile ilgili konularda Başkana politika danışmanlığı yapmaktadır.

Özetle, bütüncül bir politika benimsenmek suretiyle Türkiye’de politikaları yeniden dizayn edecek ve tasarlayacak bir yapı hem kamu hem de potansiyel diğer sosyal inovasyon sunucuları için oldukça gereklidir. Son olarak üzerinde çalışılan yeni anayasa çalışmalarında halkın ve diğer aktörlerin katılımını destekleyecek ve şeffaflığı sağlayacak www.legislationlab.org benzeri sistemlerle Türkiye’de yeni anayasa yapım sürecine katkı sağlanabilir. Böylelikle bir taraftan halkın yasa önerileri sayfada tartışmaya açılmış olacak diğer taraftan ise sistem kapsamında atanan hukuk danışmanları sayesinde hangi yasanın hangi sonuçları doğurabileceği hususlarında halkın bilgilendirilmesi sağlanmış olacaktır.

6.2.6 Sosyal inovasyon paydaşlarının güçlendirilmesi

Daha önce de ifade edildiği üzere sosyal inovasyon, ticari yenilikten firma yeniliğinden, sosyal reformlardan, kamu inovasyonundan, teknolojik ve bilgi inovasyonundan farklı ama aynı zamanda yakın bir ilişki içerisinde. Sosyal inovasyon kamu ve işletmelerin katılımını dışarıda tutmaz, aksine onların toplum ile işbirliği yaparak yeniliği teşvik etmeye çalışmaktadır. Diğer bir deyişle yeni programlar oluşturulurken sosyal inovasyon, kamu inovasyonu ve ticari inovasyonlar eşit oranda veya birbiri ile işbirliği hâlinde sosyal alanda var olan sorunların çözüm arayışı içerisinde. Diğer taraftan sosyal inovasyonun halka duyurulması, yaygınlaşması ve kurumsallaşması ticari ve sosyal politika inovasyonuna ve devletlerin yasamadaki yeniliklerine bağlıdır. Bunun dışında devletlerin başlattığı ve hayata geçirdiği sosyal reformların itici gücü, bilgi ve teknolojik yeniliklerin toplumsal sorunların çözümüne çeşitli ürün ve hizmetler yoluyla katkıları yine sosyal inovasyonu desteklemekte ve geliştirmektedir.

Sosyal inovasyon olarak sınıflandırılan birçok faaliyet incelendiğinde görülecektir ki sosyal inovasyon politikası tamamen yeni bir yol ve yöntem uyarlama çabası değil, daha çok tabansal ve aşağıdan yukarıya gelen aktiviteleri yaymak ve başka toplumsal yenilikler yapılabilecek bir platform haline dönüşerek sosyal değişim süreçlerine etki edebilmeyi ve

yönlendirmeyi ifade etmektedir. Türkiye için de toplumun harekete geçirilmesi ve toplumsal kapasitenin artırılması konusunda sosyal inovasyonun ne olduğunun bilinmesi, sosyal yenilikçi bireylerin ve organizasyonların desteklenmesi, üretilen sosyal yeniliklerin daha büyük kitleler tarafından benimsenerek yayılması için alternatif politik yaklaşımların ve enstrümanların geliştirilmesi gerekmektedir.

6.2.6.1 Kapasite gelişimi için STK'ların desteklenmesi

Bilindiği gibi son yıllarda sivil toplum örgütlerinin hem niceliksel hem de niteliksel olarak gelişmesi yönündeki çabalar, bu konuda devlerin sunduğu destekler (AB Bakanlığı, Dernekler Daire Başkanlığı ve diğerleri) dikkatlerden kaçmamaktadır. Ancak alan çalışması kapsamında sivil toplum örgütlerinin gelişmesi, kurumsallaşması ve daha etkin faaliyet göstermesi için bazı şartların oluşması gerektiği vurgulanmıştır. Bunların başında STK'lara ilişkin daha geniş veri tabanının oluşturulması (STK'ların derecelendirilmesi, faaliyet alanlarına göre haritalandırılması, verilerin daha açık bir şekilde kamuoyu ile paylaşılması vb.), devlet- STK arası ilişkilerin daha da güçlendirilmesi (işbirliklerin artması, endüstrinin yönlendirildiği gibi STK'ların da yönlendirilmesi ve desteklenmesi, karşılıklı önyargıların yıkılması, diğer desteklerin sunulması vb.) gibi konular ön plana çıkmıştır. Diğer taraftan sivil toplumun beşerî sermayesinin ana kaynağı olan “gönüllülük” kavramsal olarak Türkiye’de yasada tanımlanmış değildir. Bu sebeptendir ki, gönüllülük faaliyetinde bulunan birçok kuruluş çeşitli sorunlar ile karşılaşmaktadır.

Devlet-sivil toplum ilişkileri bağlamında karşılıklı önyargıların yıkılması

Devlet-sivil toplum ilişkilerinin güçlendirilmesi kapsamında aşılması gereken en önemli sorunlardan birisi, çoğunlukla iletişimsizlik eksikliğine bağlı karşılıklı önyargıların varlığı olduğu belirtilmişti. Bu noktada devlete düşen örneğin, dernekler için hazırlanan özel bir hibe programı çerçevesi ve süreçlerinin (asgari-azami hibe miktarı, kime ne ölçüde hibe verildiği, “uygunluk” kriterlerinin neler olduğu vb.) şeffaf koşullarda sunulmasıdır, bu da devlet-sivil toplum arasındaki karşılıklı önyargıların kırılmasını ve güven ortamının sağlanmasını kolaylaştıracaktır. Diğer bir deyişle, sivil toplum-devlet ilişkisi bağlamındaki muğlaklıklardan hareketle, devlet-sivil toplum arasındaki sınıırı iyi çizilmesi, STK'lar arasındaki işbirliği potansiyelini geliştirecektir. Kısaca, gerek hibe gerekse proje kapsamında verilen finansal destekler esnasında kamu kuruluşlarının STK'lar ile kesiştikleri tüm noktalarda olabildiğince şeffaf süreçler yürütmesi hayati bir öneme sahiptir.

STK'ların illere ve faaliyet alanlarına göre haritalandırılması

İçişleri Bakanlığına bağlı Dernekler Daire Başkanlığı verilerine göre STK'lar illere ve faaliyet alanlarına göre nicel olarak sıralanmış durumdadır. Son zamanlara kadar yayınlanmamış bu güzel gelişmeye rağmen hangi ilde hangi derneğin ne tür faaliyet gösterdiği toplum tarafından bilememektedir. Dernek faaliyetlerinin izlendiği ve bunların halk ile paylaşıldığı bir internet sayfasının veya kitapçığın hazırlanması ve halkın hizmetine sunulması deneklerin ve faaliyet gösterdikleri alanların daha görünür olmasına, sivil toplum çalışmalarına katılmalarına ve sunulan hizmetlerden daha fazla faydalanmalarına katkı sağlayacaktır.

STK'ların haritalandırılmasının yanı sıra Türkiye'de güçlü olan yardımlaşma ve dayanışma derneklerinin performanslarını değerlendirici yöntemlerin oluşturularak ölçülmesi ve derecelendirilmesi hem yardım yapan kişilerin bahsi geçen kuruluşlara olan güvenini arttıracak, dolayısıyla yapılan yardımlar artacak hem de demokratikleşme açısından önemli bir kazanım olacaktır.

Güçlendirme faaliyetleri: Endüstrinin yönlendirildiği gibi STK'ların da yönlendirilmesi ve desteklenmesi

Bir bölgede ihtiyaç olmasına karşın sözgelimi eğitim ve sağlık alanında faaliyet gösteren dernek olmaması ve sayının azlığı durumunda devletin tıpkı endüstride olduğu gibi toplumsal ihtiyaçların ve sorunların çözümünde aktif bir rol üstlenme potansiyeli taşıyan STK'ların da yönlendirmesi gerekebilir. Ancak bu yönlendirme, ciddi bir durum ve ihtiyaç analizini gerektirmekte, zira her bölgenin kendine özgü yapısı, imkânları ve kısıtlıkları bulunmaktadır. Dolayısıyla yukarıda bahsi geçen ayrıntılı STK haritalandırması neticesinde, hangi ilde ne tür sivil toplum yapıları ve kapasitesi mevcut, hangi alanda eksikler var belirlenebilecektir. Belirlenen alan ve bölgelerde yaşayan toplumun muhtelif ihtiyaçlarına ilişkin STK'ların yönlendirilerek desteklenmesi, toplumsal refahı artırma ve sosyal adaleti sağlamada önemli bir kilometre taşı olabilir.

Özellikle yönetim, insan kaynağı, dokümantasyon gibi konularda STK'ların eksikleri belirlenerek (bilimsel makale taraması, iç ve dış destekli analiz ve raporlar) bu ve benzeri alanlardaki eksiklerini giderici ve güçlendirici teknik ve eğitim desteğin çeşitlendirilmesi gereksinimi söz konusudur. Bu bağlamda gerek küçük ve orta ölçekli gerekse daha büyük finansal ve beşerî kapasiteye sahip dernek ve vakıfların kurumsallaşmalarına destek

olabilecek gelişmiş finansal ve insan kaynağı yönetim sistemlerinin oluşturulması sosyal inovatif faaliyetleri sürdürülebilir potansiyellerinin arttıracaktır.

Kısaca, Türk toplumunun genel itibariyle kişisel inisiyatif ve girişimci faaliyetlerin zayıf olduğu ve örgütlenme yapısının yetersiz kaldığı bir yapıda olması, aynı zamanda da güven eksikliği nedeniyle devletin STK'ların kapasitelerini geliştirecek, karşılıklı güven sorununu aşacak çalışmalar yürüterek yenilikçi işbirlikleri geliştirmesi gerekmektedir. Bu bağlamda Dernekler Dairesi Başkanlığı, 2010 yılında başlattığı "Dernekler ve Üst Kuruluşları için Proje Yardımları" programı kapsamında STK'ların kapasitelerinin geliştirilmesi, kamu ile olan ilişkilerinin artırılması ve karar alma mekanizmalarına aktif katılım sağlanması gibi amaçlar ile projeleri desteklemektedir. STK'lara sağlanan bu kaynakların (mali imkânlar ve eğitim desteği) inovatif olma özellikleri de dikkate alınarak çeşitlendirilmesi ve özellikle de kendi kaynaklarını üretebilecekleri yeni metotlar geliştirmesinin önündeki her türlü engeli kaldırmada devlet etkin bir rol üstlenebilir. Bu durum STK'ları harekete geçme kapasitelerini arttıran motive edici bir unsur olarak değerlendirilebilir.

6.2.6.2 Üniversitelerin sosyal alana ilişkin inovasyon kapasitelerinin artırılması ve işbirliklerinin geliştirilmesi

Üniversiteler, hem sosyal inovasyon konusunda bilimsel araştırmaların yapılması, sosyal inovasyon ekosisteminin ve kültürünün oluşturulmasına yönelik çalışmalara zemin hazırlaması hem de sosyal inovatif fikirlerin hayata geçirilmesi, ölçülmesi ve desteklenmesi noktasına çok önemli roller oynayabilmektedir. Sosyal inovasyon çalışmalarının yoğun olduğu ülkelere bakıldığında, bu gelişmelerin üniversitelerden bağımsız düşünülmemeyeceği ortaya çıkmaktadır.

Bilindiği gibi üniversitelerin ve akademisyenlerin toplumun geleceğine ışık tutma, karşı karşıya kalınan problemleri ve tehditleri önceden tespit edebilme ve buna karşı inisiyatif olarak yenilikçi çözümler geliştirme ve bu kapsamda araştırma ve uygulama çalışmaları yapma kapasitelerine haiz olmaları beklenir. Bu çerçevede, sosyal ve insani kalkınmaya katkı sağlayacak inovatif girişimler, bu amaç doğrultusunda geliştirilebilecek yenilikçi enstrümanlar, ölçümler ve değerlendirmeler sosyal inovasyon alanında üniversitelerin oynayabilecekleri rollerden bazılarına ışık tutmaktadır. Üniversitelerdeki genç nesil potansiyelinin mobilize edilerek bir taraftan gençlerin güncel problemler karşısında ortaya koyabilecekleri yaratıcı fikirlerin açığa çıkartılması, diğer taraftan ise bu fikirlerin sosyal

katkı sağlayacak şekilde realize edilmesi üniversitelerin üstlenebileceği diğer görevlerden bazılarıdır.

Bu bağlamda yenilikçi fikirlerin herhangi bir engele takılmadan doğabileceği, yeşerebileceği ve geliştirilerek pratik hayatta uygulanabileceği ekosistemlerin üniversite içerisinde oluşturulması da önem arz etmektedir.

Yukarıda değinilen hususlar doğrultusunda;

- Üniversitelerde *sosyal inovasyon atölyelerinin ve merkezlerinin* kurulması desteklenebilir,
- Üniversite müfredatlarına “sosyal inovasyon” ve “yenilikçi sosyal girişimcilik” konuları ders olarak eklenebilir,
- Üniversitelerin sektörler arası işbirliğini sağlayacak bir platforma öncülük etmesi sağlanabilir. (örneğin sosyal inovasyon alanında oluşturulacak alt alanlara ilişkin yerel, bölgesel veya ulusal tanımlamaların, ölçümlerin yapıldığı çok sektörlü programlar gibi)

Tüm bunlara ek olarak üniversitelerin haiz oldukları teorik bilgi yığınları ve nüfus hareketleri, yaşlanma, sosyal içerme, dezavantajlı bireyler, eğitim, iktisadi kalkınma vs. gibi birçok alanda devasa boyutlara ulaşan büyük veriler (*big data*) de sosyal inovasyonun girişimlerinin destekleyicisi olarak değerlendirilebilir. Fakat saha çalışması esnasında gerçekleştirilen görüşmelerden birisinde bahse konu bilgi potansiyelinin gerektiği gibi değerlendirilemediği öne sürülmüştür.

Diğer taraftan özellikle üniversite öğrencilerini, sunulan hizmetler karşısında pasif faydalanıcılar olmak yerine değişimin itici gücü olmaları hususunda güçlendirilmesi önem arz etmektedir. 2012 yılında Kanada'nın Ontario Eyaleti'nde yayınlanan bir politika raporuna göre sosyal inovasyon çalışmaları yapanların çoğunlukla yüksek lisans öğrencileri olduğu ve araştırma için ciddi finansal kaynak sıkıntısı ile yüz yüze oldukları belirtilmektedir. Bu durumun aşılması adına da devletin sosyal inovasyon araştırmaları için fon vermesi gerektiği vurgulanmıştır (Ontario's Social Innovation Policy Paper, 2012). Türkiye'de sosyal inovasyona dönük pratik ve akademik çalışmaların azlığı göz önünde bulundurulduğunda, devletin sosyal inovasyon çalışmaları için üniversitelere kaynak ayırması önerilebilir.

6.2.6.3 Araştırma ve inovasyon desteği

Yapılan literatür ve saha araştırması, Türkiye'nin muhtelif şehirlerin de birçok sosyal inovasyon örneğinin olduğunu göstermektedir. Fakat bu uygulama ve projelerin ortaya çıkarılarak analiz edilmesi, desteklenmesi ve yaygınlaştırılması çok büyük önem arz etmektedir. Zira AB standartlarında bir yaşam kalitesine ulaşmanın en önemli yollarından biri, millî geliri yükseltme çalışmalarına paralel olarak STK'ların ve yerel halkın geliştireceği, devlet ve özel sektör tarafından da desteklenecek sosyal inovatif çözümlerin gün yüzüne çıkarılması, artırılması ve yaygınlaştırılması çabalarıdır.

Özellikle Türkiye gibi sosyal inovasyon konusunda hem araştırma hem de uygulama alanında eksikliklerin olduğu ülkelerde sosyal inovasyona yönelik devletin vereceği araştırma ve geliştirme destekleri büyük öneme haizdir. Bir taraftan devletin elindeki araştırma fonlama mekanizmaları, diğer taraftan ise yine devletin uhdesinde bulunan ve bilimsel araştırma kabiliyetini haiz kurumlar ve yapılar, sosyal inovasyon alanında araştırma yapılmasında veya araştırmaların desteklenmesinde çok önemli roller üstleneceklerdir.

TÜBİTAK'ın ağırlık verilmesi gereken öncelikli alanlarına bakıldığında bunların neredeyse tamamının sanayi ve teknoloji ağırlıklı alanlar olduğu görülmektedir. Benzer şekilde beş yıllık kalkınma planlarında da bahse konu alanların öncelenerek sosyal alana ilişkin konuların ihmal edildiği değerlendirilmektedir. Nitekim Karagöl ve Karahan (2014) Türkiye'de "sosyal bilimlerde Ar-Ge" konusunun geri planda kaldığı, buna karşın Finlandiya gibi başarılı örneklerin Ar-Ge çalışmalarını eğitimden sağlığa, ekonomiden kültüre uzanan geçiş bir yelpazede ele alarak toplumun ihtiyaçlarına uyumlu bir şekilde yürüttüğü ve sosyal inovasyon konseptini benimsediğini belirtmektedirler.

Türkiye'de ciddi toplumsal sorun alanları mevcutken ve çözüm beklerken sadece bu alanların öncelenmesi insani kalkınma ve refahın sağlanmasına yetmemektedir. Zira Türkiye'nin temel gereksinimi, iktisadi kalkınma ile birlikte toplumsal ihtiyaçlarımızı da karşılayacak ve refahı sağlayacak sosyal sorun alanlarının belirlenmesi ve bu sorunların çözümüne yönelik sistematik yenilikçi inovasyon uygulamalarının geliştirilerek hayata geçirilmesidir. Bu alanda TÜBİTAK bünyesinde bazı çalışmaların olduğu yapılan görüşmeler sonucunda ortaya çıkmıştır. Öncelikli olan toplumsal ve sosyal alanlardan her birine yönelik yenilikçi fikirler ve projeler için finansal kaynak sağlanması ve bunların daha görünür hâle getirilmesi önemlidir. Ancak daha önce de belirtildiği gibi sosyal inovasyon

yalnızca yeni, orijinal ve daha önce hiç denenememiş bir yöntem olmak zorunda değildir. Zira önemli olan sosyal inovasyonun mevcut uygulamadan daha verimli olması, az kaynakla daha etkin sonuçlar ortaya koyması, tabandan gelen taleplerle birlikte yani sektörler arası bir işbirliğine imkân tanınmasıdır. Bu doğrultuda sadece TÜBİTAK değil ulusal, tüm kurumların yenilikçi yolların desteklenmesine katkı sunmalıdır.

Diğer taraftan, Türkiye’deki genç nüfusun, hem sosyal inovasyona yönelik girişimler hem de uygulama ve talep noktasında önemli bir potansiyel barındırdığı, bu potansiyelin değerlendirilmesi noktasında üzerinde durulabilecek bazı hususlara ise aşağıda yer verilmiştir:

- Gençlerin yaratıcılık ve özgün fikirler üretme süreçleri hakkına bilgilendirilmeleri, eğitim süreçlerinin bu çerçevede şekillendirilmesi,
- Sosyal inovatif fikirlerin neler olabileceği, hangi alanlarda yapılabileceği, hangi süreçlerin izlenebileceği noktasında gençlerin bilgilendirilmesi
- Gençlere yönelik, sosyal inovatif fikirlerin desteklenebileceği fonların kurulması,
- Sosyal inovasyon noktasında talep oluşturmaya yönelik dünyadan örneklerin ve sonuçlarının gençlere aktarılması, bu sayede benzer çalışmaların Türkiye’de de yapılmasında yönelik talep oluşturulması.

Örnek olarak tüm dünyada yaygınlaşan katılımcı bütçe modelleri, sosyal girişimcilik sistemleri, şehir yönetimlerine katılımı yaratıcı modeller, *freelance* çalışma modelleri, sosyal etki sağlayan cep telefonu uygulamaları, paylaşım ekonomisi enstrümanları, yeni fikirlere yönelik kitlesele fonlama sistemleri, gençlerin ilham alacağı ve potansiyellerini kullanabilecekleri sosyal inovasyon alanları olarak sunulabilir.

Bunlara ek olarak bilim insanların yönlendirilmesi, devlet eliyle sağlanan yüksek lisans veya doktora burslarında hâlihazırda önemli kriterler arasında yer alan “öncelikli alanlar”a sosyal inovasyon alanının da eklenmesi faydalı olacaktır. Dolayısıyla üniversitelerin ve kamu bünyesindeki enstitülerin kapasitesi de sosyal inovasyon alanında bilimsel araştırma desteği sunma potansiyeline sahiptir.

6.2.6.4 Sektörler arası ağların kurulmasına aracı ve öncü olma

Devletler ve özel kuruluşlar (örneğin Ashoka Sosyal Girişimci Ağı) sosyal inovatif faaliyetlerin gerçekleşmesine destek olacak finansal kaynakların yanında onların

gelişmesine ve yayılmasına imkân tanıyacak ağ yapıların oluşmasında da güçlü bir role sahiptir. Sözelimi kullanıcı tarafından (*bottom-up*) üretilen sosyal inovasyonlar büyük ölçüde yukarıdan yapılan politika müdahaleleri ve desteğinden yararlanmaktadır (Lee, 2014). Bu nedenle sosyal inovasyonların üretilmesinden uygulanması ve yayılmasına kadarki tüm süreçlerde devletin çok yönlü desteğine ihtiyaç duyulduğu alan çalışması ile de ortaya konmuştur. Zira gelişmiş ülkelerdeki uygulamalara bakıldığında sivil toplum gücü ile birlikte devletlerin de bu süreçlerde etkin rol üstlendikleri görülmektedir. Örneğin Avrupa Komisyonu'nun finanse ettiği “Gelişen ve Değişen Toplumsal Talepler için Sürdürülebilir Çözümler- *Emerging User Demands for Sustainable Solutions (EMUDE)*” adlı girişim verilebilir. EMUDE, internet platformu Avrupa genelinde sürdürülebilir gelişimi mümkün kılacak sosyal inovasyon örneklerini bir araya getirerek ön plana çıkarmakta, elde edilen veriler ise yine Avrupa'dan sekiz üniversitenin işbirliği ile analiz edilerek raporlanmaktadır.

Dünyanın farklı bölgelerinde tekno-parklara alternatif olarak ortaya çıkan, sosyal alanları kapsayan bilgi, danışmanlık ve uygulama ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik geliştirilen çok sektörlü sistemler, Türkiye açısından da kapsamlı bir şekilde ele alınması gereken hususlardan birisidir. Bölgesel bazda sosyal inovasyon kümelerinin kurulmasına devletin ön ayak olması ve diğer sektör aktörlerini oluşturacağı mekanizmalarla yüreklendirmesi ve yönlendirmesi önem taşımaktadır. Sosyal inovasyon ekosisteminin kurulmasında önemli mesafeler kat etmiş ülkelere bakıldığında, sektörler arası ve sektör içi olmak üzere çok farklı mekanizmaların devreye sokulduğu ve devletin bu noktada önemli bir fonksiyon icra ettiği göze çarpmaktadır. Devlet tarafından sunulan bu ekosistem araçları finansal olabileceği gibi yönlendirici, destekleyici, ön açıcı kapsamlı bir yasal çerçevenin geliştirilmesi de olabilir. Bunların neler olabileceği ile ilgili bazı örneklere aşağıda yer verilmiştir.

Sosyal inovasyon kümeleri, sosyal inovasyon faaliyetlerinin yoğun olduğu yerlerin öne çıkarılması veya sosyal inovasyon faaliyetlerinin veya girişimcilerini bir araya getirildiği alanlar olarak tanımlanmaktadır. Bir başka ifade ile sosyal inovasyon kümeleri, kâr amacı gütmeyen girişimler, sosyal girişimler, destek örgütleri, üniversiteler ve araştırma kuruluşlarının bölgesel bazda birbirleri ile yakın olma durumunu ifade etmektedir (Tanimoto & Doi, 2007). Sosyal inovasyon aktörlerinin bir araya getirilebileceği bir kümelenme sistemine, devlet ev sahipliği yapabileceği gibi bu oluşumları sahiplenerek de destekleyebilir. Diğer bir yol ise seçilen bir bölgede sosyal inovasyon çalışmalarının pilot olarak desteklenmesi ve etkilerinin analiz edilmesidir. Yazarlar San Fransisco Bay

bölgesindeki sosyal inovasyon pilot bölgesi ve sosyal inovasyon kümesinin Japonya’da Sapporo şehrinde de bulunduğunu belirtmişlerdir.

Sosyal inovasyon/girişimcilik parklarının kurulması veya *kuluçka merkezlerinin* açılması konusu son zamanlarda en rağbet edilen uygulamalardan biri olarak göze çarpmaktadır. Böylelikle, pilot bölgelerde sosyal inovasyonun oluşmasını sağlayacak imkânların oluşturulması ve bu bölgelerdeki deneyimlerin ve sonuçların diğer bölgelere aktarılması mümkün olmaktadır. Örnek olarak İspanya’da kurulan *BASQUE Social Innovation Park*; sosyal, ekonomi ve işletme bilimlerinden uzmanların da yer aldığı, yerel veya kamusal kurum ve kuruluşlara hizmet sunan oluşum, üniversitenin ve akademisyenlerin haiz oldukları sosyal alanları kapsayan bilgi ve becerileri anılan kurumların hizmetine sunarak işlevsellik kazandırmayı amaçlamaktadır. Anılan kurum, sosyal girişimcileri, yenilikçi fikirleri ve fon kaynaklarını bir araya getiren bir merkez olarak ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte sosyal inovasyon fikirlerinin hayata geçirilmesi sürecinde onlara mentorluk yapacak, fiziksel altyapı imkânları sağlayacak ve destekleyecek özel kuluçka merkezlerinin de desteklenmesi veya bu merkezlere öncülük yapılması önem arz etmektedir.

Görüldüğü üzere kamu, sosyal inovasyonların bilinmesi, gelişmesi ve daha geniş kitlelere yayılması hususunda finansal olmayan farklı destekler de sunmaktadır. Benzer ağların Türkiye özelinde oluşturularak desteklenmesi, ülke genelinde var olan sosyal inovasyonların daha görünür hâle getirilmesi, başarılı örneklerin ödüllendirilmesi, işbirliklerinin geliştirilmesinde devletin öncü rol üstlenmesi sürdürülebilir insani gelişime kaynak teşkil edecektir.

6.2.6.5 Sosyal girişimlerin sosyal etki potansiyelini artırma

Sermayenin sosyal inovasyonun yayılması ve sosyal girişimlerin gelişmesi için en önemli bileşenlerden biri olduğu ifade edilmişti. Devletin sosyal inovatif uygulamaları tek başına desteklemesi ve kısıtlı kaynaklarla sürdürebilmesi hiçbir ülke için mümkün değildir. Dolayısıyla özel sektörün sosyal sorumluluk kapsamında toplumsal sorunların çözümünde üstlenebileceği roller vardır. Devlet, bu konuda özel yatırımcıların sosyal yatırım piyasasına girmelerini sağlayacak politika araçları yoluyla örneğin sübvansiyon sağlanması vergi indirimini, risk sermayesi gibi yeni kanallar geliştirebilir.

Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı ve British Council işbirliği ile yapılan Sosyal Girişim Projesi kapsamında yayınlanan Özel Sektör-Sosyal Girişim İşbirliğinin Geliştirilmesi için

hazırlanan politika belgesinde, ticari girişimcilik programlarında sosyal girişimciliğin de ele alınmasının teşvik edilmesi, destek ve eğitim programlarında sosyal girişimlerle ilgili bilgilendirme ve iş desteği sağlanması hususlarının da göz önüne alınması gerekliliği vurgulanmaktadır (TÜSEV, 2012). Nitekim bu konuda ilk adım atılmış, Türkiye 2015-2018 Yılı Girişimcilik Stratejisi ve Eylem Planında sosyal girişimcilik tanımının ve kapsamının belirlenmesine yönelik çalışma yapılması, dahası üniversitelerde sosyal girişimcilik faaliyetlerinin geliştirilmesi için proje yarışmaları düzenlenmesi öngörülmektedir. Dahası, girişimciliğin desteklenmesi amacıyla özel sektör-kamu sektörü işbirliklerinin geliştirilmesi eylem planında ele alınan bir başka hedeftir (Girişimcilik Stratejisi ve Eylem Planı, 2015).

Devletin kullanacağı söz konusu ekonomik enstrümanlar ve finansal olmayan diğer kaynaklar ülkelerin ulusal ve yerel ihtiyaçlarına odaklan sosyal girişimlerin büyümelerine destek sunacak böylelikle daha etkin ve sürdürülebilir sosyal inovasyon çözümleri üretebileceklerdir. Devlet sosyal girişimciliğin yasal çerçevesini belirleyip beslenebilecekleri uygun finansal kaynakları kendi imkânı dâhilinde oluşturduktan sonra;

- Sosyal girişimcilere uygun örgütsel büyüme, kümeleme, ağlar ve lisans verme vb. daha büyük ölçekte destek olma,
- Piyasada tüketicilerin sosyal sorumlu davranma duygusu geliştirmede ve sosyal girişimlere (STK'lar, sosyal girişimler vb.) yapılan bağışlar, kamu hizmetlerini desteklemede gönüllü katkılar gibi çeşitli alanlarda yardımlaşma kültürünü teşvik etme ve
- Acil durumlarda işletmelerin sosyal sorumluluk duygusunun harekete geçmesini destekleme (Leadbeater, 2007) gibi adımların nasıl atılacağı konusunda araştırmaya ihtiyaç vardır.

Türkiye’de sosyal inovasyon ekosisteminin nasıl desteklenebileceği ile ilgili adımların merkezî yönetim tarafından atılması, bunun sektörler arası işbirliği ile gerçekleştirilmesi önem taşımaktadır. Zira daha öncede ifade edildiği üzere karmaşık sosyal sorunların ve ihtiyaçların bütüncül olarak ele alınarak giderilmesi tek bir kurum ya da sektörün tekelinde değildir. Devlet, motive edici ve önyak olucu rol üstlenirken diğer sektörler de sahip oldukları potansiyel kaynaklarını (para, insan gücü, bilgi, ağlar vb.) bu doğrultuda kullanmaları sosyal inovasyon ekosistemini oluşturmada kritik öneme sahiptir.

Bu bağlamda Koç Üniversitesi Sosyal Etki Fonu (KÜSEF) sosyal alandaki girişimcilere liderlik ve yönetim zorluklarını aşmak ile ilgili sivil toplumdaki kapasite artışı için iki program yürütmektedir. Benzer şekilde Sabancı Üniversitesi bünyesinde oluşturulan Sosyal Girişimci Geliştirme Programı'nın amacı sosyal girişimci olarak vakıf, dernek, kooperatif veya şirket kurmuş ve büyüme aşamasında sorunlar yaşayan girişimcilere kurumsallaşmaları konusunda bilgi birikimi sağlayarak büyümelerine katkı sunulmalı. Eğitim programı kapsamına alınacak konuların başında müzakere ve karar verme, muhasebe ve finans, medya yönetimi, hukuk, sürdürülebilir kalkınma ve sosyal girişimcilerin etkisi gibi başlıklar gelmektedir. Ayrıca etkin takım kurulumu ve liderliği, organizasyon değişiminin yönetimi, iş modeli inovasyonu, strateji ve büyüme, mentörlük paneli ve işbirliği gibi dersler, program kapsamında planlanan diğer konulardır.

Girişimciliğin tüm dünyada artan önemine paralel olarak Türkiye'de de girişimcileri destekleyecek programlar bulunmaktadır, ancak sosyal girişimcilik kavramı bilinmediği ve eylem planlarında yer almadığı için bu konuda ulusal boyutta herhangi bir destek mevcut değildir. Bu konuda hem farkındalığı arttırmak hem de girişimcilik ve sosyal girişimciliği destekleyecek şekilde liseden başlayarak, girişimcilik derslerinin müfredatta yer alması, araştırmacılık, sosyal yenilikçilik kültürünü desteklemeye yönelik üniversite programlarının sayısının artırılması, üniversite-sivil toplum-kamu ve sanayi işbirliğinin güçlendirilmesi faydalı olacaktır.

Dünya genelinde, girişimciliğe daha yatkın nesillerin yetişmekte olduğu bir dönem yaşanmaktadır. Bu potansiyelin üretime dönüşmesi için, başta örgün eğitim aracılığıyla, girişimcilik deneyiminin kazanılması ve paylaşılması gerekmektedir. Yenilikçi fikirlerin hayata geçmesi bakımından, başlangıç aşamasında yönlendirme yapacak mentorluk faaliyetleri/danışmanlar kritik rol oynamaktadır. Bu noktada, başarılı girişimcilerin varlığı ve ulaşılır olması, başarı hikâyelerinin paylaşımı ve yarışma ve ödüllendirme benzeri mekanizmaların desteklenerek geliştirilmesi önemlidir.

6.2.7 Finansal kaynak oluşumu

Türkiye de dâhil tüm ülkeler açısından bakıldığında sosyal inovasyonun gelişmesinde ve özellikle sürdürülebilirliğin garanti altına alınmasında hiç şüphesiz finansal destek enstrümanları önemli bir yer tutmaktadır. Bu ihtiyaç dünyada ulusal ve uluslararası düzeyde

bireysel yardımlar, sivil toplum, kamu ve özel sektör desteği, hibeler ve uluslararası kurumların hibe ve destekleri yoluyla karşılanmaktadır. Muhtelif şekillerde sağlanan bu fonlardan en önemlisi kuşkusuz kamu desteği ve hibeleridir. Türkiye’de devlet tarafından finansal destek mekanizmalarının oluşturulması hususu doğrudan (fonlar ve hibeler) ve dolaylı (kamu alımı ve ihaleler) enstrümanlarla geliştirilebilir. Bu fonu yalnızca devlet sağlayabileceği gibi birçok aktörün bir araya gelerek oluşturulabilecek fonların da kurulması söz konusu olabilir. Örneğin daha önce de belirtildiği üzere hâlihazırda birçok ülkede kullanılan sosyal etki fonlarının bir kısmı devlet tarafından, diğer kısımları ise bankaların kullanılmayan fonlarından, vakıflardan, meslek odalarından vb. kurumlardan karşılanmakta ve bu yolla sosyal girişimcilerin desteklenmesi mümkün olmaktadır (Tucker, 2014). Bu noktada, yenilikçi finansal destek mekanizmalarının devreye sokulması da sosyal inovasyon ekosisteminin oluşmasına ve gelişmesine katkı sunma potansiyeline sahiptir.

Bu bölümde hem literatür araştırması hem de alan çalışması kapsamında elde edilen veriler ve analizler ışığında Türkiye’ de sosyal inovasyon için finansal kaynakların neler olabileceği tartışılmıştır. Araştırma kapsamında yapılan saha çalışması, araştırma ve kaynak taraması, Türkiye’de özel olarak sosyal inovasyon girişimlerine sunulan mali imkânların oldukça sınırlı olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu durum, sosyal inovasyon çözümlerinin gelişmesini ve yayılmasını engelleyen en önemli faktörlerden biri olduğu sonucunu desteklemektedir. Dolayısıyla bu bölümde devletin ekonomik anlamda sosyal inovasyona dönük ne tür enstrümanlar geliştirebileceği hususunda birtakım öneriler sunulmaktadır.

6.2.7.1 Sosyal inovasyona fon sağlamada özel sermayeyi yönlendirme

Sosyal inovasyonun yayılması ve sosyal girişimlerin gelişmesi için sermaye ve/veya finansal kaynağın önemli ve gerekli olduğu ifade edilmişti. Devletin sosyal inovatif uygulamaları tek başına desteklemesi ve kısıtlı kaynaklarla sürdürebilmesi hiçbir ülke için mümkün değildir. Dolayısıyla kamunun doğrudan sağlayacağı hibe ve desteklerin dışında özel sektörün sosyal sorumluluğun paylaşılması kapsamında toplumsal sorunların çözümünde üstlenebileceği roller bulunmaktadır. Devlet bu konuda özel yatırımcıların sosyal yatırım piyasasına girmelerini sağlayacak politika araçlarını geliştirmek suretiyle yeni kanallar oluşturabilir. Örneğin sosyal girişimlere finansal destek sunmak isteyen özel yatırımcıların mevzuata ilişkin sıkıntılarını bertaraf etmesi gerekmektedir. Sözgelimi sermaye akışını büyütme amacıyla devletin özel yatırımcılara, toplumsal fayda sağlayacak sosyal girişimlere yatırım

yapması durumunda sübvansiyon yapması, vergi indirimi, risk sermayesi vb. imkânlar sunabilir. Bahse konu araçlardan ilki devlet teşviki ile oluşturulacak Sosyal Etki Tahvilleri (SET'ler) olabilir.

Sosyal Etki Tahvilleri sosyal programların faydalarını parasallaştırıp pazarlanabilir hâle getirerek özel sektör yatırımcısına yeni fon kaynakları sağlayan, bunu yaparken de programların yönetsel ve mali risklerini kamu kesiminin üzerinden alan sektörler arası işbirliğini esas alan inovatif bir finansman yöntemidir. İlk olarak 2010 yılında İngiltere'de sabıkalı kişilerin yeniden suç işleme oranının azaltılması kapsamında oluşturulan, 2012 yılında ise New York City (NYC) tarafından suç oranlarının düşürülmesi ve gençlerin eğitimi için kullanılmaya başlanan bu yöntem diğer ABD şehirlerinde de yaygınlaşmaya başlamıştır (Impact Bonds, 2012). Son yıllarda daha fazla uygulama alanı bulan SET'ler, sosyal alana yönelik devlet harcamalarını uzun vadede azaltmayı ve olumlu sosyal sonuçlara yol açmayı hedefleyen yenilikçi finansman modelidir. "Başarıya dayalı ödeme" anlayışıyla kurulan bu model özel sektörü kamu projelerine yönlendirmesi açısından dikkate değerdir.

Özel sektörü sosyal inovasyon faaliyetlerine yönlendirmeyi hedefleyen bir diğer yöntem Programa Bağlı Yatırımlar (PBY)'dir. ABD'deki bu tür kuruluşlar, sosyal girişimcilerin destek aldığı sermaye havuzunu büyütmeyi hedefleyen ortak finansal yatırım veya finansmanların yönetiminde önemli bir rolü üstlenmektedir. PBY'ler temelde piyasa odaklı yaklaşımla sosyal problemleri çözmeye destek olan finansal kaynak mekanizmalarından biridir. Bir başka ifade ile piyasa-sivil toplum sektörünün sosyal hedeflerine ulaşmasında onlara yardım eden önemli bir tamamlayıcı unsur olarak görülmektedir. Bu konsept ABD Vergi Reformu Yasasına (1969) dayanmaktadır. Bu tarihten itibaren Ford, Rockefeller, MacArthur ve Packard gibi büyük vakıfların toplumsal katkı sağlama misyonlarını sürdürebilmeleri için programa bağlı yatırımları çok yaratıcı bir şekilde kullanmaktadırlar. Örneğin 2009 yılında Gates Vakfı 400 milyon dolarla başladığı PBY'lerini 2016 yılı itibarıyla 1.5 Milyar dolara çıkararak dünyada programa dayalı yatırıma en büyük miktarı ayıran vakıf olmuştur (Brest, 2016).

Devletin girişimi veya örnekliliği çerçevesinde oluşturulabilecek söz konusu fonlar, sosyal etki yaratabilecek inovatif girişimlere destek sunmaktadır. Fonun belirleyeceği bazı kıstaslar arasında, alan öncelikleri, yaratıcılık ve sürdürülebilirlik, taşma/sıçrama etkisi (*spillover effect*) gibi hususlar bulunabilir. Benzer bir mekanizma teknoloji firmalarının desteklenmesi amacıyla İsrail tarafından kurulmuş ve çok faydalı sonuçlar alınmıştır. İsrail tarafından

sunulan destek kapsamında oluşturulan kuluçka merkezleri, inovatif bir fikrin hayata geçirilmesi sürecinde girişime destek olmakta, daha sonra ise fikrin ticarileştirilmesi sürecinde kamu-özel sektör işbirliği ile kurulan özel fondan bu girişime maddi destek sunmaktadır. Bu çerçevede, söz konusu desteğin içerdiği riski ise devlet karşılamaktadır.

Benzer bir destek mekanizması ve risk sermayesi Türkiye’de gelişecek sosyal inovasyon girişimleri için düşünülebilir. Türkiye’de özel sektörün sosyal inovatif faaliyetlere yönlendirilmesi için ekonomik ve sosyal dokuya özgü bu ve başka ne tür enstrümanların oluşturulabileceğinin tartışılması gerekmektedir.

6.2.7.2 Sürdürülebilir inovasyon için fon oluşturma

Sosyal inovasyon faaliyetlerinin artması ve sosyal girişimcilerin desteklenmesindeki diğer önemli bir araç devlet öncülüğünde özel sektörü de içine alacak bir fonun oluşturulmasıdır. İngiltere merkezli Büyük Toplum Sermayesi (*Big Society Capital-BSC*) adlı kuruluştur. İngiltere’de sosyal inovasyon ve girişim piyasasının gelişmesinde temel taş konumunda olan kurumun 900 milyon doların üzerindeki ana finansmanı etkin olmayan banka hesaplarından sağlanmaktadır. Yine Gana’daki *Venture Capital Trust Fund (VCTF)* adlı finans kuruluşu da yine 58 milyon ABD doları fon kapasitesiyle KOBİ’lere daha önce olmayan önemli ölçüde hem teknik destek hem de finansal kaynak sağlamaktadır. Kuruluş, aynı zamanda, yatırım ilişkilerini/bağlarını kurmak ve Gana’daki KOBİ’lerin büyümesi için gerekli piyasa altyapısının geliştirilmesi görevlerini de yerine getirmektedir.

Türkiye’de sosyal inovatif girişimleri destekleyecek çatı bir kuruluşun yöneteceği ayrı bir fonun kurulması düşünülebilir. Oluşturulacak fonun kaynağı ise Millî Piyango İdaresi, on yıl ve üzeri kullanılmayan hesaplarda kalan ve unutulmuş paraların kurulacak bu fona aktarılması ile oluşturulabilir. Bunun dışında, katılımcı sosyal etki fonları da TÜSİAD, TOBB, MÜSİAD gibi örgütlerin vereceği destekler ile hayata geçirilebilir. Diğer taraftan bir önceki bölümde bahsi geçen risk sermayesi araçlarından biri olan sosyal etki tahvilleri de sosyal inovasyon için oluşturulabilecek alternatif kaynaklardandır. Hem merkezî yönetim hem de yerel yönetimler bu finansman modeli ile başarıya odaklı tahvil çıkararak sosyal sorunların çözümünde aktif rol üstlenebilirler.

6.2.7.3 Kitlesele fonlama yöntemlerinin yaygınlaştırılması

Hayırsever girişimcilik (*venture philanthropy*) sivil toplum kuruluşları ve sosyal girişimciler için sermaye piyasasını çeşitlendirme açısından önemli bir rol üstlenen sosyal risk sermayesi (*social venture capital*) araçlarını kullanmaktadır. Dolayısıyla sosyal değer yaratan bu ve benzeri aktörleri finansal olarak destekleyecek sosyal girişim sermayesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Devletin sosyal girişim sermayesini destekleyecek hukuki ve düzenleyici bir çerçevenin geliştirilmesi sosyal girişimlerin artmasını, gelişmesini ve sürdürülebilirliklerini destekleyecektir. Bu çerçevede yenilikçi bir fonlama mekanizması olarak ortaya çıkan “kitlesele fonlama (*crowdfunding*)” sistemleri, sosyal girişimcilerin ihtiyaç duyduğu maddi desteği sağlamada önemli bir fonksiyon icra edebilir. Sermaye piyasasında aktif rol almayan diğer kurumlar ve kişiler (sosyal inovatörler, sosyal girişimler ve erken aşama şirketler) için uygun bir alternatif yöntem olan kitlesele fonlamada işçiliğin ve masrafın düşük olması aynı zamanda da hızlı bir süreç olması önemli bir potansiyel taşımaktadır.

Hâlihazırda çoğunlukla teknoloji odaklı faaliyet gösteren kitlesele fonlama sistemleri temelde şu şekilde işlemektedir: Girişimcilik fikri sahipleri, ilgili kitlesele fonlama platformunda girişim fikirlerini ayrıntılı olarak anlatırlar. Talep ettikleri fon miktarını, gelir kalemlerini, riskleri, fırsatları ve beklentileri sunarlar. Bahse konu kitlesele fonlama mekanizması ise bu fikri klasik yöntemlerin aksine herhangi bir aracıya ihtiyaç duymadan doğrudan fonlama yapabilecek potansiyel kişiler (kalabalık) ile buluşturur. Diğer taraftan fonlama yapanlar farklı şekillerde bu sistemden kazanç elde edebilirler. Bu, bazen bir ürün olabileceği gibi bazen de şirket hissesi veya kâr payı olabilir.

ABD’de kitlesele fonlamaya ilişkin düzenlemeler Ocak 2012’de Amerikan Kongresi’nden geçen JOBS (*Jump-Start Our Business Startups*) yasası kapsamında düzenlenmiştir. 2013’te Avrupa Komisyonu kitlesele fonlamanın önemine dikkat çekmiş, bu kapsamda ilk olarak İtalya ‘yenilikçi başlangıç aşamasındaki şirketler’ için *kitlesele fonlama* platformları aracılığıyla sermaye artırımına izin verilmiştir.

Daha önce de ifade edildiği gibi dünyada hızla yayılan ve ülkelerce yasal çerçevesi oluşturulan kitlesele fonlama sistemleri birtakım yasal engellerle karşı karşıyadır. Her ne kadar Türkiye’de hibe ve bağış karşılığı kitlesele fonlama yöntemi uygulanıyor olsa da gerek

altyapı eksikliği gerekse sistemin aktörlerinin, rollerinin ve sorumluluk sınırlarının yasalar ile belirlenmemiş olması birçok hukuki sorunu da beraberinde getirmektedir. Ayrıca STK'ların kendi geliştirdikleri sistemler üzerinde bağış toplamalarında ise birtakım yasal engeller mevcuttur. Bu bağlamda bağış karşılığı yapılan kitlesel fonlamalarda bağış toplanması için 2860 sayılı Yardım Toplama Kanunu ve Yardım Toplama Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik'te değişiklik yapılarak bu mevzuat kapsamında yardım toplayacak kişilere kitlesel fonlama platformlarına proje sunan girişimcilerin de eklenmesi veya mevzuatın bu tür kişilere uygulanacağına ilişkin düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Zira mevcut durumda mevzuat yalnızca kamu yararına uygun olarak, muhtaç kişilere yardım sağlamak ve kamu hizmetlerinden bir veya birkaçını gerçekleştirmek veya destek olmak üzere çalışan gerçek kişiler, dernekler, vakıflar, spor kulüpleri, gazete ve dergilerin yardım toplamasına izin vermektedir. Dolayısıyla bunun dışında kalan tüzel kişi ortaklıkları (internet platformları gibi) ve bireysel girişimcilerin yardım veya bağış toplaması da yasal düzenlemelere tabiidir.⁶⁷

Öz olarak gelişen ekonomilere sahip ülkeler yenilik ve büyümeyi teşvik etmek için kitlesel fonlamanın gücünden istifade edebilirler. Ancak bunun için mevcut anlayış ve uygulamaların, yasal politikaların ve gerekli teknik altyapının iyi analiz edilmesi gerekmektedir (Atsan & Erdoğan, 2015). Diğer taraftan çerçevesi çizilen kitlesel fonlama sistemlerini kuran aracı yapıların dışında bu sistemin devlet tarafından da kurularak sosyal inovatif projelerin desteklenmesi sağlanabilir. Devlet bu sayede sosyal inovatif girişimlerin fon bulmasına destek olacağı gibi bu projelerin toplumun daha geniş bir kesimi tarafından bilinmesine ve desteklenerek benimsenmesine kapı aralayabilir.

6.2.7.4 Yenilikçi kamu satın alımı

Sosyal inovatif faaliyet yürüten sosyal girişimlerin kamu satın alımı ve ihalelere rekabet edebilirliklerinin önündeki engellerin aşılması suretiyle katılımlarının teşvik edilmesi bir diğer önemli husustur. Özünde yenilik fikri yatan inovasyon çözümlerinin ve uygulamalarının desteklenmesinde kamu satın alımı önemli bir yere sahiptir. İster özel sektör isterse sivil toplum ve bireyler olsun sosyal alanda yenilik yapmak isteyen herkesin bu yolla yüreklendirilmesi ve kamu hizmetlerinde sorumlulukların diğer sektörlerle

⁶⁷ Bahsekonu mevzuatlarla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/23919_0.html, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2860.pdf>, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3294.pdf>

paylaşılması söz konusu olabilir. Böylece hem kamuda hem de toplumun ihtiyaç duyduğu diğer alanlarda üretilecek inovasyon ile bireylerin ihtiyaçlarına daha kolay, hızlı ve etkili cevap verilebilmek ve kalıcı çözümler sunmak mümkün olacaktır. Ancak sosyal işletmelerin ve girişimlerin azlığı ve çoğunlukla küçük ölçekli yapılar olması, kamu sözleşmelerini yükleneyecek ve üstesinden gelecek kadar güçlü olmadığı gerekçesiyle eleştirilmektedir (Boelman vd., 2015). Daha önce de belirtildiği üzere Türkiye’deki mevcut kamu satın alımı yasası çevresel ve sosyal kriterlerin kamu ihalelerinde dikkate alınmasını teşvik etmesine rağmen ihale sürecinde daha çevreci olan ürün, en düşük fiyatta değilse kamu kurumu tarafından alımına izin verilmemektedir. Bu durum ihale sürecinde sosyal boyutun çoğu zaman göz ardı edilmesi ile sonuçlanmaktadır.

Kamu alımlarında politikalar belirlenirken yerel, bölgesel ve ulusal sosyal girişimlerin ve onların ürettiği ürün, geliştirdiği model ve hizmetin buldukları bölgede ekonomik ve insani kalkınmaya sağladıkları fayda göz önüne alınarak hareket edilmelidir. Bu kapsamda, sosyal inovasyonun gelişmesine ve desteklenmesine öncülük edebilecek yerel yönetimlerin ve bölgesel kalkınma ajanslarının yerel, bölgesel ve ulusal düzeyde yaşadığımız sorunlara yaratıcı çözümler üretecek sosyal inovatörlerin, finansal kaynağa ulaşmadaki zorlukların aşılmasına destek olması gerekmektedir. Bunun için özellikle yerel kamu kuruluşları, sosyal girişimler, vakıf, kooperatif veya derneklerin üniversite, piyasa ve kamu kurumlarıyla işbirliğini ve kolektif/müşterek sosyal etki sağlayacak bir konsorsiyum oluşumunu teşvik etmesi önem taşımaktadır.

Siyasa yapıcılarının, kamu ihale sürecini yenilikçi sosyal girişimleri destekleyecek ve onların potansiyellerinden faydalanacak şekilde yapılandırması, ihale sonunda elde edilecek çıktılarının ekonomik fayda ile birlikte sosyal faydasını da gözetmesi bakımından değerlidir. Bu noktada, süreç içinde sosyal etkiyi ölçecek Türkiye’ye özgü enstrümanların geliştirilmesi ve kamu ihale yönetmeliğine entegre edilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla katılımcı ve sürdürülebilir bir kalkınmanın etkin bir aracı olan kamu ihaleleri vasıtasıyla üretilen toplumsal değer; insani kalkınmaya kısa, orta ve uzun vadede yansımaları mümkün olacaktır. Diğer taraftan sosyal kalkınma temelli kamu alımlarının (ihaleler) yaygın olarak dezavantajlı sosyal grupların iktisadi gelişimini desteklemek amacıyla kullanılabileceğini vurgulamakta fayda vardır.

Kısaca Türkiye’de kamu satın alımı sürecinde sosyal sonuç odaklı kriterlerin klasik kamu alımı yönetmeliğine entegre edilmesi, yereldeki küçük ölçekli sosyal girişimlerin öncelenmesi bu tarz girişimlerin kapasitesini geliştirecek, ürettiği ürün veya hizmet yoluyla ortaya koyacağı toplumsal faydayı arttıracak ve onları daha görünür hâle getirecektir.

6.2.8 Sosyal inovayona ilişkin yasal düzenlemeler

Sosyal girişimciliği desteklemede uzmanlık ve yasal altyapının hazırlanması, inovatif sosyal girişimcilik ile ilgili yasal mevzuatların geliştirilmesi konusunda devletin atacağı adımlar sosyal refah düzeyinin artırılması sürecinde oldukça önem taşımaktadır. Bu alanda karar alıcılar ve/veya yasa koyucular tarafından birtakım önemli adımların atılmış olduğu değerlendirilmektedir. Nitekim 2015-2018 Türkiye Girişimcilik Stratejisi Eylem Planı (GİSEP) hedefleri arasında sosyal girişimciliğin tanımı ve ölçülmesi gerektiği hususları yer almaktadır. Ayrıca Türkiye’de girişimcilik kuluçka merkezlerinin şirket statüsünde kurulmasıyla birlikte, kâr amacı gütmeyen yapılar olarak faaliyet göstermelerinin, ciddi bir sorun olduğu belirtilmiştir. Bu ikilemin ortadan kaldırılması için AB ve diğer ülkelerde uygulamada olan “sosyal girişimci” statüsü ile ilgili çalışmalar yapılarak hukuki düzenlemenin gerçekleştirileceği hedefler arasındadır (GİSEP, 2015). Dolayısıyla sosyal girişimciliğin kavramsal ve hukuksal çerçevesinin oluşturulmasına dair gerekli düzenlemelerin yapılması Türkiye’nin hem sosyal refahın gelişmesine hem de sürdürülebilir, katılımcı bir ekonomik kalkınmaya temel olması hasebiyle değer arz etmektedir.

Sosyal girişimlerin yasal mevzuatının oluşturulması, sadece devletten destek almak için değil özel sektörün de ilgisini çekmesi ve sosyal inovatif faaliyetlerini artırılması aynı zamanda sürdürülebilir hâle gelmesi açısından da önem arz etmektedir. Diğer taraftan, sivil toplumun kapasite artırımında en çok zorlandığı alanların başında finansal kaynak sorunu gelmektedir.⁶⁸ Bu ve benzeri “hibrit” formların oluşması, alana ilişkin faaliyet yürüten kuruluşların hareket alanlarını genişleterek toplumsal kapasitelerinin artırılmasında katalizör görevi üstlenebilir.

⁶⁸ Türk Ticaret Kanunu, Kurumlar Vergisi Kanunu, Dernekler Kanunu ve Dernekler Yönetmeliği’nde derneklerin iktisadi işletme kurma yetkisi olmakla birlikte bunlar için bütünleştirilmiş bir düzenleme yoktur. Bu durum konuya ilişkin mevzuatta bazı belirsizliklerin ve boşlukların oluşmasına neden olmaktadır (Tüzüner, 2013).

Girişimlere sağlanacak mali imkânların yanı sıra sosyal inovasyon üretecek aktörlerin (birey, STK, sosyal girişimler) desteklenmesinde sistematik ve bütüncül bir uzmanlık altyapısının hazırlanması gerekmektedir. Bu destekleri devlete ait kurumlar (KOSGEB, İŞKUR, kalkınma ajansları, üniversiteler vb.) verebileceği gibi, bu hizmetlerin sivil toplum örgütleri ve şirketler tarafından da sunabilir. Sosyal girişimci olmak isteyen birey ve gruplara, alana ilişkin bilgi akışı yüz yüze eğitimlerin yanı sıra internet üzerinden de sağlanabilir. Nitekim online kanalları kullanarak daha fazla kişi ve kuruma ulaşmak hem hızlı hem de fazla kaynak gerektirmeyen bir yol olmaktadır.

6.2.9 Yerel yönetimler ve sosyal inovasyon çalışmaları

Gerek literatür taraması gerekse saha çalışması kapsamında sosyal alanda inovasyonların özellikle yerel düzeyde destekleyecek kurumlardan belki de en önemlisi yerel yönetimlerdir (özellikle belediyeler). Zira yerel yönetimler halk ile birebir ilişki içinde olan, sağlıktan eğitime, kalkınmadan kentleşmeye kadar birçok kamu hizmetini yürüten demokratik yapılardır. Yerel yönetimler, halka daha yakın olduğu için onların ihtiyaçlarını ve sorunlarını daha iyi bilir, analiz eder ve en uygun çözüm için çalışırlar. Bu yönüyle yerel yönetimlerin, STK'larla birlikte sosyal inovasyonun birinci basamağı olan fikir gelişimi öncesinde sorunun ve/veya ihtiyacın doğru ve yerinde tespiti noktasında kilit bir role sahip oldukları söylenebilir. Ayrıca merkezî yönetim, bürokratik süreçlerine göre yerel yönetimlerde daha hızlı bir sürecin işletilebilmesi, toplumla iletişimin daha kolay olması gibi diğer avantajların sosyal inovasyonlara kanalize edilmesi yerel yönetimlerin rolünü daha da arttırmaktadır.

Genel manada toplumun yerelde yaşam kalitesini daha iyi düzeye çıkarmak için merkez-yerel hizmet bütünlüğünün sağlanması ve hizmetlerde verimliliğin artırılması, karar süreçlerine halkın katılımı ve hemşerilerin yerel ve müşterek isteklerinin önem kazanması yerel mevzuatta öncelikle vurgulanmaktadır (Toprak, 2012). Öte yandan, yerel yönetimlerin buldukları bölgeye özgü kemikleşmiş (bir türlü üstesinden gelinemeyen) sorunları ve ihtiyaçları ele alırken sosyal alanda ortaya konulan ürün, hizmet ve yeniliklerin birbirine bağlayan stratejik bir yaklaşım sergilemesi gerekmekte ve yerinde karar verme kapasitelerinin geliştirilmesi beklenmektedir.

Daha öncede belirtildiği üzere yerel bazda belediyelerin, il özel idarelerinin ve diğer yerel kurumların sosyal yenilik alanında gerçekleştirdikleri birçok uygulama görünür olmamakla

birlikte bulunduğunu ve bu çalışmaların duyulmaması ve bilinmemesi sebebiyle sanki hiç sosyal inovasyon uygulaması yokmuş gibi algılanmasına sebebiyet vermektedir. Dolayısıyla, yerelde gerçekleştirilen sosyal inovasyonların haritalandırılarak bilinirliğinin artırılması aynı zamanda iyi örneklerin yaygınlaştırılması için gerekli çabanın gösterilmesi, toplumsal faydanın azami derecede olması ve daha az zahmet ve finansal kaynak ile başka bölgelerdeki benzer ihtiyaçları karşılanması bakımından önem arz etmektedir.

Türkiye’de yeniden yapılanmaya ilişkin tartışmalarda daha çok kentsel hizmetlerin yerine getiriliş yönü, sorumluluk ve kontrol gibi alanların ön plana çıktığı, buna karşılık il meclisleri ve başkanın çalışmalarının yönü, etkinliği, meclis ile ilişkileri üzerinde pek fazla durulmadığını belirten Toprak (2012), sorunların çözümünde dayanışma, aktif katılım ve özellikle kurumlar arası işbirliği önemine değinmektedir. Bu bağlamda başta üniversiteler olmak üzere toplumun diğer yapısal unsurlarına çözümleyici roller düşmektedir.

Kent vizyonunun ve hemşerilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışan kent konseylerinin yenilik yapma ve yerel yönetimlere bu konuda yol gösterme fonksiyonu önem arz etmektedir. Zira kamu statüsündeki meslek kuruluşları, sendika, noter, üniversite, STK, muhtarlıklar gibi muhtelif yerel aktörlerin kent konseylerinde temsili, sosyal inovasyonun en önemli özelliklerinden biri olan halkın demokratik katılımını sağlayacak böylece müşterek taleplerin verimli bir şekilde mutabakatla çözüme kavuşturulması imkânı sağlayacaktır.

Kısaca Türkiye’de son yıllarda sosyal hizmet sunumunda daha aktif yer alan ve yerel yönetimlerin en güçlülerinden olan belediyeler, vatandaşlarının yaşam standartlarını arttırma hedefiyle sundukları hizmetlerde ve sorumlulukların yerine getirilmesi hususunda katılıma büyük önem verdikleri görülmektedir. Gerek stratejik plan ve performans programları ve acil durum planlarının hazırlanması, gerekse kent konseyi ve ihtisas komisyonlarında yerel aktörlerin yer alıp karar alma süreçlerini etkilemesi, onların sosyal inovasyonun gelişmesine katkı sağlayacak potansiyeline sahip yapılar olduğunu göstermektedir. Ancak mevzuatta da yer alan bu yapıların işlevselliklerinin arttırılması ve diğer katılım mekanizmalarının doğru işletilmesi, sosyal inovasyon sonucu ortaya çıkacak müşterek fayda açısından önem taşımaktadır.

Yerel yönetimlerin esnek mevzuat yapıları yerelde gerçekleştirilecek sosyal inovasyonların benimsenmesi, gelişmesi ve örnek teşkil etmesi bakımından oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu potansiyeli geliştirmek için tüm aktörlerin etkinliği ile birlikte daha iyi bir yönetim ve etkin kaynak kullanımı elzem görünmektedir. Bu kapsamda, yerelde sosyal inovasyon uygulamalarının yönetilmesi ve ihtiyaca göre yönlendirilmesi için kurumsallaşması gerekmektedir. Yerel yönetimler bünyesinde sosyal alanda sunulacak hizmetlerin yenilikçi bakış açıları ile geliştirilmesine ve pilot uygulamasının yapılmasına hatta etkisinin ölçülmesine kadar birçok konuda çalışma yapacak ve yürütecek bir birimin kurulması önerilebilir. Bu birimin yerel yönetimlerde bu yetkinliğe ulaşacak bilimselliği ve sosyal devlet anlayışını bir altyapı olarak yapılandırılması, hizmetlerin asgari bağlamda standardizasyonu ve kalitesinin kontrol edilmesi (Atasü-Topcuoğlu & Akbaş, 2009) son derece önemlidir.

Bu birimin başkanla direk temas hâlinde olan bir üst kurul şeklinde tasarlanması tüm hizmetlerin bütüncül bir sosyal inovasyon yaklaşımıyla değerlendirilmesine olanak tanıyacaktır. Ayrıca bazı Avrupa ülkelerinde var olan belediyelerin, hizmet etkinliğini daha da arttırmak için yenilikçi metotların geliştirildiği, fikir alışverişi yapıldığı, iyi örneklerin ulusal düzeyde yaygınlaştırıldığı ağlar kurularak (örneğin Sosyal İnovasyon Danimarka Belediye Ağı) maksimum etki ve kapasite kullanımına erişmede yol gösterici olabilir.

Diğer taraftan, yerel yönetimlerin sosyal inovasyonun kurumsallaşmasında oynayacağı rol şüphesiz ki finansal kaynak yeterliliği ile de yakından ilişkilidir. Mevcut idari yapı sabit kalmak suretiyle yerel yönetimlere mali alanda esnekliğinin sağlanması konusunda öz gelir kaynaklarını artırıcı ve yerel mali özerkliği güçlendirecek düzenlemeler değerlendirilmelidir.

Yerel yönetimlerin bölgesel ve insani kalkınmada önem kazanması kaçınılmaz olarak yerel yönetimlerin ihtiyaç duyduğu nitelikli insan kaynağının da önemini arttırmıştır. Bu bağlamda da merkezî yönetimin, belediyelerin ihtiyaç duyduğu alanlarda uzman kişilerin istihdamına olanak sağlayacak şartları oluşturması veya belediyelere uzmanlık hizmeti verecek kurumları (yereldeki üniversiteler, sosyal girişimler, kooperatifler ve STK'lar) desteklemesi, yerel yönetimleri kendi inovatif kapasitelerini arttıracak bir hüviyete kavuşturacaktır.

Kaynakça

- Abad, A. G. (2013). *Societies of Social Innovation: Voices and Arguments*. Sussex: Academic Press.
- About the Social Innovation Fund. (2012). 25 Haziran 2016 tarihinde erişilmiştir. <https://www.nationalservice.gov/programs/social-innovation-fund/about-sif>
- Addis, R., Bowden, A., & Simpson, D. (2014). Delivering on impact the Australian advisory board breakthrough strategy to catalyse impact investment. *Impact Investing Australia*.
- Aktel, M., Kerman, U., Altan, Y., Lamba, M., & Burhan, O. (2013). Türkiye için yeni bir denetim modeli: kamu denetçiliği (ombudsman). *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(9), 21–37.
- Akşit, B., Atauz, A., Biliker, M., & Akadlı, E. B. (Eds.). (2003). *Türkiye'nin nüfus ve kalkınma yazını: eleştirel bir değerlendirme*.
- Alamaa, C. (2014). *The state of social entrepreneurship in Sweden* (SEFORİS Country Report). 25 Ağustos 2015 tarihinde erişilmiştir. http://www.seforis.eu/upload/reports/Country_Report_Sweden.pdf
- Alexander, D., & Letwin, O. (2013). *What works: evidence centres for social policy*.
- Alperovitz, G. (2011). The New-economy movement. *Nation*, 13.
- Altay, A. (2007). Küreselleşen yoksulluk olgusunun önlenmesinde mikrofinansman yaklaşımı. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 44(510), 57–67.
- Amabile, T. (1996). *Creativity in context*. Westview press.
- Amabile, T. M. (1988). A model of creativity and innovation in organizations. *Research in organizational behavior*, 10(1), 123–167.
- Anheier, H. K. (2013). The nonprofits of 2025. *Stanford Social Innovation Review*, 11(2), 18–19.
- Annual Report and Financial Statements. (2012). 23 Mart 2016 tarihinde erişilmiştir. http://www.bigsocietycapital.com/sites/default/files/pdf/BSC_AR_AW_forwebsite.pdf

- Arrowsmith, S. (2010). Horizontal policies in public procurement: A taxonomy 1. *Journal of Public Procurement*, 10(2), 149.
- Ashoka Fellows. (2016). 26 Nisan 2016 tarihinde erişilmiştir. <http://turkey.ashoka.org/fellows-uyeleri>
- Aşçı, Z. V. K. D., & Demiryürek, K. (2008). Kırsal yoksullukla mücadelede yeni adım: Mikrokredi. *Hr. Ü. ZF Dergisi*, 12(4), 73–79.
- Atasü-Topcuoğlu, R., & Akbaş, E. (2009). Küreselleşme sürecinde daralan sosyal haklar ve Türkiye’de sosyal hizmet sunumunda yaşanan dönüşümün kuramsal ve politik çerçevesi. *Uluslararası Sosyal Haklar Sempozyumu, Akdeniz Üniversitesi*, 175–181.
- Ateş, S. (2016). *Sincap çocuk tiyatrosu*. 28 Nisan 2016 tarihinde erişilmiştir. <http://www.ileridonusum.net/2016/05/27/sincap-cocuk-tiyatrosunu-duymus-muydunuz/>
- Ateş, S. A., & Ateş, M. (2015). Sosyo-ekolojik dönüşüm karşısında Türkiye: Bir alternatif olarak yeşil büyüme. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 3(4).
- Atkinson, R., & Flint, J. (2001). social researchUPDATE. *Department of Sociology, University of Surrey*.
- Atsan, N., & Erdoğan, E. O. (2015). Girişimciler için alternatif bir finansman yöntemi: kitlesel fonlama (crowdfunding). *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, Nisan 2015, 10(1), 297- 320.
- Avrupa Komisyonu (2011). Roadmap to a resource efficient Europe. *COM (2011)*, 571. 10 Mart 2016 tarihinde erişilmiştir. [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com\(2011\)0571_/com_com\(2011\)0571_en.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com(2011)0571_/com_com(2011)0571_en.pdf)
- Avrupa Komisyonu & OECD. (2013). Policy brief on social entrepreneurship– Entrepreneurial activities in Europe. *Publications Office of the European Union, Luxembourg*.
- Aydın, K. (2014). Yapısal işlevselci teori ve toplumsal tabakalaşma. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 213.
- Aydınlıgil, S. (2013). Sosyal politika geliştirmede yeni bir alan: Gönüllülük. İçinde: *Türkiye’de gönüllülük: Gönüllülüğün rolünün ve katkılarının keşfedilmesi, UNDP Volunteers*. 26 Mart 2017 tarihinde erişilmiştir. <http://www.undp.org/content/dam/turkey/docs/Publications/mdgs/Turkiyedegonulluluk.pdf>

- Aytaç, Ö. (2015). Girişimcilik: Sosyo-kültürel bir perspektif. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(15).
- Badke-Schaub, P., Billing, J., Binder, T., Borgford-Parnell, J., Brandt, E., Brereton, M., & Cooper, T. (2011). CoDesign: International journal of co-creation in design and the Arts. *Small*, 7(3–4).
- Baregheh, A., Rowley, J., & Sambrook, S. (2009). Towards a multidisciplinary definition of innovation. *Management decision*, 47(8), 1323–1339.
- Bartelemus, P. (2014). What's beyond GDP? *Dimensions*, 8–13.
- Basilgan, M. (2011). the creative destruction of economic development: The Schumpeterian entrepreneur. *Amme İdaresi Dergisi*, 44(3), 27–56.
- Bason, C. (2010). *Leading public sector innovation: Co-creating for a better society*. Policy Press.
- Bassi, A. (2012). How to measure the intangibles? Towards a system of indicators (SAVE) for the measurement of the performance of social enterprises. In F. Hans-Werner, J. Hochgerner, & Howaldt, Jürgen (Ed.), *Challenge Social Innovation* (ss. 325–350). Springer.
- Bassi, A., & Vincenti, G. (2015). Toward a New metrics for the evaluation of the social added value of social enterprises. *CIRIEC-Espana*, (83), 9.
- Bassi, A., Ecchia, G., & Guerra, A. (2016). Social Innovation Policies with the Involvement of Social Economy Organizations. Survey Evidence from European Countries. A working paper of the project: “*Innovative Social Investment: Strengthening communities in Europe*” (InnoSI), European Commission –Horizon 2020, European Commission, Research Executive Agency, Brussels 2016.
- Baş, T., & Akturan, U. (2008). *Nitel araştırma yöntemleri: Nvivo 7.0 ile nitel veri analizi*. Seçkin Yayıncılık.
- Başkale, H. (2016). Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenirlik ve örneklem büyüklüğünün belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9(1).
- Becker, E., & Jahn, T. (2006). *Soziale Ökologie: Grundzüge einer Wissenschaft von den gesellschaftlichen Naturverhältnissen*. Campus Verlag.
- Bergman, N., Markusson, N., Connor, P., Middlemiss, L., & Ricci, M. (2010). Bottom-up, social innovation for addressing climate change. In *Conference on Energy*

Transitions in an Interdependent World: What and Where are the Future Social Science Research Agendas.

- Bertini, G. (2012, Mayıs 31). Social-ecological innovations. 23 Mart 2017 tarihinde erişilmiştir. <https://learningsustainability.wordpress.com/2012/05/31/social-ecological-innovations/>
- Berzin, S. C., Pitt-Catsoupes, M., & Peterson, C. (2014). Role of state-level governments in fostering social innovation. *Journal of Policy Practice*, 13(3), 135–155.
- Besler, Senem (2010). *Sosyal girişimcilik*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Bimer Sayısal Veriler. (2015). 26 Nisan 2016 tarihinde erişilmiştir. <https://bimer.basbakanlik.gov.tr/cdn/files/public/docs/sayisalveriler.pdf>
- Bilgi Toplumu Stratejisi (2015). 28 Nisan 2016 tarihinde erişilmiştir. <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/EylemVeDigerPlanlar/Attachments/25/Bilgi%20Toplumu%20Stratejisi%20ve%20Eylem%20Plani-08092015.pdf>
- Boelman, Kwan, Lauritzen, Millard, Schon (2014). Growing social innovation: A guide for policy makers. A deliverable of the project: “*The theoretical, empirical and policy foundations for building social innovation in Europe*” (TEPSIE), European Commission – 7th Framework Programme, Brussels: European Commission, DG Research.
- Borzaga, C., & Bodini, R. (2012). What to make of social innovation? Towards a framework for policy development. *Unpublished working paper. European Research Institute on Cooperative and Social Enterprises*. 15 Haziran 2015 tarihinde erişilmiştir. http://euricse.eu/sites/euricse.eu/files/db_uploads/documents/1338304696_n2082.pdf
- Brandenburg, M. (2010). Making the case for social metrics and impact investing. *Community Development Investment Review*, 6(1), 47–49.
- Brest, P. (2016). *Investing for impact with program-related investments*. 21 Aralık 2016 tarihinde erişilmiştir.
- Bria, F. (2015). *Growing a digital social innovation ecosystem for europe. DSI Final Report*. European Commission, Bruxelles. 25 Haziran 2015 tarihinde erişilmiştir. <http://issuu.com/digitalsocialinnovation/docs/dsireport-forwebsiteprint>

- Bria, F., Almirall, E., Baeck, P., Halpin, H., Kingsbury, J., & Kresin, F. (2014). Digital social innovation. Interim report. *European Union*.
- Brown, T., & Wyatt, J. (2010). Design thinking for social innovation. *Stanford Social Innovation Review*, 8(1), 30–35.
- Buchegger, B., Ornetzeder, M., & für soziale Innovation, Z. (2000). Social innovations on the way to sustainable development. In *ESEE Conference, Vienna*. 05 Mayıs 2015 tarihinde erişilmiştir. https://zsi.at/attach/2Ornetzeder-Buchegger_Paper-ESEE2000.pdf
- Buğra, A. (2008). *Kapitalizm, yoksulluk ve Türkiye’de sosyal politika*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Buğra, A., Keyder, Ç., Yakut-Çakar, B., & Balaban, U. B. (2011). *Sosyal politika yazıları: Boğaziçi Üniversitesi sosyal politika forumu*. İletişim Yayınları.
- Bulut, C., Eren, H., & Halac, D. S. (2013a). Social innovation and psychometric analysis. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 82, 122–130. 15 Nisan 2015 tarihinde erişilmiştir. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.06.235>
- Bulut, C., Eren, H., & Halac, D. S. (2013b). Which one triggers the other? Technological or social innovation. *Creativity Research Journal*, 25(4), 436–445.
- Bund, E., Hubrich, D.-K., Schmitz, B., Mildenerger, G., & Krlev, G. (2013). Blueprint of social innovation metrics: contributions to an understanding of opportunities and challenges of social innovation measurement.
- Burns, C. (2014). *Participatory budgeting: Reimagining civic engagement in the city of Boston*. 8 Ağustos 2015 tarihinde erişilmiştir. <http://harvardkennedyschoolreview.com/participatory-budgeting-reimagining-civic-engagement-in-the-city-of-boston>
- Cajaiba-Santana, G. (2014). Social innovation: Moving the field forward. A conceptual framework. *Technological Forecasting and Social Change*, 82, 42–51. 02 Mart 2015 tarihinde erişilmiştir. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2013.05.008>
- Capacity4dev.eu. (2016). 31 Mart 2017 tarihinde erişilmiştir. <http://capacity4dev.ec.europa.eu/>
- Caulier-Grice, J., Davies, A., Patrick, R., & Norman, W. (2012). Defining social innovation. *A deliverable of the project: “The theoretical, empirical and policy foundations for building social innovation in Europe”(TEPSIE), European Commission–7th Framework Programme, Brussels: European Commission, DG Research*.

- Caulier-Grice, J., Kahn, L., Mulgan, G., Pulford, L., & Vasconcelos, D. (2010). Study on Social Innovation: A paper prepared by the Social Innovation eXchange (SIX) and the Young Foundation for the Bureau of European Policy Advisors. *Young Foundation/European Union*.
- Charity Account. (2016). 20 Ekim 2016 tarihinde erişilmiştir. <https://www.cafonline.org/>
- Chaves Avila, R., & Monzon, J. L. (2012). The social economy in the European Union. 09 Haziran 2015 tarihinde erişilmiştir. <http://roderic.uv.es/handle/10550/39363>
- Choi, N., & Majumdar, S. (2015). Social Innovation: Towards a Conceptualisation. İçinde S. Majumdar, S. Guha, & N. Marakkath (Ed.), *Technology and Innovation for Social Change* (ss. 7–34). New Delhi: Springer India. 17 Mart 2015 tarihinde erişilmiştir. http://link.springer.com/10.1007/978-81-322-2071-8_2
- Christensen, C. M., Baumann, H., Ruggles, R., & Sadtler, T. M. (2006). Disruptive innovation for social change. *Harvard business review*, 84(12), 94.
- Citizen Movements. (2015). 8 Ağustos 2015 tarihinde erişilmiştir. <http://www.nesta.org.uk/blog/d-cent-emergence-internet-era-citizen-movements-and-political-parties-0>
- Coates, D. (2014). *Models of capitalism: Growth and stagnation in the modern era*. John Wiley & Sons.
- Cobb, C., Halstead, T., & Rowe, J. (1995). If the GDP is up, why is America down? *Atlantic-Boston-*, 276, 59–79.
- Confino, J. (2015). *Beyond capitalism and socialism: could a new economic approach save the planet?* 12 Ağustos 2015 tarihinde erişilmiştir. <http://www.theguardian.com/sustainable-business/2015/apr/21/regenerative-economy-holism-economy-climate-change-inequality>
- Conger, S. (2002). Social Inventions. *The Innovation Journal: The Public Sector Innovation Journal*, Volume 14(2). 09 Nisan 2015 tarihinde erişilmiştir. http://www.innovation.cc/books/conger_social_inventions1_09232009min.pdf
- Cooperrider, D. L., & Pasmore, W. A. (1991). Global social change: A new agenda for social science? *Human Relations*, 44(10), 1037–1055.
- Creswell, J. W., Plano Clark, V. L., Gutmann, M. L., & Hanson, W. E. (2003). Advanced mixed methods research designs. *Handbook of mixed methods in social and behavioral research*, 209-240.

- Cukier, W., Trenholm, S., Carl, D., & Gekas, G. (2011). Social entrepreneurship: a content analysis. *Journal of Strategic Innovation and Sustainability*, 7(1), 99–119.
- Çalışkan, M., Cengiz, K., & Tol, U. (2005). *STGM haritalama çalışması: Sivil toplum kuruluşları ve sınırlılıklar*. 21 Kasım 2016 tarihinde erişilmiştir. <http://tr.yada.org.tr/pdf/e24d40732288cb7c33e9d2d92f01b96e.pdf>
- Çınar, B. (2012). *Büyüyen kapsayıcı piyasalar: Türkiye’de sosyal girişimcilik vakaları*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Çiftçi, N., & Akkul, R. (2013). Cinsiyetler arası gelir eşitsizliğini gidermede bir araç olarak mikrokredi: Bilecik ili uygulaması. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 4(2).
- Çizakça, M. (2006). Osmanlı dönemi vakıflarının tarihsel ve ekonomik boyutları. *Türkiye’de Hayırseverlik: Vatandaşlar, Vakıflar ve Sosyal Adalet Araştırması, TÜSEV, İstanbul*.
- Data Center. (2016). 26 Nisan 2016 tarihinde erişilmiştir. <https://publicadministration.un.org/egovkb/Data-Center>
- Dasgupta, P. (2014). Measuring the wealth of nations. *Annu. Rev. Resour. Econ.*, 6(1), 17–31.
- Davies, A., Simon, J., Patrick, R., & Norman, W. (2012). Mapping citizen engagement in the process of social innovation. *European Commission, Brussels*.
- Davila, T., Epstein, M. J., & Shelton, R. D. (2006). *The Creative Enterprise [Three Volumes]*. Greenwood Publishing Group.
- Davoudi, S., Shaw, K., Haider, L. J., Quinlan, A. E., Peterson, G. D., Wilkinson, C., Davoudi, S. (2012). Resilience: A Bridging Concept or a Dead End? “Reframing” Resilience: Challenges for Planning Theory and Practice Interacting Traps: Resilience Assessment of a Pasture Management System in Northern Afghanistan Urban Resilience: What Does it Mean in Planning Practice? Resilience as a Useful Concept for Climate Change Adaptation? The Politics of Resilience for Planning: A Cautionary Note: Edited by Simin Davoudi and Libby Porter. *Planning Theory & Practice*, 13(2), 299–333.
- Dawson, P., & Daniel, L. (2010). Understanding social innovation: a provisional framework. *International Journal of Technology Management*, 51(1), 9–21.
- De Buysere, K., Gajda, O., Kleverlaan, R., & Marom, D. (2012). *A framework for European Crowdfunding (2012)*.
- Dealtry, R., & Rademakers, M. (2005). Corporate universities: driving force of knowledge innovation. *Journal of workplace Learning*, 17(1/2), 130–136.

- Dees, J. G. (1998). *The meaning of social entrepreneurship*. Kauffman Center for Entrepreneurial Leadership.
- Dees, J. G., & Anderson, B. B. (2006). Framing a theory of social entrepreneurship: Building on two schools of practice and thought. *Research on social entrepreneurship: Understanding and contributing to an emerging field*, 1(3), 39–66.
- Defourny, J., & Borzaga, C. (2001). *The emergence of social enterprise*. Routledge.
- Defourny, J., & Nyssens, M. (2010). Conceptions of social enterprise and social entrepreneurship in Europe and the United States: Convergences and divergences. *Journal of Social Entrepreneurship*, 1(1), 32–53. 18 Temmuz 2015 tarihinde erişilmiştir. <https://doi.org/10.1080/19420670903442053>
- Demirci, M. (2010). Katılımcı demokrasi açısından kent konseyleri: Eleştirel bir değerlendirme. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 19(1), 21–46.
- Demirel, E. T., & Tikici, M. (2004). *Kültürün girişimciliğe etkileri*.
- Derneklere Ait Gelir Toplamları. (2015). 8 Ağustos 2015 tarihinde erişilmiştir <https://www.dernekler.gov.tr/tr/AnasayfaLinkler/gelir-toplami.aspx>
- Dernek Üye Sayıları. (2016). 8 Haziran 2016 tarihinde erişilmiştir. <https://www.dernekler.gov.tr/tr/AnasayfaLinkler/dernek-uye-sayilarinin-turkiye-nufusu.aspx>
- Devletin Kısayolu. (2016). 26 Ekim 2016 tarihinde erişilmiştir <https://www.turkiye.gov.tr/>
- Dewar, R. D., & Dutton, J. E. (1986). The adoption of radical and incremental innovations: An empirical analysis. *Management science*, 32(11), 1422–1433.
- Dey, I. (2003). *Qualitative data analysis: A user friendly guide for social scientists*. Routledge.
- Dittmer, K. (2013). Local currencies for purposive degrowth? A quality check of some proposals for changing money-as-usual. *Journal of Cleaner Production*, 54, 3–13.
- Dobson, A. (2007). Environmental citizenship: towards sustainable development. *Sustainable Development*, 15(5), 276–285.
- Dodgson, M., Gann, D. M., & Phillips, N. (2013). *The Oxford handbook of innovation management*. OUP Oxford.
- Downing, E., Kennedy, S., & Fell, M. (2014). Food banks and food poverty. *House of Commons Library SN06657*, 9.
- Drucker, P. F. (2002). The discipline of innovation. 1985. *Harvard business review*, 80(8), 95–100, 102, 148.

- Druker, P. (1985). Innovation and entrepreneurship. *A Harper Business Book*, 21–22.
- Duraiappah, A. K., Asah, S. T., Brondizio, E. S., Kosoy, N., O'Farrell, P. J., Prieur-Richard, A.-H., ... Takeuchi, K. (2014). Managing the mismatches to provide ecosystem services for human well-being: a conceptual framework for understanding the New Commons. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 7, 94–100.
- Durgut, M. (2003). *Ulusal inovasyon sistemleri ders notları*. KHO, Ankara.
- Durkheim, E. (1985). *Toplumbilimsel yöntemin kuralları*. (Çev. C.B. Akal). İstanbul:BFS Yayınları
- Dutta, S. (2011). *The global innovation index 2011: Accelerating growth and development*. Insead.
- Dye, T. R. (1992). *Understanding public policy [by] Thomas R. Dye*.
- Edmiston, D. (2015). EU public policy, social innovation and marginalisation: Reconciling ambitions with policy instruments. *CRESSI Working Paper Series No. 18/2015*. Oxford: University of Oxford
- Ekins, P. (2002). *Economic growth and environmental sustainability: the prospects for green growth*. Routledge.
- Ekiz, D. (2003). *Eğitimde araştırma yöntem ve metodlarına giriş: Nitel, nicel ve eleştirel kuram metodolojileri*. Anı.
- Ekonomi Koordinasyon Kurulu. (2016). *Ekonomi Koordinasyon Kurulu toplantısında ele alınan "Kitle Fonlaması" sistemi*. 27 Ekim 2016 tarihinde erişilmiştir. http://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Article/pg_Article.aspx?Id=c53b938b-b375-4267-b933-75e0ebc59953
- Elçi, Ş. (2006). *İnovasyon: kalkınmanın ve rekabetin anahtarı*. Meteksan Bilişim Grubu, BT Haber.
- El-Haddadeh, R., Irani, Z., Millard, J., & Schröder, A. (2014). Toward a coherent methodological framework for examining social innovation in the public sector. *Information Systems Management*, 31(3), 250–258. <https://doi.org/10.1080/10580530.2014.923269>
- Emerson, J., Wachowicz, J., & Chun, S. (2000). Social return on investment: Exploring aspects of value creation in the nonprofit sector. *The Box Set: Social Purpose Enterprises and Venture Philanthropy in the New Millennium*, 2, 130–173.
- Endres, A., & Radke, V. (2012). Economics for environmental studies. *A Strategic Guide to Micro-and Macroeconomics*, Berlin et al.

- Erakkuş, Ö. (2015). *Alternatif okul yaklaşımlarında din ve değerler eğitimi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Bursa, Uludağ Üniversitesi. 23 Kasım 2016 tarihinde erişilmiştir. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Erdoğan, M., & Yenigün, E. (2008). *Türkiye’de sosyal bütçe*. İstanbul: Tesev Yayınları.
- Eren, H. (2010). *Üniversite öğrencilerinin sosyal yenilikçilik kapasitelerinin teknolojik yenilikçilik eğilimlerine etkisini ölçmeye yönelik bir model önerisi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara, Kara Harp Okulu Komutanlığı, Savunma Bilimleri Enstitüsü, Teknoloji Yönetimi Anabilim Dalı. 15 Mart 2015 tarihinde erişilmiştir. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Erhürman, T. (2000). Türkiye için nasıl bir ombudsman formülü. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 49(1), 155–180.
- Esen, Ş., & Çetin, S. (2012). Siyasi parti ve hükümet programlarında girişimcilik ve inovasyon 1. *Dumlupınar University Journal of Social Science/Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (34). 10 Şubat 2016 tarihinde erişilmiştir. http://birimler.dpu.edu.tr/app/views/panel/ckfinder/userfiles/17/files/DERG_/34/71-82.pdf
- Esping-Andersen, G. (2013). *The three worlds of welfare capitalism*. John Wiley & Sons.
- Ettlie, J. E., Bridges, W. P., & O’keefe, R. D. (1984). Organization strategy and structural differences for radical versus incremental innovation. *Management science*, 30(6), 682–695.
- Evers, A., & Ewert, B. (2012). Social innovations for social cohesion. On concepts and first findings of a cross-country study. İçinde *10th Annual ESPAnet conference*. 09 Ağustos 2015 tarihinde erişilmiştir. <http://www.dvpw.de/fileadmin/docs/Kongress2012/Paperroom/2012Politikforschung-Evers-Ebert.pdf>
- Executive Summary. (2016). 26 Nisan 2016 tarihinde erişilmiştir <https://stateofthecampaign.org/2015-report-executive-summary>
- Faaij, A., Jager, D., & Kok, M. (2013). *Global warming and social innovation: the challenge of a climate neutral society*. Routledge.
- Fagerberg, J. (2006). *The Oxford handbook of innovation*. Oxford university press.
- Florida, R., Mellander, C., & King, K. (2015). The global creativity index 2015.
- Fraisse, L. (2013). 27. The social and solidarity-based economy as a new field of public action: a policy and method for promoting social innovation. *The International*

- Handbook on Social Innovation: Collective Action, Social Learning and Transdisciplinary Research*, 361.
- Franz, H.-W., Hochgerner, J., & Howaldt, J. (2012). Challenge social innovation: An introduction. İçinde H.-W. Franz, J. Hochgerner, & J. Howaldt (Ed.), *Challenge Social Innovation* (ss. 1–16). Berlin, Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg.
- Freeman, C., Clark, J., & Soete, L. (1982). *Unemployment and technical innovation: a study of long waves and economic development*. Burns & Oates.
- Fullerton, J. (2015). *Regenerative Capitalism - How Universal Principles And Patterns Will Shape Our New Economy*. Greenwich: Capital Insitute. 01 Ocak 2016 tarihinde erişilmiştir. <http://capitalinstitute.org/wp-content/uploads/2015/04/2015-Regenerative-Capitalism-4-20-15-final.pdf>
- Gadrey, J., Gallouj, F., & Weinstein, O. (1995). New modes of innovation: How services benefit industry. *International journal of service industry management*, 6(3), 4–16.
- Gaffigan, M. E. (2008). Advanced energy technologies. *Testimony Before the Subcommittee on Energy and Environment, Committee on Science and Technology, House of Representatives*.
- Gazete, R. (2005). *5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu*. Sayı, Türkiye.
- Giddens, A. (1999). *Toplumun kuruluşu: Yapılaşma kuramının ana hatları*. (Çev. Hüseyin Özel). Ankara: Bilim ve Sanat Yayıncılık.
- Giddens, A. (2004). *Modernliğin sonuçları*. (Çev. Ersin Özdil). İstanbul:Ayrıntı.
- Giffinger, R., Fertner, C., Kramar, H., Kalasek, R., Pichler-Milanovic, N., & Meijers, E. (2007). *Smart cities ranking of European medium-sized cities*. Centre of Regional Science, Vienna UT, October 2007.
- Gillwald, K. (2000). *Konzepte sozialer Innovation*. WZB Discussion Paper.
- Girişimciliğin Geliştirilmesi. (2014). 28 Nisan 2016 tarihinde erişilmiştir. <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/OzelIhtisasKomisyonuRaporlari.aspx>
- Girişimcilik Stratejisi ve Eylem Planı (2015). Türkiye Girişimcilik Stratejisi ve Eylem Planı 2015-2018.
- Gizir, C. A. (2007). Psikolojik sağlamlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler üzerine bir derleme çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(28), 113–128.
- Goldenberg, M. (2004). Social innovation in Canada. *How the non-profit sector serves Canadians... and how it can serve them better*. 02 Ocak 2016 tarihinde erişilmiştir. <http://envision.ca/pdf/SocialEconomy/SocialInnovation.pdf>

- Goldenberg, M., Kamoji, W., Orton, L., & Williamson, M. (2009). *Social innovation in Canada: An update*. Canadian Policy Research Networks, Canada.
- Gorz, A.(2002). *Yaşadığımız Sefalet*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Göker, A., Durgut, M., & Akyos, M. (2003). *Ulusal inovasyon (yenilikçilik) sistemi: Kavramsal çerçeve, türkiye incelemesi ve ülke örnekleri*. Ekim.
- Gökyay, Ç. (2008). Türkiye’de mikrokredi uygulamaları ve istihdama yansımaları. *Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Ankara*.
- Gönül Elçileri Rehberi. (2016). *Toplum kalkınmasında gönül elçileri projesi: Gönül elçileri çalışma rehberi*. 28 Nisan 2016 tarihinde erişilmiştir. https://gonulelclileri.aile.gov.tr/data/55114795369dc57100ffbc98/aile_bakanligi_calismarehberi_son.pdf
- Griffin, T., & Miller, M. K. (2008). Child abduction, AMBER alert, and crime control theater. *Criminal Justice Review*, 33(2), 159–176.
- Grisolia, F., & Farragina, E. (2015). Social innovation on the rise: Yet another buzzword in a time of austerity? *Salute e societa*.
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1988). Do inquiry paradigms imply inquiry methodologies. *Qualitative approaches to evaluation in education*, 89-115.
- Gunderson, L. H. (2001). *Panarchy: understanding transformations in human and natural systems*. Island press.
- Güneş, S., & Seven, H. (2009). *Yoksullukla mücadelede mikrokredi uygulamaları ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü proje destekleri*. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.
- Güngör, A. G. G., & Göksu, A. (2013). Kamu inovasyon uygulaması: Türkiye örneği. Sunulan Akademik Platform. 11 Nisan 2015 tarihinde erişilmiştir. <http://isites.info/PastConferences/ISITES2013/ISITES2013/papers/ISITES13246.pdf>
- Gür, B. S. ve Çelik, Z. (2009). Türkiye’de millî eğitim sistemi: Yapısal sorunlar ve öneriler. (Rapor No. 1). Ankara: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı.
- Habermas, J. (2012). *Kamusal alanın yapısal dönüşümü*. (Çev.Tanıl Bora & Mithat Sancar). İstanbul:İletişim Yayınları
- Halaç, D. S., Eren, H., & Bulut, Ç. (2014). Sosyal yenilikçilik: Bir ölçek geliştirme çalışması. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 32(1).
- Hansen, L. P., & Sargent, T. J. (2008). *Robustness*. Princeton university press.

- Haxeltine, A., Kemp, R., Dumitru, A., Avelino, F., Pel, B., Wittmayer, J., ... Blanco, I. L. (2015). *TRANSIT WP3 deliverable D3. 2–“A first prototype of TSI theory”*.
- Heiskala, R. (2007). Social innovations: structural and power perspectives. *Social innovations, institutional change and economic performance. Making sense of structural adjustment processes in industrial sectors, regions and societies*, 52–79.
- Hes, T., & Neradová, A. (2013). Attempt for explanation of declining labor force participation of women in Turkey through test of Under-Participation Trap Hypothesis, applied on microfinance survey data. *Global Journal of Management And Business Research*, 13(5).
- Denizalp, H. (2007). *Toplumsal dönüşüm için sosyal girişimcilik rehberi*. Ankara: Odak Ofset Matbaacılık.
- Hisrich, R. D., & Peters, M. P. (2002). *Entrepreneurship*. McGraw-Hill.
- Hitcher, W. (2006). *Innovation Paradigm Replaced*. Wiley.
- Hochgerner, J. (2011). The analysis of social innovations as social practice. *Bridges*, 30. 11 Mayıs 2015 tarihinde erişilmiştir. <http://www.socialinnovation2011.eu/wp-content/uploads/2011/04/The-Analysis-of-Social-Innovations-as-Social-Practice.pdf>
- Hochgerner, J. (2012). New combinations of social practices in the knowledge society. İçinde *Challenge Social Innovation* (ss. 87–104). Springer.
- Hofstede, G. (1984). *Culture's consequences: International differences in work-related values* (C. 5). Sage.
- Hofstede, G. (2016). *Cultural Dimesions*. 25 Mayıs 2016 tarihinde erişilmiştir. <https://geert-hofstede.com/turkey.html>
- Hollands, R. G. (2008). Will the real smart city please stand up? Intelligent, progressive or entrepreneurial? *City*, 12(3), 303–320.
- Holloway, I., & Wheeler, S. (1996). Blackwell Science. *Melbourne VIC*.
- Howaldt, J., & Jacobsen, H. (2010). *Soziale Innovation: auf dem Weg zu einem postindustriellen Innovationsparadigma*. Springer-Verlag.
- Howaldt, J., & Schwarz, M. (2010). Social innovation: *Concepts. Research Fields and International Trends*, Sozialforschungsstelle, Dortmund: Sozialforschungsstelle Dortmund.. 20 Mart 2016 tarihinde erişilmiştir.

http://www.asprea.org/imagenes/IMO%20Trendstudie_Howaldt_englisch_Final%20Ods.pdf

- Hubert, A. (2010). Empowering people, driving change: Social innovation in the European Union. *Bureau of European Policy Advisors (BEPA)*. 12 Mayıs 2015 tarihinde erişilmiştir. http://ec.europa.eu/bepa/pdf/publications_pdf/social_innovation.pdf.
- Hubrich, D.-K., Schmitz, B., Mildenerger, G., & Bund, E. (2012). The measurement of social economies in Europe: a first step towards an understanding of social innovation. A deliverable of the project: “*The theoretical, empirical and policy foundations for building social innovation in Europe*” (TEPSIE), *European Commission –7th Framework Programme, Brussels: European Commission, DG Research*.
- Huddart, S. (2010). patterns, principles, and practices in social innovation. *The philanthropist*, 23(3). 20 Temmuz 2015 tarihinde erişilmiştir. <http://www.lephilanthrope.ca/index.php/phil/article/view/852>
- Hunter, G. S. (2013). *Out think: How innovative leaders drive exceptional outcomes*. John Wiley & Sons.
- Huybrechts, B., & Nicholls, A. (2012). Social entrepreneurship: Definitions, drivers and challenges. İçinde *Social entrepreneurship and social business* (ss. 31–48). Springer.
- Hükümet Programı. (2015). 64. *Hükümet Programı*. 28 Nisan 2016 tarihinde erişilmiştir. http://www.basbakanlik.gov.tr/docs/KurumsalHaberler/64.hukümet_programi.pdf
- Impact Bonds. (2012). *Social impact bonds: A new tool for social financing*. 21 Aralık 2016 tarihinde erişilmiştir. <https://www.princeton.edu/sites/default/files/content/Social%20Impact%20Bonds%202014%20Final%20Report.pdf>
- Investment and Contract Readiness Fund. (2016). 31 Mart 2017 tarihinde erişilmiştir. <http://www.beinvestmentready.org.uk/>
- Ioannou, I., & Serafeim, G. (2014). The impact of corporate social responsibility on investment recommendations: Analysts’ perceptions and shifting institutional logics. *Strategic Management Journal*.
- Işık, A. G. V. (2013). Kurumsal sosyal sorumluluğun değiştirdiği çalışma kavramı ve yeni bir çalışma alanı olarak sosyal girişimler. *Sosyal Güvenlik Dergisi (SGD)*, 3(1).
- İhtiyaç Haritası. (2016). 26 Ekim 2016 tarihinde erişilmiştir. <http://www.ihtiyacharitasi.org/>
- İstatistiklerle Gençlik. (2014). 28 Nisan 2016 tarihinde erişilmiştir. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18625>

- Jacobs, J. (1961). *The death and life of great American cities*. Vintage.
- Jenson, J. (2015). Social Innovation: redesigning the welfare diamond. İçinde *New Frontiers in Social Innovation Research* (ss. 89–106). Springer.
- Jeschke, S., Isenhardt, I., Hees, F., & Trantow, S. (2011). *Enabling Innovation*. Springer.
- Jessop, B., & Özcan, A. (2009). *Kapitalist devletin geleceği*. Epos Yayınları.
- John, P. (2013). *Analyzing public policy*. Routledge.
- John, R. (2006). Venture philanthropy: The evolution of high engagement philanthropy in Europe. *Skoll Centre for Social Entrepreneurship*. 7 Haziran 2016 tarihinde erişilmiştir. <http://eureka.bodleian.ox.ac.uk/745/>
- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) (2008). Politika dokümanı: Kadın ve yoksulluk, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) (2009). Toplumsal cinsiyet eşitliği ulusal eylem planı 2008-2013. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- Kallen, H. (1932). Innovation. In E. R. Seligman & A. Johnson (Ed.), *Encyclopaedia of the social sciences* (Vol. 8. pp. 58–61). London: Macmillan.
- Kalkınma Bakanlığı. (2013). Onuncu kalkınma planı (2014-2018). Ankara: Kalkınma Bakanlığı.
- Kanter, R. M., & Summers, D. V. (1994). *Doing well while doing good: Dilemmas of performance measurement in nonprofit organizations and the need for a multiple-constituency approach*. Sage publication, Londres.
- Karaca, Y. (2009). Hizmetlerde inovasyon ve tüketici algısına etkisi: Yolcu taşımacılığı sektöründe bir araştırma. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 195–212.
- Karagöl, E. T., & Karahan, H. (2014). Yeni ekonomi Ar-Ge ve inovasyon. *SETA Rapor*, (82), 22-29.
- Karagöz, U. (2010). Kamu Sektöründe Yeni Bir İnovasyon Girişimi: Hizmet Envanteri Veri Tabanı (Hevt) Projesi. *İçişleri Bakanlığı Türk İdare Dergisi*, (sayı 476) 133-150.
- Kazançoğlu, İ., & Dirsehan, T. (2016). Sosyal inovasyon ile sakin şehirler arasındaki ilişkinin sosyal girişim(ciler) boyutu ile incelenmesi: Seferihisar örneği. *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 7(Özel), 135-161.
- Kelly, K. (1999). *New rules for the new economy*. Penguin.
- Kentel, F., Köker, L., & Genç, Ö. (2012). Yeni Anayasa Sürecini İzleme Raporu. Şubat-Haziran. *Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV) Demokratikleşme*

- Programı*. İstanbul: TESEV Yayınları 25 Aralık 2015 tarihinde erişilmiştir. https://t24.com.tr/media/editorials/files/Anayasaizleme2_08_10_12.pdf
- Kesseling, A., & Leitner, M. (2008). Soziale Innovationen in Unternehmen. *Study, compiled by order of the Unruhe Stiftung. Vienna. Download from: ZSI (http://www.zsi.at/attach/Soziale_Innovation_in_Unterne_hmen_ENDBERICHT.pdf, 27/01/2010)*.
- Keyman, E. F. (2008). Avrupa’da ve Türkiye’de sivil toplum. *Article sous format électronique*.
- Kılıç, A. (2014). 2014 vakıf haftası çerçevesinde düzenlenen “Vakıf ve İktisat” Sempozyumu Üzerine. *Vakıflar Dergisi, 41* (2014): 205-207
- Kiessling, T. S. (2004). Entrepreneurship and innovation: Austrian school of economics to Schumpeter to Drucker to now. *Journal of Applied Management and Entrepreneurship, 9*(1), 80.
- Kim, J., Rim, S., Han, S., & Park, A. (2015). Seoul City’s social innovation strategy: New models of communication to strengthen citizen engagement. *New Frontiers in Social Innovation Research, 170*.
- Klein, H. J., Köhler, G., Kopp, J., Zapf, W., Schäfers, B., & Peuckert, R. (2003). Wahrnehmung, soziale. İçinde *Grundbegriffe der Soziologie* (ss. 424–442). Springer.
- Koch, P., & Hauknes, J. (2005). *On innovation in the public sector*. Citeseer.
- Koç, O. (2010). Toplumsal sorunlarla mücadelede bir kaldıraç olarak sosyal inovasyon ve sosyal girişimcilik açısından önemi. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 5*(2).
- Koenig, A. (2014). *Developing social impact markets in Turkey: Framework for government engagement and review of policy options*. 12 Şubat 2016 tarihinde erişilmiştir. <http://ipc.sabanciuniv.edu/wpcontent/uploads/2014/05/AnjaRaporWeb.08.05.14.pdf>
- Koopmans, T. C. (1969). *Objectives, constraints, and outcomes in optimal growth models*. Springer.
- Koray, M. (2013). Akademik alanda sosyal politika nereye? *Çalışma ve Toplum, (36)*, 1.
- Krefting, L. (1991). Rigor in qualitative research: The assessment of trustworthiness. *American journal of occupational therapy, 45*(3), 214-222.
- Kumral, N., Güçlü, M., & Doğan, G. U. (2012). *Bölgesel dayanıklılık (resilience): Türkiye Düzey 2 Bölgeleri Üzerine Bir Uygulama*.
- Küçükcan, T. ve Gür, B.S. (2009). Türkiye’de yükseköğretim: Karşılaştırmalı bir analiz. Ankara: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı. ISBN: 978-605-4023-035

- Kümbül Güler, B. (2011). Yoksullukla mücadelede sosyal girişimcilik: Ashoka üyelerinden sosyal yenilikçi örnek uygulamalar.
- Latouche, S. (2007). De-growth: an electoral stake? *The international journal of inclusive democracy*, 3(1), 14–18.
- Le Ber, M. J. (2010). Cross-sector models of collaboration for social innovation. 22 Temmuz 2016 tarihinde erişilmiştir. <http://ir.lib.uwo.ca/etd/10/>
- Leadbeater, C. (1997). *The rise of the social entrepreneur*. London: Demos.
- Leadbeater, C. (2007). Social enterprise and social innovation: Strategies for the next ten years. *A social enterprise think piece for the Cabinet Office of the Third Sector*.
- Lee, P. (2014). Social Innovation. *Wash. UL Rev.*, 92, 1.
- Lehner, O. M., & Kansikas, J. (2012). Opportunity recognition in social entrepreneurship: A thematic meta analysis. *Journal of Entrepreneurship*, 21(1), 25–58. <https://doi.org/10.1177/097135571102100102>.
- Lettice, F., & Parekh, M. (2010). The social innovation process: themes, challenges and implications for practice. *International Journal of Technology Management*, 51(1), 139–158.
- Levitt, T. (2002). Creativity is not enough. *Harvard business review*, 80(8), 137–145.
- Liebman, J., & Sellman, A. (2013). Social impact bonds: A guide for state and local governments. *Cambridge, MA: Harvard Kennedy School Social Impact Bond Technical Assistance Lab*.
- Luecke, R., & Katz, R. (2003). *Harvard business essentials: managing creativity and innovation*. Harvard Business School Press.
- Luis, M. (2001). 'Superwomen'and mediterranean welfare. İçinde *ISA RC 19 Conference "Old and New Social Inequalities: What Challenges for Welfare States*.
- MacCallum, D. (2009). *Social innovation and territorial development*. Ashgate Publishing, Ltd.
- Maclean, K., Ross, H., Cuthill, M., & Witt, B. (2016). Converging disciplinary understandings of social aspects of resilience. *Journal of Environmental Planning and Management*, 1–19.
- Mair, J., & Marti, I. (2006). Social entrepreneurship research: A source of explanation, prediction, and delight. *Journal of world business*, 41(1), 36–44.

- Makal, A. (2008). Çeyrek Yüzyılın içinden kendimize bakmak: Kuruluşlarının 25. yılında çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri bölümleri üzerine bir değerlendirme. *Çalışma ve Toplum*, (16), 1.
- Malthus, T. R. (1966). *First essay on population, 1798* (C. 14). Macmillan.
- Mamedow, N. (1996). Toplum ve doğanın karşılıklı etkileşimi: Sosyal ekoloji. *Ecology Journals*, 21(13–15).
- Manzini, E. (2016). The sharing movement in its maturity – towards a ‘disruptive normality’. [Web log comment]. 15 Ekim 2016 tarihinde erişilmiştir. <http://magazine.ouishare.net/2016/06/the-sharing-movement-in-its-maturity-towards-a-disruptive-normality>
- Marcy, R. T., & Mumford, M. D. (2007). Social innovation: Enhancing creative performance through causal analysis. *Creativity Research Journal*, 19(2–3), 123–140.
- Marshall, T. H. (2006). Yurttaşlık ve sosyal sınıf. *Sosyal Politika Yazıları*, 19.
- Martin, B. (2006). Social testing. *Social Alternatives*, 25 (4), 39-42.
- Martin, R. (2012). Regional economic resilience, hysteresis and recessionary shocks. *Journal of economic geography*, 12(1), 1–32.
- Martin, R. L., & Osberg, S. (2007). Social entrepreneurship: The case for definition. *Stanford social innovation review*, 5(2), 28–39.
- Maya Mikro Ekonomik Destek. (2016). 26 Ekim 2016 tarihinde erişilmiştir. <http://www.kedv.org.tr/maya/>
- McCraw, T. K. (2009). *Prophet of innovation*. Harvard university press.
- McCrudden, C. (2004). Using public procurement to achieve social outcomes. İçinde *Natural Resources Forum* (C. 28, ss. 257–267). Wiley Online Library.
- McLean, L. D. (2005). Organizational culture’s influence on creativity and innovation: A review of the literature and implications for human resource development. *Advances in Developing Human Resources*, 7(2), 226–246. <https://doi.org/10.1177/1523422305274528>
- Meadows, D. H., Meadows, D. L., Randers, J., & Behrens, W. W. (1972). The limits to growth. *New York*, 102.
- Metin, O. (2011). Sosyal politika açısından AKP dönemi: Sosyal yardım alanında yaşananlar. *Çalışma ve Toplum*, 1, 179–200.
- Miles, I. (2005). Innovation in services. *The Oxford handbook of innovation*, 16, 433–458.

- Millard, J., & Carpenter, G. (2014). Digital technology in social innovation: a synopsis. A Deliverable of the Project: “*The Theoretical, Empirical and Policy Foundations for Building Social Innovation in Europe*”(TEPSIE), European Commission–7th Framework Programme. European Commission. DG Research, Brussels. 18 Temmuz 2016 tarihinde erişilmiştir. <http://www.tepsie.eu>.
- Milligan, K. (2013). Breaking the Binary: Policy Guide to Scaling Social Innovation. *Cologne: Schwab Foundation for Social Entrepreneurship*.
- Moore, M.-L., & Westley, F. R. (2011). Public sector policy and strategies for facilitating social innovation. *Innovation*. 03 Eylül 2016 tarihinde erişilmiştir. http://www.horizons.gc.ca/doclib/2011_0061_Moore_Wesley_e.pdf
- Moore, M.-L., Westley, F. R., Tjornbo, O., & Holroyd, C. (2012). The loop, the lens, and the lesson: using resilience theory to examine public policy and social innovation. *İçinde Social innovation* (ss. 89–113). Springer.
- Moulaert, F. (2000). *Globalization and integrated area development in European cities*. Oxford University Press.
- Moulaert, F. (Ed.). (2013). *The international handbook on social innovation: collective action, social learning and transdisciplinary research*. Edward Elgar Publishing.
- Moulaert, F., & Nussbaumer, J. (2005). The social region beyond the territorial dynamics of the learning economy. *European urban and regional studies*, 12(1), 45–64.
- Moulaert, F., Martinelli, F., Swyng-Douw, E., & Ailenei, O. (2005). Social innovation, governance and community building. *EC FP6, Final Report. Lille/Newcastle, IFRESI and GURU*.
- Mulgan, G. (2006). The process of social innovation. *innovations*, 1(2), 145–162.
- Mulgan, G., Wilkie, N., Tucker, S., Ali, R., David, F., & Liptrot, T. (2006). Social Silicon Valleys: A manifesto for social innovation. *Young Foundation*.
- Mulgan, G. (2010). Measuring social value. *Stanford Soc Innov Rev*, 8(3), 38–43.
- Mulgan, G., Ali, R., Halkett, R., & Sanders, B. (2007). *In and Out of Sync: The Challenge of Growing Social Innovations*, London: NESTA.
- Mulgan, G. (2009). The art of public strategy: mobilizing power and knowledge for the common good. *Oxford University Press on Demand*.
- Mulgan, G., Caulier-Grice, J., & Murray, R. (2010). The open book of social innovation. *Nesta and The Young Foundation*, United Kingdom.

- Mulgan, G., Tucker, S., Ali, R., & Sanders, B. (2007). *Social innovation: what it is, why it matters and how it can be accelerated*. 20 Şubat 2015 tarihinde erişilmiştir. <http://eureka.sbs.ox.ac.uk/761/>
- Mumford, M. D. (2002). Social innovation: ten cases from Benjamin Franklin. *Creativity research journal*, 14(2), 253–266.
- Mumford, M. D., & Moertl, P. (2003). Cases of social innovation: Lessons from two innovations in the 20th century. *Creativity Research Journal*, 15(2–3), 261–266. <https://doi.org/10.1080/10400419.2003.9651418>
- Murray, R., Caulier-Grice, J., & Mulgan, G. (2010). *The open book of social innovation*. National Endowment for Science, Technology and the Art.
- Murray, R., Mulgan, G., & Caulier-Grice, J. (2008). How to Innovate: The tools for social innovation. *Work in progress—circulated for comment*. 3 Mart 2015 tarihinde erişilmiştir. http://www.youngfoundation.org/files/images/publications/Generating_Social_Innovation_0.pdf
- Nacak. (2014). Kamu politikalarının belirlenmesinde yeni iletişim araçları ve sosyal ağların rolü. *Akademik Bakış Der., Kırgız – Türk Sos. Bilimler Enst.*, 46.
- Neck, H., Brush, C., & Allen, E. (2009). The landscape of social entrepreneurship. *Business Horizons*, 52(1), 13–19.
- Nelson, R. R., & Winter, S. G. (1977). In search of a useful theory of innovation. İçinde *Innovation, Economic Change and Technology Policies* (ss. 215–245). Springer.
- Neuman, W. L., & Özge, S. (2008). *Toplumsal araştırma yöntemleri: nitel ve nicelik yaklaşımlar*. Yayın Odası Yayınları.
- Nicholls, A. (2006). *Social entrepreneurship: New models of sustainable social change*. Oxford University Press.
- Nicholls, A. (2009). We do good things, don't we?: Blended value accounting in social entrepreneurship. *Accounting, organizations and society*, 34(6), 755–769.
- Nicholls, A. (2010). Fair trade: Towards an economics of virtue. *Journal of Business Ethics*, 92(2), 241–255.
- Nicholls, A., & Murdock, A. (2011). *Social innovation: Blurring boundaries to reconfigure markets*. Palgrave Macmillan.
- Nicholls, A., & Ziegler, R. (2014). *An extended social grid model for the study of marginalization processes and social innovation*. CRESSI Working Paper published in: C. Houghton Budd, CWM Naastepad, and CP van Beers (eds.) Report on

- Institutions, Social Innovation & System Dynamics from the Perspective of the Marginalised. Deliverable.
- Nicolopoulou, K., Karatas-Ozkan, M., Janssen, F., & Jermier, J. M. (Eds.). (2016). *Sustainable Entrepreneurship and Social Innovation*. Routledge.
- Novogratz, J. (2013). Standing with the Poor. *Stanf Soc Innov Rev*.
- Novy, A., & Leubolt, B. (2005). Participatory budgeting in Porto Alegre: social innovation and the dialectical relationship of state and civil society. *Urban Studies*, 42(11), 2023–2036.
- Novy, A., Swiatek, D. C., & Moulaert, F. (2012). Social cohesion: a conceptual and political elucidation. *Urban Studies*, 49(9), 1873–1889.
- Noya, A., & Clarence, E. (2013). *Policy Brief on Social Entrepreneurship: Entrepreneurial Activities in Europe*. OECD Publishing.
- OECD, & Europäische Kommission (Ed.). (2005). *Oslo manual: guidelines for collecting and interpreting innovation data* (3. ed). Paris.
- Ontario's Social Innovation Policy Paper. (2012). *Draft Ontario's social innovation policy paper*. 21 Kasım 2016 tarihinde erişilmiştir. <https://www.marsdd.com/wp-content/uploads/2012/10/Wiki-Social-Innovation-Policy-Paper-.pdf>
- Oosterlynck, S., Kazepov, Y., Novy, A., Cools, P., Barberis, E., Wukovitsch, F., Leubolt, B. (2013). *The butterfly and the elephant: local social innovation, the welfare state and new poverty dynamics*. Herman Deleeck Centre for Social Policy, University of Antwerp.
- Orlikowski, W. J. (1993). CASE tools as organizational change: Investigating incremental and radical changes in systems development. *MIS quarterly*, 309-340.
- Ornetzeder, M., & Buchegger, B. (1998). Soziale Innovationen für eine nachhaltige Entwicklung. *Berichte aus Energie-und Umweltforschung, Schriftenreihe des Wissenschaftsministeriums, Wien*.
- O'Sullivan, D., & Dooley, L. (2008). *Applying innovation*. Sage publications.
- Öz, C. S., & Çolakoğlu, C. (2014). Türkiye'de mikrokredi uygulamasının Sakarya ili özelinde incelenmesi. *Çalışma ve Toplum*, (4).
- Özdemir, F., & Ar, İ. M. (2015). Sosyal yenilik üzerine bir alan araştırması. *Girişimcilik ve İnovasyon Yönetimi Dergisi*, 4(1), 17–43.
- Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: Sosyal bilimlerde yöntem bilim sorunsalı üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1).

- Özer, M. A. (2015). Sosyal politikaların belirlenmesinde karar verme süreci ve bilgi teknolojilerinin etkisi. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 4(9).
- Özmete, E., & Gök, F. A. (2015). Sürdürülebilir kalkınma için sosyal inovasyon ve sosyal hizmet ilişkisinin değerlendirilmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(2).
- Parlakkaya, R., & Çürük, S. A. (2016). Bir Yoksullukla mücadele aracı olarak islami mikrofinans ve Türkiye’de uygulanabilirliği. *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*, 1(2).
- Parsons, T. (1949). *The structure of social action* (C. 491). Free Press New York.
- Parsons, T. (2013). *Social system*. Routledge.
- Pendall, R., Foster, K. A., & Cowell, M. (2009). Resilience and regions: building understanding of the metaphor. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, rsp028.
- Phills, J. A., Deiglmeier, K., & Miller, D. T. (2008). Rediscovering social innovation. *Stanford Social Innovation Review*, 6(4), 34–43.
- Piketty, T. (2014). *Capital in the 21st Century*. Cambridge: Harvard Uni.
- Pirvu, D., & Clipici, E. (2016). Social Enterprises and the EU’s Public Procurement Market. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 27(4), 1611-1637.
- Pisano, U., Lange, L., & Berger, G. (2015). Social innovation in Europe. *An overview of the concept of social innovation in the context of European initiatives and practices. ESDN Q. Rep*, 36, 25.
- Pol, E., & Ville, S. (2009). Social innovation: Buzz word or enduring term? *The Journal of Socio-Economics*, 38(6), 878–885.
- Polanyi, K. (1986). *Büyük dönüşüm*. (Çev. A. Buğra) İstanbul: Alan Yayınları.
- Polanyi, K., & Buğra, A. (2007). *Büyük dönüşüm: çağımızın siyasal ve ekonomik kökenleri*. İletişim Yayınları.
- Poushter, J. (2016). *Smartphone ownership and internet usage continues to climb in emerging economies*. 28 Nisan 2016 tarihinde erişilmiştir. <http://www.pewglobal.org/2016/02/22/smartphone-ownership-and-internet-usage-continues-to-climb-in-emerging-economies>
- Pulford, L., Hackett, T., & Daste, D. (2014). *A reflection on strengthening social innovation in Colombia*. 22 Haziran 2016 tarihinde erişilmiştir.

http://www.socialinnovationexchange.org/_library/_uploaded/_items/_id_143/7wtyfSkC512eLxd8Jcs4q6ir.pdf

Türkiye’de Sivil Toplum. (2006). *Türkiye’de sivil toplum: Bir değişim süreci. Uluslararası sivil toplum endeksi projesi Türkiye ülke raporu*. 21 Kasım 2016 tarihinde erişilmiştir. <http://www.tusev.org.tr/userfiles/image/Uluslararası%20STEP%20Türkiye%20Ulke%20Raporu.pdf>

Regional, D. G., & Policy, U. (2013). Guide to social innovation. *Brussels: European Commission*.

Ritzer, G. (2007). *The Blackwell encyclopedia of sociology* (C. 1479). Blackwell Publishing Malden, MA.

Rockström, J., Sachs, J. D., Öhman, M. C., & Schmidt-Traub, G. (2013). Sustainable development and planetary boundaries. *Background Research Paper Submitted to the High Level Panel on the Post-2015 Development Agenda. Paris, New York: Sustainable Development Solutions Network*.

Rockström, J., Steffen, W. L., Noone, K., Persson, Å., Chapin III, F. S., Lambin, E., Schellnhuber, H. J. (2009a). Planetary boundaries: exploring the safe operating space for humanity. *Ecology and Society* 14(2): 32.

Rockström, J., Steffen, W., Noone, K., Persson, Å., Chapin III, F. S., Lambin, E. F., Schellnhuber, H. J. (2009b). A safe operating space for humanity. *Nature*, 461(7263), 472–475.

Rogelj, J., Hare, W., Lowe, J., van Vuuren, D. P., Riahi, K., Matthews, B., Meinshausen, M. (2011). Emission pathways consistent with a 2 [thinsp][deg] C global temperature limit. *Nature Climate Change*, 1(8), 413–418.

Rogers, E. M. (2010). *Diffusion of innovations*. Simon and Schuster.

Rønning, R., & Knutagard, M. (2015). *Innovation in Social Welfare and Human Services*. Routledge.

Sailland, D. (2016). *A Canada first: The town of Qualicum Beach adopts the country’s first social procurement policy*. 26 Şubat 2016 tarihinde erişilmiştir. http://www.sandrahamilton.ca/assets/uploads/qualicum_beach_news_release_social_procurement_1_59814.pdf

Sancar, M. (2014). *Türkiye Gramen mikrokredi programı*. 27 Mayıs 2016 tarihinde erişilmiştir. http://www.tgmp.net/admin/pages/files/Tgmp_31.12.2014_TR.pdf

Sargut, A. S. (2001). *Kültürler arası farklılaşma ve yönetim*. Ankara: İmge Kitabevi.

- Sarkar, S., & Costa, A. I. (2008). Dynamics of open innovation in the food industry. *Trends in Food Science & Technology*, 19(11), 574–580.
- Sayan, İ. Ö. (2014). Türkiye’de ombudsmanlık kurumunun uygulanabilirliği ve alternatif denetim yöntemleri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 69(02), 333–349.
- Schumacher, E. F. (1985). *Small is beautiful*. Rowohlt Taschenbuch Verlag.
- Schumacher, E. F. (2002). *Küçük Güzeldir* (Çev. Osman Deniztekin). İstanbul: Cep Yayınları, 1973.
- Schumpeter, J. A. (2010). *Kapitalizm, sosyalizm ve demokrasi* (Çev. İlhan, H.). Ankara: Alter yayıncılık, 1942.
- Schumpeter, J. A. (1934). *The theory of economic development: An inquiry into profits, capital, credit, interest, and the business cycle* (C. 55). Transaction publishers.
- Sintomer, Y., Herzberg, C., & Röcke, A. (2012). Transnational models of citizen participation: The case of participatory budgeting. *Sociologias*, 14(30), 70–116.
- Social Business. (2016). 28 Nisan 2016 tarihinde erişilmiştir. http://ec.europa.eu/internal_market/publications/docs/sbi-brochure/sbi-brochure-web_en.pdf
- Social Entrepreneurship Act. (2015). 8 Nisan 2016 tarihinde erişilmiştir. http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/zap_oslovanje/Act_SE_rev_clear.pdf
- Social Innovation Index. (2016). *Old problems, new solutions: Measuring the capacity for social innovation across the World*. 15 Mart 2017 tarihinde erişilmiştir. <http://www.essmart-global.com/wp-content/uploads/2016/12/2016.09.29-Economist-Social-Innovation-Index.pdf>
- Sosyal Girişimcilik Projesi. (2012). *Türkiye’de Sosyal Girişimlere Kamu Tarafından Mali Destek Sağlanması Politika Belgesi 2012*. 13 Mart 2017 tarihinde erişilmiştir. http://www.sosyalgirisim.org/userfiles/document/SG%20Kamu%20Mali%20Destek%20C4%9Fi%20Politika%20Belgesi_%20FINAL.pdf
- Sovacool, B. (2014). Energy studies need social science. *Nature*, 511, 529–530.
- Stebbins, R. A. (2001). *Exploratory research in the social sciences* (C. 48). Sage.
- Stijn Oosterlync, S., Yuri Kazepov, Y., Novy, A., Cools, P., Sarius, T., & Wokuvitsch, F. (2015). *Local social innovation and welfare state restructuring: Analysing their relationship*. (No. 15/15). Herman Deleeck Centre for Social Policy, University of

- Antwerp. 26 Nisan 2016 tarihinde erişilmiştir.
<http://econpapers.repec.org/RePEc:hdl:improv:1515>
- Suchman, M. C. (1995). Managing legitimacy: Strategic and institutional approaches. *Academy of management review*, 20(3), 571–610.
- Swedberg, R. (2009). Schumpeter’s full model of entrepreneurship: economic, non-economic and social entrepreneurship. *An Introduction to Social Entrepreneurship: Voices, Preconditions, Contexts. Voices, Preconditions, Contexts, ed. Rafael Ziegler (Cheltenham, UK, Northampton, MA: Edward Elgar, 2009), 77–106.*
- Tansey, J. (2011). A social innovation primer. *The University of BC. ISIS. Sauder School of Business*. 14 Ekim 2016 tarihinde erişilmiştir. <http://www.sauder.ubc.ca/~media/Files/ISIS/Reports/Social%20Economy%20Reports/Social-Innovation-Primer1.ashx>.
<http://www.sosyalinovasyonmerkezi.com.tr/yayin/1020110009.pdf>
- Tanimoto, K. (2008). A Conceptual framework of social entrepreneurship and social innovation cluster: a preliminary study. *Hitotsubashi journal of commerce and management*, 42(1), 1–16.
- Tanimoto, K., & Doi, M. (2007). Social innovation cluster in action: a case study of the San Francisco Bay Area. *Hitotsubashi journal of commerce and management*, 41(1), 1–17.
- Taylor, R. (1990). Modes of civil society. In *Public culture*. Citeseer.
- The Young Faoundation. (2012). *Social Innovation Overview: A deliverable of the project: “The theoretical, empirical and policy foundations for building social innovation in Europe” (TEPSIE), European Commission – 7th Framework Programme, Brussels: European Commission, DG.*
- Toplum Gönüllüleri Vakfı. (2016). 31 Mart 2017 tarihinde erişilmiştir.
<http://www.tog.org.tr/>
- Toprak, D. (2015). Uygulamada ortaya çıkan farklı refah devleti modelleri üzerine bir inceleme. *Journal of Süleyman Demirel University Institute of Social Sciences Year*, 1(21).
- Toprak, Z. (2012). Türkiye’de yerel yönetimler-yapılanma: Merkez–yerel yönetim ilişkileri. *DEÜ, İİ BF Dergisi, Kamu Yönetimi Bölümü.*

- Toronto Social Procurement Program (2016). *Staff report action required: The city of Toronto social procurement program*. 23 Mart 2017 tarihinde erişilmiştir. <http://www.toronto.ca/legdocs/mmis/2016/ex/bgrd/backgroundfile-91818.pdf>
- Tucker, S. (2014). *Social Innovation for Public Service Excellence*. Singapore: UNDP Global Center for Public Service Excellence. 26 Nisan 2016 tarihinde erişilmiştir. http://www.undp.org/content/dam/undp/library/capacitydevelopment/English/Singapore%20Centre/GPCSE_Social%20Innovation.pdf
- Tuna, O., & Yalçıntaş, N. (1994). *Sosyal siyaset*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Tuomi, I. (2002). *Networks of innovation*. Oxford University Press Oxford.
- Turan, E., Aydılek, E., & Şen, A. T. (2015). “Bimer” uygulaması ve Türk kamu yönetimi sistemine etkileri. *Kastamonu University Journal of Economics & Administrative Sciences Faculty*, 8.
- Tübitak Eylem Planı. (2016). *Ulusal bilim, teknoloji ve yenilik stratejisi 2011-2016 yılı eylem planı*. 21 Kasım 2016 tarihinde erişilmiştir. https://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/2016_eylem_plani.pdf
- Tübitak Raporu. (2015). *Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu 29. Toplantısı: Sonuçlanan Kararlar*. 21 Kasım 2016 tarihinde erişilmiştir. https://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/sonuclanan_kararlar_0.pdf
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Raporu. (2010). *Kayıp çocuklar başta olmak üzere çocukların mağdur olduğu sorunların araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi meclis araştırmaları komisyonu raporu*. 21 Ağustos 2016 tarihinde erişilmiştir. <http://www.necdetunuvar.com.tr/FileUpload/bs445985/File/cocuklar.pdf>
- Türkiye Orman Varlığı. (2016). 28 Nisan 2016 tarihinde erişilmiştir. www.ogm.gov.tr
- Tüzüner, Ö. (2013). Derneğin Ticari İşletme İşletmesi ve Türk Medeni Kanunu'nda Bilinçli Boşluk Bırakılması Running a Commercial Enterprise by an Association and a Conscious Legal Loophole in Turkish Civil Code. *Journal of Yaşar University*, 8(Özel), 2811-2844
- Ulusal Yenilik Planı. (2016). 21 Kasım 2016 tarihinde erişilmiştir. http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files//BTYPD/BTYK/btyk23/2011_101.pdf
- Urama, K. C., & Acheampong, E. (2013). Social innovation creates prosperous societies. *Unleashing Breakthrough Innovation in Government*, 9–11.

- Van Acker, W., Bouckaert, G., Frees, W., Nemec, J., Lawson, C., Matei, A., ... & Flemig, S. (2015). Mapping and Analysing the Recommendations of Ombudsmen, Audit Offices and Emerging Accountability Mechanisms. *Learning from Innovation in Public Sector Environments (LIPSE). Research Report*.15 Nisan 2016 tarihinde erişilmiştir. http://www.lipse.org/upload/publications/LIPSE%20WP3%20Policy%20Brief_20150324_ENG.pdf
- Van Dyck, B., & Van den Broeck, P. (2013). Social innovation: a territorial process. *Frank Moulaert, Diana MacCallum, Abid Mehmood et Abdellilah Hamdouch (éditeurs), The International Handbook of Social Innovation. Collective Action, Social Learning and Transdisciplinary Research*, Cheltenham, Edward Elgar, 131–141.
- Van Meter, K. M. (1990). Methodological and design issues: techniques for assessing the representatives of snowball samples. *NIDA Research Monograph*, 98(51.40), 31–43.
- Villeneuve, F., & Temple, N. (2015). *Social Enterprise UK*. 25 Mayıs 2016 tarihinde erişilmiştir. http://socialenterprise.org.uk/public/uploads/editor/SEUK_StateofSocialEnterprise_FINAL_WEB.pdf
- Volynets, I. (2015). *Social innovation and Aboriginal communities*. 26 Eylül 2016 tarihinde erişilmiştir. <https://www.mcgill.ca/isid/files/isid/uakn-paper-social-innovation-and-aboriginal-communities-march-2015.pdf>
- Von Hippel, E. (2005). Democratizing innovation: The evolving phenomenon of user innovation. *Journal für Betriebswirtschaft*, 55(1), 63–78.
- Vurgun & Köseoğlu (2012). Toplumsal Kalkınmaya Giden Yol: Genç Girişimciliğinin Desteklenmesinde Sosyal İnovasyon ve KOBİ'lerin Rolü. In *International SME Congress in the Light of Experiences and New Ideas*, 270-280. 22-24 Mayıs 2012 Etlik, Ankara.
- Wolcott, H. F. (1994). *Transforming qualitative data: Description, analysis, and interpretation*. Sage.
- Ward, T. B., Smith, S. M., & Finke, R. A. (1999). 10 Creative cognition. *Handbook of creativity*, 189.
- Warner, M. E. (2013). Private finance for public goods: social impact bonds. *Journal of Economic Policy Reform*, 16(4), 303-319.
- Weber, C., Wallace, J., & Tuschke, A. (2013). Social capital, social innovation and social impact. *Frontiers of Entrepreneurship Research*, 33(18), 5.

- Wenger, E., McDermott, R. A., & Snyder, W. (2002). *Cultivating communities of practice: A guide to managing knowledge*. Harvard Business Press.
- Westall, A. (2007). How can innovation in social enterprise be understood, encouraged and enabled. *London: Office of the Third Sector*.
- Westley, F. (2008). The social innovation dynamic. *Frances Westley, SiG@ Waterloo*.
- Westley, F., & Antadze, N. (2010). Making a difference: Strategies for scaling social innovation for greater impact. *Innovation Journal, 15(2)*.
- Westley, F., Zimmerman, B., & Patton, M. (2009). *Getting to maybe: How the world is changed*. Vintage Canada.
- What do Australian social enterprises look like? (2015). 31 Mart tarihinde erişilmiştir. <http://communitydoor.org.au/social-enterprise/what-do-australian-social-enterprises-look-like>
- Windrum, P., & Koch, P. M. (2008). *Innovation in public sector services: entrepreneurship, creativity and management*. Edward Elgar Publishing.
- Woods, T. (2008). *Untapped Potential: Fostering Organizational Social Capital in the Nonprofit and Voluntary Sector*. Muttart Foundation.
- Yavuz, A., Alben, M., & Kaya, D. G. (2009). Ulusal inovasyon politikaları ve kamu harcamaları: Çeşitli ülkeler üzerine bir karşılaştırma. *Suleyman Demirel University Journal of Faculty of Economics & Administrative Sciences, 14(3)*.
- Yerlikaya, H. (2015). Kamu politikalarının oluşturulmasında katılımçılık ve bilgi ve iletişim teknolojileri. (Uzmanlık Tezi). T.C. Kalkınma Bakanlığı Bilgi Toplumu Dairesi, Ankara. 30 Ekim 2016 tarihinde erişilmiştir. http://www.bilgitoplumu.gov.tr/wp-content/uploads/2015/11/Kamu_Politikalarinin_Olustrulmasinda_Katilimcilik_ve_BIT.pdf
- Yıldırım, A. (1999). Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi. *Eğitim ve Bilim, 23(112)*.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Young Foundation (Ed.). (2006). *Social silicon valleys: a manifesto for social innovation ; what it is, why it matters and how it can be accelerated*. London: The Young Foundation. mulganla aynı...

- Yunus, M. (2007). *Creating a world without poverty: Social business and the future of capitalism*. NY: Public Affairs.
- Yülek, M. A., & Tiryakioğlu, M. (2013). Kalkınma temelli kamu alımı politikaları: politika deneyimleri ve literatürden seçilmiş örnekler. *3rd Industrial Council-Tukey, Ankara*, 20–22.
- Zahra, S. A., Gedajlovic, E., Neubaum, D. O., & Shulman, J. M. (2009). A typology of social entrepreneurs: Motives, search processes and ethical challenges. *Journal of Business Venturing*, 24(5), 519–532. <https://doi.org/10.1016/j.jbusvent.2008.04.007>
- Zapf, W. (1989). Über soziale innovationen. *Soziale Welt*, 170–183.
- Zapf, W. (1991). The role of innovations in modernization theory. *International Review of Sociology*, 2(3), 83–94.
- Ziegler, R. (2010). Innovations in doing and being: capability innovations at the intersection of Schumpeterian political economy and human development. *Journal of social entrepreneurship*, 1(2), 255–272.
- Zimmerer, T., Scarborough, N. M., & Wilson, D. (2002). *Essentials of entrepreneurship and small business management*. Prentice Hall Upper Saddle River, NJ.
- Zivkovic, S. (2013). Local government as a facilitator of systemic social innovation. In *Proceedings of the 3rd National Local Government Research Forum*.

Ekler

EK A Görüşmelerde Kullanılan Soru Formu

- 1) Sosyal inovasyon hakkında neler biliyorsunuz?
 - Bu kavram Türkiye’de ne kadar bilinmektedir? Dünyadan bildiğiniz inovasyon uygulamasına örnek verebilir misiniz?
 - Türkiye’de sosyal inovasyona örnek verebilir misiniz?
- 2) Sosyal inovasyonu Türkiye açısından gerekli kılan dinamikler nelerdir?
- 3) Türkiye’de sosyal inovasyonun diğer gelişmiş ülkelerin tersine henüz yeni gelişmekte olmasının ardında yatan sebepler nelerdir?
 - Sosyal inovasyonu engelleyen faktörler neler olabilir?
 - Türkiye’de sosyal inovasyonların gelişmesinde mevcut potansiyel/dinamikler nelerdir?
- 4) Neden Sosyal inovasyon?
 - Millî geliri artırma odaklı büyüme politikaları sosyal adalet ve refahın sağlanmasında yeterli midir? Ülkemizin karşıkaraşıya kaldığımız sorunları çözmeye sosyal innovasyona ihtiyacı olabilir mi?
 - Katılımcı, Çevreci ve Sürdürülebilir Kalkınma için inovatif çözümler ne kadar önemlidir, neden?
 - Sosyo-ekolojik dönüşüm karşısında sosyal olarak inovatif çözümler netür bir rol üstlenebilir?
- 5) Sosyal İnovasyon’un Dünyada ve Türkiye’de Sosyal Politika’daki yeri nedir? Bir başka ifade ile sosyal politikalarda yenilikçi bir bakış açısı gerekli midir?
- 6) Devlet hangi sosyal politikalar bağlamında hangi toplumsal ihtiyaç ve sorun alanlarında sosyal innovasyon çözümlerini öncelermelidir?
- 7) Yoksuluk ve fırsat eşitliği alanında ne tür sosyal inovasyon örnekleri vardır?
- 8) Ülkemizde dezavantajlı kesimlere (çocuklar, kadınlar, yaşlılar, engelliler vb.) yönelik sosyal inovasyon diyebileceğimiz örnekler var mıdır? Örnek verebilir misiniz?

- 9) Kamu politikaları, sosyal inovasyonun gelişmesinde neden önemlidir?
- 10) Türkiye’de merkezî otoritenin sosyal inovasyonu desteklemesi gerekli midir? Sİ benimsenmesi ve yayılması aşamasında devlet diğer paydaşlarla işbirliği açısından ne tür organizasyon yapıları ve ortak çalışma geliştirebilir?
- Direk devletin öncüsü olduğu birim merkeze ve yerele bağlı oluşumlar mı? Yoksa devletin de bir paydaş olarak katılım sağladığı örgütsel formlar mı?
- 11) Türkiye’de sosyal inovasyonun bilinirliğinin artırılması ve yaygınlaşması aşamalarında devlet ne tür bir role sahiptir?
- 12) Sosyal innovasyonu desteklemede hangi politika araçları ve eylemler geliştirilebilir ve oluşturulabilir?
- 13) Türkiye’nin 2023 Hedefleri doğrultusunda stratejilerin belirlenmesinde sosyal innovasyonun yeri ve gelişimi hangi aşamada olabilir/olmalıdır?
- Ulusal sosyal inovasyon sisteminin oluşturularak bölgesel sorun ve ihtiyaçlara dönük bölgesel eylem planlarının hazırlanıp hayata geçirilmesi, sosyal girişimciliği desteklemede uzmanlık ve yasal altyapının hazırlanmasında hangi kurum ya da kurumlar işbirliği içinde olmalı ve bu hizmetleri sunmalıdır?
 - Sürdürülebilir sosyal inovasyon için fon oluşturmada merkezî otoritenin dışında kimler hangi oranda etkin olmalıdır?

EK B Özgeçmiş

Kişisel Bilgiler

İsim: Muradiye Ateş (Beşikçi)
Doğum Yeri- Tarihi: Çarşamba /Türkiye
03.09.1981
Medeni Hali: Evli
Uyruğu: Türkiye Cumhuriyeti

İletişim Bilgileri

Adres: Şehit Osman Avcı Mah. 1403.Sk. No:4 A/11 Etimesgut/Ankara
E-mail: muradiye.ates@gmail.com/ muradiye_ates@hks.harvard.edu

Eğitim

Ash Center for Democratic Governance and Innovation, Harvard Kennedy School	2016- 2017	Misafir Araştırmacı
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	2013- 2017	Sosyal Politika Doktora
Universität Wien	2009- 2011	Doktora Dersleri İletişim
Wirtschaftsuniversität Wien	2006- 2008	Yüksek Lisans
Wirtschaftsuniversität Wien	2001- 2006	Lisans İşletme
Samsun İmam Hatip Lisesi	1993- 1999	Diploma (4,87/5)

İş Deneyimleri

12/2014 – günümüz	BOSTAN Sosyal İnovasyon Enstitüsü Derneği Kurucu Üye www.sosyalinovasyon.net), Ankara
7/2015- 12/2015	Danışman, TBMM, Ankara
03/2014- 4/2015	Danışman, Sosyal Politika Uzmanı, AK Parti Genel Merkez Sosyal İşler Başkanlığı, Ankara
09/2008- 11/2008	Proje Asistanı, Beratungsgruppe.at - Verein für Informationsvermittlung, Bildung und Beratung, Viyana
10/2004- 02/2005	Yönetici Asistanı, Teleking Al-Rahman Telecommunication, Viyana

Diller

Türkçe (ana dil), **İngilizce** (çok iyi), **Almanca** (çok iyi), **Endonezce** (başlangıç),

Bilgisayar Bilgisi ve Sertifikalar

- Microsoft Office: Word for Windows, Excel and powerpoint, Windows Visio
- Temel SAP Bilgisi: SAP R/3: Integration Management, Implementation Project, Data warehouse Management
- Kültürlerarası Aile Danışmanlığı Sertifikası: Interkulturelles Zentrum, 2007-08 Viyana
- Grup Moderasyonu Sertifikası: 2008, Viyana
- Çocuk Eğitimi, Aile içi İletişim, Kişisel Gelişim Katılım Belgesi: 2007, Viyana
- Göçmenler Akademisi Katılım Belgesi: Proje Yönetimi, Yardımlar ve Sağlık Alanı, 2006, Viyana

Bilimsel Makale ve Yayınlar

- Ates, M. (2016): Meliha Hanımın Yeni Hayatı – Sosyal İnovasyon ve Türkiye, Al Jazeera Türk
- Ates, S. A., Ates M., Yülek M.(2015): “*Going Beyond GDP: The Role of Social Innovation in Building a Welfare State*”, Book Chapter in Handbook of Research on Social Entrepreneurship and Solidarity Economics, IGI Global Publication, May 2016, ed. José Manuel Saiz-Alvarez

Ödüller, Sosyal Aktiviteler, Projeler

2016- günümüz	Social Innovation Studio Council Membership/Harvard University
2015- günümüz	BOSTAN Sosyal İnovasyon Enstitüsü Derneği kurucu üyesi
2016- 2017	TÜBİTAK Doktora sırası araştırma bursu
2009- 2011	İlim Yayma Cemiyeti doktora bursu
2005- 2006	FETA Ekonomi Derneği Kurucu Üye ve başkan yardımcısı
2004- 2006	Türk öğrencilerin üniversite nezdinde temsilciliği
2003- 2004	Wonder bünyesinde üniversite temsilciliği
1999- 2008	Wonder Eğitim Derneği başarı bursu